

COPERTĂ ŞI ILUSTRAŢII DE H. MAVRODIN

ILUSTRAŢIILE DE LA PAGINILE 9, 21, 56, 67, 75, 136, 137, 141, 153, 219, 329 SÎNT REDESENĂRI DUPĂ EDIŢIILE ORIGINALE

ION HOBANA

VIITORUL A ÎNCEPUT IERI

●

RETROSPECTIVA ANTICIPAȚIEI FRANCEZE

cu texte în traducerea autorului

EDITURA TINERETULUI

Redactor responsabil : HERTA SPUHN
Redactor artistic : ADRIAN IONESCU
Tehnoredactor : ŞTEFANIA MIHAI

Dat la cules 12.10.1965. Bun de tipar 31.03.1966. Apărut 1966. Comanda nr. 6780. Tiraj 20 160. Broşate 17 100+legate 3060. Hîrtie semivelină de 63 g/m² 700×1000/16. Coli editoriale 24,43. Coli de tipar 24,5. A.T. 12 312. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R — 31.

Tiparul executat sub comanda nr. 50 913 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti,
Republica Socialistă România

PRECURSORII

Există o credință nemărturisită potrivit căreia numai timpul conferă genurilor și speciilor literare garanția unei valori indiscutabile. Așa se explică, după părerea noastră, încercările, de altfel bine intenționate, de a extinde hotarele cronologice ale așa-ziselor genuri minore mult dincolo de așezarea lor firească. Un exemplu, poate fără egal, îl constituie contrafacerea arborelui genealogic al literaturii de anticipație. „Cea mai veche povestire de science-fiction pe care o putem data — susține Pierre Brochon — pare să fie povestea lui Satni-Khamois, redactată de un scrib din vechiul Egipt sub Ptolemeu al II-lea (285—246 î.e.n.) sau Ptolemeu al VIII-lea...*. Aflăm apoi că este vorba despre eforturile eroilor poveștii de a intra în posesia unei cărți scrise de zeul Thot și cuprinzînd „secretele naturii, ale magiei și ale vieții veșnice", carte aflată într-o cutie de aur cufundată în Nil și păzită de un șarpe nemuritor. Foarte frumos — dar ce legătură are asta cu fantasticul-științific ? Sau ce legătură are pasajul din Vechiul Testament în care profetul Ezechil descrie apariția unor făpturi miraculoase deplasîndu-se cu ajutorul unor „roți fulgerătoare" — Ezechil pe care scriitorul american Theodore Sturgeon îl socotește drept primul autor de science-fiction ?...

Acest mod de a suprasolicita e generat și de confuzia destul de larg răspîndită între anumite genuri și specii literare. În articolul citat, Pierre Brochon pune un semn de egalitate între minunile tehnice din poveștile populare și anticipația științifică. El consideră, de asemenea, că „primul roman veritabil de science-fiction este, fără îndoială, Cealaltă lume a lui Savinien de CYRANO DE BERGERAC. Pentru confuzia despre care vorbeam, e semnificativ faptul că această aserțiune apare nu numai într-un număr de revistă închinat problemelor literaturii de anticipație, ceea ce ar putea fi socotit un exces de zel oarecum explicabil, ci și în prefața lui H. Weber la Cealaltă lume. Citim acolo : „Cyrano... creează în mod veritabil un gen pe care-l va dezvolta Jules Verne și pe care noi îl numim science-fiction (18).

Ne grăbim să precizăm că nu punem aceste aprecieri eronate pe seama grabei sau a superficialității. De vină este, probabil, exagerarea importanței germenilor de previziune științifică întîlniți în cartea lui Cyrano, ca și în mai toate utopiile din a căror mare familie face parte**.

---

* Pentru a simplifica, în măsura posibilului, aparatul critic, ne-am îngăduit să indicăm sursele folosite doar în bibliografia de la sfîrșitul volumului, operînd trimiterile necesare cu ajutorul unor cifre (între paranteze). Articolul lui Pierre Brochon, de pildă, poate fi găsit la indicativul 11.

** „Utopie" o numește și Louis-Raymond Lefèvre (38).

Să ne ferim însă şi de o exagerare în sens invers. Nu mai sîntem în anul 1900 şi Juppont n-ar mai fi silit să suporte ironiile comentatorului oficial al lui Cyrano, Frédéric Lachèvre, pentru încercarea de a studia aspectul ştiinţific al Celeilalte lumi.

Fantezia, îndrăzneala şi intuiţia surprinzătoare a lui Cyrano îl situează ferm printre cei mai îndreptăţiţi precursori ai fantasticului-ştiinţific. Să nu uităm că, pînă la el, călătoriile cosmice imaginare se efectuează cu mijloace total fanteziste. Lucian din Samosata recurge la un vînt puternic pentru a ridica în văzduh corabia din O istorie adevărată — *ceea ce nu-l împiedică pe Arthur Koestler să-l considere autorul unei ficţiuni ştiinţifice (34). Rabelais imaginează o iarbă miraculoasă cu ajutorul căreia fiii lui Pantagruel să poată* „cotropi ţinuturile Lunei". *Însuşi marele Kepler utilizează vrăjitoria ca mijloc de comunicaţii interplantare în* Somnium. *Iar în 1648, cînd Cyrano scrisese primele pagini din* Statele şi imperiile Lunei, *apare versiunea franceză a cărţii lui F. Godwin* Omul în Lună, *publicată în urmă cu zece ani la Londra. Eroul lui Godwin, spaniolul Domingo González, foloseşte drept mijloc de locomoţie un cîrd de lebede sălbatice dresate să zboare împreună...*

Saltul de la aceste născociri naive la invenţiile lui Cyrano este imens :

„Îmi legasem în jurul trupului o mulţime de sticluţe pline cu rouă, asupra cărora soarele îşi trimitea săgeţile cu asemenea tărie, încît căldura care le atrăgea, cum face şi cu norii cei mai mari, mă ridică atît de sus că m-am pomenit, în sfîrşit, deasupra regiunii mijlocii".

„....el umplu cu aburii exalaţi două vase mari, pe care le astupă ermetic cu lut şi le legă la subsuori. Îndată fumul... care nu putea să treacă prin metal decît printr-un miracol, împinse vasele în sus şi-l ridică pe acest om sfînt o dată cu ele".

„...m-am întors să-mi caut maşina. Dar n-am găsit-o, căci cîţiva soldaţi (...) dînd peste ea din întîmplare (...) cînd descoperiră invenţia resortului, unii din ei spuseră că ar trebui să lege nişte rachete zburătoare pentru că, iuţeala lor făcînd-o să se ridice foarte sus şi resortul mişcînd aripile, n-ar fi nimeni care să nu ia această maşină drept un dragon de foc (...) am alergat să opresc braţul soldatului care aprindea rachetele. I-am smuls fitilul şi m-am aruncat furios în maşină ca să înlătur artificiile cu care era înconjurată ; dar sosisem prea tîrziu, căci abia am pus amîndouă picioarele înăuntru şi iată-mă înălţat în nouri (...) Îndată ce

flacăra devora un rînd de rachete, care fuseseră aşezate cîte şase (...) un alt rînd lua foc, apoi altul..."

„Era o cutie mare, foarte uşoară şi care se închidea foarte bine ; era înaltă de şase picioare sau cam atît, lată de trei picioare în pătrat. Această cutie era găurită în partea de jos ; şi deasupra acoperişului, care era şi el găurit, am pus un vas de cristal, în formă de glob foarte mare, a cărui gură se potrivea şi intra exact în deschizătura de sus. Vasul avea mai multe unghiuri şi o formă de icosaedru *, pentru ca — fiecare faţetă fiind convexă şi concavă — globul meu să producă efectul unei oglinzi

* Icosaedru — *corp solid avînd douăzeci de feţe* (n. r.)

arzătoare (...) (Maşina) era închisă atît de bine, încît nici un strop de aer nu putea să se strecoare înăuntru decît prin cele două deschizături (...) prevăzusem că vidul care s-ar produce în icosaedru, din pricina razelor soarelui făcute să conveargă de faţetele concave, ar atrage, pentru a-l umple, o furioasă abundenţă de aer care mi-ar înălţa cutia ; că, pe măsură ce aş urca, groaznicul vînt care ar năvăli prin deschizătură n-ar putea să se ridice pînă-n tavan şi că, pătrunzînd în maşină cu furie, ar împinge-o doar în sus."

Aţi recunoscut, desigur, în primele două pasaje, o prefigurare a principiului pe baza căruia, după un secol, aveau să se înalţe în văzduh baloanele primitive ale lui Montgolfier şi Charles : forţa ascensională a aerului cald. După trei secole, Ţiolkovski va demonstra că singurul mijloc de a ne desprinde din îmbrăţişarea de fier a gravitaţiei îl constituie rachetele. Cît despre cutia cu icosaedru, Pierre Brochon ne propune în articolul citat o interpretare cam fantezistă : „Nu e oare un fel de stato-reactor, din cel mai economic... şi perfect utopic ? De altfel, punctul cel mai slab al acestei invenţii nu este poate într-atît utilizarea căldurii solare, ci faptul că acestui stato-reactor original i-ar fi trebuit o forţă de propulsie auxiliară pentru a demara. Dar aproape că te întrebi cum de nu i-a venit lui Cyrano ideea de a folosi rachetele sale de decolare pentru a-şi perfecţiona aparatul cu reacţie".

Dar capacitatea de invenţie a lui Cyrano nu se desfăşoară doar în direcţia găsirii unor mijloace de locomoţie celestă. În camera lui din turnul închisorii se află un „orologiu de vînt, un ochi artificial cu care poţi vedea noaptea, o sferă în care astrele se mişcă la fel ca pe boltă". *Pierre Brochon crede că ochiul artificial este „precursorul oricărui sistem de faruri sau de iluminat". Nouă ni se pare că l-am putea asimila lentilelor sensibile la radiaţii infraroşii. Dar toată lumea e de acord că sfera nu poate fi altceva decît un planetariu. Ni se descriu apoi uimitoare oraşe mobile, desfăşurîndu-şi pînzele aidoma unor nemăsurate corăbii, pentru ca vîntul artificial stîrnit de foale uriaşe să le poarte pe vastele cîmpii ale Lunei ; sau oraşe care coboară în adîncuri o dată cu venirea iernii, întorcîndu-se la suprafaţă primăvara. În „cealaltă lume" există globuri transparente în care sînt închise razele soarelui — numai lumina, nu şi căldura lor ! Iar cărţile...*

„...Deschizînd cutia, am găsit înăuntru un nu ştiu ce de metal, aproape la fel ca orologiile noastre, plin de nu ştiu ce mici resorturi şi

de mașinării imperceptibile. De fapt e o carte, dar o carte miraculoasă, care n-are nici pagini, nici litere ; în sfîrșit, cartea aceasta face ca ochii să fie de prisos, pentru a învăța ; n-ai nevoie decît de urechi. Cînd cineva dorește să citească, încordează această mașinărie cu o mulțime de mici nervi de tot felul, apoi fixează acul la capitolul pe care vrea să-l asculte și dintr-o dată ies de acolo, ca din gura unui om sau dintr-un instrument muzical, toate sunetele distincte care servesc marilor lunari drept limbaj".

Și în această anticipare a fonografului, Cyrano își depășește net predecesorii. Ne referim mai ales la Charles Sorel, care scria în Noua culegere a celor mai plăcute piese din acest timp *(Paris, 1644) :* „...cînd vor să-și comunice ceva sau să se sfătuiască de la distanță, ei vorbesc doar de aproape într-unul dintre acești bureți, apoi îl trimit prietenilor care, primindu-l, îl strîng încetișor și fac să iasă cuvintele aflate înăuntru..." *De altfel, fantezia scînteietoare a lui Cyrano a găsit și alte puncte de sprijin în romanele lui Sorel,* Păstorul extravagant *(1627) și* Francion *(ediția definitivă, 1633). Se pare că însăși ideea de a scrie* Cealaltă lume *i-a fost sugerată de un personaj din* Francion, *pedantul Hortensius, care proiectează un roman despre popoarele din Lună, socotite de el drept o altă lume* „căreia Pămîntul nostru îi slujește de Lună", *formulare întîlnită și în* Statele și imperiile Lunei. *

În ceea ce privește suportul filozofic al operei lui Cyrano, el dovedește o elasticitate caracteristică mișcării libertine, dar și permanentei agitații spirituale a scriitorului. Epicurianismul renovat al lui Gassendi se îmbină cu materialismul antic și cu raționalismul lui Descartes, pomenit elogios în ultima parte a Statelor și imperiilor Soarelui : „(...) lucrările acestui mare om sînt atît de desăvîrșite și atît de subtile (...) încît nu există în Soare nici un Filozof care să nu-l venereze".

Nu ne vom despărți de Cyrano și de opera lui fundamentală fără o explicație menită să prevină o avalanșă de obiecții altfel îndreptățite. Nu ne-am propus și nici n-ar fi fost cu putință ca această prezentare succintă a anticipației franceze să se substituie unor studii exhaustive de istorie și de critică literară. Cititorul interesat de alte aspecte ale vieții și ale creației lui Cyrano — participarea la mișcarea libertină din secolul al XVII-lea, legăturile cu poeții burlești, mazarinadele etc. — va trebui

* *Georges Ribemont-Dessaignes susține că* Istoria comică a lui Francion *este atribuită pe nedrept lui Sorel și că autorul ei a rămas necunoscut (17).*

să se adreseze surselor pe care le indicăm. E o recomandare valabilă şi mai departe.

Despre Cealaltă lume *vom mai spune doar că multă vreme nu s-a bucurat de preţuirea pe care o merită. Contemporanii lui Cyrano vedeau în ea mai ales o colecţie de impietăţi amuzante — ceea ce l-a şi făcut pe prietenul său Lebret să elimine destule pasaje cînd a editat* Statele şi imperiile Lunei, *la doi ani după moartea autorului. (Din fericire, la sfîrşitul secolului trecut au fost găsite două manuscrise cuprinzînd textul integral al acestei prime părţi. Partea a doua,* Statele şi imperiile Soarelui, *ne este cunoscută numai din versiunea publicată în* Operele diverse *ale lui Cyrano, volum apărut în 1661.) Iar unii istorici literari de mai tîrziu s-au mulţumit s-o enumere printre producţiile literare de la mijlocul secolului al XVII-lea, recunoscîndu-i în treacăt lui Cyrano meritele de autor dramatic şi gloria de a fi fost plagiat de Molière *, dar executîndu-l într-o notă de subsol pentru opera sa capitală **.*

Se pot cita, desigur, şi aprecieri care dovedesc mai multă permeabilitate la geniul singular al scriitorului. Rémy de Gourmont susţinea că lui Cyrano i-au lipsit încă zece ani de viaţă ca să se înscrie în sfera celor mai mari nume ale secolului al XVII-lea. Rémy Bray elogiază îndrăzneala gîndirii şi fecunditatea ideilor lui Cyrano, constatînd totodată că scriitorul avea mult mai mult talent decît confraţii săi libertini (30). Iar Jean Tortel îl numără printre „marile voci de la mijlocul secolului", alături de Corneille şi Pascal (22). Adevărul este că deceniul nostru l-a redescoperit pe autorul Celeilalte lumi *şi cu prilejul pătrunderii în spaţiile extraterestre, văzînd în el pe primul născocitor de mijloace ştiinţifice, fie ele şi fanteziste, adecvate aero- şi cosmonauticii. Am încercat şi noi să-i oferim o modestă revanşă postumă în aceste pagini de început.*

Privită din unghiul anticipaţiei ştiinţifice, Cealaltă lume *constituie un fenomen izolat în literatura franceză din secolul al XVII-lea. Continuatorii lui Savinien de Cyrano de Bergerac pe făgaşul utopic nu-şi mai trimit eroii în Lună sau în Soare pentru a putea critica starea de lucruri existentă şi a-şi afirma opiniile subversive. Ei se întorc la modalităţile, încă de pe atunci clasice, ale lui Morus şi Bacon, situîndu-şi acţiunea în de curînd descoperita Australie (Gabriel de Foigny :* Aventurile lui Jac-

* *„...dacă n-ar fi luat (Molière) cîteodată cuvînt cu cuvînt scene întregi: aşa se întîmplă cu* Pedantul înşelat *de Cyrano de Bergerac" (37).*

** *„Dacă vreţi să vedeţi cum, de la eroic pînă la burlesc, toate modurile de a falsifica natura se sprijină între ele şi se pot uni într-un singur spirit, n-aveţi decît să cercetaţi opera nebunească şi fantezistă a lui Cyrano de Bergerac"* (ibid.)

ques Sadeur, *1676) sau într-o țară imaginară (Denis Veiras :* Istoria Sevarambilor, *1677). La fel va proceda mai tîrziu VOLTAIRE, punîndu-i pe Candide și Cacambo să naufragieze în apropierea țărmurilor fabulosului Eldorado. (Menționăm că printre prodigalitățile acestui tărîm imaginar se numără și un Palat al Științelor, avînd o galerie de două mii de pași, plină cu aparate de calculat și de fizică.) Lui Voltaire îi datorăm însă și o idee nouă în istoria livrescă a contactului între lumi : sosirea pe Pămînt a unor ființe raționale de pe alte planete (*Micromegas, *1752)* *.

Credința în existența vieții pe alte corpuri cerești nu este un apanaj al „secolului luminilor". O întîlnim în Vedele *indiene și la poetul roman Lucrețiu, la Plutarh și la Giordano Bruno. În 1638, John Wilkins publică la Londra cartea sa intitulată* Descoperirea unei lumi noi, sau Discursuri despre posibilitatea existenței unei alte lumi locuite în Lună. *Convins de posibilitatea călătoriei spre Lună, autorul socotea necesară crearea unei „limbi filozofice", total independentă de rădăcinile și de tradițiile naționale, pentru a conversa cu locuitorii altor planete. Rezultatele meditațiilor asupra acestei probleme sînt consemnate în* Eseu despre caracterul real și despre limba filozofică *(1688).*

În Franța, Gassendi, profesorul lui Cyrano de Bergerac, susține și el ideea existenței unor făpturi raționale pe Lună, extinzînd-o și asupra altor corpuri cerești. Un deosebit interes prezintă tratatul scris în 1647 de Pierre Borel, consilier și medic de casă al regelui, tratat al cărui titlu mărturisește o ciudată împerechere de cutezanță și de conservatorism : Noi argumente dovedind pluralitatea Lumilor ; că Astrele sînt Pămînturi locuite, și Pămîntul o stea, că el (Pămîntul) este situat în afara Lumii, în cel de-al treilea cer și se învîrtește în fața Soarelui, care este fix, și alte lucruri foarte ciudate. *Capitolul XLIV al tratatului este închinat mijloacelor prin care* „s-ar putea afla adevărul adevărat despre pluralitatea Lumilor și, mai ales, ce este în Lună". *Autorul conchide :* „Și, în fine, unii și-au închipuit că, așa cum omul i-a imitat pe pești înotînd, va putea să descopere și arta de a zbura și că, datorită acestui artificiu, el ar putea, fără nici unul dintre aceste mijloace *(aparate aerostatice — I. H.)* să afle adevărul despre această problemă. Legendele ne dau exemple de oameni care au zburat. Mai mulți filozofi cred lucrul acesta posibil, printre alții și Roger Bacon. Aș putea să înșir aici toate aceste exemple și diverse

---

** Cu toate că Cyrano e un precursor și în acest domeniu, întîlnind pe Lună un „demon" binevoitor, originar din Soare, care a vizitat și el Pămîntul, în antichitate și în epoca lui Cyrano. Pasajul se integrează însă vînei fabuloase a cărții.*

explicații despre ele, chiar și instrumente și aparate făurite în acest scop, dar le păstrez pentru cartea mea despre Magia naturală pentru că, în afară de faptul că omul, datorită greutății, nu s-ar înălța prea sus, el n-ar putea să rămînă nemișcat pentru a privi cerul sau pentru a se sluji de instrumente optice, ci ar avea spiritul preocupat numai de conducerea aparatului".

Asemenea idei, nedesprinse încă pe deplin din ganga aristotelismului și a scolasticii, aveau să fie dezvoltate într-un sistem coerent în celebrele Discuții despre pluralitatea lumilor *(1686) ale lui Bernard Le Bovier de Fontenelle. Dînd un nou impuls interesului pentru astronomie, stîrnit o clipă de Pierre Bayle în* Cugetări despre cometă *(1682), acest creator al literaturii de popularizare științifică *, raționalist și ateu eliberat de prejudecăți religioase sau de altă natură, a contribuit la răspîndirea ideilor lui Copernic, Galileu, Newton. Contemporanii săi îi reproșau o anumită uscăciune, care se traduce, în* Discuții, *printr-o lipsă de lirism, de emoție firească în abordarea unui subiect atît de grandios. „El a îngustat cerul, explicîndu-l" — avea să spună mai tîrziu Sainte-Beuve. Dar Fontenelle rămîne savantul care a deschis muritorilor de rînd porțile Olimpului astronomic și care a scris, acum aproape trei secole, aceste cuvinte profetice :* „Arta zborului abia se naște ; ea se va perfecționa însă și într-o zi vom ajunge în Lună".

Discuțiile despre pluralitatea lumilor *au jucat un rol incontestabil în evoluția gîndirii „cosmice" din secolul al XVIII-lea. Influența lor se resimte și în* Micromegas, *cu toate ironiile la adresa lui Fontenelle. Spiritul enciclopedic al autorului a asimilat, desigur, și teoriile lui Buffon din* Sistemul formării planetelor *(1749). Să vedem însă ce aduce nou fantezia satirică voltairiană.*

Deci, „Într-una din planetele care se învîrtesc în jurul stelei numite Sirius trăia un tînăr foarte deștept... Îl chema Micromegas, nume care se potrivește foarte bine tuturor oamenilor mari.** Avea opt leghe înălțime, opt leghe, adică douăzeci și patru de mii de stînjeni de cîte opt palme fiecare". *Și povestea continuă, descriindu-ne pățaniile eroului în țara sa, apoi hotărîrea lui de a se plimba din planetă în planetă* „ca să-și desăvîrșească, cum se spune, sufletul și mintea". *Ajuns pe Sa-*

* *Literatura franceză are o tradiție glorioasă de precursoare în această privință, începînd cu* Romanul Trandafirului *(partea a doua, 1275) și continuînd cu operele retoricilor (1450—1530), cu* Microcosmos *(1562) al lui Maurice Scève, „cel mai faimos și cel mai obscur poem științific din literatura franceză" (32) etc.*

** *In greceşte :* micros — *mic,* megas — *mare. Ironia este evidentă.*

turn, el se împrieteneşte cu un locuitor înalt (vai!) numai de vreo mie de stînjeni şi pornesc amîndoi prin sistemul nostru solar. Poposesc un an pe Iupiter, trec apoi pe lîngă Marte * *şi se opresc pe Pămînt, unde izbutesc cu mare greutate să zărească microscopicele (pentru ei) fiinţe raţionale şi să stea de vorbă cu ele — prilej pentru autor de a satiriza concepţiile retrograde ale vremii.*

Voltaire nu se căzneşte să născocească mijloace verosimile de zbor interplanetar. El se mulţumeşte să menţioneze că Micromegas „cunoştea de minune legile gravitaţiei, precum şi toate forţele atractive şi repulsive. Se slujea de ele atît de bine, încît, cu ajutorul unei raze de soare, cînd cu vreo cometă, mergea din glob în glob, el şi cu familia lui, aşa cum o pasăre zboară din ram în ram." *Iar coborîrea pe Pămînt se face cu ajutorul unei aurore boreale.*

Ceea ce ne interesează din punctul nostru de vedere este ideea dialectică a diversităţii şi unităţii fiinţelor inteligente de pretutindeni. Întîlnită şi la predecesorii lui Voltaire, ea este expusă acum într-o formulă elegantă şi lapidară: „toate fiinţele care gîndesc sînt deosebite unele de altele şi toate se aseamănă în fond prin aptitudinea gîndirii şi a dorinţei. Materia este răspîndită pretutindeni, însă are pe fiecare glob însuşiri deosebite". *Asemenea aserţiuni vor fi convertite mai tîrziu de Rosny aîné, de Wells şi de continuatorii lor în imagini de o mare plasticitate ale unor făpturi diferite de noi* (Xipehuzii) *sau de-a dreptul monstruoase (marţienii din* Războiul lumilor, *seleniţii din* Primii oameni în Lună), *dar înzestrate cu raţiune.*

Ne aflăm încă în „secolul luminilor" şi admiraţia entuziastă faţă de orizonturile pe care le deschide progresul tehnico-ştiinţific se exprimă în cele mai variate forme. Marchizul d'Argenson, ministru al Afacerilor străine, prevede de pildă în „Memoriile" *sale (publicate abia în 1825) că va veni o vreme în care se va ajunge în California cu aceeaşi uşurinţă ca de la Paris la Versailles; el e sigur că Omul va cuceri văzduhul şi va întrece în zbor păsările cerului.*

Exact după un veac de la apariţia lucrării lui Fontenelle, LOUIS-SÉBASTIEN MERCIER, autor de drame populare şi de eseuri pe teme foarte diverse, tipăreşte la Londra o carte pe care istoriile literare o ignorează de cele mai multe ori, cu o ciudată şi condamnabilă uşurinţă.

---

* *După Swift, Voltaire vorbeşte şi el despre existenţa celor doi sateliţi ai lui Marte, nedescoperiţi încă de astronomi.*

Este vorba despre Anul două mii patru sute patruzeci. Vis, dacă a fost vreodată, *a cărei primă ediție a apărut în 1770, la Amsterdam.*

Această utopie, fecundată de Spiritul legilor *al lui Montesquieu și de* Contractul social *al lui Rousseau, de lucrările lui Voltaire și ale enciclopediștilor, ne înfățișează un Paris al viitorului în care, pe ruinele Bastiliei, se înalță un templu al clemenței. Într-un alt templu, situat în cea mai frumoasă piață a orașului, națiunile se roagă pentru iertarea păcatelor pe care le-au săvîrșit de-a lungul veacurilor:* „Franța — noaptea Sfîntului Bartolomeu, Anglia — fanatismul și Războiul celor două roze, Spania — Inchiziția..." *Alături, statuia unui negru cu brațele întinse, cu privirea plină de mîndrie. Pe soclul impozant stă scris:* „Răzbunătorului Lumii Noi".

Exprimînd astfel cîteva dintre imperativele epocii, Mercier inaugurează totodată o temă pe care literatura științifico-fantastică o va prelua cu delicii: călătoria în timp. Desigur, nu poate fi încă vorba despre speculațiile în legătură cu spațiul cvadridimensional și nici măcar despre desecarea sau hibernarea artificială pe care Edmond About și Louis Boussenard le vor utiliza în același scop. Eroul lui Mercier (utopia e scrisă la persoana întîi) adoarme pur și simplu și se trezește peste aproape opt veacuri. Să nu condamnăm însă un procedeu folosit mai tîrziu de scriitori ca Washington Irwing (Rip van Winkle), *Edward Bellamy* (Priviri înapoi) *și chiar H. G. Wells* (Cînd se va trezi cel care doarme).

Încercările de previziune științifică ale lui Mercier sînt modeste, înscriindu-se de predilecție în sfera prefacerilor edilitare. Preocuparea pentru această problemă se vădește de altfel și în monumentala sa lucrare Tabloul Parisului *(douăsprezece volume apărute între 1781—1788), în care sînt criticate mizeria și murdăria capitalei. Ca o ripostă utopică, Parisul anului 2440 se distinge prin circulația în sens unic, lumina de pe străzi, rețeaua de canale și dispariția hornurilor a căror frecventă prăbușire îi amenința pe trecători. Medicina a făcut și ea progrese. În Palatul Inoculării se profesează* „arta de a vindeca pulmonia, ftizia, hidropizia și alte boli".

Anticipația cam pedestră nu se datorește unei incapacități de fantazare. Adevărul este că Mercier rămîne destul de departe de spiritul înnoitor al științei vremii. Mai mult încă, în Neologia, *eseu posterior* Anului două mii patru sute patruzeci, *el se situează pe poziții de-a dreptul absurde, declarînd că sistemul lui Copernic e imposibil, lăudîndu-se că*

l-a nimicit pe Newton şi susţinînd că Pămîntul e plat şi că Soarele se învîrte în jurul lui ca un cal de manej *. *Există însă în* Anul două mii patru sute patruzeci *şi un capitol în care fantezia autorului, biciuită de izbînzi foarte recente, evoluează mai temerar :*

AEROSTATUL

Ridicînd ochii spre cer, am văzut un aparat uriaş care înainta cu toate pînzele sus şi care, planînd la o prodigioasă înălţime deasupra oraşului, părea că vrea să coboare. Toţi alergau într-acolo, se uitau spre el cu ocheanele ; unul striga :

— E nava care vine din Africa !

— Nu, spunea altul, din Philadelphia.

În timp ce vorbeau, ciudata navă cobora încet de la o înălţime de patru mii şase sute de picioare. Se opri într-o piaţă publică şi opt mandarini ieşiră din trăsura suspendată sub aerostat. Veneau de la Pekin. Traversarea durase şapte zile şi jumătate.

Mandarinii salutară cu graţie mulţimea şi oferiră fructe din ţara lor cui voia să ia.

Apoi prezentară paşapoartele cui le cerea, căci trebuiau să plece înapoi în cîteva zile.

Şase sute de leghe de pămînt de la nord la sud şi tot atîtea de la est la vest, pămînt cultivat pînă în creştetul munţilor, nu puteau decît să-i invite pe străini să se bucure de un asemenea spectacol, cea mai numeroasă societate de oameni dovedind în chip vădit că, cu cît există mai multe braţe într-un imperiu, cu atît e mai înfloritor.

Văzusem începutul acestei pompoase navigaţii. Văzusem omul, înlănţuit de pămînt prin greutatea sa şi tîrîndu-se de la naşterea lumii, ridicîndu-se în aer, făcînd mici drumuri totdeauna mărginite şi cîteodată primejdioase. Dar *omul-pasăre* — acesta e numele pe care-l dădeau aeronauţilor — putea acum să aibă în jur, după dorinţă, un cer senin şi

* *Îi vom acorda totuşi circumstanţe atenuante : Samuel Shenton susţinea încă în 1960 că Pămîntul e un disc absolut plat şi imobil, făcînd această afirmaţie în calitatea lui de secretar al Societăţii Internaţionale Pămîntul Plat („Urania" No. 234, 17 Luglio 1960).*

o lumină pură, traversa tărîmul furtunilor şi, în douăzeci şi patru de ore, cunoştea o altă climă, străbătînd distanţele care despart ţinuturile cele mai îndepărtate !

Omul-pasăre cucerise în întregime regiunile atmosferei, plutind în acest ocean invizibil, lăsînd vulturul la picioarele sale, cufundîndu-se în razele soarelui ; el îşi înmulţise puterile, măsurîndu-le cu cele ale vîntului, el cunoscuse toate gradele de rezistenţă ale aerului şi de temperatură la diferite înălţimi şi, cînd vîntul încercase să-i zădărnicească efortul, se slujise de el ca să zboare mai iute şi mai departe.

Numele inventatorului şi al monarhului care ocrotise această uimitoare descoperire nu fuseseră uitate. În jurul meu se vorbea despre Montgolfier şi Ludovic al XVI-lea, care dăduseră un caracter naţional acestor prime globuri, acestor globuri minunate, atît de invidiate de celelalte naţiuni. Căci nobila cucerire de către om a unui al treilea element se datora unui francez şi unui monarh care nu separase gloria sa de aceea a poporului său.

Curajul primilor fizicieni care, însuşindu-şi descoperirea şi obţinînd, prin mijloace noi, aceleaşi succese, îndrăzniseră să pună cei dintîi piciorul într-o navă atît de primejdioasă era răsplătit cu elogii îndreptăţite.

Uşurinţa şi ignoranţa declaraseră : „Omul nu va putea niciodată să se îndrepte după voia lui în acest element atît de mobil şi fără punct de sprijin ; atunci la ce va folosi această descoperire lăudată cu atîta entuziasm ? Nu e decît un amuzament, o copilărie".

Astfel erau îngrădite iscusinţa şi forţa spiritului uman. Dar ignoranţa şi uşurinţa au suferit o dezminţire formală. Această invenţie extraordinară a avut eroii săi, care nu s-au temut nici de primejdiile navigaţiei, nici de uragan, nici de trăsnet, nici de prăbuşire. Progresul lent dar sigur al ştiinţei experimentale dărui geniului tot ceea ce îndrăznise să spere. Spiritele reci şi timide, ingrate şi invidioase, care înarmează ridicolul împotriva a tot ceea ce e măreţ, învăluindu-se în indiferenţă, fură silite să tacă şi să retragă cuvintele inepte pe care le adresaseră omului de geniu, fizicianului de o nobilă îndrăzneală : *Nu vei merge mai departe.*

Din înaltul văzduhurilor supuse, din mijlocul vînturilor impetuoase, respectînd busola şi cîrma sa, Fizicianul putea acum să strige : „Toate artele şi toate ştiinţele s-ar fi întors în neant dacă s-ar fi dat crezare concepţiilor tale mărunte şi tîrîtoare : mizerabil negativist, vino, urcă, îndrăzneşte să faci ocolul globului împreună cu mine sau rămîi în-

lănţuit de bulgărele de ţărînă pe care te-ai născut ; şi cînd te privesc, din înaltul tronului meu, ca pe o insectă, nu nega noua putere pe care am dobîndit-o ; şi dacă nu ţi se pare prodigioasă, închide ochii şi rămîi în mărginirea ta. Talent, geniu, măreţie a imaginaţiei, haruri deosebite, daruri bogate şi magnifice ale naturii — voi aveţi dreptul să pretindeţi admiraţia şi să uimiţi universul ! Voi aţi creat oameni mari în toate domeniile. Universul are nevoie de geniu ; fără el nu se poate înfăptui nimic. El fecundează tot ceea ce atinge. Lumea ar fi o amestecătură de fiinţe slabe şi josnice, fără acest suflu dătător de viaţă. Lipsiţi această mulţime de cunoştinţe şi totul va reintra în oprobriu şi în neant"...

Iată ce spunea un om de lîngă mine, adăugînd :

— Anul viitor, după ce-mi voi mărita fiica, voi zbura şi eu în China.

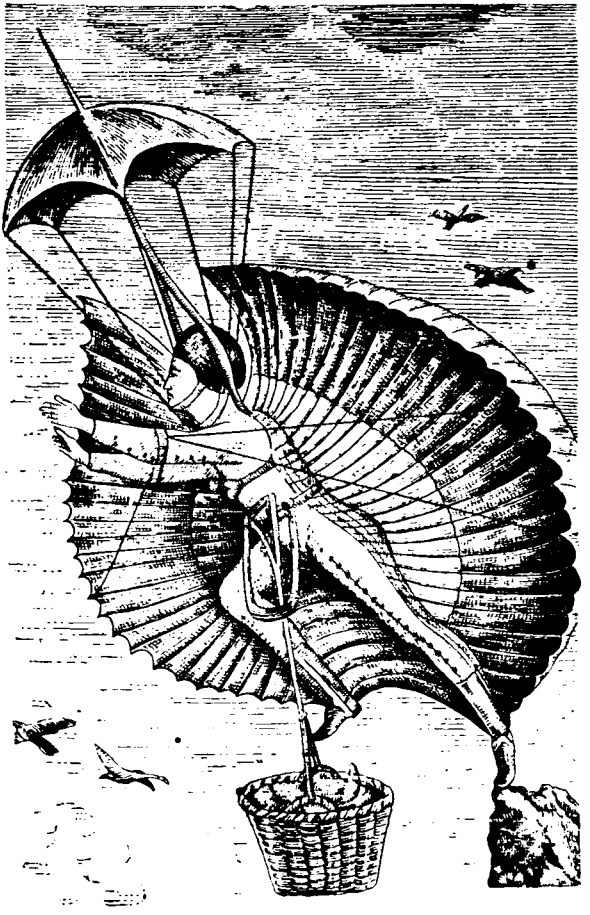
Acest elogiu pasionat al geniului omenirii, al progresului ştiinţei pe calea experimentelor îndrăzneţe, nu-şi propune să sugereze soluţia marii întrebări a aerostaticii timpului : navigaţia dirijată. Mercier procedează potrivit canoanelor şi limitelor utopiei, considerînd pur şi simplu răspunsul cunoscut. E interesant de menţionat faptul că succesele aerostaticii inspiră şi pe alţi scriitori, contemporani cu Mercier. Louis-Abel Beffroy de Reigny, zis şi Le Cousin Jacques (Vărul Jacques) fondează în 1785 un fel de jurnal-almanah intitulat Les Lunes du Cousin Jacques (Lunele vărului Jacques). *Primul nume înscris pe listele de subscripţie este acela al domnului de Montgolfier, celebrul aeronaut. Le Cousin Jacques are la activul său şi piesele* Nicodème în Lună sau Revoluţia paşnică *(1790) şi* Cei doi Nicodème sau francezii în planeta Jupiter *(1791). Subiectul celei dintîi e legat nemijlocit de discuţia noastră : un bătrîn savant ia cu el în balon pe ţăranul Nicodème ; în timpul nopţii, savantul adoarme şi cade din nacelă ; Nicodème continuă ascensiunea şi ajunge în ţara lunaticilor, aflată în plină „revoluţie paşnică". Printr-o coincidenţă semnificativă, opera care constituie într-un fel actul de naştere al fantasticului-ştiinţific are un subiect oarecum asemănător. Ne referim la* Neasemuita întîmplare a unui anume Hans Phaal (1835) *una dintre primele* „povestiri extraordinare" *ale lui Edgar Allan Poe. Nu ne vom despărţi însă de „secolul luminilor" fără a întîrzia, atît cît se cuvine, asupra celor mai uimitoare pagini de anticipaţie pe care le-a zămislit — ignorate şi ele, din păcate, de cele mai multe istorii ale literaturii franceze.*

Autor a peste două sute de volume, RESTIF DE LA BRETONNE a constituit încă din timpul agitatei sale vieți obiectul unor controverse care nu s-au stins nici astăzi. Cititorul dornic să cunoască o opinie autorizată este pus să aleagă între „abominabil ipocrit, porc vanilat, ale cărui opere servesc exclusiv ca document" (54) și „cel mai mare scriitor din secolul al XVIII-lea" (24). În ceea ce ne privește, optăm pentru concluzia lui Emile Henriot: „A-l citi e o aventură de necrezut" (30), raportînd-o, potrivit preocupărilor noastre specifice, la lucrările Descoperirea australă de către un Om-Zburător sau Dedalul francez *(1781) și* Postume (1802).

„Roman fizic" în patru volume, Descoperirea australă *ilustrează conceptele evoluționiste ale lui Restif, descriind călătoriile lui Victorin, Omul-Zburător, în diferite regiuni ale globului, populate de reprezentanții unor fanteziste specii preistorice hibride: oameni-maimuțe, oameni-urși, oameni-șerpi etc. Pînă aici, fabulația se înscrie pe tradiționala orbită a „călătoriilor imaginare", al căror celebru prototip îl crease Jonathan Swift. Dar mijlocul de zbor folosit de Victorin nu mai e de loc tradițional.*

După un an de la apariția Descoperirii australe, *celebrul astronom Lalande, membru al Academiei de Științe din Paris, susținea cu toată convingerea: „S-a demonstrat că e cu neputință din toate punctele de vedere ca un om să se poată ridica sau chiar susține în văzduh... Numai un ignorant e în stare de asemenea tentative". Parizienii și-au amintit poate această sentință, urmărind — la 24 noiembrie 1783 — ascensiunea balonului lui Pilâtre de Rozier și al marchizului d'Arlandes. Dar Restif ține și mai departe. Într-o vreme în care spiritele îndrăznețe pun cucerirea apropiată a spațiului pe seama aerostatelor, el imaginează un aparat de zbor* mai greu decît aerul. *Pentru o ispravă asemănătoare, Jules Verne avea să fie socotit pe drept cuvînt vizionar, după mai bine de un secol!...*

E demn de remarcat faptul că nu avem de-a face cu o anticipație grăbită și sumară, ci cu o descriere minuțioasă, rod al unei indiscutabile meditații. Aparatul lui Victorin are aripi de tafta impregnată, montate pe resorturi elastice și mișcate, printr-un sistem de curele de transmisie, de pedale acționate de picioarele aeronautului; mîinile acestuia rămîn libere, pentru a manevra o umbrelă-parașută. Transportînd și piesele de schimb necesare, aparatul poate „decola" de pe o colină, folosindu-se de vînt și e capabil de performanțe pe care le-ar invidia constructorii de

astăzi : se ridică drept în sus, rămîne nemişcat deasupra unui punct oarecare, zboară lateral şi chiar înapoi : „Pe scurt, o combinaţie de elicopter portativ şi de paraşută", scrie Marc Chadourne (14), presupunînd că Restif şi ilustratorul său s-au inspirat, poate, din desenele lui Leonardo da Vinci. Adevărul este că surse de inspiraţie se găseau şi în Franţa. Matematicianul Paucton reluase în 1768 principiul elicopterului, pe care-l botezase „pterofor". El scria : „Noul Dedal, aşezat comod pe scaunul său, ar da pteroforului, cu ajutorul unei manivele, viteza circulară pe care ar socoti-o necesară... Cînd ar vrea să se odihnească puţin, clapete sau supape ar închide ele singure canalele elicelor prin care circulă aerul şi ar face

din baza pteroforului o suprafață perfect unită, care ar rezista fluidului și ar încetini considerabil căderea mașinii". Iar în anul 1772, abatele A. M. Desforges încercase să se ridice cu aparatul său cu aripi batante, care ar fi trebuit „să zboare în văzduh fără nici o primejdie, cînd la dreapta, cînd la stînga, cînd drept înainte, după plac, și să parcurgă fără osteneală un drum de mai mult de o sută de leghe".

Restif socotește că aparatul său „Este una dintre descoperirile importante pentru omenire... dar vai ! prea ades ele constituie un flagel pentru națiunile care și le însușesc". *El prevede apariția escadrilelor purtătoare de moarte, trasînd* „în spațiul imens al timpurilor viitoare, o brazdă de infamie, de groază și de oroare". *Eroul său asistă la încleștări gigantice și se adresează astfel combatanților :* „Nu, ceea ce văd nu sînt oameni, ci nebuni. O, nebunilor, ascultați-mă, ascultați-l pe Omul-Zburător... douăzeci, treizeci de mii dintre voi vor pieri în învălmășeală ; cînd ei vor fi morți, care dintre cele două părți va avea dreptate ?"

Mai departe în timp, cerul se însenin eză ; descoperirile tehnico-științifice (trăsuri fără cai, avioane, transmiterea vocii prin unde etc.) sînt puse în slujba unei societăți în care domnește egalitatea, „izvorul fericirii și deci al oricărei virtuți", *în care proprietatea,* „izvorul întregii mizerii a omului", *a fost abolită. Constituția-model a statului metapatagonilor are două articole fundamentale :* „Totul să fie făcut în comun între egali — fiecare să muncească pentru binele general". *Și munca în aceste condiții a devenit o plăcere.*

Asemenea idei generoase nu sînt incidentale în opera lui Restif. Scriitorul atacă proprietatea și în Scrisoarea unei maimuțe, *lucrare anexată ultimului volum al* Descoperirii australe. *Iar* Andrograful *său, publicat în 1782, cuprinde* Ideile unui om cinstit privind înfăptuirea unei reforme generale a moravurilor și, prin ea, fericirea neamului omenesc. *Restif se conturează astfel și ca un precursor al socialismului utopic, dacă nu chiar ca primul său reprezentant, așa cum vrea să ne convingă Marc Chadourne.*

Bătrîn, sărac, bolnav, Restif mai are totuși resurse pentru o nouă fantezie pseudoștiințifică. Multipliandru, eroul Postumelor *sale, a descoperit „secretul" desprinderii sufletului de trup, și efectuează, în această stare acorporală, călătorii pe cîteva dintre planetele sistemului nostru solar. El găsește pretutindeni viață și uneori chiar făpturi raționale.*

Trebuie să ne mărturisim profunda nedumerire în legătură cu felul în care prezintă Marc Chadourne Postumele. *Vorbind despre latura anti-*

cipatoare a lui Restif, criticul menționează „racheta zburătoare — plutitoare — învîrtejitoare pe care, vizionar în genul lui Wells, el făcea să navigheze, printre planete și sori, în relativitatea unui timp einsteinian, pe supraomul Multipliandru (...)" În altă parte, el se referă la „aparatul viitorului", care pornește la cucerirea spațiului. Ori, dacă textul consultat de noi aparține într-adevăr lui Restif, Multipliandru navighează, cum arătam mai sus, fără nici un aparat, iar „racheta" nu e decît un animal de pe Iupiter în care se încarnează o clipă sufletul călător...

Considerînd procedeul lui Multipliandru o simplă convenție cu rol funcțional, reținem credința lui Restif în existența vieții pe alte corpuri cerești și imaginea plină de grandoare a zborului, printre „cometoplanete" *și sori. E poate un simbol al aspirațiilor acestui scriitor prolific și inegal, în care istoria literară a văzut multă vreme doar un concurent întru erotism al marchizului de Sade, dar care s-a bucurat de prețuirea lui Schiller și a lui Goethe.*

SECOLUL al XIX-lea

Obiectul acestei retrospective nu ne îngăduie o discuție amplă în legătură cu paternitatea noului gen literar. Eliminînd confuziile semnalate la început, vom menționa că unii cercetători atribuie această paternitate lui Jules Verne. Ei se referă la abordarea de către marele scriitor a unor „probleme care se ridicau în fața științei timpului său: navigația aeriană dirijată, cucerirea polului, enigma lumii subterane, zborul dincolo de limitele gravitației terestre" și consideră că „introducerea lor în domeniul literaturii constituie o inovație îndrăzneață" (5). O inovație îndrăzneață, într-adevăr, dar ea aparține — cel puțin pentru prima și ultima dintre probleme — lui Edgar Allan Poe.

Ideea folosirii curenților atmosferici prielnici, expusă de doctorul Fergusson, eroul primei călătorii extraordinare a lui Jules Verne (Cinci săptămîni în balon, 1863), poate fi întîlnită cu aproape cincisprezece ani mai devreme, în povestirea lui Poe Melonta Tauta (1849). Iar într-o povestire și mai veche, Farsa cu balonul (1844), marele scriitor american imaginează o soluție net superioară. Eroul său, domnul Monck Mason, construiește un fel de elice multiplă, care propulsează aerostatul său de formă elipsoidală cu viteze variabile, direcția zborului fiind asigurată de o cîrmă.

Poe este un inovator și în privința zborului dincolo de limitele gravitației terestre. Cu treizeci de ani înaintea apariției romanului De la Pămînt la Lună, el publică povestirea Neasemuita întîmplare a unui anume Hans Phaal (1835), descriind, între două surîsuri ironice la adresa „burghezilor din Rotterdam", temerara ascensiune a eroului său care, hărțuit de creditorii nemiloși, hotărăște să se refugieze în Lună.

Elogiind, pe drept cuvînt, extraordinara documentație științifică a lui Jules Verne, Kiril Andreev conchide: „În aceasta se manifesta tendința realistă care-l distingea de tot ceea ce fusese creat de înaintașii săi în genul romanului fantastic". Aserțiunea ni se pare și de data aceasta inexactă, întrucît Poe abordează în numita povestire un număr impresionant de probleme, dintre care unele nesoluționate de știința timpului său.

Ideea de a ajunge în Lună cu un balon ni se pare desigur astăzi puerilă. Dar tunul gigantic din De la Pămînt la Lună e un mijloc la fel de inadecuat. Important este faptul că Poe și Verne au abordat una dintre problemele „care se ridicau în fața științei timpului... zborul dincolo de limitele gravitației terestre" (Kiril Andreev). Și importantă pentru precizarea momentului apariției fantasticului științific este constatarea că Poe a făcut lucrul acesta în 1835.

Ar mai trebui spus că Poe se arată preocupat şi de enigma polului sudic, după cum o dovedesc lucrările Manuscris găsit într-o sticlă (1833) *şi* Aventurile lui Arthur Gordon Pym *(1838). Eroii săi o iau şi aci înaintea exploratorilor, urmaţi mai tîrziu de eroii lui Jules Verne din* Sfinxul gheţarilor *(1897). Acest din urmă roman constituie, de altfel, o tentativă ingenioasă de a explica în mod ştiinţific misterul ultimei viziuni a lui Pym : chipul imens şi voalat către care se precipită luntrea înnebunită nu e decît un magnet de proporţii colosale.*

Paginile închinate lui Poe îşi justifică prezenţa nu numai ca o încercare de a contribui la stabilirea paternităţii noii specii literare. Influenţa marelui scriitor american asupra întregii arii a literaturii franceze este notabilă şi studii de anvergură o recunosc şi o explicitează. Ar fi interesant de urmărit şi procesul invers. Pe pragul dintre secolul luminilor şi cel al maşinismului, ca şi mai tîrziu, Franţa constituia un adevărat focar de efervescenţă a ideii îmbinării ştiinţei şi literaturii. André Chénier (mort în 1794) a lăsat cîteva fragmente dintr-un lung poem neterminat, Hermes, *care ar fi trebuit să constituie un elogiu patetic al progresului ştiinţei din cele mai vechi timpuri pînă în epoca lui. La începutul secolului al XIX-lea, Charles Lioult de Chênedollé, exasperat că nu izbuteşte să contopească poezia cu ştiinţa, aşa cum ar fi vrut, exclamă superb : „Ştiinţa nu e încă nubilă !" — şi ratează efectul butadei, dînd totuşi la iveală rodul acestei căsătorii nefericite : mediocrul şi didacticul poem* Geniul Omului.

O întreagă generaţie se formează acum citind lucrări de felul tratatului medicului şi fiziologului Cabanis Despre fizicul şi moralul omului *(1802) şi urmărind marile dezbateri iniţiate de Lamark, Cuvier, Geoffroy Saint-Hilaire. E generaţia lui Balzac, a cărui ambiţie va fi de a descrie „în mod ştiinţific" societatea contemporană şi care va urmări cu minuţiozitate evoluţia unei pasiuni ştiinţifice devorante în romanul* În căutarea absolutului *(1834). E generaţia lui Mérimée, care îmbină activitatea literară cu aceea de savant arheolog.*

Semnificativ este faptul că pînă şi autorii care exploatează exclusiv filonul fantastic simt nevoia unei legitimări a creaţiei lor cu ajutorul ştiinţei. Charles Nodier scrie, în Iñes de Las Sierras *(1837) :* „...omul este incapabil să inventeze ceva ; sau, ca să mă exprim altfel, invenţia nu este în el decît o percepţie înnăscută a faptelor reale. Ce face astăzi ştiinţa ? La fiecare nouă descoperire, ea justifică, ea autentifică, dacă putem spune astfel, una din pretinsele născociri ale lui Herodot şi Pliniu. Fabuloasa

girafă se plimbă în Jardin du Roi. Sînt unul dintre cei care aşteaptă apariţia imediată acolo a licornului. Dragonii, balaurii, scorpiile, iazmele nu mai fac parte din lumea vie, dar Cuvier le-a regăsit în lumea fosilă. Toţi ştiu că harpia era un liliac enorm şi poeţii au descris-o cu o precizie care l-ar face pe Linné să-i invidieze."

Prietenii şi oaspeţii lui Nodier la reuniunile duminicale din „salonul Arsenalului" *, *paladini ai romantismului ca şi el, vor aborda cu încîntare un domeniu care le îngăduie să exploreze un întreg univers aproape inedit. În marele său poem* Prăbuşirea unui înger *(1838), LAMARTINE schiţează contururile imaginare ale unei civilizaţii antediluviene, pornind poate de la dialogurile lui Platon despre Atlantida şi de la presupunerile lui Joseph de Maistre privind extraordinarele cunoştinţe ştiinţifice ale oamenilor dinainte de potop. Această ispititoare temă a civilizaţiilor dispărute, care va constitui mai tîrziu una dintre principalele direcţii ale fantasticului ştiinţific, a fost atinsă în treacăt şi de Hugo, iar parnasienii o înscriu printre preocupările lor capitale. O demonstraţie ne-o oferă, de pildă,* Poemele antice *(1852) ale lui Leconte de Lisle, în a căror prefaţă poetul reclamă din nou contopirea artei cu ştiinţa. Iar Louis Bouilhet, gîndindu-se la un nou* Hermes, *sondează preistoria în poemul* Fosilele *(1859), transpunînd cam didactic vechiul şi înaripatul îndemn al lui Buffon : „Să scormonim arhivele Pămîntului". Finalul poemului, adresat făpturii care va lua cîndva locul omului, i-a inspirat poate pe Maupassant* (Horla) *şi pe Rosny aîné* (Xipehuzii) :

Tu nu eşti cel din urmă ! Vor mai veni şi alţii
După tine, în viitorul imens ;
Mereu peste morminte se va înălţa aurora,
Pînă în timpul neştiut şi fără de sfîrşit.**

Prăbuşirea unui înger *cuprinde însă şi o uimitoare anticipaţie retrospectivă : răpirea lui Cedar şi a Daidhei de nava aeriană construită de uriaşii legendarului Babel. Putem astfel admira, împreună cu cei doi soţi, Pămîntul eliberîndu-se de tenebrele nopţii :*

La picioarele lor, străpungînd întunericul,
Ei văzură umbre vagi ţîşnind din globul palid,
Ca o insulă pe care o vezi dimineaţa crescînd din valuri.

* *În 1824, Charles Nodier e numit bibliotecar al Arsenalului.*
** *Versurile din text au fost traduse literal de autor, cu scop informativ.* (n. r.)

Era Pămîntul, cu petele şoldurilor sale,
Cu vinele sale de ape albastre, cu munţii săi cu coame albe,
Şi marea sa care, atinsă cea dintîi de aurora,
Izbucnea în noapte ca un lac de lumină...

Şi mai departe :

Pilotul lăsă luntrea să se legene
Pînă seara, sub Lună, în dulcile adieri ale văzduhului.
În timp ce nava plutea fără ţintă,
Mateloţii luau o hrană uşoară
Şi sprijiniţi, cu gesturi moi, de balustradă,
Îşi lăsau privirile să rătăcească
Peste torenţii înspumaţi, crestele piramidale
Şi vulturii care se roteau deasupra abisurilor.

*Ideea navigaţiei aeriene i-a fost sugerată poate lui Lamartine de Mercier, a cărui utopie era aşezată la loc de cinste în cabinetul de lucru al poetului *. Unghiul de vedere rămîne însă inedit — cel puţin în literatura franceză. Îl vom regăsi, după un sfert de veac, în* Cinci săptămîni în balon.

Pentru Lamartine, zborul e o amintire incertă a rasei umane, un fragment din lumea pierdută sub învolburarea catastrofală a apelor. Pentru VICTOR HUGO e o înfăptuire apropiată, care va consacra triumful legilor morale şi al înfrăţirii popoarelor. Poemul său În largul cerului (Legenda veacurilor, *1859) lansează un cuvînt nou,* aeroscaf, *creat pentru a denumi un nou tip de navă aeriană imaginară :*

„O sferă de aramă se pune în mişcare.
Acele patru globuri ce ţin podeaua-i mare ;
Respiră şi goneşte prin vînturi legănînd
O pînză, larg întinsă orizontal, vibrînd ;
E găurit de trape ce să-l frîneze-au ţel.
. . . . . .

Formînd o diafragmă plămînului de-aramă
Ce joacă-n pîcla albă precum prin unde-o plută ;
Păienjenească pînză umană e ţesută

* *Marius-François Guyard semnalează şi alte ecouri din* Anul două mii patru sute patruzeci *(27).*

De frînghii şi de noduri, un uriaş buchet ;
Supapele mişcate prin cablu de-un magnet,
Şi-n snop bogat vîrtejuri şi scripete ce cată
Să folosească-n goana-i curenţii-n care-noată." *

Uneori, versurile împrumută ceva din viziunea lamartineană :

„Şi cum pluteşte, pîcla sub zboru-i se destramă ;
Privind sub ei piloţii se-nclină, să-şi dea seamă
Pe unde ancora apucă,
Dacă pămîntu-n umbra ce pare să-l topească
Nu-i pune-n cale vîrful Mont Blanc, ca să-i zdrobească
Nacela-n treacăt ca pe-o nucă".

Fantezia generoasă a lui Hugo nu se opreşte la hotarele atmosferei terestre şi se avîntă, împreună cu Omul nemuritor, mai sus, mai departe :

„Acum nemuritorul spre tot ce-i veşnic tinde ;
Pe vremi plutea pe mare, azi, cerul îl cuprinde,
. . . . . .
Şi poate că începe-nfricoşătorul mers
Pornit din astru-n astru, măreţ, prin univers !
. . . . . .
Înaripat e omul. Şi poate, cine ştie,
Un Cristofor Columb al umbrei să revie,
Un Vasco da Gama al abisului,
Un Jason prin azurul înalt demult plecat,
Sorbit de cer din orbul pămîntului, uitat,
Pe ţărmul vieţii, negîndit
Să reapară, tocmai cînd ne pieri din gînd.
Spre Orion şi Sirius, în spaţiu arătînd,
Să spună, palid : „Am sosit !"

Dar accentele acestea profetice, vizînd progresul omenirii întemeiat pe cuceririle ştiinţei, nu sînt unanime. Unii poeţi înclină să subscrie la celebrul toast al confratelui lor englez John Keats : „Blestemată fie

---

* *Fragmentele din* În largul cerului *au fost tălmăcite de Radu Boureanu* (Victor Hugo, *colecţia* Cele mai frumoase poezii, *Editura tineretului, 1958). (n. r.)*

memoria lui Newton!" — Newton care a întinat puritatea curcubeului, explicîndu-i proveniența... Poemul Casa păstorului *(1844) al lui Alfred de Vigny „deraiază pe tirada drumului de fier", cum spunea Melchior de Vogüé:*

„Omul s-a urcat prea curînd pe taurul de fier
Care scoate fum, suflă și mugește. Nimeni nu știe încă
Ce furtuni poartă în el acest orb aspru
Și călătorul vesel îi încredințează comorile sale;
El își aruncă bătrînul tată și copiii ca pe niște ostateci
În pîntecul încins al taurului Cartaginei
Care îi preface în cenușă zvîrlită la picioarele zeului de aur".

Celălalt mare Alfred al romantismului, Musset, deplînge dispariția cometelor de pe firmament, o dată cu transformarea lor într-un obiect de studiu pentru oamenii de știință.

Pretinsul antagonism dintre știință și poezie își găsește o expresie cam retorică și în prologul poemului lui Sully Prudhomme, Dreptatea *(1878):*

„Cum să cînți, în timp ce un chimist obstinat
Aține focul, aplecat asupra operei lui incerte,
Și urmărește cu un ochi febril drumul unui atom
Din retortă în cuptor, din cuptor în serpentină?
El ne face să vedem în disputele aeriene
Ale vîntului cu frunza, un gaz atacînd cărbunele.
Floarea însăși, de cînd el îi culege sufletul în alambic,
Nu mai miroase parcă la fel de frumos".

S-ar putea da și alte exemple, pentru a demonstra existența germenilor neîncrederii în progresul tehnico-științific, mai bine zis în influența lui pozitivă asupra dezvoltării sociale și etice a umanității. Ne oprim însă aici, nădăjduind că am izbutit să-l convingem pe cititor că literatura de anticipație franceză n-a apărut pe un teren sterp și că, dimpotrivă, ecloziunea ei a fost îndelung pregătită prin infiltrarea ideilor științifice în alte genuri și specii literare. Pasul următor îl constituie închegarea previziunilor răzlețe într-o țesătură trainică, unitară, apariția unor idei științifico-fantastice dominante, care determină nașterea, evoluția și rezolvarea unui conflict bine precizat.

Cine a făcut acest pas?

Cu toată admirația noastră sinceră față de Jules Verne, sîntem nevoiți să mergem încă o dată împotriva curentului și să precizăm că marele scriitor nu e primul, ci doar cel mai ilustru reprezentant al anticipației franceze. Chiar dacă îl excludem din competiție pe Alfred Assolant (aeronava din romanul său Quaterquem, *apărut în 1860, nu joacă decît un vag rol funcțional), trebuie să ne oprim cel puțin la cîteva dintre povestirile lui ERCKMANN—CHATRIAN și la romanul lui Edmond About* Omul cu urechea ruptă.

Înainte de a-și cîștiga un renume prin seria „romanelor naționale" (Nebunul Yegof, Doamna Thérèse, Povestea unui recrut din 1813, Prietenul Fritz etc), *cuplul Émile Erckmann — Alexandre Chatrian a publicat în 1860 un volum de* Povestiri fantastice, *despre care Maxime Alexandre scria că „susțin comparația cu povestirile lui E.T.A. Hoffmann" (3). Poate că uneori discipolii își întrec maestrul, ca de pildă în* Schița misterioasă *— dar această problemă depășește cadrul preocupărilor noastre. Să ne rezumăm deci la analiza povestirilor în care fantasticul abandonează supranaturalul pentru o explicație pseudo-rațională sau devine de-a dreptul științific.*

Extrapolînd cuceririle spectaculoase ale ciberneticii, literatura de anticipație modernă a inclus în arsenalul ei permanent mașina de citit gîndurile. În Luneta lui Hans Schnaps, *Erckmann—Chatrian își imaginau cu mai bine de o sută de ani în urmă o mașină de citit dorințele. Căci luneta farmacistului Schnaps — personaj enigmatic convențional, am spune chiar clasic — are darul de a-l face pe fiecare să se vadă așa cum se visează. Pînă aici s-ar părea că avem de-a face cu o replică, dacă vreți perfecționată, a lunetei magice vîndute de Coppola lui Nathanaël (Hoffmann:* Omul cu nisipul). *Iată însă că intervine explicația pseudoraționalăă despre care vorbeam.* „Creierul omului este, ca și ochiul mușteI, un instrument optic cu mii de fațete" *îi demonstrează Hans Schnaps doctorului Benedum.* „...ceea ce se reflectă în el poate să iasă prin refracție și să se imprime pe o substanță chimică al cărei secret l-am descoperit... dumneata materializezi instantaneu universul intelectual care se agită în spiritul dumitale". *Luneta este într-atît de eficientă încît, cu ajutorul ei, se pot întruchipa pînă și ideile lui Kant:* „le văd, sînt reale, pozitive; nu pot să am nici o îndoială în legătură cu existența lor, pentru că sînt accesibile simțurilor mele".

Cu toată bunăvoința noastră, acest galimatias nu izbutește să genereze convenția indispensabilă oricărei lucrări științifico-fantastice. Povestirea are un caracter hibrid, pendulînd între miraculos și verosimil. Nu același lucru se petrece însă cu Urechea ciufului — *titlu corespunzînd numelui dat de țărani unei vechi cisterne zidite în pămînt, datorită formei ei și faptului că dinăuntru se aude un murmur continuu. Vom reda subiectul, pe scurt.*

Un necunoscut, găsit în fundul cisternei goale, nu vrea să-și justifice prezența, e arestat și se spînzură. Vrînd să lămurească misterul acestei sinucideri, povestitorul coboară în cisternă și găsește „un fel de oală de gresie lustruită", *din care nu rămîne decît o bucată, avînd aspectul unei pîlnii căptușite cu puf în interior, și un fragment dintr-o scrisoare. Din lectura fragmentului, el află că necunoscutul inventase un extraordinar aparat acustic:*

„Cornetul meu microacustic are deci dublul avantaj de a multiplica la infinit intensitatea sunetelor și de a putea fi introdus în ureche...

Așa cum telescopul ne face să descoperim miriade de lumi... la fel cornetul meu microacustic extinde simțul auzului dincolo de toate limitele posibilului... Lipindu-vă urechea de pămînt, domnule, auziți apele termale izvorînd la adîncimi incomensurabile... puteți să le apreciați volumul, curenții, obstacolele!

Vreți să mergeți mai departe? Coborîți sub o boltă subterană destul de spațioasă pentru a culege o considerabilă cantitate de sunete; atunci, noaptea, cînd totul doarme, cînd nimic nu tulbură zgomotele interne ale globului nostru... ascultați!

...tot ceea ce pot să vă afirm este că clocotul lavei incandescente, fierberea substanțelor din adînc este un lucru înfricoșător și sublim, care nu se poate compara decît cu impresia astronomului sondînd cu luneta sa depărtările fără margini."

Fragmentul de scrisoare se încheie cu propunerea de a se construi trei mari observatoare subpămîntene, înzestrate cu „cornete microacustice". *Și povestitorul se întreabă, tulburat:* „Citisem născocirile unui nebun... sau dimpotrivă relatarea experiențelor unui om de geniu?"

De data aceasta, povestirea nu mai are nimic miraculos, incredibil. S-ar putea susține că principiul de funcționare și alcătuirea cornetului microacustic rămîn un mister pentru cititor. E o obiecție valabilă însă și pentru Oul de cristal *sau „raza arzătoare" a marțienilor* (Războiul lumilor), *ca să ne rezumăm la aceste exemple desprinse din cărțile lui*

H.G.Wells. Important este faptul că avem de-a face cu o idee ştiinţifico-fantastică, în speţă posibilitatea ascultării mişcărilor plutoniene, şi cu o temă sortită unei mari proliferări: savantul genial pe care lipsa de înţelegere a celor din jurul său îl condamnă la eşec sau chiar la dispariţia fizică.

Povestirile fantastice *cuprind şi o altă idee ştiinţifico-fantastică inedită — cel puţin în literatura franceză: hipertrofierea monstruoasă a unor făpturi dintre cele mai banale cu putinţă.* Păianjenul-crab *din povestirea cu acelaşi titlu a ajuns la dimensiunile unui cap omenesc, datorită atmosferei supraîncălzite dintr-o grotă sulfuroasă, şi-i atacă pe vizitatorii imprudenţi.*

Urechea ciufului şi Păianjenul-crab *pot fi deci socotite, după opinia noastră, primele povestiri de anticipaţie din literatura franceză. Cît despre primul roman, acesta este, probabil,* Omul cu urechea ruptă.

Apărut în 1861, deci cu doi ani înaintea primei „călătorii extraordinare" a lui Jules Verne (Cinci săptămîni în balon), *romanul lui EDMOND ABOUT istoriseşte tribulaţiile lui Pierre-Victor Fougas, colonel în armata napoleoniană. Se pare că punctul de pornire îl constituie o întîmplare reală: generalul baron de Marbot a fost reanimat, după ce fusese lăsat în zăpadă, fiind considerat mort prin îngheţ. Dar să-i dăm cuvîntul autorului:*

TESTAMENTUL PROFESORULUI MEISER ÎN FAVOAREA COLONELULUI DESECAT

Astăzi, 20 ianuarie 1824, epuizat de o boală crudă şi simţind apropierea zilei în care fiinţa mea se va contopi cu marele tot;

Am scris cu mîna mea acest testament, care este actul voinţei mele din urmă.

Instituiesc în calitate de executor testamentar pe nepotul meu, Nicolas Meiser, fabricant de bere înstărit în acest oraş Danzig.

Las cărţile, hîrtiile şi colecţiile mele, în afara piesei 3 712, preastimatului şi preaînvăţatului meu prieten, dl. de Humboldt.

Las toate celelalte bunuri mobile şi imobile, evaluate la 100 000 de taleri prusieni sau 375 000 de franci, d-lui colonel Pierre-Victor Fougas,

actualmente desecat, dar viu — şi înscris în catalogul meu la numărul 3 712 (Zoologie).

De-ar putea să primească această mică despăgubire pentru experienţele la care l-am supus în cabinetul meu şi pentru serviciul pe care l-a adus ştiinţei!

Pentru ca nepotul meu Nicolas Meiser să-şi dea seama exact de lucrurile pe care trebuie să le înfăptuiască, am hotărît să consemnez aici relatarea amănunţită a desecării d-lui colonel Fougas, legatarul meu universal.

Relaţiile mele cu acest brav tînăr au început la 11 noiembrie, în nenorocitul an 1813. Părăsisem demult Danzigul, unde bubuitul tunurilor şi pericolul ghiulelelor nu-mi îngăduiau nici o activitate şi mă retrăsesem cu instrumentele şi cărţile mele, sub protecţia armatelor aliate, în satul fortificat Liebenfeld. Garnizoanele franceze din Danzig, Stettin, Castrin, Glogau, Hamburg şi mai multe alte oraşe germane nu puteau să comunice nici între ele şi nici cu patria; totuşi, generalul Rapp se apăra cu încăpăţînare împotriva flotei engleze şi a armatei ruse. Dl. colonel Fougas fu prins de un detaşament al corpului de armată comandat de Barclay de Tolly, în timp ce încerca să treacă Vistula pe gheaţă, îndreptîndu-se spre Danzig. Fu adus prizonier la Liebenfeld, în ziua de 11 noiembrie, la ora mesei de seară şi ofiţerul inferior Garok, comandantul satului, mă obligă să asist la interogatoriu şi să servesc drept interpret.

Faţa deschisă, vocea bărbătească, curajul mîndru şi frumoasa comportare a acestui nefericit îmi cuceriră inima. El îşi sacrificase viaţa. Singurul lui regret, spunea el, era de a eşua tocmai cînd ajunsese la liman, după ce izbutise să treacă printre rîndurile a patru armate duşmane, şi de a nu putea să execute ordinul împăratului. Părea însufleţit de acel fanatism francez care a făcut atîta rău scumpei noastre Germanii şi totuşi n-am putut să nu-l apăr, traducîndu-i cuvintele mai mult ca avocat decît ca interpret. Din nenorocire, asupra lui fusese găsită o scrisoare a lui Napoleon către generalul Rapp, a cărei copie am păstrat-o:

„Părăsiţi Danzigul, forţaţi blocada, uniţi-vă cu garnizoanele din Stettin, Castrin şi Glogau, mergeţi spre Elba, înţelegeţi-vă cu Saint-Cyr şi Davoust pentru a concentra forţele risipite la Dresda, Toyau, Wittenberg, Magdeburg şi Hamburg; înaintaţi, crescînd ca un bulgăre de ză-

padă ; traversaţi Westfalia, care e liberă şi veniţi să apăraţi linia Rinului cu o armată de 170 000 de francezi pe care-i salvaţi !

Napoleon"

Această scrisoare fu trimisă la statul major al armatei ruse, în timp ce o jumătate de duzină de militari analfabeţi, beţi de bucurie şi de rachiu, îl condamnau pe bravul colonel din regimentul 23 de linie la moartea cuvenită spionilor şi trădătorilor. Execuţia fu fixată pentru a doua zi şi dl. Pierre-Victor Fougas, după ce îmi mulţumi şi mă îmbrăţişă cu cea mai mişcătoare sensibilitate (de soţ şi tată), fu închis în micul turn crenelat al Liebenfeldului, în care vîntul sufla cu furie prin toate deschizăturile.

Noaptea de 11 spre 12 noiembrie fu una dintre cele mai geroase din acea cumplită iarnă. Termometrul pentru temperaturi joase, atîrnat afară lîngă fereastra mea, pe peretele dinspre sud-est, indica 19 grade sub zero. Am ieşit în zori, ca să-mi iau un ultim bun rămas de la colonel şi l-am întîlnit pe ofiţerul inferior Garok, care-mi spuse într-o nemţească stricată :

— Nu mai trebuie ucidem franţuski, el îngheţat.

Am alergat la închisoare. Dl. colonel era întins pe spate, ţeapăn. Dar după un examen de cîteva minute mi-am dat seama că rigiditatea acestui trup nu era aceea a morţii. Fără să aibă supleţea lor obişnuită, membrele puteau fi îndoite la articulaţii şi întinse din nou, fără un efort prea mare. Cînd am pus mîna pe el, am simţit că faţa, pieptul, erau într-adevăr reci, dar de o răceală cu mult diferită de aceea pe care o simţeam adesea atingînd un cadavru.

Ştiind că nu dormise mai multe nopţi şi că fusese supus la eforturi extraordinare, nu mă îndoiam că îl cuprinsese acel somn profund şi letargic pe care-l provoacă un frig intens şi care, prelungit, încetineşte respiraţia şi circulaţia sîngelui într-atît încît, pentru a constata persistenţa vieţii, e nevoie de cele mai subtile mijloace de observaţie medicală. Pulsul nu se simţea — sau cel puţin nu-l simţeau degetele mele amorţite de frig. Aveam pe atunci şaizeci şi nouă de ani şi eram tare de ureche, ceea ce mă împiedica să constat prin auscultare dacă inima mai face să se audă acele bătăi slabe, dar prelungite, care pot fi auzite şi după ce mîna nu le mai percepe.

Dl. colonel se afla în acea stare de amorţeală datorită frigului în care, pentru a trezi un om fără a-l ucide, sînt necesare îngrijiri nume-

roase şi delicate. Cîteva ore încă şi avea să survină îngheţul — şi, o dată cu el, imposibilitatea întoarcerii la viaţă.

Mă găseam în cea mai mare încurcătură. Pe de-o parte, îl simţeam murind îngheţat în mîinile mele ; pe de alta, nu puteam să-i dau singur toate îngrijirile necesare. Dacă-i administram excitante fără a pune trei-patru oameni viguroşi să-i fricţioneze în acelaşi timp trupul şi membrele, îl trezeam doar pentru a-l vedea murind. Aveam încă pe retină spectacolul acelei frumoase fete asfixiată într-un incendiu, pe care izbutisem să o reanimez plimbîndu-i cărbuni aprinşi pe sub clavicule, dar care nu putuse decît să pronunţe numele maică-si şi murise aproape imediat, cu toate că întrebuinţasem excitanţi interni şi electricitatea pentru a determina contracţiile diafragmei şi ale inimii.

Şi chiar dacă aş fi reuşit să-i redau forţa şi sănătatea, oare nu era condamnat de consiliul de război ? Omenia nu mă oprea să-l smulg din acest repaos vecin cu moartea doar pentru a-l preda supliciului ?

Trebuie să mărturisesc de asemeni că, în prezenţa acestui organism a cărui viaţă era suspendată, ideile despre reanimare puseseră din nou stăpînire asupră-mi. Desecasem şi reînsufleţisem atît de des animale destul de evoluate, încît nu mă îndoiam de succesul acestei operaţii chiar la oameni. Singur, nu puteam să-l reanimez şi să-l salvez pe dl. colonel ; în laboratorul meu aveam însă toate instrumentele necesare pentru a-l deseca fără ajutor.

În rezumat, în faţa mea se aflau trei posibilităţi : 1 — să-l las pe dl. colonel în turnul crenelat, unde ar fi murit în aceeaşi zi prin îngheţ ; 2 — să-l reanimez cu excitanţi interni, cu riscul de a-l ucide şi pentru ce ? pentru a-l preda, în caz de succes, unui supliciu inevitabil ; 3 — să-l supun desecării în laboratorul meu, avînd cvasicertitudinea de a-l putea reînsufleţi după încheierea păcii. Toţi prietenii umanităţii vor înţelege, fără îndoială, că nu puteam să ezit mult timp.

Am trimis să-l cheme pe ofiţerul inferior Garok şi l-am rugat să-mi vîndă trupul colonelului. Nu era prima oară cînd cumpăram un cadavru pentru a-l diseca şi cererea mea nu trezi nici o bănuială. Odată tîrgul încheiat, i-am dat patru sticle de *Kirsch-Wasser* * şi în curînd doi soldaţi ruşi mi-l aduseră pe o brancardă pe dl. colonel Fougas.

Îndată ce am rămas singur cu el, l-am înţepat într-un deget şi am stors o picătură de sînge. Nu mi-a trebuit mai mult de un minut ca să

* Kirsch-Wasser — *un lichior tare de cireşi, un fel de cherry-brandy (n. r.)*

o pun sub microscop, între două lamele de sticlă. Ce noroc ! Fibrina nu era coagulată ! Globulele roşii se vedeau clar rotunde, turtite, biconcave, fără crestături, zimţi sau umflături sferoidale. Globulele albe se deformau şi îşi recăpătau alternativ forma sferică, pentru a se deforma din nou încet prin alungiri uşoare. Nu mă înşelasem deci : aveam într-adevăr sub ochi un om amorţit şi nu un cadavru !

L-am aşezat pe cîntar. Avea o sută patruzeci de livre, cu haine cu tot. M-am ferit să-l dezbrac, căci observasem că animalele aflate în contact direct cu aerul mureau mai des decît cele care rămăseseră acoperite cu muşchi şi alte lucruri moi în timpul operaţiei desecării.

Marea mea maşină pneumatică, imensul său platou, enormul său clopot oval de fier, pe care un cîrlig — lunecînd pe un scripete atîrnat de plafon — îl ridica şi-l cobora cu uşurinţă, toate aceste o mie şi unu de mecanisme pe care le pregătisem cu atîtea dificultăţi, fără a ţine seama de batjocurile pizmaşilor, şi care rămăseseră spre dezolarea mea nefolosite, aveau să-şi găsească în sfîrşit întrebuinţarea. Împrejurări neaşteptate îmi procuraseră un subiect de experienţă, aşa cum încercasem zadarnic să obţin, amorţind cîini, iepuri, oi şi alte mamifere cu ajutorul unor amestecuri refrigerente. Sigur că aş fi obţinut demult un rezultat, dacă cei din jur m-ar fi ajutat, în loc să-şi bată joc de munca mea ; dacă miniştrii noştri m-ar fi sprijinit cu autoritatea lor, în loc să mă trateze ca pe un spirit subversiv.

M-am închis în laborator cu colonelul, interzicînd pînă şi bătrînei Gretchen, guvernanta mea azi defunctă, să mă tulbure în timpul lucrului. Înlocuisem teribila pîrghie a vechilor maşini pneumatice cu o roată prevăzută cu un excentric, care transforma mişcarea circulară a axului în mişcare rectilinie aplicată la pistoane. Roata, excentricul, biela, articulaţiile aparatului funcţionau de minune şi îmi îngăduiau să fac totul singur. Frigul nu stingherea mişcarea maşinii şi uleiul nu era închegat — îl purificasem eu însumi printr-un procedeu nou, întemeiat pe descoperirile atunci recente ale savantului francez, dl. Chevreul.

După ce am întins trupul pe platoul maşinii pneumatice, după ce am coborît clopotul şi am astupat cu lut deschizătura rămasă, am început să-l supun treptat acţiunii vidului uscat şi frigului. Capsule cu clorură de calciu erau aşezate împrejurul d-lui colonel, pentru a absorbi apa care avea să se evapore din trupul său şi pentru a grăbi desecarea.

Mă aflam desigur în cea mai prielnică situaţie posibilă pentru a duce corpul omenesc într-o stare de uscăciune treptată, fără încetarea bruscă a funcţiunilor, fără dezorganizarea ţesuturilor sau a umorilor. Experienţele mele asupra *rotiferelor* * şi a *tardigradelor* ** avuseseră rareori asemenea şanse de succes şi reuşiseră totdeauna. Dar natura specială a subiectului şi scrupulele deosebite pe care le impunea conştiinţei mele mă obligau să îndeplinesc un anumit număr de condiţii noi, prevăzute de altfel de mult. Avusesem grijă să fac o deschizătură la cele două capete ale clopotului oval şi să înţepenesc acolo o sticlă groasă, care-mi îngăduia să urmăresc efectul vidului asupra d-lui colonel. Mă ferisem să închid ferestrele laboratorului, de teamă ca o temperatură prea ridicată să nu facă să înceteze letargia sau să determine vreo alterare a umorilor. Dezgheţul ar fi însemnat compromiterea experienţei mele. Dar termometrul se menţinu mai multe zile între 6 şi 8 grade sub zero şi am fost fericit să văd somnul letargic prelungindu-se, fără să mă tem de congelarea ţesuturilor.

Am început să fac vid cu cea mai mare încetineală, ca nu cumva gazele dizolvate în sînge, devenite libere ca urmare a diferenţei dintre tensiunea lor şi aceea a aerului rarefiat, să se degaje în vasele sanguine, pricinuind moartea instantanee. Supravegheam de asemeni clipă de clipă efectul vidului asupra gazelor intestinale, căci dilatîndu-se în interior, pe măsură ce presiunea aerului din jurul trupului scădea, ar fi putut să dea naştere unor grave dezordini. Îndelunga conservare a ţesuturilor n-ar fi fost afectată, dar o leziune internă ar fi determinat moartea după cîteva ore de la reanimare. Acest lucru se întîmplă destul de des cu animalele desecate fără precauţie.

În mai multe rînduri, o umflare prea rapidă a abdomenului mă puse în gardă împotriva primejdiei de care mă temeam şi am fost nevoit să introduc un pic de aer sub clopot. În sfîrşit, încetarea oricărui fenomen de acest fel îmi dovedi că gazele dispăruseră prin exosmoză sau fuseseră expulzate prin contracţia spontană a viscerelor. Abia la sfîrşitul primei zile am putut să renunţ la aceste minuţioase măsuri de precauţie şi să împing vidul ceva mai departe.

A doua zi, în 13, vidul ajunse la un asemenea punct, încît barometrul coborî la cinci milimetri. Cum nu survenise nici o schimbare în poziţia trupului şi a membrelor, eram sigur că nu se produsese nici o

* rotifere — *clasă de vermidiene microscopice (n. r.)*
** tardigrade — *familie de animale care se mişcă foarte lent. (n. r.)*

convulsie ! Dl. colonel se deseca, devenea imobil, înceta să mai poată executa actele vitale, fără să moară şi fără ca posibilitatea întoarcerii la acţiune să fi dispărut. Viaţa lui era suspendată, nu stinsă !

Acţionam pompa de cîte ori un excedent de vapori de apă făcea să urce barometrul. În ziua de 14, uşa laboratorului fu literalmente spartă de dl. general rus conte Trolohub, trimis de cartierul general. Acest onorabil ofiţer sosise în grabă pentru a împiedica execuţia d-lui colonel şi a-l conduce în faţa comandantului şef. I-am mărturisit cinstit ce făcusem la inspiraţia conştiinţei mele ; i-am arătat trupul printr-una din ferestruicile maşinii pneumatice ; i-am spus că eram bucuros de a fi conservat un om care putea să furnizeze informaţii preţioase eliberatorilor ţării mele şi m-am oferit să-l reanimez pe cheltuiala mea, dacă mi se făgăduia că îi vor fi respectate viaţa şi libertatea. Dl. general conte Trolohub, persoană distinsă, fără îndoială, dar avînd o instrucţie exclusiv militară, crezu că nu vorbesc serios. Ieşi trîntindu-mi uşa în nas şi calificîndu-mă drept nebun bătrîn.

Am reînceput să pompez şi am menţinut vidul la o presiune de 3 pînă la 5 milimetri timp de trei luni. Ştiam din experienţă că animalele pot să trăiască din nou, după ce au fost supuse vidului uscat şi frigului timp de optzeci de zile.

La 12 februarie 1814, observînd că, de o lună, nu survenise nici o modificare a tăriei cărnurilor, am hotărît să-l supun pe dl. colonel unei noi serii de încercări, pentru a asigura o conservare mai desăvîrşită printr-o desecare completă. Am lăsat aerul să reintre prin robinetul destinat acestei trebi, apoi, ridicînd clopotul, mi-am continuat experienţa.

Trupul nu mai cîntărea decît patruzeci şi şase de livre ; îl redusesem deci la aproape o treime din greutatea lui iniţială. Trebuie să ţinem seama că hainele nu pierduseră tot atîta apă ca restul. Or, trupul omului e alcătuit în proporţie de aproape patru cincimi din apă, după cum demonstrează o desecare bine făcută într-o etuvă chimică.

L-am aşezat deci pe dl. colonel pe un platou şi, după ce l-am vîrît în marea mea etuvă, am ridicat treptat temperatura la 75 de grade. N-am îndrăznit să depăşesc această cifră, de teamă să nu se producă o alterare a albuminei, făcînd-o insolubilă şi să nu răpesc ţesuturilor facultatea de a recîştiga apa necesară la reluarea funcţiunilor lor.

Avusesem grijă să instalez un aparat astfel conceput încît etuva să fie străbătută continuu de un curent de aer uscat. Acest aer se uscase,

trecînd printr-o serie de flacoane cu acid sulfuric, var nestins şi clorură de calciu.

După o săptămînă petrecută în etuvă, aspectul general al corpului nu se schimbase, dar greutatea lui se micşorase la 40 de livre, cu haine cu tot. Alte opt zile trecură fără să se mai înregistreze vreo scădere. Am tras concluzia că desecarea ajunsese la punctul dorit. Ştiam că unele cadavre mumificate în cavourile bisericilor de un secol sau mai mult cîntăresc în cele din urmă doar zece livre, dar ele nu devin atît de uşoare fără o alterare simţitoare a ţesuturilor.

La 27 februarie, l-am pus eu însumi pe dl. colonel în cutiile pe care le comandasem în acest scop. De atunci, adică timp de nouă ani şi unsprezece luni, nu ne-am despărţit niciodată. L-am transportat cu mine la Danzig, locuieşte în casa mea. Nu l-am aşezat potrivit numărului său de ordine în colecţia mea zoologică ; se odihneşte aparte, în camera de onoare. Nu încredinţez nimănui plăcerea de a-i reînnoi clorura de calciu. Îţi voi purta de grijă pînă la ultimul meu ceas, domnule colonel Fougas, scump şi nefericit prieten. Dar nu voi avea bucuria de a-ţi contempla reînvierea. Nu voi împărtăşi dulcile emoţii ale războinicului care se întoarce la viaţă. Glandele dumitale lacrimale, astăzi inerte, nu vor lăsa să cadă pe pieptul bătrînului dumitale binefăcător dulcea rouă a recunoştinţei. Căci nu vei reintra în posesia fiinţei dumitale decît în ziua în care eu nu voi mai fi !

Poate te vei mira că, iubindu-te aşa cum te iubesc, am întîrziat atît de mult să te smulg din acest somn adînc. Cine ştie dacă o mustrare amară nu va tulbura dulceaţa primelor mulţumiri pe care le vei aduce la mormîntul meu ! Da, am prelungit fără profit pentru dumneata o experienţă de interes general. Ar fi trebuit să rămîn credincios primului meu gînd şi să-ţi redau viaţa îndată după încheierea păcii. Dar cum să te fi trimis în Franţa, cînd pămîntul ţării dumitale era împînzit de soldaţii noştri şi ai aliaţilor noştri ? Te-am ferit de acest spectacol atît de dureros pentru un suflet ca al dumitale. Te-ai fi consolat desigur văzîndu-l, în martie 1815, pe omul fatal căruia îi închinaseşi devotamentul dumitale, dar eşti sigur că n-ai fi pierit, o dată cu norocul lui, în naufragiul de la Waterloo ?

De cinci sau şase ani, nu mai e nici interesul dumitale, nici chiar interesul ştiinţei care m-a împiedicat să te reanimez, este... iartă-mă, domnule colonel, este o laşă agăţare de viaţă. Răul de care sufăr şi care mă va doborî în curînd este o hipertrofie a inimii ; emoţiile violente îmi

sînt interzise. Dacă aș întreprinde eu însumi această mare operațiune, a cărei desfășurare am indicat-o într-un program anexat la testament, aș sucomba fără nici o îndoială înainte de a termina ; moartea mea ar fi un accident supărător, care ar putea să-mi tulbure asistenții și să compromită reanimarea dumitale.

Liniștește-te, nu vei aștepta multă vreme. Și, de altfel, ce pierzi dumneata așteptînd ? Nu îmbătrînești, ai mereu douăzeci și patru de ani, copiii dumitale cresc... vei fi aproape de-o vîrstă cu ei cînd vei renaște.

Ai venit sărac la Liebenfeld, ești sărac în casa mea din Danzig și testamentul meu te îmbogățește. Fii fericit, aceasta este dorința mea cea mai scumpă.

Poruncesc ca, a doua zi după moartea mea, nepotul meu, Nicolas Meiser, să convoace pe cei mai celebri zece medici din regatul Prusiei, să le citească testamentul și memoriul anexat și să treacă fără întîrziere, în laboratorul meu, la reanimarea d-lui colonel Fougas. Cheltuielile de călătorie, șederea lor aici și celelalte vor fi acoperite de activul succesiunii mele. O sumă de douăzeci de mii de taleri va fi folosită pentru publicarea glorioaselor rezultate ale experienței în germană, franceză și latină. Un exemplar al acestei broșuri va fi trimis fiecăreia din societățile științifice care vor exista atunci în Europa.

În cazul cu totul neprevăzut în care eforturile științei nu vor izbuti să-l readucă la viață pe dl. colonel, toate bunurile mele vor aparține lui Nicolas Meiser, singura mea rudă în viață.

Jean Meiser, D. M.

Eforturile științei sînt încununate de succes. Readus la viață, Fougas se îndrăgostește fulgerător de Clémentine, logodnica lui Léon Renault, se bate în duel cu un ofițer de cavalerie care nu recunoaște superioritatea fantazinilor, este prezentat lui Napoleon al III-lea de un fost tovarăș de arme ajuns mareșal, intră în posesia moștenirii și, mai ales, își caută cu disperare descendenții, într-un vîrtej de peripeții și de quiproquouri datorite existenței paradoxale a acestui tînăr de 70 de ani. Pînă la urmă, descoperind că frumoasa Clémentine este nepoata pe care o căuta și comunicîndu-i-se că nu poate fi reintegrat în armată din pricina depășirii limitei de vîrstă, Fougas este cuprins de o melancolie acută și-i spune prietenului său, mareșalul : „(...) un om trebuie să trăiască în epoca sa. Mai tîrziu, e prea tîrziu". *Și, la o lună după reanimare, e găsit mort dintr-o cauză nelămurită.*

Pentru a înţelege mai bine unul din mobilurile romanului, trebuie să ştim că About, înclinînd spre bonapartism, a rămas consecvent pe poziţii anticlericale, atacînd guvernul (care-l proteja şi-l decorase), îndată ce biserica se amesteca sau era amestecată în treburile statului. S-ar părea că această atitudine îşi are rădăcinile în concepţia vag materialistă a scriitorului. În orice caz, reuşita experienţei profesorului Meiser contribuie implicit la o infirmare a teoriei „principiului vital". Implicit, pentru că o întîlnim în expunerea aparent imparţială a tatălui lui Léon : „Noi vrem să ştim dacă există un principiu vital, izvor şi început al tuturor actelor corporale, sau dacă viaţa nu este decît rezultatul funcţionării regulate a organelor. În ochii lui Meiser şi ai discipolilor săi, principiul vital nu există ; dacă ar exista în mod real, spun ei, n-am înţelege de loc cum poate el ieşi dintr-un om şi dintr-un tardigrad cînd sînt desecaţi, ca să reintre cînd li se redă apa necesară. Or, dacă principiul vital nu există, toate teoriile metafizice şi morale întemeiate pe existenţa lui trebuie revizuite".

Pus alături de Anul două mii patru sute patruzeci, *romanul lui About ne oferă şi prilejul unei noi disocieri între utopie şi fantasticul ştiinţific. Tema e aceeaşi : un om pătrunde în viitor. Dar cum se concretizează ea ? Mercier trece pe străzile Parisului ca un turist, al cărui Baedecker ar fi convertit într-o seamă de personaje cu rol strict funcţional. Adeziunea lui e totală. Uimirea lui are o tonalitate moderată. De fapt, el nu trăieşte ci contemplă. Fougas, în schimb, rămîne un om al timpului său, transplantat pe neaşteptate într-o altă epocă. El admiră şi dezaprobă cu aceeaşi fervoare noile instituţii şi moravuri, tulburînd cu spiritul eroic şi cazon al Marii Armate tihna şi buna creştere provincială. Sub aparenţa unei comedii fanteziste, About ne înfăţişează o autentică dramă a dezrădăcinării.*

La moartea scriitorului, Jules Claretie scria în Viaţa Parisului : *„...după lectura pseudoaurarilor decadenţei, stilul foarte franţuzesc al lui Edmond About are efectul zăpezii curate de pe acoperişul sub care se odihneşte... Minunatul stil al lui About are mai mult decît culoare, are lumină — această forţă a lucrurilor". Romanul pe care-l discutăm nu îndreptăţeşte o asemenea apreciere entuziastă. Scris cu o vivacitate amintind îndelungata carieră de ziarist a lui About, el oferă însă o lectură interesantă şi nu are nimic de-a face cu „genul plicticos". Ceea ce nu-i puţin lucru.*

Criteriul cronologic pe care-l utilizăm ne-ar impune acum popasul mai lung cuvenit lui Jules Verne. Socotim însă că cititorul cunoaşte prea bine Călătoriile extraordinare *pentru a ne îngădui să-i oferim un fragment din* De la Pămînt la Lună *sau* Douăzeci de mii de leghe sub mări. *Să aşteptăm deci momentul apariţiei povestirii de circulaţie mai restrînsă* În secolul al XXIX-lea. O zi din viaţa unui ziarist american în anul 2889.

Ne aflăm în deceniul al şaptelea şi, la fel ca la începutul secolului, un tratat medical va da naştere unei efervescenţe bogate în împliniri. Este vorba despre Introducere în studiul medicinei experimentale, *publicat de Claude Bernard în 1865. Citindu-l, Zola va crede că găseşte în el o confirmare a teoriilor sale despre romanul experimental, cu toate că Bernard însuşi precizase diferenţa existentă între lucrările ştiinţifice şi operele literare. În prefaţa la* Thérèse Raquin, *cel mai de seamă reprezentant al naturalismului scria cu o mîndrie nedisimulată: „Citiţi cu atenţie şi veţi vedea că fiecare capitol studiază un caz de fiziologie". E cunoscută de altfel definiţia dată de Zola naturalismului: „O formulă a ştiinţei moderne aplicată la literatură" — ceea ce constituie, oricum, o nesocotire a legilor specifice ale artei. Din fericire, romancierul a fost mult mai inspirat decît teoreticianul...*

Retrospectiva noastră nu poate ocoli una dintre cele mai interesante figuri din a doua jumătate a secolului trecut: CHARLES CROS. Poet de o sensibilitate neaşteptat de modernă, el este totodată un inventator ale cărui merite s-au impus mai ales postum, datorită unui dezinteres aproape neverosimil, dacă ne gîndim la greutăţile materiale prin care a trecut. Iată, de altfel, inventarul născocirilor sale, aşa cum apare în poezia Inscripţie (Colierul de gheare, *1908*):

„Voi înşira deci în aceste cuvinte
Viziunile mele socotite nebuneşti,
Răspunsul pe care l-am dat lumilor îndepărtate
Care ne adresau mesajele lor,
Lumini neînţelese de înţelepţii noştri
Şi care, ostenite, s-au stins.

În cercetările mele obişnuite,
Am scormonit totul, am ştiut să spun totul
Despre secretele luminii,
Totul despre misterele creierului,

Am ştiut să-i fac pe oameni să plîngă şi să rîdă,
Şi să le arăt lumea cea nouă.

Am vrut ca nuanţele, graţia,
Tot ceea ce răsfrînge o oglindă,
Ameţeala unui bal la operă,
Amurgurile de rubin, umbrele verzui,
Să se fixeze pe placa inertă.
Am vrut şi aşa va fi.

Asemeni trăsăturilor săpate în camee,
Am vrut ca vocile iubite
Să fie un bun, păstrat de-a pururi
Şi să poată repeta visul
Muzical al orei prea scurte :
Timpul vrea să fugă, eu îl supun".

Şi iată la ce se referă aceste versuri :

În anul 1869, Cros publică broşura Studii asupra mijloacelor de comunicaţie cu planetele, *în care propune utilizarea de semnale optice :* „Observatorii, înarmaţi cu cele mai puternice instrumente, nu părăsesc din ochi astrul interogat... pe porţiunea obscură a discului său, apare un mic punct luminos. E răspunsul ! Prin intermitenţele sale, calchiate după cele ale semnalului terestru, acest punct luminos pare să spună : «Am văzut, am înţeles !» Eterna izolare a sferelor a fost învinsă".

În studiul său Mecanica cerebrală, *Cros imaginează radiometrul cu care, mai tîrziu, Crookes avea „să măsoare vidul şi să cîntărească imponderabilul" (24) şi fotofonul cu care Graham Bell „visase să dea glas luminii şi să înregistreze ecourile soarelui" (ibidem).*

La 7 mai 1869, Cros prezintă la Societatea franceză de fotografie principiul fotografierii culorilor, după metoda zisă a celor trei tiraje, bazată pe descompunerea şi trierea celor trei culori fundamentale.

În sfîrşit, la 30 aprilie 1877, Cros depune la Academia de ştiinţe, în plic sigilat, descrierea amănunţită a unui aparat menit „să înregistreze şi să reproducă vibraţiile acustice", aparat numit cu o frumoasă metaforă Paleofon *. *Fonograful lui Edison a fost brevetat la 15 ianuarie 1878*

* *Termen compus din cuvintele greceşti* paleos = *vechi şi* fonos = *sunet. (n. r.)*

și semăna leit cu paleofonul, în afara materialului folosit pentru înscrierea sunetelor.

Inscripție *omite încercările încununate, pare-se, de succes, în domeniul fabricării de pietre prețioase. Emile Gautier susține chiar că unul dintre prietenii poetului avea cîteva mici rubine sintetice primite în dar.*

Prezența lui Charles Cros în aceste pagini este justificată însă nu de surprinzătoarea lui bivalență. Poetul-inventator a scris și cîteva proze care ne interesează mai direct.

Știința amorului *(1874) pare a fi desprinsă din* Povestirile crude *ale lui Villiers de l'Isle-Adam — dacă n-ar trebui să mai treacă un deceniu pînă la apariția acestora. Eroul lui Cros este un fecior de bani gata care hotărăște să studieze iubirea din punct de vedere științific. În acest scop, el răpește din sînul familiei o junică — cu consimțămîntul ei înlăcrimat — și o duce într-o casă care e de fapt un laborator camuflat : zidurile căptușite cu o dublură de aramă, pentru a nu permite pătrunderea aerului de afară ; aparate cu potasiu înregistrează debitul de bioxid de carbon, alte aparate — contracțiile nervoase, cantitatea lacrimilor, compoziția salivei ; sofaua e de fapt un cîntar ; un contor special numără sărutările (nouă sute patruzeci și patru într-o oră și jumătate)...*

Eroul pleacă din oraș, pentru a verifica și „efectele absenței și ale părerii de rău". *La întoarcere, nu mai găsește decît o scrisoare prin care subiectul experienței îi face cunoscut că a descoperit și distrus toate aparatele și că s-a amuzat tot timpul pe seama lui, încă de pe cînd manevra ca să fie „răpită", plictisindu-se de moarte în casa părintească. O răsturnare clasică de situații, pregătită cu discreție de autor.*

Din aceeași familie grotescă, de astă dată ostentativ grotescă, fără seriozitatea aparentă a Științei amorului, *face parte* Ziarul viitorului *(1886). Autorul intră în redacția ziarului „Chat Noir" („Motanul Negru"), se așază pe un taburet cu trei picioare și... se trezește peste o sută de ani.*

Care sînt minunile anului 1986 ?

Cros menționează, în treacăt, zidurile și stîncile de beton aglomerat, devenind luminoase în timpul nopții. Dar marea schimbare s-a produs pe un plan mult superior. „De cînd cu invenția celebrului american Tadblagson *, creierul nostru a fost turnat în platină prin galvanoplastie... cînd se va uza, ni se va pune un alt exemplar identic, pentru că tiparele sînt păstrate și catalogate la primărie".

* blag *vine probabil de la* blague *(în limba franceză) — glumă, minciună. (n. r.)*

Această invenție epocală a revoluționat ziaristica. Cros vede un șir de redactori purtînd pe cap pălării în formă de pepene, fixate pe frunte cu un fel de clame. Ei au lipit de ureche un receptor telefonic și scriu fără oprire pe o bandă de hîrtie care dispare într-o fantă. Explicația? Știrile transmise telefonic sînt prelucrate automat, datorită talentului scos din pălăriile cuprinzînd „creieri metalici de cel mai bun tip, cu pilă și accesorii. Clamele care ating fruntea trimit curenții electrici capabili să producă talent în mintea cea mai obtuză".

Urmările firești ale unei asemenea invenții sînt colosale. Ea „a transformat ordinea socială, făcînd ca talentul să fie proporțional cu averea. Așa că cel mai mare geniu al epocii noastre este bancherul Philipfill... Rezultă că s-a terminat cu agitațiile socialiste din secolul trecut. Acum axioma este : N-ai bani, n-ai talent. Există foarte rare excepții de oameni săraci care se nasc cu spirit, dar tribunalele fac rapid dreptate, expropriindu-i de creier, al cărui model revine statului".

Satira capătă aici un gust amar. Cros făcea el însuși parte dintre „oamenii săraci care se nasc cu spirit" *și înțelesese din propria lui experiență că, într-o lume aservită banului, spiritul izbutește rareori să te apere de vicisitudinile vieții* *.

O ultimă anticipație jurnalistică : în anul 1986 nu mai există tipografii „căci persoane cu o voce aleasă dictează manuscrisul fonografelor, ale căror imprimări reproduse în milioane de exemplare duc ziarul *vorbit* abonaților". *O viziune superioară celor ale lui Robida și Jules Verne, după cum vom vedea în curînd. Și o consecință pe linia satirei la adresa „formelor fără fond", pentru a folosi expresia maioresciană :* „Nimeni nu mai știe să citească și să scrie — acesta e progresul ! — datorită fonografului".

Dincolo de asemenea șarje caustice, Charles Cros rămîne însă poetul căruia știința îi deschide orizonturi fără sfîrșit. Pătruns pe deplin de ideea pluralității lumilor locuite, el o cîntă în tonalitatea minoră a Sonetului astronomic :

„Mergem, tu atîrnată de brațul meu, eu visînd
La lumile îndepărtate despre care vorbesc ades..."

* *Mărturii despre talentele lui Charles Cros și despre greutățile materiale prin care a trecut ne oferă Emile Gautier în textul amintit și P. V. Stock (52).*

sau în acordurile grave ale poemului Viziunea marelui canal regal al celor două mări :

„Căci cerul e populat de sfere îndrăgostite,
Asemeni nouă, de lumini şi păduri umbroase ;

Căci savanţii au văzut de o sută de ani
Semnale făcute zadarnic. N-aveau timp de ele !

Marte, planeta austeră unde domneşte ştiinţa,
Ne salută. Ei au văzut trăsătura albastră peste pămîntul Franţei.

Un punct strălucitor, ritmat, apare şi dispare
În această lume îndepărtată, datorită unei voinţe neştiute.

Ghiceşte, geometrule şi răspunde, astronomule !
Să ştie şi ei că la noi Cuvîntul s-a făcut om ;

Geniul lor e înscris în nenumărate canale !
Ei şi-au spus : «Spiritul domneşte şi pe Pămînt».

Şi ei au văzut semnul cu puternicul lor telescop.
Luminile lor sînt o chemare adresată Pămîntului, Europei.

Şi Franţa, în care răul cel vechi s-a potolit,
Primeşte planetarul şi frăţescul sărut".

În ultima strofă a Inscripţiei, *conştient de valoarea mesajului său ştiinţific şi artistic, Cros face apel la posteritate — demnul şi tragicul apel la posteritate al atîtor neînţeleşi :*

„Şi oamenii, fără ironie,
Vor spune că aveam geniu..."

Contemporani cu filmul în culori şi cu picupul stereofonic, cu radiotelescopul şi laserul, cu diamantul sintetic şi creierul artificial, recunoaştem geniul celui care a schiţat sau a intuit punctul de pornire al atîtor miracole. Cît despre artist, Verlaine îi definea just locul într-un mic studiu publicat chiar la cîteva zile după moarte :

„Dar Charles Cros este şi va rămîne unul dintre cei mai buni şi — trebuie s-o spunem cu voce tare şi inteligibil, în aceste timpuri de ado-

raţie vagă a şcolilor literare — unul dintre cei mai originali autori de versuri şi proză".

Cros rămîne, fără îndoială, un paladin al progresului. În epoca lui se fac însă auzite şi reproşuri mai mult sau mai puţin voalate la adresa ştiinţei, considerată o vreme, datorită şi socialismului utopic, un fel de panaceu universal. Lamentaţiile paseiste de genul celei a lui Vigny se preschimbă în ironie şi sarcasm. Caricaturistul Cruickshank desenează un obuz enorm în care iau loc călătorii, aşteptînd ca mortierul intercontinental să-i lanseze la destinaţie: Bengalul. „În 1945 această glumă va fi de cel mai prost gust" notează Théophile Gautier care, cu alt prilej, susţine astfel cauza inventatorului unui sistem de dirijare a navelor aeriene: „Aparatul domnului Pétin oferă călătorilor mai multă siguranţă decît orice alt mijloc de locomoţie. Chiar dacă cele trei sau patru baloane ale sale ar crăpa toate, ceea ce nu e cu putinţă, cele două cupole şi aripile ar face căderea atît de înceată, încît n-ar prezenta nici un pericol, nava neputîndu-se răsturna sau scufunda. Chiar dacă ar cădea în mare, nimeni nu s-ar îneca. Sîntem atît de siguri de asta, încît ne-am reţinut locul pentru prima călătorie".

Entuziasmul lui Gautier e însă departe de a fi expresia unui sentiment unanim. Deplîngînd faptul că operele lui Jules Verne n-au fost ilustrate de ALBERT ROBIDA, Pierre Sichel emite imediat rezerve după părerea noastră întemeiate: „Pentru a ne consola, ne rămîne gîndul că aceşti doi profeţi erau caractere diferite, că fantasticul lor nu avea aceeaşi esenţă. Robida era un satiric, Verne un visător. Robida vedea în progres şi civilizaţie o deriziune a binelui, în timp ce Verne găsea noi mijloace de a cunoaşte lumea şi a sluji umanităţii. Ilustrîndu-l pe Verne, Robida i-ar fi denaturat deci mesajul..." (49).

Această supoziţie îşi află confirmarea în opera lui Robida nu numai în mod general. Cartea Călătorii foarte extraordinare ale lui Saturnin Farandoul în lumile cunoscute şi necunoscute... chiar de dl. Jules Verne *(1879) este o parodie evidentă şi declarată a* Călătoriilor extraordinare. *Crescut de maimuţe în urma unui naufragiu, Saturnin străbate lumea cu cele mai diferite mijloace de locomoţie: vase cu pînze şi cu aburi, cămile, elefanţi şi hipopotami, sănii, baloane şi scafandri. Ajungînd pentru o clipă şi în spaţiul interplanetar, el întîlneşte de-a lungul peripeţiilor sale*

succesive pe Philleas Fogg, Passepartout, Hatteras, Nemo, Hector Servadac, Michel Strogoff etc.

Ingenioase şi amuzante, Călătoriile foarte extraordinare... *sînt cam sărace în veritabile previziuni ştiinţifice. Ele par mai mult o schiţă în care o pată neaşteptată de culoare sau o trăsătură viguroasă de penel lasă să se ghicească împlinirea viitoare a artistului. Opera de maturitate a lui Robida pe tărîmul anticipaţiei va fi* Secolul al XX-lea *(1883), cu anexele sale :* O călătorie de logodnă în secolul al XX-lea, Viaţa electrică şi Războiul în secolul al XX-lea. *Li se adaugă* Inginerul von Satanas, *publicat la scurt timp după terminarea primului război mondial şi* Vila în văzduh *(1925).*

Acţiunea romanului Secolul al XX-lea *e destul de precară ca să ne fi pus în cumpănă ; avem de-a face cu o lucrare ştiinţifico-fantastică, sau cu o utopie deghizată ? Am socotit, totuşi, că Robida nu poate lipsi din această retrospectivă.*

Deci Barbe, Barnabette şi Hélène, fiicele şi — respectiv — nepoata marelui bancher Ponto, revăd Parisul în 1952, după opt ani de pension, timp în care şi-au petrecut vacanţele doar pe ţărmul mării. Acest artificiu îi îngăduie autorului să ne descopere nenumărate prefaceri ale Oraşului-Lumină prin ochii uluiţi ai celor trei fete.

EXTINDERILE ŞI ÎNFRUMUSEŢĂRILE PARISULUI

CARTIERELE AERIENE

Un cazino în balon — Nor-Palace — Un mare croitor —
Muzeul industriei — Tramvaiul bele-artelor —
Fotopictori şi ingineri în sculptură

Pe la ora nouă dimineaţa, Barbe şi Barnabette o treziră pe Hélène care, obosită, adormise în cele din urmă.

— Ei bine, leneşo ! Nu te trezeşti ? Şi plimbările noastre ? Şi programul nostru de distracţii, faimosul program hotărît la liceu ?

— Pentru mine nu mai e vorba de nici o plimbare ! răspunse Hélène. N-aţi auzit ce mi-a spus ieri tutorele meu ? În opt zile trebuie să-mi aleg o carieră... Trebuie să muncesc...

— Şi noi, dar, pînă atunci, avem un pic de vacanţă ! Ai la îndemînă opt zile — le vom petrece plimbîndu-ne... N-ai să-ţi găseşti cariera stînd în casă... Plecăm peste un ceas !

— Am o migrenă cumplită...

— Ai s-o tratezi cu aer curat. Ai un ceas ca să-ţi faci toaleta şi să iei cu noi o gustare... Ne lăsăm aici uniformele de liceene şi îmbrăcăm costume de tinere fete, foarte simple, foarte serioase, foarte modeste, în aşteptarea celor pe care le vom comanda chiar astăzi la Mira, marele croitor la modă.

Cînd Hélène, pieptănată, îmbrăcată şi gata de plecare, intră în sufragerie, găsi mobilele date deoparte şi întreg mijlocul camerei ocupat de o imensă hartă întinsă pe podea.

— Ce-i asta ? întrebă ea, rîzînd.

— După cum vezi, facem strategie, ne pregătim operaţiunile... buchisim micul nostru plan al Parisului !

— E imens, micul vostru plan...

— Şase metri pe şase ! Nu se poate mai puţin pentru un plan amănunţit şi complet... acesta e ultimul apărut, e la curent cu ultimele amenajări şi înfrumuseţări...

— Ah, înfrumuseţările ! spuse Barnabette. În cei opt ani pe care i-am petrecut în liceu, se pare că au fost efectuate schimbări enorme şi înfrumuseţări miraculoase... sîntem nişte provinciale, pentru că ne petrecem pe ţărmul mării cele zece zile de vacanţă anuală.

— Parisul a crescut şi mai mult în acest timp... Tata îmi spunea că acum zece ani Chantilly era încă dincolo de barieră, în provincie... acum e o suburbie...

— Şi Rouen care a fost anexat !

— Către răsărit, Parisul nu ajunge decît pînă la Meaux...

— O să vedem toate acestea ! Luăm un aerocab şi zburăm mai întîi la croitor. Ajutaţi-mă să strîng planul.

— Îl luăm cu noi ? întrebă Hélène.

— Desigur, s-ar putea să avem nevoie să-l consultăm.

După o gustare rapidă, cele trei tinere nerăbdătoare, lăsînd în fonograf un cuvînt de rămas bun pentru dl. Ponto, se urcară în ascensorul care le purtă într-o clipă în foişorul palatului.

Le aştepta un aerocab. Fără să acorde măcar un minut superbei panorame care se deschidea ochilor de pe platformă, tinerele se instalară în vehicul, după ce aruncară mecanicului adresa croitorului.

Mira, marele croitor, își avea casa, mai curînd castelul, la Passy, nu departe de palatul Trocadero, legat de platforma Arcului de Triumf printr-un nou cartier aerian. Aerocabul trecu în linie dreaptă peste podurile suprapuse ale Senei, peste viaductele duble și triple, construite pentru diferitele tuburi — aceste artere care transportă și plimbă fără încetare, din inima Franței spre extremitățile ei, valuri mișcătoare de călători.

Apropiindu-se de Passy, aerocabul coborî la o înălțime de șaptezeci și cinci de metri și-și încetini viteza. De cînd marea problemă a dirijării aerostatelor a fost rezolvată în mod victorios, o schimbare dintre cele mai hotărîtoare a arhitecturii clădirilor a fost impusă de importanța din ce în ce mai mare a circulației aeriene. Odinioară se intra în case pe la parter și apartamentele frumoase se aflau la primele etaje. Etajele superioare și mansardele erau pentru oamenii modești. Noi am schimbat această rînduială. Ceea ce era firesc și logic pentru bunii și pedeștrii noștri strămoși, acești oameni atît de mărginiți, devenea imposibil pentru noi. Acum se intră în case pe sus, cu toate că intrarea de la parter a fost păstrată pentru pietoni. Asta nu înseamnă că există doi portari, ceea ce ar fi fost departe de a constitui un progres ; există doar unul, cazat chiar în foișorul de pe acoperiș sau sub el ; acest portar aerian comunică cu intrarea de jos printr-un telefonograf, mijloc cu totul suficient pentru a spune unui vizitator : *la al doilea, ușa din stînga,* dar datorită căruia cancanurile despre soțiile locatarilor pot fi periculoase.

Apartamentele mari se află la etajele de sus, cît mai aproape cu putință de acoperiș ; în casele mari, locatarii principali au foișoare particulare sau mici foișoare-balcon. Desigur, casele sînt numerotate sus ca și jos și plăci indicatoare, înălțate pe stîlpi, poartă numele străzilor, scrise cu litere destul de mari pentru a fi citite de la douăzeci de metri din balon.

Dl. Mira era acasă. Din aerocab, tinerele fete îl zăriră pe pontiful eleganței pe terasa sa, conducînd niște cliente. Dl. Mira, furnizorul obișnuit al d-nei Ponto, era înștiințat.

— Îngăduiți-mi să vă studiez o clipă, spuse el imediat tinerelor fete. Urcați, vă rog, pe acest piedestal, aveți bunăvoința de a vă ridica fruntea... coborîți-o !... Fiți așa de amabile și ridicați brațele... faceți cîțiva pași ! Întoarceți-vă ! Vă cer încă două minute... timpul necesar inspirației... Bine, foarte bine ! Mi-a venit ! Intrați în salon și distrați-vă privind

XXXV
ARR:
RUE 642
554
PYROGRANIT et CRISTAL
BANQUE
OFFICE

ultimele mele creații, în vreme ce eu voi vorbi cu colaboratorii mei și-mi voi contura ideile pe hîrtie...

Dl. Mira merita imensa și universala lui reputație ; tinerele fete fură convinse de la primele priviri aruncate — cu respect — asupra creațiilor marelui artist. Dl. Mira era desăvîrșit. Era în același timp un om cu imaginație și un erudit, un poet și un arheolog. Alături de toaletele ieșite în întregime din capul marelui om, costume în stiluri istorice variate mărturiseau siguranța gustului său și întinderea cunoștințelor sale.

Fără să ne dăm seama, progresele științei și noile idei politice și sociale au rolul lor în variațiile modei. Navigația aeriană și declarația solemnă a drepturilor femeii au colaborat cu Mira pentru a impune moda semibărbătească actuală. Rochiile lungi ale bunicelor noastre erau prea incomode pentru a urca în aerostat și, pe deasupra, femeile cu opinii avansate le considerau ca un simbol al anticei sclavii ; după cîțiva ani de lupte însuflețite între rochiile lungi și rochiile scurte, acestea din urmă triumfară și costumul semibărbătesc fu adoptat de toate femeile.

Imaginația croitorilor, în mod deosebit aceea a copleșitorului Mira, găsi modele încîntătoare. Femeile purtară rochii foarte scurte, suflecate peste pantaloni pînă la genunchi din catifea și mătase, și peste moletiere din piele de Rusia brodată cu arabescuri ; marile elegante arborară toalete arheologice, costume Ludovic al XVI-lea, Ludovic al XIII-lea, sau evul mediu, sau 1830, adaptate și masculinizate. Cîmpul istoriei e vast : împingîndu-și cercetările către moda arheologică, dl. Mira răspundea gustului actual, orientat pretutindeni către știință și avea norocul să descopere găteli uitate, desene pline de interes.

Dl. Mira se întoarse la clientele sale după un sfert de ceas.

— Am isprăvit, spuse el. Pentru dumneavoastră n-am abordat arheologia pură ; am rămas în domeniul fanteziei istorice. Voi face cîte trei costume pentru fiecare, două de fantezie pură și unul de fantezie istorică. Schițele sînt gata și am dat dispozițiile necesare.

— Atît de repede ! se miră Barnabette. Putem vedea schițele ?

— Oh, imposibil ! răspunse Mira. Nu arăt niciodată schițele clientelor mele ! Căci din două lucruri, unul : sau mi-ar face observații și critici, sau nu mi-ar face ; dacă nu-mi fac, n-are rost să le arăt schițele și dacă-mi fac, asta stinghерește verva, micșorează ardoarea imaginației ! Veți primi toaletele peste trei zile !

Era inutil să mai insiste.

Tinerele fete se înclinară în faţa maestrului şi se întoarseră la aerocab.

— Şi acum, spuse Barnabette, la plimbare! Şofer, spre Arcul de Triumf!

Mari transformări schimbaseră faţa acestui cartier parizian. De multă vreme centrul Parisului era prea înghesuit; populaţia numeroasă care nu poate să-şi ia zborul către cartierele îndepărtate, către suburbiile încîntătoare înşirate de-a lungul meandrelor Senei pînă la Rouen, vechea capitală normandă devenită suburbie a Parisului, nu mai avea unde să locuiască, cu toate că clădirile crescuseră mult în înălţime. Zece, douăsprezece etaje nemaiajungînd, cerul era din ce în ce mai solicitat.

Speculanţi îndrăzneţi au cumpărat Arcul de Triumf şi palatul construit în secolul trecut pe înălţimile de la Trocadero; o tăblie colosală de fier, susţinută din loc în loc de stîlpi de fier aşezaţi pe cuburi de zidărie, a fost aruncată din vîrful Arcului de Triumf pînă pe cele două turnuri ale Palatului Trocadero, pe deasupra unui întreg cartier. Acoperită în întregime, piaţa Étoile a fost transformată în grădină de iarnă. Deasupra, chiar pe Arcul Bătăliilor, a fost clădit un imens palat, ce-şi ridică la înălţimi neobişnuite turnurile şi pavilioanele.

Acest palat este un mare *hotel internaţional;* el are zece mii de camere sau apartamente, îmbinînd eleganţa pariziană cu confortul, aşa cum e înţeles în cele cinci părţi ale lumii. *Hotelul internaţional* simbolizînd, ca să spunem aşa, unirea popoarelor, arhitecţii au vrut să încerce unirea stilurilor. Pe dinafară şi pe dinăuntru, hotelul internaţional îmbină într-un grandios şi armonios ansamblu arhitecturile tuturor popoarelor: edificiul central este european, aripa stîngă asiatică şi americană, aripa dreaptă africană şi oceanică. Anexe, pavilioane, chioşcuri servesc ca trăsături de unire pentru a trece de la stilurile generale la stilurile intermediare sau particulare. În felul acesta, călătorii regăsesc liniile arhitecturii lor naţionale şi îşi pot păstra obiceiurile. E inutil să spunem că bucătăria, ca şi tot restul, e internaţională; turiştii eschimoşi ar găsi, la nevoie, lapte de ren şi mîncăruri gătite cu ulei de ficat de morun.

De la Arcul de Triumf pînă la Trocadero se întinde, pe stîlpi, o superbă grădină suspendată, un parc aerian rezervat oaspeţilor hotelului şi locuitorilor edificiului încă şi mai aerian pe care-l vom descrie. Căci arhitecţii nu s-au mulţumit cu construcţia giganticului hotel care-şi poartă cupolele şi turnurile pînă în nori. Ei au vrut să facă locuinţe aeriene pe scară mare şi au reuşit de minune.

Cînd nu se mai găseşte teren de construcţie, rămîne *ţara norilor*, cum spun poetic aeronauţii ; ţară încîntătoare, care este a tuturor, care nu costă 5 000 de franci metrul şi unde nu eşti stînjenit de probleme edilitare, de aliniere sau de folosire în comun ; ţară admirabilă şi sănătoasă, perfect aerisită, măturată necontenit de curenţii atmosferici, care duc cu ei, departe, toate impurităţile de care suferă plămînii pămîntenilor de rînd din oraşe.

Sus, în această ţară a norilor, la o sută cincizeci de metri deasupra grădinii suspendate, se leagănă un gigantic balon captiv, compus din globuri umplute cu gaz, legate de un fel de ciupercă mare, după un sistem nou care dă întregului ansamblu o stabilitate aproape completă, neutralizînd, prin ţevi şi supape, curenţii atmosferei.

Această gigantică îngrămădire de globuri captive poartă, în loc de nacelă, o mare clădire prelungă, construită din materiale uşoare dar rezistente, avînd patru etaje şi o terasă superioară, o rotondă în centru şi pavilioane mai înalte la cele două extremităţi. Clădirea cuprinde un club, o sală de ruletă, o cafenea-restaurant, o sală de concerte şi cîteva apartamente.

În fiecare seară, iluminaţia electrică face din Nor-Palace un fel de astru a cărui strălucire fantastică poate fi zărită la zece leghe de jur împrejur şi atrage ca un magnet tot ceea ce cunoaşte Parisul în materie de petrecăreţi, trîndavi şi străini în căutare de distracţii.

Afacerea aduce beneficii frumoase. Fericiţii speculanţi nu se mulţumesc cu asta şi vor să profite de experienţa cîştigată pentru a lansa în ţara norilor noi palate captive, care să nu mai fie lăcaşuri de petrecere, ci pur şi simplu aerostate împărţite în apartamente de închiriat.

Aerocabul domnişoarelor Ponto înconjură încet hotelul internaţional, pentru a îngădui frumoaselor lui pasagere să admire splendorile arhitecturale, cupolele orientale, galeriile, minaretele, chioşcurile chinezeşti, fantezistele contururi japoneze şi severele linii drepte ale stilului australian. Apoi aerocabul se înalţă pînă la Nor-Palace, pe care tinerele fete voiau să-l viziteze pe dinăuntru.

— Dacă am lua prînzul aici ? spuse Barbe, ieşind pe terasa restaurantului. Am să-i dau tatii un telefon, ca să nu ne aştepte.

— Ce vedere admirabilă ! strigă Hélène. Dacă aş avea o rentă destul de mare, aş închiria un apartament aici şi mi-aş petrece viaţa pe această terasă.

— Şi accidentele posibile ? Curenţii ? interveni Barbe.

— Nu e nici un pericol, domnişoară, răspunse patronul restaurantului. Cablurile sînt de neclintit : în timpul vijeliilor puternice abia dacă se simte un fel de ruliu... un pic de rău de mare la început, dar te obişnuieşti ! Printr-un sistem ingenios, Nor-Palace se întoarce după vînt, fără să-şi schimbe locul... e foarte plăcut, pentru că în felul acesta poţi privi cînd spre nord, cînd spre sud... Asta e chiar una dintre atracţiile apartamentelor aeriene : nu ai veşnic acelaşi peisaj sub ferestre.

După ce mîncară ca nişte celibatari la Nor-Palace, cele trei tinere fete îşi reluară plimbarea.

— Sîntem libere pînă la ora şase ! spuse Barbe. Să urmăm cursul Senei pînă la vechiul Paris.

— Să vizităm monumentele, ca nişte provinciale ce sîntem !...

— Asta e ! Şofer, la Tuileries ! Ne laşi în grădină...

Aerocabul cîrmi într-o parte şi porni drept spre Tuileries, mereu încoronat de panaşul de fum scos de hornurile lui înalte de cărămizi. Se ştie că Tuileries, după o perioadă de părăsire în secolul trecut, a fost definitiv transformat în Muzeu al industriei şi consacrat ştiinţei, după cum vecinul lui, Luvrul, e consacrat de secole artelor frumoase.

Aerocabul coborî la debarcaderul central, pe terasa serei de portocali. Sub copaci, două şiruri de oameni mari îşi desenau profilurile de marmură ; era Aleea Inventatorilor, ducînd la marea intrare a Muzeului industriei.

Toţi inventatorii, aceşti ingenioşi binefăcători ai omenirii, au statuia lor, care aminteşte poporului rezultatele obţinute de curajul pus în slujba geniului. Nimeni n-a fost uitat, de la primele gîngăveli ale industriei umane ; inventatorii primelor epoci, cei care au creat primele instrumente, îşi au statuile lor la fel ca savanţii care au dăruit lumii giganticele descoperiri ale timpurilor moderne !

Inventatorul tuburilor electrice şi pneumatice e alături de inventatorul maşinii de cusut ; inventatorul telefonoscopului, această uluitoare minunăţie care îngăduie să vezi şi să auzi în acelaşi timp un interlocutor aflat la o mie de leghe, stă între inventatorul bretelelor, la dreapta, şi inventatorul cratiţei, la stînga.

Aşezare de o înaltă însemnătate filozofică ! Nu e oare cu adevărat sublim gîndul care face să fraternizeze astfel, peste veacuri, pe inventatorul uluitorului telefonoscop cu inventatorul utilelor bretele şi cu cel al umilei cratiţi ? Nu s-a folosit oare acest mare om de lucrările modeştilor săi înaintaşi ? Fără ei, fără lucrările savanţilor primitivi, precursori ai

marii noastre civilizaţii, ar fi putut el să-şi desfăşoare în linişte studiile aprofundate ? Inventarea cratiţei marchează trecerea de la stadiul naturii la cel al civilizaţiei. Cei din urmă sălbatici nu o cunosc încă. Acolo, în insulele pierdute, acela dintre ei care ar inventa-o ar deschide o eră nouă pentru fraţii săi, tribul său ar deveni dintr-o dată naţiune. Gastronomia a fost prima legătură socială : fără cratiţă, naţiunile de astăzi n-ar exista ! Să-l salutăm deci pe inventatorul cratiţei. Acest obscur mare om are dreptul la o veneraţie cu totul deosebită !

Muzeul industriei este mai ales retrospectiv ; a existat preocuparea de a păstra amintirea metodelor industriale părăsite în favoarea noilor invenţii. Aburul, acest agent barbar şi grosolan al vechii industrii, domneşte în marea uzină retrospectivă ; pretutindeni suflul său brutal face să se mişte antice şi bizare maşinării al căror mecanism complicat abia izbutim să-l înţelegem ; pretutindeni el şuieră, fumegă şi urlă, făcînd să se învîrtă roţile, să gîfîie furnalele, să se mişte curelele de transmisie, să scîrţîie angrenajele şi să cadă ciocanele uriaşe, cu un zgomot demn de peştera ciclopilor din poveste.

Înspăimîntate de groaznicul concert şi sufocate de fum, tinerele fete traversară în fugă marea galerie.

— Să ne odihnim o clipă spiritele în templul Artelor ! propuse Hélène, cînd ajunseră la porţile Luvrului.

— Iată tramvaiul circular, spuse Barnabette. O să călătorim în tihnă printre capodopere...

Într-adevăr, ultim progres datorat unui ministru al Bele-Artelor duşman al rutinei, un drăguţ şi elegant tramvai electric lunecă acum pe şine de-a lungul tuturor galeriilor muzeului. Pornind din oră în oră din galeria antichităţilor, după ce traversează toate aleile de la parter, tramvaiul urcă pantele amenajate pînă la primul etaj, începe cu galeria maeştrilor primitivi, ajunge în marea sală a Renaşterii, străbate galeriile şcolilor italiană, spaniolă, olandeză, germană, parcurge încet şi cu religiozitate marea galerie a şcolii franceze şi bifurcă apoi, pentru a urca, pe o pantă uşor înclinată, la al doilea etaj, rezervat picturii moderne.

Această călătorie de-a lungul Artelor durează abia un ceas. Într-un ceas, vizitatorii au parcurs întreaga istorie a bele-artelor, de la superbele epoci greacă şi romană pînă la marea revoluţie a fotopictorilor modernişti ; într-un ceas, vizitatorul cel mai ignorant poate, dacă are ochi şi urechi, să ştie aproape tot atît cît cel mai transcendental critic.

Tinerele domnişoare întreprinseră cu desfătare acest pelerinaj artistic. Efortul este inutil şi oboseala suprimată, tramvaiul are o bună suspensie şi pernele foarte moi invită la odihnă. E destul să priveşti şi să asculţi ; n-ai nevoie de catalog căci, trecînd prin faţa fiecărui tablou, tramvaiul apasă un buton şi fonograful comunică instantaneu numele pictorului, titlul tabloului, precum şi o scurtă dar substanţială prezentare.

„*Rafael.* Subiect religios. Fecioara numită *Frumoasa grădinăriţă.* — Se spune că Fornarina a pozat pentru figura fecioarei. Calmul şi seninătatea operelor lui Rafael se datoresc acestei tinere persoane."

„*Tizian Vecellio.* Subiect intim. *Iubita lui Tizian.* Tizian a reabilitat roşcatele. Această faptă bună a fost răsplătită : ilustrul pictor a trăit pînă la nouăzeci şi nouă de ani."

„*Correggio.* Subiect delicat. *Antiopa.* Correggio este un pictor vaporos etc., etc."

În marea sală pătrată, tramvaiul făcu o oprire de opt minute, pentru a îngădui cercetarea conştiincioasă a operelor artiştilor titani ai Renaşterii. Marea galerie era plină de studenţi la pictură şi de fotopictori ; pretutindeni obiectivele erau pregătite să reproducă pe pînză sensibilizată tablourile celebre.

Progresele ştiinţei au îngăduit să se suprime aproape cu totul folosirea paletei şi a penelului. În afară de cîţiva întîrziaţi îndărătnici, pictorii sau mai curînd fotopictorii colaborează cu lumina electrică sau solară ; ei obţin astfel aproape instantaneu adevărate minuni de fotopicturi pe pînză, carton, lemn sau piele de măgar ; reproduceri fidele fie ale unor tablouri celebre, fie ale unor modele vii grupate cu pricepere.

Graţie acestei rapidităţi de execuţie, o pînză ca *Nunta din Cana* — al cărei original, în paranteză fie spus, i-a cerut multă vreme lui Paolo Caliari zis Veronese — reprodusă în mărime naturală, poate fi livrată publicului pentru mica sumă de 99,95 de franci ! Asta înseamnă arta la îndemîna tuturor pungilor. Există vreun mic rentier, vreun capitalist minuscul care, pentru neînsemnata sumă de 99,95 de franci, să-şi refuze subtila plăcere de a avea pururi în faţa ochilor capodopera lui Veronese ? Problema mărimii capodoperei n-are a face, pentru că cei care locuiesc într-o cameră prea strîmtă pot să cumpere *Nunta din Cana* fără ramă — cu un rabat, desigur — şi să o lipească pe perete în locul unui vulgar tapet fără valoare artistică.

Cînd, e mult de atunci, fotopictura, explorată în secret de cîţiva artişti, a căzut în domeniul public, statul a înţeles repede perspectivele invenţiei şi însemnătatea revoluţiei artistice pe care avea s-o provoace.

Departe de a lua partea artiştilor retrograzi, înverşunaţi apărători ai vechilor şi naivelor procedee ale lui Rafael şi Rubens, statul trecu în mod deschis la marea reformă a învăţămîntului artistic. Vechea şcoală de Bele-Arte, considerată ca antic azil al prejudecăţilor, fu suprimată şi, în locul ei, statul întemeie pe baze noi şi ştiinţifice, alături de Facultăţile de Drept şi de Medicină, o a treia facultate, Facultatea de Pictură şi de Sculptură, a cărei misiune era de a îndrepta tineretul artistic pe calea noii arte.

Vechea alcătuire a cartierului universitar se îmbogăţi cu un element nou: alături de studentul în drept şi studentul în medicină apăru studentul în fotopictură sau în galvanosculptură. De pretutindeni alergară cu duiumul tinerii pe care familiile burgheze, îndrăgind mai puţin ca odinioară titlul de doctor sau de avocat, îi destinau carierei de fotopictori sau de ingineri în sculptură.

Cît despre progresul realizat, dacă umbrele lui Rubens, Rembrandt sau Michelangelo ar putea fi poftite la o plimbare prin expoziţii, l-ar adeveri printr-o uimire respectuoasă. Glorie artei moderne, ştiinţifice, puternice şi geniale!*

Legănate în mod plăcut de tramvai în excursia lor printre comorile artistice ale Luvrului, Barbe şi Barnabette aproape adormiseră. Un şuierat le smulse brusc din această delicioasă toropeală; tramvaiul se rotea pe o placă turnantă ca să-şi reia plimbarea în sens invers.

Era destul pentru o zi; tinerele fete coborîră din tramvai şi părăsiră Luvrul.

— Ce-ar fi să ne plimbăm puţin pe jos, pe bulevarde? propuse Hélène.

— Şi aerocabul?

— Să-l înştiinţăm să ne aştepte undeva.

— E o idee, încuviinţă Barnabette. Tata mi-a dat o cheie de abonat al telefoanelor publice; mă duc să telefonez...

Pe străzi, din loc în loc, se află o bornă telefonică a cărei cutie se deschide cu o cheie pe care o au toţi abonaţii, adică aproape toţi pari-

---

* *Întregul pasaj poate fi interpretat ca o ripostă dată celor care subscriau la efuziunea lui Delacroix: „Dacă un om de geniu se va sluji de dagherotip aşa cum trebuie, se va ridica la o înălţime pe care o ignorăm".*

zienii. De la prima bornă, Barnabette telefonă la debarcaderul de la Tuileries, unde le aştepta aerocabul.

Vremea era excelentă pentru plimbare ; un soare radios aurea faţadele clădirilor şi făcea să scînteieze miile de fire telefonice care se încrucişau în toate direcţiile, la toate înălţimile, în faţa caselor şi pe deasupra acoperişurilor, desenînd pe construcţii şi pe cer o întreagă reţea de linii subţiri.

Mulţimea celor care se plimbau acoperea trotuarele şi aleile bulevardului. Nu se auzea nici un zgomot de trăsură. Astăzi nu mai eşti asurzit de uruitul vehiculelor grele care făceau să se cutremure casele din zori pînă-n noapte şi cîteodată din noapte pînă-n zori, şi care dădeau migrene atît de cumplite părinţilor noştri ; întregul transport de persoane se face pe calea aerului, iar pachetele, lăzile, baloturile, cumpărăturile şi orice alte obiecte sînt distribuite fără zgomot de tubul-subteran-pneumatic-colector-comercial prin miile de artere săpate sub străzi.

Un dangăt continuu a înlocuit vacarmul asurzitor al vehiculelor de altădată. Electricitatea circulă pretutindeni, prezentă la toate manifestările vieţii sociale, aducînd pretutindeni sprijinul său puternic, forţa sau lumina sa ; sunetele a mii de clopoţei şi sonerii, venind din văzduh, din case, din pămînt chiar, se îmbină într-o muzică vibrantă şi zăngănitoare pe care Beethoven, dacă ar fi putut s-o cunoască, ar fi numit-o marea simfonie a electricităţii.

„Superbă, marea simfonie a electricităţii — şi interesant lucru s-o analizezi !"

Aşa îşi spuneau Hélène şi însoţitoarele sale, puţin obişnuite cu această muzică pariziană.

— Acest crescendo de dangăte izbucnind în faţa acestei mari clădiri, spunea Hélène, este un director zorindu-şi subordonaţii, dojenindu-şi partenerii de afaceri îndepărtaţi ; sînt funcţionari care nu-şi mai văd capul de treabă, răspunzînd miilor de cereri venind din cele patru colţuri ale lumii...

— Acest tremolo de sonerii, continuă Barnabette, este o doamnă care-şi cheamă camerista sau care reclamă întîrzierea livrării unei pălării.

— Aceste vibraţii care trec şi se sting ca un cîntec de pasăre picurat în spaţiu e pur şi simplu omnibuzul care zboară la două sute de metri deasupra hornurilor... acest mic sunet este un apel la postul de pompieri sau un locatar care comandă un aerocupeu la staţie, ca să meargă în pădurea Fontainebleau..."

Descoperirile celor trei proaspete absolvente nu se sfîrşesc aici. În anul 1952, mîncarea este pregătită în imense bucătării centrale şi trimisă abonaţilor la domiciliu prin conducte — ceea ce prilejuieşte o pantagruelică inundaţie cu supă. Ziarul se transmite telefonic. Ne aflăm în era televiziunii totale. Oamenii îi văd pe cei cu care vorbesc de la distanţă, pot stabili legătura cu orice sală de spectacole şi asistă la lupte sîngeroase purtate la depărtări de mii de kilometri.

Parisul nu deţine monopolul minunilor. Pretutindeni sînt la modă staţiunile submarine şi aeriene. Trenurile au fost înlocuite cu tuburi pneumatice care asigură o circulaţie extrem de rapidă. Europa şi America sînt unite printr-un tunel submarin. Philippe Ponto, fiul bancherului, construieşte un nou continent, reunind insulele şi insuliţele Polineziei. Cu ajutorul „forţelor electrice", savanţii au izbutit să apropie Luna pînă la ridicula distanţă de şase sute şaptezeci şi cinci de kilometri.*

Toate acestea sînt învăluite într-o aură de fals entuziasm, care face şi mai pregnantă aversiunea faţă de evoluţia hipertrofică a civilizaţiei mecanice. E un sentiment întîlnit în întreaga creaţie a lui Robida. Căci caricaturistul nu pierde nici un prilej pentru a-şi exercita verva satirică pe seama automobilismului, a aeronauticii etc.

Această atitudine nu-şi are explicaţia într-o lipsă de receptivitate la nou. Adevărul este că mulţi artişti autentici, pornind de la unele fenomene pe drept cuvînt îngrijorătoare, considerau că progresul tehnico-ştiinţific determină în chip fatal un regres al moravurilor, al artei şi culturii. Villiers de l'Isle-Adam ne va oferi o altă ilustrare a acestei concepţii care va genera mai tîrziu Splendida lume nouă *a lui Aldous Huxley şi* 451° Fahrenheit *al lui Ray Bradbury, pentru a ne rezuma la exemplele cele mai notorii.*

Îngrijorarea lui Robida e însă mai superficială decît aceea a continuatorilor săi — şi mijloacele lui artistice sînt mai modeste. Folosind modalităţile specifice talentului său, el zburdă cu dezinvoltură pe claviatura umorului, trecînd de la ironia binevoitoare la satira acidă (dar nu amară) şi de la farsă la grotesc şi absurd. Interesant este faptul că multe dintre speculaţiile amuzante din Secolul al XX-lea *capătă astăzi*

* „...un matematician a promis chiar acum Consiliului că dacă, după ce te vei întoarce, vei voi să construieşti o anumită maşină după sfaturile lui, el va atrage globul dumitale şi-l va lipi de acesta" (*Cyrano de Bergerac:* Statele şi imperiile Lunei).

alură de adevărate profeții. Iată, de pildă, teoria și practica „digestului", *împins pînă la ultimele și desigur fantezistele lui limite :*

„Bătrînii clasici sînt condensați acum în trei pagini... Operația la care au fost supuși i-a făcut inofensivi, cu totul inofensivi : fiecare autor a fost rezumat într-un catren mnemotehnic care se înghite fără durere și se reține fără efort... Vreți traducerea concentrată a *Iliadei,* cu notița despre autor ? Iat-o :

Homer, *autor grec.* Genul : *poezie epică.*
Semn particular : *orb*
Sub zidurile Troiei, mai mult de zece ani
Luptară-ntr-una grecii, conduși de Pelean,
Ulyse, Agamemnon și alți eroi antici.
Fiul lui Priam, Hector, pieri și el aici."

Modernizarea clasicilor constituie și ea un procedeu utilizat în mod curent. „Horații" lui Corneille, în versiunea „întinerită" de Gaëtan Dubloquet, comportă balete și dansuri latine, tablouri vivante, pantomime și un final în care eroina își rostește tirada atîrnată de un trapez, cu capul în jos și e ucisă de fratele său cu un foc de revolver.

În sfîrșit, întreruperea programelor de televiziune în anumite țări, pentru a face loc reclamelor, ni se va părea mai puțin originală după lectura acestui fragment :

„(...) înțelegi desigur că ziarele telefonice nu pot să dea anunțuri în maniera ziarelor tipografice... abonatul nu le-ar asculta ; a trebuit să se caute un mijloc pentru a le comunica și atunci a fost inventat romanul-anunț (...)

Întinsă pe șezlongul său (bazar de mobile, bulevardul Châtillon) într-un capot de muselină de o croială aleasă, datorită geniului marelui croitor Philibert, sărmana Valentina suferea groaznic de reumatism. Doctorul Baldy, atît de cunoscut și de apreciat, medicul tuturor femeilor elegante (strada Atala, 945), îi prescrisese excelentele cataplasme Godot și un întreg sortiment din cele mai bune medicamente cunoscute : pilulele Flageois împotriva..."

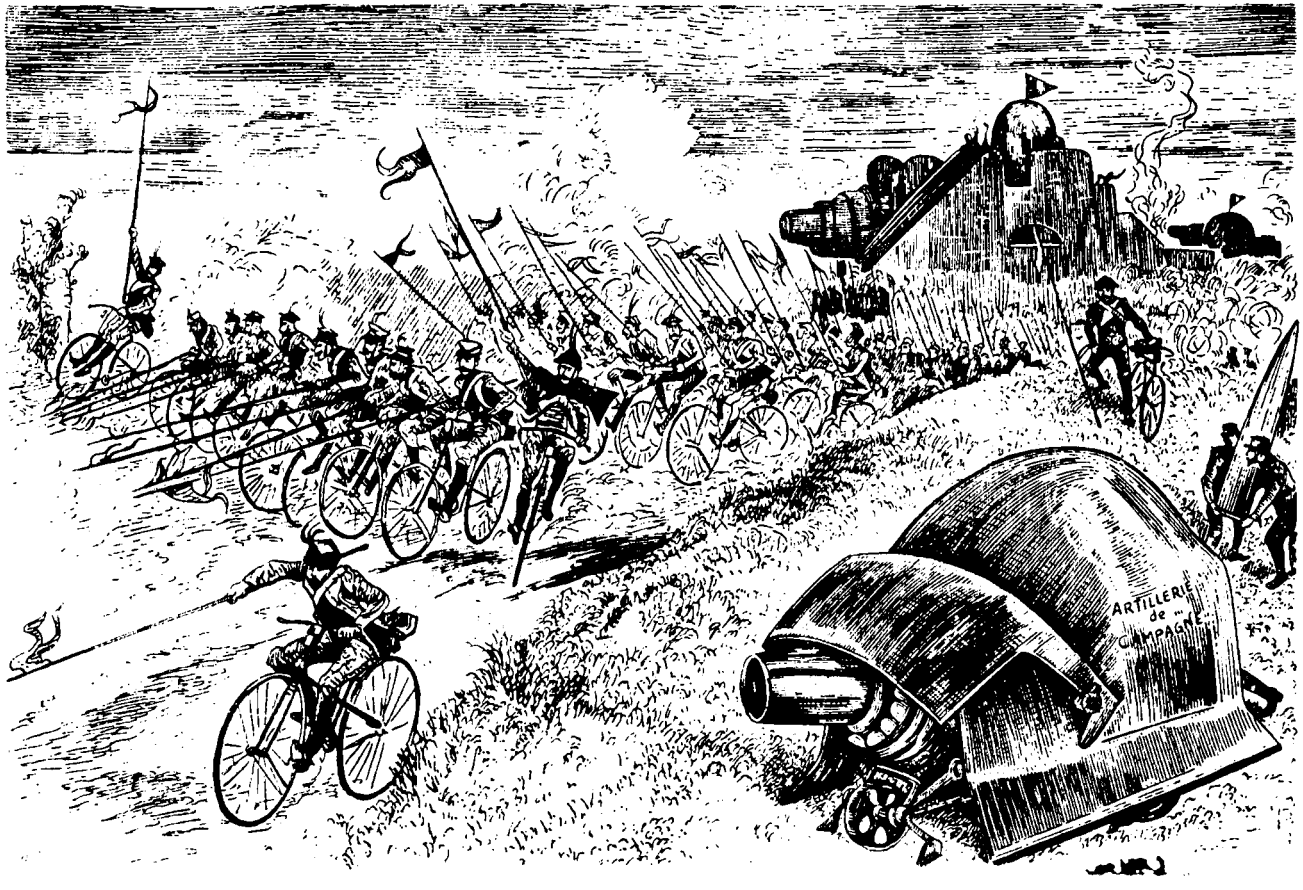
Din păcate, nu putem urmări toate meandrele fanteziei dezlănțuite a autorului, căruia pînă și războiul îi apare, deocamdată, mai mult ca un spectacol năstrușnic. Deocamdată — pentru că după Secolul al XX-lea *și* Războiul în secolul al XX-lea, *după ilustrațiile la* Războiul infernal *de Pierre Giffard, cărți care nu-și propun să adreseze cititо-

rului un veritabil avertisment, Robida trece prin cruda experienţă a primei conflagraţii mondiale. Optica lui se schimbă. Inginerul von Satanas *descrie o lume pustiită de un măcel care seamănă leit cu cel abia terminat. Şi cu cîteva decenii înaintea lui Einstein, Robida foloseşte o imagine similară pentru a evoca pericolul autodistrugerii omenirii : după epuizarea mijloacelor moderne, beligeranţii se înfruntă cu arcuri, suliţe şi securi. Viziunea aceasta e luminată în final de speranţa că noua civilizaţie va urma o cale mai înţeleaptă.*

Să ne întoarcem însă la al nouălea deceniu al veacului trecut, care poate fi considerat deceniul de aur al anticipaţiei clasice franceze. În afară de Secolul al XX-lea, *apar acum cîteva dintre cele mai interesante opere de maturitate ale lui Jules Verne (*Casa cu aburi, Mathias Sandorf, Robur Cuceritorul, Întîmplări extraordinare, În secolul al XX-lea*), povestirile lui Maupassant* Horla, Omul din Marte, Adormitoarea, *romanul* Eva viitoare *şi povestirile lui Villiers de l'Isle-Adam,* Xipehuzii *lui J. H. Rosny aîné. Înainte de a întîrzia, atît cît se cuvine, asupra acestor maeştri, ne vom opri în treacăt la doi scriitori aproape uitaţi : Eugène Mouton şi Jules Lermina.*

Autor de studii juridice şi povestiri fantastice purtînd amprenta vizibilă a influenţei lui Poe, EUGÈNE MOUTON publică încă în 1879, sub pseudonimul Merinos, Viaţa, aventurile şi călătoriile căpitanului Marius Cougourdan, *care ne înfăţişează, printre alte isprăvi ale marsiliezului său erou, lupta cu un calmar gigantic — Krakenul din legendele marinăreşti. Dar titlul său de glorie pe tărîmul anticipaţiei îl constituie povestirea* Istorioscopul, *cuprinsă în volumul* Fantezii *(1883). Eroul povestirii, dl. Durand, porneşte de la ideea că „(...)* de la începutul lumii, tot ceea ce există pe pămînt, tot ceea ce a trecut pe suprafaţa lui, tot ceea ce a apărut, fie şi doar pentru o secundă, a emis tot atîtea imagini care şi-au luat zborul, străbătînd atmosfera terestră, în spaţiile interplanetare". *El construieşte un aparat, istorioscopul, cu ajutorul căruia vede scenele din trecut desfăşurate în aer liber şi într-o lumină destul de puternică. Acest aparat măreşte de douăzeci şi cinci de milioane de ori imaginile din eter, dar dl. Durand e nemulţumit :* „...sper să ajung să obţin o lunetă capabilă să mă facă să citesc, de pildă, inscripţia pe care Leonida a săpat-o, printr-unul dintre soldaţii săi, pe stîncile de la Termopile".

Această idee seducătoare a fost reluată deseori. Cu titlu de curiozitate, menţionăm apariţia ei în Nunta domniţei Ruxandra *a lui Mi-*

ARTILLERIE
de
CAMPAGNE

hail Sadoveanu, unde Ştefan Soroceanu îi spune nepotului său Bogdan : „Lumina străbate însă spaţiile interstelare şi trece în infinit, purtînd imaginea clipelor. Asta dacă s-ar putea face : să revezi ceea ce lumina păstrează şi duce în zborul ei fără sfîrşit. În acest chip am putea vedea viaţa strămoşilor noştri". *Bănuim însă că e un ecou din Flammarion* (Povestirile infinitului) *sau Jules Verne* (Hector Servadac în lumea solară).

JULES LERMINA e mai prolific şi în general, şi pe tărîmul anticipaţiei ştiinţifice. Printre povestirile din volumele Întîmplări de necrezut *(1885) şi* Noi întîmplări de necrezut *(1888) se numără* Casa liniştită, *dezvoltînd o idee asemănătoare celei din* Hrana zeilor *a lui Wells,* Cursa-zbor, *care prezintă un aparat aerian în formă de struţ,* Titan *în care o plantă monstruoasă îşi devorează descoperitorul* *. *Lermina publică literatură ştiinţifico-fantastică şi în deceniul următor.* Secretul Zippeliuşilor *(1892) se referă la înfăptuirea himerei alchimiştilor, piatra filozofală, care face să ardă apa prin descompunere. Iar* Bătălia Strasbourgului *(1895) aduce în scenă un procedeu de dezintegrare a materiei, un avion cu propulsie moleculară, auzul şi văzul la distanţă, proiecţii aeriene de imagini. O idee asemănătoare acesteia din urmă vehiculează şi VILLIERS DE L'ISLE-ADAM în* Afişajul ceresc.

Lăsînd ca specialiştii în literatura franceză să hotărască dacă Villiers e „ultimul romantic" (18) sau un exemplu de „modernitate" (32), ne vom opri la cîteva naraţiuni cuprinse în culegerile Povestiri crude *şi* Ultimele povestiri *şi la romanul* Eva viitoare. *E vorba despre lucrările în care scriitorul îşi defineşte atitudinea faţă de progresul tehnico-ştiinţific într-o modalitate tributară cumva literaturii de anticipaţie. Folosim această formulă precaută obligaţi de natura lucrărilor în cauză. Căci, aşa cum scrie Emile Henriot în* Recitindu-l pe Villiers de l'Isle-Adam *(20) : „Invenţiile lui cele mai caraghioase şi răzbunătoare din* Maşina gloriei *şi din* Afişajul ceresc *(...) trebuiau să respire, la epoca în care apăreau, un aer de mistificare puţin propice pentru a face să fie luat în serios acest poet care se prăpădea de rîs". Să vedem în ce măsură se susţine această apreciere.*

---

* *S-ar putea ca Wells să-l fi citit pe Lermina : povestirea* Înflorirea straniei orhidee *are un subiect asemănător cu* Titan. *De altfel, literatura franceză i-a oferit şi alte idei — uneori chiar subiecte, ca în cazul* Povestirii răposatului domn Elvesham, *care constituie o adaptare a nuvelei* Avatar *a lui Théophile Gautier.*

AFIŞAJUL CERESC

Lucru ciudat şi capabil să provoace surîsul unui financiar: este vorba despre Cer! Dar să ne înţelegem: cerul privit din punct de vedere industrial şi serios.

Anumite evenimente istorice, astăzi confirmate şi explicate în mod ştiinţific (sau ca şi cum ar fi aşa), de pildă *labarumul* lui Constantin *, crucile pe care cîmpiile de zăpadă le răsfrîng pe nori, fenomenele de refracţie a muntelui Brocken ** şi unele efecte de miraj în ţinuturile de miazănoapte intrigîndu-l în mod deosebit şi, ca să zicem aşa, stîrnindu-l pe un savant inginer meridional, dl. Grave, acesta concepu, acum cîţiva ani, proiectul luminos de a folosi vastele spaţii ale nopţii şi de a ridica în sfîrşit cerul la înălţimea epocii.

La ce bun, într-adevăr, aceste bolţi azurii, care n-au alt rost decît pe acela de a întreţine imaginaţiile bolnăvicioase ale ultimilor făuritori de vise deşarte? N-ar însemna oare să-ţi cîştigi drepturi legitime la recunoştinţa publică şi, s-o spunem (de ce nu?), la admiraţia Posterităţii, dacă ai reuşi să transformi aceste spaţii sterpe în spectacole instructive în mod real şi fructuos, dacă ai valorifica aceste cîmpii imense şi dacă, în sfîrşit, ai face să aducă un venit frumos aceste Solognii*** nemărginite şi transparente?

Nu e cazul aici să fim sentimentali. Afacerile sînt afaceri. Se cuvine să solicităm sprijinul şi, la nevoie, energia oamenilor serioşi, demonstrîndu-le valoarea şi rezultatele *pecuniare* ale descoperirii neaşteptate despre care vorbim.

La prima vedere, însuşi fondul problemei pare să se învecineze cu Imposibilul şi aproape cu Nebunia. Să defrişezi azurul, să stabileşti preţul astrelor, să exploatezi aurora şi amurgul, să organizezi seara, să foloseşti firmamentul pînă acum neproductiv — ce vis! ce realizare spinoasă, plină de dificultăţi! Dar căror probleme n-ar izbuti să le găsească soluţia Omul, însufleţit de spiritul progresului?

---

* *Autorul se referă la viziunea împăratului roman Constantin I (274—337), căruia i s-a părut că vede pe cer o cruce şi cuvintele* In hoc signo vinces *(Prin acest semn vei învinge). Constantin a pus să se picteze crucea pe steagul său —* labarum *— şi, pentru că a învins, a recunoscut creştinismul ca religie oficială de stat (n. r.)*

** Brocken — *munte de granit în Germania (n. r.)*

*** Sologne — *regiune mlăştinoasă în Franţa (n. r.)*

Pătruns de această idee şi convins că dacă Franklin, Benjamin Franklin, tipograful, a smuls cerului trăsnetul, atunci trebuie să fie posibil *a fortiori* * să folosim cerul în scopuri umanitare, dl. Grave studie, călători, cheltui, scormoni şi, pînă la urmă, perfecţionînd lentilele enorme şi reflectoarele gigantice ale inginerilor americani, în special aparatele de la Philadelphia şi Quebec (căzute, în lipsa unui geniu tenace, în domeniul lui *Cant* şi *Puff* **), dl. Grave, deci, îşi propune (asigurîndu-şi în prealabil brevetele) să ofere în curînd marilor noastre industrii manufacturiere şi chiar micilor comercianţi sprijinul unei Publicităţi absolute.

Orice concurenţă ar fi imposibilă în faţa sistemului marelui vulgarizator. Într-adevăr, închipuiţi-vă cîteva dintre marile noastre centre comerciale cu o populaţie agitată — Lyon, Bordeaux etc. — la ceasul cînd se lasă noaptea. Parcă vedem mişcarea, viaţa, animaţia extraordinară pe care numai interesele financiare sînt capabile să o dea, astăzi, unor oraşe serioase. Deodată, puternice jeturi de magneziu sau de lumină electrică, mărite de o sută de mii de ori, ţîşnesc din vîrful vreunei coline înflorite, încîntînd tinerele perechi — o colină asemănătoare, de pildă, scumpului nostru Montmartre*** ; aceste jeturi luminoase, pornind din imense reflectoare multicolore, trimit brusc în adîncul cerului, între Sirius şi Aldebaran, Ochiul Taurului, dacă nu chiar în mijlocul Eiadelor, imaginea graţioasă a adolescentului ţinînd o eşarfă pe care citim în fiecare zi, cu o plăcere reînnoită, aceste frumoase cuvinte : *Se restituie preţul oricărei cumpărături care nu vă mai încîntă !* Putem oare să ne închipuim expresiile diferite pe care le capătă atunci toate aceste chipuri din mulţime, iluminările, aplauzele, veselia lor ? După prima clipă de surpriză, cu totul scuzabilă, vechii duşmani se îmbrăţişează, resentimentele casnice cele mai amare sînt uitate : toţi se aşază sub bolta de viţă, ca să guste mai bine acest spectacol totodată magnific şi instructiv — şi numele d-lui Grave, purtat pe aripi de vînt, îşi ia zborul către Nemurire.

Ajunge să reflectaţi cît de puţin, pentru a înţelege urmările acestei ingenioase investiţii. Oare n-ar avea de ce să fie uluită însăşi Ursa-Mare dacă, deodată, între labele ei sublime s-ar ivi acest anunţ îngri-

---

* A fortiori *(în latină) — cu atît mai mult (n. r.)*

** Cant, Puff — *anunţ înşelător, reclamă neruşinată (n. r.)*

*** Montmartre — *colină dintr-o suburbie a Parisului, purtînd acelaşi nume (n. r.)*

jorător : *E nevoie de corsete — da, sau nu ?* Sau mai mult încă : n-ar fi un spectacol în stare să alarmeze spiritele slabe şi să atragă atenţia clerului apariţia, pe însuşi discul satelitului nostru, pe faţa surîzătoare a Lunii, a acestei minunate gravuri pe care am admirat-o cu toţii pe bulevarde şi care poartă inscripţia : *La Hirsutul ?* Ce lovitură genială dacă, într-una dintre figurile proiectate în V-ul din Atelierul Sculptorului, s-ar putea citi, în sfîrşit : *Venus, reducţie Kaulla !* Ce emoţie dacă, în legătură cu lichiorurile de desert a căror folosire ne este recomandată pentru mai multe motive, am zări, la sud de Regulus, această capitală a Leului, chiar pe vîrful Spicului Fecioarei, un Înger ţinînd în mînă o sticluţă, în timp ce din gură i-ar ieşi o hîrtie pe care am citi : *Doamne, ce bun e !*

Pe scurt, e limpede că e vorba aici de o întreprindere de afişaj fără precedent, cu responsabilitate nelimitată, cu material infinit : guvernul ar putea să-i fie garant, pentru prima oară în existenţa sa.

Ar fi de prisos să întîrziem asupra serviciilor cu adevărat eminente pe care o asemenea descoperire este menită să le aducă societăţii şi Progresului. Închipuiţi-vă, de pildă, fotografia pe sticlă şi procedeul Lampascopului * folosite în acest fel — adică cu o mărire de o sută de mii de ori — pentru a da de urma bancherilor fugiţi cu banii depunătorilor sau a răufăcătorilor celebri ! Vinovatul, de acum înainte uşor de urmărit, cum spune cîntecul, n-ar putea să-şi scoată nasul pe fereastra vagonului, fără să-şi vadă în nori chipul care-l denunţă.

Dar în politică ! În alegeri, de pildă ! Ce preponderenţă ! Ce supremaţie ! Ce simplificare de necrezut a mijloacelor de propagandă, atît de costisitoare ! Nu vom mai vedea hîrtiuţele albastre, galbene, tricolore, care murdăresc pereţii şi ne repetă fără încetare acelaşi nume, obsedant ca o durere de măsele ! Nu vom mai vedea fotografiile atît de scumpe (cel mai adesea imperfecte) şi care nu-şi ating ţinta, adică nu trezesc de loc simpatia alegătorilor prin drăgălăşenia chipului candidaţilor sau prin aerul de măreţie al ansamblului ! Căci, în sfîrşit, valoarea unui om este primejdioasă, dăunătoare şi mai mult decît secundară, în politică ; esenţialul este ca el să aibă un aer „demn" în ochii alegătorilor săi.

* Lampascop — *un fel de lanternă magică, adaptabilă la o lampă oarecare (n. r.)*

Să presupunem, de pildă, că la ultimele alegeri medalioanele d-lor B... şi A... * ar fi apărut în fiecare seară, în mărime naturală, exact sub steaua Beta din constelaţia Lirei. Veţi fi de acord că locul lor era acolo, întrucît aceşti oameni de stat au încălecat odinioară Pegasul, dacă e să credem Renumelui. Amîndoi ar fi fost expuşi acolo în noaptea care a precedat scrutinul ; amîndoi surîzînd uşor, cu fruntea voalată de cuvenita îngrijiorare şi totuşi cu o mină sigură. Procedeul Lampascopului ar fi putut chiar, cu ajutorul unei rotiţe, să modifice clipă de clipă expresia celor două fizionomii. I-ar fi făcut să surîdă Viitorului, să verse lacrimi asupra decepţiilor noastre, să deschidă gura, să-şi încreţească fruntea, să-şi umfle nările de mînie, să capete un aer demn, în sfîrşit tot ceea ce ţine de tribună şi dă atîta greutate gîndirii la un adevărat orator. Fiecare alegător ar fi putut să aleagă, ar fi putut să-şi dea seama dinainte, şi-ar fi făcut o idee despre deputatul său şi n-ar fi cumpărat, cum se zice, cu ochii închişi. Se poate chiar adăuga că, fără descoperirea d-lui Grave, sufragiul universal e un fel de bătaie de joc.

Prin urmare, să aşteptăm ca într-una din aceste dimineţi, sau mai bine într-una din aceste seri, dl. Grave, cu sprijinul unui guvern luminat, să-şi înceapă importantele sale experienţe. Cei neîncrezători vor fi în elementul lor pînă atunci ! Ca pe vremea în care dl. de Lesseps** propunea să se unească oceanele (ceea ce a şi făcut, cu toate zîmbetele ironice ale celor neîncrezători). Ştiinţa va avea deci şi acum ultimul cuvînt şi dl. Excesiv-de-Grav*** nu va ţine seama de zîmbete. Datorită lui, Cerul va sfîrşi prin a fi bun la ceva şi prin a dobîndi, în sfîrşit, o valoare intrinsecă.

Alături de Afişajul ceresc, *volumul* Povestiri crude *(1883) cuprinde* Maşina gloriei, *care descrie cu lux de amănunte un ansamblu de dispozitive mecanice, electrice, acustice şi odorante, menite să asigure succesul sau căderea unei piese de teatru. Unii comentatori adaugă la capitolul „fantezii paraştiinţifice" al volumului* Aparatul pentru analiza chimică a ultimului suspin *şi* Tratamentul doctorului Tristan *(10). Operaţia ni se*

* Domnii despre care pare să vorbească autorul au murit în vreme ce volumul intra sub tipar (nota editorului, în textul original).

** *Ferdinand de Lesseps (1805—1894) — iniţiatorul construirii Canalului de Suez (n. r.)*

*** *Autorul face un calambur, folosindu-se de identitatea dintre numele presupusului inventator şi cuvîntul franţuzesc „grave" care înseamnă* grav *(n. t.)*

pare hazardată. Aparatul profesorului Schneitzoeffer (junior) şi scînteile electrice cu care doctorul Tristan Chavassus îşi „vindecă" iremediabil clienţii, străpungîndu-le timpanele, nu mai au decît valoare de simbol satiric. Previziunea, fie ea limitată şi accesorie ca în primele două naraţiuni, este aici practic inexistentă. O vom regăsi în volumul Ultimele povestiri.

Din acest volum se citează de obicei Etna la domiciliu, *un fastidios şi, evident, ineficace plan de acţiune teroristă pe bază de explozibili perfecţionaţi şi* Secretul eşafodului, *povestire inspirată de teoriile la modă pe atunci privind supravieţuirea pe timp limitat a creierului despărţit de trup. Credem că s-ar putea adăuga* Clipa lui Dumnezeu, *speculaţie teologică a ideii enunţate mai sus* *.

Dar cea mai notabilă fantezie, pînă la un punct ştiinţifică, a lui Villiers este romanul Eva viitoare *(1886). Scriitorul a gîndit şi elaborat îndelung această operă de maturitate, a cărei primă versiune a apărut în foileton în ziarul* Le Gaulois, *începînd din 4 septembrie 1880, sub titlul* Noua Evă. *Drept mărturie stă şi un pasaj din* Tratamentul doctorului Tristan, *în care, printre descoperirile imaginare de ultimă oră, e amintită şi „Noua Evă, maşină electro-umană (aproape un animal !...) oferind copia primei iubiri — creată de Thomas Alva-Edison, inginerul american, Tătucul Fonografului". Judecînd după această prezentare, prima versiune a romanului era impregnată de ironia şi sarcasmul caracteristice „fanteziilor paraştiinţifice" din volumul* Povestiri crude. *Versiunea definitivă atestă o optică schimbată — din păcate, ca rezultat al unei duble erori. Să dăm însă un suport faptic acestor aprecieri.*

Aşadar, Edison — personaj care îşi depăşeşte modelul pentru a întruchipa însăşi ştiinţa — creează un automat umanoid, o „andreidă" botezată Hadaly. Ea împrumută pînă la identitate formele, trăsăturile, vocea şi gesturile Aliciei Clary, superba dar mărginita amantă a lordului Ewald care, obsedat de neputinţa unei comuniuni spirituale, voia să se sinucidă. Şi cum lipsa de gust şi de vibraţie a femeii nu se transmit andreidei, Ewald se lasă cucerit de inteligenţa sensibilă a acesteia din urmă. În drum spre Anglia, un incendiu distruge însă vaporul şi automatul.

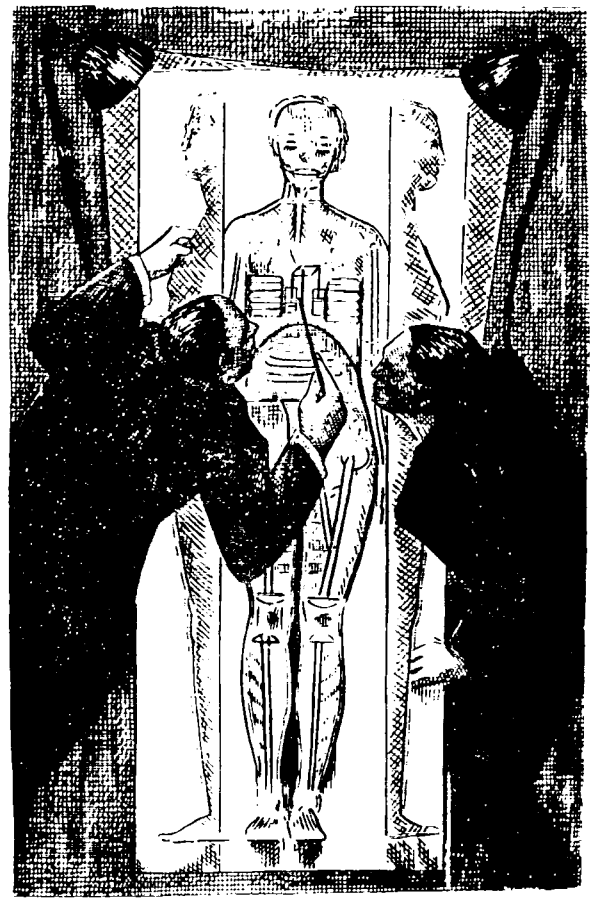
* *După ştiinţa noastră, această idee apare pentru prima oară, în literatura franceză, în* Cele o mie şi una de fantome *(1849) ale lui Alexandre Dumas.*

Dovedindu-se la curent cu cele mai noi descoperiri tehnico-ştiinţifice, Villiers face risipă de erudiţie şi ingeniozitate. Andreida lui nu mai seamănă decît în principiu * *cu rudimentara păpuşă a lui Hoffmann din* Omul cu nisipul *— aşa cum seamănă locomotiva lui Stephensohn cu locomotivele electrice moderne. Sîntem departe şi de monstrul lui Frankenstein — macabră alcătuire din fragmente ale unor cadavre (Mary Wollstonecraft Shelley:* Frankenstein, sau Prometeul Modern, *1817). Acoperită cu o splendidă carnaţie artificială, Hadaly se mişcă şi vorbeşte cu ajutorul electricităţii şi al fonografului. Mecanisme de o complexitate şi fineţe neîntîlnite pînă atunci nici măcar în literatura de ficţiune creează iluzia desăvîrşită a vieţii. Cucerit de rigoarea cu care se înlănţuie demonstraţiile şi argumentele, Henry Bordeaux susţine peremptoriu:* „...*Villiers de l'Isle-Adam arată în* Eva viitoare *cum crede ştiinţa că va rezolva problemele iubirii umane, fabricînd femeia ideală. Ea o va fabrica în serie. Iubirea nu e decît un mecanism bine pus la punct" (8).*

De fapt, cu toată admiraţia lui nesimulată pentru geniul „vrăjitorului din Menlo-Park", *Villiers demonstrează aici, în mod implicit, altceva. Ştiinţa prestigioasă a lui Edison nu izbuteşte să creeze decît un automat prestigios, pe care lordul Ewald e gata să-l respingă. Dar în acest automat se încorporează misterioasa entitate psihică a unei femei căzute într-un somn letargic. Numai astfel sublima statuie mobilă şi vorbitoare dobîndeşte o personalitate, devenind capabilă să trezească un sentiment. Deci ştiinţa nu poate „fabrica în serie" femeia ideală* („... nu voi mai fabrica andreide" *declară Edison, recunoscînd în altă parte că* „dacă i-am furnizat fiziceşte ceea ce are ea terestru şi iluzoriu, un Spirit care mi-este necunoscut s-a suprapus operei mele"). *Deci iubirea nu e „un mecanism bine pus la punct"...*

Pentru a înţelege pînă la capăt resorturile intime ale concepţiei lui Villiers, vom mai întîrzia o clipă asupra dublei erori amintite mai sus. Este vorba, în primul rînd, despre încercarea de a include fenomenele oculte şi spiritismul în sfera ştiinţei — încercare evidentă şi în Experienţele doctorului Crookes *(ciclul* Iubirea supremă *din volumul* Ultimele povestiri). *Ca un corolar, scriitorul vrea apoi să concilieze ştiinţa astfel „îmbogăţită" cu catolicismul, al cărui fervent adept era.*

* *Saltul calitativ se va produce abia în al cincilea deceniu al secolului nostru, o dată cu apariţia ciberneticii.*

Ambele operații nu puteau să ducă decît la un eșec (din punctul de vedere al consecvenței anticipației) acest roman în care insulele de retorism sînt copleșite de o proză fluidă, îmbinînd sonoritățile aramei și suspinele flautului într-o armonie profund originală.

Trebuie să menționăm că, vorbind despre „consecvența anticipației" exprimăm, în cazul dat, o observație și nu o obiecție. Villiers de l'Isle-Adam nu s-a gîndit niciodată să-l concureze pe Jules Verne pe tărîmul fantasticului-științific. Și pentru că am ajuns aici, nu e lipsită de interes precizarea că scriitorii din secolul trecut și din primul

sfert al secolului nostru n-au folosit niciodată acest termen pentru a defini caracterul operelor lor. Specialiştii susţin, de altfel, că el a apărut, în versiunea englezească „science-fiction" (mai întîi „scientifiction"), abia în anul 1926, fiind creat de Hugo Gernsback, scriitor american de origine germană, autor al celebrului roman Ralph 124 C 41 *(1911) şi editor al nu mai puţin celebrului magazin* Amazing Stories. *(Povestiri uimitoare). Ne vom îngădui să contestăm o paternitate atît de notorie, reproducînd o însemnare din* Jurnalul *fraţilor Goncourt:*

„Duminică 19 februarie, 1888.

Astăzi, Rosny mă îngrozeşte cu ideile lui de cărţi în care vrea să-i facă pe orbi să vadă cu ajutorul unui simţ frontal, pe surzi să audă cu ajutorul electricităţii etc., etc. O serie de cărţi fantastico-ştiinţifico-fono-literare *(subl. ns. — I.H.), un pic inspirate de Poe. În fond, e un creier foarte ciudat; şi dintre toţi creierii tinerilor pe care-i cunosc, cel mai dispus şi cel mai capabil să dea lucruri originale şi viguroase".*

Reţinem, deci, că adevărata dată a naşterii termenului care a căpătat azi o largă circulaţie este — pînă la noi dovezi — 19 februarie 1888. Cît despre scriitorul de al cărui nume leagă Goncourt acest termen, el constituia chiar atunci mai mult decît o promisiune.

*J. H. ROSNY AÎNÉ *, belgian de origine, publicase în anul 1887 nuvela* Xipehuzii. *Contemporan cu Jules Verne, el scria într-o manieră cu totul diferită de aceea a vizionarului de la Amiens şi a epigonilor săi, fiind poate primul reprezentant al spiritului modern în cadrul anticipaţiei de tip clasic. Prin capacitatea de a crea o atmosferă insolită, el se înrudeşte mai mult cu Poe — fără a putea fi vorba de o influenţă directă. De altfel, o altă însemnare din* Jurnalul *fraţilor Goncourt e revelatoare în acest sens:*

„Duminică 29 iulie, 1888.

...El (Rosny) îmi vorbeşte de pasiunea lui pentru enigmatic, *neagă că l-ar imita pe Poe, pe care-l califică drept Balzac al fantasticului, spunînd că el (Rosny) caută căi noi şi că, în* Xipehuzii, *născocirile lui*

---

* *Fraţii Henri-Joseph-Honoré Boex şi Justin-François-Seraphin Boex au publicat între 1887 şi 1907—1908 producţia lor literară comună sub pseudonimul J. H. Rosny. Apoi fiecare a urmat drumul propriei sale individualităţi artistice, semnîndu-şi cărţile J. H. Rosny aîné şi, respectiv, J. H. Rosny jeune.*

sînt altele decît acelea ale americanului creînd în Gordon Pym *făpturi cu dinţi roşii...“*

Să discutăm însă în cunoştinţă de cauză.

XIPEHUZII

Cartea întîi

I

Formele

Era cu o mie de ani înaintea aglomerării civilizatoare din care au izvorît Ninive, Babilon, Ecbatana.

Tribul nomad Pjehu, cu măgarii, caii şi vitele sale, străbătea într-un amurg sălbatica pădure Kzur, prin ţesătura de raze piezişe. Cîntecul asfinţitului creştea, plutea, cobora în valuri armonioase.

Toţi, foarte osteniţi, tăceau, în căutarea unui luminiş încăpător, în care tribul să poată aprinde focul sfînt, să ia cina, să doarmă la adăpost de fiare, îndărătul dublei bariere de jăratec roşu.

Norii căpătară culoarea opalului, ţinuturile iluzorii se risipiră în cele patru zări, zeii nocturni îşi curmară cîntecul legănător şi tribul mergea încă. Un cercetaş sosi în galop, anunţînd luminişul şi izvorul curat de apă.

Tribul scoase trei strigăte prelungi; toţi grăbiră pasul: rîsete copilăreşti se revărsară, caii şi măgarii chiar, obişnuiţi să recunoască apropierea popasului după întoarcerea iscoadelor şi aclamaţiile nomazilor, îşi sumeţeau gîturile.

Luminişul apăru. Izvorul fermecat îşi deschidea drum printre muşchi şi arbuşti. O nălucire li se arătă nomazilor.

Mai întîi un mare cerc de conuri albăstrii, translucide, cu vîrful în sus, avînd fiecare mărimea cam a unei jumătăţi de om. Cîteva dungi luminoase, cîteva circumvoluţii întunecate erau presărate pe suprafaţa lor; toate aveau la bază o stea orbitoare.

Mai departe, la fel de stranii, se vedeau un fel de straturi verticale, destul de asemănătoare scoarţei de mesteacăn şi împestriţate cu

elipse multicolore. Mai erau încă, ici şi colo, Forme aproape cilindrice, diferite de altfel, unele subţiri şi înalte, altele scunde şi groase, toate de culoarea bronzului, punctate cu verde, toate avînd, ca şi straturile, punctul de lumină caracteristic.

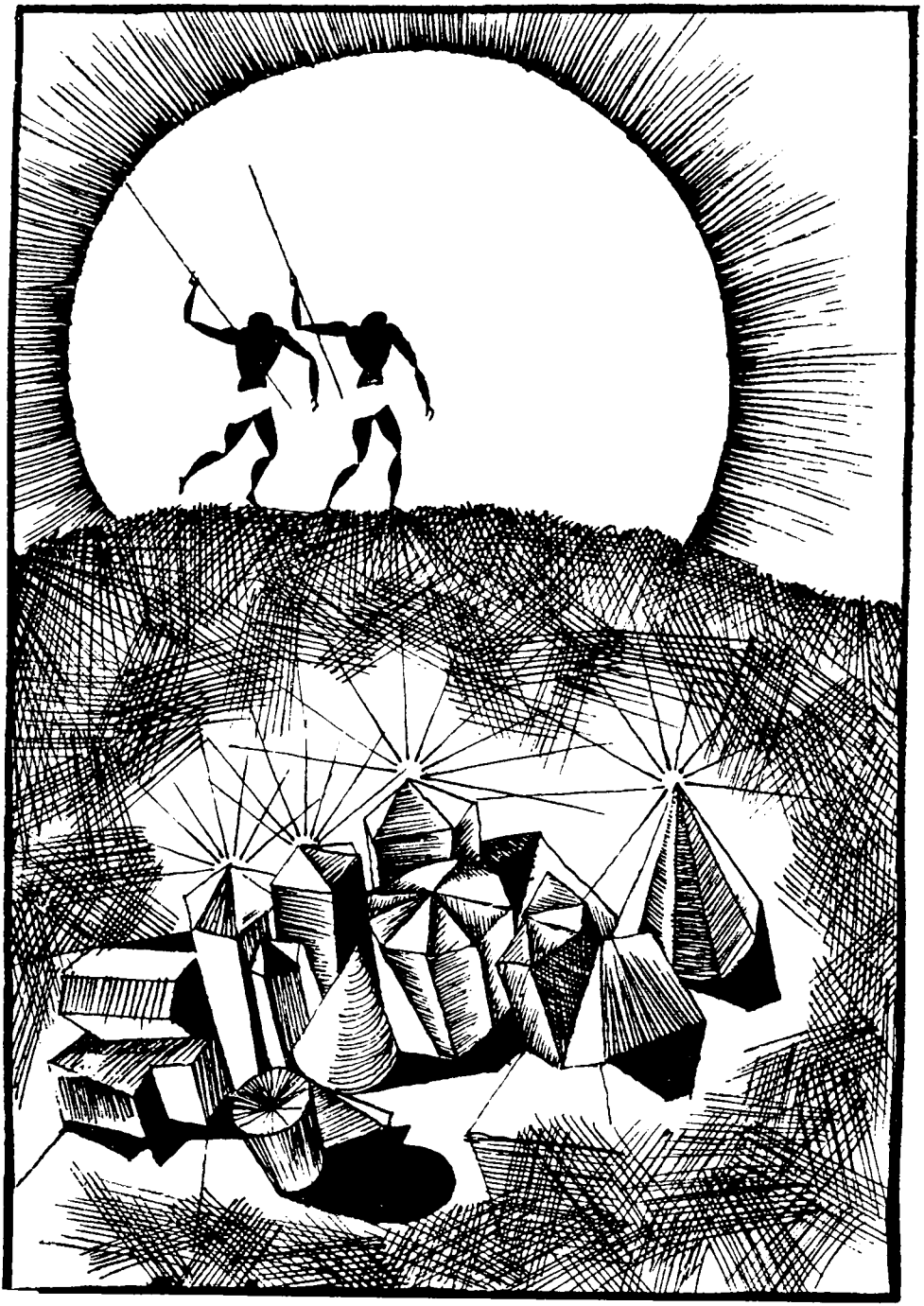
Tribul privea înmărmurit. O spaimă superstiţioasă îi paraliza pe cei mai viteji, crescînd încă atunci cînd Formele începură să unduiască în umbrele cenuşii ale luminişului. Şi deodată, cu stelele tremurînd, conurile se clătinară şi se alungiră, cilindrii şi straturile fîşîiră ca apa aruncată în foc, înaintînd spre nomazi din ce în ce mai repede.

Vrăjit de acest spectacol, tribul nu se clintea, continuînd să privească. Formele sosiră. Ciocnirea fu groaznică. Războinici, femei, copii se prăbuşeau ciorchini pe solul pădurii, tainic loviţi parcă de spada fulgerului. Atunci, teroarea tenebroasă le dădu din nou supravieţuitorilor vigoarea, aripile fugii sprintene. Şi Formele, grupate la început, aşezate în rînduri, se împrăştiară în jurul tribului, urmărindu-i fără milă pe fugari. Înspăimîntătorul atac nu era totuşi fără greş; el îi ucidea pe unii, îi ameţea pe alţii, nu rănea niciodată. Cîţiva stropi roşii ţîşneau din nările, ochii şi urechile muribunzilor, dar ceilalţi se ridicau curînd nevătămaţi şi îşi reluau goana fantastică, în paloarea crepusculară.

Oricare ar fi fost natura Formelor, ele acţionau ca nişte fiinţe şi nu ca elemente, fiind, ca şi fiinţele, nestatornice, alegîndu-şi victimele, neconfundîndu-i pe nomazi cu plantele şi nici chiar cu animalele.

Curînd, cei mai iuţi îşi dădură seama că nu mai sînt urmăriţi. Istoviţi, sfîşiaţi, ei cutezară în sfîrşit să privească înapoi spre miracol. Departe, între trunchiurile înecate în umbră, continua urmărirea strălucitoare. Formele îi vînau şi masacrau mai ales pe războinici, dispreţuindu-i ades pe cei slabi, femeia, copilul.

Astfel, de la distanţă, în noaptea care se lăsase, scena era şi mai supranaturală, şi mai copleşitoare pentru creierii primitivi. Războinicii erau gata să-şi reia goana. O observaţie capitală îi opri: oricine ar fi fost fugarii, *Formele încetau urmărirea dincolo de o limită precisă.* Şi oricît de istovită, oricît de neputincioasă ar fi fost victima, chiar fără cunoştinţă, dacă se afla dincolo de această frontieră închipuită, primejdia înceta imediat.

Această foarte liniştitoare observaţie, confirmată curînd de cincizeci de fapte, potoli frenezia nervoasă a fugarilor. Ei îndrăzniră să-şi aştepte tovarăşii, femeile şi bieţii copii scăpaţi din măcel. Unul dintre ei, Eroul lor, abrutizat la început, înspăimîntat de supraomenescul întîmplării, îşi recăpătă curajul ce izvora din inima lui mare, aprinse un foc şi duse la gură un corn, ca să-i călăuzească pe fugari.

Sărmanii veniră unul cîte unul. Mulţi, schilozi, se tîrau în mîini. Femei-mame, însufleţite de neîmblînzita forţă maternă, păziseră, strînseseră la un loc, salvaseră roadele pîntecelui lor din vălmăşagul sălbatic. Şi mulţi măgari, cai, boi reapărură, înspăimîntaţi mai puţin decît oamenii.

Noapte lugubră, petrecută în tăcere, fără somn, noapte în care războinicii simţiră mereu cum le tremură vertebrele. Dar aurora veni, se strecură pală prin frunzişuri, apoi fanfara de culori şi de păsări zgomotoase ale zorilor îi îndemnă să trăiască, să lepede spaimele Beznei.

Eroul, conducătorul firesc, adunînd mulţimea în grupuri, începu numărătoarea tribului. Jumătate dintre războinici, două sute, lipseau la apel. Pierderile erau mult mai mici printre femei şi aproape nule printre copii.

Cînd numărătoarea se sfîrşi, cînd vitele de povară fură adunate (lipseau puţine, datorită superiorităţii instinctului asupra raţiunii în timpul dezastrelor), Eroul aşeză tribul după rînduiala obişnuită, apoi, poruncind tuturor să-l aştepte, singur, palid, se îndreptă spre luminiş. Nimeni nu îndrăzni să-l urmeze, nici măcar de departe.

El se îndreptă într-acolo unde spaţiul dintre copaci era mai mare, depăşi limita observată în ajun şi privi.

Departe, în transparenţa proaspătă a dimineţii, curgea izvorul cel limpede ; pe malurile lui strălucea, reunită, ceata fantastică a Formelor. Culoarea lor se schimbase. Conurile erau mai numeroase şi căpătaseră o nuanţă verzuie. Dar, la toate, steaua îşi revărsa razele, orbitoare chiar la lumina zilei. Cilindrii erau pătaţi cu violet, iar straturile semănau cu arama curată.

Metamorfoza acţiona şi asupra contururilor fantasmagoricelor Entităţi ; conuri tindeau să se lărgească în cilindri, cilindrii se desfăşurau, în vreme ce unele straturi se curbau în parte.

Dar, ca şi în ajun, deodată Formele unduiră. Stelele lor începură să palpite ; încet, Eroul trecu frontiera Mîntuirii.

II

Expediţie hieratică

Tribul Pjehu se opri la uşa marelui Tabernacol * nomad, în care intrară numai şefii. În fund, lîngă peretele presărat cu astre, sub imaginea bărbătească a Soarelui, stăteau cei trei mari preoţi. Mai jos, pe treptele aurite, cei doisprezece sacrificatori.

Eroul înaintă, povesti pe larg groaznica traversare a pădurii Kzur, în timp ce preoţii ascultau, foarte gravi, uluiţi, simţind o micşorare a puterii lor în faţa acestei întîmplări de neînţeles.

Marele preot suprem ceru ca tribul să ofere Soarelui doisprezece tauri, şapte măgari sălbatici, trei armăsari. El proclamă că Formele au o origine divină şi, după sacrificii, hotărî o expediţie hieratică.

Toţi preoţii, toţi şefii poporului zahelal trebuiau să ia parte la ea.

Şi solii străbătură munţii şi cîmpiile, pînă la o sută de leghe împrejurul locului unde se ridică mai tîrziu Ecbatana magilor. Pretutindeni sumbra întîmplare făcea să se zburlească părul oamenilor, pretutindeni şefii se supuseră în grabă chemării sacerdotale.

Într-o dimineaţă, Bărbatul străpunse norii, inundă Tabernacolul, atinse altarul pe care fumega o inimă sîngerîndă de taur. Marii preoţi, sacrificatorii, cincizeci de şefi de triburi scoaseră strigătul triumfal. Afară, o sută de mii de nomazi, călcînd pe roua proaspătă, repetară strigătul prelung, întorcîndu-şi chipurile arse de soare către miraculoasa pădure Kzur, care fremăta încet. Era un semn bun.

Atunci, cu preoţii în frunte, un întreg popor porni să străbată pădurea. După-amiază, pe la ora trei, Eroul tribului Pjehu opri mulţimea. Marele luminiş ruginit de toamnă, cu muşchiul ascuns sub un val de frunze moarte, se desfăşura cu măreţie ; preoţii zăriră pe malurile izvorului Formele pe care veneau să le adore şi să le înduplece. Erau plăcute

* Tabernacol — *cort care adăpostea un templu mobil, la unele populaţii nomade (n. r.)*

la privit, sub umbra arborilor, cu nuanţele lor tremurătoare, focul limpede al stelelor lor, mişcarea lor liniştită pe malul izvorului.

— Aici trebuie să le oferim sacrificiul, spuse marele preot suprem. Să ştie că ne supunem puterii lor !

Toţi bătrînii se înclinară. O voce se auzi, totuşi. Era Yushik din tribul Nim, tînăr numărător de astre, palid veghetor profetic care începuse să aibă un renume şi care ceru cu îndrăzneală să se apropie mai mult de Forme.

Dar bătrînii, înălbiţi în arta cuvintelor înţelepte, triumfară : altarul fu construit, victima adusă — un strălucitor armăsar, superb servitor al omului. În tăcerea şi prosternarea unui popor, cuţitul de bronz găsi nobila inimă a animalului. Un mare vaiet se înălţă. Şi marele preot spuse :

— Sînteţi mulţumiţi, o, zei ?

Acolo, printre trunchiurile neclintite, Formele se mişcau încet, strălucind, căutînd locurile unde soarele curgea în valuri mai dese.

— Da, da, strigă entuziastul, sînt mulţumiţi !

Şi apucînd inima caldă a armăsarului, fără ca marele preot (ciudat !) să pronunţe vreun cuvînt, Yushik ţîşni în luminiş. Cîţiva fanatici, urlînd, îl urmară. Formele unduiau încet, îngrămădindu-se, atingînd pămîntul, apoi, precipitîndu-se brusc asupra celor temerari, un jalnic masacru înfricoşă cele cincizeci de triburi.

Cu mari eforturi, urmăriţi cu înverşunare, şase sau şapte fugari izbutiră să atingă hotarul. Ceilalţi pieriră — şi Yushik împreună cu ei.

— Sînt zei neînduplecaţi ! spuse solemn marele preot suprem.

Apoi se adună un sfat, venerabilul sfat al preoţilor, bătrînilor, şefilor.

Ei hotărîră să ridice, dincolo de hotarul Mîntuirii, o îngrăditură de ţăruşi şi, pentru a stabili locul acestei îngrădituri, să-i silească pe sclavi să se expună pe rînd atacului Formelor, de jur împrejur, pe toată întinderea.

Aşa se făcu. Sub ameninţarea cu moartea, sclavii intrară în incintă. Foarte puţini pieriră, totuşi, datorită măsurilor luate. Hotarul fu statornicit, vizibil pentru toţi datorită îngrăditurii de ţăruşi.

Astfel se sfîrşi cu bine expediţia hieratică şi zahelalii se crezură la adăpost de subtilul lor duşman.

III

Tenebrele

Dar sistemul preventiv preconizat de consiliu se arătă curînd neputincios. În primăvara următoare, trecînd pe lîngă îngrăditura de ţăruşi cam în dezordine, fără să se aştepte la nimic rău, triburile Hertoth şi Nazzum fură asaltate cu cruzime de Forme şi decimate.

Şefii care scăpară din masacru relatară marelui consiliu zahelal că Formele erau acum mult mai numeroase decît în toamna trecută. Ca şi înainte, ele îşi limitau urmărirea la o anumită zonă, dar frontierele se lărgiseră.

Aceste ştiri înspăimîntară poporul : se ţinu doliu mare şi se făcură mari sacrificii. Apoi, consiliul hotărî să distrugă pădurea Kzur prin foc.

Cu toate eforturile, nu-i putură incendia decît marginile.

Atunci, deznădăjduiţi, preoţii consacrară pădurea, opriră pe oricine să intre în ea şi mai multe veri se scurseră astfel.

Într-o noapte de octombrie, tabăra adormită a tribului Zulf fu invadată de Forme la zece bătăi de săgeată de pădurea fatală. Încă trei sute de războinici îşi pierdură viaţa.

Din ziua aceea, o prevestire sinistră, corupătoare, misterioasă trecu din trib în trib, murmurată la ureche în lungile nopţi astrale ale Mesopotamiei. *Omul avea să piară. Celălalt,* întinzîndu-şi mereu stăpînirea, în pădure, pe cîmpii, neputînd fi distrus, va devora zi după zi seminţia decăzută. Şi destăinuirea temătoare şi întunecată chinuia bieţii creieri, răpindu-le tuturor puterea de împotrivire, optimismul strălucitor al raselor tinere. Visînd la aceste lucruri, nomadul nu mai îndrăznea să iubească somptuoasele păşuni natale, scruta cerul cu ochi descurajaţi, aşteptînd oprirea constelaţiilor. Acesta fu anul o mie al copilăriei popoarelor, dangătul funebru al sfîrşitului lumii sau, poate, resemnarea omului roşu din savanele indiene.

Şi în această nelinişte cumplită, gînditorii ajungeau la un cult amar, un cult al morţii, pe care-l predicau profeţi palizi, cultul Tenebrelor mai puternice decît Astrele, al Tenebrelor care aveau să înghită, să devoreze sfînta Lumină, focul strălucitor.

Pretutindeni, la hotarele singurătăţilor, puteau fi întîlnite siluetele nemişcate, subţiate de posturi, ale inspiraţilor, ale oamenilor tăcerii care se împrăştiau periodic printre triburi şi povesteau înfricoşătoarele lor visuri, Crepusculul marii Nopţi apropiate, al Soarelui muribund.

IV

Bakhun

În acea epocă trăia un om extraordinar numit Bakhun, fiu al tribului Ptuh şi frate al marelui preot suprem al zahelalilor. El părăsise foarte devreme viaţa nomadă, îşi alesese un frumos loc izolat, între patru coline, într-o vîlcea îngustă şi plină de viaţă, în care curgea lumina cîntătoare a unui izvor. Bucăţi mari de stîncă îi slujeau de cort statornic, de locuinţă ciclopică. Răbdarea şi ajutorul bine cîntărit al boilor sau al cailor îi asiguraseră belşugul, recolte la fiecare soroc. Cele patru soţii şi cei treizeci de copii ai săi trăiau acolo ca în Eden.

Bakhun răspîndea idei ciudate, care ar fi făcut să fie ucis cu pietre, dacă zahelalii nu l-ar fi respectat pe fratele său mai în vîrstă, marele preot suprem.

În primul rînd, el susţinea că viaţa sedentară era de preferat vieţii nomade, cruţînd puterile omului în favoarea spiritului.

În al doilea rînd, el gîndea că Soarele, Luna şi Stelele nu erau zei, ci corpuri luminoase.

În al treilea rînd, el spunea că omul nu trebuie să creadă cu adevărat decît în lucrurile dovedite prin Măsură.

Zahelalii îi atribuiau puteri magice şi cei mai îndrăzneţi cutezau uneori să-l consulte, fără să se căiască niciodată. Se ştia că el ajutase deseori cu hrană triburile flămînde.

Or, în ceasul cumplit, cînd se ivi trista alternativă de a părăsi ţinuturile rodnice sau de a fi distruse de divinităţile neînduplecate, triburile se gîndiră la Bakhun şi preoţii înşişi, înfrîngîndu-şi orgoliul, trimiseră la el trei dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai ordinului.

Bakhun îi ascultă cu cea mai mare îngrijorare şi-i puse să repete, întrerupîndu-i cu întrebări multe şi precise. El ceru două zile de gîndire. La sfîrşitul lor, anunţă simplu că avea să se consacre cercetării Formelor.

Triburile fură cam descumpănite ; se nădăjduise că Bakhun ar putea să elibereze întregul ţinut prin vrăjitorie. Totuşi, şefii se arătară bucuroşi de hotărîrea lui şi aşteptară lucruri mari de la ea.

Atunci, Bakhun se stabili în marginea pădurii Kzur, retrăgîndu-se doar pentru odihnă şi, întreaga zi, el observa, călărind cel mai iute armăsar din Caldeea. Curînd, convins de superioritatea splendidului animal asupra celor mai rapide Forme, el putu să-şi înceapă studiul cutezător şi minuţios al duşmanilor Omului, acest studiu căruia-i datorăm marea carte ante-cuneiformă de şaizeci de table, cea mai frumoasă carte de piatră pe care au lăsat-o epocile nomade timpurilor moderne.

În această carte, admirabilă mostră de observaţie răbdătoare şi de sobrietate, se află consemnată existenţa unui sistem de viaţă cu totul deosebit de regnul nostru animal şi vegetal, sistem pe care Bakhun mărturiseşte umil că nu l-a putut analiza decît în aparenţa lui cea mai grosolană, cea mai exterioară. Nu e cu putinţă ca Omul să nu se înfioreze citind această monografie a fiinţelor pe care Bakhun le numeşte Xipehuzi, aceste detalii privite în mod obiectiv, niciodată împinse către supranaturalul sistematic, pe care bătrînul scrib le înregistrează cu privire la actele lor, la modul lor de deplasare, de luptă, de înmulţire şi care demonstrează că rasa umană s-a aflat la marginea Neantului, că pămîntul era să fie moştenit de un *Regn* în legătură cu care ne-am pierdut pînă şi putinţa de a ni-l închipui.

Trebuie să citiţi minunata traducere a d-lui Dessault, descoperirile sale neaşteptate privind lingvistica pre-asiriană, descoperiri preţuite din păcate mai mult peste hotare — în Anglia, în Germania — decît în propria lui ţară. Ilustrul savant a binevoit să ne pună la dispoziţie pasajele izbitoare ale preţioasei lucrări şi aceste pasaje, pe care le oferim în continuare publicului, îi vor inspira poate dorinţa de a parcurge superbele tălmăciri ale Maestrului *.

* „*Les Précurseurs de Ninive*" („Precursorii Ninivei") de B. Dessault, ediţie în 8, Calmann-Levy. În interesul cititorului, am convertit în limbaj ştiinţific modern extrasul din cartea lui Bakhun, care urmează (n.a.)

V

DIN CARTEA LUI BAKHUN

Xipehuzii sînt în mod evident Făpturi însufleţite. Toate mişcările lor dezvăluie voinţa, capriciul, asociaţia, independenţa parţială care disting Făptura animală de plantă sau de lucrul inert. Cu toate că modul lor de deplasare nu poate fi definit prin comparaţie — este o simplă alunecare pe sol — e uşor de văzut că îl dirijează după cum vor. Pot fi văzuţi oprindu-se brusc, întorcîndu-se, pornind unii în urmărirea altora, plimbîndu-se cîte doi, cîte trei, manifestîndu-şi preferinţe care-i vor face să-şi părăsească însoţitorul pentru a merge departe să se întîlnească cu un alt semen. Nu au posibilitatea de a se urca în copaci, dar izbutesc să ucidă păsările *atrăgîndu-le* prin mijloace de nedescoperit. Pot fi văzuţi deseori înconjurînd animale de pădure sau pîndindu-le dindărătul unui tufiş ; le ucid întotdeauna şi apoi le mistuie. Se poate spune, ca o regulă, că ei ucid *toate animalele fără deosebire,* dacă pot să le atragă — şi asta fără motiv aparent, căci nu le mănîncă, ci le prefac pur şi simplu în cenuşă.

Felul lor de a mistui nu cere existenţa unui foc : punctul incandescent pe care-l au la bază ajunge pentru această operaţie. Ei se adună cîte zece, douăzeci, în cerc, împrejurul animalelor mari ucise şi-şi îndreaptă razele asupra corpului. Pentru animalele mici — o pasăre, de pildă — razele unui singur Xipehuz sînt suficiente. Trebuie să remarc un lucru : căldura pe care pot s-o producă nu e de loc violentă. Adeseori razele unui Xipehuz m-au atins pe mînă şi pielea nu începea să se încălzească decît după cîtva timp.

Nu ştiu dacă se poate spune că Xipehuzii sînt de diferite forme, căci toţi pot să se prefacă succesiv în conuri, cilindri şi straturi — şi asta într-o singură zi. Culoarea lor se schimbă continuu, fapt pe care cred că trebuie să-l atribui, în general, metamorfozelor luminii de dimineaţă pînă seara şi de seara pînă dimineaţa. Totuşi, cîteva schimbări de nuanţe par să se datoreze capriciului indivizilor şi, în mod special, *pasiunilor* lor, dacă pot spune astfel, constituind veritabile expresii fizionomice, pe care am fost cu totul incapabil să le determin altfel decît printr-o ipoteză, cu tot studiul zelos pe care l-am întreprins. Astfel,

n-am putut să disting niciodată o *nuanță* mînie de o *nuanță* blîndețe, ceea ce ar fi fost, desigur, prima descoperire în acest domeniu.

Am spus *pasiunile* lor. Mai înainte am remarcat preferințele lor, ceea ce aș numi *prieteniile* lor. Au de asemeni și *urile* lor. Cutare Xipehuz se îndepărtează în mod constant de cutare altul și reciproc. Furiile lor par violente. Se izbesc cu aceleași mișcări care pot fi observate cînd atacă animalele mari sau oamenii și chiar aceste lupte mi-au arătat că nu sînt de loc nemuritori, cum eram înclinat să cred la început, căci de două sau trei ori am văzut Xipehuzi sucombînd în aceste întîlniri — *căzînd, condensîndu-se, pietrificîndu-se.* Am păstrat cu grijă cîteva din aceste cadavre bizare * și poate că mai tîrziu vor sluji la descoperirea naturii Xipehuzilor. Sînt cristale gălbui, dispuse neregulat și striate de firișoare albastre.

Din faptul că Xipehuzii nu erau nemuritori, am dedus că era posibil să fie combătuți și învinși și din acea clipă am început seria experiențelor despre care va fi vorba mai departe.

Cum Xipehuzii radiază totdeauna destul pentru a fi văzuți prin desișuri și chiar îndărătul trunchiurilor groase — o mare aureolă emană din ei în toate direcțiile și le trădează apropierea — am putut să mă aventurez deseori în pădure, încrezîndu-mă în iuțeala armăsarului meu.

Acolo am încercat să descopăr dacă își construiau adăposturi, dar mărturisesc că am dat greș. Ei nu mișcă nici pietrele, nici plantele și par străini de orice fel de meserie *tangibilă și vizibilă,* singura pe care o poate înregistra omul. Prin urmare, ei n-au arme, în sensul pe care-l dăm noi acestui cuvînt. E sigur că nu pot să ucidă la distanță : orice animal care a putut să fugă fără să sufere contactul *nemijlocit* al unui Xipehuz scapă în mod sigur, lucru la care am fost deseori martor.

După cum remarcase mai întîi nefericitul trib Pjehu, ei nu pot să treacă peste anumite bariere nevăzute ; în felul acesta, acțiunea lor este limitată. Dar aceste frontiere au crescut an de an, lună de lună. A trebuit să aflu cauza.

Or, această cauză nu pare să fie alta decît un fenomen de *creștere colectivă* și, asemeni celor mai multe dintre lucrurile xipehuze, este de neînțeles pentru inteligența umană. Iată legea, pe scurt : limitele acțiunii xipehuze se lărgesc proporțional cu numărul indivizilor,

* Muzeul Kensington din Londra și dl. Dessault însuși posedă cîteva rămășițe minerale, întru totul asemănătoare celor descrise de Bakhun, pe care analiza chimică a fost incapabilă să le descompună și să le combine cu alte substanțe și care nu pot să intre, drept urmare, în nici o nomenclatură a corpurilor cunoscute (n. a.)

ceea ce înseamnă că îndată ce se nasc noi indivizi, se extind şi frontierele ; dar atîta timp cît numărul rămîne neschimbat, orice individ este cu totul incapabil să depăşească spaţiul atribuit — prin forţa lucrurilor (?) — întregii rase. Această regulă lasă să se întrevadă o corelaţie mai intimă între masă şi individ decît corelaţia similară observată la oameni şi animale. Mai tîrziu s-a putut vedea reciproca acestei reguli, căci îndată ce Xipehuzii au început să se împuţineze, frontierele lor s-au restrîns proporţional.

Despre fenomenul procreaţiei însăşi, am puţin de spus ; dar acest puţin e caracteristic. Mai întîi, procreaţia se produce de patru ori pe an, chiar înaintea echinocţiilor şi a solstiţiilor, şi numai în nopţile foarte senine. Xipehuzii se adună în grupe de trei şi aceste grupe, încet, încet, sfîrşesc prin a forma una singură, strîns amalgamată şi dispusă în elipsă foarte alungită. Ei rămîn aşa toată noaptea şi dimineaţa, pînă cînd soarele se ridică sus pe cer. Cînd se separă, se văd urcînd în văzduh forme vagi, vaporoase şi *enorme.*

Aceste forme se condensează încet, se micşorează şi, după zece zile, se prefac în conuri ambrate, mult mai mari încă decît Xipehuzii adulţi. Le trebuie două luni şi cîteva zile ca să atingă maximum de dezvoltare, adică de micşorare. La capătul acestei perioade ele devin, asemenea celorlalte făpturi din regnul lor, de culori şi forme schimbătoare după oră, timp şi capriciu individual. Cîteva zile după dezvoltarea sau micşorarea lor integrală, limitele de acţiune se lărgesc. Desigur că puţin înaintea acestui moment de temut strîngeam coastele bunului meu Kuath, pentru a merge să-mi stabilesc locul de observaţie mai departe.

Nu e posibil să afirmăm că Xipehuzii au simţuri. Ei posedă cu siguranţă organe care le înlocuiesc.

Uşurinţa cu care percep de la mari distanţe prezenţa animalelor, dar mai ales pe cea a omului, dovedeşte evident că organele lor de investigaţie valorează cel puţin cît ochii noştri. Nu i-am văzut niciodată confundînd un vegetal şi un animal, chiar în împrejurări în care eu aş fi putut foarte bine să săvîrşesc această greşeală, înşelat de lumina de sub copaci, de culoarea şi poziţia obiectului. Faptul că se adună cîte douăzeci ca să mistuie un animal mare, în vreme ce unul singur se ocupă de calcinarea unei păsări, dovedeşte o înţelegere corectă a proporţiilor şi această înţelegere pare şi mai perfectă dacă observăm că se strîng zece, doisprezece, cincisprezece, ţinînd mereu seama de mărimea relativă a corpului. Un şi mai bun argument în favoarea fie a

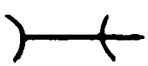
existenţei unor organe analoage simţurilor noastre, fie a inteligenţei lor este modul în care acţionează atacîndu-ne triburile, căci întotdeauna s-au oprit puţin sau de loc la femei şi copii, urmărindu-i în schimb fără milă pe războinici.

Acum, problema cea mai importantă : au ei un limbaj ? Pot să răspund fără cea mai mică ezitare : „Da, ei au un limbaj". Şi acest limbaj se compune din semne, dintre care am putut chiar să descifrez cîteva.

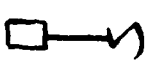
Să presupunem, de exemplu, că un Xipehuz vrea să vorbească cu altul. Pentru asta, ajunge să-şi îndrepte razele stelei către celălalt, care le percepe aproape instantaneu. Cel chemat, dacă merge, se opreşte, aşteaptă. Vorbitorul trasează atunci rapid, chiar pe suprafaţa interlocutorului său — şi n-are importanţă în ce loc anume — o serie de scurte caractere luminoase, printr-un joc de raze emanînd mereu de la bază ; aceste caractere persistă o clipă, apoi se şterg.

După o scurtă pauză, interlocutorul răspunde.

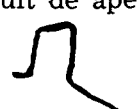
Înaintea oricărei acţiuni de luptă sau de ambuscadă, i-am văzut pe Xipehuzi folosind următoarele caractere :

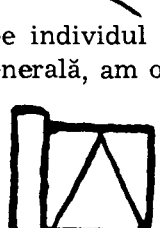
Cînd era vorba de mine — şi era vorba des, pentru că au făcut totul ca să ne extermine, pe bravul meu Kuath şi pe mine — semnele au fost invariabil schimbate între ei, — printre altele, ca fraza sau cuvîntul

amintit mai sus. Semnul obişnuit de apel era

şi-l făcea să vină în goană pe individul care-l primea. Cînd Xipehuzii erau chemaţi la o întrunire generală, am observat întotdeauna un semnal de forma aceasta

reprezentînd tripla aparenţă a acestor făpturi.

Xipehuzii au de altfel şi semne mai complicate, raportîndu-se nu la acţiuni similare cu ale noastre, ci la o rînduială a lucrurilor complet extraumană, din care n-am putut să descifrez nimic. Nu poate exista cea mai mică îndoială cu privire la capacitatea lor de a schimba *idei* abstracte, probabil echivalente ideilor omeneşti, căci pot să rămînă mult timp nemişcaţi, conversînd, ceea ce denotă adevărate acumulări de gînduri.

Îndelunga mea prezenţă în vecinătatea lor sfîrşise, în ciuda metamorfozelor (ale căror legi variază pentru fiecare, puţin desigur, dar cu caracteristici suficiente pentru un spion încăpăţînat), prin a mă face să cunosc mai mulţi Xipehuzi destul de intim, prin a-mi revela particularităţi ale diferenţelor individuale... să le spun caractere ? Am cunoscut taciturni care nu trasau aproape niciodată vreun cuvînt ; expansivi care scriau adevărate discursuri ; atenţi, flecari care vorbeau în acelaşi timp, întrerupîndu-se. Erau unii cărora le plăcea să se retragă, să trăiască solitari ; alţii căutau în mod evident societatea ; ferocii vînau continuu fiarele, păsările şi miloşii cruţau deseori animalele, lăsîndu-le să trăiască în pace. Nu deschid oare toate acestea un gigantic cîmp de acţiune imaginaţiei ? Nu ne fac ele să ne închipuim diversităţi de aptitudini, de inteligenţe, de forţe, analoage celor ale rasei umane ?

Ei practică şi educaţia. De cîte ori am urmărit un bătrîn Xipehuz, aşezat în mijlocul a numeroşi tineri, radiindu-le semne pe care aceştia le repetau unul după altul şi pe care el îi punea să le reînceapă dacă repetiţia era imperfectă !

Aceste lecţii erau cu adevărat uimitoare pentru mine şi, din tot ceea ce-i priveşte pe Xipehuzi, nimic nu m-a ţinut încordat atît de des, nu m-a preocupat mai mult în nopţile de insomnie. Mi se pare că acolo, în această aurora a rasei, vălul misterului putea să se întredeschidă, acolo o idee simplă, primitivă va ţîşni poate, va lumina pentru mine un ungher al acestor profunde întunecimi. Nu, nimic nu m-a descurajat ; ani de zile am asistat la această educaţie, am căutat nenumărate interpretări. De cîte ori n-am crezut că surprind o lumină fugară a esenţei naturii Xipehuzilor, o lumină extrasensibilă, o pură abstracţie pe care, vai !, sărmanele mele aptitudini, înlănţuite de plumbul cărnii, n-au fost niciodată în stare s-o urmărească !

Am spus mai sus că i-am crezut multă vreme pe Xipehuzi nemuritori. Această credinţă spulberîndu-se la vederea morţilor violente care urmară cîtorva întîlniri între Xipehuzi, am început firește că caut

punctul lor vulnerabil şi mi-am dat silinţa în fiecare zi, de atunci, să găsesc mijloace destructive, căci Xipehuzii se înmulţeau într-atît încît, după ce depăşiseră pădurea Kzur la sud, la nord, la vest, începeau să se întindă peste cîmpii şi înspre răsărit. Vai, în puţine cicluri l-ar fi izgonit pe om din locuinţa sa terestră.

M-am înarmat deci cu o praştie şi, îndată ce un Xipehuz ieşea din pădure în bătaia mea, îl ocheam şi-i aruncam piatra. N-am obţinut nici un rezultat, cu toate că-i atinsesem pe indivizii ochiţi în toate punctele suprafeţei lor, chiar şi în steaua luminoasă. Păreau cu desăvîrşire insensibili şi nici unul dintre ei nu s-a ferit vreodată din calea proiectilelor mele. După o lună de încercări, a trebuit să-mi mărturisesc că praştia mea nu era bună de nimic împotriva lor şi am părăsit această armă.

Am luat arcul. La primele săgeţi pe care le-am lansat, am descoperit la Xipehuzi un sentiment foarte viu de teamă, căci se feriră, se ţinură în afara bătăii arcului, mă evitară pe cît le fu cu putinţă. Timp de opt zile am încercat zadarnic să ating unul. În ziua a opta, un grup de Xipehuzi, purtat cred de ardoarea lui vînătorească, trecu destul de aproape de mine, urmărind o gazelă. Am lansat repede cîteva săgeţi, fără nici un efect vizibil şi grupul se împrăştie, în timp ce eu îi urmăream şi-mi risipeam muniţiile. Abia trăsesem ultima săgeată, că se întoarseră în mare viteză, mă împresurară pe trei sferturi şi mi-aş fi pierdut viaţa fără uimitoarea iuţeală a viteazului Kuath.

Această întîmplare mă lăsă plin de incertitudini şi speranţe ; mi-am petrecut toată săptămîna în inerţie, pierdut în golul şi profunzimea meditaţiilor mele, într-o problemă excesiv de pasionantă, subtilă, capabilă să gonească somnul şi care mă umplea de suferinţă şi de bucurie, totodată. De ce se temeau Xipehuzii de săgeţile mele ? De ce, pe de altă parte, nici unul dintre numeroasele proiectile cu care-i atinsesem pe cei din grupul de vînători nu produsese vreun efect ? Ceea ce ştiam despre inteligenţa duşmanilor mei nu îngăduia ipoteza unei terori fără motiv. Totul, dimpotrivă, mă obliga să presupun că *săgeata,* lansată în anumite condiţii, trebuia să fie o armă redutabilă împotriva lor. Dar care erau aceste condiţii ? Care era punctul vulnerabil al Xipehuzilor ? Şi brusc mi-a venit ideea că trebuia atinsă *steaua.* Un minut am avut această certitudine, o certitudine pasionată, oarbă. Apoi m-a cuprins îndoiala.

Oare nu ochisem eu acest punct cu praştia ? De ce ar fi săgeata mai norocoasă decît piatra ?

Era noapte, nemăsuratul abis cu minunatele sale lămpi risipite deasupra Pămîntului. Şi eu, cu capul în mîini, visam, cu inima mai întunecată ca noaptea.

Un leu începu să ragă, şacalii trecură pe cîmpie şi din nou mă fulgeră luminiţa speranţei. Mă gîndisem că piatra praştiei era relativ mare şi steaua Xipehuzilor atît de mică ! Poate că, pentru a avea efect, trebuia să mergi în adînc, să străpungi cu un vîrf ascuţit şi atunci teroarea lor în faţa săgeţii se explica !

Vega se rotea încet deasupra polului, zorii erau aproape şi, pentru cîteva ore, oboseala adormi în creierul meu lumea spiritului.

În zilele următoare, înarmat cu arcul, i-am urmărit fără răgaz pe Xipehuzi, atît de departe în incinta lor pe cît îmi permitea înţelepciunea. Dar toţi îmi evitară atacul, ţinîndu-se departe, în afara bătăii. Nu puteam să mă gîndesc să stau la pîndă, modul lor de percepţie îngăduindu-le să-mi constate prezenţa şi prin obstacole.

Către sfîrşitul celei de-a cincea zi se produse un eveniment care, el singur, ar fi dovedit că Xipehuzii sînt făpturi pasibile de greşeală şi în acelaşi timp de perfecţionare, ca şi omul. În amurgul acelei seri, un Xipehuz se apropie în mod deliberat de mine, cu acea viteză mereu accelerată cu care obişnuiesc ei să atace. Surprins, cu inima bătînd, am încordat arcul. El, continuînd să înainteze, asemeni unei coloane de peruzea în înserarea născîndă, ajunse aproape în bătaia săgeţii. Apoi, cum mă pregăteam s-o slobozesc, îl văzui cu uimire schimbîndu-şi poziţia, ascunzîndu-şi steaua, fără a înceta să înainteze. N-am avut decît timpul să-l pornesc pe Kuath în galop şi să mă feresc de atacul acestui adversar redutabil.

Or, această simplă manevră, la care nici un Xipehuz nu părea să se fi gîndit mai înainte, pe lîngă că demonstra, o dată mai mult, puterea de invenţie personală, individualitatea inamicului, sugera două idei : prima, că aveam norocul să fi raţionat corect cu privire la vulnerabilitatea stelei Xipehuze ; a doua, mai puţin încurajatoare, că aceeaşi tactică, dacă era aplicată de toţi, avea să-mi facă sarcina extrem de dificilă, poate chiar imposibilă.

Totuşi, după ce făcusem atîtea ca să ajung să cunosc adevărul, am simţit cum îmi creşte curajul în faţa piedicii şi am îndrăznit să nădăjduiesc că spiritul meu va avea agerimea necesară pentru a o înlătura *.

* În capitolele următoare, scrise la modul general narativ, urmăresc îndeaproape traducerea literală a d-lui Dessault, fără a respecta totuşi obositoarea împărţire în versete şi repetiţiile inutile (n.a.)

VI

A DOUA PERIOADĂ A CĂRȚII LUI BAKHUN

M-am întors în vîlceaua mea. Anahr, al treilea fiu al soției mele Tepai, era un mare făuritor de arme. I-am poruncit să-mi facă un arc cu o bătaie extraordinară. El luă o ramură a copacului Waham, tare ca fierul, și arcul pe care-l făcu din ea era de patru ori mai tare decît al păstorului Zankann, cel mai puternic arcaș din o mie de triburi. Nici un om n-ar fi putut să-l întindă. Dar născocisem un meșteșug și, cum Anahr lucrase după gîndul meu, arcul imens putea fi întins și destins chiar și de o femeie.

Fusesem totdeauna priceput în lansarea *dardei* și a săgeții și în cîteva zile am învățat să cunosc atît de bine arma făurită de fiul meu Anahr, încît nu greșeam nici o țintă, fie ea măruntă ca o muscă sau iute ca șoimul în zbor.

Isprăvind acestea, m-am întors spre Kzur, călărind pe Kuath cel cu ochi de flacără și am reînceput să dau tîrcoale dușmanilor omului.

Pentru a le inspira încredere, am tras multe săgeți cu arcul meu obișnuit, de fiecare dată cînd un grup se apropia de frontieră și săgețile cădeau mult mai încoace de ei. Învățară astfel să cunoască bătaia exactă a armei și să se creadă deci în afară de pericol la anumite distanțe. Totuși, le rămînea o neîncredere care-i făcea mobili, capricioși, cîtă vreme nu se aflau la adăpostul pădurii, și-i determina să-și ferească stelele la vederea mea.

Cu răbdare, le-am obosit neîncrederea și, în a șasea dimineață, un grup se postă în fața mea, sub un mare castan, la trei bătăi de arc obișnuit.

Imediat am trimis un nor de săgeți inutile. Atunci vigilența lor adormi din ce în ce mai mult și începură să se poarte la fel de liber ca în prima perioadă a șederii mele.

Era ceasul hotărîtor. Inima îmi bătea atît de tare încît, la început, m-am simțit lipsit de puteri. Am așteptat, căci de o singură săgeată depindea formidabilul viitor. Dacă greșeam ținta, poate că Xipehuzii n-aveau să se mai supună niciodată experimentului meu și cum să știu, atunci, dacă sînt sau nu accesibili loviturilor omului?

Puţin cîte puţin, voinţa mea triumfă, mi-am făcut inima să tacă, mi-am făcut membrele suple şi puternice şi ochiul limpede. Atunci, încet, am ridicat arcul lui Anahr. Acolo, departe, un mare con de smarald stătea nemişcat în umbra copacului ; coarda se întinse ; săgeata porni, şuierînd, în spaţiu... şi Xipehuzul, atins, *căzu, se condensă, se pietrifică.*

Strigătul sonor al triumfului ţîşni din pieptul meu. Întinzînd braţele în extaz, am mulţumit Unicului.

Astfel deci, aceşti înfricoşători Xipehuzi erau vulnerabili la armele omeneşti ! Puteam spera să-i distrugem !

Acum, fără teamă, am lăsat inima să-mi bată, să-mi cînte de mare bucurie, eu, care privisem cu atîta deznădejde viitorul rasei mele, eu care, sub rotirea constelaţiilor, sub cristalul albastru al abisului, calculasem atît de des că în două secole lumea îşi va simţi hotarele trosnind sub invazia xipehuză.

Şi totuşi, cînd ea reveni, Noaptea îndrăgită, Noaptea gînditoare, o umbră căzu peste beatitudinea mea, mîhnirea că Omul şi Xipehuzul nu pot să coexiste, că viaţa unuia trebuia să fie condiţia sălbatică a nimicirii celuilalt.

Cartea a doua

A TREIA PERIOADĂ A CĂRŢII LUI BAKHUN

I

Lum învingător

Preoţii, bătrînii şi şefii mi-au ascultat povestea minunîndu-se ; solii s-au dus pînă în adîncul singurătăţii să repete vestea cea bună. Marele Consiliu a poruncit războinicilor să se adune în luna a şasea a anului douăzeci şi două de mii şase sute patruzeci şi nouă pe cîmpia Mahur-Asar şi profeţii au predicat războiul sfînt. Au venit mai mult de o sută de mii de războinici zahelali ; un mare număr de luptători ai raselor

străine, Ozumi, Sahri, Kaldei, atraşi de faimă, au venit să-şi ofere braţele marelui popor.

Kzur a fost împresurată de zece rînduri de arcaşi, dar săgeţile au fost neputincioase în faţa tacticii xipehuze şi un mare număr de războinici imprudenţi au pierit.

Atunci, timp de mai multe săptămîni, o mare spaimă a domnit printre oameni...

În a treia zi a celei de-a opta luni, înarmat cu un cuţit cu vîrful bine ascuţit, am dat de veste seminţiilor nenumărate că voi merge să lupt singur cu Xipehuzii, în speranţa de a spulbera neîncrederea născîndă în adevărul povestirii mele.

Dar fiii mei Lum, Demja, Anahr s-au împotrivit cu tărie acestui gînd şi au vrut să-mi ia locul. Şi Lum a spus : „Tu nu poţi să mergi căci, dacă mori, toţi ar crede că Xipehuzii sînt invulnerabili şi rasa umană ar pieri".

Demja, Anahr şi mulţi şefi spunînd aceleaşi cuvinte, am găsit motivele lor întemeiate şi m-am retras.

Atunci, Lum, luînd cuţitul meu cu mîner de corn, trecu frontiera mortală şi Xipehuzii veniră în grabă... Unul dintre ei, mult mai iute decît ceilalţi, era gata să-l atingă, dar Lum, mai ager decît leopardul, se feri, îl înconjură şi, dintr-un salt uriaş, îl ajunse şi-l străpunse cu vîrful ascuţit.

Seminţiile nemişcate văzură *căzînd, condensîndu-se, pietrificîndu-se* vrăjmaşul. O sută de mii de glasuri urcară în dimineaţa albastră şi Lum se şi întorcea, trecea frontiera. Numele său glorios străbătu armatele.

II

Prima bătălie

Anul de la facerea lumii 22649, a şaptea zi a celei de a opta luni.

În zori, trîmbiţele au sunat, ciocanele grele au lovit clopotele de bronz, vestind marea bătălie. O sută de bivoli negri, două sute de armăsari au fost sacrificaţi de preoţi şi cei cincizeci de fii ai mei s-au închinat împreună cu mine Unicului.

Planeta soarelui s-a topit în aurora sîngerie, şefii au galopat prin faţa armatelor, vuietul atacului a crescut o dată cu goana impetuoasă a celor o sută de mii de luptători.

Tribul Nazzum a atacat cel dintîi duşmanul şi lupta a fost cumplită. Neputincioşi la început, seceraţi de loviturile misterioase, războinicii au învăţat curînd arta de a-i lovi pe Xipehuzi şi de a-i ucide. Atunci, toate seminţiile, Zahelali, Ozumi, Sahri, Kaldei, Xisoaştri, Pjarvani, vuind ca oceanele, au invadat cîmpia şi pădurea, înconjurîndu-i pretutindeni pe tăcuţii adversari.

Multă vreme bătălia a fost un haos ; mesagerii veneau mereu să-i înştiinţeze pe preoţi că oamenii piereau cu sutele, dar că moartea lor era răzbunată.

La ceasul arzător, fiul meu Surdar cel cu picioare iuţi, trimis de Lum, veni să-mi spună că, pentru fiecare Xipehuz nimicit, piereau doisprezece dintre ai noştri. Sufletul mi se întunecă şi inima îmi slăbi, apoi buzele mele şoptiră :

— Să fie aşa cum vrea singurul Părinte.

Şi amintindu-mi numărătoarea războinicilor, care dăduse cifra de o sută patruzeci de mii, ştiind că Xipehuzii erau cam patru mii, mi-am spus că mai mult de o treime din uriaşa armată va pieri, dar Pămîntul va fi al omului. Or, s-ar fi putut ca armata să nu ajungă...

— E deci o victorie ! am murmurat eu cu tristeţe.

Dar cum mă gîndeam la aceste lucruri, iată că vuietul bătăliei făcu să se cutremure mai tare pădurea, apoi, în grămezi mari, războinicii reapărură şi toţi, cu strigăte de primejdie, fugeau spre frontiera Mîntuirii.

Atunci i-am văzut pe Xipehuzi ieşind în marginea pădurii nu despărţiţi unii de alţii, ca dimineaţa, ci uniţi cîte douăzeci, în cerc, cu stelele întoarse către interiorul grupurilor. În această poziţie, invulnerabili, ei înaintau asupra războinicilor neputincioşi şi îi măcelăreau fără milă.

Era dezastrul.

Cei mai îndrăzneţi luptători nu se gîndeau decît la fugă. Totuşi, cu tot doliul care se întindea peste sufletul meu, observam răbdător peripeţiile fatale, în speranţa de a găsi un leac chiar în adîncul nenorocirii, căci deseori veninul şi antidotul lui se află unul lîngă altul.

Pentru încrederea mea în puterea raţiunii, destinul mă răsplăti cu două descoperiri. Am remarcat, în primul rînd, în locurile unde triburile noastre erau în număr mare şi Xipehuzii puţin numeroşi, că măcelul, la

început total, se *domolea,* că loviturile duşmanului aveau *din ce în ce mai puţin* efect, mulţi dintre cei loviţi ridicîndu-se după o scurtă ameţeală. Cei mai robuşti sfîrşeau prin a rezista complet la şoc, continuînd să fugă după atingeri repetate. Fenomenul producîndu-se în diverse puncte ale cîmpului de bătaie, am îndrăznit să conchid că Xipehuzii oboseau, că puterea lor de distrugere nu depăşea o anumită limită.

A doua remarcă, completînd-o în mod fericit pe prima, îmi fu prilejuită de un grup de Kaldei. Aceşti sărmani oameni, înconjuraţi din toate părţile de duşmani, pierzîndu-şi încrederea în cuţitele lor scurte, smulseră arbuşti şi-şi făcură din ei ghioage cu care încercară să-şi croiască drum. Spre marea mea surprindere, tentativa lor izbuti. Îi văzui pe Xipehuzi, cu duzinele, pierzîndu-şi echilibrul sub lovituri. Aproape jumătate dintre Kaldei scăpară prin spărtura astfel făcută dar, lucru ciudat, cei care se slujiră de instrumente de bronz (aşa cum se întîmplă cu cîţiva şefi) se omorîră ei înşişi lovind duşmanul. Trebuie să adaug că loviturile de ghioagă nu făcură vreun rău vizibil Xipehuzilor, căci cei care căzuseră se ridicară imediat şi reluară urmărirea. N-am socotit totuşi mai puţin dubla mea descoperire ca avînd o însemnătate hotărîtoare pentru viitoarele bătălii.

În acest timp, dezastrul continua. Pămîntul răsuna de tropotul fugii celor învinşi ; înainte de căderea nopţii, în teritoriul xipehuz nu mai rămăseseră decît morţii noştri şi cîteva sute de luptători urcaţi în copaci. Soarta acestora fu înfricoşătoare : xipehuzii îi arseră de vii, îndreptînd mii de raze spre rămurişul care-i adăpostea. Ţipetele lor groaznice răsunară ore întregi sub marele firmament.

III

Bakhun ales

A doua zi, seminţiile îşi numărară supravieţuitorii. Se stabili că bătălia ne costa cam nouă mii de oameni ; o socoteală cumpătată aprecie pierderile Xipehuzilor la şase sute. Moartea fiecărui duşman costase astfel cincisprezece existenţe umane.

Desperarea pătrunse în inimi, mulţi strigau împotriva şefilor şi voiau să renunţe la înspăimîntătoarea încercare. Atunci, primit cu murmure, am înaintat în mijlocul taberei şi am început să-i dojenesc cu voce tare pe războinici pentru bicisnicia lor. I-am întrebat dacă era mai bine să piară toată omenirea sau să sacrificăm o parte a ei ; le-am demonstrat că în zece ani tot ţinutul zahelal avea să fie cotropit de Forme şi în douăzeci ţara Kaldeilor, a Sahrilor, a Pjarvanilor şi a Xisoaştrilor ; apoi, trezindu-le astfel conştiinţa, i-am făcut să-şi dea seama că o şesime din temutul teritoriu revenise oamenilor, că duşmanul fusese împins înapoi în trei părţi în pădure. În sfîrşit, le-am comunicat observaţiile mele, i-am făcut să înţeleagă că Xipehuzii nu erau neobosiţi, că ghioage de lemn puteau să-i răstoarne şi să-i oblige să-şi descopere punctul vulnerabil.

O mare tăcere domnea pe cîmpie, speranţa revenea în inima nenumăraţilor războinici care mă ascultau. Şi pentru a le mări încrederea, am descris aparatele de lemn pe care le născocisem, potrivite pentru atac şi pentru apărare totodată. Entuziasmul renăscu, seminţiile mă aclamară şi şefii depuseră comanda la picioarele mele.

IV

Prefacerile armamentului

In zilele următoare, am pus să se taie un mare număr de copaci şi am dat tiparul uşoarelor bariere portative a căror descriere sumară iat-o : un cadru lung de şase coţi şi larg de doi, legat cu drugi de un cadru interior, avînd o lărgime de un cot şi o lungime de cinci. Şase oameni (doi purtători ; doi războinici înarmaţi cu lănci mari de lemn, boante, alţi doi şi ei înarmaţi cu lănci de lemn dar prevăzute cu vîrfuri metalice foarte subţiri şi, pe deasupra, cu arcuri şi săgeţi) puteau să stea în ele în voie şi să meargă prin pădure, la adăpost de atacul imediat al Xipehuzilor. Ajunşi lîngă duşman, războinicii înarmaţi cu lănci boante trebuiau să-l lovească, să-l răstoarne, să-l oblige să se descopere şi arcaşii-lăncieri trebuiau să ţintească stelele, fie cu lancea, fie cu arcul, după caz. Cum statura medie a Xipehuzilor era cu puţin mai mare de un cot şi jumătate, am aşezat barierele astfel încît cadrul exte-

rior să nu depăşească, în timpul mersului, o înălţime deasupra pămîntului de mai mult de un cot şi un sfert ; pentru asta era de ajuns să se încline puţin suporturile care-l legau de cadrul interior, purtat de oameni. Cum, de altfel, Xipehuzii nu ştiu să treacă peste obstacolele abrupte şi nu pot să se deplaseze decît în poziţie verticală, bariera astfel concepută oferea o ocrotire suficientă împotriva atacurilor lor imediate. Desigur, ei aveau să se străduiască să ardă noile arme şi, în mai mult de un caz, aveau să izbutească, dar cum focurile lor nu erau eficace dincolo de bătaia săgeţilor, trebuiau să se descopere pentru a săvîrşi această calcinare. Pe deasupra, ea nefiind instantanee, exista posibilitatea de a o evita, prin manevre rapide.

V

A doua bătălie

Anul de la facerea lumii 22649, a unsprezecea zi a celei de-a opta luni. În ziua aceea s-a dat a doua bătălie împotriva Xipehuzilor şi şefii mi-au încredinţat comanda supremă. Atunci, am împărţit seminţiile în trei armate. Puţin înaintea zorilor, am trimis împotriva pădurii Kzur patruzeci de mii de războinici înarmaţi după sistemul barierelor. Atacul a fost mai puţin învălmăşit decît cel din ziua a şaptea. Triburile au intrat încet în pădure, împărţite în mici trupe dispuse în bună rînduială şi lupta a început. Ea ne-a fost cu totul prielnică timp de un ceas. Xipehuzii fiind cu totul derutaţi de noua tactică, mai mult de o sută de Forme au pierit, abia răzbunate prin moartea a zece războinici. Dar după ce surpriza a trecut, Xipehuzii au început să ardă barierele. În cîteva cazuri, ei au izbutit. Către al patrulea ceas al zilei, au adoptat o manevră mai primejdioasă : profitînd de iuţeala lor, grupuri de Xipehuzi, lipiţi unii de alţii, se năpusteau asupra barierelor, reuşind să le răstoarne. A pierit astfel un mare număr de oameni aşa că, duşmanul recîştigîndu-şi avantajul, o parte a armatei noastre îşi pierdu nădejdea.

Către ora cinci, triburile zahelale Hemar, Djoh şi o parte a Xisoaştrilor şi Sahrilor începură retragerea. Vrînd să preîntîmpin o catastrofă, am trimis curieri apăraţi de bariere puternice să anunţe sosirea de întăriri. În acelaşi timp, am pregătit a doua armată pentru atac ; dar, mai

înainte, am dat noi instrucţiuni : barierele trebuiau să se menţină în grupuri atît de dese cît îngăduia mersul prin pădure şi să se aşeze în careuri compacte, îndată ce se apropia o trupă mai numeroasă de Xipehuzi, fără să renunţe totuşi la ofensivă.

Spunînd acestea, am dat semnalul ; în puţină vreme, am avut fericirea să constat că victoria se întorcea de partea seminţiilor coalizate. În sfîrşit, către mijlocul zilei, o numărătoare aproximativă, socotind pierderile armatei noastre la două mii de oameni şi acelea ale Xipehuzilor la trei sute, făcu să se vadă în mod hotărît progresele înregistrate şi umplu din nou toate inimile de încredere.

Totuşi, proporţia se schimbă uşor în dezavantajul nostru către al patrusprezecelea ceas, noi pierzînd patru mii de indivizi, iar Xipehuzii cinci sute.

Atunci am lansat al treilea corp : bătălia atinse cea mai mare intensitate, entuziasmul războinicilor crescînd din minut în minut, pînă în ceasul în care soarele fu gata să cadă spre apus.

În momentul acela, Xipehuzii reluară ofensiva în nordul pădurii Kzur ; o dare înapoi a Ozumilor şi Pjarvanilor mă nelinişti. Socotind, pe deasupra, că întunericul ar fi mai prielnic duşmanului, am sunat sfîrşitul bătăliei. Întoarcerea trupelor se făcu în linişte, în mod victorios ; o mare parte din noapte ne sărbătorirăm succesele. Erau mari : opt sute de Xipehuzi sucombaseră, sfera lor de acţiune se redusese la două treimi din Kzur. E adevărat că lăsasem şapte mii dintre ai noştri în pădure ; dar aceste pierderi erau, proporţional cu rezultatul, mult inferioare celor din prima bătălie. Plin de speranţă, am cutezat atunci să concep planul unui atac hotărîtor împotriva celor două mii şase sute de Xipehuzi rămaşi.

VI

Exterminarea

Anul de la facerea lumii 22649, a cincisprezecea zi a celei de-a opta luni.

Cînd astrul roşu se ivi pe colinele răsăritene, seminţiile erau aşezate în linie de bătaie în faţa pădurii Kzur.

Cu sufletul înălţat de speranţă, am sfîrşit de vorbit cu şefii, trîmbiţele au sunat, bronzul a vuit sub ciocanele grele şi prima armată a intrat în pădure.

Or barierele erau mai puternice, puţin mai mari şi cuprindeau doisprezece oameni în loc de şase — în afară de cam o treime construite tot după vechiul plan.

Astfel, ele erau mai greu de ars şi de răsturnat.

Primele momente ale bătăliei au fost norocoase ; după al treilea ceas, pieriseră patru sute de Xipehuzi şi numai două mii dintre ai noştri. Încurajat de aceste veşti bune, am lansat al doilea corp. Înverşunarea de o parte şi de alta deveni atunci înspăimîntătoare, luptătorii noştri obişnuindu-se cu triumful, adversarii apărîndu-se cu îndărătnicia unui Regn nobil. Din al patrulea pînă în al optulea ceas, pierdurăm nu mai puţin de zece mii de vieţi, dar Xipehuzii le plătiră cu o mie dintr-ale lor, astfel că nu mai rămîneau decît o mie în adîncurile pădurii Kzur.

Din clipa aceea, am înţeles că Omul va stăpîni lumea : ultimele mele nelinişti se potoliră.

Totuşi, în al nouălea ceas, o mare umbră pluti asupra victoriei noastre. Xipehuzii nu se mai arătau decît în grămezi enorme în luminişuri, ascunzîndu-şi stelele, şi era aproape cu neputinţă să fie răsturnaţi. Însufleţiţi de bătălie, mulţi dintre ai noştri se năpusteau împotriva acestor grămezi. Atunci, cu o mişcare rapidă, un grup de Xipehuzi se desprindea, răsturnîndu-i şi masacrîndu-i pe temerari.

O mie pieriră astfel, fără vreo pierdere pentru duşman ; văzînd asta, Pjarvanii strigară că totul se sfîrşise ; panica puse pe goană mai mult de zece mii de oameni, un mare număr aruncîndu-şi barierele ca să fugă mai repede. Plătiră scump. O sută de Xipehuzi, pornind pe urmele lor, uciseră peste două mii de Pjarvani şi Zahelali : groaza începu să se răspîndească în toate liniile noastre.

Cînd mesagerii mi-au adus această ştire funestă, am înţeles că ziua va fi pierdută dacă nu voi reuşi, printr-o manevră rapidă, să recuceresc poziţiile părăsite. Imediat, am dat ordin şefilor celei de-a treia armate să atace şi am anunţat că voi lua eu însumi comanda. Apoi am pornit repede cu aceste rezerve în direcţia din care veneau fugarii. Ne-am aflat curînd faţă în faţă cu Xipehuzii urmăritori. Tîrîţi de ardoarea măcelului, ei nu se regrupară destul de repede şi, în cîteva clipe, i-am învăluit ; foarte puţini scăpară ; strigătul imens al victoriei dădu din nou curaj alor noştri.

Din momentul acela nu mi-a fost greu să reiau atacul ; manevra noastră se mărgini la desprinderea unor părţi din grupurile duşmane, la învăluirea şi nimicirea lor.

Curînd, înţelegînd cît de neprielnică le era această tactică, Xipehuzii reîncepură să lupte în grupuri mici şi măcelul celor două Regnuri, dintre care unul nu putea să existe decît prin nimicirea celuilalt, se înteţi înfricoşător. Dar orice îndoială în legătură cu rezultatul final dispărea din inimile cele mai slabe. Către al patrusprezecelea ceas, abia dacă mai rămăseseră cinci sute de Xipehuzi împotriva a mai mult de o sută de mii de oameni — şi acest mic număr de duşmani era închis din ce în ce mai mult într-un spaţiu strîmt, cam o şesime din pădurea Kzur, ceea ce ne uşura într-o foarte mare măsură manevrele.

În timpul acesta, lumina roşie a amurgului şiroia printre ramuri şi, temîndu-mă de capcanele umbrei, am întrerupt bătălia.

Imensitatea victoriei făcea să crească toate inimile, şefii îmi oferiră domnia asupra seminţiilor. I-am sfătuit să nu încredinţeze niciodată destinele atîtor oameni unei sărmane creaturi supuse greşelii, ci să-l adore pe Unicul şi să-şi aleagă drept şef terestru *Înţelepciunea.*

VII

ULTIMA PERIOADĂ A CĂRŢII LUI BAKHUN

Pămîntul aparţine oamenilor. Două zile de luptă i-au nimicit pe Xipehuzi : tot ţinutul ocupat de cei din urmă două sute a fost purificat, fiecare copac, fiecare plantă, fiecare fir de iarbă au fost rase de pe suprafaţa pămîntului. Ajutat de fiii mei Lum, Azah şi Simho, am sfîrşit să înscriu istoria lor pe table de granit, pentru cunoştinţa secolelor viitoare.

Şi iată-mă singur, la marginea pădurii Kzur, în noaptea palidă. O semilună de aramă atîrnă la apus. Leii rag la stele. Fluviul rătăceşte lin printre sălcii ; glasul lui veşnic povesteşte timpul care trece, melancolia lucrurilor pieritoare. Şi eu mi-am îngropat fruntea în palme şi un vaiet se înalţă din inima mea. Căci, acum cînd Xipehuzii nu mai sînt, sufletul meu îi regretă şi eu îl întreb pe Unic ce Fatalitate a vrut ca splendoarea Vieţii să fie mînjită de Tenebrele Crimei !

Lectura nuvelei ne face să înțelegem vehemența cu care afirma Rosny aîné noutatea viziunii sale. Și nu ne miră opacitatea unor comentarii contemporane cu Xipehuzii, *cînd întîlnim foarte aproape de noi, într-o epocă familiarizată cu temele, elementele și simbolurile fantasticului-științific, asemenea interpretări extravagante, dacă nu chiar hilare : „supraoameni fantastici se ciocnesc cu o omenire primitivă" (nota lui Robert Ricatte la al doilea citat din* Jurnalul *fraților Goncourt) sau „Rosny aîné are excelenta idee de a opune ființe venite de pe o altă planetă unor oameni trăind pe a noastră" (prezentarea făcută* Xipehuzilor *de Maurice-Bernard Endrébe în* Galaxie, *numărul din ianuarie 1959).*

Ce sînt de fapt Xipehuzii ?

Cititorul atent intuiește din text explicația pe care o dă Rosny aîné mai tîrziu, răspunzînd încercării unor critici literari de a descoperi în opera lui urmele influenței lui Wells. Amintind că Legenda sceptică, Xipehuzii, Cataclismul *au apărut cu cîțiva ani înaintea primei versiuni a* Mașinii timpului, *scriitorul continuă : „De altfel, există o deosebire fundamentală între Wells și mine în maniera de a construi făpturi inedite. Wells preferă organismul care prezintă încă o mare analogie cu cele pe care le cunoaștem, pe cînd eu imaginez cu ușurință* creaturi *fie* minerale, *ca în* Xipehuzii *(subl. ns. —I. H.), fie alcătuite dintr-o altă substanță decît substanța noastră..."*

Dacă vrem să căutăm cu orice preț în Xipehuzii *ecoul unei creații anterioare, ar trebui poate să ne orientăm investigațiile într-o direcție neașteptată. Cu mai bine de patru decenii înaintea apariției nuvelei, Gérard de Nerval scria în sonetul* Versuri Aurite :

„Omule, liber cugetător ! crezi că ești singurul care gîndește
În lumea aceasta în care viața se dezlănțuie în orice lucru ?
. . . . . .
Teme-te de privirea care te pîndește din zidul orb !
. . . . . .
...ca un ochi născîndu-se acoperit de pleoape,
Un spirit pur crește sub scoarța pietrelor !"

Animismul acesta „mineral" avea să fie convertit mai tîrziu în numeroase ipoteze deocamdată științifico-fantastice. La momentul potrivit vom aminti și noi despre romanele lui Léon Groc Revolta pietrelor *și* Universul vagabond.

Intorcîndu-ne la Xipehuzii, *vom constata că originea acestor* creaturi minerale *poate fi depistată prin analogie cu aceea a altor forme de viaţă stranii întîlnite în opera lui Rosny aîné. Feromagnetalii din* Moartea Pămîntului, *aglomerări de corpusculi feromagnetici, perceptibile ca nişte pete violete, aparţin în mod cert „faunei" terestre, chiar dacă nu le putem găsi un corespondent. Ca şi Xipehuzii, ei reprezintă un nou regn, a cărui existenţă este incompatibilă cu aceea a oamenilor. Dar, pe cînd Xipehuzii se lovesc de împotrivirea unei rase tinere, în plină dezvoltare, feromagnetalii triumfă în conflictul cu cele cîteva comunităţi izolate, atinse de morbul fatalismului şi al deznădejdii în urma cataclismelor care au dus la dispariţia surselor de apă.*

Ideea apariţiei pe Pămînt a unor colectivităţi raţionale neumane şi ostile omului este mai mult decît discutabilă din punct de vedere ştiinţific. Rosny aîné n-o utilizează însă pentru a trezi o teroare ieftină şi sterilă în sufletul cititorilor. El este sincer preocupat de evoluţia viitoare a umanităţii, de eventualele primejdii pe care ar putea fi nevoită să le înfrunte. Că este aşa ne-o demonstrează rezolvarea pe care o dă acestei probleme în romanul Navigatorii infinitului. *Ajunşi în Marte, membrii echipajului cosmonavei „Stellarium" întîlnesc, pe lîngă vechii stăpînitori ai planetei, regnul invadator al zoomorfilor, făpturi informe, cu labe pe care mai mult alunecă decît merg. Porniţi pe panta declinului, marţienii abia mai încearcă să limiteze extinderea zonelor ocupate de zoomorfi. Pămîntenii îi ajută însă să creeze arme eficace şi, după o seamă de izbînzi şi reversuri, romanul se încheie cu perspectiva recuceririi planetei. Este un simbol destul de străveziu, pledînd pentru unitatea omenirii în lupta împotriva stihiilor de orice fel ale naturii.*

Problema diversităţii formelor vieţii raţionale îl preocupă în mod constant pe Rosny aîné. Şi el ştie să trezească fiorul straniului chiar acolo unde aspectul lucrurilor e mai obişnuit ochilor noştri. Romanul Uimitoarea călătorie a lui Hareton Ironcastle *îl poartă pe erou şi pe însoţitorii lui în împărăţia plantelor, unde mimoze gigantice, unele cît arborii* sequoia *din California, dispunînd de o forţă repulsivă şi de o energie ale cărei efecte seamănă cu cele ale acceleraţiei, ştiu să-şi coordoneze eforturile, să se apere şi să atace. La întrebarea lui Ironcastle dacă asta înseamnă inteligenţă, prietenul său, botanistul Samuel Darnley, răspunde :*

„— Poate că da... şi poate că nu. În actele vegetale există o logică sigură, dar ea corespunde atît de limitat circumstanţelor, e atît de

identică cu ea însăşi, calitativ şi cantitativ, cînd trebuie să facă faţă unor primejdii identice, în sfîrşit, e atît de puţin capricioasă, încît n-o pot compara în sine cu inteligenţa umană.

— Atunci e un fel de instinct ?

— Nici asta. Instinctul e cristalizat : prevederea lui duce la acte repetate, pe cînd actele vegetalelor dominatoare se manifestă potrivit diversităţii incidentelor... Într-un sens, reacţia vegetală seamănă cu un fenomen mineral, dar cu o spontaneitate şi o varietate caracteristice inteligenţei... Este, deci, un fenomen inclasabil".

Ţinuturile neexplorate din Africa, în care ajunge expediţia lui Ironcastle, adăpostesc şi pe Oamenii Solzoşi :

„Ca şi oamenii, aveau poziţia verticală, cu toate că picioarele le semănau cu cele de mistreţ, iar gambele cu labele de şopîrlă. Trupurile lor erau acoperite de lamele translucide, amestecate cu peri verzui şi capul nu amintea nimic omenesc sau animal : cilindric, terminat cu un fel de con căptuşit cu o substanţă ca muşchiul, avea culoarea malahitei. Gura triunghiulară părea să aibă trei buze, nasul se reducea la trei găuri eliptice şi ochii erau înfundaţi în adîncituri cu marginile zimţate, ca nişte ferăstraie. Aceşti ochi aveau o fosforescenţă schimbătoare, cu reflexe purpurii, portocalii şi galbene. Mîinile cu patru gheare, opozabile altor trei, n-aveau palme..."

E lesne de văzut că, de data aceasta, imaginaţia scriitorului asamblează elemente aparţinînd unor vieţuitoare cunoscute, ceea ce reprezintă o abdicare de la ambiţiosul său program — chiar dacă rezultatul e mai fericit decît cel al multor operaţii similare efectuate în zilele noastre. Rosny aîné pregătea însă o strălucită revanşă. Uimitoarea călătorie a lui Hareton Ironcastle *a apărut în 1922. Peste cinci ani,* Navigatorii infinitului *îmbogăţesc muzeul de istorie naturală al fantasticului-ştiinţific nu numai cu Zoomorfii şi Eteralii (reţele de fosforescenţă, alcătuind un fel de coloane în văzduhul nocturn al planetei Marte), ci şi cu o nouă rasă vag umanoidă :*

„Stînd pe trei picioare, au trunchiul vertical... cu toate că aveau şase ochi şi n-aveau nas, chipurile lor cu pielea netedă sugerau nu ştiu ce omolog speciei noastre... Dar cum să descrii aceste chipuri ? Cum să redai în mod inteligibil forma lor ritmică, asemănătoare celor mai frumoase vase greceşti, nuanţele fermecătoare ale pielii lor, evocînd în acelaşi timp flăcările, norii crepusculari, emailurile egiptene ?..."

Elanul poetic al povestitorului (unul dintre cei trei cosmonauți pămînteni) poate fi mai ușor înțeles dacă știm că s-a îndrăgostit de o marțiană. Ne interesează însă mai mult concluzia generalizatoare, exprimînd fără îndoială și opinia autorului: există „posibilitatea unor frumuseți perceptibile pentru noi și totuși complet străine mediului și evoluției noastre". *Concluzie discutabilă, desigur, dar deschizînd orizonturi mai promițătoare decît teoria cvasiidentității aspectului făpturilor raționale de pretutindeni...*

Vasta operă a lui Rosny aîné, acest creator de universuri insolite, abordează și alte domenii. Romancierul se arată preocupat de problemele sociale și etice ale contemporaneității în Bilateralul, Daniel Valgraive, Bunătatea imperioasă, Pe străzi etc. *Dramele istoriei îndepărtate palpită în* Iubire etruscă, Evreica, Soțiile lui Setne. *Creator al evocării preistorice, el rămîne autorul neîntrecut al unor cărți ca* Vamireh, Războiul focului, Felina uriașă, Helgvor de pe Fluviul Albastru.

Spirit deschis tuturor înnoirilor progresului tehnico-științific, scriitorul întreținea legături prietenești directe, sau cel puțin epistolare, cu unii dintre savanții timpului său, avînd cunoștințe temeinice de paleontologie, istorie antică și modernă, cosmogonie, filozofie, biologie, matematică. Aceste cunoștințe i-au inspirat o serie de lucrări neromanțate: Originile, Cuceritorii focului *(eseu despre preistorie),* Pluralismul *(eseu despre discontinuitatea și eterogenitatea fenomenelor, scris în colaborare cu marele matematician Emile Borel),* Științele și pluralismul.

Stilul transparent al acestor lucrări se încarcă de efluvii tulburătoare în cărțile științifico-fantastice ale lui Rosny aîné. Descrierilor de fenomene, făpturi și peisaje stranii le corespund asociații stranii de idei și de cuvinte, imagini colțuroase ca bulgării de minereu în care se ascund diamantele, îmbinări de termeni arhaici și neologisme — violentînd retina leneșă a așa-zisului bun simț.

Ideile lansate de Rosny aîné au căpătat o largă circulație în literatura științifico-fantastică modernă. Cu toată opoziția formală a scriitorului („Chiar dacă ar fi citit modestele mele cărți, aș fi negat că a suferit influența lor..."), poate că însuși Wells a găsit în ele nu prototipul unor abile contrafaceri, ci impulsul necesar elaborării cîtorva dintre celebrele sale fantezii. De altfel, precizarea lui Rosny aîné trebuie înțeleasă și în contextul unor aprecieri hazardate de felul acesteia: „...Întreaga operă a lui Wells se află în germen în primele lucrări ale lui

J.H. Rosny... mai ales în aceşti minunaţi Xipehuzi *şi în* Vamireh *pe care Wells nu le-a egalat niciodată, nici pe departe" sau : „Nu se cunoaşte nici o povestire reuşită în afara* Xipehuzilor... *Nenumăraţi autori au rescris* Xipehuzii... *şi se poate spune că întreg Wells a ieşit de acolo". (19)*

Rosny aîné nu are nevoie de asemenea certificate măsluite. Împreună cu Maurice Renard, pe care-l vom cunoaşte ceva mai tîrziu, el rămîne unul dintre maeştrii necontestaţi ai anticipaţiei franceze. Şi titlul acesta i se cuvine fără nici un rabat !

La apariţia Xipehuzilor, *critica vremii compara în mod elogios nuvela tînărului Rosny cu povestirea lui MAUPASSANT* Horla. *Era o comparaţie îndreptăţită nu numai de tonalitatea comună a celor două lucrări. Cu un subiect total diferit şi într-o manieră profund originală, Rosny aborda aceeaşi idee a apariţiei unui nou regn , ostil celui uman.*

Încă din Scrisoarea unui nebun *(1885), Maupassant vorbeşte despre o făptură invizibilă, a cărei natură o precizează în prima versiune a* Horlei *(26 octombrie 1886) :* „Un corp nou, căruia îi lipseşte fără îndoială numai proprietatea de a opri razele luminoase". *O făptură materială deci, şi nu unul dintre spiritele răspunzînd cu atîta bunăvoinţă chemării şarlatanilor mesei fără cuie. De altfel, autorul dă şi o explicaţie generalizatoare :* „...dacă am avea cîteva organe de simţ în plus, am descoperi în jurul nostru o infinitate de alte lucruri pe care nu le vom bănui niciodată, neavînd mijlocul de a le constata prezenţa" *.

(Tema făpturii invizibile, frecventă în mituri şi basme, nu e cu totul nouă în literatura ştiinţifico-fantastică. Ea apare, probabil pentru prima oară, în povestirea Ce era asta ? *a contemporanului şi discipolului lui Poe, Fitz James O'Brien.)*

Referindu-se la tristul său sfîrşit în casa de sănătate a doctorului Blanche, unii dintre comentatorii lui Maupassant susţin că Horla *şi alte povestiri asemănătoare ar fi opera unui nebun. Coerenţa şi luciditatea unor pasaje de felul celor de mai sus infirmă această supoziţie. Iar „frica de sine însuşi" pe care o descoperă Fernand Lemoine în* Horla *(39) este doar un ecou al discuţiilor contradictorii pe care le stîrniseră lucrările lui Jean-*

* „L-am întrebat dacă ei sînt corpuri ca şi noi ; mi-a răspuns că da, sînt corpuri, dar nu ca noi, nici ca vreun alt lucru pe care noi îl socotim ca atare, pentru că noi nu numim în mod vulgar „corp" decît ceea ce putem să atingem ; că de altfel nu există nimic în natură care să nu fie material şi că, ei înşişi fiind de natură materială, sînt constrînşi, cînd vor să ni se arate, să împrumute corpuri pe măsura a ceea ce pot să cunoască simţurile noastre". (Cyrano de Bergerac : *Statele şi imperiile Lunei*).

Martin Charcot în legătură cu bolile nervoase. René Dumesnil precizează, de altfel, că subiectul Horlei *i-a fost sugerat lui Maupassant de prietenul său Léon Hennique (43).*

Ciudatul nume dat făpturii invizibile („Cea pe care o aşteaptă Pămîntul, după om ! Cea care vine să ne detroneze...") *reapare într-o povestire din 1887 :* Călătoria „Horlei". *De data aceasta e vorba însă de un balon, a cărui ascensiune e povestită la persoana întîi. O naraţiune sobră, cu o atmosferă mai mult poescă decît julesverniană, cuprinzînd notaţii de felul acesteia :* „Am putut deci să vedem... într-o singură noapte, din înaltul cerului, apusul soarelui, răsăritul Lunei şi înapoierea zilei şi să mergem de la Paris la gurile Escautului, prin văzduh". *Anticipaţia e aproape inexistentă, descoperirile căpitanului Jovis reducîndu-se la o nouă substanţă de impregnat mătasea balonului şi la o supapă care îngăduie manevrarea pe verticală.*

Atracţia scriitorului către extrapolările unor teze şi ipoteze ştiinţifice la modă se vădeşte şi în Omul din Marte *(1889), lucrare foarte puţin cunoscută, inclusă abia în ultimele culegeri de povestiri şi nuvele.*

OMUL DIN MARTE

Lucram, cînd servitorul meu mă anunţă :

— Domnule, un domn vrea să vorbească cu domnul.

— Să intre.

Am văzut un omuleţ care mă saluta. Avea aerul unui biet pedagog cu ochelari, pe al cărui trup plăpînd hainele prea largi fluturau în voie.

Îngăimă :

— Vă cer iertare, domnule, că vă întrerup din lucru.

Am spus :

— Luaţi loc, domnule.

Se aşeză, continuînd :

— O, Doamne, sînt foarte tulburat, domnule, de demersul pe care-l fac. Dar trebuia neapărat să văd pe cineva şi numai dumneavoastră... numai dumneavoastră... În sfîrşit, mi-am făcut curaj... dar într-adevăr... nu mai îndrăznesc.

— Îndrăzniţi, domnule.

— Vedeţi, domnule, mi-e teamă că îndată ce voi începe să vorbesc, mă veţi lua drept un nebun.

— Asta depinde, domnule, de ceea ce-mi veţi spune.

— Tocmai, domnule, ceea ce vă voi spune e bizar. Dar vă rog să vă gîndiţi că nu sînt nebun, tocmai pentru că pot să constat ciudăţenia confidenţei mele.

— Ei bine, domnule, daţi-i drumul.

— Nu, domnule, nu sînt nebun, dar am aerul smintit al oamenilor care au cugetat mai mult decît alţii şi care au depăşit puţin — atît de puţin! — nivelul mediu al gîndirii. Ştiţi, domnule, că în lumea asta nimeni nu se gîndeşte la nimic. Fiecare se preocupă de afacerile *lui*, de averea *lui*, *de* plăcerile *lui*, în sfîrşit de viaţa *lui*, sau de mici inepţii amuzante, ca teatrul, pictura, muzica sau politica, cea mai mare neghiobie, sau de afaceri industriale. Dar cine gîndeşte? Cine? Nimeni! Oh, mă aprind! Iertaţi-mă. Mă întorc la oile mele.

Sînt cinci ani de cînd vin aici, domnule. Dumneavoastră nu mă cunoaşteţi, dar eu vă cunosc foarte bine... Nu mă veţi găsi niciodată printre obişnuiţii plajei sau ai cazinoului dumneavoastră. Trăiesc pe faleze, ador în chip nestrămutat aceste faleze din Etretat. Nu ştiu să existe altele mai frumoase, mai sănătoase. Vreau să spun sănătoase pentru spirit. Este o admirabilă potecă între cer şi mare, o potecă acoperită cu iarbă, care aleargă pe acest zid uriaş, la marginea pămîntului, deasupra Oceanului. Cele mai bune zile ale mele sînt cele pe care le-am petrecut visînd, întins pe o pantă înverzită, în plin soare, la o sută de metri deasupra valurilor. Mă înţelegeţi?

— Da, domnule, perfect.

— Şi acum, îmi îngăduiţi să vă pun o întrebare?

— Puneţi, domnule.

— Credeţi că celelalte planete sînt locuite?

Am răspuns fără să ezit şi fără să par surprins:

— Desigur, cred.

Fu cuprins de o bucurie vehementă, se ridică, se aşeză din nou, pătruns de dorinţa evidentă de a mă îmbrăţişa, şi strigă:

— Ah! ah! ce noroc! ce fericire! În sfîrşit, respir. Dar cum am putut să mă îndoiesc de dumneavoastră? Un om nu poate fi inteligent dacă nu crede în existenţa lumilor locuite. Trebuie să fii un prost, un cretin, un idiot, o brută, ca să presupui că miliardele de universuri strălucesc şi se rotesc numai pentru a-l amuza şi ului pe om, această insectă

imbecilă... ca să nu înţelegi că Pămîntul nu e decît un grăunte de praf invizibil în pulberea lumilor... că întregul nostru sistem e constituit doar din cîteva molecule de viaţă siderală, care vor muri curînd. Priviţi Calea Lactee, acest fluviu de stele şi gîndiţi-vă că nu e decît o pată în spaţiul infinit. Gîndiţi-vă la asta numai zece minute şi veţi înţelege de ce nu ştim nimic, nu ghicim nimic, nu pricepem nimic. Noi nu cunoaştem decît un punct, nu ştim nimic despre ce-i dincolo, nimic în afară, nimic nicăieri şi totuşi credem, şi totuşi afirmăm. Ah ! ah ! ah ! Dacă ni s-ar revela dintr-o dată acest secret al marii vieţi extraterestre, cît de uluiţi am fi ! Dar nu... nu... sînt şi eu un nerod, de fapt nu l-am înţelege, căci spiritul nostru e făcut să înţeleagă doar lucrurile de pe acest pămînt ; el nu poate să se avînte mai departe, e limitat ca şi viaţa noastră, înlănţuit de acest mic glob care ne poartă, şi judecă totul prin comparaţie. Iată deci, domnule, cum toată lumea e neghioabă, mărginită şi convinsă de puterea inteligenţei noastre, care abia întrece instinctul animalelor. N-avem nici măcar putinţa de a ne percepe infirmitatea, sîntem făcuţi să ştim preţul untului şi al grîului, şi, cel mult, să discutăm despre valoarea a doi cai, două vapoare, doi miniştri sau doi artişti.

Asta-i tot. Abia izbutim să cultivăm pămîntul şi să ne slujim cu stîngăcie de ceea ce se află pe el. Abia începem să construim maşini care merg şi să ne minunăm ca nişte copii la fiecare descoperire pe care ar fi trebuit s-o facem de secole, dacă am fi fost făpturi superioare. Trăim încă în plin necunoscut, chiar în acest moment în care au fost necesare milenii de viaţă inteligentă pentru a bănui electricitatea. Sîntem de aceeaşi părere ?

Am răspuns rîzînd :

— Da, domnule.

— Atunci, foarte bine. Aţi fost vreodată, domnule, preocupat de Marte ?

— De Marte ?

— Da, de planeta Marte ?

— Nu, domnule.

— Vreţi să-mi îngăduiţi să vă spun cîteva cuvinte despre ea ?

— Sigur, domnule, cu mare plăcere.

— Ştiţi, fără îndoială, că lumile sistemului nostru, ale micii noastre familii, s-au format prin condensarea în globuri a inelelor gazoase primitive, desprinse unul după altul din nebuloasa solară.

— Da, domnule.

— Rezultă din asta că planetele cele mai depărtate sînt cele mai bătrîne şi trebuie să fie, în consecinţă, cele mai civilizate. Iată ordinea naşterii lor: Uranus, Saturn, Jupiter, Marte, Pămîntul, Venus, Mercur. Vreţi să admiteţi că aceste planete sînt locuite ca şi Pămîntul?

— Desigur. De ce să credem că Pămîntul constituie o excepţie?

— Foarte bine. Omul de pe Marte fiind mai vechi decît omul de pe Pămînt... Dar merg prea repede. Vreau mai întîi să dovedesc că Marte este locuit. Marte prezintă ochilor noştri cam acelaşi aspect pe care trebuie să-l prezinte Pămîntul observatorilor marţieni. Oceanele sînt acolo mai mici şi mai risipite. Pot fi recunoscute după nuanţa lor întunecată, pentru că apa absoarbe lumina, în vreme ce continentele o reflectă. Transformările geografice sînt frecvente pe această planetă şi dovedesc activitatea ei vitală. Ea are anotimpuri asemănătoare alor noastre, zăpezi polare care cresc şi descresc periodic. Anul său e foarte lung, şase sute optzeci şi şapte de zile terestre, adică şase sute şaizeci şi opt de zile marţiene, împărţite astfel: o sută nouăzeci şi una pentru primăvară, o sută optzeci şi una pentru vară, o sută patruzeci şi nouă pentru toamnă, o sută patruzeci şi şapte pentru iarnă. Se văd mai puţini nori ca la noi. Trebuie să fie deci mai frig şi mai cald.

L-am întrerupt:

— Iertaţi-mă, domnule. Marte fiind mult mai departe ca noi de soare, mi se pare că acolo trebuie să fie totdeauna mai frig.

Bizarul meu vizitator strigă cu mare înfocare:

— Eroare, domnule! Eroare, eroare absolută! Noi sîntem, noi ceilalţi, mai departe de soare vara decît iarna. Pe vîrful Mont Blanc e mai frig decît la poalele lui. Consultaţi, de altfel, teoria mecanică a căldurii a lui Helmholtz * şi Schiaparelli. Căldura solului depinde în primul rînd de cantitatea de vapori existentă în atmosferă. Iată de ce: puterea absorbantă a unei molecule de vapori de apă este de şaisprezece mii de ori mai mare decît aceea a unei molecule de aer uscat, deci vaporii de apă sînt magazinul nostru de căldură; şi Marte, avînd mai puţini nori, trebuie să fie în acelaşi timp mult mai cald şi mult mai rece decît Pămîntul.

— Nu mai tăgăduiesc.

— Foarte bine. Acum, domnule, ascultaţi-mă cu mare atenţie. Vă rog.

— Nu fac decît asta, domnule.

---

* Helmholtz *(1821—1894) — fizician german. S-a ocupat mult de optică şi electricitate. (n. r.)*

— Aţi auzit vorbindu-se despre faimoasele canale descoperite în 1884 de dl. Schiaparelli ?

— Foarte puţin.

— E posibil ? ! Aflaţi deci că în 1884, Marte aflîndu-se în opoziţie, la o distanţă de noi de numai douăzeci şi patru de milioane de leghe, dl. Schiaparelli, unul dintre cei mai eminenţi astronomi ai secolului nostru şi unul dintre cei mai siguri observatori, a descoperit dintr-o dată un mare număr de linii negre drepte sau frînte, alcătuind forme geometrice constante şi unind, peste continente, mările de pe Marte ! Da, da, domnule, canale rectilinii, canale geometrice, de o lărgime egală pe tot parcursul lor, canale construite de făpturi raţionale ! Da, domnule, dovada că Marte este locuit, că acolo există viaţă, există gîndire, că se munceşte, că sîntem priviţi : înţelegeţi, înţelegeţi ?

După douăzeci şi şase de luni, în timpul următoarei opoziţii, aceste canale au fost văzute din nou, şi mai numeroase, da, domnule. Şi sînt gigantice, avînd nu mai puţin de o sută de kilometri lărgime.

Am răspuns surîzînd :

— O sută de kilometri lărgime ! Straşnici muncitori au fost aceia care le-au săpat.

— Vai, domnule, ce spuneţi ? Nu ştiţi, deci, că această muncă e infinit mai uşoară pe Marte decît pe Pămînt, pentru că densitatea elementelor care alcătuiesc planeta vecină nu depăşeşte şaizeci şi nouă la sută din densitatea elementelor terestre ! Intensitatea gravitaţiei atinge acolo abia treizeci şi şapte la sută din aceea terestră.

Un kilogram de apă nu cîntăreşte acolo decît trei sute şaptezeci de grame !...

Îmi arunca aceste cifre cu o asemenea siguranţă, cu o asemenea încredere de comerciant care cunoaşte valoarea unui număr, încît nu m-am putut împiedica să rîd de-a binelea şi-mi venea să-l întreb cît cîntăresc, pe Marte, zahărul şi untul.

El clătină din cap.

— Rîdeţi, domnule, mă credeţi un imbecil, după ce m-aţi crezut un nebun. Dar cifrele pe care vi le citez sînt cele pe care le veţi găsi în toate lucrările de astronomie. Diametrul lui Marte este aproape cu jumătate mai mic decît al nostru ; suprafaţa lui n-are decît douăzeci şi şase la sută din aceea a globului terestru ; volumul său este de şase ori şi jumătate mai mic decît cel al Pămîntului şi viteza celor doi sateliţi ai săi dovedeşte că el cîntăreşte de zece ori mai puţin ca noi. Or, domnule,

intensitatea gravitaţiei depinzînd de masă şi de volum, adică de greutate şi de distanţa de la suprafaţă la centru, rezultă neîndoios că pe această planetă domneşte o stare de uşurime care face ca viaţa să fie acolo cu totul deosebită, rînduieşte într-un chip necunoscut pentru noi acţiunile mecanice şi trebuie să facă să predomine speciile înaripate. Da, domnule, pe Marte, Regele Naturii are aripi.

El zboară, trece de pe un continent pe altul, se plimbă, ca un duh, în jurul universului său, de care-l leagă totuşi atmosfera pe care n-o poate depăşi, cu toate că...

În sfîrşit, domnule, vă imaginaţi această planetă acoperită de plante, de arbori şi de animale, ale căror forme nici nu le putem bănui, şi locuită de mari făpturi înaripate, aşa cum ne-au fost descrişi îngerii ? Eu le văd fîlfîind pe deasupra cîmpiilor şi oraşelor, în văzduhul auriu de acolo. Căci s-a crezut odinioară că atmosfera lui Marte e roşie, aşa cum a noastră e albastră, dar ea e galbenă, domnule, de un splendid galben-auriu.

Vă mai miraţi acum că aceste creaturi au putut să sape canale largi de o sută de kilometri ? Şi apoi gîndiţi-vă numai la ceea ce a realizat ştiinţa noastră de un secol... de un secol... şi închipuiţi-vă că locuitorii de pe Marte ne sînt poate superiori...

Tăcu brusc, îşi plecă ochii şi murmură foarte încet :

— Acum mă veţi lua drept un nebun... cînd vă voi spune că i-am văzut... eu... seara trecută. Ştiţi, sau nu ştiţi, că ne aflăm în epoca stelelor căzătoare. Mai ales în noaptea de 18 spre 19, în fiecare an pot fi văzute în cantităţi incomensurabile — probabil că în momentul acela trecem prin puzderia de rămăşiţe ale unei comete.

Eram deci aşezat pe Mane-Porte, acest enorm picior de faleză care păşeşte în mare, şi priveam cum ploua micile lumi peste mine. E mai amuzant şi mai frumos ca un foc de artificii, domnule. Deodată am văzut deasupra mea, foarte aproape, un glob luminos transparent, înconjurat de aripi imense şi palpitînde — sau cel puţin mi s-a părut că văd aripi în semiîntunericul nopţii. Zvîcnea ca o pasăre rănită, se rotea în jurul lui însuşi cu un zgomot misterios, părea gîfîind, muribund, pierdut. Trecu prin faţa mea. Semăna cu un imens balon de cristal, plin cu fiinţe înnebunite, abia vizibile, dar agitate ca echipajul unei corăbii în primejdie, care nu mai poate fi cîrmuită şi a ajuns jucăria valurilor. Şi descriind o curbă imensă, globul straniu căzu departe în mare. Prăbuşirea lui în adînc răsună în urechile mele ca o lovitură de tun.

De altfel, toată lumea din partea locului a auzit acest şoc formidabil pe care l-a luat drept un tunet. Eu singur am văzut... am văzut... Dacă ar fi căzut pe ţărm, lîngă mine, i-am fi cunoscut pe locuitorii din Marte. Nu spuneţi nimic, domnule, gîndiţi-vă, gîndiţi-vă mult timp şi povestiţi apoi asta într-o zi, dacă vreţi. Da, am văzut... am văzut... prima navă aeriană, prima navă siderală lansată în infinit de fiinţe raţionale... dacă n-am asistat pur şi simplu la moartea unei stele căzătoare capturate de Pămînt. Căci dumneavoastră ştiţi, domnule, că planetele urmăresc lumile rătăcitoare ale spaţiului, aşa cum îi urmărim noi pe vagabonzi. Pămîntul, care e uşor şi slab, nu-i poate opri din drum decît pe micii trecători prin imensitate...

Se ridicase, exaltat, delirant, desfăcîndu-şi braţele ca să mimeze mersul astrelor.

— Cometele, domnule, care dau tîrcoale pe la frontierele marii nebuloase ale cărei condensări sîntem, cometele, păsări libere şi luminoase, vin către soare din adîncurile Infinitului.

Ele vin, tîrîndu-şi imensa coadă luminoasă, către astrul strălucitor ; vin, grăbindu-şi într-atît cursa nebună, încît nu pot să ajungă la cel care le cheamă ; după ce abia îl ating, sînt aruncate în spaţii de însăşi viteza căderii lor.

Dar dacă în timpul prodigioasei lor călătorii au trecut aproape de o planetă puternică, dacă au simţit, deviate din drum, influenţa ei irezistibilă, revin atunci către acest nou stăpîn, care le ţine de acum înainte captive. Parabola lor nemărginită se transformă într-o curbă închisă şi astfel putem calcula întoarcerea cometelor periodice. Jupiter are opt sclave, Saturn una, Neptun de asemeni şi planeta lui exterioară tot una, pe lîngă o armată de stele căzătoare... Atunci... Atunci... poate că am văzut doar cum opreşte Pămîntul o mică lume rătăcitoare...

Adio, domnule, nu-mi răspundeţi nimic, reflectaţi, reflectaţi şi povestiţi asta într-o zi, dacă vreţi...

Ceea ce s-a făcut. Acest smintit părîndu-mi-se mai puţin neghiob decît un simplu rentier.

Omul din Marte *dovedeşte interesul scriitorului faţă de dezbaterile astronomilor privind existenţa vieţii pe alte corpuri cereşti. E un interes statornic, pentru că în* Scrisoarea unui nebun *se vorbea despre* „locuitorii planetelor vecine", *iar în* Horla *un întreg pasaj capătă accentele patetice ale sondării Necunoscutului cosmic :*

„În adîncurile cerului întunecat, stelele aveau sclipiri fremătătoare. Cine locuiește aceste lumi ? Ce forme, ce ființe, ce animale, ce plante sînt acolo ? Ce știu, mai mult decît noi, cei care gîndesc în aceste universuri îndepărtate ? Ce lucruri pe care nu le cunoaștem le văd ei ? Într-o zi sau alta, străbătînd spațiul, nu va apărea unul dintre ei pe Pămînt ca să-l cucerească, așa cum normanzii de odinioară traversau marea ca să-și aservească popoarele mai slabe ?"

Să reamintim data apariției povestirii : 1886 — căci marțienii lui Wells din Războiul lumilor *aveau să debarce pe Pămînt abia peste doisprezece ani !...*

Nu vom trage concluzii pripite. Asemeni lui Villiers de l'Isle-Adam, Maupassant nu rîvnea nici el la gloria lui Jules Verne. Dar aceste incursiuni pe tărîmul anticipației demonstrează influența unor preocupări dominante ale epocii asupra unei minți iscoditoare. O influență contradictorie, de altfel, pentru că scriitorul făcea și el parte dintre cei dezamăgiți de neconcordanța dintre progresul științei și cel al societății. Expresia metaforică a acestei dezamăgiri o constituie povestirea Adormitoarea *(1889).*

Mergînd, în vis, printr-un Paris al viitorului, autorul întîlnește o clădire cu inscripția „Operă a morții voluntare". *Aici, după cum îi comunică îndatoritorul secretar al instituției,* „Sînt uciși în mod cuviincios și decent, nu îndrăznesc să spun și plăcut, oamenii care vor să moară". *Această operă a unei societăți* „de pură binefacere, protectoare a disperaților", *se adresează în imensa majoritate a cazurilor celor lipsiți de orice mijloace de trai :* „Dacă i-ați vedea sosind pe bătrînii aproape goi care vin să moară ; oameni care crapă de mizerie de luni de zile, hrăniți la colțul unui zid, asemenea cîinilor vagabonzi ; femei în zdrențe, descărnate, care sînt bolnave, paralizate, incapabile să-și cîștige existența și care ne spun, după ce ne povestesc cazul lor : «Vedeți bine că asta nu poate să dureze, pentru că nu mai sînt bună de nimic, de nimic și nu mai pot să cîștig un ban»".

Săracii sînt asfixiați după o procedură sumară. Publicul distins are însă dreptul la o moarte distinsă. Candidatul la sinucidere este invitat să ia loc pe „un șezlong acoperit cu un voal spumos, cu broderie albă, sub un mare arbust exotic, la picioarele căruia se rotunjește un strat cu rezeda... Florile și parfumul se schimbă după dorință, căci gazul nostru, cu

totul imperceptibil, dă morții mireasma florii îndrăgite. Îl volatilizăm împreună cu esența"... *Șezlongul acesta e numit, cu un pudic și teribil eufemism,* Adormitoarea *.

Progresul tehnico-științific oferă însă și mijloace mai brutale de omucidere. Într-o epocă sfîșiată de multiple conflagrații, autorii de ficțiuni științifice nu pot să excludă din cărțile lor evoluția previzibilă a tehnicii militare. Am văzut cum se concretizează această preocupare la Robida și Lermina. Pînă și pașnicul JULES VERNE anticipează tunul cu bătaie lungă și gazele asfixiante (Cele cinci sute de milioane ale Begumei), *tancul* (Casa cu aburi), *vedetele rapide* (Mathias Sandorf). „Mai e posibil oare războiul cu aceste invenții moderne" (*exclamă eroul povestirii sale* În secolul al XXIX-lea. O zi din viața unui ziarist american în anul 2889), „aceste obuze asfixiante trimise la distanțe de sute de kilometri, aceste scîntei electrice lungi de douăzeci de leghe, care pot să nimicească dintr-o dată un întreg corp de armată, aceste proiectile încărcate cu microbi de ciumă, holeră, febră galbenă, care ar distruge o națiune în cîteva ceasuri ?..."

Caracterul de avertisment implicit și explicit al acestor anticipații nu poate fi pus la îndoială. De altfel, povestirea În secolul al XXIX-lea *constituie în întregime un avertisment* sui-generis, *conceput în împrejurări destul de semnificative pentru a le aminti aici, pe scurt.*

În anul 1878, cu prilejul sărbătoririi zilei de naștere a lui Jules Verne, printre scrisorile și telegramele de felicitare sosite de pretutindeni se afla și un mesaj al lui Gordon Bennett. Directorul și redactorul-șef al ziarului New York Herald *îi propunea marelui vizionar să scrie pentru cititorii americani o povestire în care să zugrăvească Statele Unite așa cum vor arăta ele peste un mileniu.*

Jules Verne a răspuns acestei propuneri abia după zece ani. Și cu toate că se afla în culmea binemeritatei sale glorii, cu toate că, deci, publicarea povestirii ar fi dus la creșterea fulgerătoare a tirajului lui New York Herald, *Bennett a renunțat la previzibila ploaie de dolari și a închis manuscrisul într-un sertar. Era un gest la prima vedere inexplicabil al acestui om, caracterizat de Anatole France drept „tipul perfect al lui Turcaret**, al financiarului care nu vede în univers decît cotele*

* *Ideea unei instituții pentru sinucigași va fi reluată, într-o manieră modernă, de André Maurois* (Thanatos Palace Hotel).

** Turcaret — *eroul comediei cu același nume a lui Alain-René Lesage (1668—1747). (n. r.)*

bursei" *. *Îl vom înțelege totuși după lectura povestirii, care a văzut lumina tiparului în anul 1889— și nu în* New York Herald, *ci în revista americană* The Forum *și în revista rusească* Vokrug sveta (În jurul lumii).

ÎN SECOLUL AL XXIX-LEA
ZIUA UNUI ZIARIST AMERICAN ÎN 2889

Oamenii acestui al 29-lea secol trăiesc în mijlocul unei necontenite feerii, fără să aibă aerul că-și dau seama de acest lucru. Sătui de minuni, ei rămîn nepăsători în fața acelora pe care progresul le iscă în fiecare zi. Totul li se pare firesc. Fără îndoială că ar aprecia mai mult civilizația noastră, dacă ar compara-o cu trecutul, ca să poată măsura drumul străbătut.

Oare nu li s-ar părea atunci mai frumoase orașele noastre moderne, cu bulevarde largi de o sută de metri, cu clădiri înalte de trei sute și avînd o temperatură constantă, cu cerul brăzdat de mii de aerocare și aeroomnibuze ? Ce însemnau, pe lîngă aceste orașe, a căror populație atinge cîteodată zece milioane de locuitori, satele, cătunele de-acum o mie de ani : Parisul, Londra, Berlinul, New Yorkul, tîrgușoare prost aerisite și pline de noroi, în care circulau cutii zdruncinătoare trase de cai — da, de cai ! să nu-ți vină să crezi !... Dacă și-ar putea închipui mersul defectuos al pacheboturilor și al trenurilor, ciocnirile frecvente și încetineala lor, cît de mult ar prețui călătorii de astăzi aerotrenurile și mai ales tuburile pneumatice aruncate de-a latul oceanelor, care-i transportă cu o viteză de o mie cinci sute de kilometri pe oră ! În sfîrșit, nu ne-am bucura mai mult de telefon și de telefot, spunîndu-ne că strămoșii noștri erau nevoiți să se mulțumească cu aparatul antediluvian pe care-l numeau „telegraf" ?

Ciudat lucru ! Aceste prefaceri surprinzătoare se bizuie pe principii foarte bine cunoscute străbunicilor noștri, care nu le foloseau însă de loc. Căldura, forța aburilor, electricitatea există de cînd lumea. Oare nu susținea savanții, încă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, că singura

* *Citat de J. J. Brousson în „Anatole France en pantoufles" (Les éditions G. Crès et Cie, 1924).*

diferenţă între forţele fizice şi chimice constă într-un anumit mod de vibraţie a particulelor eterice, propriu fiecăreia dintre aceste forţe?

O dată ce se făcuse acest pas uriaş, recunoscîndu-se înrudirea tuturor acestor forţe, este de neconceput că a trebuit atît timp pentru a se ajunge la determinarea fiecăruia dintre modurile de vibraţie care le diferenţiază. Este de neconceput mai ales că mijlocul de a trece direct de la un mod la altul şi de a le produce unul fără altul a fost descoperit abia de foarte curînd.

Totuşi lucrurile s-au petrecut astfel şi abia în 2790, acum o sută de ani, celebrul Oswald Nyer a ajuns la această descoperire.

Un om mare, un adevărat binefăcător al umanităţii! Geniala sa descoperire a stat la temelia tuturor celorlalte! Ea a dat naştere unei pleiade întregi de inventatori, ajungînd pînă la extraordinarul James Jackson. Acestuia din urmă îi datorăm noile acumulatoare care condensează, unele — energia razelor solare, altele — electricitatea înmagazinată în adîncurile globului pămîntesc, altele, în sfîrşit — energia provenind dintr-o sursă oarecare, căderi de apă, vînturi, rîuri şi fluvii etc. De la el ne-a rămas, de asemenea, transformatorul care, supunîndu-se ordinului unei simple manete, extrage forţa vie din acumulatori şi o redă spaţiului sub formă de căldură, lumină, electricitate, putere mecanică, după ce a folosit-o pentru acţiunea dorită.

Da, progresul a început cu adevărat în ziua în care au fost imaginate aceste două instrumente. Ele i-au dăruit omului o putere aproape nesfîrşită. Întrebuinţările lor sînt nenumărate. Îndulcind asprimea iernii cu ajutorul surplusului de căldură din timpul verii, ele au revoluţionat agricultura. Furnizînd forţă motrice aparatelor de navigaţie marină, ele au determinat magnificul avînt al comerţului. Lor le datorăm producţia continuă de electricitate fără pile şi maşini, lumina fără ardere şi incandescenţă şi, în sfîrşit, acest izvor nesecat de energie care a făcut să crească de sute de ori producţia industrială.

*
* *

Ei bine, vom întîlni toate aceste minuni într-un palat fără seamăn — palatul *Earth Herald,* inaugurat de curînd pe bulevardul 16823.

Ce-ar spune oare Gordon Bennett, fondatorul lui *New York Herald,* dacă ar renaşte astăzi şi ar vedea acest palat de marmură şi de aur, care aparţine ilustrului său strănepot Francis Bennett?

S-au scurs treizeci de generaţii şi *New York Herald* a rămas proprietatea familiei Bennett. Acum două sute de ani, cînd guvernul Statelor Unite a fost transferat de la Washington la Centropolis, ziarul a urmat guvernul — dacă nu cumva guvernul a urmat ziarul — şi şi-a schimbat titlul în *Earth Herald* *.

Să nu vă închipuiţi că treburile au mers mai prost sub conducerea lui Francis Bennett ! Dimpotrivă, noul director, avea să insufle ziarului o putere şi o vitalitate fără seamăn, inaugurînd jurnalismul telefonic.

Cunoaşteţi acest sistem devenit practic datorită răspîndirii de neînchipuit a telefonului. În fiecare dimineaţă, în loc să fie tipărit ca în vechime, *Earth Herald* este transmis prin viu grai. Abonaţii află ceea ce îi interesează printr-o scurtă convorbire cu un reporter, un om politic sau un savant. Cît despre cumpărătorii ocazionali, în schimbul cîtorva cenţi, ei pot să afle cuprinsul ediţiei cotidiene într-unul dintre nenumăratele cabinete fonografice.

Această inovaţie a lui Francis Bennett a galvanizat vechiul ziar. In cîteva luni, clientela sa a ajuns la optzeci şi cinci de milioane de abonaţi. Averea directorului a crescut şi ea, treptat, pînă la treizeci de miliarde, cifră mult depăşită astăzi. Datorită acestor miliarde, Francis Bennett a putut să clădească noul său palat — uriaşă construcţie cu patru faţade, măsurînd fiecare trei kilometri, al cărei acoperiş se află sub oblăduirea gloriosului steag cu şaptezeci şi cinci de stele al Confederaţiei.

Francis Bennett, regele ziariştilor**, ar fi astăzi regele celor două Americi, dacă americanii ar fi putut vreodată să accepte un suveran oarecare. Nu vă vine să credeţi ? Aflaţi atunci că ambasadorii tuturor statelor şi chiar miniştrii noştri se îmbulzesc la uşa lui, cerşindu-i sfaturile, cerîndu-i aprobarea, implorînd ajutorul atotputernicului său ziar. Încercaţi să număraţi savanţii pe care-i încurajează, artiştii pe care-i întreţine, inventatorii pe care-i subvenţionează !

E o suveranitate obositoare, care cere o muncă fără răgaz. Un om de odinioară n-ar fi putut să reziste unui asemenea efort zilnic. Din fericire, oamenii de astăzi au o constituţie mai robustă, datorită progreselor igienei şi gimnasticii, care au făcut ca durata medie a vieţii să crească de la treizeci şi şapte la şaizeci şi opt de ani — datorită, de ase-

---

* *Mutîndu-se la Centropolis (Centrul Lumii),* New York Herald *(„Vestitorul New Yorkului") şi-a schimbat numele în* Earth Herald *(„Vestitorul Lumii") (n. t.)*

** *E interesant de amintit că lui Gordon Bennett i se spunea „regele presei americane". Probabil că nu e singura trăsătură de unire între personajul real şi ipoteticul său strănepot din veacul al XXIX-lea. (n. t.)*

menea, alimentelor aseptice, în aşteptarea apropiatei descoperiri a aerului nutritiv, care ne va îngădui să ne hrănim... respirînd.

Şi acum, dacă vreţi să ştiţi ce înseamnă o zi din viaţa directorului ziarului *Earth Herald*, daţi-vă osteneala să urmăriţi multiplele sale îndeletniciri de astăzi, 25 iulie 2889.

* * *

În dimineaţa asta, Francis Bennett s-a sculat destul de prost dispus. Soţia sa e în Franţa de opt zile şi singurătatea a început să-l apese. E oare de crezut? De zece ani, de cînd sînt căsătoriţi, e pentru prima oară că d-na Edith Bennett, *professional beauty* *, lipseşte atît de mult de acasă. De obicei, două sau trei zile sînt de ajuns pentru desele ei călătorii în Europa şi în special la Paris, de unde-şi cumpără pălăriile.

Cum s-a trezit, Francis Bennett pune deci în funcţiune fonotelefotul, ale cărui fire duc pînă la palatul său de pe Champs-Elysées.

Telefonul îmbinat cu telefotul: încă o cucerire a epocii noastre! Dacă transmiterea vorbirii cu ajutorul curenţilor electrici e cunoscută de multă vreme, transmiterea imaginii este foarte recentă. O descoperire preţioasă — şi Francis Bennett îl binecuvîntează încă o dată pe inventator cînd îşi zăreşte soţia într-o oglindă telefotică, în ciuda distanţei uriaşe care-i desparte.

Dulce privelişte! Uşor obosită după balul sau spectacolul din ajun, d-na Bennett e încă în pat. Cu toate că la Paris e aproape ora prînzului, ea doarme, cu căpşorul său drăgălaş ascuns în dantelele pernei.

Dar iat-o că se agită... buzele ei tremură... Visează oare?... Da, visează... Un nume i se înfiripează pe buze: „Francis... dragul meu Francis!"

La auzul numelui său rostit de acest glas dulce, Francis Bennett devine dintr-o dată mai bine dispus. Nevrînd s-o trezească pe frumoasa adormită, el sare iute din pat şi intră în maşina de îmbrăcat.

După două minute, fără să fi avut nevoie de ajutorul vreunui valet, maşina îl depune pe pragul birourilor sale, spălat, pieptănat, încălţat, îmbrăcat şi încheiat la toţi nasturii. Turneul cotidian poate să înceapă.

Francis intră mai întîi în sala romancierilor foiletonişti.

* professional beauty — *în traducere literală: „frumuseţe profesională" (n. r.)*

E o sală vastă, acoperită cu o mare cupolă translucidă. Într-un colţ se află aparatele telefonice, în faţa cărora cei o sută de literaţi ai ziarului citesc publicului pasionat o sută de capitole din o sută de romane.

Zărindu-l pe unul dintre foiletonişti, care face o pauză de cinci minute, Francis Bennett îi spune :

— Ultimul dumitale capitol e foarte bun, dragul meu, foarte bun ! Scena în care tînăra ţărancă discută cu curtezanul său cîteva probleme de filozofie transcendentală dovedeşte o observaţie foarte fină. Nimeni n-a zugrăvit mai bine moravurile ţărăneşti ! Continuă, dragul meu Archibald ! Mult curaj ! Datorită dumitale, de ieri avem încă zece mii de abonaţi.

Apoi, întorcîndu-se către un alt colaborator :

— Domnule John Last, sînt mai puţin mulţumit de dumneata ! Romanul nu-i veridic ! Mergi prea drept la ţintă ! Şi procedeele documentare ? Trebuie să diseci, John Last. Trebuie să diseci ! În vremea noastră nu se scrie cu pana, ci cu bisturiul. Fiecare acţiune în viaţa reală este rezultanta unor gînduri fugare şi succesive, pe care trebuie să le redai cu grijă pentru a crea o fiinţă vie ! Şi ce-i mai uşor, dacă te serveşti de hipnotismul electric, care dedublează omul şi separă cele două personalităţi ale sale ! Priveşte-te trăind, dragul meu John Last ! Imită-l pe confratele dumitale pe care-l complimentam adineauri ! Foloseşte hipnotismul... Cum ?... Spui că-l foloseşti ?... Nu îndeajuns atunci, nu îndeajuns !

După ce-a dat această mică lecţie, Francis Bennett îşi continuă inspecţia şi trece în sala reportajului. Cei o mie cinci sute de reporteri, aşezaţi în faţa unui număr egal de telefoane, comunică abonaţilor noutăţile primite în timpul nopţii din cele patru colţuri ale lumii. Organizarea acestui incomparabil serviciu a fost descrisă adesea. În afară de telefon, fiecare reporter are în faţa lui o serie de comutatoare care-i îngăduie să obţină legătura cu una sau cu alta dintre liniile telefotice. Astfel, abonaţilor li se oferă nu numai relatarea evenimentelor, ci şi imaginea lor. Cînd e vorba de un „fapt divers" care s-a petrecut înainte de a fi scris, se transmit momentele principale, obţinute cu ajutorul fotografiei intensive.

Francis Bennett se adresează unuia dintre cei zece reporteri astronomici — un serviciu care se va dezvolta în urma recentelor descoperiri efectuate în lumea stelară :

— Ei, Cash, ce-ai primit ?...

— Fototelegrame de pe Mercur, Venus şi Marte, domnule.

— Ultima e interesantă ?

— Da ! Ni se anunţă o revoluţie în Imperiul Central, în favoarea reacţionarilor liberali şi împotriva republicanilor conservatori.

— Ca la noi !... Şi de pe Jupiter ?...

— Încă nimic ! Nu izbutim să înţelegem semnalele jupiterienilor. Ori poate că semnalele noastre n-ajung pînă acolo ?...

— Asta te priveşte ! Nu uita că eşti direct răspunzător, domnule Cash ! încheie Francis Bennett.

Şi, foarte nemulţumit, trece în sala redacţiei ştiinţifice.

Aplecaţi asupra maşinilor de calculat, treizeci de savanţi sînt absorbiţi în rezolvarea ecuaţiilor de gradul nouăzeci şi cinci. Alţii se distrează cu formulele infinitului algebric şi ale spaţiului cu douăzeci şi patru de dimensiuni, aşa cum fac nişte elevi de şcoală elementară cu cele patru operaţii ale aritmeticii.

Francis Bennett îşi face apariţia printre ei ca o ghiulea.

— Ei bine, domnilor, ce aud ? Nici un răspuns de pe Jupiter... Mereu acelaşi lucru !... Corley, de douăzeci de ani buchiseşti această planetă ! Mi se pare că...

— Ce să facem, domnule Bennett ? se apără savantul interpelat. Optica lasă încă mult de dorit şi, chiar cu telescoapele noastre de trei kilometri...

— Auzi, Peer ? îl întrerupse Francis, adresîndu-se vecinului lui Corley. Optica lasă de dorit !... Asta-i specialitatea dumitale, dragul meu ! Puneţi-vă ochelari, ce naiba, puneţi-vă ochelari !

Apoi, întorcîndu-se către Corley :

— Dacă nu izbutim cu Jupiter, poate că lucrurile stau mai bine în ceea ce priveşte Luna ?...

— La fel de prost, domnule Bennett.

— Aici n-o să mai dai vina pe optică ! Luna e de şase sute de ori mai aproape decît Marte, cu care, totuşi, am stabilit un serviciu regulat de corespondenţă. Nu telescoapele lipsesc...

— Nu, ci locuitorii ! răspunde Corley, cu surîsul fin al savantului care jonglează cu necunoscutele.

— Îndrăzneşti să susţii că Luna-i nelocuită ?

— Cel puţin pe faţa dinspre noi, domnule Bennett. Cine ştie dacă pe cealaltă parte...

— Ei bine, Corley, există un mijloc foarte simplu de a ne lămuri...

— Care anume ?

— Să întoarcem Luna !

Şi savanţii uzinei Bennett încep să lucreze cu rîvnă la proiectarea mijloacelor mecanice necesare pentru a întoarce satelitul nostru.

Altfel, Francis Bennett are de ce să fie mulţumit. Unul dintre astronomii lui *Earth Herald* a izbutit să determine coordonatele noii planete Gandini. Această planetă se mişcă pe orbita sa în jurul Soarelui la o distanţă de douăsprezece trilioane, opt sute patruzeci şi unu de bilioane, trei sute patruzeci şi opt de milioane, două sute optzeci şi patru de mii, şase sute douăzeci şi trei de metri şi şapte decimetri, în cinci sute şaptezeci şi doi de ani, o sută nouăzeci şi patru de zile, douăsprezece ore, patruzeci şi trei de minute, nouă secunde şi opt zecimi de secundă.

Francis Bennett e încîntat de această precizie.

— Bravo ! exclamă el. Grăbeşte-te să informezi serviciul reportaj. Ştii doar cît se pasionează publicul pentru problemele astronomice. Vreau ca ştirea să apară în numărul de astăzi !

Înainte de a părăsi sala reporterilor, Francis Bennett trece şi pe la grupul special al celor însărcinaţi cu interviurile şi se adresează specialistului în personaje celebre :

— Ai stat de vorbă cu preşedintele Wilcox ?

— Da, domnule Bennett. Voi publica o informaţie cum că boala lui este, fără îndoială, o dilatare a stomacului şi că urmează cu cea mai mare conştiinciozitate un tratament de spălături.

— Perfect. Şi afacerea asasinului Chapmann ?... Ai stat de vorbă cu juraţii care trebuie să se întrunească la tribunal ?...

— Da, toţi sînt convinşi de vinovăţia acuzatului, aşa că procesul nici nu va mai ajunge în faţa lor. Chapmann va fi executat înainte de a fi condamnat...

— Perfect !... Perfect !...

Sala învecinată, vastă galerie lungă de jumătate de kilometru, e consacrată publicităţii — şi e lesne de-nţeles ce trebuie să fie publicitatea unui ziar ca *Earth Herald*. Ea aduce în medie trei milioane de dolari pe zi. De altfel, graţie unui sistem ingenios, o parte a acestei publicităţi se face într-o formă cu totul nouă. Brevetul invenţiei a fost cumpărat cu trei dolari, de la un nenorocit care a murit de foame. E vorba despre nişte afişe proiectate pe nori, afişe ale căror dimensiuni sînt atît de mari, încît pot fi văzute de pe teritoriul unei întregi regiuni. Din amintita galerie, o mie de proiectoare trimit spre nori aceste anunţuri imense, reproducîndu-le în culori.

Dar acum, intrînd în sala publicității, Francis Bennett vede că mecanicii stau cu brațele încrucișate lîngă proiectoarele inactive. Se informează... Drept răspuns, i se arată cerul senin.

— Da, e timp frumos, murmură el. Ce-i de făcut ? Dacă ar fi vorba de ploaie, am putea s-o producem ! Dar ne trebuie nori, nu ploaie !...

— Da... niște nori frumoși, foarte albi ! întărește mecanicul-șef.

— Ei bine, domnule Samuel Mark, te vei adresa redacției științifice, serviciul meteorologic. Le vei spune din partea mea să se ocupe serios de problema norilor artificiali. Nu putem rămîne mereu la discreția vremii !

* * *

După ce-a terminat inspecția diferitelor secții ale ziarului, Francis Bennett trece în sala de primire, unde-l așteaptă ambasadori și miniștri plenipotențiari acreditați pe lîngă guvernul american. Acești domni au venit să ceară sfaturile atotputernicului director. În clipa în care intră, Francis Bennett dă peste o discuție destul de aprinsă.

— Să mă ierte Excelența-Voastră, spune ambasadorul Franței ambasadorului Rusiei, dar nu văd nimic ce ar putea fi schimbat pe harta Europei. Nordul slavilor, fie ! Dar sudul latinilor ! Frontiera noastră comună de pe Rin mi se pare excelentă ! De altfel, trebuie să știți că guvernul meu va rezista la orice acțiune împotriva prefecturilor noastre de la Roma, Madrid și Viena !

—Bine zis ! intervine Francis Bennett în dezbatere. Cum, domnule ambasador al Rusiei, nu sînteți mulțumiți de vastul dumneavoastră imperiu care, de pe țărmurile Rinului, se întinde pînă la hotarele Chinei, un imperiu al cărui imens litoral e scăldat de Oceanul Înghețat, Atlantic, Marea Neagră, Bosfor, Oceanul Indian ?... Și apoi, ce rost au amenințările ? Mai e posibil oare războiul cu aceste invenții moderne, aceste obuze asfixiante trimise la distanțe de o sută de kilometri, aceste scîntei electrice lungi de douăzeci de leghe care pot să nimicească dintr-o dată un întreg corp de armată, aceste proiectile încărcate cu microbi de ciumă, holeră, febră galbenă, care ar distruge o națiune în cîteva ceasuri ?...

Apoi directorul lui *Earth Herald* se întoarce către consulul Angliei.

— Ce pot să fac pentru dumneavoastră, domnule ? îl întreabă el.

— Mult, domnule Bennett. Ar fi de ajuns ca *Earth Herald* să pornească o campanie în sprijinul nostru...

— În legătură cu ce anume ?

— Pur şi simplu pentru a protesta împotriva anexării Marii Britanii de către Statele Unite...

— Pur şi simplu ! exclamă Francis Bennett, ridicînd din umeri. O anexare care a avut loc acum o sută cincizeci de ani ! Oare domnii englezi nu se vor împăca niciodată cu faptul că ţara lor a devenit colonie americană, printr-o îndreptăţită întoarcere a lucrurilor ?... E o nebunie curată ! Cum a putut să creadă guvernul dumneavoastră că aş începe această campanie antipatriotică ?...

— Domnule Bennett, doctrina lui Monroë cere ca America să fie a americanilor, dar numai America şi nu...

— Anglia nu este decît una dintre coloniile noastre, domnule, una dintre cele mai frumoase colonii. Să nu vă închipuiţi că vom renunţa vreodată la ea !

— Refuzaţi, deci ?...

— Refuz ! Şi dacă insistaţi, vom face să se nască un *casus belli* *, pe baza unui simplu interviu al unuia dintre reporterii noştri !

— S-a sfîrşit ! murmură consulul copleşit. Regatul Unit, Canada şi Marea Britanie sînt ale americanilor... Australia şi Noua Zeelandă sînt independente ! Din tot ceea ce a fost odată Anglia nu ne-a mai rămas nimic !

— Nimic ? ripostează Francis Bennett. Dar Gibraltarul ?

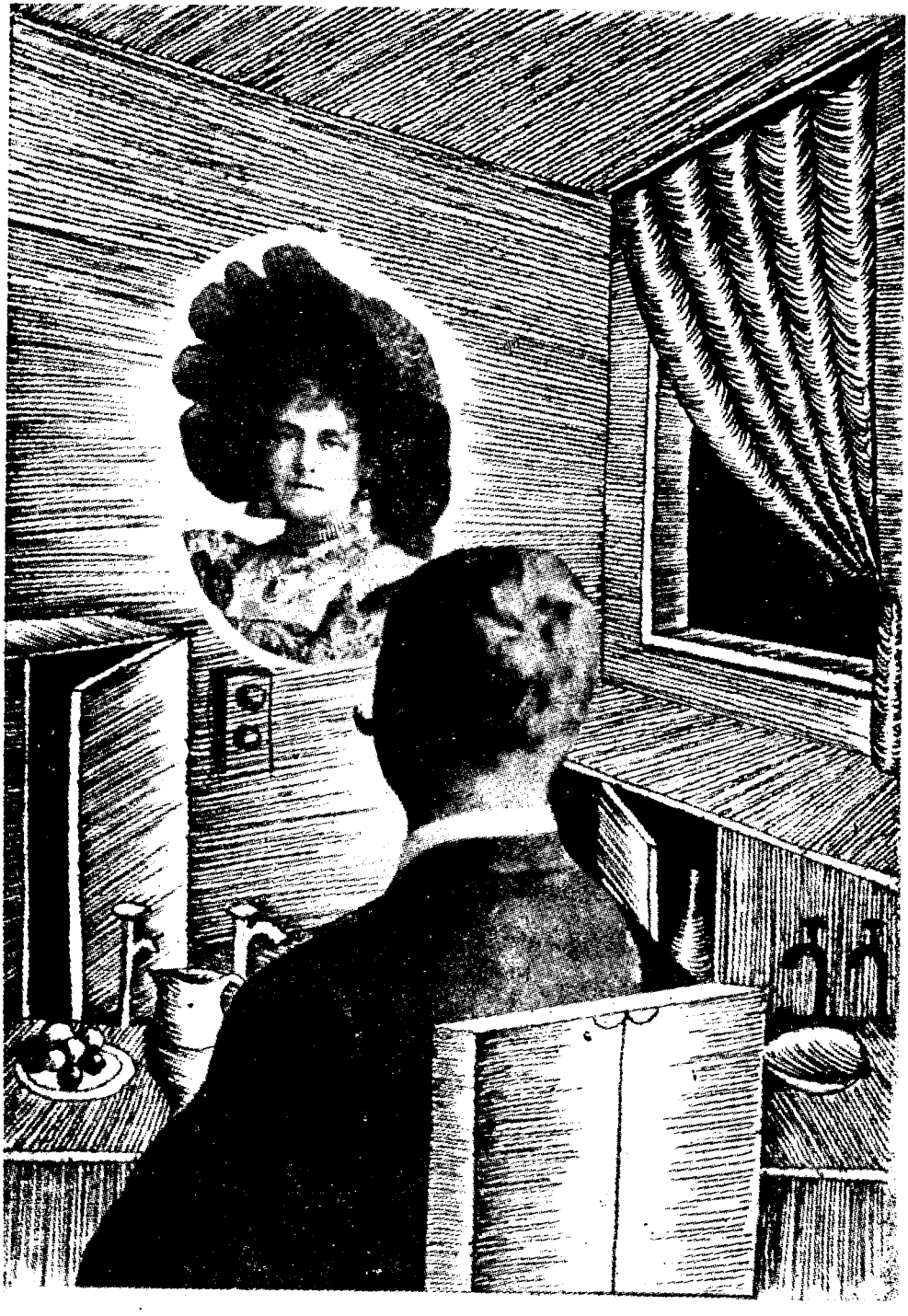
*
* *

E ora mesei. Încheind cu un gest audienţa, directorul lui *Earth Herald* iese din sala de primire, se aşază pe un fotoliu rulant şi, peste cîteva minute, se află în sufrageria situată la un capăt al palatului, la o distanţă de un kilometru.

Masa este pusă. Francis Bennett ia loc. Are la îndemînă o serie de robinete şi, chiar în faţa lui, se rotunjeşte oglinda unui fonotelefot, în care apare sufrageria palatului de la Paris. Cu toată diferenţa de oră, dl. şi d-na Bennett s-au înţeles să prînzească în acelaşi timp. Nimic nu-i mai plăcut decît să fii astfel împreună, în ciuda distanţei, să vezi şi să fii văzut, să conversezi cu ajutorul aparatelor fonotelefotice.

---

* casus belli *(în latină)* — *motiv de război. (n. r.)*

Dar sufrageria de la Paris e goală.

„Edith a întîrziat, îşi spune Francis Bennett. O, punctualitatea femeilor ! Totul progresează, în afară de asta !"...

Şi, făcînd această prea întemeiată reflecţie, el deschide unul dintre robinete.

Ca toţi oamenii avuţi ai epocii noastre, Francis Bennett a renunţat la bucătăria domestică şi s-a abonat la marea *Societate de alimentare la domiciliu*. Această societate distribuie, printr-o reţea de tuburi pneumatice, cele mai variate feluri de mîncare. E un sistem costisitor, fără îndoială, dar mîncărurile sînt mai gustoase — şi apoi are avantajul că suprimă oribila rasă a bucătarilor de ambele sexe.

Francis Bennett prînzeşte deci singur, nu fără oarecare strîngere de inimă. Tocmai îşi isprăveşte cafeaua, cînd d-na Bennett apare în oglinda telefotului.

— De unde vii, scumpa mea Edith ? o întreabă Francis Bennett.

— Ia te uită ! răspunde d-na Bennett. Ai terminat ?... Nu cumva am întîrziat ? De unde vin ?... De la modistă !... Anul acesta sînt nişte pălării adorabile ! Nici nu mai seamănă a pălării... sînt nişte bolţi, nişte cupole !... Probabil că m-am pierdut puţin în admiraţia lor !...

— Atît de puţin, scumpa mea, încît am isprăvit prînzul...

— Atunci du-te, dragul meu... du-te la ocupaţiile tale, suspină d-na Bennett. Eu mai am de făcut o vizită la croitor.

Croitorul nu-i altul decît celebrul Wormspire, cel care-a spus atît de judicios : „Femeia nu-i decît o chestiune de forme !"

Francis Bennett sărută obrazul d-nei Bennett pe oglinda telefotului şi se îndreaptă spre fereastră, unde îl aşteaptă aerocarul.

— Unde merge domnul ? întreabă aeroconductorul.

— Să vedem... am timp... Condu-mă la fabricile mele de acumulatoare de pe Niagara.

Aerocarul, minunat aparat construit pe principiul „mai greu decît aerul", se avîntă în spaţiu cu o viteză de şase sute de kilometri pe oră. Sub el defilează oraşele cu trotuarele lor mobile, care-i transportă pe trecători de-a lungul străzilor, cîmpurile acoperite cu o reţea de fire electrice ca o imensă pînză de păianjen.

După o jumătate de ceas, Francis Bennett se află la fabricile sale de pe Niagara. Aici, după ce utilizează forţa cascadelor pentru a produce energie, vinde sau închiriază această energie consumatorilor.

Încheindu-şi vizita, el se întoarce la Centropolis prin Philadelphia, Boston şi New York. Aerocarul îl lasă acasă în jurul orei cinci.

*
* *

În sala de aşteptare a lui *Earth Herald* e multă lume. Solicitatorii pîndesc întoarcerea lui Francis Bennett pentru audienţa zilnică. Sînt inventatori în căutare de capital, oameni de afaceri care propun operaţii excelente (dacă ar fi să-i credem). Trebuie să ştii să alegi : să respingi propunerile rele, să le cîntăreşti pe cele îndoielnice, să le accepţi pe cele bune.

Francis Bennett îi expediază repede pe cei ale căror idei sînt inutile sau impracticabile. Unul are de gînd să reînvie pictura, această artă atît de decăzută încît *Angelus* al lui Millet a fost vîndut cu cincisprezece franci *, şi totul datorită progreselor fotografiei în culori, inventată la sfîrşitul secolului al XX-lea de japonezul Aruziswa-Riochi-Nichome-Sanjukemboz-Kio-Baski-Kû, al cărui nume e pe toate buzele. Altul se laudă că a descoperit bacilul biogen, care ar trebui să-l facă pe om nemuritor. Un chimist susţine că a descoperit un nou corp, Nihilium, care costă numai trei milioane de dolari gramul. Un medic îndrăzneţ pretinde că posedă un medicament special împotriva guturaiului...

Toţi aceşti visători sînt daţi afară fără întîrziere.

Alţii se bucură de o primire mai favorabilă, şi în primul rînd un tînăr a cărui frunte înaltă dovedeşte o vie inteligenţă.

— Dacă altădată se credea că există şaptezeci şi cinci de corpuri simple, spune el, astăzi acest număr a fost redus la trei. Ştiţi aceasta, domnule ?

— Bineînţeles, răspunde Francis Bennett.

— Ei bine, domnule, sînt pe punctul de a reduce aceste trei corpuri la unul singur. Dacă fac rost de bani, în cîteva săptămîni reuşesc.

— Şi-atunci ?...

— Atunci, domnule, înseamnă că am determinat absolutul.

— Şi consecinţa acestei descoperiri ?...

— Voi crea cu uşurinţă orice materie — piatră, lemn, metal, fibrină...

* *„Angelus" de Jean François Millet (1815—1875) este una dintre capodoperele picturii franceze şi universale (n. r.)*

— Te pomenești că ești în stare să creezi și o ființă umană ?...

— În întregime... Îi va lipsi doar sufletul !

— Doar atît ? ripostează ironic Francis Bennett, angajîndu-l totuși pe tînărul chimist în redacția științifică a ziarului.

Un al doilea inventator, întemeindu-se pe experiențe datînd tocmai din secolul al XIX-lea și deseori reînnoite de atunci, vine cu ideea de a muta un oraș întreg dintr-o dată. Este vorba, în speță, de orașul Saaf, situat la cincisprezece mile de țărmul mării. El ar putea fi transformat în stațiune balneară, după ce ar fi transportat pe litoral pe șine de cale ferată. Asta ar duce la o enormă creștere a valorii terenurilor acoperite cu construcții sau pe care s-ar putea înălța construcții noi.

Cucerit de idee, Francis Bennett consimte să participe la această afacere cu jumătate din capital.

— După cum știți, domnule, îi spune un al treilea postulant, datorită acumulatorilor și transformatorilor solari și terestri, am reușit să nivelăm anotimpurile. Eu vreau să facem ceva mai mult. Să transformăm în căldură o parte din energia de care dispunem și să trimitem această căldură în regiunile polare, pentru a topi ghețurile...

— Lasă-mi planurile dumitale și revino peste opt zile ! îi răspunde Francis Bennett.

În sfîrșit, un al patrulea savant aduce vestea că una dintre problemele care pasionează întreaga lume are să-și capete dezlegarea chiar în seara asta.

Se știe că, acum un secol, o experiență îndrăzneață a atras atenția publicului asupra doctorului Nathaniel Faithburn. Partizan convins al hibernării umane, adică al posibilității de a suspenda funcțiunile vitale și de a le face să renască după un oarecare timp, el s-a hotărît să experimenteze pe propria lui piele eficacitatea acestei metode. După ce-a indicat, prin testament olograf, operațiile necesare pentru a fi readus la viață exact peste o sută de ani, el s-a supus unui frig de —172°. Prefăcut într-un fel de mumie, doctorul Faithburn a fost închis într-un cavou pentru perioada convenită.

Și iată că termenul expiră tocmai astăzi, 25 iulie 2889. I se propune lui Francis Bennett ca reanimarea așteptată cu atîta nerăbdare să se desfășoare într-una din sălile ziarului *Earth Herald*. În felul acesta, publicul va putea fi ținut la curent clipă de clipă.

Propunerea e acceptată și, cum operația nu va avea loc înainte de ora zece seara. Francis Bennett se întinde pe un șezlong în salonul de

audiţii. Apoi, întorcînd un buton, el stabileşte legătura cu Central Concert *.

După o zi atît de plină de evenimente, e o adevărată desfătare să asculţi operele celor mai buni dintre maeştrii noştri, alcătuite — după cum se ştie — dintr-o succesiune de delicioase formule armonico-algebrice !

Cufundat într-un somn semiextatic, Francis Bennett nu-şi dă seama că s-a întunecat. Dar iată că se deschide o uşă.

— Cine e ? tresare el, atingînd un comutator aflat la îndemînă.

Îndată, printr-o zguduire electrică produsă asupra eterului, aerul devine luminos.

— A, dumneata eşti, doctore ! se linişteşte Francis Bennett.

— În persoană, răspunde doctorul Sam, care vine să-şi facă vizita cotidiană (abonament anual). Cum vă simţiţi ?

— Bine !

— Cu atît mai bine... Să vedem limba !

O priveşte la microscop.

— Curată... Şi pulsul ?

Îi ia pulsul cu un pulsograf, asemănător instrumentelor care înregistrează trepidaţiile solului.

— Excelent !... Poftă de mîncare ?

— Aşa şi aşa.

— Da... stomacul !... Nu mai merge bine ! Îmbătrîneşte !... Va trebui neapărat să vi-l înlocuim !...

— Vom vedea ! răspunde Francis Bennett. Deocamdată, doctore, iei masa cu mine !

În timpul cinei, se stabileşte din nou comunicaţia fonotelefotică cu Parisul. De data aceasta, d-na Bennett e la masă, iar dineul, agrementat cu glumele doctorului Sam, e foarte plăcut.

— Cînd crezi c-o să te întorci la Centropolis, scumpa mea Edith ? o întreabă Francis Bennett, la sfîrşit.

— Plec chiar acum.

— Prin tub sau cu aerotrenul ?

— Prin tub.

— Atunci vei fi aici...

— La ora unsprezece şi cincizeci şi nouă de minute.

---

* *Este vorba, pesemne, despre sala centrală de concerte a oraşului Centropolis (n. r.)*

— Ora Parisului ?...

— Nu ! Ora Centropolisului.

— Atunci pe curînd şi vezi să nu pierzi tubul !

Tuburile submarine, prin care se vine din Europa în două sute nouăzeci şi cinci de minute, sînt într-adevăr preferabile aerotrenurilor, care nu fac decît o mie de kilometri pe oră.

*

* *

Doctorul a plecat, promiţînd că se va întoarce pentru a asista la reanimarea confratelui său Nathaniel Faithburn. Francis Bennett trece în birou şi se apucă să verifice operaţiile financiare de peste zi. O operaţie extrem de dificilă, cînd e vorba de o întreprindere ale cărei cheltuieli zilnice se ridică la opt sute de mii de dolari. Din fericire, progresele mecanicii moderne uşurează simţitor acest fel de muncă. Cu ajutorul piano-calculatorului electric, Francis Bennett îşi isprăveşte repede treaba.

Era şi timpul. Abia a apăsat pe ultima clapă a aparatului totalizator, cînd e chemat în salonul unde are loc experienţa. Se îndreaptă imediat într-acolo şi e primit de un numeros cortegiu de savanţi, cărora li se alăturase doctorul Sam.

Sicriul cu corpul lui Nathaniel Faithburn e aşezat pe o masă în mijlocul sălii.

Telefotul este pus în funcţiune. Lumea întreagă va putea să urmărească diversele faze ale operaţiei.

Se deschide sicriul... Este scos corpul lui Nathaniel Faithburn... E ca o mumie — galben, rigid, uscat. Dacă-l loveşti, răsună ca o bucată de lemn... Este supus căldurii... electricităţii... Nici un rezultat... Se încearcă hipnotismul... Sugestia... Nimic nu poate veni de hac acestei stări ultracataleptice...

— Ce se aude, doctore Sam ? se interesează Francis Bennett.

Doctorul se apleacă asupra corpului şi-l examinează cu cea mai mare atenţie... Introduce apoi, printr-o injecţie hipodermică, cîteva picături din faimosul elixir Brown-Sequard, care este încă la modă *...

Mumia e mai mumificată ca oricînd.

---

* *Medicul şi fiziologul francez* Charles-Edouard Brown-Sequard *(1817—1894) este unul dintre creatorii „opoterapiei", metodă terapeutică întemeiată pe utilizarea organelor şi sucurilor organice animale pentru a trata deficienţele aceloraşi organe la oameni (n. r.)*

— Cred că hibernarea a durat prea mult, răspunde doctorul Sam.

— Ah ! Ah !...

— Şi că Nathaniel Faithburn e mort.

— Mort ?...

— Cum nu se poate mai mort !

— Şi de cînd a murit ?...

— De cînd ? reia doctorul Sam. De o sută de ani... de cînd a avut proasta idee de a se lăsa congelat din dragoste pentru ştiinţă !...

— Iată o metodă care are neapărat nevoie să fie perfecţionată ! meditează Francis Bennett.

— Acesta e cuvîntul : perfecţionată, încheie doctorul Sam, în timp ce comisia ştiinţifică de hibernare se retrage cu povara sa funebră.

*
* *

Urmat de doctorul Sam, Francis Bennett se întoarce în camera sa şi, cum pare foarte obosit după o zi atît de încărcată, doctorul îl sfătuieşte să facă o baie înainte de culcare.

— Ai dreptate, doctore. Asta mă va reconforta...

— Întru totul, domnule Bennett şi, dacă doriţi, pot să comand la plecare...

— Nu-i nevoie, doctore. Baia e totdeauna pregătită şi nici măcar nu trebuie să mă deplasez din camera mea. Atingînd acest buton, baia se va pune în mişcare şi-o vei vedea cum vine singură, cu apa încălzită la o temperatură de 37°.

Francis Bennett apasă pe buton. Un zgomot surd se naşte, creşte, ia proporţii... Apoi una dintre uşi se deschide şi baia apare, lunecînd pe şine...

Cerule ! În timp ce doctorul Sam îşi acoperă faţa, din baie se aud mici ţipete de pudoare înspăimîntată...

Sosită de o jumătate de ceas prin tubul transoceanic, d-na Bennett se afla în baie...

*
* *

Mîine 26 iulie 2889, directorul lui *Earth Herald* îşi va reîncepe turneul de douăzeci de kilometri prin birourile sale. Iar seara, cînd totali-

zatorul îşi va încheia socotelile, beneficiul se va cifra la două sute cincizeci de mii de dolari, cu cincizeci de mii mai mult ca astăzi.

E bună meseria de ziarist la sfîrşitul secolului al XXIX-lea!

Şi această ultimă înţepătură este adresată, fără îndoială, nu lui Francis, ci lui Gordon Bennett, despre care tot Anatole France spunea, cu ironia lui caracteristică: „E cinstit în afaceri şi generos. De altfel, sînt bani cîştigaţi fără osteneală..."

Nu ştim dacă directorul lui New York Herald *avea suficient umor pentru a gusta fără resentimente tratamentul corosiv la care fusese supus. Ceea ce l-a afectat în mod cert este viziunea lui Jules Verne asupra Americii viitorului — şi nu din punctul de vedere al anticipaţiei tehnico-ştiinţifice.*

Închipuiţi-vă sentimentul copleşitor pe care-l încercau cititorii din anul 1889 sub torentul previziunilor verniene! În epoca felinarelor cu gaz şi a cupeurilor îşi făceau deodată apariţia „lumina fără ardere şi incandescenţă", „trotuarele mobile", „aerocarele", „aeromnibuzele" şi „aerotrenurile". *Casele incomode şi insalubre erau înlocuite dintr-o trăsătură de condei cu zgîrie-nori înalţi de trei sute de metri şi* „avînd o temperatură constantă". *Aburul, regele zgomotos al secolului al XIX-lea, era detronat de electricitate.*

Respectînd adevărul, trebuie să menţionăm că unele dintre aceste previziuni apar şi în lucrări anterioare: Robida descria pe larg tuburile pneumatice, jurnalismul telefonic, fonotelefotul, alimentarea la domiciliu şi înlocuirea picturii prin fotografia în culori; Villiers de l'Isle-Adam născocise „afişajul ceresc"; *Louis Boussenard îşi înviase eroul, savantul Synthèse, după o hibernare accidentală nu de o sută, ci de* Zece mii de ani *într-un bloc de gheaţă* *. *Dar migraţia ideilor constituie un fenomen frecvent şi firesc, mai ales în literatura ştiinţifico-fantastică. La rîndul său, Jules Verne oferă unei întregi pletore de imitatori o inepuizabilă sursă nu numai de idei, ci şi de situaţii şi soluţii.*

Povestirea În secolul al XXIX-lea *cuprinde însă şi destule anticipaţii pe care nu le-am întîlnit la contemporanii lui Jules Verne. Marele vizionar intuieşte unele descoperiri şi ipoteze actuale în domeniul fizicii atomice şi al medicinei, al semiconductorilor şi al maşinilor de calcul, al*

* *Apărut în 1886, romanul lui Boussenard cuprinde şi alte anticipaţii interesante, printre care învăţarea rapidă în timpul somnului* „în locul asimilării lente" *—idee pe care aveau s-o reia (sau s-o redescopere) Hugo Gernsback în* Ralph 124 C 41+ *şi Aldous Huxley în* Splendidă lume nouă.

transformării globului pămîntesc. Referindu-ne şi la alte lucrări ale sale Insula cu elice, În faţa steagului, Stăpînul lumii, Goana după meteor, Uimitoarea aventură a misiunii Barsac, *credem că putem infirma opinia larg răspîndită potrivit căreia scriitorul „propagă... numai invenţii şi descoperiri existente" (51) sau, cu o formulă mai elastică, „n-a inventat nici o maşină care să nu fi existat pînă la el în formă embrionară" (9).*

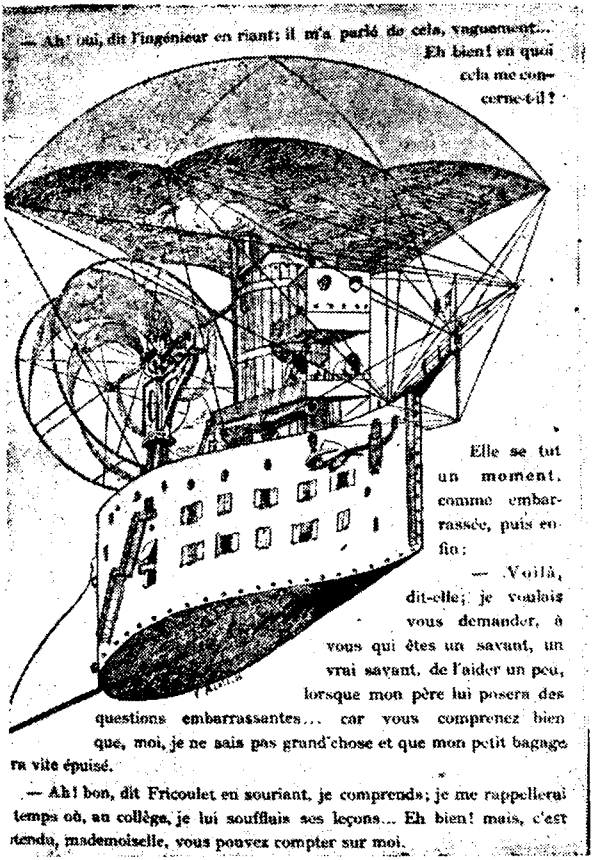
Dar nimic din toate acestea nu explică atitudinea lui Gordon Bennett. Pentru a o înţelege, trebuie să ne referim la elementele satirice ale povestirii, la modul în care îşi imagina Jules Verne viitorul capitalist.

În 1866 scriitorul pornise în cea mai lungă croazieră a lui, spre ţărmurile Americii, însufleţit nu numai de dorinţa de a cunoaşte oameni şi locuri noi, ci şi de necesitatea de a respira un aer mai liber. Franţa celui de-al doilea imperiu, ca şi întreaga Europă, se afla sub călcîiul de fier al reacţiunii dezlănţuite după înfrîngerea revoluţiei de la 1848. Iar America... Jules Verne mai credea că America e republica democratică, „ţara tuturor posibilităţilor" pe care o zugrăvise în De la Pămînt la Lună.

Realitatea îi spulberă iluziile. De acum înainte, în cărţile lui va apărea adevăratul chip al Lumii Noi. Şi iată-l condamnînd expansionismul — explicit în discuţia dintre Francis Bennett şi consulul englez, implicit în alegoria înmulţirii stelelor de pe drapel (alegorie reluată în Insula cu elice). *Iată-l criticînd subordonarea statului de marii bogătaşi, sistemul bipartizan, unele procedee ale justiţiei burgheze, comercializarea literaturii şi a artei...*

E adevărat că din acest tablou lipseşte trăsătura esenţială: contradicţia între capital şi muncă, între Francis Bennett şi cei care trudesc în fabricile sale de acumulatoare de pe Niagara sau în tipografia lui Earth Herald. *Dar poate că îi cerem prea mult consilierului municipal din Amiens. Democrat şi republican convins, el nu s-a ridicat la înţelegerea ştiinţifică a fenomenelor sociale şi, cu toate că a cunoscut forţa proletariatului în insurecţiile din 1848 şi 1871 (Comuna din Paris), n-a văzut în această clasă* noul *care avea să clădească o lume nouă. Iată de ce viitorul îi apare doar ca o reflectare a prezentului într-o oglindă măritoare şi multiplicatoare.*

Tabloul realizărilor tehnico-ştiinţifice ale anului 2889 comportă o ciudată omisiune. Cu două decenii înaintea apariţiei povestirii, Barbicane, Nicholls şi Ardan priveau cealaltă faţă a Lunei prin hublourile proiectilului lansat de uriaşul Columbiad (În jurul Lunei, 1869). *Iar acum e vorba de* „a întoarce Luna", *pentru a afla dacă există sau nu seleniţi. Să fi renunţat*

— Ah! oui, dit l'ingénieur en riant; il m'a parlé de cela, vaguement... Eh bien! en quoi cela me concerne-t-il?

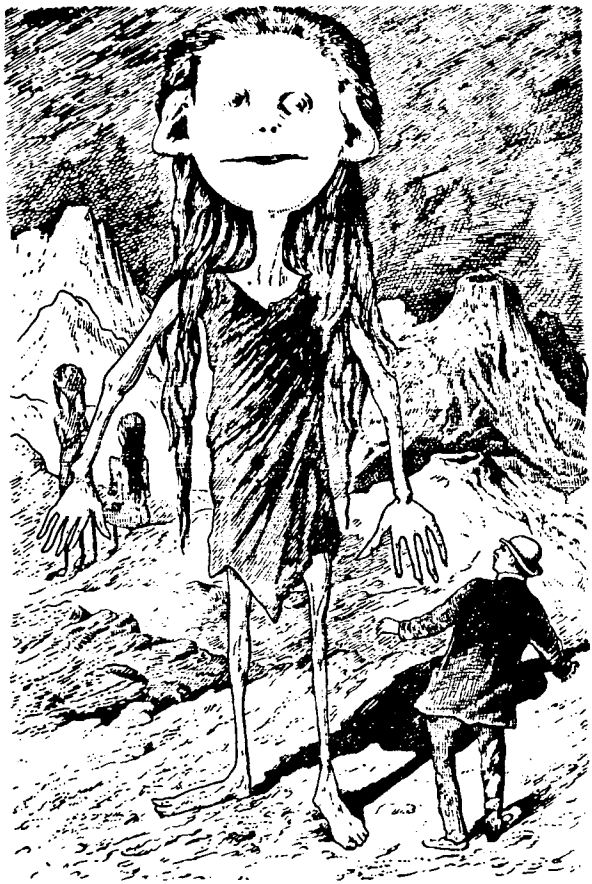
Elle se tut un moment, comme embarrassée, puis enfin:

— Voilà, dit-elle; je voulais vous demander, à vous qui êtes un savant, un vrai savant, de l'aider un peu, lorsque mon père lui posera des questions embarrassantes... car vous comprenez bien que, moi, je ne sais pas grand'chose et que mon petit bagage va vite épuisé.

— Ah! bon, dit Fricoulet en souriant, je comprends; je me rappellerai temps où, au collège, je lui soufflais ses leçons... Eh bien! mais, c'est entendu, mademoiselle, vous pouvez compter sur moi.

Jules Verne la ideea zborului cosmic?... Oricum, sămînța aruncată de el a prins rădăcini în imaginația unei cohorte de epigoni, printre care se numără și HENRI DE GRAFFIGNY.

Secretar de redacție la revista Știința populară, *participant la patruzeci de ascensiuni cu balonul în vederea cercetărilor meteorologice, Graffigny (particula nobiliară e un moft scriitoricesc) este autorul unei serii de lucrări care romanțează cu mai mult sau mai puțin succes anumite date științifice. Povestirea* Printre ghețuri, *de pildă, aduce în scenă un vas* „astfel construit încît putea să navigheze la fel de bine și sub valuri", *care este imobilizat de ghețurile submarine în regiunea polară (asemănarea cu binecunoscutul episod din* Douăzeci de mii de leghe sub mări *nu e,*

desigur, întîmplătoare...). O altă povestire, În lumea planetelor, *ne poartă pe Lună, pe o cometă şi pe un bolid, împreună cu Gabriel Lion şi cu unchiul său Humphrey Johanes,* „una dintre gloriile Angliei". *Să reţinem că forţa propulsivă iniţială e furnizată de erupţia unui vulcan, căci această idee revine şi în romanul-fluviu* Aventuri extraordinare ale unui savant rus *(1889), scris în colaborare cu G. Le Faure.*

Nu vom încerca să redăm in extenso *subiectul acestei cărţi excesiv de bogate în întîmplări, invenţii şi descoperiri ştiinţifice sau pseudoştiinţifice. Ajunge să spunem că Mihail Osipov, fiica sa Selena, îndrăgostitul conte Gontran de Flammermont, prietenul său Alcide Fricoulet şi americanul Farenheit pornesc, mînaţi de interese cu totul divergente, pe urmele*

lui Fedor Sharp, tip de savant diabolic, care nu ezită să-i însceneze un proces politic lui Osipov pentru a pune mîna pe planurile unui tun, semănînd teribil cu Columbiadul. De altfel, romanul este împănat cu „julesvernisme" : obuzul-vagon se transformă temporar într-un satelit al Lunei, după ce pornirea lui a dat naştere unui adevărat cataclism (De la Pămînt la Lună) ; *eroii părăsesc „nacela" aparatului lor interplanetar pentru a putea amercuriza* (Cinci săptămîni în balon), *au accese de vitalitate şi furie colectivă datorite abuzului de oxigen* (Doctor Ox) *şi călătoresc cu o cometă care a desprins o bucată din Mercur* (Hector Servadac) *etc. Autorii au însă şi un aport original în îmbogăţirea arsenalului ficţiunii ştiinţifice. Pe lîngă folosirea erupţiilor vulcanice, mai amintim descoperirea unei substanţe care* „are proprietatea de a fi atrasă de lumină", *utilizarea presiunii luminii în zborul interplanetar, o profuziune de vehicule imaginare concepute în mod ingenios etc., etc. Din păcate, romanul merită cu prisosinţă calificativul pe care i-l acordă Camille Flammarion în prefaţa-scrisoare către autori : „bazat în întregime pe Astronomie" — ceea ce se traduce printr-o inflaţie de prelegeri plictisitoare.*

*Acest prim periplu solar efectuat cu mijloace în general verosimile * ne înfăţişează şi primul război purtat pe o altă planetă. Două dintre naţiunile de pe Marte se înfruntă cu fulgere şi uragane artificiale, pentru a rezolva temporar problema suprapopulaţiei. Plătind astfel tribut malthusianismului, Le Faure şi Graffigny prezintă războiul ca un fenomen trist dar* „necesar, indispensabil", *care încetează atunci cînd au murit destui beligeranţi. Există însă şi autori de anticipaţii care încearcă să dea acestui fenomen o aureolă romantică, exaltîndu-i „virtuţile regeneratoare". Prototipul lor este CAPITAINE DANRIT, pseudonim rezultat din anagramarea numelui real : Emile-August Driant.*

Ofiţer de infanterie, ginere şi aghiotant al generalului reacţionar Boulanger, Danrit publică, începînd din anul 1889, cele patru părţi ale Războiului de mîine : Războiul fortăreţelor, Războiul pe şes, Războiul în balon, Jurnalul de război al locotenentului von Siefke. *Această tetralogie acumulează şarjele de cavalerie, mitralierele şi semnalizările de ultimul tip, obuzele-sirenă avînd menirea să sperie caii, fortăreţele marine, baloanele captive şi dirijabile. Inovaţiile apar mai ales pe tărîmul aerostaticii, autorul opunînd un dirijabil cu motor electric baloanelor germane, echipate cu maşini cu aburi, asemeni balonului experimentat de Giffard*

* Hector Servadac *apăruse în 1877, dar acolo totul se desfăşura în temeiul acceptării unui postulat fantezist :* Kidnapingul *efectuat de cometă.*

în 1852. Confruntarea are drept rezultat victoria deplină a Franței. Kaiserul Wilhelm moare pe cîmpul de luptă. Alsacia și Lorena se întorc la patria-mamă.

În Invazia neagră (1895), *imaginația lui Danrit brodează anticipații mai cutezătoare pe o canava care înlocuiește naționalismul cu rasismul. Pentru a opri înaintarea irezistibilă a africanilor în Europa, civilizația occidentală recurge la trăgători-robot, locomotive de asalt, ploi și nori artificiali, atacuri aeriene și, în sfîrșit, o mare ofensivă bacteriologică. Apare din nou și un aerostat perfecționat: dirijabilul metalic lenticular — inspirat de un proiect real al aeronautului Capazza, ca și balonul dirijîndu-se prin „alunecări" din romanul* Ordinul țarului *(1900).*

După Războiul fatal *(1901—1902), în care elementul hotărîtor al înfrîngerii Angliei de către Franța îl constituie un nou model de submarin, după* Robinsonii văzduhului *(1907), în care tema războiului se retrage o clipă în umbră, lăsînd locul descoperirii Polului Nord de către aeronauții francezi și americani aflați pe bordul unui dirijabil, Danrit se alătură cu entuziasm susținătorilor aparatelor de zbor mai grele decît aerul în* Aviatorul Pacificului *(1909). Acest episod al unui război între Statele Unite și Japonia descrie croaziera unui aviator francez, care zboară din insulele Hawaii pînă pe coasta americană.*

Romanele lui Capitaine Danrit nu mai prezintă interes astăzi decît pentru istoria literară. Îngustimea vederilor social-politice ale autorului se îmbină cu un stil sărac și defectuos, cu o galerie de personaje convenționale, cu intrigi sentimentale de o desăvîrșită platitudine. Iar viabilitatea literaturii științifico-fantastice se află într-un raport direct proporțional cu nivelul acestor componente hotărîtoare ale oricărei opere literare — anticipațiile în sine fiind caduce, ca însăși realitatea pe care o prefigurează.

*Variațiile pe tema „războiul de mîine" vor umple paginile multor cărți ulterioare celor ale lui Capitaine Danrit *. Analiza lor ar fi superfluă și fastidioasă. Menționăm doar că, o dată cu întrezărirea uriașei forțe pe care o ascunde atomul, încep să apară avertismente în legătură cu pericolul unei conflagrații fatale nu pentru o țară sau alta, ci pentru întreaga*

* *Paul d'Ivoi:* Căpitanul Nilia, Tunul somnului ; *Léon Daudet:* Napusul, plaga anului 2227, Cer de foc ; *Commandant Verdun:* Cu fața la dușman (Războiul subteran, Escadronul Ciclon, Așii) *etc.*

planetă. Este versiunea modernă şi din păcate întemeiată a vechilor angoase legate de miticul sfîrşit al lumii.

Dar literatura franceză cultivă uneori şi fiorul unui pericol planetar de altă natură. MARCEL SCHWOB, care visase să scrie un roman à la Jules Verne, intitulat Pămîntul în anul 2000, *publică în* Écho de Paris *evocarea apocaliptică a* „incendiului terestru". *Povestirea cu acest titlu, inclusă apoi în volumul* Regele cu mască de aur *(1892), ne înfăţişează omenirea mistuită de un torent de flăcări cosmice care nu cruţă nici ultimul şi nevinovatul cuplu de adolescenţi, rătăcind într-o barcă fragilă pe oceanul clocotitor.*

Opera lui Marcel Schwob cuprinde şi alte fantezii paraştiinţifice, din familia celor ale lui Villiers de l'Isle-Adam. Teroarea viitoare (Inimă dublă, *1892) reia, de altfel, imaginea oraşului incendiat de anarhişti din* Etna la domiciliu. *Dar relatarea sobră, minuţioasă, metodică a lui Villiers e înlocuită de o descriere halucinantă. Pe fundalul clădirilor sfîrtecate de explozii şi al mormanelor de cadavre se proiectează teribila ghilotină trasă de caii înnebuniţi.*

De Villiers de l'Isle-Adam ne aminteşte, de data aceasta mai mult ca spirit şi atmosferă, şi Maşina de vorbit (Regele cu mască de aur). *Povestitorul întîlneşte un omuleţ care-l invită să-i vadă opera:*

„...un gît uriaş, încordat şi pestriţ, cu cute de piele neagră care atîrnau şi se umflau... şi două buze enorme care tremurau deasupra. Şi prin scîrţîiala roţilor şi ţipătul firelor de metal se vedea cum freamătă aceste bucăţi de carne şi buzele gigantice se întredeschideau parcă şovăind; apoi, în adîncul roşu al prăpastiei care se căsca, un imens lob cărnos se agita, se ridica, se legăna, se întindea în sus, în jos, la dreapta, la stînga; o rafală de vînt se dezlănţuia în maşină şi cuvinte articulate ţîşneau, scoase de o voce neomenească".

Schwob ar fi putut desigur să imagineze o construcţie cu un aspect mai seducător. Această caricatură grotescă a aparatului vocal joacă însă un rol bine definit în povestire. Cînd e pusă să pronunţe „Eu am creat Cuvîntul!", *maşina se strică — şi inventatorul îşi pierde graiul. Omul poate deci, în viziunea autorului, să imite natura, dar fără a concura cu iluzoriul său demiurg. O concluzie îndreptată, la urma urmei, tot împotriva mecanizării excesive a vieţii materiale şi spirituale.*

Întorcîndu-ne la tema pericolului planetar, vom observa că enigmaticul torent de foc din Incendiul terestru *e înlocuit uneori cu ameninţări mai palpabile. În* Convorbirea dintre Eiros şi Charmion, *Edgar Allan Poe*

descria încă în 1839 distrugerea omenirii de către o cometă. Această eventualitate, discutată şi într-un capitol din Aventuri extraordinare ale unui savant rus, *reapare pe prim plan în romanul lui* CAMILLE FLAMMARION Sfîrşitul lumii *(1893).*

Pasionat astronom şi popularizator al astronomiei, Flammarion a debutat la 16 ani cu un studiu despre pluralitatea lumilor locuite. E o teză care străbate întreaga lui operă, inspirîndu-i pagini înnobilate de un veritabil fior cosmic :

„«Omenirile cerului» nu mai constituie un mit. De pe acum, telescopul ne pune în legătură cu patriile lor ; spectroscopul ne ajută să realizăm aerul pe care-l respiră ; uranoliţii ne pun la îndemînă substanţa munţilor lor...

Noi înțelegem acum existența Universului, auzim acordurile imensei armonii și, cu o convingere de nezdruncinat, întemeiată pe demonstrația pozitivă, aclamăm din adîncul conștiinței noastre acest adevăr imperisabil : Viața se dezvoltă fără sfîrșit în spațiu și timp ; ea este universală și veșnică, ea umple Nemărginirea cu acordurile sale și va domni în vecii vecilor, o nesfîrșită eternitate" (Pămînturile cerului).

Lucrările lui Flammarion au contribuit într-o mare măsură la trezirea interesului generației sale față de universul extraterestru. Și dacă influența lor asupra lui Maupassant (Omul din Marte, Horla) *constituie deocamdată numai o prezumție, descoperim în romanul lui Jules Verne* Hector Servadac *un pasaj inspirat în mod cert de una din* Povestirile infinitului. *E vorba despre imaginara explorare vizuală a trecutului, pornind de la cea mai spectaculoasă proprietate a luminii : viteza absolută.*

Sfîrșitul lumii *e un roman în două părți. Acțiunea primei părți se desfășoară în secolul al XXV-lea, într-un decor similar celui al lucrărilor de anticipație trecute în revistă pînă acum. Observațiile și calculele astronomilor stabilesc apropierea inexorabilă a unei comete care se va ciocni cu Pămîntul — prilej pentru lungi dizertații didactice. Omenirea înnebunită retrăiește zilele de groază dinaintea anului 1000. Doar savanții, întruniți la Paris într-un mare congres, dezbat cu seninătate modalitățile pieirii rasei umane. Din fericire, cometa explodează chiar înaintea coliziunii, risipindu-se în ploi meteoritice.*

A doua parte a romanului, a cărei acțiune e situată în secolul șaizeci, ne propune un nou motiv de neliniște : răcirea progresivă a planetei, însoțită de o deshidratare progresivă. Omenirea s-a retras către ecuator, unde și-a clădit orașe superbe, depozitare ale comorilor științei și artei. Viața este însă condamnată. Eva și Omegar, ultimii reprezentanți ai unei civilizații odinioară înfloritoare, se sting împreună la umbra piramidelor.

E interesant de remarcat că Flammarion, acest înflăcărat susținător al tezei pluralității lumilor locuite, n-a crezut în posibilitatea călătoriilor interplanetare. El fundamentează, în schimb, „teoria" reîncarnării pe alte corpuri cerești a celor morți pe Pămînt. Victimă a unui accident aerostatic, Georges Spero ajunge astfel pe Marte și-i transmite autorului, prin telepatie, impresiile sale (Urania). *Iar Eva și Omegar întrezăresc în ultima clipă* „corpul astral" *al faraonului Keops, verigă de legătură cu restul sistemului solar și cu universul a cărui nemărginire asigură eterna continuitate a vieții.*

Pentru a înțelege acest paradox aparent — omul de știință propovăduind spiritismul — trebuie să ne reamintim de Crookes și de adevărata campanie pe care a dus-o eminentul fizician englez în scopul „autentificării" fenomenelor oculte. După părerea noastră, explicația trebuie căutată în primul rînd în contradicția dintre caracterul implicit materialist și dialectic al cercetării științifice și concepțiile filozofice idealist-metafizice ale unor cercetători, contradicție care își găsește o rezolvare iluzorie tocmai în asemenea încercări de a concilia lucruri de neconciliat.

O argumentare mai susținută ne-ar îndepărta prea mult de obiectul discuției noastre. Vom încheia deci aceste rînduri despre Camille Flammarion subliniind că Sfîrșitul lumii *pare să fie primul roman francez de anticipație utilizînd ipoteza unui cataclism pe scară planetară. Mai tîrziu vor veni Jules Verne cu* Eternul Adam * *și Rosny aîné cu* Moartea Pămîntului, *Noëlle Roger cu* Noul potop *și Ernest Pérochon cu* Oamenii frenetici, *René Barjavel cu* Pustiire *și Elsa Triolet cu* Calul roib. *Mai tîrziu, „sfîrșitul lumii" nu va mai fi opera unor convulsii cosmice naturale, ci a lipsei de înțelepciune a oamenilor — acești ucenici vrăjitori care au eliberat forțele intime și copleșitoare ale materiei.*

Dar ipoteza cataclismelor poate inspira nu numai previziuni, ci și evocări, nu numai anticipații obișnuite, ci și anticipații retrospective. În această sferă se înscrie ispititoarea temă a civilizațiilor dispărute, despre care am amintit în treacăt în legătură cu poemul lui Lamartine Căderea unui înger *și pe care o vom ilustra cu romanul lui ANDRÉ LAURIE,* Atlantis.

Inamic declarat și activ al celui de-al doilea Imperiu, ziaristul Pascal Grousset a jucat un rol important în timpul revoluției din 1871. Membru al Comunei, delegat cu Afacerile Externe, el a fost condamnat la deportare pe viață în Noua Caledonie. Evadînd în 1874, a ajuns în Australia, apoi în Statele Unite și, în sfîrșit, în Anglia, unde a devenit corespondent al presei pariziene sub pseudonimul Philippe Daryl. Amnistia din anul 1881 i-a îngăduit să se întoarcă în țară. Semnînd André Laurie, a început să colaboreze la Magazinul de educație și recreație *al lui Hetzel cu romane pedagogice, de aventuri și de anticipație.*

---

* *Scriitorul nu-și ia în serios eroii din* Sens dessus dessous *(1889) — tradus la noi cu titlul* Întîmplări neobișnuite *— care vor să schimbe direcția axei Pămîntului, ceea ce ar antrena modificări catastrofale ale raportului actual dintre uscat și apă.*

Prieten apropiat şi admirator al lui Jules Verne, Laurie a scris împreună cu marele romancier Epava „Cynthiei" *(1886). Unii comentatori presupun că l-ar fi ajutat şi la redactarea ultimelor „călătorii extraordinare". E o supoziţie care nu rezistă unei analize atente. Cu toate eforturile sale de a-şi egala maestrul, Laurie rămîne doar un discipol conştiincios şi cam demodat, educativ cu ostentaţie, mediocru ca stil şi lipsit de ritmul pe care-l reclamă aventura, fie ea şi ştiinţifică.*

Primul său roman purtînd amprenta anticipaţiei este Exilaţii Pămîntului *(1888), în care ştiinţa europeană înfruntă magia egipteană, izbutind să realizeze o călătorie în Lună.* Rubinul Marelui Lama *(1892) îmbină două teme clasice: fabricarea pietrelor preţioase artificiale şi cucerirea văzduhului, pe care Laurie o pune, ca şi Jules Verne, pe seama aparatelor de zbor mai grele ca aerul. Cît despre tema marilor civilizaţii dispărute, ea apare în romanele de aventuri* Gérard şi Colette *(Africa) şi* Secretul Magului *(Persia), dar mai ales în* Atlantis *(1895).*

Abandonată în evul mediu, ca atîtea alte mituri ale antichităţii, Atlantida cunoaşte un interes crescînd îndată după descoperirea Lumii Noi cu care a identificat-o, cel dintîi, spaniolul Gomara (Istoria generală a Indiilor, *1553). Printre autorii francezi preocupaţi de această problemă pasionantă se numără Jean Silvain Bailly (*Scrisori despre Atlantida lui Platon şi vechea istorie a Asiei, 1779), *Bory de Saint-Vincent (*Eseu despre Insulele Fericite şi antica Atlantidă, *1803), Jeyn François Jolibois (*Dizertaţie despre Atlantida, *1843) — pentru a-i pomeni doar pe cîţiva dintre cei pe care i-ar fi putut citi Jules Verne, înainte de a se asocia părerii că marea insulă scufundată se afla acolo unde a situat-o Platon, la apus de Coloanele lui Hercule (Gibraltarul de astăzi). De altfel, cu doi ani înaintea apariţiei romanului* Douăzeci de mii de leghe sub mări *(1870), Hetzel, editorul* Călătoriilor extraordinare, *publica lucrarea lui Zurcher şi Margollé* Lumea submarină, *care rezuma în capitolul al X-lea cunoştinţele istorice şi geologice privitoare la Atlantida. Ipotezele şi argumentele ştiinţifice se transfigurează într-una dintre cele mai frumoase pagini ale romanului:*

„Acolo, sub ochii mei, se iveau ruinele unui oraş distrus, ruinat, căzut, cu acoperişurile prăvălite, cu templele prăbuşite, cu arcadele desfăcute, cu coloanele dărîmate la pămînt, ruine în care se mai simţeau încă proporţiile armonioase ale unui gen de arhitectură toscană. Mai departe se zăreau rămăşiţele unui apeduct uriaş; apoi, înălţimile năclăite ale unei acropole ale cărei forme aminteau de Parthenon; ici, urmele unui

chei, ca şi cum vreun port antic ar fi adăpostit odinioară, la ţărmurile unui ocean dispărut, corăbiile comerciale şi triremele de război ; dincolo, crestele prelungi ale unor ziduri năruite, străzi largi, pustii, un întreg Pompei îngropat sub apă, pe care căpitanul Nemo îl reînvia în faţa ochilor mei !

Unde mă aflam ? Unde mă aflam ? Voiam să ştiu cu orice preţ, voiam să vorbesc, voiam să-mi smulg casca de aramă care îmi acoperea capul.

Dar căpitanul Nemo, venind spre mine, mă opri cu un semn. Apoi, ridică de pe jos o piatră cretoasă şi, apropiindu-se de o stîncă de bazalt negru, scrise un singur cuvînt :

Atlantida"

După un sfert de veac, aspirantul René Caudal, eroul lui André Laurie, coboară în aceeaşi regiune cu submarinul „Titania" şi descoperă nu o aglomerare de vestigii, ci un uriaş palat de cristal în care trăiesc ultimii atlanţi : Haricles şi Atlantis, frumoasa lui fiică. Capitolul al XV-lea al romanului este închinat evocării cataclismului care a dus la pieirea Atlantidei şi la exilul submarin voluntar al celor douăzeci de familii unite în jurul înţeleptului Arhitas.

POVESTIREA LUI ATLANTIS

„Ceea ce vă voi povesti acum, străine şi tu, tată, e o tradiţie foarte veche. Ea urcă, prin anii ce-au trecut, pînă la două sau trei mii de lustre *.

Am auzit-o în parte de pe buzele venerabile ale lui Haricles, care a primit-o el însuşi de pe acelea ale lui Antigoras, nobilul său tată. La rîndul său, acesta a moştenit-o de la tatăl său — şi aşa pînă în negura timpurilor.

De asemeni, deseori, după ce creştetul meu a trecut de genunchiul lui Haricles, acesta m-a făcut să urmăresc cu degetul şi să silabisesc pe papirusul antic tradiţia strămoşilor noştri.

* *Lustru — o perioadă de timp de cinci ani (n. r.)*

La început, părinţii noştri trăiau pe pămînt ca şi voi ceilalţi şi adîncul mărilor, necunoscut de ochiul omenesc, nu era locuit decît de monştrii abisului, de tritonii şi nimfele marine.

Patria noastră era atunci un vast continent care se întindea dincolo de Coloanele lui Hercule, în direcţia acestor pămînturi nou descoperite, după cum ne-ai spus, şi pe care voi le numiţi americane.

Era una dintre acele colonii elenice despre care tu, tinere, ai auzit vorbindu-se. Dar cît de înfloritoare ! La ce treaptă a puterii ajunseseţi, o, strămoşi ai mei, şi în artele războiului şi în cele ale păcii ! Tu vorbeşti despre Fidias, Scopas, Praxitele. Nu ştiu ce-au creat. Dar, înainte de a fi văzut capodoperele ieşite de sub dalta lor, n-aş putea mărturisi că i-au întrecut pe maeştrii noştri, cărora le păstrăm o pioasă amintire şi ale căror principale lucrări au fost redesenate de penelul sprinten al pictorilor noştri decoratori.

Pătrunşi de cele mai curate tradiţii ale artei egiptene — căci înţelepţi veniţi din vechea ţară a lui Isis se îngrijiseră să le formeze gustul şi să le călăuzească mîna — ei creau noi minuni în fiecare zi. În oraşele lor libere se înălţau temple magnifice, închinate unor zei care au fost părinţii zeilor voştri.

Viaţa se scurgea cu seninătate şi măreţie. Această libertate despre care ne-ai vorbit ca despre un bun dobîndit cu preţul unor valuri de sînge — singurul pentru care trebuie să bată inima unei făpturi nobile, după cum m-a învăţat tatăl meu încă din leagăn — noi o aveam în mod netăgăduit şi fără luptă. Cel mai modest dintre noi avea drepturile sale respectate de toţi, după cum el le respecta pe cele ale maimarilor ţării sale.

Pămîntul, tînăr şi fecund, îşi dăruia din belşug toate fructele fericiţilor săi copii. Aerul era curat, uşor, înmiresmat. Acestea sînt, o, Haricles, lucrurile pentru care i-am pizmuit adesea pe aceşti fericiţi muritori : lumina lui Febus, întinsul cer albastru deasupra capetelor lor, codrii adînci, munţii înzăpeziţi pierzîndu-şi crestele în nori... Nici tu, nici eu n-am cunoscut bucuria de a respira aerul dătător de viaţă al ţării natale... Şi totuşi, putem noi să ne plîngem ?... Ce minune este existenţa noastră aici !... Ce mărturie a prodigiosului geniu al strămoşilor noştri !...

Vei judeca singur, străine.

Pe la mijlocul celei de-a douăzecea olimpiade, sub domnia lui Aclepios, fericirea popoarelor Atlantidei fu tulburată brusc de o teribilă catastrofă. Într-o dimineaţă, Febus se ivi cu faţa întunecată, înconjurat

de nori străbătuți de fulgere. Apoi, un nor roșcat îl acoperi dintr-o dată ; se porni un vînt aprig și, în adîncurile sumbre ale cerului, se auzi bubuind tunetul. Fiecare, întinzînd mîini rugătoare, îi imploră pe zei ; dar marea, agitată de o mișcare convulsivă, se ridica în port ca și cum monștri necunoscuți voiau să iasă din ea. Zgomote sinistre se dezlănțuiră pe un munte vecin. De mai multe zile — fenomen înfricoșător — fruntea lui întredeschisă revărsa valuri de fum negricios și rău mirositor...

Deodată, o jerbă de flăcări țîșnește și se înalță pînă în nori... Ea recade într-un cumplit potop și, de-a lungul coastelor muntelui, șiroiesc torente de lavă incandescentă care mistuie și acoperă locuințele cuibărite pe aceste pante pline de verdeață. În același timp, trosnituri groaznice se aud sub pașii nenorociților care fug de această mare de foc. Pămîntul se deschide și se scufundă. Mii de oameni dispar în abisul săpat astfel sub picioarele lor. Pretutindeni, scoarța crapă, copacii dezrădăcinați se prăbușesc, templele și locuințele se surpă cu zgomot — și din cer plouă cu flăcări care incendiază monumentele cruțate de cataclism ...Valurile oceanului asaltează coasta, o potopesc și îi înecă pe cei care voiau să fugă pe acest drum !...

Nenorocirea dură timp de mai mulți sori... În sfîrșit, elementele își potoliră mînia și, cînd oamenii înspăimîntați își numărară dezastrele, își dădură seama că istmul care unea Atlantida cu continentul african nu mai exista. Un mare gol, o mare încă agitată de hula convulsivă înlocuise digul natural. Apele învăluiau acum din toate părțile ceea ce fusese pînă atunci o imensă peninsulă.

Se scurseră primele zile. Cei dispăruți fură plînși. Cei care-și găsiseră moartea în cataclism și ale căror trupuri mutilate acopereau pămîntul fură strînși pios laolaltă. Pe noul țărm al mării fu ridicat un rug imens și rămășițele lor fură arse în mijlocul tînguirilor unui întreg popor. Fiecare familie pierduse pe careva dintre ai săi. Unele se stinseseră pentru totdeauna. Și în locul monumentelor sublime rămase de la strămoși, mormane de ruine înnegrite de flăcări se îngrămădeau pretutindeni.

Dar inima atlanților era prea nobilă pentru ca ei să se lase pradă descurajării. Fiecare, bărbat, femeie, copil, munci pe măsura forțelor sale. După un timp relativ scurt, orașele Atlantidei își regăsiseră vechea lor splendoare... Locuitorii căpătau curaj. Durerea se liniștise ; uitarea, această floare care încolțește în chip firesc în sufletul oamenilor, cum mi-a spus tatăl meu, creștea în sufletul lor și în curînd îngrozitorul cata-

clism care-i rupsese de restul lumii — fapt de care mulţi se bucurau, socotind puţin de dorit vecinătatea hoardelor barbare ale Africii — curînd, zic, acest eveniment n-avea să mai fie decît o amintire.

Dar mînia zeilor, dintr-o pricină rămasă de nepătruns, se stîrnise împotriva atlanţilor.

După ce scăpaseră de focul cerului şi de cel al vulcanului, de cutremurul de pămînt şi de năvala apelor oceanului, un alt fenomen şi mai înfricoşător se produse.

Se băgă de seamă, dintr-o dată, să solul se lăsa ! Încet, desigur, cu o mişcare de nesimţit, dar continuă, insula noastră cobora. Ieri, faleza care apăruse în clipa ruperii istmului atîrna asupra abisului la o înălţime de o sută de coţi. Astăzi, ea părea mai puţin cutezătoare ; şi, după cîteva luni, abia mai întrecea nivelul apei ! Cîmpii înverzite se întindeau mai jos, dezmierdate de valurile albastre ale mării înşelătoare ; inundate curînd, suprafaţa lor ceda sub paşii călătorului nesocotit. Acolo unde punea el piciorul, clocotea imediat apa unui lac miniatural...

La început vrură să se îndoiască, să reacţioneze, să nege... Faptele se impuneau totuşi : ţărmurile noastre dispăreau încet-încet sub valuri. Scufundarea nu se simţea, dar era continuă. Moartea cea mai cumplită devenea de neînlăturat !...

Cînd adevărul fu cunoscut, nenorociţii atlanţi rămaseră mai întîi încremeniţi. Fură poruncite rugăciuni publice ; sacrificiile fumegară pe altare. Dar nenorocirea nevăzută continuă să macine zi de zi însăşi temelia patriei lor.

Atunci se adunară învăţaţii. Ţara noastră strălucise totdeauna prin geniul pătrunzător al fiilor săi. Cei mai pricepuţi se aplecară vreme cam de două luni asupra calculelor lor : ei făcură observaţii, stabiliră medii şi aflară : cel mai devreme peste zece, doisprezece ani, întreaga Atlantidă va fi înghiţită de ape.

Situaţia era cumplită desigur, şi curajul cel mai semeţ putea să se lase copleşit de această perspectivă...

Dar lucrurile nu se petrecură aşa.

Abia se răspîndi ştirea şi în ţară se formară două tabere : unii voiau să plece, să emigreze în masă, să caute o patrie nouă şi să ducă acolo civilizaţia lor. Este ceea ce şi făcură, într-un exod memorabil, care a rămas punctul esenţial din istoria Atlantidei. Aceşti coloni sînt cei care plutiră către marea interioară, dincolo de Coloanele lui Hercule. O tradi-

ţie păstrată printre noi susţine că urmaşii lor au fost întemeietorii Foceei *.

Alţii, mai legaţi de scumpa lor Atlantidă — şi erau mai ales învăţaţi, artişti, floarea ţării — hotărîră să rămînă cu orice preţ, luptînd împotriva invaziei apelor. Fură construite diguri, terasamente, bariere ciclopice împotriva Oceanului. Deseori, în jocurile mele copilăreşti, am contemplat de departe aceste monstruoase blocuri de piatră, prin zidurile de cristal ale închisorii mele natale. Ţi le voi arăta, străine. Astăzi, acoperite de alge marine ca de o mantie unduitoare, ele stau încă mărturie, prin imensitatea lor, giganticelor lucrări ale strămoşilor.

Înaintarea apelor fu întîrziată, într-o oarecare măsură, de formidabilul zid ; dar ea nu încetă. În loc de zece ani, aveam să mai rezistăm douăzeci, poate treizeci... Dispariţia pămîntului sacru nu era decît o chestiune de timp.

Printre învăţaţii cei mai iluştri ai ţării strălucea un înţelept, un om fără pată, nobilul Arhitas. Îngăduie-mi, străine, să-i aduc elogii : el este străbunul nostru. Haricles şi cu mine simţim curgîndu-ne în vine sîngele generos care făcea să bată inima lui nobilă. Admirat de toţi, el dovedise încă din tinereţe o deosebită înclinare către ştiinţe. Ceea ce ne-ai povestit despre Arhimede m-a făcut să mă gîndesc la ceea ce mi s-a spus despre Arhitas. Problemele cele mai dificile nu erau decît un joc pentru el. Cufundat mereu în cercetarea forţelor cosmice, el trecea prin viaţă ca prin vis şi întîmplările cele mai fireşti îi ofereau pretextul unor descoperiri sublime sau al celor mai măreţe gînduri. Nu i se vorbea decît cu adînc respect şi, în republica atlantică, el avea pe bună dreptate cel mai înalt rang. Arhitas nu preţuia averea cu care soarta îl dăruise din belşug decît pentrù că ea îi îngăduia să consacre ştiinţei sume uriaşe. Îmbrăcat simplu, cu veşminte de lînă albă, el se culca pe un pat tare, se hrănea cu cîteva spice de grîu, cu lapte şi brînză, cu fructele pămîntului. Asemeni divinului Pitagora, despre care ne-ai vorbit în seara aceasta, i-ar fi fost scîrbă să se hrănească vărsînd sîngele unor creaturi nevinovate. Noi, urmaşii săi, îi urmăm pilda.

Acest înţelept îşi iubea patria cu o dragoste fierbinte. La gîndul de a o părăsi pentru totdeauna, geniul său se învolbură şi mîndria sa se răzvrăti. Omul trebuia deci să se lase înfrînt de forţele oarbe ale naturii ?

* Foceea — *vechi oraş din Asia Mică ; foceenii au întemeiat Messilia (Marsilia) (n. r.)*

Niciodată ! El va lupta pînă la capăt şi va ieşi învingător în această ciudată înfruntare ! Şi atunci, în faţa poporului uluit, Arhitas expuse un plan de o nemaipomenită cutezanţă.

Stăpînind toate resursele celei mai rafinate ştiinţe, înarmat cu imensele sale bogăţii, el concepuse ideea unei Atlantide care ar putea să continue să trăiască sub valuri — ca o sfidare a furiei lor.

El înfăptui acest plan clădind, pe cheltuiala lui, un oraş sub clopot, un uriaş palat de cristal, prevăzut cu toate organele necesare vieţii sociale şi în care ogoarele, industriile, căldura, lumina, totul avea să fie artificial, totul avea să fie un rod al efortului uman.

Acest palat, acest oraş submarin, le vezi cu ochii tăi, străine. Respiri în voie oxigenul produs de ştiinţa marelui meu străbun. Niciodată, nu-i aşa ? nu te-ai fi gîndit că această minune se datorează geniului unui simplu muritor...

Totuşi, aşa e ; Arhitas, gloriosul meu strămoş, l-a conceput şi l-a realizat, ca să spunem aşa, singur. El a rînduit cele mai mici amănunte, după cum a desenat planul de ansamblu şi poporul uluit n-a făcut decît să-l asculte.

Toţi se apucară de lucru. Dar asta nu înseamnă că întreaga populaţie a acceptat să se îngroape sub valuri. Îndată după ce proiectul a devenit cunoscut, un edict porunci ca toţi cetăţenii Atlantidei să se dedice muncii pentru înfăptuirea planului lui Arhitas. Nimeni nu se opuse şi construcţia înainta cu repeziciune. Dar, în fiecare zi, o altă familie declara că ea va părăsi ţara înaintea prăbuşirii finale. Cînd cele mai importante lucrări fură terminate, avu loc al doilea exod. Admiră, străine, generozitatea celor care nu avură curaj să se cufunde în abis... Ei nu plecară decît cînd ajutorul lor nu mai era necesar. Dar noblеţea lor sufletească nu-i salvă. În timpul călătoriei lor se dezlănţui o furtună, şi valurile de care voiau să fugă îi înghiţiră. Aşa se explică, fără îndoială, faptul că uimitoarea operă a lui Arhitas a rămas tăinuită celorlalţi locuitori ai globului — cum numeşti tu planeta pe care am fost învăţată să o consider un disc şi nu o sferă.

Fără îndoială însă că nu ştiu multe lucruri şi voi asculta cu supunere lecţiile tale, străine, dacă vrei să ai milă de un copil a cărui viaţă s-a scurs într-un mediu neobişnuit şi pentru care lumea dinafară e un mister...

Cel mult douăzeci de familii rămăseseră alături de Arhitas. Arca de cristal fusese ridicată în punctul cel mai înalt al oraşului : citadela. De acolo, ele văzuseră teritoriul micşorîndu-se din zi în zi. Cu o încetineală înşelătoare, marea măcinase ţărmurile. Falezele dispăruseră ; apoi casele, templele se afundaseră pentru totdeauna în valuri. Doar un fel de vîrf încoronat de clopotul de cristal mai rămăsese la suprafaţă. El dispăru la rîndul său şi giulgiul oceanic se întinse peste ultimul colţ din Atlantida. Cupola de sticlă începu să se cufunde sub apă. Locuitorii ei fură asaltaţi de elementul lichid ; ei îl văzură urcînd, încet-încet, pe zidurile străvezii ale locuinţei lor. Curînd, de jur împrejur nu mai fu decît imensitatea verde-albastră. Acolo sus, ca din adîncul unei fîntîni, ei zăreau încă bolta azurie a cerului. Blondul Febus îi săgeta cu ultimele-i raze ; în sfîrşit, într-o seară, apele fatale se împreunară deasupra celui mai înalt acoperiş.

Totul se sfîrşise. Atlantida dispăruse fără întoarcere din lumea celor vii.

Arhitas îl susţinea pe fiecare cu curajul şi exemplul său ; lumina electrică, al cărei secret îl cunoştea şi care, după cum vezi, ne luminează încă, înlocui, curată şi strălucitoare, razele zeului zilei. Oraşul cel nou, puternic luminat, îşi urmă coborîrea în abis. El s-a oprit aici de secole, fixat ca o perlă în adîncitura colosalei scoici pe care o formează fundul bătrînului Ocean ; el a înfruntat timpul, neştiut de nimeni, minune necunoscută, demnă de admiraţia universului.

Atlanţii se obişnuiră cu noua lor viaţă. Arhitas se strădui să înlocuiască cu culturi artificiale fructele pămîntului părăsit.

Aceste cîmpii fertile, rod al ştiinţei umane, au decăzut mult din antica lor splendoare, cultivate cum sînt acum doar de un bătrîn şi un copil, lipsiţi de puteri şi avînd nevoi puţine. Dar tu ai admirat, ca şi îndrăzneţul tău servitor, frumuseţea serelor noastre, a straniilor noastre cereale, care erau de ajuns odinioară ca să hrănească numeroase familii.

Arhitas transformă toate industriile ; jucîndu-se parcă, el inventa în fiecare zi o nouă perfecţionare. Ai admirat ţesătura veşmintelor noastre. Nu s-ar zice că e cea mai fină lînă a mieilor săltăreţi despre care am auzit vorbindu-se ? E o ţesătură de in transformat prin cultura submarină pînă la a avea moliciunea şi luciul mătăsii. Arhitas spunea că elementele tuturor lucrurilor găsindu-se în sol şi în aerul atmosferic,

chimistul trebuie doar să *vrea*, pentru a extrage tot ceea ce este necesar vieții... Dar miracolul consta tocmai în a fabrica un aer artificial pentru a-l aplica la tratamentul solului în condiții cu totul extraordinare. Miracolul acesta Arhitas l-a înfăptuit cel dintîi și însăși existența noastră îi stă mărturie...

Cît despre mine, sînt ultima din neamul meu și aproape niciodată n-am regretat lucrurile dinafară... Doar venirea ta aici, străine, m-a făcut să mă gîndesc la lumea exterioară și să-mi spun că sînt o făptură deosebită și o prizonieră a mării. în această cușcă de sticlă..."

Romanul se încheie cu un happy-end *clasic : după moartea venerabilului Haricles, Atlantis urcă la suprafață împreună cu cel căruia i-a dăruit dragostea ei feciorelnică. Purtătoarea tradițiilor atlante se integrează civilizației moderne...*

Influența lui Jules Verne se simte din nou din plin în Stăpînul abisului *(1905), care amintește în bună măsură* Douăzeci de mii de leghe sub mări *și, mai ales,* În fața steagului. *Ultimul roman al lui André Laurie se îndepărtează însă net de cărările bătătorite ale anticipației clasice, abordînd una din temele favorite ale autorilor din a doua jumătate a secolului al XX-lea : saltul spre rațiune al unei specii neumane.*

Apărut chiar în anul morții autorului (1909), Spiridon cel mut *descrie un oraș de furnici inteligente, telepate, mari aproape cît oamenii și vădind o curiozitate care e gata să ducă la disecarea eroului. Pînă la urmă, acesta reușește să stabilească relații amicale cu insectele civilizate și determină una din ele să-l însoțească într-o călătorie prin lumea noastră.*

Cu toate reminiscențele din Cyrano și Swift, romanul constituie o apariție originală și cu implicații tulburătoare în universul fantasticului-științific. Sîntem îndreptățiți să ne întrebăm dacă celelalte lucrări ale lui Laurie nu sînt cumva handicapate de preocuparea constantă de a nu depăși nivelul vîrstei cititorilor declarați ai Magazinului de educație și recreație. *Este problema care se pune cu și mai mare acuitate în cazul operei lui Jules Verne...*

Literatura de anticipație franceză cunoaște o remarcabilă proliferare la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Succesul Călătoriilor extraordinare *antrenează apariția altor colecții cu un nume asemănător. Printre ele*

se disting Călătoriile excentrice, *al căror principal colaborator a fost PAUL D'IVOI.*

Fiu al unui cunoscut gazetar, care-l lăsase orfan de la vîrsta de cinci ani, Paul d'Ivoi întreprinde, îndată după terminarea liceului, o călătorie în jurul lumii. Dificultăţile acestei călătorii, mai ales cele datorate lipsei de bani, aveau să-i inspire primul său roman Cei cinci gologani ai lui Lavarède (1894). *Urmează o avalanşă de titluri senzaţionale, referindu-se ades la anticipaţii ştiinţifice destul de limitate:* Bolidul lui Lavarède *(o mare pasăre mecanică, ingenioasă, dar irealizabilă),* Doctorul Mystère *(o casă rulantă electrică),* Aeroplanul fantomă, Semănătorii de gheaţă *(un fel de minuscule grenade cu aer lichid, determinînd îngheţul instantaneu, prin coborîrea temperaturii la —200 grade),* Radiumul care ucide, Cei care au furat fulgerul *(un aparat portativ producător de fulgere artificiale).*

Emul al lui Jules Verne, scriitorul acordă o atenţie constantă exactităţii datelor tehnico-ştiinţifice de la care pornesc modestele lui previziuni. El ştie să dozeze întîmplările cotidiene şi neprevăzutul cu o artă de povestitor înnăscut. Optimist, patriot (fără accentele xenofobe ale lui Capitaine Danrit), Paul d'Ivoi ar fi avut nevoie doar de un strop din geniul marelui său model, pentru a fi citit cu interes şi astăzi.

Preocupările grave sau cel puţin serioase ale ultimilor autori de anfalsă, unilaterală. Aşa cum a dovedit-o mai ales Robida, fantasticulticipaţii pe care i-am prezentat nu trebuie să ne ducă spre o imagine ştiinţific poate vieţui într-o fericită simbioză cu umorul.

Uneori, e vorba doar de simple accesorii dramatice: un cardiometru care determină intensitatea iubirii (E. Grenet-Dancourt: Trei neveste pentru un soţ, *1884), un detector care sună atunci cînd cuvîntul „Te iubesc" e spus cu sinceritate (A. Bernède şi A. Dubarry:* Bijuteria Stéphaniei, *1892). Alteori, anticipaţia e împinsă ceva mai departe.* Profeţiile electrice *ale lui Jehan Soudan (*Povestiri din Cealaltă Lume*:* moravuri americane, *1889) descriu un procedeu de* „desecare electrică", *menit să asigure un somn fără vise celor dornici să vadă cum va arăta lumea peste cîteva secole; saltul în viitor e agreat mai ales de speculanţii care se îmbogăţesc astfel dormind. „Bunul simţ" e fabricat în laboratoare şi corpusculele lui sînt fixate pe celulele nervoase. Străzile, luminate şi aerisite în mod ştiinţific, sînt acoperite cu un acoperiş de sticlă...*

„Invenţii" ingenioase şi burleşti apar şi în opera lui Alphonse Alais, umorist de mai mare notorietate. Adevărul despre Expoziţia de la Chicago *(1894) ne înfăţişează case care urcă şi coboară, transportul la distanţă al senzaţiilor, utilizarea fonografului în procesul de învăţământ, interpretofonul — un aparat pentru traducerea mecanică a textelor străine şi necropiria, adică transformarea cadavrelor în... explozivi. În* MER sau The New American Moto Elevated Road*, *eroul, vrînd să înlăture pericolul întîlnirii dintre automobile şi bizoni, construieşte o şosea de ebonit pe păienjenişul firelor electrice, telefonice şi telegrafice. În sfîrşit, H. K. Canasson, eroul povestirii* Superioritatea vieţii americane asupra vieţii noastre *(1896), este cetăţean al oraşului Hotcock-City, unde trotuarele şi caldarîmul au resorturi care înregistrează şi acumulează energia produsă prin trecerea pietonilor şi a vehiculelor, restituind-o sub formă de energie electrică gratuită.*

Din toată această revărsare de spumoasă şi maliţioasă fantezie am ales o micronaraţiune a lui TRISTAN BERNARD, maestrul cuvintelor încrucişate şi al calambururilor, desprinsă din volumul Poveşti din Pantruche şi de aiurea *(1897):*

OARE CE VOR SĂ NE SPUNĂ ?

Oare ce vor să ne spună ?

Aceasta era problema pe care şi-o puneau savanţii întruniţi la Congresul de la Pampelune pentru a căuta mijloacele de comunicaţie posibile între planeta Pămînt şi planeta Marte. Căzuseră cu toţii de acord că semnalele luminoase observate pe suprafaţa lui Marte erau într-adevăr semnale adresate Pămîntenilor, al căror sens trebuie descifrat. Şi nu era nici o îndoială : de ce, mă rog, să-şi piardă timpul o planetă luminîndu-se *a giorno* **, dacă nu pentru a conversa cu alte planete ?

Doctorul Isidorus prezentă o moţiune care fu adoptată în unanimitate.

---

* The New American Moto Elevated Road : *noul drum american suspendat pentru maşini (n. r.)*

** a giorno *(în l. italiană) — ca ziua (n. r.)*

— Este admis, spunea acest savant doctor, că marţienii sînt mult mai avansaţi decît noi pe calea progresului şi că şi-au dat seama, prin mijloace perfecţionate de telefonie şi telefotie, de tot ceea ce se petrece pe planeta noastră. Nu e sigur, dar, repet, trebuie să considerăm lucrul acesta ca admis. Să riscăm deci şi să le scriem în franţuzeşte. Nu ne va costa mai mult de douăzeci şi două de miliarde !

Pentru a scrie unor oameni care locuiau atît de departe, era nevoie de o foaie de hîrtie enormă şi, mai ales, de un loc foarte neted pentru a o întinde. Fu ales locul clasic pentru o experienţă de acest fel, pustiurile Africii Centrale ; fură suprimate cîteva oaze, fură rase de pe suprafaţa pămîntului cîteva sate de negri, pentru ca imensa foaie să nu facă niscaiva cute. Cu aceeaşi ocazie, fură civilizaţi numeroşi băştinaşi şi fură convertiţi la vegetarianism toţi canibalii din Uandsi, Uandge şi Uandja, atît de lacomi pînă atunci de carne omenească, încît îşi hrăneau burţile flămînde cu propriile lor urechi.

Se rechiziţionară toate produsele fabricilor de cerneală, astfel încît în Europa fu lipsă de cerneală.

Cînd, prin procedee chimice, cerneala deveni perfect luminoasă, imense rulouri, trase de boi, o întinseră pentru a forma literele pe foaia de hîrtie. Această muncă dură aproape patru luni. Cum semnalele de pe Marte continuau şi se-nteţeau, se hotărîse să se trimită mai întîi această scurtă întrebare :

— *Ce doriţi ?*

Fiecare dintre aceste litere avea o lungime de o sută de leghe. Şi se îngrijiră să pună pe *i* puncte de un asemenea diametru încît o întreagă armată ar fi putut să evolueze în voie.

După terminarea inscripţiei, la marele observator din Gabon se aşteptă răspunsul planetei Marte. Nu fu mult de aşteptat. După douăzeci şi patru de ore, cu poşta următoare, răspunsul de pe Marte sosi — litere luminoase, izolate, care apăreau una după alta, din sfert în sfert de ceas. Observatorul le telegrafia pămîntenilor surescitaţi.

Or, răspunsul la întrebarea „Ce doriţi ?“ era simplu :

— *Nimic.*

În Africa Centrală se întinse o nouă foaie de hîrtie, pe care fură scrise aceste cuvinte (munca dură şapte luni) :

— *Atunci de ce ne faceţi semne ?*

Marte răspunse :

— *Nu vorbim cu dumneavoastră. Vorbim cu cei de pe Saturn.*

Ne despărțim deci rîzînd de secolul care a dat naștere unei specii literare menite unei dezvoltări prodigioase. Cu toată prioritatea anglo-saxonă, această primă rundă aparține în mod categoric anticipației franceze. La orizont se profilează însă o strălucită revanșă : primele romane ale lui H. G. Wells apar încă înainte de 1900, extinzînd brusc aria fantasticului-științific asupra unor tărîmuri abia întrezărite în efloresceța nebuloasă a noilor teorii și ipoteze. Ne vom strădui să urmărim evoluția acestui fenomen în patria lui Jules Verne.

SECOLUL al XX-lea

O scrisoare a lui GUILLAUME APOLLINAIRE către prietenul său din copilărie James Onimus, descoperită relativ de curînd, a relevat istoriei literare o pagină necunoscută din creaţia autorului Alcoolurilor, Caligramelor şi Poetului asasinat. Este vorba despre colaborarea anonimă la Ce-i de făcut?, roman-foileton publicat în ziarul Le Matin între 19 februarie şi 25 mai 1900.

Semnat Henri Desnar, pseudonim anagramat al avocatului Esnard, romanul abundă în încurcături sentimentale şi poliţiste pe gustul unui anumit public *. Reporterul Danglars şi doctorul Cornelius Hans Peters vor să-l demaşte pe banditul Prado, care se ascunde sub numele de marchiz d'Alamanjo. Banditul îl jefuieşte pe ducele de Montfort-Chalosse, îndreptînd bănuielile asupra lui Danglars, îndrăgostit de fiica ducelui. Reporterul e închis, ducele, ruinat, se sinucide, fiica lui e violată de Prado, la care s-a dus pentru a obţine scrisorile trimise de ducesă amantului ei, banditul Pranzini. Doctorul Cornelius îl capturează pe Prado şi vrea să facă din el un om cinstit, cu ajutorul unei delicate operaţii la creier. Descoperind însă că are de-a face cu propriul său fiu, emoţia îl împiedică să-şi îndeplinească planul. Prado va fi condamnat la moarte şi domnişoara de Montfort-Chalosse va putea să se mărite cu Danglars — dacă cititorii vor fi de această părere. Pentru că titlul romanului exprimă tocmai sfîşietoarea dilemă explicitată în introducere: „...după ce veţi citi, îmi veţi spune cu toată sinceritatea ce trebuie să fac:

Pot eu, trebuie să mă mărit?

Trebuie să tac sau să destăinuiesc totul domnului Danglars?

Sînt încă demnă de el, după... ceea ce ştiţi?".

Din tot acest imbroglio ne interesează doar capitolele în care sînt descrise experienţele doctorului Cornelius, savant prezentat în maniera grotescă tradiţională a literaturii din ziarele de mare tiraj ale epocii. Ele se diferenţiază net de restul romanului, înscriindu-se pe linia preocupării constante a lui Apollinaire faţă de progresul ştiinţei, considerat drept un etalon în efortul literaturii de a-şi însuşi „spiritul nou". În ultimul text publicat în timpul vieţii sale, scriitorul avea să ceară acestui spirit nou „să lupte pentru a deschide noi orizonturi asupra universului interior şi exterior, care să nu fie inferioare celor pe care sa-

* „...porţiile de 25 de centime pline de aventuri poliţiste" *cum le numeşte Apollinaire în poemul „Zonă"* (Alcooluri, *1913*).

vanţii de toate categoriile le descoperă în fiecare zi şi din care extrag minuni".

Să urmărim acum, în capitolul al XXI-lea al romanului, „minunile" săvîrşite de doctorul Cornelius.

DOCTORUL CORNELIUS

Nu departe de Argenteuil se află un castel împodobit cu un parc imens, înconjurat de un şanţ de zece metri. Din această pricină i se spune „Mlaştina".

După o legendă acreditată, acolo ar fi murit contele de Mirabeau.

Vîndut acum cîţiva ani, acest domeniu a devenit proprietatea doctorului Cornelius Hans Peters din Praga.

Lîngă puntea aruncată peste şanţ se află casele personalului de serviciu ; castelul e în adîncul pădurii ; dar ceea ce atrage mai ales atenţia trecătorilor este o enormă clădire circulară, cu acoperiş de sticlă, împrejmuită cu un grilaj înalt şi solid, ale cărui vîrfuri ascuţite sînt încovoiate spre înăuntru, ca şi cum ar fi de temut evadarea celor care locuiesc acolo.

Uneori se aud murmure plîngătoare, alteori strigăte discordante, ţipete şi urlete.

Animalele care trec pe drumurile învecinate dau semne de spaimă, caii o iau la goană, cîinii fug schelălăind.

Dacă ne-ar fi îngăduit să pătrundem în această clădire, am înţelege de unde vin observaţiile mai mult sau mai puţin ciudate ale trecătorilor, constatînd că ne aflăm într-o menajerie foarte bine instalată şi populată.

Ceea ce caracterizează această menajerie este liniştea desăvîrşită care domneşte, bunele relaţii existente între toţi locatarii, avînd totuşi obiceiuri şi ţări de origine atît de diferite. Abia dacă se nasc cîteva discuţii, purtate însă sub deviza : blîndeţe şi bunăvoinţă.

Ca să spunem adevărul, acolo veselia nu e niciodată exuberantă — dar nu e destul să trăieşti în linişte, reculegere şi pace ?

Lucru straniu, de la cel mai mic pînă la cel mai mare fiecare animal e prevăzut cu un ac sau sondă de gutapercă, traversîndu-i craniul în întregime, la unii în faţă, aproape pe frunte, la alţii îndărătul urechii.

Altă remarcă, şi mai interesantă : aproape toate animalele par să-şi fi pierdut cu totul instinctul esenţial constitutiv al rasei lor şi, cîteodată, chiar să fi căpătat calităţi sau defecte contrarii.

Orice persoană de bun simţ ar ajunge la exasperare privind spectacolul ridicol şi paradoxal pe care-l oferă menajeria în această clipă.

Pe un copac bătrîn, mic, pipernicit, ale cărui crengi dezgolite se desfac ca o umbrelă la doi metri deasupra solului, mai multe păsări mari stau atît de înghesuite şi imobile încît ai crede că sînt de zinc.

Ele îşi crispează labele pe ramura care le susţine şi nu zboară, nu se mişcă, nu cîntă, nu ţipă, nu vorbesc. Şi totuşi sînt aici mai multe duzini de papagali, araşi * şi cacatoeşi ** enormi.

Unul singur vorbeşte, e adevărat că acesta vorbeşte pentru toţi, căci recită fără oprire, dovedind o memorie prodigioasă, o întreagă fabulă :

Cumătrul corb ţinea-n plisc o bucată
De caşcaval, furată... ***.

Şi continuă cu o surprinzătoare volubilitate, fără punct şi virgulă. Îndată ce sfîrşeşte, o ia de la capăt :

Cumătrul corb...

Mereu pe acelaşi ton ţipător, monoton şi idiot.

Ceilalţi, întorşi spre el, par să-l admire, îl privesc uluiţi, încearcă să-l imite. Vai ! Ei nu reuşesc să scoată nici un sunet din gîtlej, cu toate că-şi mişcă ciocul, cu eforturi extraordinare şi contorsiuni comice.

Crengile sînt atît de încărcate, încît, cîteodată, trosnesc şi toţi se tem să nu cadă. Uitînd fără îndoială că au aripi, ei se cramponează şi mai tare de lemnul care-i susţine.

Cîţiva, căzuţi, rămîn sub copac, desperaţi, incapabili să se urce din nou.

De cele cîteva rămurele din vîrf spînzură, agăţaţi de-o aripă, lilieci enormi. Cu toate că sînt orbiţi de lumină, şi ei se chinuie, încercînd să vorbească ; strîmbîndu-şi botul, izbutesc să imite cîteva ţipete.

Pe pistă, lupi, tigri, un leu, gazele, iepuri, ogari merg greoi, tîrîndu-şi cu mari eforturi membrele amorţite, în timp ce, dimpotrivă, porci infami, gîşte stupide, broaşte ţestoase, strivite sub greutatea carapacei

* Ara — *papagal mare din America de Sud, cu coadă lungă (n. r.)*
** Cacatoes — *papagal cu penajul viu colorat, originar din India şi Malaezia (n. r.)*
*** *Traducere de* Tudor Arghezi, *în* La Fontaine, Fabule, *Editura tineretului, 1963 (n. r.)*

lor, încearcă să sară, să facă echilibristică și salturi peste obstacole. Cîteodată izbutesc.

Și e într-adevăr un miracol, miracol grotesc, dar miracol, să vezi cu cîtă persistență, cu cîtă relativă îndemînare se exersează fiecare să facă tocmai ceea ce le interzic conformația și aptitudinile firești.

Într-un colț, pisici și găini se aruncă în apă, urmărind zadarnic peștii care se strecoară, bătîndu-și joc de eforturile lor stîngace, în timp ce, pe pistă, tigri, jaguari, capre, măgari și gazele se plimbă cu calm și placiditate, fără să se sinchisească de vecini.

Din această stranie promiscuitate rezultă anumite fapte inadmisibile, care ar turbura toate ideile bine stabilite ale naturaliștilor.

O vulpe cu bot ascuțit, cu ochi vii se oprește din rosul unui os, ca să admire gesturile unui purcel infam care, cu subtilitate, se învîrte în jurul ei, o hipnotizează prin grația țopăiturilor sale și, pînă la urmă, îi șterpelește dejunul cu pricepere, fără ca ea să fi înțeles măcar cum.

Și, pentru a suta oară, recitatorul psalmodia :

Cumătrul corb...

O voce slabă și strepezită îl întrerupse. Era doctorul, care se adresa păsărilor :

— Ei bine, copii, asta vă cam sîcîie, nu ? Să fii obligat să asculți și să nu poți să scoți măcar un sunet ! Pentru că-i aici bătrînul Cornelius, și Cornelius poate orice.

Se întoarse către fiare :

— Dacă prin voința lui tigrii, panterele și leoparzii devin destul de blînzi ca să se plimbe împreună cu măgarii, atunci e în stare să provoace și afazia unui papagal, să-i răpească facultatea de a trăncăni. Da, copii, da.

Toate animalele se opreau și îl priveau.

— Brutus ! strigă doctorul. Brutus, vino aici !

Un magnific leu numid ieși din cușcă și se apropie cu mersul greoi al marilor feline, cu un aer neliniștit și timid. El începu să lingă mîna stăpînului său care-l dezmierdă, trecîndu-și degetele prin lunga lui coamă :

— Ești frumos, Brutus. Da, ești frumos !

Apoi chemă :

— Berbecuț ! Berbecuț ! Vino !

Berbecuț nu veni.

— A, da ! Ești închis !

Doctorul atinse un buton electric de pe masă. Uşa unei cabine se deschise. Apăru un berbec.

La vederea lui, Brutus dădu semne de spaimă. Doctorul îl linişti:

— Nu-ţi fie frică, Brutus.

Pista se goli. Fiecare intră în cuşca lui, prudent.

Berbecuţ se apropie cu un aer vioi, ţinîndu-şi sus capul arcuit, cu ochii strălucitori, mersul mîndru şi sigur; cum Brutus se afla între el şi doctor, îi dădu cu hotărîre o lovitură de corn în coaste; Brutus scoase un geamăt slab şi plîngător, privindu-l pe Cornelius ca pentru a-l lua martor al nedreptăţii tratamentului.

Dar doctorul era fără milă, căci rîse cu poftă:

— Ah! ah! Ştii că eşti de-a dreptul feroce, Berbecuţ? Vino, prietene.

Apucă animalul de coarne, dar acesta se zbătu. Brutus profită de ocazie ca să se întoarcă pe furiş în cuşcă.

Cu toată opoziţia energică a lui Berbecuţ, doctorul îi unse capul cu o alifie.

— Hi, hi! Dacă ai fi puternic, n-ai fi prea comod! Vei rămîne închis timp de două zile. Altfel ai întoarce totul pe dos. Du-te la tine. Hai, du-te!

Berbecuţ se împotrivi. În sfîrşit, după ce primi o lovitură de bici peste bot, plecă, ţopăind, cu coarnele în vînt, cu privirea ameninţătoare, cu gura gata să muşte. Împungea în gol, căutînd în chip vădit o făptură pe care s-o provoace, mai ales trecînd prin faţa fiarelor mari. Din fericire, toate erau animale paşnice şi timide, care rămaseră cuminţi în pragul uşilor; nimeni nu coborî în arenă ca să răspundă acestor provocări nebuneşti.

Abia reintrase în cabina lui, cînd doctorul atinse din nou butonul; uşa se închise imediat, cu un zgomot sec. Berbecuţ scoase un behăit ca un răget, ceea ce-i mărturisea furia şi-i confirma captivitatea.

Neliniştea pe care o trezea acest berbec renumit pentru ferocitatea sa potolindu-se, mai multe animale reveniră pe pistă, grupîndu-se după afinităţi.

La acest spectacol, doctorul exultă:

— Triumful ştiinţei asupra materiei! Totul nu e decît materie, sau cel puţin se traduce, se manifestă prin materie! Unde-i sufletul divin, nemuritor? Atavismul, ereditatea, instinctul... Ah, ce glumă bună! Cu un simplu ac, eu scot toate astea de pe orbită, le deplasez, pervertesc

instinctul şi lansez spiritul pe o altă cale, într-o altă direcţie, asemeni acarului umil şi modest care schimbă după placul său direcţia puternicei locomotive şi trimite trenul acolo unde vrea. Ce n-aş izbuti eu să fac, procedînd aşa cu mai multe generaţii ?... Omul nu e decît o maşină. Ah, dacă aş putea opera !... Dacă mi s-ar pune la îndemînă subiectul pe care-l cer de atîta timp !...

Se întrerupse ca să strige :

— Rucu ! Rucu ! Rucu !

Acestui strigăt îi răspunse uguitul tînguitor al unuia dintre acei porumbei sălbatici numiţi în regiunile din sud fugari sau palombi, vestiţi prin iuţeala şi rezistenţa lor.

Cocoţat pe prăjina sa, nefericitul animal dădea din aripi şi făcea eforturi să-şi ia zborul.

— Rucu ! Rucu ! îl chema mereu doctorul. Vino ! Vino !

În sfîrşit, porumbelul se avîntă, dar nu putu să se susţină în aer ; bătea din aripi cu atîta stîngăcie, încît nu izbuti să evite căderea verticală, care, la păsări, e semnul morţii inevitabile, decît deschizîndu-şi şi închizîndu-şi aripile la întîmplare, ceea ce-l făcea să se rotească în aer în chip ridicol.

— Ah, bietul meu prieten ! Continui să ai aripi şi voinţa de a te servi de ele, dar nu mai ştii cum... Totuşi, multiplicitatea facultăţilor tale n-ar trebui să te stingherească, nu-i aşa ? Înainte nu ştiai decît să zbori. Puteai să traversezi Atlanticul mai iute decît *steamer**-ele şi locomotivele noastre, îţi regăseai drumul în văzduh, călăuzit de un simţ pe care noi, bieţi oameni, care ne rătăcim într-un oraş sau într-o pădure, nici nu-l înţelegem măcar — şi acum nu poţi să te susţii, să te orientezi zece metri ! Nu, nu poţi !...

Biata pasăre căzuse greoi ; doctorul îi aruncă un pumn de seminţe.

— Sărmane Rucu ! Nu te nelinişti, peste cîteva zile te voi răsplăti, te voi elibera şi, dacă am ştiut să-ţi răpesc memoria şi simţul locomoţiei, ţi le voi reda îndoit ! Vei fi fericit ! Vei putea să-ţi întreci toţi semenii ; îţi vei bate joc de vulturul cu zbor puternic, vei rîde de urmărirea şoimului !... Liniştiţi-vă cu toţii, copii. Curînd vă voi reda instinctele. Voi cei de sus, mai ales papagalii, vă voi scoate sondele şi ne veţi asurzi cu cîntecele şi ţipetele voastre. Voi ceilalţi, monştri, bivoli, bizoni, jaguari, tigri, pantere, lupi, care nu trăiţi decît din măcel, vă

* Steamer *(în engleză în original)* — *vapor cu aburi. (n. r.)*

voi reda libertatea. Vă veţi devora unii pe alţii, oamenii vă vor doborî ; dar veţi fi fericiţi, pentru că fiecare dintre voi nu e fericit decît dacă-şi urmează destinul, fie el acela de a fi mîncat, omorît, asasinat ! Vă voi duce eu însumi în pustiurile voastre. Datorită vouă, am învins ; experienţele mele s-au sfîrşit, ştiu ; marea operă e pregătită. Nu-mi mai lipseşte decît subiectul : un om ! Un om care să consimtă să-şi schimbe personalitatea, să devină nobil, mare, generos şi să-şi piardă viciile. Unde este acest om ?... Cine vrea să nu mai fie hoţ, desfrînat, jucător, beţiv ? Cine ?... Nimeni, pe cinstea mea !... Eh, îl am pe Goliat. Şi apoi, cîteodată suporţi ceea ce nu-ţi convine. De ce, dacă cineva nu vrea să se lase tratat de mine, Cornelius, de ce eu, Cornelius, nu l-aş trata ?...

Şi surîzînd la această idee, îşi frecă mîinile :

— Eh, eh ! Vom trăi şi vom vedea !... Curînd, poate.

După ce deschise şi închise în urma lui cele două porţi zăbrelite, reintră în castel.

Se opri la parter, în Cabinetul Păsărilor, numit astfel pentru că era împodobit cu mari cadre atîrnate pe pereţi, în care erau păstrate — împăiate — păsările asupra cărora îşi efectuase primele cercetări.

Lucra acolo cu plăcere, pentru că o scară lată de lemn ducea direct la camera lui de culcare, situată exact deasupra.

Deodată, se nelinişti :

— Nu l-am văzut pe Goliat !

Ridică unul dintre receptoarele prinse în perete, care erau în legătură permanentă cu menajeria :

— Pierre, unde e Goliat ?

Apoi, după ce ascultă răspunsul :

— Spui că doarme ?... Nu cumva e cherchelit ? Nu crezi ?... În sfîrşit, trimite-mi-l imediat.

După cîteva minute, o umbră fantastică, enormă, fără formă precisă, trecea prin faţa ferestrei cabinetului, mişcîndu-se în mod bizar, cu o asemenea iuţeală încît ar fi fost imposibil de spus dacă fusese un om, o pasăre sau un animal oarecare.

Apoi uşa cabinetului trosni, gata să cedeze sub greutatea unei apăsări uriaşe.

— Intră încet ! strigă doctorul. Ţi-am mai spus să nu alergi atît de repede şi să nu baţi atît de tare ! Intră, dar nu prea brusc, nu-mi place să te văd apărînd dintr-o dată, asta poate să sperie pe cineva. Hai, vino !

Ivărul se învîrti, apoi uşa se deschise încet, cu precauţie, dar în prag nu se arătă decît o mînă imensă, păroasă, cum n-a fost niciodată o mînă omenească.

— Hai, prietene, vino! Vino! repetă cu o dezmierdare în glas bunul Cornelius.

Atunci, umplînd întreg spaţiul uşii, se ivi un monstru despre care o descriere oricît de exactă nu poate să dea nici măcar o impresie aproximativă.

Era o maimuţă formidabilă, din specia gorilelor, de o mărime gigantică. Înaintă legănîndu-se stîngaci, ca un urs, pe membrele inferioare, mult mai scurte, în timp ce braţele ei de proporţii inimaginabile coborau pînă la genunchi; dedesubtul unei fizionomii bestiale, impregnată de ferocitate naturală, se deschidea o gură nemăsurată, din care ţîşneau colţi enormi; gura aceasta se contracta mereu într-o mişcare febrilă, măselele scrîşneau.

Potrivit parabolei, părea să caute pe cine să sfîşie; o coamă ţepănă şi neagră îi înconjura capul, mărindu-i şi mai mult volumul aparent şi întărind aspectul respingător şi oribil al acestui personaj înspăimîntător.

Dar dacă, izbutind să-şi înfrîngă teama, privirea observatorului s-ar fi oprit asupra ochilor, ar fi fost fascinat de blîndeţea languroasă de care erau însufleţiţi. Acest animal n-avea nevoie să vorbească, ochii lui spuneau totul, exprimau toate senzaţiile, toate dorinţele, toate sentimentele.

Ajungea să-i observi în timp ce erau aţintiţi asupra doctorului, ca să înţelegi îngrijorarea, recunoştinţa, dragostea, devotamentul faţă de stăpîn pe care-l mărturiseau.

— Stai jos, Goliat.

Animalul îşi îndoi picioarele scurte şi se trezi pe şezut, cu mîinile-i nemăsurat de lungi atingînd podeaua, dar îl întrecea încă pe doctor cu un cap.

— Apleacă-te, prietene! Eşti prea înalt!

Goliat se supuse, capul său se află în sfîrşit la înălţimea celui al stăpînului. Doctorul dădu în lături cu precauţie mănunchiul de peri pe care gorila îl avea deasupra urechii stîngi, apoi suflă în blană în toate sensurile şi descoperi capătul unui instrument pe care-l palpă cu grijă.

— Aşteaptă, am să-ţi pun un pic de balsam ; ai parietalele foarte tari ! Hm ! Hipertricoză !... Lipsă de elasticitate a celulelor. Pe naiba ! Toate aceste circumvoluţii nu pot progresa dacă nu ţi se dezvoltă craniul. Nu vei vorbi niciodată... Poţi să te ridici... Te doare ?

— Nu-u-u.

— Foarte bine. Sînt mulţumit să te aud vorbind, prietene.

Cornelius îi întinse mîna ; gorila i-o strînse în ale sale.

— Nu aşa tare ! Mă doare.

Ochii lui Goliat se umplură de lacrimi.

— Nu plînge, prostule ! Dar nu strînge aşa tare...

Îl mîngîie uşor.

— Animalele au mîncat în dimineaţa asta ?

— Da-a-a.

— Leul mai mîrîie ?

— Nu-u-u.

— Ah, cu atît mai bine ! Cum l-ai făcut să tacă ?

Goliat îşi apropie una de alta mîinile enorme, făcînd gestul de a sugruma, în timp ce gura lui rîdea.

— L-ai bătut ?... Bătut ?...

— Da-a, bă-ă-ătut ! reuşi el să pronunţe.

Doctorul clătină din cap, nemulţumit.

— Bietul animal ! Ce făcea ?

Lui Goliat i se păru mai uşor să răspundă imitînd răgetul lui Brutus :

— Rr-r-ro-o-o !

Se auzi soneria telefonului. Doctorul ascultă, apoi răspunse :

— Îi aştept la cină. Da, să vină. Du-te Goliat, repede, pe scară.

Goliat dispăru, ar trebui să spunem se mistui, cu atîta repeziciune încît ar fi fost cu neputinţă să stabileşti ce s-a întîmplat cu el dacă pasul său greoi n-ar fi răsunat înfundat pe parchetul de la primul etaj.

Persoanele abia sosite erau Anaclet şi dl. Eugène Lecocq, şeful brigăzii însărcinate cu urmărirea criminalilor, pe care tipograful îl invitase din însărcinarea patronului său.

După amabilităţile de rigoare, scurtate pe cît era posibil, se aşezară la masă.

Se discută mai ales despre criminali, despre poliţie şi despre mijloacele ei de acţiune, despre teorii şi sisteme.

Poliţistul îl rugă pe doctor să se explice.

Cornelius proferă pe un ton peremptoriu :

— La oameni nu se constată o asemenea diferenţă între creieri încît să existe criminali incurabili. Sînt creieri mai mult sau mai puţin bolnavi, mai mult sau mai puţin bine conformaţi, dacă vreţi, dar toţi sînt vindecabili. Pentru ca cineva să-şi permită să susţină contrariul, ar trebui să fi purtat de grijă multor mii de creieri — şi signor Lombroso uită să spună cîţi a îngrijit. Probabil nici unul ; el a disecat, a făcut autopsii, ceea ce nu-i acelaşi lucru ; raţionamentul său păcătuieşte din pricina lipsei oricărui fundament. Eu am îngrijit mulţi, mulţi creieri. Datorită razelor X, pe care le-am perfecţionat, pot să examinez fiecare celulă, sediu al gîndirii, al voinţei, al vederii, al culorilor, al nuanţelor, al muzicii, al memoriei etc., pot să văd dacă e bolnavă şi apoi s-o vindec ; este ceea ce am făcut cu animalele. Lombroso are perfectă dreptate cînd spune că oamenii dezechilibraţi ar trebui supuşi unui tratament ; este ceea ce cer şi eu. Dar nu poţi obţine să te îngrijeşti de un condamnat la moarte. Totuşi dacă am îmblînzit fiarele pînă la a le face să se alinte ca nişte pisicuţe, nu există nici o raţiune ca oamenii să fie mai feroci, mai rebeli la terapeutica mea. Dimpotrivă !

— Caracterul animalelor se schimbă deci ? întrebă poliţistul.

— În mod absolut. Adevărata stare de spirit variază după starea organului — şi organul poate fi îngrijit.

— Adevărat ?

— Făcusem ca un iepure să devină curajos, chiar prea curajos. A căzut victimă temerităţii sale. Atacase un jaguar şi, pe cinstea mea, acesta din urmă, care nu era încă cu totul pus la punct cu blîndeţea, l-a înghiţit.

Poliţistul rînji :

— Jaguarul nu ajunsese pînă acolo încît să se lase muşcat de un iepure... nu e greu de crezut.

— Acum, reluă doctorul cu o seriozitate de nesuferit, Berbecuţ maltratează toate fiarele, care se plîng şi-l suportă. Sînt atît de blînde !

— Ah, într-adevăr !

— Dacă vă interesează, vă voi arăta pe cîţiva dintre pensionarii mei.

— Sigur că mă interesează !

Doctorul spuse cîteva cuvinte în nemţeşte servitorului şi continuă :

— Metoda mea e facilă. Am divizat creierul în milimetri cubi şi am putut să determin cărei senzaţii îi corespunde fiecare milimetru. Or eu pot să tratez fiecare celulă în parte, prin introducerea sondei

mele de gutapercă. Apoi n-am decît să aplic remediul topic *. În principiu, a trebuit să tatonez; dar acum știu. Foveau de Courmelles, compatriotul dumneavoastră, s-a ocupat de această problemă; o, el a găsit o teorie ingenioasă, dar — la fel ca Lombroso — n-a experimentat pe scară mare, ca mine. Numai eu dețin cheia științei; numai eu pot să moi oasele, să introduc sonda, să instilez filtrul.

— Puteți să cotrobăiți prin creierul unui om fără să-l ucideți?

— De ce nu? Fac asta în fiecare zi cu prietenii mei.

Cu ochii ațintiți asupra doctorului, polițistul, satisfăcut de cină, trimitea în plafon fumul gros al havanei pe care o fuma cu deliciu.

„Acest om e complet nebun, gîndea el, dar dă mese bune, are vinuri bune și țigări excelente. De ce să-l superi, dacă nu face rău nimănui?"

Comparația dintre doctorul Cornelius și doctorul Moreau se impune, după lectura acestui pasaj. E adevărat că prima traducere în limba franceză a Insulei doctorului Moreau *a apărut în 1901, dar Apollinaire ar fi putut să citească romanul în original, sau să-i afle de undeva tema și subiectul. Dacă nu cumva trebuie să căutăm sursa inspirației doar în cartea* Facultățile animalelor *a lui Foveau de Courmelles, la a cărui „teorie ingenioasă" se referă doctorul Cornelius, ca fiind premergătoare experiențelor sale.*

Oricum, nu poate fi vorba de un plagiat și finalitatea celor două lucrări e divergentă. Doctorul Moreau reprezintă o nouă întruchipare a mitului ucenicului-vrăjitor, iar romanul constituie o satiră amară și violentă a anumitor tare ale rînduielilor capitaliste. Doctorul Cornelius simbolizează știința capabilă să înfăptuiască miracole, ajungînd pînă la ameliorarea caracterelor prin acțiunea directă asupra anumitor zone ale creierului — ipoteză foarte discutabilă, dar indiscutabil generoasă.

Nu știm, deci, dacă Apollinaire cunoștea sau nu, în 1900, cele dintîi romane ale lui Wells. El le cunoștea însă, neîndoielnic, în timpul primului război mondial, după cum dovedește această însemnare din Anecdotice *(1926):*

„De la începerea războiului, Wells... e amintit deseori... pentru că a prevăzut acest război de tranșee și pentru că preconizează folosirea avioanelor în număr foarte mare.

---

* remediu topic — *formulă specială de medicamentație, acționînd asupra unui punct determinat din exteriorul sau interiorul corpului (n. r.)*

...cîţiva prieteni mă roagă să-i fac cunoscut că e foarte drăguţ din partea lui că a prevăzut tranşeele şi a făcut reclamă folosirii regimentelor aeriene, dar că ar fi şi mai drăguţ dacă ar indica un mijloc practic de a înfăptui maşina timpului şi omul invizibil, procedee care ar aduce cele mai mari servicii în acest război, în care stratagemele sînt încă mai necesare ca odinioară.

Ar fi într-adevăr interesant de a face să treacă prin ziua de poimîine sau prin zilele următoare, sau chiar printr-o zi trecută, armatele lipsite în prezent de forţă de atac, dar pe care inamicul nu le-ar putea nimici, neaflîndu-se în aceeaşi epocă.

De asemeni, marile eforturi care se fac de-o parte şi de cealaltă pentru a obţine o nuanţă de uniformă practic puţin vizibilă, eforturile pe care le fac nemţii pentru ca dirijabilele şi aeroplanele lor să devină invizibile şi întreaga ingeniozitate care trebuie cheltuită pentru a rămîne mereu ascuns faţă de adversar demonstrează cît de interesantă ar fi o soluţie a celei de-a doua probleme.

Examinate deseori în perioada paşnică, în care oamenii aveau destul sînge rece pentru a discuta probleme atît de îndrăzneţe, acestea două nu părură de loc de esenţă absurdă sau utopică.

Cei care în ultimii ani au scrutat natura intimă a atomului au făcut desigur descoperiri mai neaşteptate".

Iată-l deci pe Apollinaire stabilind un interesant raport între cuceririle ştiinţei şi cele ale imaginaţiei, pornind de la două dintre cele mai ingenioase idei ştiinţifico-fantastice wellsiene. De altfel, la capitolul ingeniozitate, poetul se ridică cel puţin o dată la nivelul marelui scriitor englez. Ne referim la o povestire inclusă în volumul Ereziarcul et Comp. *(1910) — ultima din ciclul* Amfionul fals-Mesia sau povestirile şi aventurile baronului d'Ormesan *. *Ea se numeşte* Pipăitul la distanţă *şi e superioară din toate punctele de vedere celor mai multe anticipaţii ale timpului.*

Un aşa-zis Mesia apare simultan în mai multe oraşe, predicînd reconstituirea regatului iudeu. Poliţia nu-l poate aresta, deoarece la momentul oportun dispare ca prin miracol. Intrigat de acest fenomen, autorul îl vede deodată apărînd în camera lui pe d'Ormesan, absent din

* *Prima versiune era intitulată* Minunata istorie a baronului d'Ormespant, *folosind integral anagrama numelui tatălui scriitorului: Francesco Flugi d'Aspermont.*

Paris de doi ani, care pretinde că în clipa aceea se află de fapt în Australia, şi că el e falsul Mesia, explicîndu-şi astfel ubicuitatea :

„Ştiinţa este cauza pretinselor miracole pe care le săvîrşesc... o mică moştenire de circa două sute de mii de franci picîndu-mi, ca să zic aşa, din cer, acum patru ani, am consacrat aceşti bani experienţelor ştiinţifice şi m-am dedicat cercetărilor în legătură cu telegrafia şi telefonia fără fir, transmisia imaginilor fotografice, fotografia în culori şi în relief, cinematograful, fonograful etc. ...Aceste lucrări m-au făcut să mă interesez de un aspect neglijat de toţi savanţii care s-au ocupat de aceste probleme pasionante : mă refer la pipăitul la distanţă. Şi am sfîrşit prin a descoperi principiile acestei ştiinţe noi.

Aşa cum se poate transporta vocea dintr-un punct într-altul foarte îndepărtat, la fel se pot transmite aparenţa unui corp şi proprietăţile de rezistenţă datorită cărora orbii îl pot cunoaşte, fără să fie necesară vreo legătură între ubicuist * şi corpurile pe care le proiectează. Adaug că noul corp păstrează plenitudinea facultăţilor umane, în măsura în care ele sînt exercitate la aparat de către corpul veritabil...

După numeroase experienţe, am izbutit să construiesc două aparate şi-am păstrat unul, plasîndu-l pe celălalt pe un copac aşezat la marginea unei alei din parcul Montsouris. Experienţa mi-a reuşit pe deplin : acţionînd aparatul transmiţător care îmi ceruse atîta muncă şi pe care-l port mereu cu mine, puteam, fără să părăsesc locul unde mă aflam în realitate, să apar, să mă aflu în acelaşi timp în parcul Montsouris ; şi dacă nu aveam posibilitatea să mă plimb, cel puţin vedeam, vorbeam, atingeam şi eram atins în două puncte ale spaţiului, simultan. Mai tîrziu, am instalat un alt aparat receptor pe un copac de pe Champs-Elysées şi am constatat cu bucurie că puteam să mă aflu şi în trei locuri în acelaşi timp...

Aparatele mele receptoare sînt mici, au un aspect foarte obişnuit şi nu s-a întîmplat încă să fie luate de unde le-am pus. Am instalat unul şi la dumneata, dragă prietene, acum doi ani, dar e prima oară cînd mă slujesc de el şi nu l-ai zărit niciodată.

...Aceste aparate au pur şi simplu înfăţişarea unui cui..."

Autorul este convins de importanţa descoperirii, dar îi cere lui d'Ormesan să renunţe la impostura prin care vrea să ajungă rege, primejduind avutul şi viaţa a mii de oameni. Baronul refuză, autorul îl

* *De la* ubicuitate — *însuşirea imaginară de a fi pretutindeni sau în mai multe locuri în acelaşi timp (n. r.)*

împuşcă şi, o dată cu omul din camera lui, mor opt sute patruzeci de falşi Mesia, în opt sute patruzeci de oraşe din cele cinci părţi ale lumii :

„Cel căruia i se spunea Mesia părea să se roage de mai bine de un ceas, cînd scoase deodată un mare ţipăt, în timp ce şase găuri, asemănătoare celor pe care le fac gloanţele de revolver, i se iviră în dreptul inimii".

Autorul descoperă un cui ca toate cuiele în peretele de care se sprijinea d'Ormesan şi conchide :

„La urma urmelor, nu mi-a spus el însuşi că îmi ascunde particularităţile esenţiale ale aparatelor care-i serveau pentru a face să apară corpurile false, datorită descoperirii legilor pipăitului la distanţă ?"

Investigaţiile noastre nu ne-au îngăduit să aflăm dacă literatura de anticipaţie franceză a reluat ideea lui Apollinaire. Ea l-a inspirat însă fără îndoială pe Marcel Aymé în povestirea fantastico-burlescă Sabinele *din volumul* Omul care trece prin zid *(1943).*

În 1918, Guillaume Apollinaire scria : „Surpriza este cel mai mare resort nou. Prin surpriză, prin locul important pe care-l acordă surprizei se distinge spiritul nou de toate mişcările artistice şi literare care l-au precedat". Această profesie de credinţă a cubismului literar, fondat de Apollinaire şi înţeles de el în primul rînd ca un efort de înnoire a artei cuvîntului, nu este echivalentă cu o apologie a gratuităţii şi a hazardului. Surpriza poate fi provocată şi de afirmarea aparent paradoxală a unui adevăr nesancţionat încă de ştiinţă. Căci scriitorul are dreptul să imagineze raporturi inedite şi surprinzătoare între fenomene, luînd-o înaintea savantului.

E interesant de remarcat că la începutul secolului al XX-lea promotorii tendinţelor novatoare se întîlnesc pe tărîmul proslăvirii ştiinţei cu ultimii mohicani ai scientismului căzut în desuetudine. Printre aceştia din urmă se numără şi Zola. În romanul său Munca (1901), *satul Beauclair, în care se desfăşoară experienţa fourieristă a lui Luc Froment, este transformat, transfigurat de ştiinţă. Bunăstarea generală este asigurată de marea descoperire a savantului Jordan, care a izbutit să capteze energia solară... Această anticipaţie demnă de pana lui Jules Verne este chintesenţa unei concepţii statornice, rezumată astfel de Anatole France în* Discurs la mormîntul lui Zola : *„El aştepta de la noua forţă, de la maşină, eliberarea progresivă a omenirii muncitoare".*

Fără a avea o asemenea finalitate, romanul lui ALFRED JARRY Supramasculul *(1902) constituie una dintre primele ilustrări ale „spiri-*

tului nou" despre care vorbea Apollinaire. Jean Marcenac îl consideră „un roman tipic de science-fiction, *în care se exprimă ceea ce este mai bun în* science-fiction, *adică o încredere în dominația omului asupra naturii, înfăptuită cu ajutorul rațiunii"* *.

Această idee generoasă nu este ușor de depistat. Nonconformismul autorului se traduce într-un subiect al cărui caracter shocking *apare încă din titlu. Lăsînd însă deoparte teoriile și isprăvile erotice ale „supramasculului" André Marcueil, Hercule modern în stare să distrugă un dinamometru încercîndu-și puterea și să îndoaie barele de fier ale unui grilaj, romanul conține într-adevăr pagini de halucinantă fantezie științifică, concentrate mai ales în capitolul al V-lea.*

CURSA DE ZECE MII DE MILE

William Elson trecuse de patruzeci de ani cînd se născu fiica sa Ellen. În acest an, o mie nouă sute douăzeci, el era sexagenar, dar trupul său zvelt, sănătatea sa viguroasă și luciditatea minții sale dezmințeau datele cronologice și barba sa albă.

El se ilustrase prin descoperirile sale toxicologice și fusese numit președinte al tuturor noilor societăți de temperanță din Statele Unite în ziua în care, printr-un reviriment prevăzut al modei științifice, se proclamase că singura băutură igienică era alcoolul curat.

Lui William Elson i se datorește invenția filantropică de a denatura apa care vine prin conducte la domiciliu, astfel încît să nu mai poată fi băută, rămînînd utilizabilă doar pentru nevoile toaletei.

La sosirea sa în Franța, teoriile sale fură discutate de cîțiva medici credincioși vechilor doctrine. Cel mai înverșunat adversar era doctorul Bathybius.

Luînd masa într-un restaurant cu Elson, Bathybius îi obiectă mai ales că recunoaște la el tremurul mîinilor tipic alcoolicilor.

În loc de orice răspuns, bătrînul Elson scoase revolverul și ținti butonul soneriei electrice.

---

* *In „Discuție despre* science-fiction" *(„Europe", nr. 139—140, iulie-august 1957).*

— Ai putea să obiectezi că e vorba doar de rapiditatea ochirii, îi spuse el doctorului. Te rog deci să-mi ţii lista de mîncare în faţa ochilor.

Mîna lui nu se clintise după interpunerea ecranului. Glontele porni.

Arma trăgea gloanţe dum-dum. Nu rămase nimic din butonul soneriei, destul de puţin din peretele despărţitor şi cîteva urlete gîtuite ale unui consumator paşnic din separeul alăturat, care era la gustări. Dar timp de o secundă butonul, lovit în centru, transmisese curentul soneriei *.

Chelnerul îşi făcu apariţia.

— Încă o sticlă de alcool, comandă Elson.

Acesta era omul pe care lucrările sale îl conduseseră la o invenţie epocală : *Perpetual-Motion-Food* **.

Faptul că William Elson, fabricînd în sfîrşit această *Perpetual-Motion-Food,* hotărîse, împreună cu Arthur Gough, să-şi „lanseze" produsul printr-o mare cursă a unei echipe cicliste, alimentată exclusiv cu el, în întrecere cu un tren expres, faptul acesta nu constituie un eveniment fără precedent. De mai multe ori, în America, la sfîrşitul secolului al nouăsprezecelea, chintuplete şi sextuplete au întrecut trenuri rapide pe distanţe de una sau două mile ; inedită era doar proclamarea superiorităţii motorului uman asupra motoarelor mecanice *pe mari distanţe.* Frumoasa încredere în invenţia sa, pe care succesul i-o inspiră mai tîrziu lui William Elson, îl conduse într-o măsură spre ideile lui André Marcueil, privind lipsa de limite a forţelor omeneşti. Dar, ca un om practic, el nu vru să le socotească nelimitate decît cu concursul lui *Perpetual-Motion-Food.* Cît despre faptul dacă André Marcueil a luat sau nu parte la cursă, cu toate că miss Elson era convinsă că l-a recunoscut, vă veţi face o idee din acest capitol. Pentru mai multă exactitate, împrumutăm relatarea cursei numite a lui *Perpetual-Motion-Food* sau a celor „Zece Mii de Mile" de la Ted Oxborrow, unul din oamenii chintupletei, aşa cum a culeş-o şi publicat-o *New York Herald :*

Culcaţi orizontal pe chintupletă — model obişnuit de curse 1920, fără ghidon, pneuri de cincisprezece milimetri, desfăşurare de cincizeci şi şapte de metri treizeci şi patru, cu feţele situate mai jos de nivelul şeilor şi adăpostite de vînt şi de praf în măşti individuale ; cu cele zece picioare ale noastre legate între ele prin tije de aluminiu, am demarat pe interminabila pistă amenajată pe toată lungimea celor zece mii de

* *Jarry ura de moarte apa şi era un bun trăgător, ca şi eroul său (46).*

** Perpetual-Motion-Food *(în engleză în original) — Hrana Mişcării Perpetue. (n. r.)*

mile, paralel cu linia marelui rapid ; am demarat, antrenaţi de un automobil-obuz, cu viteza provizorie de o sută douăzeci de kilometri pe oră.

Eram legaţi de maşină ca să nu mai putem coborî, în ordinea următoare : în spate eu, Ted Oxborrow ; în faţa mea Jewey Jacobs, Georges Webb, Sammy White — un negru — şi pilotul echipei noastre, Bill Gilbey, pe care-l numeam în glumă *Corporal* * Gilbey, pentru că răspundea de patru oameni. Nu pun la socoteală pe Bob Rumble, un pitic, bălăbănindu-se într-o remorcă în urma noastră şi a cărui contragreutate slujea ca să micşoreze sau să mărească aderenţa roţii din spate.

Corporal Gilbey ne întindea peste umăr, la intervale regulate, micile cuburi incolore şi sfărîmicioase, acre la gust, de *Perpetual-Motion-Food*, care fură singura noastră hrană timp de aproape cinci zile : el le lua, cinci cîte cinci, de pe o policioară aşezată în spatele maşinii de antrenament. Dedesubtul policioarei lucea cadranul alb al indicatorului de viteză ; dedesubtul cadranului, un tambur suspendat şi mobil era destinat să atenueze eventualele şocuri ale roţii noastre din faţă.

La căderea primei nopţi, acest tambur — fără ca oamenii de pe locomotivă să-şi dea seama de asta — a fost ambreiat la roţile automobilului, astfel încît să se învîrtească în sens invers cu acestea. Corporal Gilbey ne făcu atunci să înaintăm pînă ce roata noastră dinainte se lipi de tambur, a cărui rotaţie ne antrenă ca un angrenaj, fără efort şi în chip fraudulos, în timpul primelor ore ale nopţii.

Bineînţeles că la adăpostul automobilului nu exista nici un suflu de aer ; la dreapta, locomotiva, ca un animal mare şi blînd, păştea în acelaşi loc al „cîmpului" vizual, fără să înainteze şi fără să dea înapoi. Singurul lucru care-i dădea aparenţa mişcării era o parte uşor tremurătoare a laturei dinspre noi, unde se pare că oscila biela ; cît despre partea din faţă, puteam să numărăm spiţele plugului, întru totul asemănătoare gratiilor unei închisori sau grilajului unui baraj de moară. Toate acestea aminteau destul de bine peisajul unui rîu foarte liniştit — curgerea tăcută a pistei lustruite închipuia rîul şi gîlgîitul regulat al marelui animal era foarte asemănător zgomotului unei căderi de apă.

Zării de mai multe ori, prin ferestrele primului vagon, lunga barbă albă a lui Mr. Elson, care oscila de sus în jos, ca şi cum persoana i s-ar fi legănat alene într-un *rocking-chair* **.

---

* *Corporal (în englezeşte în original) — caporal. (n. r.)*

** rocking-chair *(în engleză în original) — balansoar. (n. r.)*

Ochii mari şi curioşi ai lui miss Elson apărură de asemeni, o clipă, la prima uşă a celui de-al doilea vagon, singurul pe care puteam să-l zăresc şi încă cu riscul să-mi înţepenească gîtul.

Mica siluetă aferată, cu mustăţi blonde, a lui Mr. Gough nu se clintea de pe platforma locomotivei. Căci dacă William Elson urmărea cursa din tren, o făcea totuşi cu dorinţa de a vedea trenul întrecut ; cît despre Mr. Gough, pariul mare pe care-l încheiase îl îndemna să folosească toate resursele competenţei sale de mecanic.

Sammy White fredona, în ritmul mişcării picioarelor noastre, cîntecul copilăresc :

*Twinkle, twinkle, little star...**

Şi, în noaptea pustie, vocea de falset a lui Bob Rumble, care era slab de minte, chelălăia în spatele nostru :

— E ceva dinapoia noastră !

Nici un corp însufleţit sau mecanic n-ar fi putut, totuşi, să se ţină după noi la asemenea viteză ; de altfel, cei din tren puteau să supravegheze pista continuă şi goală dindărătul lui Bob Rumble. E adevărat că era imposibil să vadă cei cîţiva metri de rambleu din spatele vagoanelor : acestea n-aveau decît deschizături laterale ; iar noi nu puteam să privim îndărătul nostru. Dar ar fi fost cu totul neverosimil ca cineva să gonească pe rambleul presărat cu pietriş ! Stîrpitura voia fără îndoială să-şi exprime mîndria de a-şi simţi făptura puerilă purtată la remorca noastră.

În zorii celei de-a doua zile, un uruit strident şi metalic, o vibraţie imensă în care eram parcă scăldaţi făcu aproape să-mi ţîşnească sînge din urechi. Aflai că automobilul-obuz fusese „lăsat în drum", apoi înlocuit printr-o maşină zburătoare în formă de trompetă. Maşina se învîrtea în jurul ei însăşi, se înşuruba în aer la nivelul solului, în faţa noastră şi un curent puternic ne aspira către pîlnia ei. Firul de mătase al indicatorului de viteză tremura mereu, cu regularitate, desenînd un fus vertical şi albastru lîngă obrazul stîng al lui Corporal Gilbey şi citii pe cadranul de fildeş, aşa după cum era prevăzut pentru ora aceea :

250

Trenul îşi păstrase poziţia dinainte, mereu aceeaşi imobilitate aparentă, în mod prodigios controlabilă prin toate simţurile şi chiar prin

* Twinkle, twinkle, little star *(în engleză în original) — sclipeşte, sclipeşte, mică stea (vers dintr-un cîntec popular). (n. r.)*

atingerea cu mîna mea dreaptă ; dar zgomotul căderii de apă ajunsese supraacut şi la un milimetru de focarul incandescent al locomotivei domnea un ger mortal, ca efect al vitezei.

Mr. W. Elson era invizibil. Privirile mele străbătură vagonul său, de la o fereastră la cealaltă, fără să întîlnească vreun obstacol. Ceva opri însă ocheada pe care voiam s-o arunc în vagonul lui miss Elson. Prima fereastră a lungului compartiment de mahon, singura care mi-era la îndemînă, era acoperită, spre marea mea stupefacţie, *la exterior*, de o căptuşeală groasă, stacojie. Ai fi zis că un strat de ciuperci sîngerii crescuseră în noaptea aceea pe geam...

Acum se făcuse ziuă de-a binelea şi nu puteam să mă îndoiesc de ceea ce vedeam : toată partea de vagon pe care o zăream dispărea sub mulţimea de trandafiri roşii, enormi, deschişi, proaspeţi, de parcă ar fi fost culeşi chiar atunci. Mireasma lor se împrăştia în văzduhul calm, la adăpostul apărătoarei de vînt.

Cînd tînăra fată coborî geamul, o parte din cortina de flori se sfîşie, dar ele nu căzură imediat : cîteva secunde călătoriră în spaţiu cu aceeaşi viteză ca şi maşinile ; cel mai mare trandafir pătrunse, o dată cu curentul de aer, în vagon.

Mi se păru că miss Elson scoate un strigăt şi-şi duce mîna la piept şi n-o mai văzui în tot restul monoton al acelei zile. Trandafirii se scuturară încet, încet datorită trepidaţiei, îşi luară zborul unul cîte unul sau cîte trei, patru şi lemnul lustruit al *sleeping-car* *-ului apăru imaculat, reflectînd mai limpede ca o oglindă profilul hîd al lui Bob Rumble.

A doua zi, florile roşii ca focul se reînnoiseră. Mă întrebai dacă nu cumva îmi pierdeam minţile. Chipul neliniştit al lui Ellen nu se mai dezlipi de geam.

Dar un incident mai grav îmi distrase atenţia.

În dimineaţa celei de a treia zile se produse un fapt îngrozitor, îngrozitor mai ales pentru că ar fi putut să ne facă să pierdem cursa. Jewey Jacobs, aflat chiar în faţa mea, cu genunchii la un yard ** de genunchii mei, de care erau legaţi prin tije de aluminiu ; Jewey Jacobs care pedala cu o vigoare fantastică din momentul plecării, încît dădea impulsuri capabile să accelereze fără rost ritmul prescris de programul nostru de marş şi pe care fusesem nevoit să-l contrapedalez în cîteva rînduri ; Jewey Jacobs păru deodată să descopere o plăcere răutăcioasă

* sleeping-car *(în engleză în original) — vagon de dormit. (n. r.)*
** yard — *unitate de măsură engleză, egală cu 0,914 m. (n. r.)*

în a-şi înţepeni la rîndul său rotulele, trimiţîndu-mi genunchii în bărbie şi silindu-mă să-mi pun picioarele la treabă serioasă.

Nici Corporal Gilbey, nici, în spatele lui, Sammy White sau Georges Webb nu puteau să se întoarcă în legăturile şi măştile lor ca să vadă ce l-a apucat pe Jewey Jacobs ; dar eu putui să mă aplec puţin spre gamba lui dreaptă : cu degetele prinse în *toe-clip* *-ul de piele, ea urca şi cobora cu izocronism, dar glezna părea amorţită şi jocul încheieturilor nu se mai producea. Pe deasupra — detaliu poate prea tehnic — nu fusesem de loc atent la un miros deosebit, atribuindu-l pantalonilor săi negri de jerse, în care, ca şi noi ceilalţi, îşi făcea nevoile într-un strat de argilă degresoare ; dar o idee subită mă făcu să mă cutremur şi privii încă o dată la un yard de gamba mea şi, legată de ea, glezna grea de marmură, şi respirai mirosul *cadaveric* al unei descompuneri grăbite într-un mod de neînţeles.

La jumătate de yard în dreapta mea, o altfel de schimbare mă izbi : în loc de mijlocul tenderului, zării în dreptul meu a doua uşă a primului vagon.

— Gripăm ! strigă în clipa aceea Georges Webb.

— Gripăm ! repetară Sammy White şi Georges Webb.

Şi cum stupoarea îţi înţepeneşte braţele şi picioarele mai rău decît oboseala fizică, ultima uşă a celui de-al doilea vagon apăru lîngă umărul meu, ultima uşă înflorită a celui de-al doilea şi ultimul vagon. Arthur Gough şi mecanicii izbucniră în urale.

— Jewey Jacobs e mort ! strigai eu lamentabil, din toate puterile.

Al treilea şi al doilea membru al *team* **-ului mugiră în măştile lor, pînă la Bill Gilbey :

— Jewey e mort !

Sunetul se învîrteji în curentul de aer pînă în străfundul maşinii zburătoare în formă de trompetă, care repetă de trei ori — căci era destul de mare ca în lungimea ei să existe două ecouri — care repetă şi aruncă din înaltul cerului, pe fabuloasa pistă din spatele nostru, ca o chemare la Judecata de Apoi :

— Jewey Jacobs e mort ! mort ! mort !

— Ah, e mort ? Puţin îmi pasă, spuse Gilbey. Atenţie : ANTRENAŢI-L PE JACOBS !

---

* toe-clip *(în engleză în original) — termen din tehnica ciclistă, însemnînd ratrape (pentru degetele piciorului). (n. r.)*

** team *(în engleză în original) — echipă (n. r.)*

Fu o treabă enervantă, cum nu doresc să mai văd în nici o cursă. Omul se îndărătnicea, contrapedala, *gripa*. Este extraordinar cum se potrivea cadavrului acest termen care se aplică frecărilor la maşini. Şi el continua să facă ce avea de făcut sub nasul meu, în oala lui de pămînt! De zece ori ne încercă tentaţia de a desface şuruburile care făceau solidare cele cinci perechi de gambe, inclusiv ale mortului. Dar el era încătărămat, lăcătuit, plumbuit, pecetluit cu sigiliu şi apostilă pe şaua lui, şi apoi... ar fi fost o greutate... *moartă*, nu caut să fac un joc de cuvinte, şi pentru a cîştiga această cursă nu ne trebuia o greutate moartă.

Corporal Gilbey era un om practic, aşa cum William Elson şi Arthur Gough erau gentlemeni practici şi Corporal Gilbey porunci ceea ce ne-ar fi poruncit ei înşişi. Jewey Jacobs era angajat să participe, al patrulea, în marea şi onorabila cursă a lui *Perpetual-Motion-Food*: el semnase o garanţie de douăzeci şi cinci de mii de dolari asupra curselor sale viitoare. Mort, el nu mai putea să alerge şi nu putea să plătească garanţia. Trebuia deci să continue, viu sau mort. Pe maşină se poate dormi, se poate chiar muri — ceea ce nu e un inconvenient mai mare. Şi apoi cursa se numea cursa *mişcării perpetue*.

William Elson ne explică mai tîrziu că rigiditatea cadaverică — el îi spunea, mi se pare, *rigor mortis* — nu înseamnă absolut nimic şi cedează la primul efort. Cît despre putrefacţia subită, ne mărturisi că el însuşi nu ştia cărui fapt s-o atribuie... poate abundenţei neobişnuite a secreţiei toxinelor musculare.

Iată-l deci pe Jewey Jacobs al nostru pedalînd, la început cu reavoinţă, fără să putem vedea dacă se strîmbă, cum stătea cu nasul mereu în mască. Noi îl încurajăm cu înjurături amicale, de felul celor pe care le adresau bunicii noştri lui Terront în prima cursă Paris-Brest: „Hai, porcule!" Încet, încet, el prinde gust şi iată-i gambele urmîndu-le pe ale noastre, *ankle-play* *-ul revenind, pînă ce începe să depene din picioare nebuneşte.

— E ca un volant, spuse Corporal: menţine uniformitatea mişcării. Şi cred că imediat o să-şi iasă din minţi.

Într-adevăr, nu intră doar în ritm, ci se ambală — şi *sprintul* lui Jacobs mort fu un sprint de care habar n-au cei vii. Ultimul vagon, care dispăruse departe în faţă în timpul acestei activităţi de profesor pentru defuncţi, apăru din nou, crescu şi îşi reluă locul obişnuit, pe

---

* ankle-play *(în engleză în original) — termen din domeniul ciclismului, înseamnă textual „joc de gleznă", adică o pedalare foarte elastică. (n. r.)*

care n-ar fi trebuit să-l părăsească niciodată, undeva îndărătul meu, în vreme ce mijlocul tenderului se afla iar la o jumătate de yard în dreapta umărului meu drept. Totul nu se petrecu, desigur, fără să izbucnim la rîndul nostru în urale, amplificate de cele patru măşti :

— Hip, hip, hip — ura pentru Jewey Jacobs !

Şi trompeta zburătoare umplu cerul :

— Hip, hip, hip — ura pentru Jewey Jacobs !

Cît timp îl învăţasem pe mort să trăiască, pierdusem din vedere locomotiva şi cele două vagoane ; cînd Jacobs fu în stare să se descurce singur, am văzut partea din spate a ultimului vagon mărindu-se, ca şi cum el ar fi fost acela care revenea să afle ce-i cu noi. Halucinaţie fără îndoială, reflectare deformată a chintupletei în peretele mai limpede ca o oglindă al marelui sleeping, o închipuire de om ghebos — ghebos sau cu o încărcătură enormă în spate — pedala în urma trenului. Gambele lui se mişcau exact cu viteza gambelor noastre.

Viziunea dispăru într-o clipă, mascată de colţul din spate al vagonului pe care-l întrecusem. Mi se păru foarte comic să-l aud din nou chelălăind pe absurdul Bob Rumble care, înnebunit, sărea de la dreapta la stînga pe scaunul său de răchită, ca o maimuţă în cuşcă :

— E ceva care pedalează, e ceva dinapoi !

Educaţia lui Jewey Jacobs ne luase o zi întreagă : ne aflam în dimineaţa celei de-a patra zile, la trei minute, şapte secunde şi două cincimi după ora nouă ; indicatorul de viteză ajunsese la punctul extrem pe care putea să-l atingă : 300 de kilometri pe oră.

Maşina zburătoare ne slujea foarte bine şi, fără a şti dacă am depăşit viteza înregistrată mai înainte, sînt sigur că, datorită ei, n-am încetinit, acul indicatorului rămînînd mereu la extremitatea cadranului. Trenul se menţinea la nivelul nostru, fără variaţii, dar probabil că nu prevăzuse asemenea viteze cînd se aprovizionase cu combustibil, căci pasagerii — nu erau alţii în afară de Mr. Elson şi fiica sa — se mutară pe platforma locomotivei, lîngă mecanic, luîndu-şi cu ei hrana şi băutura. Tînăra fată, cu un aer minunat de activ, purta o trusă de toaletă... Erau cinci sau şase şi toţi se apucară să taie în bucăţi vagoanele şi să bage în focarul locomotivei tot ceea ce putea să ardă.

Viteza crescu — mi-e imposibil să spun în ce măsură ; dar uruitul trompetei zburătoare urcă cu cîteva semitonuri şi mi se păru că rezistenţa pedalelor înceta cu totul, o dată cu creşterea efortului meu, lucru absurd desigur. Să fi făcut oare noi progrese acest uimitor Jewey Jacobs ?

Nu mai văzui sub picioare asfaltul neted al pistei ci... foarte jos... partea de deasupra a locomotivei ! Fumul de cărbune şi petrol ne inundă măştile. Maşina zburătoare avea aerul că se tîrăşte.

— Zbor de vultur, ne explică scurt Corporal Gilbey, între două accese de tuse. Atenţie la căzătură !

Se ştie, şi Arthur Gough ar explica mai bine ca mine, că un vehicul avînd o viteză suficient de mare se înalţă şi planează, aderenţa la sol fiind suprimată de viteză — chiar dacă va cădea, nefiind înzestrat cu organe capabile să-l propulseze fără un punct de sprijin solid.

Căzînd, chintupleta vibră ca un diapazon.

— *All right* *, spuse deodată Corporal, care se dedase unei gesticulaţii ciudate, cu nasul aplecat peste roata dinainte.

Totul reintră în normal.

— Am găurit pneul din faţă, spuse Bill, cu un glas liniştitor.

La dreapta nu mai era nici urmă de vagoane : mormane enorme de lemne şi bidoane de petrol erau îngrămădite pe tender ; vagoanele fuseseră desprinse şi ne îndepărtam de ele : chiar dacă ne urmaseră o vreme datorită vitezei cîştigate, trepidaţia le făcuse să încetinească. Acum, mişcarea roţilor lor devenise vizibilă. Locomotiva se păstra însă mereu la acelaşi nivel.

— Re-zbor de vultur, spuse Bill Gilbey. Nu mai riscăm să cădem. Găurit pneul dinapoi. *All right.*

Uimit, ridicai capul de deasupra măştii mele orizontale şi privii în văzduh : maşina zburătoare dispăruse şi rămînea desigur în urmă cu vagoanele părăsite.

Totul era în regulă, totuşi, după cum spunea Corporal, indicatorul de viteză de lîngă obrazul său marca, vibrînd, o acceleraţie uniformă care depăşise de mult trei sute de kilometri pe oră.

Punctul de întoarcere se arăta la orizont.

Era un turn înalt, descoperit, în formă de trunchi de con cu diametrul bazei de două sute de metri şi înălţimea de o sută. Avea contraforturi masive de piatră şi de fier. O fracţiune de minut ne învîrtejirăm în interior, aplecaţi pe o parte şi menţinuţi de viteza noastră pe pereţii nu numai verticali, dar şi povîrniţi şi aducînd cu partea dinăuntru a unui acoperiş. Semănam cu nişte muşte gonind pe tavan.

* All right *(în engleză în original)* — *totu-i în regulă (n. r.)*

Locomotiva atîrna deasupra noastră, pe o parte, ca un raft de etajeră. Un vuiet înăbuşit umplea trunchiul de con.

Or, în această fracţiune de minut, am auzit toţi — în mijlocul acestui turn izolat din stepa Transiberianului, turn al cărui interior gol tocmai îl parcurgeam — o voce puternică, repercutată de ecou şi care părea să fi pătruns imediat după locomotivă. Această voce bombănea, înjura şi blestema.

Am auzit limpede această frază caraghioasă, rostită într-o bună engleză — fără îndoială pentru ca să nu treacă neobservată de noi:

— Cap de porc, îmi tai umărul!

Apoi o izbitură surdă.

În aceeaşi clipă ieşeam din turn şi am văzut, de-a curmezişul porţii pe care o găsisem liberă cu cîteva secunde mai înainte, o balercă din acelea pe care englezii le numesc într-adevăr *hogshead* (cap de porc) şi care conţine cincizeci şi patru de galoane*, avînd în locul vranei o largă deschizătură dreptunghiulară şi fiind prevăzută, spre mijloc, cu două curele asemănătoare bretelelor unei raniţi soldăţeşti, ca şi cum ar fi fost purtată de cineva în spate; balerca se balansa ca orice obiect rotund azvîrlit pe sol, se balansa ca un leagăn de copil.

Plugul locomotivei o izbi ca pe o minge de fotbal şi ea împroşcă pe linie puţină apă şi jerbe de trandafiri, dintre care unii se rotiră o vreme, aderînd cu spinii lor la pneurile sparte ale roţilor noastre.

Veni şi noaptea celei de-a patra zile. Cu toate că ne trebuiseră trei zile ca să ajungem la punctul de întoarcere, dacă ne-am fi menţinut viteza ne-am fi aflat la mai puţin de douăzeci şi patru de ore de sosirea în cursa de Zece Mii de Mile.

În timp ce se întuneca, aruncai o ultimă privire pe cadranul indicator pe care n-aveam să-l mai văd pînă în zori, şi, cum îl priveam, firul de mătase, rotindu-se şi vibrînd la extremitatea angrenajului blocat, se aprinse şi arse ca un mare fus albastru; apoi nu mai fu decît întuneric.

Atunci, ca o ploaie de aeroliţi, corpuri tari şi moi în acelaşi timp, şi colţuroase şi pufoase şi sîngerînde şi ţipătoare şi lugubre ne izbiră, aspirate de viteza noastră ca nişte muşte; şi chintupleta făcu un salt şi se ciocni de locomotiva mereu imobilă în aparenţă. Ea merse aşa cîţiva metri fără ca gambele noastre să-şi întrerupă mişcarea maşinală.

* galon — *măsură engleză de capacitate, egală cu aproximativ patru litri şi jumătate (n. r.)*

— Nimic, spuse Corporal. Păsări.

Nu ne mai aflam la adăpostul apărătoarelor de vînt ale maşinilor de antrenament şi e ciudat că acest incident nu s-a produs mai devreme, îndată după ce am lăsat în urmă pîlnia zburătoare.

În clipa aceea, fără să mai aştepte ordinul lui Corporal, piciul Bob Rumble se tîrî către mine pe tija remorcii sale, ca să apese cu toată greutatea pe roata din spate a chintupletei şi să-i mărească aderenţa. Această manevră îmi arătă că viteza creşte şi mai mult.

Auzii cum îi clănţăneau dinţii şi înţelesei că Bob Rumble se apropiase de noi mai ales ca să fugă de ceea ce numea el „ceva dinapoia noastră".

El aprinse în spatele meu, puţin spre stînga, un felinar cu acetilenă care proiecta în chip bizar în faţa noastră, puţin spre dreapta (locomotiva se afla acum la stînga), umbra cvintuplă a team-ului pe pista albă.

În lumina plăcută, piticul nu se mai plînse. Şi ne antrenarăm CU PROPRIA NOASTRĂ UMBRĂ.

Nu mai ştiam cu ce viteză mergem. Încercam să prind cîteva frînturi din cîntecele stupide pe care şi le fredona Sammy White ca să-şi păstreze ritmul mişcărilor. Cu puţin înainte ca firul indicatorului să ardă, el îngîna refrenul sprintului său final, asemănător unui uruit de grindină pe acoperişuri, refren auzit de atîtea ori în timpul tentativelor sale de record pe o milă şi jumătate de milă lansat, pe pistele din Massachussets :

Poor papa paid Peter's potatoes ! *

Mai departe ar fi trebuit să născocească, dar picioarele i se mişcau prea repede faţă de creier.

Gîndul, cel puţin gîndul lui Sammy White, nu-i aşa de iute cum se spune şi nu-l văd făcînd o „exhibiţie" pe nici o pistă.

Nu există decît un record pe care nici Sammy Wihte, campion al lumii, nici eu, nici echipa noastră nu-l vom bate curînd — recordul luminii, şi l-am văzut bătut cu ochii mei : cînd felinarul se aprinse în spatele meu, măturînd pista pînă departe cu umbra noastră, cu umbra alcătuită din cele cinci umbre ale noastre, grupate şi contopite atît de instantaneu la cincizeci de metri în faţă, încît ai fi zis într-adevăr

* Poor papa paid Peter's potatoes ! *(în engleză în original) — textual : „sărmanul tata a plătit cartofii lui Peter" ; frază folosită de obicei în exerciţii de dicţiune. (n. r.)*

că e un singur alergător, văzut din spate, care ne preceda — mişcările noastre simultane întăreau această iluzie despre care am aflat ulterior că nu fusese iluzie — cînd umbra noastră ţîşni înainte, am avut senzaţia atît de acută că un adversar tăcut şi irezistibil, care ne pîndea de cîteva zile, demarase pe partea dreaptă o dată cu umbra noastră, ascuns în ea şi păstrîndu-şi avansul de cincizeci de metri, încît în rîvna noastră de a-l întrece bielele începură să se rotească cu nu mai puţin zel decît s-ar fi învîrtit după propria lui coadă un cîine turbat, dacă n-ar fi avut nimic mai bun de muşcat.

În acest timp, arzîndu-şi vagoanele, locomotiva se menţinea la acelaşi nivel, dînd impresia unei mari linişti lîngă un gheizer... Părea că o mai poartă doar pe miss Elson, care urmărea cu o curiozitate aţîţată şi cam inexplicabilă contorsiunile destul de groteşti, ce-i drept, ale umbrei noastre îndepărtate. William Elson, Arthur Gough şi mecanicii nu mişcau. Iar noi ceilalţi, înşiraţi sub jetul de lumină pală al felinarului şi atît de aplecaţi pe ghidon şi apăraţi de măşti încît abia simţeam mîngîierea uraganului stîrnit de viteza noastră, retrăiam, cred, judecînd după propriile mele simţăminte, serile copilăriei, aplecaţi în lumina lămpii, deasupra problemelor şcolăreşti. Şi aveam aerul că reconstituim una din viziunile mele din acele seri : un mare *sfinx atropos* * care intră pe fereastră, nu se sinchiseşte — lucru straniu — de lampă, porneşte să caute pe tavan, într-un elan războinic, propria sa umbră proiectată de flacără şi o izbeşte, de mai multe ori, cu toţi berbecii trupului său păros : buf, buf, buf...

Cufundat în aceste gînduri sau în acest vis, nu-mi dădui seama că, datorită trepidaţiei elanului nostru, felinarul se stinsese şi totuşi, foarte vizibilă pentru că pista era foarte albă şi noaptea destul de luminoasă, aceeaşi siluetă grotescă gonea la cincizeci de metri în faţa noastră !

Ea nu putea fi aruncată de lumina locomotivei : pînă şi petrolul celor două lanterne fusese demult folosit pentru a supraîncălzi cazanul întunecat.

Totuşi, nu există fantome... ce era atunci această *umbră* ?

Corporal Gilbey nu observase că felinarul nostru se stinsese, căci altfel l-ar fi muştruluit zdravăn pe Bob Rumble. La fel de jovial şi de practic ca de obicei, el ne încuraja cu glumele sale :

* sfinx atropos — *specie de fluture de noapte (n. r.)*

— Haideţi, copii, puneţi mîna pe ea! N-o să reziste mult! Ne apropiem. Nu mai are ulei, nu-i o umbră, e o rîşniţă!

Ne-am grăbit şi mai mult, în marea tăcere a nopţii.

Deodată... auzii... mi se păru că aud un piuit de păsări, dar un piuit ciudat de metalic.

Nu mă înşelam : undeva în faţă se auzea într-adevăr un zgomot, un zgomot de fiare vechi...

Cunoscîndu-i cauza, vrui să strig, să-l chem pe Corporal, dar eram prea înspăimîntat de descoperirea mea.

Umbra scîrţîia ca o sfîrleză veche!

Nu ne mai puteam îndoi de singurul eveniment cu adevărat cam neobişnuit al cursei : apariţia CICLISTULUI.

Şi totuşi nu voi crede niciodată că un om sau un diavol ne-a urmărit — şi întrecut — în timpul celor Zece Mii de Mile!

Judecînd mai ales după aspectul personajului, iată ce trebuie să se fi petrecut : Ciclistul, care se lăsase desigur ajuns din urmă şi mergea pe stînga, aproape în faţa locomotivei ; Ciclistul, survenind în clipa în care umbra dispărea şi confundîndu-se o clipă cu ea, traversă, cu o stîngăcie de necrezut, dar cu un noroc providenţial pentru el şi pentru noi, pista prin faţa chintupletei. El se izbi cu maşina sa apocaliptică de prima şină... S-ar fi zis, pe cinstea mea, după cum mergea în zigzag, că practica ciclismul de trei ore, dar nici una mai mult. El trecu deci perpendicular peste prima şină, riscînd să-şi frîngă oasele, şi căpătă înfăţişarea disperată a cuiva care ştie precis că nu va reuşi niciodată să treacă şi peste a doua ; hipnotizat de ghidonul său, cu ochii fixaţi pe roata din faţă, avea aerul că nu-şi dă seama că micile sale evoluţii stupide se desfăşoară în faţa unui mare expres lansat pe urmele lui cu peste trei sute de kilometri pe oră. Deodată, păru izbit de vreo idee extrem de prudentă şi ingenioasă, coti pieziş la dreapta şi porni pe rambleu drept înainte, fugind de tren. Exact în clipa aceea, pintenul locomotivei îi atinse roata din urmă.

În secunda în care mă aşteptam să fie zdrobit, întreaga lui siluetă caraghioasă, pînă la spiţele bicicletei, mi se întipări pe retină. Apoi închisei ochii, nevrînd să-i număr cele zece mii de fărîme.

Purta lornion, n-avea barbă, ci nişte smocuri cîrlionţate.

Era îmbrăcat cu o redingotă şi pe cap avea un joben cenuşiu de praf. Cracul drept al pantalonului său era suflecat, parcă anume ca să aibă

mai multe şanse de a se prinde în lanţ, iar cracul stîng era strîns cu un cleştişor. Picioarele, pe pedalele de cauciuc, erau încălţate cu ghete cu elastic. Bicicleta lui era un model cu cauciucuri pline, cum n-ai mai găsi de l-ai plăti cu greutatea lui în aur... şi trebuia să cîntărească greu ! cu apărătoare de noroi de fier în faţă şi în spate. O bună parte din spiţe — spiţe drepte — fuseseră înlocuite cu dibăcie cu balene de umbrelă, ale căror cîrlige, rămase la locul lor, se bălăbăneau în voia roţilor în formă de 8.

Surprins că aud în continuare zăngănitul continuu şi scîrţîitul rulmenţilor uzaţi, la peste jumătate de minut după ceea ce socoteam eu că trebuie să fie o catastrofă, deschisei ochii şi nu-mi veni să-i cred, nici măcar să-i cred deschişi : Ciclistul se lăfăia mereu în stînga, pe rambleu ! Locomotiva era chiar lîngă el — şi nu părea cîtuşi de puţin incomodat. Îmi explicai minunea : sărmanul dobitoc ignora fără îndoială prezenţa marelui rapid, altfel n-ar fi dat dovadă de un asemenea sînge rece. Locomotiva tamponase bicicleta şi o împingea acum, cu botul lipit *de apărătoarea de noroi a roţii din spate !* Cît despre lanţ — căci bineînţeles că ridiculul şi nesăbuitul personaj n-ar fi fost capabil să-şi mişte picioarele cu asemenea iuţeală — lanţul se rupsese în timpul izbiturii şi Ciclistul pedala jubilînd în gol — fără rost de altfel, suprimarea oricărei transmisiuni creîndu-i o excelentă „roată liberă" şi chiar nebună — şi îşi aplauda performanţa, pe care o atribuia desigur calităţilor sale naturale !

O lumină de apoteoză apăru la orizont şi Ciclistul fu cel dintîi care-i primi aureola. Erau luminile punctului terminus al celor Zece Mii de Mile !

Avui impresia că se sfîrşeşte un coşmar.

— Haideţi, un ultim efort ! spunea Corporal. Noi cinci sîntem în stare să-l „radem" pe colegul de colo !

Această voce limpede — aşa cum un punct de reper fix accentuează oscilaţiile navei pentru cel care, suferind de rău de mare, zace într-o cuşetă suspendată după sistemul cardanic — această voce a lui Corporal mă făcu să înţeleg că eram beat, beat mort de oboseală sau de alcoolul din *Perpetual-Motion-Food* — Jewey Jacobs murise de-a binelea din pricina asta ! — şi mă trezi totodată.

Nu visasem totuşi : un straniu ciclist preceda locomotiva ; dar el nu călărea un model cu cauciucuri pline ! nu purta ghete cu elastic ! bicicleta lui nu scîrţîia decît poate în urechile mele care ţiuiau ! Dar el

nu-şi rupsese lanţul pentru că bicicleta sa n-avea lanţ ! Capetele unei centuri lungi şi negre fluturau îndărătul lui şi mîngîiau pintenul locomotivei ! Era ceea ce luasem eu drept o apărătoare de noroi şi drept poalele unei redingote ! Chiloţii săi scurţi îi pocneau pe coapse sub presiunea muşchilor extensori ! Bicicleta sa era un model de curse cum n-am mai văzut niciodată, cu pneuri microscopice, cu o desfăşurare superioară celei a chintupletei ; el mergea cu ea parcă jucîndu-se şi într-adevăr ca şi cum ar fi pedalat în gol. Omul era în faţa noastră : îi vedeam ceafa pe care unduiau şuviţe lungi de păr ; şnurul lornionului — sau o buclă neagră — flutura în vînt şi-i ajunsese pe umeri. Muşchii pulpelor sale palpitau ca două inimi de alabastru.

Pe platforma locomotivei se iscă o mişcare ca şi cum avea să se petreacă un lucru deosebit. Arthur Gough o dădu uşor la o parte pe miss Elson, care se apleca să contemple, pare-se cu dragoste, pe ciclistul necunoscut. Inginerul păru să parlamenteze cu aprindere cu Mr. Elson, pentru a obţine un lucru exorbitant. Vocea rugătoare a bătrînului ajunse pînă la mine :

— Vrei să dai de băut locomotivei ? O să-i facă rău ! Nu e o fiinţă umană ! Doar nu vrei s-o faci să crape !

Şi, după cîteva fraze iuţi şi de neînţeles :

— Atunci lasă-mă să fac eu însumi sacrificiul ! Să nu mă despart de ea decît în ultima clipă !

Chimistul cu barbă albă ţinea în mînă, cu precauţii infinite, o sticluţă conţinînd, după cum am aflat ulterior, un rom admirabil, care ar fi putut să fie strămoşul lui Elson şi pe care-l păstrase ca să-l bea singur ; el vărsă acest ultim combustibil în focarul locomotivei... alcoolul era fără îndoială prea admirabil : maşina făcu pşşşşşş... şi se stinse.

Astfel a cîştigat chintupleta *Perpetual-Motion-Food* cursa celor Zece Mii de Mile ; dar nici Corporal Gilbey, nici Sammy White, nici Georges Webb, nici Bob Rumble, nici, cred, Jewey Jacobs pe lumea cealaltă, nici eu, Ted Oxborrow, care semnez pentru ei toţi această relatare, nu ne vom consola niciodată că am găsit la potou — unde nimeni nu ne aştepta, căci nimeni nu prevăzuse o întoarcere atît de rapidă — stîlpul încoronat cu trandafiri roşii, aceiaşi obsedanţi trandafiri roşii care jalonaseră întreaga cursă...

Nimeni n-a putut să ne spună ce se întîmplase cu fantasticul ciclist.

Aţi ghicit, desigur, că „fantasticul ciclist" * *era André Marcueil, capabil să întreacă, singur şi fără miraculoasa „hrană a mişcării perpetue", trenul expres şi chintupleta antrenate în cursa de zece mii de mile. Jarry se abate astfel de la principiile anticipaţiei ştiinţifice, supramasculul său valorificîndu-şi însuşirile native nu excepţionale, ci miraculoase — situate deci în afara limitelor înţelegerii raţionale a fenomenelor.*

Nu e exclusă nici posibilitatea ca sub aparenta seriozitate şi coerenţă a naraţiunii să se ascundă o uriaşă mistificare. Căci autorul lui Ubu-Roi *respecta mai ales logica umorului şi a halucinaţiei simulate, dovedind o extraordinară capacitate de invenţie în crearea unui univers caricatural, care să se substituie realităţii pozitive. Este procedeul folosit şi în* Gesturile şi opiniile doctorului Faustroll, patafizician *(1911).*

Potrivit definiţiei autorului, «patafizica este ştiinţa soluţiilor imaginare, care acordă în chip simbolic lineamentelor proprietăţile obiectelor descrise prin virtualitatea lor. În loc de a enunţa legea căderii corpurilor către un centru, de ce n-am prefera-o pe aceea a ascensiunii vidului către o periferie, vidul fiind socotit „unitate de nondensitate"». *Gesturile şi opiniile creatorului unei asemenea „ştiinţe" nu pot fi în nici un caz anoste, după cum o dovedesc peripeţiile doctorului din marea expediţie întreprinsă pe bordul unui mijloc de locomoţie inventat de el însuşi:* „vasul transparent din pînză de aramă, lunecînd pe trei pietre de oţel".

Pentru Jarry, ca şi pentru Apollinaire, anticipaţia reprezintă doar o modalitate incidentală de afirmare a „spiritului nou". Efortul conştient şi conştiincios de extrapolare a descoperirilor tehnico-ştiinţifice continuă în secolul al XX-lea prin pana altor scriitori.

Ultimul roman antum al lui Jules Verne, Invazia mării, *apare în 1905. După doi ani, ziarul* Le Matin *publică în foileton* Roata fulgerătoare, *care marchează începutul gloriei literare a contelui Adolphe d'Espie de La Hire, cunoscut sub numele JEAN DE LA HIRE.*

Scriitorul debutase în 1900 cu Regimentul Irmei, *roman antimilitarist apreciat de critica vremii, şi cu romane fotografice publicate în colecţia* Orhideea. *Succesul* Roţii fulgerătoare *îl smulge de pe orbita onorabilă, dar cam limitată, pe care părea menit să se înscrie, asigurîndu-i o popularitate zgomotoasă şi efemeră. Jean de La Hire va publica de acum înainte anual două romane mari în* Le Matin, *dovedind o*

* *Despre performanţele cicliste al lui Jarry vorbeşte pe larg fosta lui prietenă, Rachilde. (46)*

fecunditate care avea să facă din el un obiect de studiu pentru neurologii americani. Iată ce scrie Marcel de Bare, în prefaţa la Zankador, *despre metoda lui de lucru :*

„Înzestrat cu o memorie fără egal, Jean de La Hire nu-şi face niciodată însemnări. Imaginînd, compunînd şi dictînd fără plan, fără note, el se supune numai unei inspiraţii pasionate.

Textul dictat rămîne cu exactitudine textul care va fi tipărit, publicat ; el trece de la stenografă la dactilografă, apoi la linotipistul jurnalului sau al editurii, fără ca autorul să fi făcut cea mai mică rectificare".

O asemenea metodă, impusă fără îndoială şi de obligaţia de a înşira zilnic cinci sute de rînduri pentru foiletonul în curs, nu putea să nu impieteze asupra calităţii operei lui Jean de La Hire. Acţiunea romanelor sale e dezlînată şi uneori incoerentă, repetiţiile micşorează efectul ideilor interesante şi originale care abundă totuşi în miile şi zecile de mii de pagini. „În fiecare dintre cărţile sale există douăzeci de subiecte, care ar fi fost de ajuns, pentru alţii, ca să scrie douăzeci de romane" spune Marcel de Bare în amintita prefaţă. Dar scriitorul nu putea decît să le schiţeze şi să treacă mai departe, într-o perpetuă emulaţie cu timpul.

Multe dintre temele şi ideile ştiinţifico-fantastice întîlnite în romanele lui Jean de La Hire constituie inovaţii în anticipaţia franceză sau mondială. Aşa, de pildă, pînă la Roata fulgerătoare, *făpturile raţionale din alte lumi aveau totdeauna o vagă înfăţişare antropomorfă. Aici îşi fac apariţia eteraţii saturnieni, coloane de lumină încununate de o sferă strălucitoare şi mercurienii negri, cu un singur picior şi un singur ochi. De fapt, e vorba într-adevăr de reprezentanţi ai celor două planete ? Cartea nu dă un răspuns categoric acestei întrebări, după cum nu ne dezvăluie intenţiile şi mobilurile vizitatorilor extratereştri. Straniul vehicul interplanetar sau interstelar va dispare în explozia finală, împreună cu enigmele sale.*

Un alt roman, Misterul celor 15, *prezintă debarcarea pămîntenilor pe o altă planetă şi transformarea ei într-un avanpost al civilizaţiei umane. Explorarea Cosmosului capătă astfel o nouă dimensiune, pe lîngă cea clasică de aventură a cunoaşterii.*

Dincolo de tenebre *reia ideea lui Boussenard : hibernarea folosită ca mijloc de călătorie în viitor. În sfîrşit,* Omul care poate să trăiască în

apă *transplantează pe Pămînt însuşirea capitală a venusienilor subacvatici descrişi de Le Faure şi Graffigny.*

Dîndu-şi seama că numele său e fatalmente legat de foiletonul care-i devorase primele ambiţii literare, Jean de La Hire foloseşte pseudonimul Edmond Cazal pentru a publica lucrări purtînd pecetea unui efort laborios: romane, eseuri, nuvele, studii istorice. Cu acest pseudonim semnează în 1939 şi o serie de cinci volume de anticipaţie militară, sub titlul colectiv „Războiul, războiul".

Speculaţiile în legătură cu locul care i s-ar fi cuvenit lui Jean de La Hire în istoria anticipaţiei franceze, şi poate mondiale, dacă ar fi dispus de timpul necesar împlinirii artistice a lucrărilor sale, sînt sterile ca orice operaţii de acest fel. Oricum, el rămîne unul dintre pionierii literaturii ştiinţifico-fantastice moderne, alături de alţi „romancieri populari", care au cunoscut ceasul lor de glorie. Printre ei se numără şi aproape uitatul GUSTAVE LE ROUGE.

Monumentala bibliografie a lui Hugo P. Thième (55) omite numele acestui scriitor atît de prolific (ca şi, de altfel, pe acela al lui Charles Cros...). Cărţile de istorie a literaturii franceze nu-l menţionează nici măcar în treacăt. Dacă n-ar fi fost paginile evocatoare ale lui Blaise Cendrars (13) n-am fi ştiut decît că a scris două, trei romane, epuizate de o veşnicie.

Cendrars l-a cunoscut pe Le Rouge în 1907, cînd acesta din urmă era un autor foarte gustat de marele public şi foarte ignorat de critica literară. „...poligraf cu o erudiţie vie şi spontană, niciodată lipsit de argumente... citise toate cărţile şi adnota toate tezele universitare şi revistele tehnice şi specializate, din care primea în fiecare zi o cantitate prodigioasă" spune Cendrars, reproducînd cîteva dintre titlurile celor 312 lucrări publicate, de multe ori anonim, de prietenul său statornic. Întîlnim în această enumerare cărţi care atestă preocupări şi cunoştinţe vaste şi eterogene, de la masivele opuri Cheia visurilor, Carte de bucate, Oglinda magiei, *pînă la broşurile despre* Limbajul florilor, Liniile mîinii, Marele Albert, Arta de a da în cărţi.

Dar Le Rouge era mai ales un maestru al romanului în mai multe episoade. Sie-Thao sau Fiica pescuitorului de perle de pe Fluviul Albastru *descrie o idilă exotică şi aventurile traficanţilor de opiu. De o imensă popularitate s-a bucurat* Misteriosul doctor Cornelius. *Tradusă în 32 de limbi, „această capodoperă a romanului de aventuri ştiinţifico-poliţiste, în 56 de episoade a cîte 150 de pagini" a fost vîndută de*

autor, pentru suma forfetară de 400 de franci, unui editor care s-a îmbogăţit de pe urma ei. În sfîrşit, Astrul de groază, *asupra căruia ne vom opri mai îndelung (spre deosebire de Cendrars), îmbogăţeşte cu cîteva idei strălucite arsenalul literaturii ştiinţifico-fantastice.*

Acţiunea romanului se desfăşoară în vila multimilionarei logodnice a lui Robert Darvel, intrepid explorator al lui Marte — după cum au făcut cunoscut omenirii semnalele luminoase Morse ivite pe suprafaţa planetei vecine (vezi Naufragiatul Spaţiului, *apărut anterior în aceeaşi colecţie* Povestiri misterioase). *Oamenii de ştiinţă, finanţaţi de această imbatabilă femeie de afaceri ca să descopere un mijloc de zbor interplanetar, au creat deocamdată un ventilator cu aer lichid, şi vitaloza, hrana sintetică a viitorului. Ei constată prezenţa unei făpturi stranii, vizibile doar în lumină infraroşie şi asistă apoi la căderea unui presupus bolid care străbate acoperişul şi tavanele vilei, înfundîndu-se în pămînt. Bolidul este de fapt o sferă metalică în care se află trupul lui Darvel. Revenindu-şi, acesta continuă relatarea peripeţiilor sale din momentul întreruperii semnalelor luminoase.*

Capturat de Erloori, făpturi nocturne cu aripi de liliac, Darvel încearcă zadarnic să evadeze şi este eliberat de prietenii săi, marţienii lagunelor. Dar o nouă primejdie îl pîndeşte. Şi, în timp ce-şi croieşte drum printr-o masă imensă de insecte verzi, e răpit de agresori invizibili şi dus într-unul din giganticele turnuri de sticlă care se înalţă din mare. Nefiind oprit să-şi exploreze vasta temniţă, el descoperă o seamă de mărturii despre trecutul planetei şi, mai ales, instrumentul cu ajutorul căruia va putea să vadă *şi să* ştie.

Capitolul VI

CASCA DE OPAL

...Cu pleoapele pe jumătate închise, cu privirea pierdută parcă spre supraomeneştile viziuni de pe planeta roşie, Robért Darvel continuă, după ce se reculese o clipă.

— V-am spus ce senzaţie de invincibilă teroare îmi producea acest rîs ascuţit, a cărui intonaţie avea ceva supranatural.

Eu cred că, de fapt, supranaturalul nu există.

Ceea ce numim astfel e o alcătuire a ignoranței și slăbiciunii noastre ; există numai lucruri pe care nu le cunoaștem sau pe care nu le înțelegem.

Tot ceea ce simțurile și inteligența noastră pot să perceapă trebuie să poată fi explicat, altfel însăși existența noastră n-ar fi decît o ridicolă și monstruoasă absurditate !

Mi-am revenit încet, încet din teroarea invincibilă pe care mi-o producea acest rîset al cărui autor îmi rămăsese necunoscut și mi-am urmat drumul, după ce m-am asigurat că-mi rămăseseră încă trei dintre torțele mele de ceară.

La extremitatea galeriei sferelor verzi, m-am văzut oprit de un grilaj masiv ; zăbrelele erau adevărate coloane și erau atît de apropiate încît mi-ar fi fost imposibil — oricît de slab devenisem — să mă strecor de cealaltă parte.

Metalul, foarte oxidat, era de un brun întunecos ; dar zgîriindu-l cu tăișul securii mele, am constatat că, nou, avusese o strălucitoare culoare aurie.

Am dat cîteva lovituri de secure, mai mult ca să fiu cu cugetul împăcat sau cu un gest mașinal — ceea ce se numește „a fi cu cugetul împăcat“ nu e de multe ori altceva — decît în speranța reală de a sfărîma solidele zăbrele.

Am avut surpriza să văd grilajul cedînd cu un trosnet și prefăcîndu-se în pulbere, ca și cum ar fi fost format din traverse de lemn putrezit...

Barele pe care le sfărîmasem și ale căror resturi le-am examinat nu mai constituiau decît o scoarță oxidată de umiditatea secolelor, rămînînd impozante doar în aparență.

Imediat îndărătul grilajului se deschidea un puț larg din care urca un miros groaznic.

Torța mea aplecată asupra lui îmi arătă că pereții erau prevăzuți cu inele zidite la distanțe egale, ca pentru a ușura coborîrea.

N-am ezitat. Cu o legătură improvizată dintr-o poală a veșmîntului mi-am prins facla deasupra frunții și, după ce am încercat soliditatea inelelor, am început să cobor.

...După o jumătate de ceas de asemenea gimnastică ingrată eram complet descurajat și mă hotărîsem, blestemînd, să mă întorc spre ga-

leriile superioare, cînd picioarele mele nu mai întîlniră inelul la locul bănuit.

Am zărit dedesubtul meu o mocirlă noroioasă care trebuia să fie albia pe jumătate uscată a unui fluviu sau a unui canal subteran.

În nămol zăceau mari schelete. Am reconstituit dintr-o aruncătură de ochi saurieni asemănători cu plesiosaurii, crocodili uriași, pe jumătate șerpi, pe jumătate broaște, a căror șiră a spinării se proptea de șale joase și scurte.

Aripioare subțiri de os, probabil foste înotătoare, înlocuiau labele anterioare.

M-am grăbit să traversez canalul înnămolit, cuprins de o ciudată febră a descoperirilor. Simțeam că înaintez către o comoară fără de preț. Trebuia să fie așa pentru a se fi îngrămădit atîtea obstacole : grilajul, puțul și acest canal adînc în care indiscreții ar fi fost devorați de reptilele flămînde. Dar secolele trecuseră, oxidul rosese metalul grilajului, canalul se uscase și ferocii saurieni muriseră de foame sau de bătrînețe.

Eu, cel venit din cele mai îndepărtate colțuri ale cerului, aveam să culeg fructul atîtor precauții seculare.

Am ajuns la un chei de granit, în fața unui portic ros de lepra mucezelii.

De cealaltă parte, patru figuri negre nemișcate, de mărimea unui om, erau îngenuncheate în fața unei mari cupe ; în ea scînteia un obiect pe care l-am luat drept o piatră prețioasă de o mărime neobișnuită.

Cioplite în granit cu aspra sinteză a stilurilor arhaice, figurile reprezentau un Erloor, un om marin și un marțian din lagune ; a patra era una din acele făpturi jumătate caracatiță și jumătate liliac pe care le văzusem brodate pe stofe.

Mi-am spus că piatra strălucitoare fusese idolul tuturor acestor rase.

Am înaintat fremătînd de nerăbdare, dar abia făcusem un pas că un bloc enorm se prăbuși din plafon cu un bubuit de tunet și mă atinse ușor în cădere.

Fără un zgomot pregătitor, care mă avertizase și mă făcuse să dau instinctiv înapoi, aș fi fost zdrobit de monolit, formidabilă contragreutate a cursei întinse profanatorilor ; hotărît lucru, idolul era bine păzit.

Nu fără teamă am ocolit masa sub care era să fiu zdrobit și am apucat idolul apărat cu atîta pricepere.

Era în realitate un fel de cască sau de mască — una şi alta în acelaşi timp, pentru că se putea trage pe cap pînă la urechi — tăiată dintr-o piatră cu reflexe verzi şi trandafirii ca opalul.

Torţa mi se consumase pe trei sferturi ; m-am grăbit să urc şi am izbutit numai cu mari eforturi ; am escaladat pereţii puţului, a cărui coborîre — totuşi mai uşoară decît urcuşul — mi se păruse atît de penibilă.

Călătoria mea subterană îmi luase întreaga după-amiază ; cînd am ajuns din nou în galeria submarină era întuneric.

După ce m-am odihnit şi am prins puteri, am avut ideea destul de explicabilă de a-mi pune pe cap casca de opal care mă făcuse să trec prin atîtea primejdii ; dar îndată ce ochii mei se aflară în dreptul pupilelor translucide ale măştii, în mine se petrecu o stranie transformare.

Penumbra galeriei se lumină, ca să spun aşa, cu o lumină de un fel nou. Am văzut dîre fosforescente pe care nu le cunoşteam, de un verde adînc sau de un violet foarte întunecat.

Am înţeles de ce foştii stăpîni ai căştii o socoteau atît de preţioasă ; ea avea proprietatea de a permite retinei să fie impresionată de radiaţiile obscure ale spectrului şi de alte radiaţii de acelaşi fel.

Mi-ar fi făcut perceptibile efluviile radiului sau ale razelor X şi alte vibraţii luminoase mai subtile încă şi care vor scăpa poate totdeauna ochiului omenesc.

Abia-mi revenisem din surpriza pe care mi-o produsese această descoperire, cînd am văzut trecînd, atît de aproape încît mă atinse, o formă înaripată care dispăru rapid în direcţia turnului de sticlă.

Am urmat-o, cuprins de o emoţie ciudată, presimţind că eram pe punctul de a pătrunde misterul acestor palate tăcute.

Alte umbre mă atinseră pe drum, dar atît de repede încît n-am putut să le disting limpede.

M-am căţărat în grabă. Am intrat în culoarul uneia dintre firide.

Vorbele sînt neputincioase să vă redea groaznica viziune care îmi apăru, nici un cuvînt din nici o limbă pămîntească n-ar fi în stare să oglindească oroarea şi spaima de care am fost pătruns !

Fiecare firidă a prodigiosului Coliseu de sticlă asupra căruia Phoebus şi Deimos îşi proiectau în clipa aceea radioasa lor lumină era ocupată de un monstru vag fosforescent, un cap enorm, hidos, între două aripi de un alb murdar. Nici urmă de corp şi, în loc de mîini, un văl-

măşag de antene sau de braţe prevăzute cu ventuze, care colcăiau la bază ca un cuib de şerpi.

Ochii erau mari şi fără pupile, nasul lipsea şi gura, abia schiţată, era foarte roşie...

Toată această mulţime îşi întorcea spre mine ochii goi şi deodată o huiduială stridentă se înălţă din golul central şi urcă spre cer.

Am recunoscut, înmulţit de o mie de ori, ironicul şi asprul hohot de rîs care mă obsedase zilele trecute.

Nu mai aveam o picătură de sînge în vine, eram ţintuit pe loc de o teroare mai presus de forţele omeneşti şi huiduiala urca spre mine ca şuierul furtunii.

Cu hotărîrea bruscă a disperării, sau mai curînd cu mişcarea instinctivă a fiarei hăituite, am fugit... Am coborît ca o furtună nesfîrşita spirală ; îmi simţeam aripi la călcîie.

Nu m-am oprit decît în fundul celei mai obscure galerii în care se aflau mumiile, ştiind că nici acolo nu sînt la adăpost de aceşti Vampiri — nu-i voi numi de acum înainte altfel — pe lîngă care Erloorii nu erau decît inofensive cheiroptere *.

Dacă aş fi avut putere, aş fi coborît în fundul puţului de unde scosesem masca de opal. Ah, cît de bine înţelegeam că ascunseseră cu grijă fatalul talisman care permitea să vezi invizibilul ! Cîtă dreptate avuseseră să-l înconjoare cu primejdii complicate !

Trăisem zile întregi lîngă aceste îngrozitoare creaturi ! Fără îndoială, îşi făcuseră un joc din a mă pîndi, a mă observa, aşa cum faci cu un animal familiar care nu poate fugi prea departe, pe care-l vei regăsi oricînd în ceasul sacrificiului...

Timp de mai multe ore, asemeni unei fiare ascunse în vizuina ei şi înconjurate de cîini, am rămas ghemuit între două grămezi de sfere, cu gîtul uscat de spaimă, cu fruntea udă de sudoarea agoniei.

Mă aşteptam să aud dintr-o clipă într-alta bătaia molatecă a aripilor Vampirilor, care aveau să vină rînjind să mă smulgă din refugiul meu. Aveam mereu în urechi stridenţa huiduielilor cu care mă întîmpinaseră. Numai gîndul acesta mă lăsa fără cuvinte şi fără respiraţie, pe jumătate mort de frică. E neîndoielnic că tocmai excesul de frică mă împiedică să-mi pierd cunoştinţa.

---

* Cheiroptere — *ordin de mamifere cu membrele unite prin membrane de piele care le îngăduie să zboare ; de pildă, lilieci (n. r.)*

Totuşi, orele treceau şi nici un zgomot nu venea să tulbure tăcerea galeriei subterane ; gîndul că masca de opal îmi va îngădui de acum înainte să dejoc cursele Vampirilor îmi fu de mare ajutor. Păstrasem acest greu acoperămînt şi nu-ndrăzneam să-l scot, după cum n-am îndrăznit să dorm în acea teribilă noapte...

Veţi fi fără îndoială surprinşi aflînd că se scurseseră două săptămîni fără să mi se întîmple nimic supărător ; mai mult încă, mă familiarizasem cu temnicerii mei şi trăiam — dacă pot folosi o asemenea expresie — în bună înţelegere cu ei.

Mă convinsesem că nu-mi voiau răul, dimpotrivă îşi puseseră mari speranţe în mine ; strigătele ascuţite, huiduielile şi rînjetele erau desigur un mod propriu de a-şi exprima imensa uimire pe care o simţiseră văzîndu-mă cu casca de opal şi mi-am dat seama că cucerirea acestui talisman cvasimagic le dăduse o înaltă idee a superiorităţii mele.

Îi vedeam rar în timpul zilei ; invers decît Erloorii, ei plecau dimineaţa, din zori şi se întorceau seara să-şi reia locul, fiecare în firida care-i era atribuită în vastul amfiteatru.

Mi-au ascuns întotdeauna cu grijă felul în care-şi umpleau zilnic cupele cu sînge proaspăt ; invizibilitatea trebuia să le uşureze captura oricărei prăzi, dar am bănuit totdeauna că Erloorii şi marţienii lagunelor — avusesem trista dovadă — constituiau principalul lor vînat.

Vampirii n-aveau limbaj articulat ; rînjetul scos ca să le exprime uimirea sau mînia era singurul strigăt pe care-l puteau profera.

Cînd voiau să comunice între ei, se aşezau unul în faţa celuilalt şi-şi făceau cunoscute reciproc intenţiile, ghicindu-le...

Am aflat toate aceste detalii şi multe altele în foarte puţin timp. La început, Vampirii zburau timid în jurul meu şi, fără îndoială pentru a-mi dovedi bunele lor intenţii, unul dintre ei mă călăuzi pînă la o sală subterană care scăpase cercetărilor mele şi care conţinea din abundenţă toate proviziile socotite de ei bune pentru mine.

El împinse bunăvoinţa pînă la a-mi deschide capacul unui ulcior, servindu-se de lungile antene a căror atingere umedă şi moale îmi pricinuise o senzaţie atît de neplăcută.

Aceste organe, în număr de cinci de fiecare parte şi pe care le-am comparat mai sus cu un cuib de şerpi, erau de o forţă şi o agilitate extraordinară.

Foloseau în acelaşi timp, ca degete, tentacule şi labe, şi Vampirii se slujeau de ele cu o mare dibăcie ; luau de jos obiectele cele mai mici, înnodau un fir şi mînuiau cu precizie toate uneltele şi toate armele.

Cîteodată mergeau pe aceste tentacule înţepenite, cu aripile întinse, ca nişte fluturi ; alteori se agăţau de o boltă, făcînd să adere ca nişte ventuze cele trei sugătoare plasate la extremitatea tentaculelor...

În alte ocazii, ridicau cu ele cele mai grele poveri.

Cît despre aripi, uşor rotunjite, ele nu erau articulate şi membranoase ca la Erloori, veritabile mamifere, ci erau alcătuite dintr-o substanţă cornoasă ca aceea a insectelor, de pildă libelulele.

Totuşi, mi-a fost foarte greu să mă obişnuiesc cu hidosul spectacol al acestor chipuri de larve, gelatinoase şi palide, pe care ar fi trebuit să le clasez între om şi caracatiţă. Aceşti ochi fără pupile, vagi şi goi ca aceia ai capetelor de mort, mi-au produs multă vreme o indispoziţie pe care nu izbuteam s-o stăpînesc.

Am trecut peste dezgustul meu. Voiam să studiez mai îndeaproape aceste făpturi stranii.

Neştiind cum să intru în legătură cu ei, m-am gîndit să desenez cu o bucată de cărbune pe o scîndură unul din fructele planetei pe care-l cunoşteam mai bine, o castană de apă ; am arătat desenul aceluiaşi Vampir care păruse să-mi acorde interes.

El înţelese şi-mi răspunse reproducînd foarte exact desenul meu, apoi porni ca vîntul şi se întoarse cu o iuţeală de necrezut, aducîndu-mi mai multe dintre fructele cerute.

M-am folosit deseori de acest mijloc de comunicaţie căruia i se adăugă curînd altul ; l-am dus pe Vampir în sala cu stofe brodate şi l-am făcut să înţeleagă că voiam să completeze pentru mine sensul imaginilor prin propriile sale desene.

În sfîrşit, el îmi porunci să mă aşez în faţa lui şi am văzut că astfel, printr-un fel de sugestie în sens invers, îmi ghicea o parte din impresiile de moment, dacă nu chiar ideile. Acest mod de hipnotism îmi producea de altfel totdeauna o mare suferinţă...

Trebuie să spun totuşi că intenţiile straniului meu iniţiator erau bune şi că el făcea totul ca să mă înţeleagă ; dar cu toate eforturile noastre comune, exista între noi un abis imposibil de trecut. Unele dintre concepţiile mele, dintre senzaţiile mele chiar, rămîneau pentru el ca o scrisoare nedesfăcută.

După cum vă puteți închipui, n-am căpătat decît un mic număr de noțiuni despre poporul Vampirilor cu ajutorul acestor conversații fără cuvinte.

Am aflat, grație desenelor pe care le trasau cu cărbune antenele agile ale monstrului, că el și ceilalți Invizibili cunoșteau toate aventurile mele pe planetă...

El mă făcea să înțeleg că Vampirii erau, cînd voiau, meșteri abili în toate meseriile. Strămoșii lor construiseră în mijlocul mării turnurile de sticlă unite prin galerii și îngrămădiseră tot ceea ce vedeam în subterane.

Ei, Vampirii de acum, simplificaseră totul și nu se mai ocupau decît cu căutarea hranei.

L-am întrebat dacă trăiau mult și l-am făcut cu greu să-mi înțeleagă întrebarea.

Atunci, hidosul chip exprimă o tristețe sfîșietoare, aripile fură cuprinse de un tremur.

„Și eu va trebui să mor", fu răspunsul pe care mi-l dădu Vampirul prin sugestie.

Și își ridică și coborî de opt ori tentaculele, ca să-mi arate cît timp îi mai rămînea de trăit.

Dar erau săptămîni, luni, ani ? N-am putut să-l fac să precizeze.

Abia după mai multe zile am întrevăzut în sfîrșit adevărul. Vampirii se aflau sub dominația unei ființe teribile, căreia nu îndrăzneau nici să-i pronunțe numele și care, afirmau ei, avea puterea să le cunoască toate acțiunile și gîndurile.

Ca și Minotaurul antic, acest Moloh, pe care broderiile figurative îl reprezentau printr-un semicerc scînteietor, cerea în fiecare lună un tribut de Vampiri vii.

Nimeni în afara victimelor desemnate nu îndrăznea să treacă hotarul pustiurilor și mărilor mereu bătute de furtună unde locuia această ființă formidabilă, în regiunea de sud, în partea cea mai caldă a planetei.

Încercaseră să-l obișnuiască cu alte jertfe ; dar Vampirii erau singura hrană care-i convenea și încă arunca cu dispreț aripile și tentaculele, fără îndoială pentru că se digerau mai greu.

Odinioară, victimele acestui impozit sîngeros încercaseră să reziste, își luaseră zborul către regiunile înghețate ale polului marțian, dar pretutindeni îi ajunsese răzbunarea zeului lacom ; turnuri de sticlă fuseseră spulberate de fulgere, Vampirii fugari fuseseră smulși de o forță ire-

zistibilă din ascunzătorile în care se refugiaseră, în grotele cele mai secrete ale munților sau în desișurile de nepătruns ale pădurilor virgine.

Aceste represiuni sîngeroase dăduseră roade ; de foarte multă vreme nu mai avusese loc nici o rebeliune împotriva tiranului, în fiecare lună un număr prescris de victime supuse își lua zborul — pentru a nu se mai întoarce — către ținuturile blestemate ale sudului.

Invizibilul care-mi slujea drept inițiator voise desigur să mă facă să înțeleg că nu-i mai rămîneau decît opt perioade de cîte o lună înainte de a-i veni rîndul să se jertfească Molohului marțian.

Aceste afirmații îmi lăsaseră oarecare neîncredere ; atotputernicia aproape divină a monstrului devorator mi se părea neverosimilă, ca și talia prodigioasă pe care i-o atribuiau Vampirii, reprezentîndu-l mare cît un munte și încoronat de flăcări.

Îmi spusesem că nu era vorba, poate, decît despre un vulcan sau despre un alt fenomen natural, căruia Vampirii îi căzuseră victime odinioară, în împrejurări menite să le izbească imaginația ; de fapt, nu știam ce să cred. Vampirii se arătau de altfel plini de rezervă în legătură cu acest subiect și erau cuprinși de cea mai vie teroare, de fiecare dată cînd voiam să le smulg o nouă lămurire.

Totuși, trebuia să fie ceva adevărat în ceea ce îmi povestiseră, căci am fost martor, în ziua fixată, la plecarea unui convoi de Vampiri spre sud.

E un spectacol pe care nu-l voi uita niciodată.

Am omis să vă spun că, de cînd îi descoperisem minunatele proprietăți, nu mai părăseam de loc masca de opal decît pentru a dormi cîteva ore. Tocmai mă odihneam, cu puțin înaintea apusului soarelui, după o lungă excursie în galerii, cînd atenția îmi fu atrasă de acel concert de strigăte ascuțite asemănătoare unor rînjete care, la Invizibili, exprima o emoție neasemuită.

M-am grăbit să-mi pun casca și am urcat planul înclinat al spiralei ; acum nu-mi mai era teamă să mă apropii de firide și să intru în ele.

Vastul gol interior era plin de o mulțime de Vampiri care zburau rotindu-se, cu piuituri jalnice ; ai fi zis că e un stup de albine speriate. Nu mi-aș fi închipuit că acești monștri, cu aspect glacial și respingător, pot să resimtă o mîhnire atît de violentă.

În acest timp, ei sfîrșiră prin a-și relua locurile, dar fără să-și înceteze strigătele și am văzut că acei care ocupau rîndul de firide cel mai

de sus, imediat, porniră rapid spre sud, însoțiți de vaietul tuturor celor rămași.

Din turnurile de sticlă împrăștiate în mare pînă departe alte grupuri de Vampiri se ridicau și îngroșau trupa care mergea spre moarte.

Strigăte sfîșietoare se încrucișau în văzduh.

Aceste huiduieli ascuțite, asemănătoare unor rîsete ironice, îmi produceau o senzație cumplită.

Înțelesesem că îndărătul chipurilor hidoase ale Vampirilor se afla un spirit inteligent și suferind; eram profund emoționat și tulburat; mi-era milă de aceste creaturi stranii și mă întrebam ce puteam face pentru a le salva.

Trupele reunite ale Vampirilor formau acum un nor gros, care întuneca orizontul spre sud și care se pierdu curînd în cețurile ușoare.

În vastul cilindru al turnului de sticlă strigătele sfîșietoare nu mai răsunau.

Apoi, aripi bătură în tăcerea adîncurilor și o trupă de Vampiri urcă din golul interior și ocupă fără zgomot firidele rămase goale în rîndul superior. Erau victimele următorului holocaust.

Capitolul VII

INSULA MORȚII

...Din ziua aceea, eram chinuit de dorința de a vedea și de a cunoaște pe tiranul care exercita o atît de despotică putere asupra Vampirilor. Cu mult înainte de a se scurge luna la sfîrșitul căreia trebuia să aibă loc un nou sacrificiu, hotărîrea mea fu luată. Aveam să descopăr vizuina monstrului și aveam să fiu prezent cînd își va devora victimele...

Vampirul căruia i-am destăinuit acest proiect păru înfricoșat de îndrăzneala mea, totuși nu refuză să-mi procure obiectele necesare unei astfel de expediții și să mă lămurească cum să ajung în ținutul pe care-l numea „Insula Morții" și la care nu se gîndea decît tremurînd.

El îmi găsi, într-un colț al arsenalului subteran, o barcă solidă și ușoară, făcută din solzi de broască țestoasă de mare, atît de bine sudați încît părea dintr-o bucată; era alungită ca o pirogă și destul de mare

pentru două persoane ; am improvizat lopeți și o cîrmă din niște scînduri desprinse din lăzile de cedru și am avut curînd satisfacția să văd plutind ambarcația pe care Vampirii o puseseră pe apă și o legaseră la piciorul turnului.

O încărcasem cu merinde mai mult decît îndestulătoare pentru durata traversării ; dar socotisem inutil s-o prevăd cu o pînză. Pe lîngă faptul că eram un marinar foarte neexperimentat, știam că voi fi purtat, la ducere și la întoarcere, de doi curenți care mergeau în sens invers și pe care puteam să-i deosebesc cu ușurință, datorită culorii apelor lor.

Nu fără emoție, cu trei zile înaintea datei fatale și a sacrificiului, m-am lăsat într-o dimineață să alunec din înaltul platformei turnului pînă la luntrea mea de solzi. Din cîteva lovituri de vîslă am atins curentul care mergea de la nord la sud și care mă purta cu mare iuțeală...

Ziua aceea se scurse fără alt incident decît captura unor mari pești zburători, cu aripi trandafirii, care căzură în barcă. Cu puțin înainte de căderea nopții, am debarcat pe o insulă nisipoasă, acoperită de crustacei și de păsări. Am reluat navigația în zori, după ce dormisem de minune.

Peisajul se schimbase. Depășisem zona turnurilor ; marea pustie, presărată cu stînci roșii, sinistre, reflecta un cer de furtună, vărgat de nori negri ca smoala sau de o culoare plumburie, nesănătoasă. Căldura devenise sufocantă. Mari rechini sîngerii se jucau împrejurul bărcii și tremuram ca nu cumva vreunuia să-i dea prin gînd să mă atace ; ar fi fost de ajuns o singură închizătură a acestor fălci formidabile ca să mă prefacă în fărîme, cu luntre cu tot.

Către mijlocul zilei, un pămînt întins de culoare vînătă apăru la orizont și crescu din oră în oră, astfel că pînă seara culmea lui rotunjită părea să se piardă în nori.

Am recunoscut lăcașul tiranului sau zeului Vampirilor și, fără voia mea, am simțit emoția împlinirii măcar a unei părți din lucrurile ce-mi fuseseră anunțate. Mi se păru că gigantul munte care întuneca orizontul sudic mă copleșea cu întreaga lui masă și atrăgea luntrea mea plăpîndă ca muntele magnetic din poveștile arabe.

Începeam să resimt primele semne ale unei spaime stranii. M-am surprins întrebîndu-mă de ce părăsisem turnul de sticlă, unde mă aflam în siguranță și în cele mai bune condiții pentru a studia istoria planetei, ca să înfrunt o primejdie iminentă. Îmi trebui mult curaj ca să nu cedez tentației de a-mi întoarce prova și de a mă înapoia la Vampirii față de care mă simțeam plin de recunoștință...

În seara aceea, am poposit în vîrful unui recif ciopîrţit de talazuri şi n-am avut o clipă de odihnă. Îndată după apusul soarelui se dezlănţui o furtună înfricoşătoare. Fulgerele păreau să destrame cerul pe toată întinderea lui, valurile veneau să mă stropească pînă în vîrful stîncii şi tunetul nu încetă să bubuie toată noaptea, în vreme ce o ploaie torenţială mă pătrunse pînă la os.

Ştiam că în multe ţări calde, de pildă în anumite regiuni ale Antilelor, furtuna izbucneşte aproape în fiecare seară şi răcoreşte pămîntul ars de soare în timpul zilei.

Această reflecţie îmi mai potoli temerile şi îmi explică ce-mi spusese Vampirul : „că ţinutul morţii era bîntuit de o perpetuă furtună". Era explicarea prin legi naturale a unui fapt la prima vedere miraculos.

Dimineaţa, am luat luntrea pe care o adăpostisem într-o scobitură a stîncii şi am pornit iar pe mare. Din fericire, ploaia încetase ; dar cerul rămînea acoperit şi căldura era încă şi mai sufocantă.

Muntele se ridica acum în faţa mea ca un zid vertical şi am constatat că avea exact forma unei emisfere cu baza scăldată de valuri. Puteam să-mi dau seama că reprezentările acestui munte în desenele brodate erau cu desăvîrşire exacte.

Am evaluat înălţimea muntelui cam la aceea a lui Mont Blanc, cu o lăţime de trei ori mai mare. Pe măsură ce mă apropiam, enormul dom, perfect neted pe toată suprafaţa lui, îmi apărea de o culoare palidă, cum ar fi, în plină zi, un bec învelit într-o hîrtie cenuşie.

În dreapta şi în stînga zăream o întindere de pămînt mult mai joasă, acoperită de o pădure imensă, avînd particularitatea că arborii erau strălucitori ca şi cum ar fi fost unşi cu plombagină sau ca anumite trunchiuri mineralizate care se găsesc în minele de cărbune. Dar întreaga mea atenţie se îndrepta către muntele blestemat care, printr-o iluzie optică bine cunoscută, mi se părea foarte apropiat, cu toate că eram foarte departe de el.

În locul acela, marea era presărată cu recifuri şi bancuri de nisip, străbătută de curenţi în mijlocul cărora îmi menţineam ambarcaţia cu foarte mare greutate ; cadavre de peşti şi de păsări pluteau cu burta în sus, ca şi cum vecinătatea muntelui blestemat ar fi fost mortală pentru orice făptură însufleţită. Un miros de măcel şi de putreziciune se înalţa din aceste valuri pustii.

Nici un peisaj terestru nu poate să dea o idee despre aspectul sinistru şi grandios al acestor meleaguri.

Către mijlocul zilei, am trecut pe lîngă o insulă acoperită de verdeaţă şi de flori şi m-am apropiat cu intenţia de a poposi cîtva timp. Aveam de gînd să aştept acolo, odihnindu-mă puţin, momentul imolării Vampirilor.

Dar cînd am ajuns chiar lîngă aceste ţărmuri vrăjite, am văzut că erau plantate cu leandri uriaşi şi briza mi-a adus un miros acru de acid prusic.

Am înţeles că pe acest pămînt otrăvit mă pîndea moartea. Resturile de insecte, de mici mamifere şi de peşti care acopereau nisipul îmi confirmau temerile. M-am îndepărtat vîslind cu tărie...

Această descoperire mă impresionă puternic. Am văzut că primejdia era pretutindeni în jurul meu şi din clipa aceea am fost convins că Vampirii spuseseră adevărul şi că eram jucăria unei puteri necunoscute şi formidabile.

De data aceasta, eram hotărît să mă întorc ; dar am calculat că nu-mi rămăseseră decît două ore de lumină. Aş fi comis cea mai nebunească imprudenţă, începîndu-mi noaptea călătoria de întoarcere ; apoi, eram atît de tulburat încît nu ştiu dacă aş fi recunoscut curentul sud-nord care trebuia să mă poarte către turnurile de sticlă.

Voiam să văd, aveam să văd, chiar fără voia mea. M-am resemnat tremurînd şi am evoluat cu prudenţă ca să mă apropii de baza muntelui ; eram destul de aproape ca să-mi dau seama că era alcătuit în întregime din cuarţ alb.

Această faleză rotunjită care se ridica perpendicular în faţa mea era la fel de abruptă, la fel de netedă ca şi cum ar fi fost tăiată dintr-un singur bloc sau turnată într-un tipar.

Am plutit încet de-alungul bazei înconjurată de bancuri de nisip acoperite — ce oroare ! — de grămezi de tentacule şi aripi de Vampiri, care exalau o duhoare sufocantă.

Am remarcat atunci că vedeam aceste groaznice resturi fără ajutorul măştii.

Facultatea de a fi invizibili pe care o aveau Vampirii era deci legată de viaţa lor şi dispărea o dată cu ea.

Aş fi putut să vîslesc săptămîni întregi împrejurul uriaşei cupole fără să aflu nimic mai mult. Mă hotărîsem să arunc lingoul de metal ce-mi ţinea loc de ancoră, cînd am zărit o pată întunecată care mi s-a

părut a fi o poartă sau ceva asemănător. Ea trebuia să îngăduie pătrunderea în interiorul domului, chiar în pîntecul monstruosului bloc de cuarţ.

Am vîslit cu putere într-acolo şi am atins în sfîrşit un încăpător golf întunecat, care se deschidea la nivelul apei.

Nici măcar nu mi-a dat prin gînd să mă aventurez în această văgăună, mai ales cînd am remarcat că rămăşiţele Vampirilor erau mai numeroase ca oriunde şi formau în vecinătate un fel de mlaştină fetidă, plină de furişări de fiare şi de zgomot de fălci.

M-am îndepărtat deci, dar nu destul ca să pierd din ochi această poartă îngrijorătoare. Am acostat într-o insulă stîncoasă, situată în stînga, şi am încercat să mănînc, cu toată spaima care-mi strîngea gîtlejul şi greaţa care mă cuprinsese. Nu înghiţisem nimic toată ziua dar, cu toate eforturile mele, abia dacă am izbutit să absorb o înghiţitură de licoare reconfortantă şi cîteva din acele grăunţe feculente pe care le găsisem în galeriile subterane.

Aşteptam noaptea cu o emoţie de nedescris. Soarele nu dispăruse încă şi tunetul începu să bubuie. Furtuna zilnică se dezlănţuise.

Am observat atunci un fenomen ciudat. Pe măsură ce fulgerele creşteau în număr şi intensitate, pădurea cu arbori lucitori despre care am vorbit se înconjura de o atmosferă albăstruie de electricitate, vîrfurile se încoronau cu focuri asemănătoare celor pe care marinarii le observă cîteodată pe catarge. Pădurea părea că soarbe literalmente furtuna şi se satură de fluid.

Nu înţelegeam nimic ; nici pe Pămînt, nici pe Marte nu văzusem o pădure care să se comporte atît de contrar legilor conductibilităţii.

Am fost smuls curînd din această contemplare mută ; noaptea venise de-a binelea şi bătea un vînt furios ; dar, dominîndu-i urletele, un vaiet sfîşietor urca dinspre orizontul nordic şi creştea din clipă în clipă.

Mi-am simţit sîngele închegîndu-se în vine şi părul zburlindu-se de groază, recunoscînd ţipătul ascuţit al Vampirilor, care era acum ţipătul lor de agonie.

Porniseră din turnuri, asemeni celor pe care-i văzusem luna trecută şi iată că trupa lor oribilă şi jalnică sosea, purtată pe aripile furtunii.

Îi vedeam acum pătînd cerul brăzdat de fulgere cu masa lor lividă, auzeam bătaia grăbită a aripilor lor şi aceste ţipete ascuţite care-mi sfîşiau inima.

Mi se părea că veneau spre mine, că-mi cereau ajutorul ! Era groaznic... căzusem, gîfîind, pe nisip ; aş fi vrut să închid ochii ca să nu văd şi totuşi priveam, cuprins de ameţeala ororii.

Zborul sărmanilor monştri trecu la numai cîţiva metri deasupra mea şi i-am văzut pătrunzînd, cu viteza unui uragan sau a unui vîrtej, prin poarta despre care am vorbit şi pe care o lumina acum o vagă fosforescenţă.

Mulţimea lor se năpustea într-acolo, atrasă de o forţă invizibilă, se înghesuiau ca nişte oi la uşa prea strîmtă a unui abator. Norul urlător era absorbit încet de munte.

Ţipetele ascuţite se stingeau într-un zgomot moale de strivire, într-o rîgîială de înghiţituri care ajungeau pînă la mine. Din timp în timp, poarta, pe care nu îndrăznesc să o numesc gură, arunca, într-un val de spumă însîngerată, aripile şi tentaculele, care se îngrămădeau într-un morman semicircular, ca murdăriile la ieşirea din canalele de scurgere...

Şi, deasupra acestei drame hidoase, imensul cer negru crestat de fulgere, care luminau peisajul de coşmar şi talazurile înfuriate...

Era mai mult decît puteam suporta. Mi-am pierdut cunoştinţa.

Cînd am deschis ochii din nou, norul Vampirilor dispăruse, toţi se prăbuşiseră în gura larg deschisă, furtuna se dezlănţuia solitară deasupra orizontului pustiu ; dar o schimbare inexplicabilă se produsese în aspectul muntelui ; el radia acum în întregime o fosforescenţă lăptoasă. Aveam în faţa mea un zid de lumină lividă care producea o impresie de groază dincolo de ceea ce se poate imagina.

Nu m-am putut împiedica să mă gîndesc la acei licurici de la tropice care nu luminează decît după ce sînt sătui ; acum, fără îndoială, *Leviatanul* * digera.

Eram frînt de oboseală şi de spaimă, bolnav, scîrbit. Nu-mi rămăsese nici măcar curiozitatea ; nu mai aveam decît un gînd : să fug din acest loc blestemat...

Fără să mă gîndesc la furtuna care biciuia cu şfichiuirile ei de fulgere turma valurilor cu coame de spumă, am desprins barca şi am apucat vîslele cu un fel de nebunie ; dar abia ajunsesem la două ancabluri ** de ţărm că un talaz de fund ridică luntrea şi o roti ca pe un pai. M-am

* Leviatan — *animal fabulos, de o mărime colosală (n. r.)*
** Ancablură — *unitate de măsură marină, egală cu 185,2 metri (n. r.)*

cramponat de marginea ei și am trecut peste crestele valurilor cu o viteză uimitoare.

Îmi spun acum că numai faptul că ambarcația mea era extrem de ușoară a făcut să nu mă scufund.

Am fost aruncat pe deasupra vîrfurilor de stîncă, proiectat cu brutalitate pe o plajă de pietriș, apoi prins iar de valuri și lansat din nou ; marea m-a acoperit, brațele mi s-au destins și m-am cufundat...

Prin ce minune n-am pierit ?

Cînd am redeschis ochii, sub razele calde ale soarelui aflat sus pe cer, eram întins pe o grămadă de pietre și, la prima mișcare pe care am încercat s-o fac, durerea îmi străbătu tot trupul.

Eram frînt ca un om stîlcit în bătaie, vîrfurile ascuțite ale stîncilor mă acoperiseră de răni și vînătăi, apa de mare pe care o înghițisem îmi producea crampe violente.

Am crezut că mi-a sunat ceasul din urmă. Totuși, am avut puterea să mă tîrăsc în afara atingerii valurilor ; la cîțiva pași am zărit rămășițele bărcii mele de solzi, spartă și desfăcută din încheieturi și de asemeni cîteva dintre obiectele care-i alcătuiseră încărcătura...

Cu un sentiment de nespusă fericire am recunoscut, aproape intact, printre pietre, butoiașul de bambus care conținea licoarea mea întăritoare. Cheltuind multă vreme și osteneală, am izbutit să mă tîrăsc pînă acolo și să desfac capacul.

Am sorbit cu încîntare cîteva înghițituri și efectul generosului elixir nu întîrzie să se producă ; m-am simțit mai bine și, cu toate că rănile mă făceau să sufăr, am putut să mă ridic și să trag deoparte rămășițele bărcii, cu vaga speranță de a o repara mai tîrziu.

Abia mă țineam pe picioare și soarele arzător începea să mă stînjenească.

Abia atunci m-am gîndit să cercetez țărmul pe care mă aruncase furtuna. În fața mea, la mică distanță de mare, se întindea pădurea mineralizată, cu stranii reflexe de plombagină pe care, noaptea trecută, o văzusem încoronată de luciri electrice ; foarte departe în spate, conul unui vulcan avea un panaș de fum ; la dreapta, muntele blestemat astupa orizontul cu vasta lui masă albă, al cărei vîrf rotunjit se pierdea în nori...

Am înaintat în spațiul despuiat dintre munte și pădure. Mi-am dat seama atunci — nu mai puteam să-mi număr uluirile și eram obișnuit

cu cele mai extraordinare fenomene — că arborii nu erau de loc, cum crezusem, pietrificări fosile, că nu erau arbori, ci stîlpi de metal cu bare mai mici, sudate în unghi drept. Aceste bare se bifurcau ele însele în baghete metalice subțiate de vîrfuri foarte fine.

Ansamblul avea înfățișarea unui brad cu creștetul ascuțit. Baza fiecăruia dintre stîlpii care țineau loc de trunchiuri era prinsă într-o placă de sticlă.

Aveam în fața mea o pădure nevegetală, o pădure de paratrăsnete.

Nu mă mai miram acum de flăcările electrice pe care le văzusem pîlpîind în timpul furtunii deasupra acestor stranii rămurișuri. Dar ce devenea enorma cantitate de fluid captat astfel în timpul fiecărei furtuni, deci în fiecare seară ?

Mă pierdeam în presupuneri.

Am continuat să merg de-a lungul pădurii și am ajuns într-un loc vast, pavat cu plăci mari de sticlă transparentă, dedesubtul cărora se auzea un murmur de apă curgătoare. Am îngenuncheat și, prin grosimea pavajului, am văzut o bîrnă groasă de metal pe care erau branșate nenumărate cabluri și care era cufundată în apa unui lac sau a unui canal subteran.

Urmînd din ochi bîrna, am văzut că ea ajungea la baza muntelui emisferic, unde dispărea.

Nu mă îndoiam că fiecare cablu ajungea la piciorul unuia dintre arborii de metal.

Astfel, toată energia electrică pe care o captau aceste mii și mii de paratrăsnete era absorbită și utilizată — în ce scop ? — de făptura necunoscută și formidabilă numită de mine *Leviatan,* în lipsa unui alt cuvînt mai limpede pentru a o defini !

Eram într-atît de preocupat de descoperirea pe care o făcusem, încît am depășit, fără să-mi dau seama, locul pavat cu sticlă și am intrat în pădurea de metal, ale cărei ramuri vibrau la cea mai ușoară adiere ca niște harfe eoliene. *

— La ce naiba poate servi acest curent ? am strigat eu cu voce tare.

Și tot monologînd, ca toți oamenii stăpîniți de o idee absorbitoare, continuam să merg cu pași mari.

* Harfă eoliană — *instrument cu coarde, montat astfel încît să scoată sunete armonioase cînd bate vîntul (n. r.)*

Probabil că am mers multă vreme astfel, căci, după cum am calculat mai tîrziu, pădurea avea acolo o lărgime de aproximativ o leghe şi o lungime de trei ori mai mare.

M-am oprit într-un loc pietros şi pustiu, numai pentru că un rîu îmi tăia calea ; traversasem pădurea electrică în lăţime şi vedeam, la mică distanţă, primele contraforturi ale vulcanului.

Cîmpia de lavă era acoperită cu piatră ponce, cu cenuşă şi zgură.

Mă pregăteam să trec peste rîu, cînd mi-am dat seama că apa lui scotea aburi deşi. Mi-am muiat mîna : apa era clocotită ; printr-un straniu hazard, presupunerea mea se dovedise întemeiată : aveam în faţa ochilor unul din acele izvoare calde atît de des întîlnite în preajma vulcanilor şi puteam să spun că făcusem această descoperire fără mare osteneală.

Puteam deci să dreg pereţii bărcii mele de solzi. Nu mai îmi reveneam din norocul care dăduse peste mine şi mă pregăteam să pornesc să-mi caut luntrea, cînd mi-a dat prin cap să urmez cursul rîului care curgea către baza muntelui, scăldîndu-i un timp temelia.

În drum, el primea tributul unui mic izvor, ale cărui ape de un galben murdar şi de un miros înţepător îmi arătară că aveam în faţa mea un izvor de acid, fenomen de altfel la fel de obişnuit în regiunile vulcanice ca şi un jet de apă caldă.

Mi-am amintit că Humboldt * a semnalat în Anzi o sursă „naturală" de acid sulfuric, avînd un grad destul de ridicat la aerometrul Baumé.

Dar, după felul în care lavele vitrificate ale ţărmurilor erau săpate şi parcă dizolvate, nu aveam de-a face cu acest corp ; trebuia să fie mai curînd acidul fluorhidric, cel mai corosiv dintre toate corpurile, deoarece atacă pînă şi flacoanele de sticlă în care e pus.

Amestecîndu-se cu rîul, izvorul îi comunica proprietăţile sale distrugătoare şi, cînd am ajuns acolo unde atingea muntele devorator, am văzut că fierberea continuă a apelor săpase în cuarţ o adîncitură de aproape un metru înălţime.

Curentul intra în această grotă minusculă de unde ieşea după cîţiva paşi, pierzîndu-se într-o mlaştină cu miros de sulf, amintindu-mi de împrejurimile Etnei, pe care le vizitasem odinioară.

---

* Alexander Humboldt *(1769—1859) — naturalist celebru şi neobosit călător în scopuri ştiinţifice (n. r.)*

Mă oprisem în faţa grotei şi examinam piatra pe care o luasem drept cuarţ şi care forma tot învelişul muntelui ; acolo unde era roasă de acid, ea era întru totul asemănătoare pietrei cu reflexe verzi şi trandafirii din care era făcută masca mea de „opal".

Era încă o enigmă de descifrat ; dar nu i-am dat la început nici o importanţă.

Curiozitatea mă împingea să intru în mica grotă, al cărei acces era uşurat de cîteva pietre semănate în apă. Mi-am uitat pentru moment toate temerile.

Încovoindu-mă, am înaintat cîţiva paşi sub boltă, mai întîi în întuneric, apoi într-o lumină slabă, asemănătoare celei a clarului de lună. Grota n-avea mai mult de zece paşi în adîncime şi se termina printr-o înfundătură rotunjită, de unde emana lumina lunară.

M-am apropiat, am privit aşa cum se priveşte printr-un geam aburit şi, la început, n-am văzut decît o grămadă de lucruri confuze : o serie de şanţuri regulate, de adînciturі şi taluzuri.

Dar lumina interioară crescu dintr-o dată. Am putut să văd limpede ! În cele mai nebuneşti şi mai temerare supoziţii, nu mi-aş fi închipuit niciodată aşa ceva.

Adevărul era mai de necrezut şi mai miraculos decît orice ficţiune !

Să vă spun oare ? Aveam în faţa mea un gigantic, un monstruos creier, căruia acest munte, înalt cît Mont Blancul, îi slujea drept cutie craniană !

Zăream distinct diferiţii lobi mari cît nişte coline şi circumvoluţiile care mi se păreau văgăuni adînci.

Uriaşele organe se scăldau într-un lichid fosforescent care le făcea vizibile ; vedeam bătînd şi săltînd artere şi vine cu mişcarea puternică a unei biele de maşină ; mi se păru chiar că o căldură uşoară ajungea pînă la mine prin zidul gros de piatră translucidă !

Nimeni n-a trecut vreodată printr-o asemenea uluire. Mă întrebam dacă nu sînt jucăria unei diabolice halucinaţii. Această creaţie atît de prodigioasă, atît de în afara ipotezelor normale, mă lăsă strivit de o oroare fără nume ; rămîneam cu ochii aţintiţi asupra acestei ferestre deschise spre infinit, fără să mă pot desprinde.

Eram năucit, hipnotizat de ameţitorul spectacol. M-am smuls în sfîrşit din grotă şi m-am refugiat în pădurea de metal ; capul îmi plesnea, arterele băteau să mi se rupă, simţeam cum mă cuprinde nebunia.

Această dovadă vie a miraculoasei varietăți a formelor vieții în diversele creații ale lumilor mă cufunda într-o asemenea năuceală încît îmi pierdeam putința de a raționa...

Oamenii reveniți din adîncul genunilor Maelstromului, Dante după visele care-l purtau în fiecare noapte în Infernul său trebuie să se fi simțit la fel.

Mi-am revenit încet, am încercat să găsesc explicații.

În mod evident, curentul electric al pădurii, transformat printr-un procedeu necunoscut, furniza acestei extraordinare aglomerări de celule energia nervoasă, în vreme ce Vampirii devorați reînnoiau provizia sa de fosfor vital.

Mi-am explicat forța uriașă a unei asemenea mase cerebrale ; ce nu stătea în puterea acestei formidabile voințe îndreptate către un singur punct ?

Nu mă mai miram de Vampirii fulgerați la distanță sau aduși fără voie pînă în abisul devorant, din turnul lor de sticlă.

Acest creier babelic * realiza, într-o parte a planetei Marte, ideea pe care ne-o facem despre un zeu atotputernic. El putea probabil să stîrnească și să potolească furtunile, să creeze plante sau animale și nu mai găseam exagerate afirmațiile Vampirului care îmi spusese că teribila făptură vedea toate radiațiile invizibile, fără să aibă nevoie pentru asta de ochi, enormul lob optic fiind direct impresionat de lumină...

Presupun că Vampirii nu sînt decît o schiță, o încercare a făpturii fără nume pe care am văzut-o ; chiar ei nu mai sînt decît aproape numai creier ; suprimînd aripile și tentaculele, de care ar putea la nevoie să se lipsească, ar fi oarecum asemănători ei.

Amintiți-vă ce v-am spus despre energia voinței, despre puterea de sugestie la aceste ființe fără gheare și dinți.

Presupuneți aceste facultăți înzecite, însutite după o mie de secole. Dar asta, îmi veți obiecta, nu explică volumul colosal al acestui creier !

Aș răspunde că îl cred alcătuit nu dintr-un singur encefal ci din mai multe mii, juxtapuse, topite într-unul singur, în urma unei evoluții necunoscute...

Dar această explicație, asupra căreia voi reveni de altfel, m-ar duce mai departe ; mă întorc la urmarea aventurilor mele.

---

* *Autorul vrea să sugereze mărimea creierului, comparîndu-l cu legendarul Turn Babel. (n. t.)*

Mi-am petrecut restul acestei zile, memorabile între toate, cufundat într-o profundă meditaţie.

Îmi reprezentam existenţa acestei fiinţe multiple, adormite în visul pe care şi-l crea singură, după dorinţă, atentă la viaţa planetei pe care o modifica după plac, meditînd şi realizînd poate în clipa aceea un nou elan al ei însăşi către o altă etapă a unei ascensiuni către un viitor mai bun şi mai frumos, şi-o asemuiam lui Buda meditînd ghemuit pe floarea de lotus.

Nu mai simţeam teroare, ci o admiraţie nebunească. Cine ar putea bănui descoperirile nemaiauzite, supraomeneştile capodopere al căror teatru era spiritul zeului marţian, recules sub cupola de piatră ?

Mă întrebam dacă atenţia lui se oprise asupra neînsemnatei mele persoane şi ajungeam să mă conving că mă cruţase dinadins, că dinadins îmi îngăduise să surprind o parte din tainele naturii sale.

Apoi, reveria mea urmă un alt curs. Mi-am spus că poate se pierduse în propriul său vis, că voinţa lui puternică amorţise, că secolele tociseră acuitatea senzaţiilor lui şi că, într-o zi, după trecerea altor secole, se va atrofia sub muntele său, asemenea creierului unui bătrîn care recade în copilărie...

Poate că-mi datoram existenţa tocmai unei asemenea slăbiciuni.

Cufundat în această visare sau, dacă vreţi, în această meditaţie, nu mă mai gîndeam să-mi dreg barca, nu-mi mai dădeam seama de scurgerea timpului. Noaptea care începuse să cadă, albă de fulgere, îmi aminti brusc grijile materiale. M-am întors la ţărm şi am mîncat distrat un pumn de grăunţe feculente.

Deodată, primii stîlpi ai pădurii metalice se împodobiră cu focuri electrice.

Am sărit în picioare ca declanşat de un resort.

Îmi venea să strig ca Arhimede : Evrika ! Întrevăzusem, dintr-o dată, posibilitatea de a comunica cu Pămîntul şi, poate, de a supune puterii mele făptura nemaiauzită, Marele Creier !...

Planul lui Darvel e simplu şi, aparent, eficace. Întrerupînd legătura dintre pădurea metalică şi Marele Creier, el va putea utiliza electricitatea captată în fiecare seară pentru a face semnale luminoase Pă-

mîntului, şi va lipsi totodată teribila făptură de energia necesară funcţionării extraordinarei aglomerări de celule nervoase.

La început, lucrurile se desfăşoară potrivit aşteptărilor. Darvel transmite celor de pe Terra o bună parte o odiseei sale marţiene şi Vampirii nu mai plătesc sîngerosul tribut lunar. Marele Creier pare amorţit. Dar mînia lui izbucneşte pe neaşteptate, scoţînd din uz sistemul de semnalizare, multiplicînd numărul victimelor groaznicului holocaust şi silindu-i pe Vampiri să-l închidă pe Darvel într-o sferă şi să-l arunce într-un vulcan, a cărui erupţie îl proiectează pe Pămînt.

Încă din timpul relatării lui Darvel, prietenii lui au înţeles că strania făptură, vizibilă doar în lumină infraroşie, este un Vampir. Un întreg stol de creaturi înaripate au venit în lumea noastră — poate la porunca Marelui Creier, poate dimpotrivă pentru a-l determina pe Darvel să se întoarcă pe Marte şi să reia lupta. Ele o răpesc pe logodnica exploratorului cosmic şi pier într-un incendiu provocat de această femeie curajoasă. Dar pier oare toate?

Legile romanului în mai multe episoade l-au obligat pe autor să lase o portiţă deschisă către o eventuală continuare. Să fie ea acel Război al vampirilor *căruia-i cunoaştem deocamdată doar titlul? Am vrea să putem răspunde cu alt prilej.*

Aportul lui Gustave Le Rouge la dezvoltarea literaturii de anticipaţie este incontestabil. Chiar atunci cînd reia idei întîlnite în lucrări mai vechi, el le adaugă un grăunte de inedit. Semnalele luminoase apar pentru prima oară pe Marte în Studii asupra mijloacelor de comunicaţie cu planetele *şi în* Viziunea marelui canal regal al celor două mări *— dar în romanul lui Le Rouge autorul lor este* un pămîntean. *Eroii lui Le Faure şi Graffigny mănîncă şi ei, de nevoie, alimentul sintetic preparat de Mihail Osipov — dar vitaloza este o adevărată minune gastronomică,* putînd căpăta orice gust. *În sfîrşit, dacă Robert Darvel este propulsat în spaţiul cosmic tot de un vulcan, obuzul-vagon din* Aventurile extraordinare ale unui savant rus *este înlocuit cu o sferă* prevăzută cu un sistem autonom de hibernare.

Exemplele s-ar putea înmulţi. Am putea să vorbim pe larg despre elementele cu totul originale ale anticipaţiei lui Gustave Le Rouge şi în primul rînd despre teribilul şi fascinantul Mare Creier marţian. Ne mărginim să remarcăm că opera acestui scriitor atît de fecund şi de

inventiv a constituit un tezaur la îndemîna oricui. Migrația ideilor s-a transformat în acest caz, care nu e nici pe departe singurul, într-o veritabilă emigrație. Și criticii se grăbesc uneori să consfințească preeminența fanteziilor științifice venite de peste ocean, fără să se uite în urmă, fără să cerceteze istoria propriei lor literaturi...

*Exagerînd pe măsura pasiunilor sale violente, Blaise Cendrars pune o broșură de sfaturi practice a lui Le Rouge deasupra întregii opere a lui Mallarmé *. E un mod foarte riscant de a cinsti memoria unui prieten al cărui talent incontestabil e mulat pe un anumit tip de proză, supus unor comandamente speciale. Romanul în mai multe episoade nu poate fi conceput fără lovituri de teatru și suspensii teatrale, fără lamentații și grandilocvențe. Și dacă Le Rouge scrie mai bine decît, să zicem, Jean de La Hire sau Arnould Galopin, n-are rost să-l comparăm cu Rosny aîné sau cu Maurice Renard — pentru a ne păstra în sfera acelorași preocupări specifice.*

Am văzut că Cendrars definea Misteriosul doctor Cornelius *drept un „roman de aventuri științifico-polițiste". Întrepătrunderea acestor specii, înrudite încă de la crearea lor de către geniul polivalent al lui Edgar Allan Poe, se accentuează. O dovadă o constituie și cîteva dintre lucrările unor pionieri ai romanului polițist: Gaston Leroux* și *Maurice Leblanc.*

Abordînd enigma „încăperii închise", imaginată pentru prima oară de Poe în Dubla crimă din strada Morgii, *GASTON LEROUX orientează cu abilitate pe cititor către o explicație de domeniul fantasticului-științific. Eroina* Misterului camerei galbene *(1908), Mathilde Stangerson, a lucrat ani de zile alături de tatăl său, pentru a dovedi posibilitatea disocierii materiei. Documentele privitoare la această problemă sînt furate înainte de săvîrșirea aparent inexplicabilei crime. Asasinul dispare și el la fel de „inexplicabil" din camera galbenă, iar mai tîrziu din galeria castelului de la Glandier. Pentru a încurca și mai mult ițele, un extras din carnetul lui Joseph Rouletabille (reporterul genial conceput de Leroux ca o replică a lui Dupin și a lui Sherlock Holmes) este intitulat* „Straniu fenomen de disociere a materiei". *Pînă la urmă, totul se justi-*

* *„...eu dau proza și versurile lui Mallarmé pentru, mai ales, una dintre plachetele sale efemere care era intitulată* 100 rețete pentru a folosi resturile *(...), cea mai aleasă culegere de poeme în proză a literaturii franceze". (13)*

fică însă printr-un coşmar şi prin identitatea insolită a asasinului, capabil de uluitoare transformări fizionomice.

Cititorul mistificat va întîlni adevărata anticipaţie ştiinţifică în alte lucrări ale lui Leroux. Maşina de ucis *şi* Păpuşa sîngeroasă *ne oferă variaţii pe tema automatului asasin.* Căpitanul Hyx *constituie o adaptare după* Douăzeci de mii de leghe sub mări. *În* Chéri-Bibi *este rîndul medicinei: grefe, vivisecţii umane etc. Pe un plan superior se situează* Bătălia invizibilă, *care abandonează elementele exterioare ale fantasticului-ştiinţific pentru o idee de o factură uimitor de modernă: paralel cu războiul din 1914—1918 se desfăşoară o altă mare conflagraţie, într-un univers aflat sub nivelul mării şi în care mişcările soldaţilor sînt desprinse parcă dintr-un film rulat cu încetinitorul.*

Mai redusă este, după ştiinţa noastră, opera de anticipaţie a lui MAURICE LEBLANC. În romanul Cei trei ochi, *părintele lui Arsène Lupin întreţine abil misterul succesiunii de imagini care se dovedeşte a fi, pînă la urmă, un fel de proiecţie cinematografică la mare distanţă. Locul de origine al proiecţiei: planeta Venus. Un alt roman,* Formidabila întîmplare, *descrie urmările unui cataclism care face să se ridice fundul Mării Mînecii, unind Franţa cu Anglia. Cu toate că dezlănţuie un uragan de pasiuni josnice şi e gata să pricinuiască un conflict între două ţări obişnuite cu gîndul că „aliaţii tradiţionali" se află dincolo de hotarul liniştitor al apei, cataclismul are şi părţile lui bune. El contribuie mai ales la fericirea lui Simon Dubosc, primul francez şi primul om care străbate uscatul cel nou, căci lordul Bakefield nu mai poate să-i refuze mîna fiicei sale Isabel.*

Autor şi el de romane poliţiste şi de aventuri, LÉON GROC îşi valorifică studiile şi preocupările ştiinţifice încă din prima carte, Oraşul bîntuit *(1912), care încearcă să dea o explicaţie pozitivistă aşaziselor forţe psihice. În concepţia lui Groc, aceste forţe se exercită pe anumite lungimi de undă şi pot fi captate şi utilizate cu ajutorul unor aparate de o construcţie specială.*

*Scriitorul abordează în continuare anticipaţia ştiinţifică, fie ca punct de plecare al unei naraţiuni detectiviste (*Omul care face să cînte astrele *ne înfăţişează un savant asasinat cu diabolică ingeniozitate, în vreme ce transformă lumina Lunei în valuri de armonie sonoră), fie ca previziune-avertisment (*Vînătorul de himere *descrie în 1925 o ex-*

plozie atomică *). *Deosebit de interesante sînt romanele* Revolta pietrelor *şi* Universul vagabond, *scris în colaborare cu Jacqueline Zorn. Amintindu-şi poate de* Versurile aurite *ale lui Gérard de Nerval şi de* Xipehuzii *lui Rosny aîné, Groc emite ipoteza existenţei pe alte corpuri cereşti a unor făpturi minerale înzestrate cu raţiune, care intră în conflict cu oamenii.* Universul vagabond *cuprinde şi ideea învingerii uriaşelor distanţe interstelare prin succesiunea mai multor generaţii de cosmonauţi pe aceeaşi astronavă.*

Am ajuns, în sfîrşit, la capitolul închinat unuia „dintre cei mai originali scriitori ai tuturor literaturilor" (6). Născut în 1875 la Châlons-sur-Marne, MAURICE RENARD făcea parte dintr-o familie de magistraţi şi era menit aceleiaşi cariere. Dar demonul scrisului pusese stăpînire pe el încă din copilărie, cînd descoperise universul riguros şi halucinant al povestirilor lui Poe. După inevitabilele încercări versificate ale adolescenţei şi tinereţii, el publică, la treizeci de ani, sub pseudonimul Vincent Saint-Vincent, o culegere de „întîmplări ciudate" *intitulată* Fantome şi marionete. *Urmează cîteva romane şi volume de povestiri, care-l situează pe culmile anticipaţiei franceze din secolul XX, alături de inepuizabilul Rosny aîné.*

Într-un roman asupra căruia vom reveni, intitulat Animalul cuceritor *(1919), Pierre Mac Orlan precizează cu un zîmbet că personajul său, Pierre van Claès, nu este „nici doctorul Moreau, nici doctorul Lerne". O apropiere de loc întîmplătoare. Asemeni eroului lui Wells, eroul lui Renard săvîrşeşte adevărate miracole chirurgicale, de astă dată în domeniul grefei organelor (*Doctorul Lerne, sub-zeu, *1908). Îl vom regăsi, sub un alt nume, în* Mîinile lui Orlac.

Al doilea volum de „întîmplări ciudate", *apărut în 1909, poartă titlul celei mai interesante povestiri :* Călătoria imobilă. *Renard imaginează aici un aparat de zbor, Aerofixul, care poate fi menţinut nemişcat deasupra Pămîntului, în aşa fel încît toate punctele înşirate de-a lungul unei paralele să defileze prin faţa ochilor celor dinăuntru.*

Scriitorul nu se opreşte la asemenea anticipaţii, ingenioase desigur, dar limitate. Stăpîn acum pe o bogată gamă de mijloace artistice, el ima-

* *Jacques Bergier susţine că „bomba atomică a explodat prima oară în cartea lui Wells «Lumea eliberată», în 1913" (6). Aşa cum am arătat la timpul potrivit, Jules Lermina descria însă încă din 1895 un procedeu de dezintegrare a materiei cu ajutorul căruia Alpii erau aruncaţi în aer* (Bătălia Strasbourgului).

ginează Pericolul albastru *(1911), considerat deseori drept incontestabila sa capodoperă. Chiar dacă preferințele noastre merg spre povestirile din volumul* Domnul d'Outremort *(1913), nu vom nega meritele acestui roman a cărui acțiune e condusă cu o mînă de maestru, în cea mai bună manieră wellsiană. Afirmăm asta, gîndindu-ne la reflecțiile lui Wells din prefața la o ediție americană* * *a romanelor sale : „Pentru ca autorul de lucrări fantastice să-și ajute cititorul să joace jocul așa cum se cuvine, el trebuie să-l sprijine fără ostentație, pe orice cale posibilă, ca să-l familiarizeze cu ipoteza imposibilă. El trebuie să-l amăgească astfel încît să-l aducă pe nesimțite la acceptarea unui punct de plecare oarecum plauzibil..." Și mai departe : „De îndată ce trucul magic a reușit, ceea ce-i mai rămîne de făcut autorului este să mențină toate celelalte elemente într-un cadru uman și real. Sînt imperios necesare notații de detaliu prozaice și o aderență riguroasă la ipoteză".*

Pericolul albastru *e scris parcă potrivit acestor cerințe. O narațiune clară, pigmentată uneori cu detalii juralistice, ne face să asistăm la acumularea de fapte bizare care va duce la revelația existenței Sarvanților,* „rasă de ființe inteligente, rasă redutabilă prin poziția, forța, modul vital, geniul său", *venită din spațiul cosmic. Unghiul de vedere rămîne acela al unei familii oarecare și autorul păstrează „o bună rînduială a peripețiilor", cum spune undeva, definindu-și metoda.*

Înrudirea cu Wells, pe care comentatorii operei lui Maurice Renard o subliniază pe bună dreptate (Robert de Souza îl numește „Wells-ul nostru francez"), se oprește însă aici. Sarvanții nu au comună cu marțienii din Războiul lumilor *decît originea lor extraterestră. Ei nu vin pe Pămînt cu intenții belicoase și își încetează experiențele efectuate asupra pămîntenilor atunci cînd descoperă suferința. Superioritatea lor este manifestă nu numai pe planul inteligenței, ci și pe plan moral.*

Pentru a ilustra marele și originalul talent al lui Maurice Renard, am ales o povestire din volumul Domnul d'Outremort *(1913), reeditat în deceniul al treilea sub titlul* Suită fantastică. *O povestire care să dezvăluie nu numai puterea de invenție a scriitorului, ci și capacitatea sa de transfigurare artistică a materialului brut. Căci Renard ar fi putut să spună, asemeni lui Rosny aîné, căruia i-a dedicat această* Ceață *din* 26 octombrie : *„Știința constituie pentru mine o pasiune poetică".*

* Seven famous novels by *H. G. Wells — Alfred A. Knopf, New York, 1934.*

CEAŢA DIN 26 OCTOMBRIE

„At this shadow I gazed wonderingly for many minutes. Its character stupefied me with astonishment. I looked upward. The tree was a palm".
(Edgar Allan Poe. *A Tale of the Ragged Mountains.*) *

Răposatul Chanteraine, botanistul, în timpul vieţii director al Muzeului, a lăsat nişte memorii ciudate. Dacă n-au fost încă publicate, asta se datoreşte faptului că în ele pot fi recunoscute prea uşor multe figuri contemporane pe care se cuvine să le aşteptăm să aparţină Istoriei, pentru a dezvălui că nu erau demne de ea. Aşa e datina.

Desprindem din manuscris aceste pagini descriptive în care, printr-o excepţie, autorul nu vorbeşte despre oamenii de azi.

*
* *

— Pune-ţi mantaua, îmi spuse Fleury-Moor. Se face răcoare şi vreau să te duc la ciupercăriile mele model.

— E departe ?

— Nu, firește. La doi paşi. Acolo sus. (Geologul îmi arată vîrful colinei.) Vezi cocoaşa aceea, Chanteraine ? Ar merita să fie celebră. Notre-Dame de Reims ** a ieşit de acolo, cel puţin în parte. Creasta e toată străpunsă de galerii subterane care au fost cîndva cariere de piatră. Folosesc două dintre ele pentru creşterea criptogamelor mele ; se intră prin cealaltă parte a colinei... Poţi să-ţi iei şi puşca — vînatul îmi aparţine. Vino !

— S-a făcut tîrziu... E trecut de trei.

— Vom fi înapoi cu mult înainte de a se înnopta. Hai, la drum !

Mi-am luat puşca de calibru 12 şi tolba de vînătoare. Ca să fiu cinstit, excursia era departe de a mă plictisi — în afară de scopul micologic. Sînt un vechi amator de peisaje şi un neobosit admirator al amurgurilor.

---

* *„Timp de cîteva minute am fixat uluit această umbră. Forma ei mă umplea de stupoare. Am ridicat ochii. Copacul era un palmier" (Edgar Allan Poe.* O poveste din Munţii Stîncoşi). *(n. r.)*

** Notre-Dame de Reims — *faimoasă catedrală în care erau încoronaţi odinioară regii Franţei (n. r.)*

Data : 20 octombrie 1907.

Drumul urca domol prin viile culese şi printre cîmpurile de sparanghel crescut în mărăcinişuri după recoltare. Ţăranii tăiau aceste verdeţuri aeriene şi le strîngeau ca să le ardă. Aproape peste tot sclipeau lumini şi fumul se înălţa în văzduhul liniştit. Suiam, fără grabă, către o pădure de aramă şi de rugină. Priveam ades peste umăr trecătoarea şi cîmpia care se vedea tot mai bine. La liziera pădurii, drumul coti şi, luînd-o pe lîngă copaci, ne dezvălui rotunjimea văii. Spaţios hemiciclu lărgit în faţa noastră, ea oferea imaginea desăvîrşită a acestei luni de brumar care abia începuse. În ciuda vremii ursuze şi reci, în ciuda cerului tulbure şi a aburului care, cu vălul său prea timpuriu, estompa contururile mlaştinilor, mantia ei de frunzişuri îngălbenite o însorea. Nici o adiere nu clătina crengile. Din cînd în cînd, cîte un copac se desfrunzea în pădure, cu un mic zgomot melancolic de aversă. Se auzea planînd neclintita reculegere a naturii dinaintea iernii. Se simţea cum amorţeşte treptat cîmpia şi cum se coace toamna.

Înainte de a coti pe un drum nisipos, sub o boltă rară de salcîmi, am făcut un popas. Atunci am vorbit pentru prima oară despre ceaţă, observînd că emanaţia palustră aburea acum toate întinderile joase, ca un mucegai al cărui pluş cenuşiu se îngroşa văzînd cu ochii. Un nor turtit împresura Cormonville-ul ; ţesătoare nevăzute ţeseau, de la un capăt la altul al trecătorii, pînze de păianjen statornice şi tot mai opace, în timp ce, pe cîmpia nelămurită, lungi dîre de aburi stăruiau şi se înmulţeau fără să se poată vedea cum. Încă nu plecasem cînd ele fulguiseră tot spaţiul, pînă la marginea unde noaptea avea să se ridice în curînd.

— Să ne grăbim, spuse Fleury-Moor. E atît de uşor să capeţi o răceală !

L-am urmat pe drumul desfundat.

După o clipă mi s-a părut că împrejurimile devin tulburi. M-am frecat la ochi, crezînd că mi se împăienjeniseră ; tulbureala persistă. Era negura. Ne învăluia în muselina ei.

— Nu te temi că vom fi surprinşi de ceaţă ? am întrebat.

Mergeam între pereţi de nisip roşcat, împînzit cu straturi de pămînt făinos. Colegul meu luase o mînă din acest pămînt şi mi-l întindea, fărîmîndu-l. N-am văzut decît o infinitate de bucăţele de calcar, minuscule rămăşiţe de cochilii ca amoniţi şi corneţi, dintre care unele rămăseseră întregi, datorită taliei lor microscopice.

— Ei, ce-ţi spuneam azi-dimineaţă !

Îmi aminteam de minune ce-mi spusese dimineaţa ; şi revedeam clipa în care automobilul de 35 cai-putere în care ne aflam ieşise din codrii Ardenilor. Dintr-o dată se făcuse parcă ziuă a doua oară. Cîmpia din Champagne se întindea în faţa noastră cît vedeam cu ochii, albă ca de cretă, larg ondulată de cute armonioase care ni se păreau în mişcare şi aproape marină, atît era de imensă şi atît ni se părea de unduitoare. Satele, risipite din loc în loc, te duceau cu gîndul la nişte insule stîncoase. Pîlcurile de brazi, ivindu-şi ici şi colo dreptunghiurile trase cu rigla, simulau stranii madrepori geometrici. În depărtare se zărea o şosea atît de dreaptă, încît puteai s-o iei drept un dig.

— Mergem cu 75 de kilometri pe oră, declară Fleury-Moor.

Aş fi dorit să spună „navigăm cu 40 de noduri", într-atît mă încerca această nostalgie a mării care sălăşluieşte în inima oamenilor şi într-atît îmi dădea acest ţinut regrete balneare şi, totodată, iluzii navale.

— Pe cinstea mea, strigă Fleury-Moor, cînd i-am făcut această mărturisire, provincia Champagne seamănă cu oceanul ca o fiică cu tatăl său ! Configuraţia ţinutului mărturiseşte originea lui neptunică şi faptul că marea preistorică l-a modelat odinioară după chipul ei, cu mari izbituri de valuri şi de vîltori. Şi uite acolo jos colinele care au ieşit cele dintîi la suprafaţă, în epoca eogenă, cînd valurile se retrăgeau din secol în secol. (Pînă acolo îşi întind Vesle şi Aisne braţele dealurilor şi tot acolo mergem şi noi.) Ei bine, nu-s altceva decît ridicături de sedimente şi de aluviuni, bancuri de nisip şi de calcar, odinioară submarine, astăzi pline de scoici.

Iată ce îmi aminteam.

— Foarte bine, dragul meu, am replicat. Dar ceaţa... Nu te temi că o să ne rătăcim, dacă se îndeseşte ?

— Nu-i nici o primejdie ! Vezi dumneata, cunosc ungherele astea pe dinafară. Aş ajunge la straturile mele de ciuperci cu ochii închişi ! De altfel, la noi, ceţurile nu-s niciodată dese... Dar dacă vrei să grăbim pasul, o să trecem repede de locul ăsta...

Curînd, într-adevăr, ieşind din culoar, drumul îşi accentuă brusc urcuşul şi atmosfera se limpezi cu totul. Am profitat ca să arunc o privire de ansamblu şi am constatat — nu fără uimire, după asigurările lui Fleury-Moor — că nu mai zăream nimic din Cormonville. Vîlceaua se umpluse pînă la jumătate de volute nebuloase ; ele se întindeau pînă la extremităţile îndepărtate şi înecau întreaga imensitate.

— Ei, susţii că ceaţa asta nu-i deasă ?

— Nu, nu e. Dacă ne-am afla înăuntrul ei, ai fi de aceeaşi părere. Dar o vedem de sus, în întreaga ei grosime...

Un iepure ţîşni de undeva. Am tras. Detunătura plesni fără să se repercuteze.

Ajunserăm pe culme: o savană acoperită cu ţăndări de piatră şi presărată cu ienuperi. Mi se păru atît de tristă încît mi se făcu aproape ruşine că o străbat fără să fiu deznădăjduit sau îndoliat. Singurătatea, tăcerea şi nemişcarea se agravau una pe alta. Contururile începuseră să se dilueze în ceaţa născîndă. Impregnat de melancolie şi mister, locul semăna cu amintirea unui peisaj. Îmi plăcu să cred că ne aflăm într-un pastel pe cale să se şteargă.

Fleury înainta mereu. Ghetele noastre călcau pe o iarbă tăioasă. Traversam creasta taluzului.

— Drace, e totuşi caraghios! strigă călăuza mea.

De acolo, s-ar fi zis că întreaga Champagne nu mai era decît o formidabilă stepă acoperită de nea. O suprafaţă siberiană, răsfrîngînd razele unui soare obosit, nivela totul. Şi fenomenul acesta îmi dădea un sentiment sfîşietor de izolare. Aveam impresia că un potop universal de zăpadă ne cruţase doar pe noi, pe această colină; şi farmecul s-ar fi prelungit fără glasurile pădurarilor şi ciripitul păsărilor care răsunau fantastic sub pătura de nepătruns.

Fleury îmi spuse că, de obicei, vîlcelele alcătuiau ici şi colo două crînguri fermecătoare, în formă de semilune. Totuşi, pîlniile lor aveau pe fund mlaştini foarte noroioase, ultime vestigii ale erei palustre de după perioada lacustră, care urmase la rîndul ei epocii marine.

Şi arătîndu-mi, la nivelul nostru, adîncitura broderiei de frunziş care tocmai apărea, adăugă:

— Acolo sînt ciupercăriile mele.

O apucă pe un drum al cărui traseu însoţea ceva mai jos cotitura crestei. Brădetul continua spre stînga, pe un povîrniş vertical. La dreapta, acoperit de mărăcini, trandafiri sălbatici, clematite cu flori uscate ca un popor de păianjeni morţi, povîrnişul se prăvălea, pierdut în ceaţă.

Soarele scăpătat, care strălucise o clipă, nu mai era decît un disc palid, grimat cu aburi şi atît de lunar încît şi Pierrot s-ar fi înşelat *. Planurile îndepărtate dispăreau puţin cîte puţin. Eşarfe de vapori, asemănă-

* Aluzie la melodrama muzicală „Pierrot lunar" a compozitorului austriac Arnold Schoenberg (1874—1951) (n. r.)

toare unor monstruoase aţe de păianjen, îşi încolăceau meandrele în jurul tufişurilor. Şi grosul cetei urca pe furiş la asaltul taluzului.

Abia am avut timp să observ cinci sau şase deschizături de cariere care spărgeau din loc în loc cu întunecimea lor partea perpendiculară a taluzului : soarele se stinse deodată, ca un balon japonez căruia i s-a terminat lumînarea. Ne împresura o noapte palidă. Pîlcuri de aburi veniră spre noi, mase difuze care apăreau şi dispăreau. Aceste tenebre livide erau glaciale şi, pe măsură ce bruma se îngreuia, lumina descreştea şi mai mult.

Nesocotind sfatul meu, ciupercarul se încăpăţînă să meargă spre ciupercăriile sale. Înainta cu grijă. Îl zăream din ce în ce mai vag, ca o umbră abia desenată, ca însăşi umbra lui care s-ar fi ridicat şi ar fi început să meargă singură. Ca să nu piardă direcţia, nu părăsea urma drumului. Nu mai deslueam decît această urmă sau, mai bine zis, cercul de teren al cărui centru eram. Mergeam în ceaţă, aşa cum ar merge în noapte o creatură aureolată, văzînd doar graţie nimbului său. Dar, Dumnezeule, ce rău era ! Un miros de praf şi de umezeală îmi pătrundea pînă în străfundurile pieptului ; dinţii îmi clănţăneau ; genele şi barba îmi erau ude, nenumărate picături îmi lunecau pe haine. Mi se părea că devin un om-burete, îmbibat de zăpadă topită, un fel de şerbet uman. Şi în zadar îmi spuneam că toate acestea nu erau de fapt decît nălucirile obişnuite ale cetii ; un simţămînt neplăcut îmi amintea că fusesem şi eu copilul care plînge în întuneric.

Din clipa aceea, m-am întrebat dacă nu se petreceau cu adevărat lucruri suspecte, pe care subconştientul meu le simţise. Dar n-am putut să deslueşesc nimic care să merite cinstea unei temeri, în afară de intensitatea unei ambianţe nesănătoase, boreale şi trădătoare, capabilă în cel mai rău caz să mă facă să mă rătăcesc şi să capăt guturai.

Cu toate acestea, negura se condensa neobosită. Era o maladie a spaţiului. Căptuşise vidul. Înăbuşea zgomotul paşilor noştri. Era atît de grea încît ne sufocam şi atît de încărcată de apă încît, în locul meu, un peşte nu s-ar fi simţit poate mai rău. Hotărît lucru, văzduhul devenea acvatic.

Am încercat să-mi convertesc neliniştea într-o glumă :

— Va trebui oare, dragul meu, să înotăm ca în vremurile imemoriale în care oceanul strivea aceste coline ?

Vorbisem ca printr-un căluş. Fleury-Moor nu auzi sau se prefăcu că nu aude. Dar fantoma taciturnă care mă preceda îşi încetini mersul

vătuit. Pînă atunci, putusem să supraveghez solul bătătorit de culoarea cenuşii pe care călcau ghetele mele lucind de rouă ; acum nu-l mai vedeam. Fleury-Moor se opri. Mi-am privit picioarele ; dispăruseră. În ceaţa înconjurătoare, o nouă ceaţă urca cu repeziciune. Ne ajunsese pînă la genunchi. Avea o temperatură de sloi de gheaţă, care ne muşca pulpele.

Fleury-Moor se aplecă spre mine :

— Prefer să aştept să treacă, spuse el pe tonul cel mai firesc. Am putea să ne rătăcim, pe cinstea mea ! Asta nu poate să dureze. Foarte interesant ! Rarisim !

Cuvintele lui calme ajungeau la mine ca printr-o portavoce stricată. Ele se conturau ca nişte rotocoale de fum de pipă, înghiţite imediat de ceaţă.

— Mă întreb ce o să ni se întîmple, am îngăimat cu greu. Mă dor al dracului picioarele... Şi urcăm...

— Ce-ar putea să ni se întîmple ? mă zeflemisi spectrul de funingine.

Am apucat braţul lui Fleury-Moor, care nu se opuse şi am asistat la îngropăciunea noastră. Am devenit în propriii noştri ochi umbre-busturi, apoi umbre-capete, apoi nimic. Şi în timp ce ne priveam trupurile înnămolindu-se în nevăzut, ele, trupurile noastre, treceau prin cumplita încercare de a se afunda încet-încet într-un fluid apăsător şi îngheţat, mai groaznic decît moartea. Nu-mi mai vedeam nici degetele lipite de gene. Orb, datorită acţiunii acestui fenomen atmosferic, pot să spun că, într-un fel, toţi nervii îmi erau aţîţaţi. Ah, de astă dată, certitudine ! certitudinea că aveam de ce să mă înfior ! Cu puţin mai înainte, intuiţiile mele nu mă înşelaseră. *Se împlinea un fapt nou !* Ştiinţa profesorului şi instinctul animalului erau de acord în privinţa asta, în mine însumi ; amîndouă sperau acum o minune şi se temeau de un cataclism.

Geologul îşi lipi buzele de urechea mea. El striga liniştit, în felul celor care conversează de-o parte şi de alta a unui obstacol :

— Vezi dumneata, ceea ce mă surprinde este faptul că o ceaţă atît de higrometrică nu se preface în ploaie — ce spun eu, în fulgi ! În grindină... ! Şi ceea ce mă mai uimeşte încă este că, în ciuda frigului ăstuia cumplit, apa de pe noi nu îngheaţă !...

Atunci mi-am supt mustaţa umezită de picături şi am constatat că apa atît de rece a ceţii era *sărată*.

— Ah, Fleury, ce oroare ! Parc-ar fi lacrimi de mort !

— Drace !... Ai dreptate. S-ar putea spune că-i apă mare. Şi adăugă : Iată de ce nu poate ceaţa asta să îngheţe.

— În sfîrşit, spune, ai mai auzit vorbindu-se despre o aventură asemănătoare ? Şi totuşi nu sîntem nişte oarecari, dumneata şi cu mine... Mai ales nu te îndepărta !

— Nu. Nu mă mişc... Vom face un raport... Definiţie : o obscuritate absolută, dar alburie, de un alb spălăcit... Ah, uite, mi se pare că se luminează !...

— Da, începe să se lumineze...

Spaţiul din jurul nostru se limpezise. Stratul impalpabil de pîslă se subţie sub razele unei aurore timide. O licărire slabă se răspîndea încă nesigur ; transparenţa revenea cu greu.

Am zărit din nou mai întîi umbra chinezească a lui Fleury-Moor care se materializa progresiv în întregime, în loc să reapară bucată cu bucată, aşa cum dispăruse. Excelentul meu coleg se mira astfel :

— Oh, drace ! Unde oare... Ce-i... Haide, haide, sînt totuşi sigur că m-am oprit pe drum...

— Ei bine ? l-am întrebat.

— Ei bine, ce-i cu nisipul ăsta roşu la picioarele mele ?

— Poate că am deviat...

— Unde să deviem ? Unde ?... Nisip roşu, aici ! De cînd ?

— Poate că e un rezultat al cetei sărate... o combinaţie a chimiei sale cu aceea a pămîntului... Dar uite cît de nesigur, cît de unduitor e încă aspectul solului...

Fleury se aplecă, scrutînd nisipul roşu.

— Vîntul se înteţeşte, am remarcat eu.

El se ridică numaidecît :

— Ce spui ?

— Spun : vîntul se înteţeşte. Nu-l auzi şuierînd printre brazi ?

— Şi dumneata nu vezi că ceaţa e nemişcată şi că, prin urmare, nu e vînt ? Că nu poate fi ?

— Ascultă... Trebuie să fie !... Ascultă !

— Dar acest zgomot... acest zgomot de vînt... e la dreapta !

— Ei şi ?

— Cum ei şi ? La dreapta nu există brazi.

— Nu există... Dar pentru că se aude zgomotul vîntului printre brazi...

— Nu e zgomotul vîntului.

— Ce-ar putea fi ? Ce-ar putea fi ?...

— Nu te enerva. O să ştim. Ceaţa asta blestemată se risipeşte.

Luminozitatea creştea cu un fel de fluctuaţie obositoare. În acelaşi timp, frigul ceda. Cercul aparent se lărgi, descoperindu-ne lucruri nedesluşite : pietricele, tufe de ierburi. Cercetînd aceste ierburi, geologul scoase o exclamaţie :

— Vino să vezi !

Dar un ţipăt strident răsună atunci în adîncurile insondabile — o chemare de trompetă, răguşită şi feroce, care ne amintea de menajerii, de circuri sau de grădini zoologice...

Ne priveam unul pe altul pălind, cu ochi dilataţi în care se citea aceeaşi presupunere imposibilă.

În şoaptă şi cu o înfăţişare speriată, Fleury se încăpăţînă totuşi :

— Examinează ierburile astea, dumneata, botanistul !

L-am ascultat. Şi iată de ce am început să bat aerul cu mîinile, încercînd să scap de elementul care ne înnămolea. Stăpînit de instinctul de conservare, această demenţă rareori salutară, nu mai eram decît o fiinţă zdruncinată şi hăituită. Mă pregăteam s-o iau la goană.

Fleury mă reţinu :

— Calmează-te ! Şi rămîi aici, pentru Dumnezeu ! Nu ştiu exact unde sîntem... Rîpa trebuie să fie foarte aproape. Ai putea să cazi în ea... Şi-apoi, mă povăţui el poruncitor, adu-ţi aminte ce eşti, la naiba ! Recapătă-ţi conştiinţa poziţiei dumitale. Ar trebui să binecuvîntăm ceea ce ni se întîmplă. Nimeni nu-i mai calificat pentru asemenea meteoroscopii * ! Şi gîndeşte-te că totul se va sfîrşi cu un memoriu la cutare sau cutare secţie a Institutului !

Această lecţie mă făcu să-mi recapăt sîngele rece.

— De acord. Dar recunoaşte — am reluat eu, foarte ruşinat — că poţi să-ţi pierzi cumpătul întîlnind în plină Champagne *ierburi de la tropice* şi auzind...

— Ascultă ! mă întrerupse el, întinzînd braţul în direcţia probabilă a rîpei. Ceea ce numeşti dumneata vînt !...

---

* meteoroscopie — *termen format din cuvintele greceşti* meteoron — *meteor, cu sensul de fenomen atmosferic şi* skopein — *a cerceta ; în orice caz, e mai scurt decît „cercetări meteorologice" (n. t.)*

— Se aude mai tare... Nu e vîntul.
— Nu eu te fac s-o spui.
— ...Un zgomot de fluviu... sau de torent... Un fluviu mare...
— Atenţie ! Lucruri noi, Chanteraine !

Ziua tremurătoare nu încetase să crească şi în împrejurimi se ghiceau forme dintre care una, mai apropiată, părea o coloană mişcătoare subţiindu-se în partea de sus. În spatele ei, alte trunchiuri îşi împlineau zvelteţea. Totuşi, nu pretind cîtuşi de puţin că ceaţa se dezagrega. Nu, într-adevăr. Aş vrea să fiu înţeles. Lucrurile nu se iveau în jurul nostru ca şi cum s-ar fi desprins încet din aburi ; ele păreau să se contureze în cenuşiu, apoi să se sculpteze chiar din această substanţă uşoară. Ele păreau alcătuite din ceaţă. Mai mult încă : pînă şi freamătul fluvial părea o însuşire sonoră a negurei ; şi căldura care se simţea părea că se degajă din ea, împreună cu o mireasmă de răşină.

— Ah, Chanteraine ! Copacul ! Acolo !
— Dumnezeule !

Capitelul coloanei ieşea din necunoscut. Era un buchet de frunze. Un palmier se înălţa în faţa ochilor noştri ! Îl vedeam în lumina falsă cu răsfrîngeri care-l deformau fără încetare şi-l făceau să unduiască asemeni unei reptile. Mai departe se zărea un întreg boschet de palmieri, unduind la fel.

Aşa dansează reflexele apei pe mal. Tot ceea ce zăream şerpuia sclipind.

Pe deasupra, viziunea trecea continuu prin alternanţe de umbră şi lumină. Şi n-am întîrziat să descopăr că văzul nu era singurul dintre simţurile noastre influenţat astfel. Parfumul balsamic se intensifica efluviu cu efluviu ; freamătul apei închipuia o progresie de *forte* urmaţi de *piano* ; şi căldura creştea în valuri, urmînd un ritm capricios despre care se poate spune că era general, căci toate aceste slăbiri şi intensificări coincideau perfect — fie ele olfactive, auditive sau vizuale.

Totuşi, ele se atenuau, pe măsură ce decorul cîştiga în limpezime. El se preciza în ceaţă ca o proiecţie pe ecran cînd se face „punerea la punct" şi lumina clipeşte. Fotografii se vor folosi cu uşurinţă de cea mai bună comparaţie, aceea a unei imagini care „vine" pe placa sensibilă, în timp ce se agită baia revelatoare. Din clipă în clipă, peisajul fantasmagoric devenea mai statornic, mai precis, de o profunzime mai mare. Cercul — sau mai curînd cilindrul — aparent, în mijlocul căruia ne

aflam, avea poate o rază de douăzeci de paşi, cînd Fleury-Moor conchise :

— E un miraj, ca în deşert. Numai că e un miraj deosebit, *care ne înconjoară* şi ne dă nu iluzia de a zări în depărtare o nălucire de lac şi de oază, ci iluzia de *a fi* undeva în Africa sau aiurea !

— Da, am adăugat eu, deosebit e într-adevăr faptul că ne înconjoară. Dar şi că se produce la o distanţă considerabilă de punctul oglindit. Şi, mai presus de orice, că afectează auzul şi mirosul la fel ca şi văzul !

— *Optime* *. E un miraj care ne face să vedem, să auzim şi să respirăm ceea ce este foarte departe de noi. Există o simpatie optică, acustică şi osmologică în spaţiu — cel puţin într-o direcţie — între locul unde ne aflăm în mod real şi locul care se proiectează pe ceaţă împrejurul nostru. Ştiam că nisipul roşu... Să vedem : Egiptul, nu-i aşa ?... Nu ?...

— Nu... am repetat eu, uluit pînă la emoţie. Mai la sud... Cred... cred că sînt plante ecuatoriale... Dar... Iată nopali... un baobab... Şi totuşi...

— Ce ?

— Dumnezeule ! Fleury, acest... acest evantai de ramuri, ca o coadă de păun, acolo, care transpare în ceaţă... Îl recunoşti ?

— O, nu-i posibil ! Un dihot... dihotomul din Colonia Capului... sau din Madagascar...

— Da : *flabellaria Lamanonis !* Din Cap, din Madagascar *sau din epoca terţiară !*

— Din epoca terţiară ? Ce spui ?

— Deschide ochii ! Priveşte aceste ferigi arborescente, lîngă aloe...

— Sînt osmonde **. Osmonde... din Ceylon...

— Ei bine, da ! Este o specie *stinsă !*

— Eşti sigur ?... Ah, bineînţeles ! Uite, uite : palmierul acela ! *Palmierul-umbrelă !...* Şi mai ce încă ? Leandri... cu camfori... Mirt... Un mesteacăn !

— Viţă de vie ! Un gorun ! Nuci !

— Angiosperme *** ! Ne aflăm chiar în mijlocul perioadei neozoice

---

* Optime *(în latină) — foarte bine (n. r.)*
** Osmonde — *un fel de ferigi (n. r.)*
*** Angiosperme — *vegetale din clasa fanerogamelor. (n. r.)*

Îndată ce pronunţă acest cuvînt, murmurul rîului crescu într-atît, încît am făcut stînga-mprejur. Într-acolo nu se vedea decît ceaţa şi nisipul roşu dispărea, coborînd în pantă uşoară. Vuietul se potoli îndărătul cortinei de neguri. Un val spumos ca o dantelă sclipitoare ţîşni şi muri cu graţie. Un al doilea val îi urmă într-un muget de cascadă. Nisipul se muie, spuma clocoti, perdeaua fină de stropi flutură...

— Marea ! am bolborosit eu. Marea care exista aici cu milioane de ani în urmă !

Două stînci negre se conturau în fierberea valurilor izbite de ţărm :

— Deci nu e doar un miraj în spaţiu ! decretă Fleury-Moor, în culmea entuziasmului. E şi un miraj în timp !

— Nu e *decît* un miraj în timp, am replicat eu. Locul în care credeam că ne aflăm este chiar locul în care sîntem. Avem iluzia că ne-am mişcat în timp ; nu ne-am mişcat în spaţiu. Uită-te mai bine.

Ceaţa se lumina tot mai mult. Mai jos de noi, ea apăsa mereu asupra lucrurilor, ca un plafon întunecat ; dar, în celelalte dimensiuni, peisajul se dezvăluia cu limpezime. Şi vedeam destul din el ca să recunoaştem conformaţia aproximativă a coastei Cormonville-ului, cu platforma ei suspendată şi cu rîpa a cărei curbură o urma plaja antediluviană. Nu mai era nici o îndoială : un capriciu anacronic al naturii ne îngăduia să contemplăm Marna în înfăţişarea ei preistorică. Aceşti stejari, aceşti arţari erau primii stejari europeni, primii arţari francezi ; şi această viţă — o, farmec înduioşător ! — era prima viţă de Champagne !...

În clipa aceea, cred, un strigăt oribil sfîşie norii de deasupra capetelor noastre. Am ridicat ochii, fără să surprindem altceva decît îndepărtarea unei maiestuoase umbre zburătoare. N-am putut să înţeleg de ce mă răscolise acel strigăt într-atît încît să ştiu, ascultîndu-l, că n-am să-l uit niciodată. Fleury-Moor avea chipul complet răvăşit. Tremuram amîndoi. Şi zadarnic am auzit din nou, în adîncurile cetei, chemarea de trompetă care ne tulburase mai înainte. Nu puteam păli mai mult. Oroarea strigătului le copleşea pe toate celelalte.

Totuşi, chemarea de trompetă, de acum familiară, se repeta de mai multe ori în şir, în diferite puncte ale vastităţii ; şi Fleury-Moor, trăgînd cu urechea, mă întreba din ochi.

— Proboscidian, nu-i aşa ? spuse el în cele din urmă.

— Cu siguranţă. *Elephas meridionalis* sau *primigenius*.

— Drace !... Oare mirajul include şi pipăitul ?...

Se lăsă pe vine şi apucă nişte fire de alfa.

— Hm ! mormăi el.

— Ce este ?

— Pipăie şi dumneata.

În urma experienţei, am introdus în ţevile puştii două cartuşe cu glonţ.

— E o nebunie ! spuse Fleury-Moor. Oare visăm ? E ceva nebunesc în ceea ce ai făcut ! Visăm, această ceaţă e narcotică. Sau pestilenţială ; şi delirăm.

— Nu se visează în doi şi oameni ca dumneata şi ca mine nu au simultan halucinaţii identice. Nu, nu, Fleury : pentru că nici un prestidigitator nu e în stare să ne facă o asemenea scamatorie yoga, iată un miraj de un tip nou, *un miraj integral în timp*. Privim, ascultăm, mirosim, gustăm şi pipăim o scenă din trecut, aşa cum alţii admiră uneori în deşert, dar numai din priviri, o scenă care se petrece în afara atingerii lor.

O căldură de etuvă ne copleşea. Hainele noastre umede scoteau aburi deşi. Mi-am scos mantaua.

Şi apăru marea. Şi apăru cerul. O mare de cositor sub un cer indigo. Soarele, mare şi trandafiriu, urca într-un halo de ceaţă. Era deci într-un punct *matinal* şi totuşi...

Am consultat mica mea busolă-breloc.

— Priveşte, Fleury, cît de ciudat e aşezat soarele...

Tovarăşul meu nu se putu împiedica să surîdă.

— Uiţi că, de la naştere, Pămîntul n-a încetat să se ridice pe ecliptică...

— Adevărat !

Fleury-Moor îşi scoase ceasul şi continuă :

— În mod real, e ora 16 şi 20. Să notăm asta. *Dar în mod artificial,* adică după soarele mirajului, e aproximativ 10 dimineaţa... Şi... e primăvară.

Am mărturisit că atîtea ciudăţenii îmi răpeau cea mai mare parte din mijloace şi l-am felicitat pe geolog pentru sîngele lui rece. Îmi răspunse că simte doar nemulţumirea de a nu-şi fi luat nici carnetul, nici un creion, nici bunul său foto-binoclu.

Vorbeam, dar fără a ignora nici o clipă imensa ecloziune magică în care se reproducea copilăria Pămîntului. Zona eliberată de aburi creştea în jur. Primele apariţii erau acum precise, materiale, imuabile. Cu toate

acestea, perspectiva se retrăgea încă într-o palpitaţie vibratorie asemănătoare celei care domneşte în timpul marilor călduri. Asta ne făcea să credem în unele prezenţe însufleţite. Voiam ca lucrurile îndepărtate să se mişte ; şi m-am asigurat că, la nevoie, cele două stînci de pe ţărmul mării puteau să ne slujească drept refugiu. Şi în timpul acesta, am zărit în larg o înotătoare dorsală înzestrată cu ghimpi. Ieşise din apă şi se cufunda din nou.

Zgomotul tiranic al mării ne absorbea. Mirosul ei, combinat cu mireasma de răşină, ne înviora sîngele. Am înţeles curînd de unde veneau aceste efluvii de gumă şi de terebent. Palmierii amestecaţi cu copaci occidentali însoţeau la acelaşi nivel ţărmul roşu ; dar, mai spre interiorul uscatului, taluzul exista încă (iertare : exista *încă de pe atunci*), mai impunător, mai îndepărtat şi acoperit cu pini. Printr-un spaţiu liber între palmieri, el ne înfăţişa peretele său de argilă marnoasă, în care se căsca intrarea unei caverne.

După cum vă puteţi închipui, vegetalele mă intrigau mai mult decît tot restul. Erau unele de dimensiuni extravagante. Cîteva, care nu se mai sfîrşeau, purtau voluminoase corole musculoase, de un violet aprins, cu pistil galben-auriu. Altele, necunoscute, din familia magnoliilor, etalau admirabile frunze bicolore, mai frumoase ca nişte flori. La picioarele trunchiurilor era un exuberant şi feroce vălmăşag de seră fantastică, o îmbrăţişare inextricabilă în care aloeşii îşi alungeau şi răsuceau tentaculele spinoase, ca nişte caracatiţe ; în care rachetele umflate ale cactuşilor agitau smocuri şi egrete de peri ; în care omizi mari cu blană pală, puse cap la cap, alcătuiau de fapt ridicule şi redutabile plante grase. Era doar o îngrămădeală letargică de membre verzi şi strîmbe, un morman de goliciuni netede şi de lînuri brune la picioarele ferigilor arborescente care păreau enorme cîrje păroase. Viaţa crîncenă şi efortul de apărare a vieţii izbucneau în mărimea tecilor, în umflătura rubicondă a vîscozităţilor, în ghearele şi coarnele tuturor acestor monştri paralitici, dinţaţi şi ţepoşi după chipul şi asemănarea balaurilor jurasici, dintre care unii alcătuiau spice de cuţite caraibe. Totul mişuna fără să se mişte. Prodigioasă grădină de iarnă în care mimoza, aliorul, mirtul şi dispărutele *dryophyllum, doliostrobus, cellistris* şi *lepidodendron* se învecinau cu aninii şi plopii, frasinii şi castanii ! În penumbra din pădure se înălţau piramide scăldate în albastru şi în nelămurit, pe jumătate ferigi şi pe jumătate molifţi, arbori şi plante totodată ; şi candelabre baroce, mostre ciudate de „artă nouă“ (cu toate

că naturale şi preistorice) desfăşurau în acelaşi plan vertical braţele lor de spalier. Fiecare dintre ele, avînd în vîrf un mugur, se înălţa ca un cuier şi suporta monstruoase pere răscoapte, care atîrnau zbîrcite, grele, gargantueşti.

Sudoarea ne curgea pe obraji. Văzduhul rămînea tulbure ; un strop de negru se lăţea în indigoul ceresc şi am remarcat cu voce tare că, fără îndoială, atmosfera nu se va limpezi mai mult, fiind aceea a unei ere toride şi umede. Luna, la capătul cursei sale, ne înfăţişa o îngustă seceră spectrală. Cu toate că era zi şi lumină, o stea mare şi rotundă pecetluia zenitul. Am zărit-o amîndoi în aceeaşi clipă... Ah, nu era nevoie să ne schimbăm impresiile ! O înduioşare înălţătoare şi cu neputinţă de exprimat ne umplea inimile şi am crezut că vom începe să plîngem în faţa stelei, *acest al doilea satelit al planetei noastre, dispărut fără întoarcere — vechea micuţă Lună a Pămîntului mult iubit !*

Nu ne puteam desprinde privirile de la zenit...

Cînd le-am coborît totuşi, minunea se împlinise. Ultimul panaş de ceaţă se topea acolo jos ca o răsuflare. Marea, încreţită de vălurele, se pierdea spre răsărit şi colina arcuită ieşea din ape, aşa cum o văzusem ieşind din ceaţă mai înainte. Ea închipuia un mic golf flancat de două peninsule laterale. Noi ne aflam pe unul dintre aceste promontorii ; celălalt se întindea în faţa noastră. Era o limbă de pămînt roşietic, acoperit de cîţiva arbori de fistic şi secvoia, îndesîndu-se pe măsură ce se apropiau de continent, aşa încît fundul micului golf era căptuşit cu această înverzire care se întorcea spre noi şi mergea apoi, rărindu-se, către vîrful peninsulei. În mijlocul potcoavei, creasta dealului se vedea pe deasupra pădurilor, goală, cheală şi roşcovană, profilîndu-se pe azurul violaceu al timpului...

Acolo se iviră greoi, unul cîte unul, patru elefanţi atît de monumentali încît, pentru a socoti distanţa pînă la ei — mai mult de 800 de metri în linie dreaptă — trebui să-mi amintesc adevăratele dimensiuni ale locurilor. Oricum, de comun acord ne-am pomenit la adăpostul stîncilor, înainte chiar de a şti că ne aflăm acolo.

— Să observăm ! spuse geologul.

— Să observăm.

Animalele titanice trec în şir indian, profilate pe creastă. Ele se înalţă ca nişte siluete întunecate. Colţii lor nu se disting bine ; Fleury-Moor, care e miop, pretinde că vede cîte patru de individ. Eu văd doi şi încovoiaţi. El vrea să înzestreze elefanţii cu păr ; eu nu. Pe scurt,

neputîndu-ne hotărî între *elephas meridionalis, antiquus* sau *primigenius,* nu ajungeam să stabilim în ce perioadă a erei neozoice ne-a transportat mirajul. Nu este eocenul ; şi mai puţin încă pliocenul ; marea şi vegetaţia ne-o indică. Dar este oligocenul sau miocenul ?... Din fericire, o altă peripeţie vine să rezolve diferendul.

Mamutul din frunte se opreşte. Îşi deschide larg urechile imense, ca şi cum craniul lui ar vrea să zboare ; scoate un sunet drăcesc de trompetă şi dispare în galop dincolo de creastă. Colegii lui execută acelaşi „la stînga". Ei pornesc. Pămîntul se cutremură surd. Şi iată că un soi de munte negricios apare dinspre nord, înaintînd prin păduri, întrecînd vîrfurile celor mai înalţi coniferi. Şi iată că e tapirul mastodont, pachidermul cu trompă scurtă, cu colţii drepţi, care vine în pădurea grandioasă, aşa cum vine tapirul modern pe cîmpie.

— Dinoteriu ! am şoptit eu.

— Da : dinoteriul din *miocen !*

Fleury-Moor spusese „miocen" cu un accent de nedefinit. L-am privit ; am înţeles că simţea o mîndrie nemărginită putînd determina astfel, dintr-o aruncătură de ochi, peste miriade de secole, un punct în veşnicie.

În ce mă priveşte, dinoteriul mă încremenea. Un fel de balenă terestră, el nu era „la scara" lucrurilor din jur. Părea desprins din mediul său, clădit pentru o lume mult mai spaţioasă sau pentru oceanul colosal. Se ghicea că nu se mai afla la locul lui pe Pămînt şi că nu mai avea altceva de făcut decît să dispară.

Am avut norocul să-l putem examina în voie. El îşi ridică ciotul de trompă către locul de retragere al mamuţilor, şovăi, făcu stînga-mprejur şi, ca o pustiire, se îndreptă spre capătul nordic al promontoriului. Acolo se întinse cu greu şi începu să scormonească solul.

Trecuseră astfel cîteva secunde cînd am zărit deasupra mării un stol de păsări mari — sau cel puţin de mari animale zburătoare — care se apropiau de coastă, zbenguindu-se la suprafaţă şi chiar aşezîndu-se cîteodată pe apă, continuînd să bată din aripi, ca să culeagă peşti, aşa cum fac pescăruşii. Le-am numărat ; erau douăsprezece şi zburau cu o remarcabilă eleganţă. Deodată, scoţînd toate în acelaşi timp strigătul supranatural care avea darul să ne înspăimînte atît de mult, se abătură ca nişte suliţi împenate asupra dinoteriului.

Acesta se ridică. Marile păsări îl împresurau într-un vîrtej discordant. Îl hărţuiau. Hoarda ţipătoare se rotea deasupra lui, obsedantă şi

injurioasă. Apoi, unul după altul, năvălitorii coborîră pe spatele lui muntos, unde grupul lor părea o hidră colcăitoare. Animalul se scutură. Palat patruped, Notre-Dame de Fourvière * cu susul în jos, el făcu stînga-mprejur şi fugi într-o furtună asurzitoare. Mugea. Protestul lui semăna cu vehemenţele unui pachebot şi călăii săi, care se înălţaseră din nou în aer, îi însoţeau fuga cu huiduieli. I-am urmărit multă vreme cu privirea. Fleury-Moor îşi ferea ochii de strălucirea orbitoare a soarelui, spunînd :

— Mi-aş da cinci ani din viaţă pentru un binoclu ! Imposibil să văd ceva !... Ah, dacă aş fi ştiut ! Cîte n-aş fi luat, Chanteraine ! Şi singurul lucru pe care-l am e ceasul !... Ce sînt făpturile astea zburătoare ? Ah, dacă am şti !... Ce animale scîrboase ! Şi ce urît cîntă !

— Drace, aşa-i ! Dar nu ştiu... Pterodactili ?...

— Nu... Şi totuşi... O, nu, nu : şopîrla înaripată nu mai exista în epoca asta ; mi-aş da capul... Ah, scîrboase animale ! repetă el, ştergîndu-şi faţa lucind de sudoare. Ah, groaznic strigăt ! Nu-mi amintesc o senzaţie mai odioasă... în afară de o anumită zi din copilărie...

— Ce zi ?...

— O, nimic. Mă gîndeam la prima maimuţă pe care am văzut-o. Această parodie... Ei bine, auzind cum strigă pasărea asta...

— Ai dreptate, am spus, izbit de justeţea apropierii. Dar ar fi mai bine să coborîm vocea. Nu ştim ce se ascunde acolo.

Umbra azurie a pădurii îşi păstra misterioasa ostilitate. Frunzişul tresărea, însufleţit de păsări nevăzute. Roiuri de muşte spasmodice bîzîiau în mijlocul clarobscurului. Jungla fremăta de paşi furişaţi. La trecerea lor tulpinele înalte se încovoiau şi încremeneau teribil de brusc, lăsîndu-mă să cred că un monstru invizibil ne descoperise.

— Trebuie să ocolim stînca, pentru a o avea între noi şi uscat, am reluat eu. Oceanul mi se pare mai inofensiv...

— Dacă ţii la asta ! răspunse Fleury-Moor, în timp ce executa manevra. Dar mă aştept ca mirajul să se destrame dintr-o clipă într-alta. Observă, cît mai avem timp.

— Pînă atunci, sîntem cam prost instalaţi ! am remarcat eu.

Într-adevăr, marea spăla temelia monolitului.

— Să rămînem totuşi, acceptă Fleury-Moor, cu un picior în apă şi altul ridicat. Esenţialul este să nu facem prea multe mişcări care ne-ar

* Notre-Dame de Fourvière — *biserică faimoasă, clădită pe o colină care domină oraşul Lyon (n. r.)*

destăinui prezența. De altfel, e primejdios în sine să te deplasezi cînd te afli într-un miraj, adică într-un loc fals care maschează capcanele locului real. Nu uita asta, Chanteraine, și, orice s-ar întîmpla, ferește-te s-o iei la goană. Regiunea pe care o *vedem* nu este decît suprapusă regiunii în care *ne aflăm*. Ai putea să întîlnești, în golul aparent al acestui luminiș antediluvian, vreun solid trunchi de arbore prezent... Cred că e singurul pericol care ne amenință. Căci... Sigur ! strigă el, lovindu-se cu mîna peste frunte. Oricît de total ar fi mirajul, nu e decît o momeală ! Ecouri, răsfrîngeri, himere ! Însuși pipăitul e o iluzie ! Prin urmare, dragul meu — Doamne, cît eram de naivi ! — prin urmare, imaginea unor elefanți morți de cîteva sute de milenii nu ar putea să ne facă nici cel mai mic rău ! Ea e ancorată în epoca ei, așa cum noi sîntem într-a noastră !

Încrederea lui mă cîștiga :

— Și apoi, dragul meu, mai e ceva : ființele de odinioară, pe care le vedem, nu ne pot vedea, pentru că bănuiesc că mirajul nu e reciproc ! Mirajele africane nu sînt niciodată reciproce !

— Pe cinstea mea, așa-i ! întări geologul. Poți foarte bine să ai senzația directă a trecutului (în fiecare noapte, firmamentul, cu aștrii lui mai mult sau mai puțin îndepărtați, ne arată tot atîtea trecuturi cîte stele cuprinde). Dar nu poți să ai o senzație a viitorului... Deci, dacă acum cîteva minute ne-am fi ridicat strigînd, dinoteriul n-ar fi văzut și n-ar fi auzit nimic !

— Așa e ! Așa e ! am afirmat eu, rîzînd de ușurare.

Drept care am părăsit pavăza stîncii, recăpătîndu-ne întreaga dezinvoltură... Amprenta ghetelor noastre stigmatiza nisipul umed... Ghetele noastre americane... Nisipul preistoric...

Fleury-Moor își încrucișase brațele pe piept. Rămase cîtva timp așa, privind valurile și spuse, în sfîrșit :

— Nu știi ce emoție mă încearcă în fața acestei mări adolescente, a acestei mări a începuturilor lumii, atît de apropiate încă de era primordială în care Pămîntul nu era decît o mare !... Orice formă de viață se trage de aici. Nimic din ceea ce respiră și palpită nu vine din altă parte decît din oceanul matern care pare să respire și să palpite el însuși, ca o multitudine de piepturi fluide... Iată marea originară — și iat-o chiar aproape de origine. Iată admirabila matrice a tuturor făp-

turilor, aceea căreia francezul, mai filial, îi spune la fel ca mamei sale *. Iată marea, mamă a oamenilor, care are de pe acum gustul lacrimilor, gustul sîngelui şi glasul suspinelor.

Vom fi avut fericirea inefabilă de a o întrevedea în tinereţea ei ! În ceasul acesta, renăscut pentru noi, ea tocmai şi-a sfîrşit Marea Operă. A slobozit pe continentele încă strîmte toate fiinţele pe care trebuia să le creeze rodnicia ei. Era saurienilor a trecut de mult. Ei s-au metamorfozat. Păsările şi mamiferele s-au născut din reptile. Balaurii coloşi nu se vor mai întoarce niciodată. Şi acum, cineva va veni în curînd. Şi acum, în adîncul unei rase de maimuţe, umanitatea germinează în mod obscur ; şi Virgiliu e pe cale să se nască în creierul unui cimpanzeu...

Urmă o clipă de visare, plină de vuietul mareei.

Am îndrăznit :

— Dacă tot călătorim în preistorie, aş fi preferat să mergem mai departe, pînă în era secundară dinaintea acesteia. Frumos spectacol dinosaurienii, Fleury-Moor ! Poate cel mai bizar din tot spaţiul şi timpul terestru !

— Aş ! ripostă Fleury-Moor. Toţi diplodocii, megaterii şi iguanodonii dumitale... Era o populaţie pelagică **. Trăiau aproape numai în apă şi nu cum îi reprezintă cartea şi muzeul... Nu te plînge : dinoteriul pe care l-ai văzut nu este oare un supravieţuitor întîrziat al faunei uriaşe ?

— Nu e un saurian, am oftat eu.

— Iar eu, spuse el, fără să uite să-şi plimbe privirile de la mare la palmieri şi de la plajă la pini, eu, dacă aş fi putut să aleg, aş fi vrut să urc mai puţin prin secole şi să mă opresc la acel anotimp geologic în care omul se desprindea în sfîrşit din brută. Ah, să-i contempli pe primii oameni ! Pe Adamii şi Evele indiscutabilei Geneze evoluţioniste !

— Dă-mi voie ! l-am contrazis. Chiar în virtutea transformismului — şi cum presupuneai mai înainte — strămoşul omului a existat dintotdeauna. În epoca neozoică, strămoşii noştri, admit, nu erau încă oameni ca aceia ai pietrei cioplite ; dar ei trebuiau în mod sigur să constituie făpturi deosebite !

Fleury-Moor clătină din cap :

---

* *În limba franceză* mer *(mare) şi* mère *(mamă) se pronunţă la fel (n. t.)*

** Pelagic — *care are legătură cu marea (n. r.)*

— Eu cred că erau urangutani ca şi ceilalţi : imperceptibil mai vicleni, mai flecari şi mai puţin cvadrumani *. Trăiau în cete, simţind că unirea face puterea... Dar trăiau departe, foarte departe de aici...

— În Oceania, nu-i aşa ? Cunosc intransigenţa teoriilor dumitale...

— Da, domnule, în Oceania, care este după mine — şi după mulţi alţii, domnule — leagănul umanităţii, pentru că nicăieri în altă parte n-au fost descoperite fosile antropomorfe în pliocen.

— Hazardul... am încercat eu.

Dar el continuă :

— În Java, dimpotrivă, şi în pliocen, în terenul corespunzînd perioadelor imediat posterioare acesteia, îţi aminteşti, Chanteraine : pitecantropul lui Eugène Dubois !

— Hm ! Era într-adevăr un *om-utan,* Fleury-Moor ? Poţi să reconstitui ce vrei, pornind de la date atît de insuficiente ca o pereche de molari, o calotă craniană şi un femur !...

— Mă mir că te aud vorbind aşa. Mantell, Cuvier, iguanodonul...

— ...Şi ce femur ! am urmat eu. Ce coapsă barocă, presărată cu protuberanţe osoase care n-au fost niciodată explicate decît prin ipoteza prea ingenioasă a reumatismului !... Ha ! Ha ! Reumatism, Fleury-Moor ! Omul-maimuţă suferind de reumatism ! Ha ! Ha ! Treacă-meargă pentru omul primitiv al cavernelor glaciare ; dar omul-maimuţă din pliocenul tropical ! Ha ! Ha ! Lasă-mă să rîd !

— Nu-i nimic de rîs, mormăi geologul, şi osemintele din Java sînt oseminte de pitecantrop. De altfel, de ce n-ar fi hipertrofiile femurului leziuni mecanice, urmări ale unui accident ? Fracturi sudate ? S-a spus şi asta ; o ştii la fel de bine ca mine... Şi-apoi, destul, auzi ? E enervant.

El privea uscatul, eu marea.

— Păsările s-au întors, am anunţat eu. Pescuiesc colo jos. S-ar zice că penajul lor e alb, sau e un efect al distanţei şi al soarelui... Sînt nişte goelanzi formidabili.

— Aş fi vrut atît de mult să ştiu ce sînt ! repetă Fleury-Moor. Dar trebuie să renunţăm. Să nu pierdem un timp preţios şi să căutăm cel puţin să cercetăm ce avem la îndemînă. Sînt acolo nişte pere monstruoase care mă intrigă. Să încercăm să mergem pînă la pădure.

---

* Cvadrumani — *cu patru mîini ; se referă la faptul că maimuţele se slujesc cu aceeaşi agilitate de mîini şi de picioare (n. r.)*

Făcu cîţiva paşi, pipăind drumul cu piciorul şi ţinînd braţul întins, ca şi cum ar fi fost lipsit de vedere — şi asta pentru că se temea de obstacole ascunse ale invizibilului peisaj contemporan.

— Hei ! exclamă el înăbuşit.

Se opri tresărind violent şi, întorcîndu-se către mine cu un aer de ezitare şi de uimire, îmi şopti, ducîndu-şi mîna la gură :

— Caverna ! Uită-te !...

Fără să scot o vorbă, l-am avertizat printr-un semn că trebuie să se întoarcă ; mă cuprinse deodată o disperare fără seamăn la gîndul că eram poate singuri pentru totdeauna pe un Pămînt pe care nu existau oameni. În tenebrele cavernei se zăreau acum fosforescenţe. Erau mici cărbuni aprinşi doi cîte doi, roşu-verde şi verde-roşu, incontestabili, incontestabil uşor de recunoscut — ochi.

— Mă duc ! hotărî Fleury-Moor.

— Nu !

Şi m-am repezit spre el.

— Admite că mirajul se risipeşte, căută el să mă convingă. Nu te-ai căi veşnic că am ratat ocazia ? Să profităm, dragul meu, să profităm de acest miraj practicabil !

— Nu vezi oare că aceşti ochi *ne privesc !*

— Cum ? Baţi cîmpii ! Privesc în viitor ?...

Dar eu îl ţineam zdravăn, căci eram stăpînit de o convingere intimă mai autoritară decît bunul simţ. Fleury-Moor trebui să cedeze forţei şi să se mulţumească cu un examen de la distanţă.

Ochii sclipeau, perechi de stele întunecate şi clipeau uneori sub pleoape înspăimîntător de necunoscute. Fantezia mea făurea îndărătul lor o familie de urşi înfricoşători, mari ca nişte rinoceri...

— Nu observi nimic ? am spus *ex abrupto* *.

— Poftim ?

— Nu observi ?... Raza de soare ?...

— Ce rază ?

— Cea care pătrunde în cavernă, fîşia oblică de lumină...

— Ei şi ?

— Ei bine, cei doi ochi care par cei mai aproape de intrare... nu se află *deasupra* luminii ?

— Da, e adevărat.

---

* Ex abrupto *(în latină) — brusc, dintr-o dată (n. r.)*

— Deci, dacă ar fi fost ochii unui animal aşezat pe sol, am fi văzut acest animal în raza de soare...

— Bravo ! E evident deci că aceşti ochi aparţin vreunui animal agăţat de boltă, dacă nu cumva staţionînd chiar în atmosferă.

În adîncurile peşterii, pe care o făceau să pară fără capăt, perechile de pupile înflăcărate se multiplicau.

Ne aflam într-un loc foarte descoperit şi nu eram în stare să întrerup supravegherea împrejurimilor, cu toată absurditatea unei astfel de preocupări. Pîlcul de palmieri, tăiat în două de luminişul de nisip roşu, îşi arunca umbra la dreapta şi la stînga cavernei. N-am putut să-mi reţin un sughiţ de stupoare : umbra aceasta era şi ea punctată de priviri cu luciri întunecate ! Cîte două în josul fiecărei pere pantagruelice. Erau sute. Şi pădurea Argus ne pîndea cu toţi ochii ei fascinatori.

Ideea că perele nu erau vegetale îmi traversă gîndul ca un păianjen păros.

Dar Fleury-Moor vorbi cu înţelepciune :

— Perele dumitale sînt pur şi simplu lilieci. Sînt vampiri uriaşi care, stînd cu capul în jos, în poziţia lor consacrată, se ţin agăţaţi de ramurile acestor candelabre şi de plafonul cavernei. Dar trebuie să fie diurni pentru că, vezi dumneata, pariez că aşa-zişii dumitale goelanzi nu sînt nici ei decît vampiri. Cei care ne înconjoară îşi fac probabil siesta.

— Vrei să spui că se trezesc !

Aş fi preferat să nu fiu nevoit să rectific. Liliacul obişnuit dezgustîndu-mă pînă la greaţă, vă puteţi închipui impresia pe care mi-a produs-o această cetate de vampiri înzestraţi, datorită gigantismului lor, cu o monstruozitate suplimentară.

Priveam caverna, palmierii şi liliecii suspendaţi, în formă de pere. Fleury-Moor privea marea şi liliecii zburînd departe...

Trecu un minut fără să se mişte nimic.

Incredibil şi contradictoriu capriciu : această pasivitate care eterniza neliniştea aşteptării mă împingea la acţiune, pe mine, cel mai timid ! Impulsiv, am ridicat de jos două, trei pietre.

— Să încerc ? am propus, ochind gura întunecată.

Fleury-Moor aprobă cu un gest evaziv.

Prima piatră greşi ţinta şi, lovind zidul, căzu pe o grămadă de oase de peşte, aproape de intrare. A doua zbură drept către fundul vizuinii.

Imediat, un concert înspăimîntător, care ne ridică părul măciucă, se făcu auzit din răzunchii taluzului şi caverna se umplu de urlete demo-

nice, ca un tunel ducînd spre Infern. Noaptea ei fu înstelată de cărbuni aprinşi. Şi am văzut în sfîrşit ceva mişcînd în inima întunericului, albindu-se pas cu pas şi înaintînd către lumină sub ochii incandescenţi.

„Un om!" am gîndit eu.

— O maimuţă, murmură Fleury-Moor.

Era şi una, şi alta, şi nu era nici una, nici alta : un biped în poziţie verticală, de o slăbiciune groaznică, cu un biet mic craniu foarte rotund, cu nasul turtit, falca proeminentă, urechi clăpăuge şi păr pe întreaga figură. Fără nici o îndoială, pitecantropul, strămoşul omului, se afla în faţa noastră! Pitecantropul aşa cum îl reconstituise Eugène Dubois după osemintele de Java! *Pitecantropus erectus* din pliocen aici, în miocen, în Europa, în Champagne! Viu! Şi, printr-o groaznică ciudăţenie, aliat cu poporul vampirilor, împărţindu-şi cu el locuinţa!...

„Aş, mi-am spus eu, ca să mă liniştesc, el îi foloseşte ca sclavi, ori cîini de vînătoare — mai curînd de pescuit!"

Omul-maimuţă se opri în pragul ciclopicei vizuini. Îşi deschise ochii apropiaţi, pe care-i ţinuse pe jumătate închişi...

În plin soare, apăru ceea ce avea mai uluitor. Mă prind că nu veţi ghici!... Ascultaţi : acest sălbatec între sălbateci, pe care mă aşteptam să-l văd complet gol, era drapat într-o pelerină amplă de piele suplă, mare, lustruită, ale cărei pliuri cădeau simetric de-a lungul trupului, pînă la călcîie!

— O mantie! se cutremură geologul. Civilizat de pe acum! Un urangutan care ştie să se îmbrace!... La naiba cu acest veşmînt! Ne împiedică să examinăm anatomia externă a domnului...

Pitecantropul îşi încruntă sprîncenele ca o maimuţă, apoi îşi întoarse capul ca un om. Tumultul din grotă încetă.

— Ne priveşte, îţi spun!

— Aşa s-ar zice! cedă Fleury-Moor. Dar, dacă ne priveşte, poate să ne şi audă? Haidade, e imposibil!

Avu un surîs nedefinit şi strigă spre bestia umană :

— Hei! Bunicule!

Şi începu să rîdă, desigur ca să-mi descreţească fruntea. N-aveam chef de asta şi n-am avut nici libertatea s-o fac.

Strănepotul nostru întinse un braţ nemăsurat, ridicîndu-şi toga de piele. Gura lui deschisă deveni un bot înarmat cu colţi. O voce hămăită, un lătrat complicat ieşea din ea, cu mişcări de gîtlej care făceau să-i tresalte gîtul famelic, asemănător celui al cîntăreţilor italieni :

— *Attuix, tuix, tuix ! Ira-a ! Rato ! Rato !*

Cam aşa ceva. Îmi amintesc foarte bine *„Rato !"* care, la urma urmei, s-ar putea scrie „râteau" * fără nici un neajuns. Şi, credeţi-mă, era într-adevăr o curiozitate acest cuvînt franţuzesc, acest termen de grădinărie, evocator de alei şi de pajişti de Versailles şi de Trianon, pe buzele abia schiţate ale gorilei adamice.

Or, în miocen, *„Rato !"* însemna fără îndoială : „La mine, băieţi !", sau : „Adunarea !" La această chemare, sau la acest ordin, o bandă de antropoizi irupse din cavernă, din fiecare latură a pîlcului de palmieri se revărsă o trupă de ascendenţi de-ai noştri şi creasta taluzului se împodobi cu un cordon de sentinele ieşite din pădurea de pini. Un miros amoniacal de maimuţărie ne umplea nările. Urlete mîrşave covîrşeau tăcerea. O mulţime ostilă şi bestială ne împresura în cerc. Toţi, ca şi şeful, erau îmbrăcaţi cu pelerine mai mult sau mai puţin brune şi le agitau poalele cu furie.

Am vrut să mă întorc la stîncile de pe ţărmul mării... Pe deasupra valurilor venea ca vîntul un nor de mari alcioni **, sau de mari lilieci... În privinţa asta, aveam să ştim ce ne aşteaptă : albatroşi sau vampiri, ei veneau în ajutor şi...

— Oameni zburători ! exclamă Fleury-Moor.

Erau într-adevăr oameni zburători. Şi mantaua brună, pelerina uniformă a primatelor care ne înconjurau, ce era oare ? Aţi înţeles probabil : vaste aripi strînse pe lîngă corp. Para, pasărea, liliacul, pitecantropul nu erau decît o singură creatură : tatăl nostru Adam, care domnise pe pămînt şi în cer.

Eram înconjuraţi de pretutindeni de strămoşi. Zborul lor rotunjea o boltă de aripi desfăşurate. Ne puseseră sub clopot şi această cupolă fremătătoare întuneca lumina zilei. Nu mai puteam să evadăm.

Instinctul ne făcu să ne aşezăm spate în spate. Astfel apăraţi, doi într-unul, Janus cu o dublă faţă vigilentă, suprimam dezolanta inferioritate a spatelui nostru. Şi-mi strîngeam puşca cu o mînă nervoasă şi spasmodică...

— După cum se pare, am spus, mirajul e reciproc, pentru că îi vedem şi ne văd !

---

* *În limba franceză, cuvîntul* râteau *(greblă) se pronunţă* ratò, *deci la fel cu strigătul ipoteticului pitecantrop (n. t.)*

** Alcion — *pasăre legendară ; se spunea că aduce noroc, prevestind o mare calmă. (n. r.)*

Am simţit că ridică din umeri.

— Fantome naturale ! Fantome naturale ! explică el. Înţelegi ?... O încîntătoare iluzie. Să ne străduim să reţinem tot ce vom putea... Ah ! Ah ! Ah ! Omul a sfîrşit deci prin a-şi pierde aripile, nemaislujindu-se de ele ! Evoluţia l-a pedepsit pentru lenea sa — ca pe pinguini ! Ah ! Ah ! Să ne străduim să reţinem tot ce vom putea.

— Da, am auzit. Repeţi într-una acelaşi lucru !

Pitecantropii — să le spunem mai bine, pentru că aveau aripi, pteropitecantropii — se mulţumeau deocamdată să ne ţină sub observaţie. Eram ţinta tuturor privirilor, ceea ce mă intimida. Pe deasupra, tumultul necontenit, tărăboiul de ţipete, plesnetele aripilor membranoase îmi dădeau o ameţeală a ochiului şi a timpanului. Mă împotriveam unei slăbiciuni de origine exclusiv fizică, sau aproape exclusiv. Toate forţele mele vitale se concentraseră ca să-mi împiedice pleoapele să se închidă. Aşteptam cu aviditate sfîrşitul miracolului.

Fleury-Moor gîndea cu glas tare în miraj. Ca să-şi amintească mai bine ceea ce observase, incomparabilul savant lua note verbale. Îl auzeam mereu înregistrînd :

— Faţă negroidă. — Prognatism. — Nici o civilizaţie. — Lipsă de foc. — Rudimente de limbă. — Şeful este cel mai robust şi nu cel mai în vîrstă. — Ca şi la animale, egalitate între masculi şi femele. — Nici o armă. — Aripile... ah, fără asemănare, unind braţele şi picioarele. Ha ! Ha ! Protuberanţele din Java ! Am cheia enigmei ! Sub acest raport, iată fiinţe intermediare, situate între liliac şi veveriţa zburătoare ; dar nu sînt nici insectivore, nici rozătoare. Ihtiofagi, da, mîncători de peşte. De fapt, purced mai ales din pterodactile ; şi, hotărît, toată fauna terestră descinde din saurieni... E şi părerea dumitale, nu, Chanteraine ?

— Totul se învîrteşte ! Am rău de mare ! Totul se învîrteşte ! am răspuns eu. Ce trebuie să fac ? Nu vreau decît să fac ceva... orice...

Potrivnicul meu mormăi cu dispreţ :

— Stupid... Reprezentaţie fără primejdie... Nedemn de poziţia sa... Tablouri vivante... Galerie... Portrete de familie...

În sfîrşit, reîncepu să deplîngă lipsa de utilaj.

— Slujeşte-te cel puţin de cronometru ! i-am spus. Notează intervalele. Cît e ceasul ?

— Cinci şi cinci..

— Bagă-l în buzunar ! am strigat. Îi aţîţă ! Străluceşte ! Ascunde ceasul ! Or să te atace... Pune-l...

Ceva întunecat şi greu căzu asupra noastră. Am făcut un salt într-o parte. O labă de peri şi unghii se abătu peste mîna care ţinea ceasul de argint aurit... La pămînt, acoperind corpul dispărut al lui Fleury-Moor, un pitecantrop lupta, cu aripile încreţite, abject ca un diavol de Callot *. Agitată de tresăriri, bruta îmi oferea ceafa scobită sub occiput... Am dus arma la umăr, am apăsat pe trăgaci...

De data aceasta, împuşcătura produse un zgomot de tunet. Un fum gros mă înconjura, ascunzînd fără veste soarele imemorial. Apoi numai tăcere şi frig.

Fumul nu se risipea...

Nu putea să se risipească pentru că era ceaţa reapărută. Deflagraţia pulberii mele îi zdruncinase consistenţa şi făcuse să piară uimitoarea retrospecţie care se desfăşura în ea. Ne întorsesem în secolul douăzeci.

Imediat şi ca o consecinţă a primei dislocări, negura se transformă în bură. O ploaie subţire şi rece mă vaporiză...

Seara serii venise. Într-o penumbră în care noaptea şi ceaţa îşi confundau negaţiile, am zărit la picioarele mele pe cele ale lui Fleury-Moor, întins cît era de lung, cu faţa la pămînt.

Îşi recăpătă cunoştinţa scîncind :

— Am fost ucis ! Am fost ucis !

Şi avea într-adevăr aerul că se lamentează aflîndu-se de cealaltă parte a Morţii. Mîinile îi erau cele ale unui cadavru. I le-am frecat zadarnic. Privea în jur cu faţa lipsită de expresie, năuc de spaimă. Avea ochii pe care trebuie să-i avem sub pleoape cînd dormim.

I-am arătat silueta vagă a unui brad. Această privelişte familiară îl mai linişti. Îmi spuse că se vedea destul de bine ca să ne întoarcem şi că dorea s-o facem cît mai iute.

Am confecţionat rapid o cruce din rămurele şi am înfipt-o în pămînt, într-un anumit fel. Fleury mă grăbea să plecăm.

La circa douăzeci de metri, am regăsit drumul. O nouă cruce. O nouă nerăbdare a lui Fleury-Moor.

Mai departe, cîţiva cioplitori în piatră care se întorceau la Nauroy-Cormonville îmi răspunseră la întrebări. Nu văzuseră nimic decît ceaţă ; nu auziseră decît împuşcătura.

* Jacques Callot *(1532—1635) — gravor şi pictor francez, talent îndrăzneţ şi fantezist (n. r.)*

— Bizareria era localizată într-un spaţiu foarte restrîns, am spus, după ce cioplitorii ne părăsiseră. Fericită împrejurare. Altfel, cîte sate ar fi fost înecate !...

Voiam să glumesc. Zadarnică osteneală. Fleury-Moor cobora colina cît putea de iute, făcînd ocoluri inexplicabile şi popasuri subite, îngrijorat de liliecii care-şi înscriau fulgerele negre în văzduh, tulburat de ceaţa verde dintr-un cîmp de sparanghel pe care l-am fi putut traversa ca să scurtăm drumul. Frunzişul ,vaporos al unei sălcii îl sperie, luîndu-l drept o îngroşare a negurei. O bufniţă care zbura, tăcută ca un reflex, îl făcu să-şi bage capul între umeri.

Îl urmam tîrîş-grăpiş. Am ajuns la castel.

Convenisem că vom păstra secretul aventurii prin care trecusem. Şi asta fu mai mult decît simplu. Seara, confratele meu se simţi mai slăbit. Mîinile îi rămîneau cadaverice şi fizionomia nu-i mai putea trăduce variaţiile gîndirii. Îl culcară. L-am vegheat împreună cu soţia lui. Toată noaptea am avut sentimentul că Fleury-Moor, celebrul geolog, sfîrşise de a mai fi genial şi va rămîne doar un loc unde se petrecuseră lucruri mari.

Din fericire, dimineaţa febra scăzu. Doctorul prescrise odihnă, tăcere şi somn. Înainte de a începe tratamentul, Fleury vru să stăm de vorbă singuri.

Dorinţa lui era să mă întorc pe locurile mirajului, pentru a determina amplasamentul cavernei. „Trebuia să o găsesc cu orice preţ. Ea conţinea desigur fosile nepreţuite." Mă felicită călduros că plantasem repere şi mă conjură să mă grăbesc, ca nu cumva vîntul sau vreun vagabond să le scoată.

Am plecat cu oamenii şi instrumentele necesare.

Cele două cruci nu fuseseră clintite din loc. Orientarea primei o indica pe a doua şi orientarea acesteia din urmă indica peştera. Retina mea păstrase tabloul distanţelor şi numărasem cam treizeci de metri din locul unde căzuse Fleury-Moor pînă la intrarea subteranei. Dar acum aportul secolelor împinsese taluzul cu douăzeci de metri înainte, astfel că ar fi trebuit să săpăm o galerie de această lungime dacă, doi metri mai la stînga, cea mai binevenită carieră nu s-ar fi adîncit în direcţia voită. Am măsurat douăzeci de metri de-a lungul peretelui ei. Oamenii începură să sape spre dreapta şi dădură aproape imediat de argilă.

Pe la ora trei după-amiază am oprit lucrul. Nu ajunsesem la cavernă. Îmi închipui că se prăbuşise în cursul transformărilor geologice.

Dar, scormonind cu grijă, am descoperit în pasta de marnă conglomerate de pămînt roşu amestecat cu oseminte.

Am izolat pe loc fragmente de schelete asemănătoare cu cel al pitecantropului din Java. Oasele braţelor şi picioarelor prezentau, toate, faimoasele excrescenţe ale femurului malaez, care nu sînt nici leziuni mecanice, nici stigmate de artrită, ci pur şi simplu apofize naturale de care se legau tendoanele aripilor membranoase. (Aceste piese, potrivite între ele, formează un schelet compozit, aproape întreg, pe care doritorii pot să-l vadă la Muzeu sub denumirea socotită fantezistă de *pteropitecantropus erectus*. I se mai spune *antropopterix* sau, mai comun, *omul înaripat din Cormonville.)*

După previziunile mele, săpăturile n-au scos la iveală nici o urmă de olărie, chiar grosolană, nici un silex, chiar neprelucrat ; nici o tibie de elefant, măciucă naturală ; nici un dinte de narval care să fi servit de ţeapă. Aşa că surpriza mea a fost mare dezgropînd un fragment de craniu, occipital, străpuns de o gaură rotundă care părea să ateste folosirea trepanului la antropoizii din era neozoică. Ştiam că omul cuaternar, stăpînul focului, fabricantul de securi, a practicat această chirurgie precoce ; dar omul terţiar ! Un hamadrias * ! Mai puţin ca un faun legendar !...

Am meditat asupra acestui fragment de craniu cu mai multă gravitate decît Hamlet asupra ţestei întregi a lui Yorick. Acest vid enigmatic, acest mic rotocol de neant mă obseda... Mi-a venit ideea să-l măsor. Avea... acelaşi diametru cu gloanţele puştii mele de calibrul 12 !...

Nu mă puteam obişnui cu explicaţia pe care un simplu raport numeric o făcuse să explodeze înăuntrul incertitudinii mele, cînd un săpător îmi aduse ceea ce dezgropase : o mînă dreaptă, cimentată de bulgărele de lut care-i mula oasele uşoare, sfărîmicioase şi albe. Ea îşi crispa zăbrelele degetelor pe o pradă pe care am hotărît s-o scot la lumină.

Această mînă era îngropată de milioane de ani sub un munte. Şi totuşi, ea ţinea un *cronometru fosilizat !*

N-am văzut niciodată o relicvă atît de deconcertantă. Bucăţele de sticlă, irizată de îngrămădirea atîtor vechimi, presărau cadranul ruinat. Balamalele ceasului se sudaseră. L-am deschis cu cuţitul, ca pe o scoică. Din rotiţele de oţel nu mai rămăsese decît o pulbere de rugină cu grăunţe de rubin. Dar aurul nepieritor rezistase timpului. Pe cutia ştearsă se citea numele vînzătorului : *Samuel Goldschmidt, avenue de*

* hamadrias — *nume al unei specii de maimuţe de genul cinocefal (n. r.)*

l'Opera, 129, Paris. Şi acele, acoperite de o scoarţă minerală, marcau CINCI ŞI CINCI de o eternitate.

Nu voi încerca să descriu vîrtejul gîndurilor mele.

După treizeci de minute, purtînd cu mine ceasul şi fragmentul de craniu, am forţat consemnul şi am violat dormitorul lui Fleury-Moor. Era culcat în pat cu braţele încrucişate.

Primirea lui m-a dezamăgit. Raportul pe care i l-am făcut nu-l interesă de loc şi, după ce pipăi distrat cele două rarităţi, spuse cu voce tare şi cu un accent hotărît:

— Chanteraine!

— Da...

— Nu trebuie să le spunem oamenilor.

— Ce anume, bunul meu prieten?

— Că oamenii de odinioară aveau aripi...

— Cum?

— Vezi dumneata, ar fi prea trist pentru ei... Nu trebuie să le spunem... M-am gîndit mult după plecarea dumitale...

Asta înseamnă, Chanteraine, că nevoia noastră de a brăzda cerul, nemuritoarea noastră dorinţă de a zbura nu este o speranţă, un avînt al rasei înspre mai bun şi mai frumos! Nu era decît un regret nelămurit... regretul după aripile pierdute... după paradisul pierdut!... Asta vrea oare să simbolizeze Vechiul Testament prin izgonirea lui Adam şi a Evei? Poate. Probabil. Ah, crede-mă: toate miturile celor din vechime au o bază în realitatea preistoriei. Rînd pe rînd, fiecare erou reprezintă în ele genul uman. Prometeu nu este el cucerirea focului? Pierderea putinţei de a zbura nu este ea de asemeni căderea lui Icar?... O tradiţie elementară, ascunsă şi tenace, se transmite prin propria ei forţă în ura sau recunoştinţa cărnii. Cînd vrem să dobîndim aripi, plîngem, fără să ştim, aripile noastre smulse, după cum, fără să ştim, cînd ne încearcă nostalgia mării, ceea ce ne mişcă atît de adînc este dragostea exilatului pentru patria lui, de acum înainte inaccesibilă!... Nu! Nu! Nu trebuie să le dezvăluim oamenilor că sînt îngeri căzuţi. Ar fi prea trist!

— Cum! am izbucnit eu, indignat şi consternat totodată. Ai avea curajul să taci?... Dar descoperirea noastră nu ne aparţine! Ea este a popoarelor lumii!... Şi mă întreb ce e „trist" în ceea ce le va dezvălui: Odinioară oamenii zburau, dar sufletul lor se tîra!... Mărturiseşte că schimbul e avantajos pentru noi!

— Nu trebuie să le spunem.

— Şi adevărul ! am strigat. Adevărul ! Nu trebuie să-l spunem, în ciuda a orice, împotriva a orice ? Nu trebuie să-i sacrificăm totul ? Adevărul, Fleury ! Nu este el ţelul avîntului nostru intelectual ? Nu e deci adevărul cel care dă puteri spiritului nostru şi-l face să urce mai sus ca un serafim cu şase aripi ?...

— Totuşi, nu trebuie să spunem, se încăpăţînă Fleury-Moor.

De drept, cinstea acestei descoperiri indivizibile ne revenea amîndurora. Unul nu putea să dispună de partea sa fără consimţămîntul celuilalt. M-am resemnat deci.

Şi iată de ce s-au scurs atîtea zile pînă cînd pteropitecantropul să-şi facă intrarea în Muzeu.

El îşi datoreşte graţierea inventării aeroplanelor. A doua zi după prima experienţă decisivă, Fleury-Moor veni să mă dezlege de păstrarea tainei.

— Cu toate că par nişte aparate ortopedice, care sînt faţă de aripi ca o cîrjă faţă de piciorul tăiat, spuse el, cred că putem vorbi, pentru că Dumnezeu îl reintegrează pe Adam în Paradis şi pentru că Dedal urcă din nou în ceruri.

Am vorbit. Cine ne-a crezut ? Nimeni. De ce ?

Pentru că, pe de-o parte, scheletul de la Muzeu este un schelet ca şi cel din Java, fără nimic mai mult. Aripile pitecantropului semănau mai puţin cu cele ale liliecilor decît cu membranele veveriţelor zburătoare ; ele nu aveau decît o armătură de muşchi, care a dispărut.

Pe de altă parte, nu îndrăznim, cît sîntem în viaţă, să relatăm întîmplarea care ar depune mărturie în favoarea tezei noastre. Numai posteritatea va afla despre mirajul care ne-a asaltat în ceaţa din 26 octombrie şi ne-a dăruit viziunea de neuitat a vremurilor în care oamenii zburau.

Terminînd lectura, sîntem îndreptăţiţi să ne punem întrebarea : ce s-a întîmplat, de fapt, cu Fleury-Moor şi Chanteraine ?

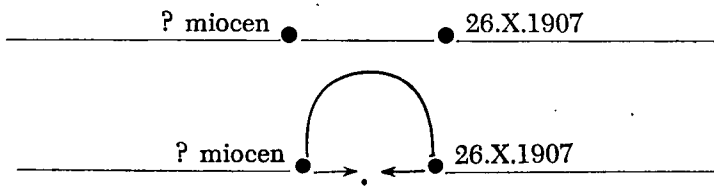
Am putea să răspundem încercînd o analogie cu O poveste din Munţii Stîncoşi *a lui Edgar Poe, pe care Renard o indică el însuşi ca punct de plecare (vezi motoul). Şi acolo ceaţa joacă rolul de catalizator al mirajului — dacă se poate numi miraj un mediu perceput cu toate organele de simţ şi o acţiune la care participi în mod efectiv. Mai departe însă, deosebirile încep să prevaleze. August Bedloe, eroul lui Poe, este supus unei duble influenţe : a raportului magnetic cu doctorul Templeton şi a opiului. Asemănarea izbitoare dintre el şi Oldeb („Bedloe" citit de-a-ndoaselea şi*

fără „e"-ul final), ca şi cea dintre forma săgeţii care-l ucide pe Oldeb şi forma în mişcare a lipitorii care provoacă moartea lui Bedloe ne sugerează o legătură misterioasă, metafizică între cele două personaje. Mai ales că, spune Templeton, „în timp ce dumneata *gîndeai* aceste lucruri în mijlocul munţilor, eu eram ocupat aici, în casă, să le *descriu* pe hîrtie". *Cine ne poate asigura însă că aventura lui Bedloe nu este pur şi simplu o iluzie datorată tocmai ocupaţiei doctorului (raportul magnetic) şi sensibilizării artificiale a simţurilor (opiul)?*

Maurice Renard, care face şi el uneori speculaţii macabre în legătură cu magnetismul (Întîlnirea sinistră), *nu-şi îngăduie de data aceasta nici o abatere de la logică — o logică clădită, bineînţeles, pe convenţia iniţială a călătoriei în timp. Căci avem de-a face cu o veritabilă călătorie şi nu cu „un miraj în timp" (35), după cum atestă probele materiale descoperite de Chanteraine.*

Cum se efectuează ea?

Renard pune totul pe seama ceţei din 26 octombrie şi cititorii de atunci ai povestirii s-au declarat mulţumiţi. În ceea ce ne priveşte, n-avem decît să ne închipuim că Chanteraine şi Fleury-Moor au fost prinşi într-o cută a timpului, sau, dacă vreţi, într-un nod temporal care a făcut să se învecineze prezentul cu trecutul îndepărtat. Iată şi o încercare de reprezentare grafică a acestei explicaţii folosite destul de des în literatura de anticipaţie occidentală, în cazuri similare:

Cerînd iertare umbrei lui Renard pentru interpretarea noastră fatalmente arbitrară, vom trece acum la celelalte două povestiri ştiinţifico-fantastice din cuprinsul volumului: Un gentilom fizician, dl. d'Outremort *şi* Omul cu trup inconsistent. *

Marchizul Savinien d'Outremort este un fizician strălucit, ale cărui cercetări particulare în domeniul electricităţii duc la descoperirea principiilor telemecanicii. Şi autorul ne lămureşte imediat că «Prin „tele-

* *In sumar mai figurează admirabilele proze fantastice* Cîntăreaţa *şi* Gloria lui Comacchio.

mecanică" trebuie să înțelegem știința de a conduce mașinile de la distanță, fără fir și prin unicul intermediu al undelor numite „herțiene", care se află în spațiu». *Marchizul nu-și valorifică însă descoperirea. Moartea tatălui său, ucis probabil de braconieri, îl determină să se retragă în castelul strămoșesc și să întrerupă orice legături cu lumea științifică. O nouă nenorocire se abate asupra lui: fiul său Cyril, automobilist pasionat, este victima unui accident pus la cale de alți urmași ai foștilor șerbi. Și atunci, domnul d'Outremort pregătește o răzbunare cumplită, pe măsura urii sale împotriva celor care l-au deposedat de roadele unui furt secular. În ziua în care mulțimea sărbătorește dezvelirea statuii iacobinului Houlon, judecător nemilos al bunicului și mătușii lui Savinien, un automobil cu patru pasageri, invizibili sub îmbrăcămintea și ochelarii speciali, iese din castel și se năpustește în piața supraaglomerată. Prevăzut cu coase, asemeni carelor de luptă din antichitate, el pricinuiește un îngrozitor carnaj. Cînd, în sfîrșit, elanul său se zdrobește de un zid, cei rămași teferi pun mîna pe pasagerii imobili și descoperă că aceștia sînt morții din cavoul familiei d'Outremort. Toate privirile se întorc spre castel.* „Dar castelul era neclintit și cineva închidea fără grabă fereastra unui turn."

Latura anticipatoare a povestirii e destul de limitată. Telemecanica exista de mai bine de un deceniu și experiențe promițătoare demonstraseră posibilitatea manevrării de la distanță a unor vapoare electrice (Christophe Wirth, 1911). Chiar în anul apariției volumului, inginerul Antoine Flettner obținea primul brevet de telecomandă a unui car de asalt, iar Ermano Fiamme izbutea să dirijeze în același mod un avion.

Mult mai îndrăzneață din punct de vedere al previziunii științifice este povestirea Omul cu trup inconsistent. *Eroul ei, fizicianul Bouvancourt, izbutește să* „înzestreze corpurile — opace sau transparente — cu calitățile de penetrație pe care le posedă lumina obscură. Altfel spus, să facă aceste solide să poată traversa celelalte solide netratate și, în consecință, să poată fi traversate de ele..." *Această descoperire îl interesează în cel mai înalt grad pe tînărul și ferocele Morand, șeful unei bande de jefuitori asasini, căci, spune el* „ai puterea să faci ca un om îmbrăcat să nu poată fi apucat și reținut. Datorită aceleiași operații, acest om va rîde de gloanțe, de pumnale; și, cum va putea să traverseze toate ușile închise — uși de bancă sau uși de închisoare — ar fi un joc pentru el să-și introducă brațul într-o casă de bani invulnerabilă, la fel de ușor ca un fascicol de raze X!"

Sub amenințarea revolverului, Bouvancourt consimte să-l supună pe Morand acțiunii aparatului generator de lumină Y — *ceea ce ar trebui să-i îngăduie un furt de mari proporții, potrivit supozițiilor de mai sus. Dar în clipa în care e saturat de fluid, trupul lipsit de consistență străbate planșeul și dispare în miezul pămîntului. Pentru că, așa cum explică fizicianul, invenția lui nu suprimă gravitația. Morand ar fi trebuit să-și ungă măcar încălțămintea cu* antilux, *o soluție refractară la* lumina Y.

De altfel, chiar dacă ar fi luat această măsură de precauție, Morand nu și-ar fi putut realiza planul tîlhăresc. Mîinile lui ar fi traversat nu numai pereții casei de bani, ci și fișicurile de monede de aur, fără să le apuce. Și dacă le-ar fi apucat, cum ar fi trecut aceste fișicuri prin pereți, nefiind supuse acțiunii generatorului?... O suită de raționamente certificînd logica riguroasă a lui Renard, care-l acuza pe Wells că a nesocotit regulile verosimilității ficțiunii științifice atunci cînd l-a făcut pe omul său invizibil să vadă.

Zdruncinat de moartea precocelui șef de bandă și de celelalte emoții prin care a trecut, fizicianul hotărăște să-și ardă însemnările și să distrugă aparatul. Misterioasa lumină Y *își așteaptă deci noul descoperitor. Și acesta pare să se ivească în* Mîinile lui Orlac *(1920) — cel puțin cîtă vreme nu cunoaștem adevărul.*

Amintindu-și poate Misterul camerei galbene, *Renard montează o înscenare de mari proporții, în care intriga polițistă capătă, succesiv, o coloratură ocultă și apoi științifico-fantastică, pentru a sfîrși prin dezvăluirea unei mistificări. Dar chiar dacă* „banda infraroșie", *capabilă să opereze în interiorul unei case de bani închise, nu e decît o invenție a lui Stephen Orlac, chiar dacă falsul Vasseur nu a fost readus la viață după ghilotinare, prin grefarea capului de trunchi, romanul este axat pe o idee anticipatoare. Doctorul Cerral,* „asul chirurgiei", *îi grefează celebrului pianist Orlac mîinile unui om mort de curînd, în locul mîinilor sale strivite într-o catastrofă de cale ferată.*

Autorul nu încearcă să ne ascundă sursele livrești ale subiectului. Aflînd povestea mîinilor lui Orlac, judecătorul de instrucție se referă, cu un zîmbet sceptic, la Mîna vrăjită *a lui Gérard de Nerval și la* Nasul unui notar *a lui Edmond About. Credem că s-ar putea adăuga și o lucrare mai puțin cunoscută și relativ mai recentă (1894):* Vindecarea lui Edwin Burns *de Charles Ségard. E vorba aici despre grefarea ochilor unui criminal condamnat la moarte în orbitele unui bancher american*

orb. Operația reușește. Pe retină persistă însă imaginile victimelor înnebunite de groază — așa cum mîinile lui Orlac păstrează forța și îndemînarea fostului lor stăpîn, ghilotinat pe nedrept, dacă nu și impulsurile omicide pe care li le atribuie, în scopuri șantajiste, adevăratul criminal.

Menționînd și Un om la microbi *(1928), descriere a unei călătorii accidentale în lumea infinitului mic, încheiem capitolul închinat lui Maurice Renard. Acest „amator de insolit și scrib de miracole", cum se definea el însuși undeva, este un remarcabil creator de atmosfere și de tipuri originale. Stilul său, mai lent, mai rotunjit decît cel al autorilor de anticipații de astăzi, are o transparență fulgerată de imagini eliberate de zgura banalității, a locului comun.* Ceața din 26 octombrie *cuprinde adevărate pagini antologice, în care capacitatea selectivă, bogăția și finețea nuanțelor ating inefabilul pînzelor maeștrilor impresioniști.*

Și totuși, Maurice Renard e ignorat aproape total de autorii lucrărilor de istorie literară. Să fie aceasta o oglindire a dezinteresului publicului cititor francez, „destul de refractar la fantastic" cum crede André Maurois (53)? O asemenea supoziție este infirmată de marele succes de librărie al cărților științifico-fantastice. Adevărul este că în Franța, ca și în alte țări, critica oficială se menține încă pe linia subaprecierii unei specii situate, în mod cu totul arbitrar, la periferia literaturii.

Renard este ceea ce am numi astăzi un scriitor specializat. Mirajul anticipației continuă însă să se exercite și asupra unor mînuitori de condeie ale căror titluri de glorie erau sau aveau să fie dobîndite pe alte tărîmuri, uneori înrudite.

Într-o însemnare din iunie 1914, Apollinaire se referă la „dl. MAC ORLAN, autor al extraordinarului Rîs galben, *apărut de curînd" (6). Viitorul mare maestru al aventurii terminase încă din aprilie 1913 această povestire care îmbina influența lui Poe și Wells cu solida tradiție a satirei franceze.*

Rîsul galben *e o cumplită boală epidemică importată din Statele Unite, avînd ca principal simptom o criză mortală de rîs. Cu toate eforturile medicilor, epidemia se răspîndește rapid. Ultima speranță a tuturor este melancolyaza doctorului Vomisteack, o substanță avînd la bază tristețea cronică materializată în lacrimile unui soț încornorat, ale unui îndrăgostit respins, ale unui inventator neînțeles... Dar melancolyaza se dovedește și ea ineficace. Vomisteack e spînzurat de mulțimea*

surescitată, care îi ucide pe clovni şi pe artiştii de varieteu. La Paris şi în oraşele de provincie încep lupte de stradă.

În faţa acestei situaţii, povestitorul Nicolas Moutonnot şi prietenul său, ziaristul Mouchaboeuf, pornesc spre Rouen, unde se află mama lui Nicolas. După o serie de aventuri, ajung în oraşul pustiu, se aprovizionează cu alimente, arme şi muniţii şi îşi construiesc o cabană la intrarea unei peşteri situate deasupra Senei.

Apar alţi doi supravieţuitori: Prinţul Hamlet, un fenomen de circ fără mîini şi picioare, şi fostul boxer George Merry, care-l ucide pe Mouchaboeuf pentru o femeie. E ucis şi el de Nicolas, care se debarasează pînă la urmă de Prinţul Hamlet, aruncîndu-l într-o prăpastie.

Epidemia se stinge. Viaţa îşi reia cursul obişnuit.

Scrisă cu o deosebită vervă satirică, povestirea este originală doar prin specularea aparentei antinomii rîs-moarte, căci tema descompunerii organismului social în împrejurări extraordinare fusese tratată cu brio de Wells în Războiul lumilor. *Mai interesantă ni se pare, din acest punct de vedere, o altă povestire a lui Mac Orlan,* Animalul cuceritor *(1919).*

Mîna nesigură a beţivului Robert Putride nu izbuteşte decît să rănească porcul destinat sacrificării, care începe să emită opinii despre viaţa conjugală a stăpînului său. Aflînd minunea, Pierre van Claes cumpără animalul şi constată că accidentul echivalase cu „o operaţie chirurgicală extrem de delicată", *care-i îngăduia să moduleze sunete şi să pronunţe cuvinte aidoma oamenilor. Hotărăşte atunci să-l educe şi-l pune să dea examene pe care porcul le trece în mod strălucit. Reuşita experienţei îl determină pe Claes să înfiinţeze o şcoală de porci supuşi operaţiei putridiene, care, după absolvire, devin secretari ai multor intelectuali.*

Operaţia dă roade şi la alte animale: cîini, măgari, berbeci. Oamenii lenevesc şi se îngraşă, lăsînd treburile pe seama „animalelor de încredere". *Către sfîrşitul anului 2970 se nasc primele incidente. Consiliul porcilor preia puterea. Oamenii iau locul animalelor, unii ca viitoare alimente, alţii ca* „oameni de povară". *Izbucneşte marele război din anul 3000. Oamenii sînt rechiziţionaţi ca să tragă tunurile şi să poarte foxterierii cercetaşi pe umeri. Se creează o Societate pentru protecţia oamenilor, care au decăzut total.*

Şi iată că istoria se repetă. Un porc descoperă că şi oamenii au scînteieri de inteligenţă. Ia unul ca să-l educe... După douăzeci şi cinci de

ani, lucrurile au reintrat pe făgaşul dinaintea săvîrşirii operaţiei putridiene.

Parodiind cu ostentaţie Insula doctorului Moreau *şi stigmatizînd ironic războiul abia terminat, autorul expediază rapid un subiect care ar fi meritat un cadru mai larg. Pasaje savuroase ca acela al incidentului dintre doctorul du Gruau şi secretarul său, berbecul Ribaud, ne fac să regretăm romanul ucis de povestire.*

Vorbind despre „reabilitarea romanului de aventuri", André Billy notează undeva că „aviaţia (cu sensul de zbor — I.H.) a avut o influenţă asupra acestei mişcări" (7). La rîndul ei, poezia modernă mărturiseşte o mare atracţie pentru cea mai proaspătă şi spectaculoasă cucerire a omului. Apollinaire îi dedică versurile pasionate din Avionul *(1910):*

„Avionul ! avionul ! să urce în văzduh,
Să zboare deasupra munţilor, să străbată mările,
Să meargă să privească soarele asemeni lui Icar,
Şi mai departe încă un avion să rătăcească
Şi să tragă în eter o brazdă fără sfîrşit..."

o proslăveşte, aruncînd o punte mirifică înspre vechile mituri, în Zonă *(1913):*

„Îngerii îşi fîlfîie aripile în jurul frumosului fluture
Icar Enoh Eli Appolonius din Tyana
Zboară în jurul primului aeroplan
. . . . . .
Avionul se aşază în sfîrşit fără să-şi închidă aripile
Cerul se umple de milioane de rîndunele
. . . . . .
Şi toate vulturi fenicşi pihişi din China
Fraternizează cu maşina zburătoare"

şi-i deschide larg uşile posterităţii literare în Colinele (Caligrame, *1918),*

„Aparatul de zbor se numeşte avion.

Acest cuvînt gingaş l-ar fi încîntat pe Villon,
Poeţii viitorului îl vor pune în rimele lor".

O cu totul altă zonă emoțională explorează Jean Cocteau în Invitația la Moarte (Capul Bunei Speranțe, *1918)*

„În care povestește
primul său zbor cu Garros *,
chemarea pămîntului".

Contemplația calmă a lui Apollinaire lasă locul aici participării crispate la marea aventură:

„Sirenele tăcute
își înalță cîntecul acut
în pieptul pilotului
zborul crescînd semnalat
numai de viscere
aparatul se ridica
spre nimic
prin bălțoace de înălțime..."

Avionul nu este singurul beneficiar al acestei beții de mișcare pe spații largi, la scara întregii planete. Avertismentul patetic al lui Vigny fusese acoperit încă în secolul XIX de entuziasmul lui Maxime du Camp, celebrînd locomotiva ca factor de progres (Cînturile moderne), *sau de reveria lui Henri Bataille, suspinînd în* Frumoasa călătorie:

„Iubesc trenurile ude care trec pe cîmpii".

Acum, entuziasmul și reveria capătă dimensiuni noi, se retopesc în sentimentul de frenetică descoperire a lumii cu ajutorul acestui instrument căruia poeți de prestigiu ajung să-i confere virtuți de-a dreptul magice.

„Am simțit pentru prima oară toată dulceața vieții,
Într-o cabină a Nord-Expresului..."

mărturisește Valery Larbaud într-o Odă (Poeziile lui A. O. Barnabooth), *ajungînd apoi la un adevărat și cam bizar animism:*

„Împrumută-mi, o, Orient-Expres, Süd-Brenner-Bahn, împrumută-mi

Miraculoasele tale zgomote surde și
Vibrantele tale voci de coarde subțiri;

* Roland Garros *(1888—1918) — aviator francez; a traversat, primul, Marea Mediterană în 1913. (n. r.)*

Împrumută-mi respirația grăbită și ușoară
A locomotivelor înalte și zvelte, cu mișcări
Atît de suple, locomotivele trenurilor rapide..."

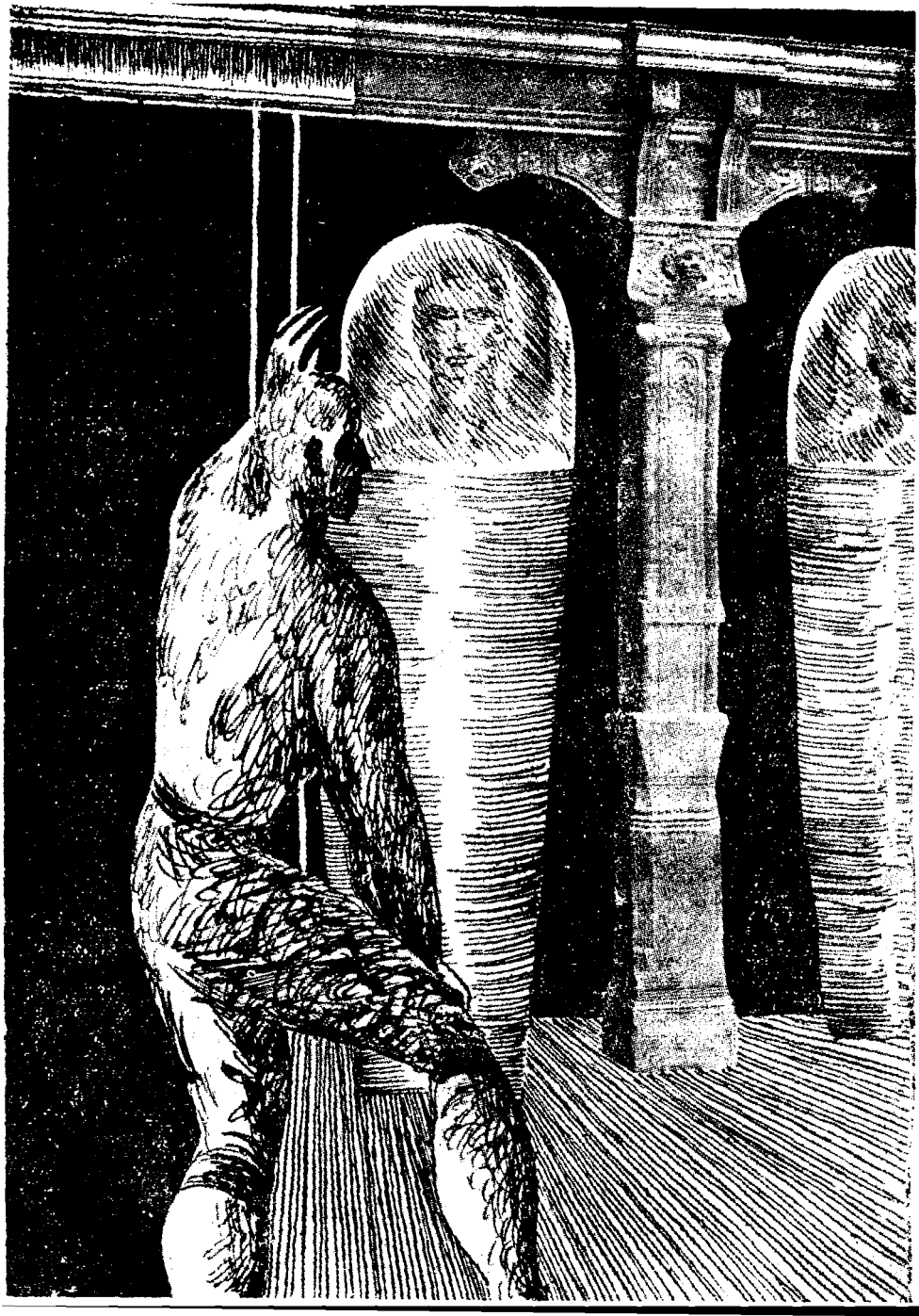
Nu ne-ar fi greu să adăugăm în acest sens citate din Henry Jean-Marie Levet, Blaise Cendrars, André Salmon, Paul Morand. N-am urmărit însă decît să sugerăm atmosfera febrilă a primelor două decenii, în care ni se oferă și descrierea unor călătorii mai riscante decît cele întreprinse în compartimente și cabine de lux. Căci au mai rămas destule pete albe pe hartă și destule mistere care așteaptă să fie dezlegate.

Semnificativă pentru bunăvoința generală cu care era întîmpinată ideea reabilitării romanului de aventuri, idee lansată de Marcel Schwob încă din 1891 și reluată de André Gide, este alegerea făcută de Academia Franceză care, în 1919, a decernat Premiul pentru roman Atlantidei *lui PIERRE BENOIT. Se consacra astfel un netăgăduit succes de public — și poate că nu numai atît. Autorul vădea un incontestabil talent de povestitor, o bună știință a compoziției și* a suspense-*ului, cum am spune astăzi. El izbutise să scuture praful disputelor strict științifice de pe documentele referitoare la vechiul rebus propus de Platon.*

Benoit nu merge pe urmele lui Jules Verne și ale lui André Laurie. Eroii lui, locotenentul de Saint-Avit și căpitanul Morhange, descoperă Atlantida nu în Oceanul Atlantic, ci în masivul Hoggar, din Sahara. Explicația pare simplă: romancierul îmbrățișează teoriile unor savanți care susțin că imperiul atlant se afla în nordul Africii. Printre aceștia se numără și francezii Etienne Felix Berlioux (Atlanții, *1883*) *și Onésime Reclus* (Atlantida, țară din Atlas, *1918*), *pentru a-i aminti doar pe cei pe care i-ar fi putut citi Benoit. Dar Berlioux, ca și Reclus, situează insula lui Platon în regiunea munților Atlas și nu în Hoggar.*

Într-o lucrare interesantă *, *Aurel Lecca ne propune o explicație ispititoare: Benoit a utilizat materialele expediției lui Byron Khun de Prorok și mai ales descoperirea piramidei funerare a presupusei regine din Tin-Hinan. Prorok a fost într-adevăr de părere că leagănul Atlantidei trebuie căutat în Hoggar, dar expediția lui a avut loc, așa cum precizează și Aurel Lecca, în 1924, la cinci ani după apariția romanului. Va trebui deci să găsim o altă sursă de inspirație sau să-i recunoaștem scriitorului meritul de a fi imaginat una dintre soluțiile unei probleme încă deschise.*

* Lumi dispărute — *Editura tineretului, 1963.*

Romanul lui Benoit se deosebeşte de cele precedente şi prin altceva. Ultimul vlăstar al atlanţilor nu mai este feciorelnica Atlantis a lui Laurie, ci cruda şi senzuala Antineea, care a hotărît să răzbune afronturile aduse „frumoaselor regine barbare ale antichităţii" *de către străinii cuceritori. Bizuindu-se pe farmecul ei indescriptibil — şi Benoit o descrie într-adevăr destul de vag — ea atrage* „bărbaţii cei mai tineri şi cei mai viteji", *pe care-i subjugă şi-i domină pînă la a-i face să* „moară de dragoste", *atunci cînd trebuie să cedeze locul noului ales* *.

Acest prototip al femeii fatale revine sub alte înfăţişări în numeroase romane ale lui Pierre Benoit (Castelana din Liban, Soarele de la miezul nopţii, Doamna din vest etc.). *Să nu uităm că* Atlantida *a apărut într-o perioadă cînd filmul mut impusese cultul vedetei cu trup statuar şi poze languroase, pentru care bancherii dădeau faliment, iar adolescenţii se sinucideau în faţa uşilor închise. Cititorii romanului aveau s-o aplaude în delir pe Stacia Napierkowska, interpreta rolului Antineei într-un film realizat de Jacques Feyder. Dar popularitatea aceasta zgomotoasă s-a dovedit efemeră. Astăzi,* Atlantida *ne mai poate procura cîteva ceasuri de destindere numai dacă izbutim să nu vedem că autorul este „în mod suveran disprețuitor al verosimilităţii psihologice" (22).*

O atitudine asemănătoare minează şi altfel interesantul roman Condamnaţii la moarte *(1921) al lui CLAUDE FARRÈRE, scriitor care a împărţit vreme îndelungată cu Pierre Loti supremaţia în domeniul literaturii exotice. Această* „cronică a anului 199..., presupusă a fi scrisă prin 2130", *narează tragicele evenimente care au dus la înlocuirea muncitorilor cu maşini-mîini înzestrate cu* „o inteligenţă veritabilă". *Acţiunea se petrece în Statele Unite, pe teritoriul imensei fabrici de pîine Siturgic şi opune pe guvernatorul James Fergus Mac Head Vohr, reprezentant al monopolurilor, lui Pietro Ferrati, care a renunţat la rangul său în elita tehnică a fabricii pentru a deveni* „delegat al Consiliului de ordine al anarhiei pe lîngă poporul muncitor al Siturgicei". *Şi pentru că, nu-i aşa, viaţa e complexă, autorul o complică imaginînd cîteva conflicte secundare: Eva, fiica guvernatorului, e amanta lui Pietro; Andrea, fratele*

* *Pentru cei doritori să cunoască subiectul romanului, vom spune că Morhange rezistă fascinantei creaturi şi e ucis, la îndemnul ei, de prietenul său, locotenentul de Saint-Avit. Acesta izbuteşte să fugă şi... se întoarce, după şase ani, nemaiputînd rezista pasiunii care-l devorează şi antrenînd în aventura mortală şi un camarad de arme, cucerit de evocarea farmecelor Antineei.*

vitreg dar iubitor al lui Pietro, e de partea monopoliştilor şi se îndrăgosteşte de Eva...

Muncitorii adresează un ultimatum guvernatorului, cerîndu-i reducerea orelor de lucru şi mărirea salariilor sub ameninţarea unei greve care ar duce la înfometarea celor trei Americi. Dar Mac Head Vohr aduce pe ascuns maşini-mîini, declanşînd astfel, după cum declară el, „o operaţie industrială care îmi apare drept cea mai mare şi mai grea de consecinţe dintre toate cele încercate vreodată. Nebunia muncitorilor noştri ne obligă să realizăm dintr-o dată transformarea mecanică a atelierelor..." *Şi, cum era de presupus că greviştii nu vor accepta această concediere generală, guvernatorul a luat măsuri de apărare a maşinilor.*

Muncitorii pornesc spre ateliere. Treizeci de mii dintre ei izbutesc să treacă de barajul poliţienesc. Dar Eva şi apoi Andrea îl previn pe Pietro că Mac Head Vohr are la îndemînă o armă mult mai teribilă decît mitralierele.

Intră în scenă savantul francez Georges Torral, consilier tehnic al Siturgicei şi inventator al unui generator de raze N, care creează „un focar de atracţie pentru toate mişcările vibratorii", *avînd drept rezultat ruperea echilibrului corpurilor vii şi disocierea lor totală. Lipsit de orice scrupul, Torral e gata să folosească această cumplită rază a morţii împotriva muncitorilor. Eva îşi anunţă telefonic tatăl că se află în perimetrul vizat. Guvernatorul ezită dar, cînd greviştii pătrund în primul atelier şi sînt gata să înceapă opera de distrugere, dă ordinul de începere a masacrului. Eva, Pietro şi Andrea se volatilizează o dată cu zecile de mii de oameni.*

Romanul ar fi putut să constituie un act de acuzare al barbariei capitaliste, dacă autorul nu şi-ar fi dat atîta osteneală să justifice actele lui Mac Head Vohr. Încă de la început, muncitorii apar în postura de întreţinuţi ai societăţii care trebuie „să-i hrănească pe cei ce n-ar putea să se hrănească singuri". *Şi condamnarea lor e pronunţată încă de la început de guvernator:* „Cine nu se adaptează epocii sale e condamnat la moarte de epoca sa".

Farrère înţelege perpetua dilemă a economiei capitaliste atunci cînd îl pune pe Mac Head Vohr să-i explice lui Andrea: „Maşinile-mîini nu sînt folosite pentru că, dacă ar fi, n-ar mai fi muncitori". *Dar, asemeni multor autori de anticipaţie contemporani, el generalizează acest caz particular, neputînd concepe o orînduire care să nu cunoască antagonismul om-maşină. Credinţa lui în statornicia tarelor*

burgheze îl face să exclame cu o ridiculă condescendență : „Și moralistul care se indignează, și utopistul care pretinde să amelioreze omenirea nu sînt altceva decît doi copii".

Dacă ar fi să-l credem pe Jacques Bergier, ar trebui să vorbim și despre o altă lucrare a lui Farrère, nuvela Unde ?, *declarată drept „una dintre explorările cele mai îndepărtate ale* science-fiction-*ului" (6). E adevărat că autorul situează straniul univers al nuvelei undeva* „...în afara sărmanelor trei dimensiuni omenești", *într-un spațiu cu* n *dimensiuni. E adevărat că pentru a te întoarce acolo* „trebuie să te întorci în timp" *și că* „ACOLO, spațiile există independente de aceste elemente, necunoscute AICI și care sînt numite ACOLO *coeficientul substanțial* al mediului și *coeficientul vehicular* al mobilului". *Dar toate aceste artificii nu pot schimba caracterul intim al unei narațiuni axate pe vechiul joc idealist al confuziei dintre vis și realitate :* „Spuneți-mi, vă rog, cine e mai real, visul sau realitatea ? Dintre iluziile stării de trezie și iluziile somnului, care vi se par cele mai puțin iluzorii ? Treji, adormiți, e totuna. Și AICI sau ACOLO nu sîntem totuși nimic decît un punct dintr-un infinit sau decît o conștiință într-o lume ; pe scurt, decît un mister într-un mister. Nimic real, fie ; dar de nici o parte. Căci totul este egal și n-ar putea fi mai mult sau mai puțin, în absurd".

Pornind de la asemenea premize, întrepătrunderea planurilor capătă mai mult aspectul unei viziuni opiomane — interpretare către care ne duce și natura coșmarurilor povestitorului. Piatra treptelor scării din Turn „se transformă într-o carne putrezită, pestilențială, vîscoasă", *eroul e pîndit de primejdii paralizante prin însuși caracterul lor vag, nedeclarat* (Rîpa teribilă, Călărețul cu inel de platină). *Abuzul de efecte dăunează însă atmosferei generale a nuvelei, care capătă alura unei pastișe după o lectură nedigerată din Edgar Poe, imitat de Farrère și în* Casa oamenilor vii.

Într-un interviu acordat animatorilor emisiunii radiofonice Jocul misterului și al aventurii, *ANDRÉ MAUROIS mărturisea că atribuie o mare importanță, în creația sa, literaturii de anticipație. O mărturisire reiterată și fundamentată mai tîrziu astfel : „Este un gen pe care l-am îndrăgit mult și l-am practicat un pic... Pentru a exprima cu mai multă libertate idei care, într-un eseu serios, ar apărea drept subversive și l-ar șoca sau l-ar îndepărta pe cititor... Romanul și povestirea filozofică sînt deci la modă în vremurile în care ideile și revoltele evoluează mai iute decît instituțiile și moravurile. Atunci scriitorii,*

*frămîntaţi de dorinţa de a spune ceea ce gîndesc, dar stînjeniţi de severitatea cenzorilor sau de frîna opiniei publice, sînt tentaţi să evadeze în absurd şi să devină invulnerabili, devenind neverosimili *. Este un joc frumos, pe care-l cred util şi pe care voi încerca să-l mai joc" (53).*

Maurois s-a „jucat" pentru prima oară în adolescenţă, scriind nuvela Ultima poveste a lumii *(1905). După mai bine de două decenii,* Călătoria în ţara Articolilor *(1927) înfăţişează, într-o manieră satirică burlescă, o societate alcătuită din oameni care* „nu îndeplinesc nici o funcţiune în afara celei artistice" *şi se lasă hrăniţi şi întreţinuţi de rasa inferioară a Beoşilor. Această utopie este urmată de un mic volum intitulat* Două fragmente dintr-o Istorie universală 1992, *apărut în anul 1928 în colecţia* Cofretul povestirilor extraordinare. *Trebuie să subliniem că aceste două „povestiri extraordinare" sînt influenţate mai mult de Wells decît de Poe, după cum o va dovedi şi lectura uneia dintre ele.*

VIAŢA OAMENILOR

Fragment dintr-o Istorie universală,
publicată de Universitatea din Tombuctu în 1992

Capitolul CXVIII

1954. — Incidente terestre grave
1959. — Ediţia uraniană a *Vieţii Oamenilor*
1982. — Prima ediţie terestră

După ce, către sfîrşitul lui 1970, Pămîntul stabilise legături prietenești cu cea mai mare parte a marilor planete, savanţii pămînteni doriră să compare ipotezele şi doctrinele lor cu cele ale confraţilor din

* *Folosirea anticipaţiei şi ca mijloc mai comod de a critica o anumită stare de lucruri constituie un fenomen specific lumii capitaliste, după cum mărturiseşte şi* American Journal of sociology *(într-un număr mai vechi): „Pare îndreptăţit să se spună că atacurile adesea viguroase la adresa elitei noastre din lumea afacerilor şi a culturii sale, atacuri întîlnite în science-fiction, nu pot fi găsite astăzi în nici un alt domeniu al culturii populare..." (citat după Thomas G. Buchanan,* Science-fiction-ul în Statele Unite — *„Orizonturi", nr. 97, iunie 1959).*

alte lumi. Această operațiune se dovedi adesea dificilă pentru că, după cum se știe, eminenții fizicieni de pe Venus, Jupiter și Marte nu sînt sensibili nici la lumină, nici la sunete și trăiesc într-o lume de radiații pe care le ignorasem pînă atunci. Dar teoria echivalențelor senzoriale făcu progrese rapide și astăzi, în 1992, se poate spune că sîntem capabili să transpunem în limbaj terestru toate limbile sistemului solar, în afară totuși de saturniană.

Una dintre descoperirile cele mai interesante ale epocii noastre a fost aceea a lucrărilor scrise despre noi, locuitori ai Pămîntului, de către savanții de pe celelalte planete. Oamenii erau departe de a-și imagina că, de milioane de ani, erau observați, cu ajutorul unor instrumente mult mai puternice decît ale lor, de către naturaliștii de pe Marte, Venus și chiar de pe Uranus. Știința terestră era mult în urma celei a planetelor vecine și, organele noastre nepercepînd radiațiile folosite de observatori, nu puteam să știm că, în momentele cele mai secrete ale vieții noastre, ne aflam cîteodată în cîmpul unui ultramicroscop ceresc.

Orice erudit poate să consulte acum aceste lucrări la Biblioteca Societății Planetelor și este o lectură care trebuie recomandată tinerilor dornici să se consacre științei, în primul rînd pentru că prezintă ea însăși un mare interes, dar și pentru sentimentul de umilință pe care nu poate să nu-l trezească. Atunci cînd constați incredibilele greșeli de interpretare comise de făpturi atît de inteligente și atît de bine înzestrate pentru cercetare, nu poți să nu te gîndești la unele dintre interpretările noastre omenești și să nu te întrebi dacă noi n-am observat animalele și plantele așa cum ne observau marțienii.

Mai ales un caz ni s-a părut demn de a fi studiat cu mare atenție, acela al savantului uranian A.E. 17 care a publicat în 1959 *„Viața Oamenilor"* *. Pînă la război, cartea lui era socotită drept ultimul cuvînt atît la uranieni cît și la venusieni și marțieni, care o traduseseră. Ea ne este ușor accesibilă pentru că uranienii sînt singurii dintre conplanetarii noștri înzestrați ca și noi cu simțul văzului, ceea ce face ca vocabularul lor să fie foarte apropiat de al nostru. Pe deasupra, experiențele întreprinse erau de asemenea natură încît au zdruncinat Pămîntul timp de șase luni, astfel că putem găsi relatarea terestră în jurnalele și Memoriile timpului.

* 1959 este data primei ediții uraniene ; prima ediție terestră : 1982 (n. a.)

Ne propunem aici : 1 — să descriem pe scurt cîteva dintre faptele constatate pe planeta noastră în 1954 ; 2 — să arătăm cum a interpretat ilustrul A.E. 17 rezultatele experienţelor sale.

Primăvara misterioasă. — Începînd din luna martie 1954, în întreaga emisferă boreală, mulţi observatori semnalară că starea atmosferei e surprinzătoare. Cu toate că vremea era frumoasă şi uscată, furtuni de o mare violenţă izbucneau brusc în zone foarte limitate. Căpitani de nave, piloţi de avioane comunicau Oficiului Central Meteorologic că busolele lor se dereglaseră timp de cîteva secunde fără nici o cauză plauzibilă. În mai multe locuri fu văzută lunecînd pe sol, sub un cer senin, ceva ca umbra unui nor imens, în vreme ce norul rămînea invizibil. Jurnalele publicară interviuri ale savanţilor meteorologi ; aceştia explicau că prevăzuseră fenomenul, care se datora petelor solare şi avea să înceteze o dată cu mareele echinocţiului. Dar echinocţiul veni şi aduse evenimente şi mai stranii.

Incidentele numite ale Colinei din Hyde Park. — În a treia duminică a lunii aprilie 1954, în vreme ce auditorii, bărbaţi şi femei, se înghesuiau pe aleea care duce la Marble Arch, în jurul predicatorilor în aer liber, ei văzură deodată trecînd peste ei umbra unui obstacol invizibil interpus în chip misterios între Pămînt şi Soare. Cîteva clipe mai tîrziu, de la grilaj pînă la trei sau patru sute de yarzi în interiorul parcului, solul fu ridicat brusc, arborii dezrădăcinaţi, trecătorii răsturnaţi, îngropaţi şi cei care se aflau la marginea zonei răscolite văzură uluiţi că fusese săpată o pîlnie adîncă de cel puţin o sută de yarzi şi că pămîntul excavat forma o colină de aceeaşi înălţime.

— Totul se petrecuse — declară a doua zi un policeman în faţa *Coronerului* * — ca şi cum un uriaş ar fi dat o lovitură de cazma în Parc ; da, semăna într-adevăr cu o lovitură de cazma, căci una dintre marginile pîlniei era dreaptă şi netedă, pe cînd coasta colinei era făcută din pămînt surpat, din care ieşeau capete şi jumătăţi de trupuri.

Mai mult de trei sute de persoane fuseseră îngropate de vii. Cele acoperite doar cu un strat subţire de pămînt se eliberară cu mari eforturi. Cîţiva, înnebunind subit, se rostogoliră pe panta abruptă a proaspetei coline scoţînd strigăte cumplite. Pe culmea acestei ridicături se

* Coroner — *ofiţer de poliţie judiciară, în Anglia (n. r.)*

ivi unul dintre predicatorii Armatei Salvării *, căpitanul R. W. Ward, care, cu o uimitoare prezenţă de spirit, începu să urle, scuturîndu-şi nisipul care-i umpluse hainele şi părul :

— V-o spuneam, fraţii mei ! Pentru că aţi adus sacrificii unor zei neadevăraţi, Domnul s-a mîniat pe poporul său şi acum mînia Domnului s-a întins asupra noastră...

Acest eveniment inexplicabil semăna într-adevăr atît de mult cu unele pedepse divine, aşa cum le descrie Biblia, încît mai mulţi sceptici aflaţi printre cei de faţă se convertiră pe loc şi începură o viaţă de practici religioase pe care au continuat-o de atunci.

Aventura îngădui să poată fi apreciate calităţile corpului de policemeni din Londra. Trei dintre ei se aflau printre victime, dar alţii — o duzină — sosiră imediat şi se apucară cu mult curaj să cureţe locul. Se telefonă imediat la Horse-Guards ** şi la pompieri ; superintendentul poliţiei, Clarkwell, luă comanda forţelor de salvare şi, în mai puţin de patru ore, Hyde Park îşi recăpătase aspectul obişnuit. Din nenorocire, erau două sute de victime.

Savanţii dădură cele mai diverse explicaţii accidentului. Ipoteza unui cutremur de pămînt, singura raţională dacă nu voiau să apeleze la supranatural, nu părea de loc verosimilă : seismografele nu înregistraseră nici o undă. Publicul fu destul de mulţumit cînd află că era vorba de un cutremur de o natură cu totul specială, pe care seismologii îl botezaseră „seism vertical monoform".

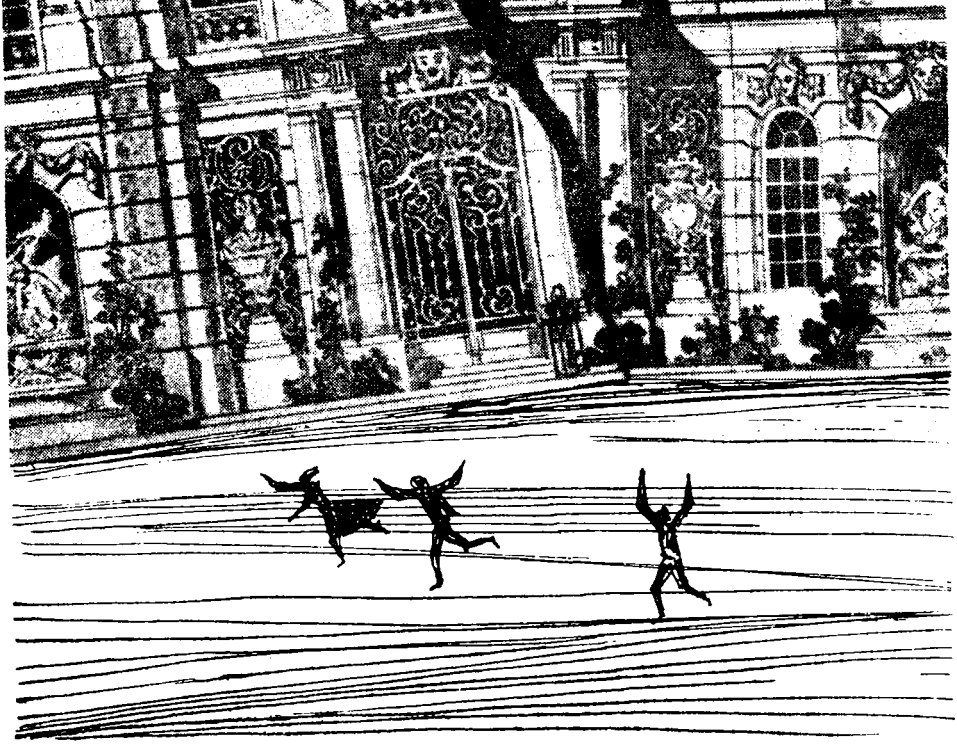
Casa de pe bulevardul Victor Hugo. — Incidentul din Hyde Park fu urmat de un număr destul de mare de episoade de aceeaşi natură. Acestea atraseră mult mai puţin atenţia publicului pentru că nu fură urmate de nici un deces, dar în diferite puncte ale planetei noastre se formară cu aceeaşi rapiditate straniile coline mărginite de o prăpastie cu pereţi netezi. Asemenea coline există şi azi în anumite locuri ; voi cita mai ales pe cea din cîmpia Ayenului, în Périgord, pe cea de la Roznov în Valahia *** şi pe cea de la Itapura, în Brazilia.

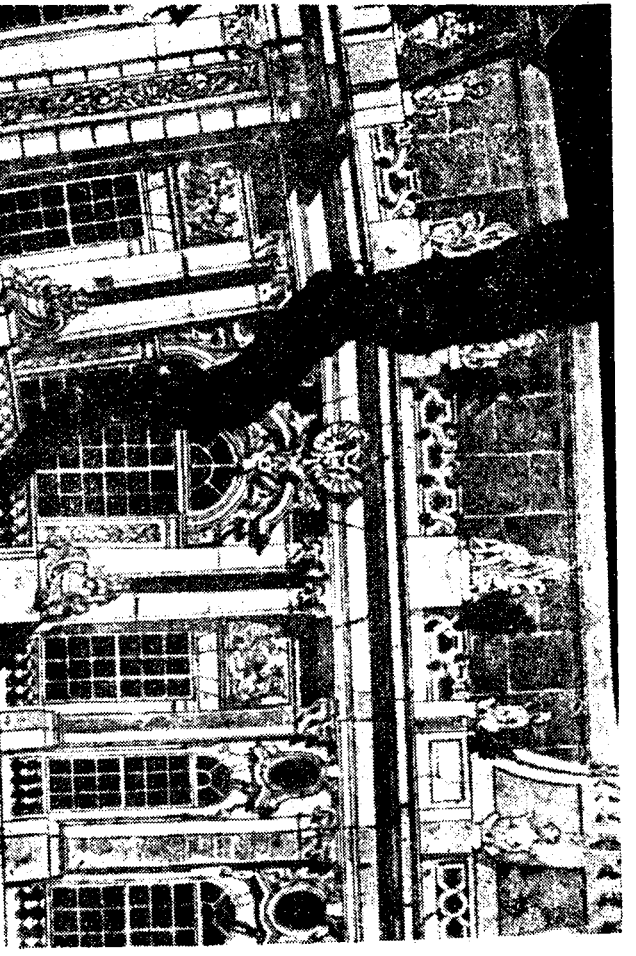
---

* Armata Salvării — *asociaţie religioasă şi filantropică burgheză fondată în 1865 de William Booth (n. r.)*

** Horse-Guards — *textual : gardă călare. În cazul de faţă : cartierul general al comandamentului armatei engleze. (n. r.)*

*** *Povestirea a apărut într-o epocă în care autorul ar fi trebuit să ştie de existenţa României.*

Dar cazmaua misterioasă care părea să se exerseze astfel pe terenuri virane avea să treacă la construcţii umane. La 24 aprilie, către amiază, un zgomot ciudat, comparat de unii martori cu şuierul unei lame de sabie iar de alţii cu un jet de aburi foarte subţire şi foarte puternic, îi uimi pe trecătorii din cartierul parizian circumscris cu aproximaţie de Arcul de Triumf, bulevardul Marceau şi bulevardul Henri-Martin.

Cei care se aflau în faţa imobilului cu numărul 66 de pe bulevardul Victor Hugo văzură o imensă crăpătură oblică ivindu-se în zid ; imobilul fu scuturat de două, trei ori şi deodată întreg etajul mansardat, unde erau camerele servitorilor, păru să se fărîme ca sub o presiune puternică. Locatarii înspăimîntaţi apărură la ferestre şi pe balcoane. Din fericire, cu toate că imobilul fusese literalmente tăiat în două, el nu se prăbuşi. Salvatorii întîlniră pe la mijlocul scării fisura produsă de trecerea uneltei invizibile. Era exact ca şi cum o lamă ar fi traversat lemnul treptelor, covoarele, fierul balustradei, urmînd un drum rectiliniu. Totul în calea sa, mobile, covoare, tablouri, cărţi, fusese tăiat în două cu o trăsătură netă, foarte corectă. Printr-un miracol, nimeni nu fusese atins. Camerele servitorilor erau goale pentru că era ora mesei. O tînără fată, culcată la al treilea etaj, îşi văzuse patul tăiat pieziş ; lovitura trecuse pe lîngă ea. Nu simţise nici o durere ci doar un şoc asemănător celui al unei slabe pile electrice.

Explicaţiile fură şi acum multiple. Fu pronunţat din nou cuvîntul *seism*. Unele ziare îi acuzară pe arhitect şi pe proprietarul casei că au construit-o cu materiale proaste. Un deputat comunist prezentă o interpelare. Guvernul făgădui să ia măsuri ca asemenea accidente să nu se mai repete şi ceru o moţiune de încredere care fu votată prin ridicare de mîini.

Transportaţii. — Accidentul de pe bulevardul Victor Hugo fu urmat, ca şi cel din Hyde Park, de mai multe altele asemănătoare pe care nu le vom relata, dar care ar fi trebuit, spunem noi azi, să demonstreze unor spirite iscoditoare că au de-a face cu o voinţă ascunsă şi cu un plan bine stabilit. În numeroase ţări, clădiri mici şi mari fură secţionate de o forţă nevăzută. Mai multe case ţărăneşti — una în Massachusetts, una în Danemarca, una în Spania — ridicate în văzduh, recăzură pe pămînt, sfărîmate împreună cu locatarii lor. La New York, unul din buildingurile de pe Madison Avenue fu tăiat în două. Cinci-

zeci de bărbaţi şi femei îşi găsiră moartea în aceste incidente, dar cum ele se petreceau în locuri foarte diferite, cum fiecare caz izolat nu făcuse decît cîteva victime şi cum, de altfel, nimeni nu putea să dea o explicaţie coerentă, se vorbi despre ele cît mai puţin posibil.

Nu aceeaşi fu reacţia la seria de aventuri care urmă şi care cufundă întreaga planetă într-o stare de agitaţie extraordinară, în lunile mai şi iunie 1954. Prima victimă fu o tînără negresă din Hartford (Connecticut).

Ea ieşea din casa stăpînilor săi cînd un factor poştal, singurul martor al accidentului, o văzu deodată ridicîndu-se în aer în timp ce scotea strigăte de groază. Urcă pînă la o înălţime de o sută de metri, apoi căzu şi se zdrobi de pămînt. Factorul afirmă că nu văzuse deasupra ei nici un aparat aerian.

Al doilea „transportat" fu un vameş din Calais, care fu văzut ridicîndu-se şi el vertical în aer, apoi îndepărtîndu-se cu mare viteză către coasta engleză. Fu regăsit cîteva minute mai tîrziu pe falezele de la Dover, mort dar fără răni vizibile. S-ar fi zis că fusese pus încetişor pe pămînt; era vînăt ca un spînzurat.

Apoi începu perioada numită „a transporturilor izbutite". Primul dintre „transportaţi" care ajunse viu la capătul călătoriei sale fu un bătrîn cerşetor, apucat de mîna invizibilă în timp ce cerşea în faţa lui Notre-Dame şi depus, după zece minute, în mijlocul lui Piccadilly Circus *, la picioarele unui policeman uluit. Era nevătămat şi avea impresia de a fi călătorit într-o cabină închisă, în care nu pătrundeau nici lumina, nici vîntul. Martorii plecării sale remarcaseră că devenise invizibil îndată ce fusese ridicat deasupra pămîntului.

Timp de mai multe săptămîni, „transporturile" continuară. De cînd se ştia să sînt aproape neprimejdioase, lumea le găsea destul de hazlii. Mîna invizibilă părea călăuzită de cea mai mare fantezie. Odată era o fetiţă din Denver (Colorado) care se regăsea într-o cîmpie rusească; în altă zi, un dentist din Saragossa era regăsit la Stockholm. Transportul despre care se vorbi cel mai mult fu acela al venerabilului preşedinte al senatului francez Marc Lefaut, care, răpit în grădinile Luxemburgului, fu depus pe malul lacului Ontario. El profită de întîmplare ca să facă o călătorie în Canada, fu primit triumfal la întoarcere în gara din Bois de Boulogne şi probabil că această publicitate involuntară contribui mult la alegerea lui ca preşedinte al republicii în 1956.

* Piccadilly Circus — *piaţă din Londra (n. r.)*

Se observă că toţi transportaţii erau unşi, după călătorie, cu un lichid roşietic, care le murdărea hainele ; nu se putu descoperi în ce scop. Era singurul inconvenient al acestor aventuri altfel inofensive. Ele încetară după aproximativ două luni pentru a fi înlocuite cu o nouă serie, şi mai stranie, care începu cu episodul numit „al celor două familii".

Aventura celor două familii. — Prima dintre cele două familii celebre era un cuplu de tineri francezi care locuia la porţile Parisului, într-o căsuţă din Neuilly. Soţul, Jacques Martin, era profesor la liceul Pasteur, universitar sportiv, erudit şi autor al unei remarcabile teze despre viaţa lui Paul Morand *. Aveau patru copii. La 3 iulie, spre miezul nopţii, d-na Jacques Martin tocmai adormise cînd auzi acel şuierat de vapori pe care l-am mai descris, simţi o uşoară zguduitură şi avu impresia că se ridică în văzduh cu mare repeziciune. Deschizînd ochii, văzu cu stupoare că lumina palidă a lunii pătrundea în camera văduvită de un perete întreg, că se afla la marginea unui pat tăiat în două şi că în stînga sa, acolo unde cu cîteva clipe mai înainte era întins soţul său, se deschidea acum o prăpastie fără fund deasupra căreia luceau stelele. Înspăimîntată, ea se aruncă spre partea încă solidă a patului şi fu uimită (şi în acelaşi timp liniştită) constatînd că acesta nu bascula, cu toate că nu mai avea decît două picioare. D-na Martin simţi că nu mai urcă, ci se deplasează foarte rapid în linie dreaptă ; apoi, după un fel de slăbiciune la inimă asemănătoare celei care te încearcă în ascensoarele prea iuţi, ghici că începe să coboare. Ea îşi închipui că avea să se zdrobească în cădere şi închise ochii în aşteptarea şocului fatal. Dar contactul cu solul fu de o elastică gingăşie şi cînd d-na Martin privi în jur nu mai văzu nimic. Camera era întunecată. Iată urmarea relatării sale :

„Abisul părea să se fi închis. Îl strigai pe soţul meu. Credeam că avusesem un coşmar ; eram încă tulburată ; voiam să i-l povestesc. Întinsei mîna, întîlnii un braţ bărbătesc şi auzii un glas necunoscut şi puternic care spunea în englezeşte :

— O, *darling,* cum m-ai speriat...

Făcui un salt îndărăt şi vrui să aprind, dar nu puteam să găsesc para întrerupătorului electric.

* Paul Morand *(n. 1889) — romancier francez (n. r.).*

— Ce ai ? spuse necunoscutul.

Şi aprinse lumina. Scoaserăm amîndoi odată un ţipăt. În faţa mea se afla un tînăr englez blond, cu un nas mic şi cîrn, puţin miop şi încă pe jumătate adormit, în pijamaua lui albastră. La mijlocul patului era o crăpătură ; cearceafurile, salteaua, pernele erau tăiate în două. Între cele două paturi era o diferenţă de nivel de cinci, zece centimetri.

Îndată ce-şi veni în fire, vecinul meu de pat avu o astfel de comportare, în aceste împrejurări dificile, încît mă făcu să capăt multă stimă pentru rasa britanică. După un foarte scurt moment de uluială, foarte scuzabil de altfel, se purtă la fel de corect şi de natural de parcă ne-am fi aflat într-un salon. Eu vorbeam englezeşte şi-i spusei numele meu, el mi-l spuse pe al lui : John Graham. Ne aflam la Richmond. Privind în jur, văzui că jumătate din camera mea mă urmase. Recunoşteam fereastra, perdelele mele de culoarea cireşelor, fotografia soţului meu pe scrin, măsuţa încărcată cu cărţi de lîngă pat, ceasul meu deasupra vrafului de cărţi. Cealaltă jumătate de cameră mi-era necunoscută. Pe noptieră se afla portretul unei femei foarte frumoase, fotografii de copii, reviste şi o cutie de ţigări. John Graham mă privi îndelung, examină decorul în mijlocul căruia îi apăream şi îmi spuse în sfîrşit, foarte serios :

— Ce faceţi aici, d-nă Martin ?

Îi explicai că nu ştiam nimic şi, întinzînd mîna spre fotografie, spusei :

— *This is my husband* *.

Întinse şi el o mînă :

— *This is my wife* **.

Era încîntătoare şi mă gîndii neliniştită că se afla poate în clipa aceea în braţele lui Jacques.

— Credeţi, îi spusei, că cealaltă jumătate a casei dumneavoastră a fost transportată în Franţa, în vreme ce jumătate dintr-a mea venea aici ?

— De ce ? mă întrebă el.

Mă enerva. De ce ? Habar n-aveam... Pentru că în această poveste exista un fel de simetrie naturală.

---

* *This is my husband — (în engleză în original) — acesta e soţul meu. (n. r.)*
** *This is my wife — (în engleză în original) — aceasta e soţia mea. (n. r.)*

— E o întîmplare ciudată, spuse el, clătinînd din cap. Şi cum e cu putinţă ?

— Nu e cu putinţă, răspunsei eu, este...

În clipa aceea, se auziră gemete care păreau să vină de la etajul superior şi avurăm acelaşi gînd :

— Copiii ?

John Graham sări din pat, alergă cu picioarele goale către o uşă şi o deschise. Auzii strigăte, pe cineva tuşind, apoi glasul puternic al englezului care amesteca mîngîierile cu înjurăturile. Mă grăbii să mă ridic ; mă privii în oglindă. Aveam chipul meu dintotdeauna. Îmi potrivii puţin părul. Apoi constatai că aveam o cămaşă de noapte foarte decoltată şi-mi căutai din ochi chimonoul, dar îmi amintii că-l agăţasem în jumătatea camerei care nu mă urmase. Mă aflam în faţa oglinzii cînd auzii în spate o voce dezolată :

— Ajutaţi-mă ! spuse John Graham, pe un ton rugător.

În camera copiilor, strigătele se înmulţeau, amestecate cu lacrimi şi chemări.

— Cu plăcere... Dar aveţi un capot al soţiei dumneavoastră ?... Papuci ?...

— Desigur.

Îmi dădu propriul lui halat şi îmi arătă drumul spre camera copiilor, care erau superbi dar aveau tuse convulsivă. Mai ales cel mai mic, un frumos bebe blond, fermecător, părea să sufere. Îi luai mîna şi el îmi acceptă prezenţa.

Petrecurăm astfel două ore în această cameră, amîndoi într-o stare de nelinişte mortală, gîndindu-ne el la soţia lui şi eu la soţul meu.

Îl întrebai dacă n-am putea să telefonăm la poliţie ; el încercă şi constată că telefonul fusese tăiat ; tăiată în două, de asemeni, antena aparatului de radio. Îndată ce se lumină de ziuă, John Graham ieşi. Copiii adormiseră. Cîteva minute mai tîrziu, se întoarse spunîndu-mi să cobor cu el, căci faţada merită să fie văzută. Şi merita, într-adevăr. Autorul necunoscut al acestui miracol căutase în mod evident să aleagă două clădiri la fel de înalte, împărţite cam la fel şi reuşise — dar casa noastră din Neuilly era un pavilion de cărămizi, foarte simplu, cu ferestre înalte înconjurate cu un chenar de piatră, iar casa engleză era o mică vilă în alb şi negru, cu ferestre mari ieşite în afară. Juxtapunerea acestor două jumătăţi atît de diferite alcătuia cel mai ciudat ansamblu. Parc-ar fi fost un *Arlechin* de Picasso.

Îl zorii pe Mr. Graham să se îmbrace şi să meargă să telegrafieze în Franţa, ca să afle ce se întîmplase cu nevastă-sa. Îmi ripostă că biroul telegrafic nu se deschide decît la ora opt. Era o fiinţă flegmatică şi nu părea să conceapă că, în împrejurări atît de neobişnuite, ar fi putut să încalce regulamentele şi să-l trezească pe telegrafist. Zadarnic îl scuturai cu energie ; nu scosei de la el decît :

— *It only opens at eight !* *

În sfîrşit, pe la şapte şi jumătate, în clipa în care voia să iasă, văzurăm sosind un policeman călare. El privi casa uluit şi ne întinse o telegramă a prefectului poliţiei din Paris, care se interesa dacă sînt acolo şi anunţa că mrs. John Graham se afla teafără la Neuilly.

E inutil să continuăm reproducerea *in extenso* a acestui text clasic. Ajunge să spunem să mrs. Graham îi îngrijise pe copiii d-nei Jacques Martin la fel de bine ca aceasta din urmă pe micii englezi, că cele două cupluri se declarară încîntate de bunăvoinţa tovarăşilor lor de aventură şi că rămaseră strîns legate pînă la moarte. D-na Martin trăia încă, acum zece ani, la Chambourey (Seine-et-Oise), în casa părintească.

Spaţiul acordat acestui capitol în economia generală a prezentului volum nu ne îngăduie să relatăm aventurile analoage care i-au uluit pe oameni toată luna august 1954.

Seria „caselor tăiate" e chiar mai lungă decît aceea a „transportaţilor". Mai mult de o sută de cupluri fură astfel schimbate şi aceste schimburi deveniră tema favorită a romancierilor şi cineaştilor. Ele conţineau un element senzual şi fantastic care plăcea mult publicului. Era de altfel amuzant să vezi (cum s-a şi întîmplat în realitate) o regină trezindu-se în patul unui jandarm şi o dansatoare rusă în acela al preşedintelui Statelor Unite ! Apoi seria încetă brusc şi făcu loc alteia. Se părea că fiinţele misterioase care se distrau tulburînd vieţile oamenilor erau capricioase şi se plictiseau repede de jocurile lor.

Închiderea în cuşcă. — La începutul lui septembrie, mîna a cărei putere era cunoscută acum de tot globul pămîntesc coborî asupra unora dintre cele mai strălucite spirite umane. O duzină de persoane, aproape toate fizicieni sau chimişti de mare valoare, fură răpiţi în aceeaşi

* *It only opens at eight ! (în engleză în original) — Nu se deschide decît la opt ! (n. r.)*

clipă din țările civilizate și transportați într-un luminiș al pădurii Fontainebleau.

Un grup de tineri care veniseră duminica în pădure ca să escaladeze stîncile zăriră cîțiva bătrînei rătăcind abătuți printre arbori și pietre. Văzîndu-i în încurcătură, încercară să se apropie ca să le dea ajutor și constatară cu surprindere că sînt opriți de un obstacol transparent dar de netrecut. Căutară să-l ocolească dar, după ce făcură înconjurul văii, își dădură seama că e izolată de un zid invizibil. Mai mulți dintre acești tineri îl cunoșteau pe unul dintre savanți, care le era profesor și îl chemară ; el nu păru să-i audă. Sunetele nu treceau prin bariera nevăzută. Ilustrele personaje erau ca niște fiare în cușcă.

Părură să se împace destul de repede cu soarta lor ; fură văzuți întinzîndu-se la soare, scoțînd bucăți de hîrtie de prin buzunare, mîzgălind ecuații și discutînd cu destulă voioșie. Unul dintre tinerii spectatori plecase să prevină autoritățile și spre amiază sosiră mulți curioși. Savanții păreau acum neliniștiți, se tîrau destul de greu (căci erau toți în vîrstă) pînă la marginea văii și, văzînd că vocile lor nu ajungeau dincolo, cereau de mîncare prin semne.

Erau de față cîțiva ofițeri. Unul dintre ei se oferi să-i aprovizioneze pe acești nenorociți din avion și ideea păru excelentă. Două ore mai tîrziu, se auzi uruitul unui motor și aviatorul, trecînd pe deasupra văii, lăsă să cadă exact în mijlocul ei pachete cu alimente. Din păcate, acestea se opriră la douăzeci de metri deasupra solului, săriră în sus și rămaseră apoi ca suspendate în aer. Cușca avea un acoperiș, format din aceleași radiații invizibile.

Către seară, bătrînii erau disperați. Ei arătară prin gesturi că sufereau de foame și că se temeau de frigul nopții. Spectatorii dezolați nu puteau să facă nimic pentru ei. Aveau să vadă oare pierind un atît de remarcabil grup de personalități ?

A doua zi, dis-de-dimineață, se crezu la început că situația nu se schimbase dar, privind mai bine, se văzu că un întreg decor nou apăruse în centrul cuștii. Mîna invizibilă organizase o punere în scenă. Pachetele lansate de aviator atîrnau acum la capătul unui cablu, cam la cinci metri deasupra solului ; la mică distanță de acest cablu era un altul, care ajungea pînă jos. Pentru orice om tînăr ar fi fost ușor, balansîndu-se, să atingă pachetele care reprezentau salvarea. Din nefericire, erau puține șanse ca vreunul dintre venerabilii savanți, cel puțin septuagenari, să se poată deda la această gimnastică dificilă. Fură

văzuți învîrtindu-se în jurul celui de-al doilea cablu, măsurîndu-i soliditatea, dar nici unul dintre ei nu îndrăzni să se aventureze.

Se scurse astfel încă o zi. Se înseră. Încet, încet curioșii se împrăștiară. Pe la miezul nopții, un student avu ideea să verifice dacă bariera de radiații mai era la locul ei. Spre marea lui suprindere, nu întîlni nimic, continuă să înainteze și scoase un strigăt de triumf. Cruda putere care se jucase cu oamenii timp de două zile se îndurase în sfîrșit de victimele sale. Savanții fură hrăniți, încălziți și nici unul nu muri.

*

* *

Iată principalele evenimente care au marcat pe Pămînt această perioadă, atunci inexplicabilă și care — după cum știm astăzi — corespundea unei perioade de experimente uraniene. Vom reproduce acum cîteva fragmente, cele mai importante după opinia noastră, din cartea ilustrului A.E. 17.

Cititorul va înțelege că am fost obligați să găsim pentru cuvintele uraniene echivalente terestre care nu le redau literal. Timpul uranian se compune din ani mult mai lungi decît ai noștri. Peste tot unde acest lucru a fost cu putință, am făcut transpunerea în timp terestru. Pe deasupra, uranienii folosesc, pentru a ne denumi, un cuvînt care înseamnă cu aproximație *bipede aptere* * dar care este inutil de complicat și pe care l-am înlocuit aproape peste tot cu *oameni*, sau *terești*. Am tradus, de asemeni, cuvîntul bizar cu care ne denumeau orașele prin *omnicare* **, cuvînt care sugerează destul de bine, după părerea noastră, asociații de idei analoage. În sfîrșit, cititorul nu trebuie să uite că uranienii, înzestrați ca și noi cu simțul vederii, ignoră sunetele. Ei comunică cu ajutorul unui organ special, alcătuit dintr-o serie de mici lămpi colorate care se aprind și se sting alternativ. Văzînd că oamenii nu au acest organ și neputîndu-și închipui ce înseamnă cuvîntul, e firesc ca savantul uranian să ne fi crezut incapabili de a comunica unii cu alții.

Nu putem să reproducem aici decît scurte fragmente din cartea lui A.E. 17, dar îl sfătuim cu insistență pe student să o citească în între-

* bipede aptere — *bipede fără aripi* (n. r.)

** *în text* „hommilières", *prin analogie* cu „fourmillières" *(furnicare). (n. t.)*

gime. Există o excelentă ediţie şcolară, publicată, cu note şi apendice, de profesorul Ah Ciu din Pekin.

A.E. 17 nu este — şi credem că cititorul a înţeles asta — numele uranian al autorului, ci indicele care-l desemnează în nomenclatura profesorului Ah Ciu.

VIAŢA OAMENILOR
de A. E. 17

Cînd examinăm cu un telescop obişnuit suprafaţa micilor planete şi în special cea a Pămîntului, vedem pete întinse, mult mai pestriţe decît cele formate de un lac sau de o mare. Dacă le observăm un interval de timp destul de lung, se vede că ele cresc vreme de cîteva secole terestre, trec printr-o fază maximă, apoi se micşorează şi uneori chiar dispar. Mulţi observatori au crezut că e vorba de o boală a solului. Nimic nu seamănă mai mult, într-adevăr, cu creşterea şi resorbţia unei tumori într-un organism. Dar, o dată cu inventarea ultratelemicroscopului, s-a văzut că ne aflăm în prezenţa unor aglomeraţii de materii însufleţite. Primele aparate, fiind imperfecte, nu îngăduiau să se vadă decît o forfotă confuză, un fel de peltea vie, şi observatori eminenţi, ca H. 33, susţineau că aceste colonii terestre erau alcătuite din animale legate unele de altele şi trăind o viaţă comună. Cu aparatele actuale se vede imediat că e vorba de altceva. Indivizii pot fi distinşi cu uşurinţă şi le pot fi urmărite chiar şi mişcările. Petele observate de H. 33 sînt în realitate imense cuiburi care pot fi aproape comparate cu oraşele uraniene şi pe care le numim *omnicare*.

Minusculele animale care populează aceste oraşe, oamenii, sînt bipede aptere, mamifere, înzestrate cu un sistem pilos mediu şi în general acoperite cu o piele artificială. Multă vreme s-a crezut că secretă ele însele această piele suplimentară. Cercetările mele îmi îngăduie să afirm că nu e adevărat şi că un instinct le împinge să culeagă unele fibre animale şi vegetale, pe care le leagă între ele ca să se apere de frig.

Spun un *instinct* şi ţin să precizez, de la începutul acestei lucrări, cu limpezime, părerea mea asupra unei chestiuni care n-ar fi trebuit

să fie pusă niciodată şi care a fost tratată, mai ales de cîţiva ani încoace, cu o uşurinţă de necrezut. Printre tinerii noştri naturalişti s-a încetăţenit strania modă de a atribui acestui mucegai terestru o inteligenţă de aceeaşi natură cu aceea a uranianului. Să lăsăm altora grija de a insista asupra a ceea ce are jignitor această doctrină din punct de vedere religios. Eu voi demonstra în această carte cît e ea de absurdă numai din punct de vedere ştiinţific. Fără îndoială, cînd contempli pentru prima oară una din aceste picături de gelatină la microscop şi cînd vezi deodată desfăşurîndu-se mii de scene însufleţite şi interesante — lungi străzi pe care oameni se încrucişează, cîteodată se opresc şi par să se înţeleagă ; mic cuib individual în care un cuplu veghează asupra puilor ; armate în marş ; constructori la lucru — frumuseţea spectacolului face ca entuziasmul să fie scuzabil. Dar, pentru a studia cu folos facultăţile psihice ale acestor animale, nu ajunge să profiţi de împrejurările pe care hazardul le pune la îndemîna observatorului. Trebuie să ştii să faci să se nască altele mai favorabile, să le faci să varieze pe cît posibil ; trebuie, într-un cuvînt, să experimentezi şi să clădeşti astfel ştiinţa pe temelia solidă a faptelor.

Este ceea ce am încercat să facem în cursul lungii serii de experienţe pe care le relatăm aici. Înainte de a începe, rog pe cititor să-şi imagineze şi să măsoare imensele dificultăţi pe care trebuia să le întîlnească un asemenea plan. Fără îndoială, experimentarea la distanţă a devenit relativ facilă de cînd avem la dispoziţie Razele W care ne îngăduie să apucăm, să mînuim şi chiar să transportăm corpurile de la distanţă, prin spaţiile interstelare. Dar cînd e vorba de fiinţe atît de mici, atît de fragile ca oamenii, Razele W sînt instrumente prea grosolane şi prea brutale. În timpul primelor încercări, ni s-a întîmplat prea des să ucidem gîngăniile pe care voiam să le studiem. Ne-au trebuit aparate emiţătoare de o precizie extraordinară pentru a ne permite să atingem exact punctul vizat şi să tratăm materia sensibilă cu delicateţea necesară. Mai ales cînd am început să transportăm oamenii dintr-un punct într-altul al suprafeţei globului, ni s-a întîmplat să nu ţinem seama de rezistenţa acestor animale. Le făceam să se mişte prea repede prin pătura subţire de aer care înconjoară Pămîntul şi mureau asfixiate. A trebuit să creăm o veritabilă cutie de raze în interiorul căreia rapiditatea deplasării nu mai producea nici un efect nociv. De asemeni, cînd am vrut pentru prima oară să tăiem în două şi să deplasăm cuiburi, n-am ţinut seama destul de procedeele de construcţie folosite

de pămînteni. Am învăţat apoi să sprijinim cuiburile după tăiere, făcînd să treacă pe acolo anumiţi curenţi masivi de raze.

Cititorul va găsi aici o hartă sumară a acelei părţi din suprafaţa terestră asupra căreia am efectuat principalele noastre experienţe. Îl rugăm să remarce mai ales cele două mari omnicare în care am făcut primele încercări şi cărora le-am dat numele adoptate ulterior de astro-sociologi : *Omnicarul Nebun* şi *Omnicarul Rigid.*

Am ales aceste nume din pricina aspectelor atît de diferite ale acestor două omnicare, dintre care unul izbeşte imediat pe observator prin regularitatea planului său, în timp ce celălalt este o reţea complicată de drumuri destul de întortochiate. Între *Omnicarul Nebun* şi *Omnicarul Rigid* se întinde o linie strălucitoare, despre care se crede că este o mare. Cel mai regulat omnicar din lume este *Omnicarul Geometric,* încă mai regulat decît *Omnicarul Rigid,* dar situat departe de cele două precedente şi despărţit de ele printr-o suprafaţă strălucitoare mai largă.

Primele încercări. Spre ce punct de pe Pămînt era mai nimerit să ne îndreptăm primele eforturi ? Cum trebuia să intervenim în existenţa acestor animale ca să obţinem de la ele reacţii revelatoare ? Mărturisesc că eram cuprins de o mare emoţie cînd, înarmat cu un aparat avînd o bătaie suficientă, mă pregătii să operez pentru prima oară.

Eram înconjurat de patru dintre tinerii mei discipoli, foarte emoţionaţi şi ei ; unul după altul, privisem prin ultratelemicroscop peisajele minuscule şi fermecătoare. Îndreptasem aparatul asupra *Omnicarului Rigid* şi căutasem un loc destul de descoperit ca să vedem mai uşor urmările acţiunii noastre. Arbori foarte mici străluceau în soarele primăverii şi mulţimi de insecte imobile alcătuiau cercuri neregulate, în mijlocul cărora stătea cîte o insectă izolată. Încercarăm o clipă să ne explicăm acest joc apoi, neizbutind, hotărîrăm să încercăm o aplicare a razelor. Efectul fu fulgerător. În pămînt se formă o primă excavaţie ; cîteva insecte fură acoperite de dărîmături ; imediat se dezlănţui o activitate uimitoare. S-ar fi părut că aceste animale se organizau într-adevăr în mod raţional. Unele îi salvau pe cei îngropaţi, altele plecau să caute ajutor. Stricăciunea fu înlăturată destul de repede. Încercarăm atunci să aplicăm razele alegînd, pe cît era posibil, puncte nelocuite, pentru a nu periclita de la bun început viaţa subiectelor noastre de experienţă. Învăţarăm să micşorăm forţa razelor şi să operăm cu mai multă precizie. În sfîrşit, siguri pe mijloacele noastre de acţiune, hotărîrăm să începem prima serie de experienţe.

Planul meu era de a lua indivizi dintr-un omnicar, de a-i marca cu o trăsătură de pensulă, de a-i transporta într-un alt punct şi de a verifica dacă individul transportat regăsea drumul omnicarului de origine. La început, după cum am spus, întîmpinarăm mari dificultăţi, mai întîi pentru că animalul murea în timpul transportului, apoi pentru că nu ţinusem seama de această epidermă artificială pe care şi-o fabricau tereştrii. Cum ei şi-o scot cu uşurinţă, îi pierdeam din vedere îndată ce-i depuneam în mijlocul unui omnicar. Pentru transporturile următoare, încercarăm să-i marcăm direct pe trup, smulgînd pielea suplimentară, dar atunci, cum ajungea în omnicar, animalul îşi fabrica o piele nouă.

Cu un pic de antrenament, elevii mei izbutiră în sfîrşit să urmărească un animal la ultratelemicroscop şi să nu-l mai piardă din vedere. Ei constatară că, în nouăzeci şi nouă la sută din cazuri, omul se întoarce la punctul de plecare. Încercai să transport doi masculi din *Omnicarul Nebun* într-un omnicar extrem de depărtat, cel pe care-l numim *Omnicarul Geometric*. După zece zile pămînteşti, preascumpul meu discipol E.X. 33, care-i urmărise zi şi noapte cu un incomparabil devotament, mi-i arătă reintrînd în *Omnicarul Nebun*. Se întorseseră cu toate că locurile în care-i transportasem le erau necunoscute. Căci (îi observasem îndelung) erau doi indivizi cu deprinderi casnice, care vedeau în mod evident pentru prima oară acel ţinut. Cum găsiseră drumul? Călătoria fusese prea rapidă ca să se poată orienta. Care este ghidul lor? Desigur nu memoria, ci o facultate specială pe care trebuie să ne mărginim să o constatăm datorită uimitoarelor ei efecte, fără să pretindem s-o explicăm, într-atît este de în afara psihologiei noastre.

Aceste transporturi puneau şi o altă problemă. Va fi recunoscut individul de către ceilalţi în momentul întoarcerii? Se pare că da. În general, se constată o mare agitaţie în cuib în momentul întoarcerii celui plecat. Ceilalţi îşi pun braţele în jurul lui şi cîteodată îşi pun chiar buzele pe ale lui. Totuşi, în unele cazuri părea să se manifeste un sentiment de nemulţumire sau de furie.

Aceste prime experienţe dovedeau că un instinct îngăduie bipedelor aptere să-şi recunoască omnicarele. A doua problemă pe care ne-o puserăm fu de a şti dacă între aceste fiinţe puteau exista sentimente asemănătoare cu cele ale uranienilor şi dacă, de exemplu, dragostea conjugală sau maternă există pe Pămînt. O asemenea supoziţie, atribuind pămîntenilor sentimente atît de rafinate, la care uranianul n-a ajuns

decît după milioane de ani de civilizaţie, mi se părea absurdă. Dar datoria experimentatorului este de a aborda tema aleasă cu spiritul liber şi de a efectua toate experienţele fără a anticipa rezultatul.

În timpul nopţii, masculul pămîntean se odihneşte în general lîngă femela sa. Cerui discipolilor mei să-mi taie două cuiburi, pentru a separa masculul de femela sa, fără a-i răni pe nici unul, apoi să lipească o jumătate A cu o jumătate B şi să vadă dacă micile animale îşi dau seama de această schimbare. Pentru ca experienţa să se desfăşoare în condiţii normale este indispensabilă asemănarea cuiburilor alese. Recomandai deci experimentatorilor să aleagă două cuiburi conţinînd acelaşi număr de pui şi celule de aceeaşi mărime. E.X. 33 îmi arătă cu un aer triumfal, în *Omnicarul Nebun* şi în *Omnicarul Rigid,* două cuiburi aproape la fel, conţinînd fiecare un cuplu şi patru pui. Secţionarea clădirilor, transportul lor fură practicate de E.X. 33 cu o admirabilă iscusinţă. Rezultatele fură concludente. În amîndouă cazurile, cuplurile formate artificial de către noi manifestară, în momentul trezirii, o foarte uşoară surpriză, pe care mişcarea şi şocul ajung pentru a o explica. Apoi, în amîndouă cazurile, rămaseră aşa fără să fugă şi în atitudini care păreau normale. Fapt aproape de necrezut : din primul ceas, cele două femele se îngrijiră de puii străini, fără să arate groază sau dezgust. Ele erau în mod evident incapabile să-şi dea seama că nu aveau de-a face cu copiii *lor.*

Repetarăm experienţa de un mare număr de ori. În nouăzeci şi trei de cazuri la sută, cele două cupluri dau îngrijiri cuibului şi puilor străini. Femela omului păstrează impresia tenace a funcţiunilor pe care este datoare să le îndeplinească, fără să aibă o idee clară despre indivizii faţă de care are această datorie. Dacă puii îi aparţin sau nu, ea munceşte cu aceeaşi fervoare. S-ar putea crede că această confuzie provine dintr-o prea mare asemănare între două cuiburi dar, progresiv, am luat cuiburi de aspect diferit, unind de pildă jumătatea unui cuib sărăcăcios cu jumătatea unui cuib bogat de un alt fel. Rezultatele sînt aproximativ aceleaşi : omul nu face deosebire între celula sa şi o alta.

Demonstrînd astfel că, în ceea ce priveşte sentimentele, pămînteanul este un animal aşezat foarte jos pe scara făpturilor, am încercat să-i măsurăm facultăţile intelectuale. Pentru asta, hotărîsem să izolăm cîţiva indivizi într-o cuşcă de raze şi să le punem la dispoziţie hrană la care să nu poată ajunge decît prin acţiuni din ce în ce mai complicate. Am ales, cu oarecare cochetărie, pămînteni la care colegul meu X. 38 pre-

tindea că a descoperit semne de inteligenţă ştiinţifică. Detaliile acestei experienţe pot fi găsite în Apendicele B. Ea a demonstrat, fără a lăsa loc îndoielii, că timpul în care trăieşte omul e foarte limitat în trecut şi în viitor, că el uită imediat şi că e incapabil să imagineze metodele cele mai simple de îndată ce i se pun probleme ceva mai diferite decît cele pe care are obişnuinţa ereditară să le rezolve.

După o lungă perioadă de experimentare pe indivizi pămînteni, devenisem, discipolii mei şi eu, destul de familiarizaţi cu mişcările acestor animale pentru a le putea observa în timpul vieţii lor cotidiene fără să intervenim. Nimic nu e mai interesant decît să urmăreşti timp de cîţiva ani tereştri, aşa cum am făcut eu, istoria unui omnicar.

Originea societăţilor omeneşti este necunoscută. De ce şi cum au renunţat aceste animale la libertatea lor, pentru a deveni sclavele omnicarului ? Nu ştim. Se poate presupune că au găsit în aceste îngrămădiri un sprijin în lupta împotriva altor animale şi împotriva forţelor naturale, dar e un sprijin pe care-l plătesc foarte scump. Nici o altă specie animală nu ignoră atît cît aceasta clipele de răgaz şi bucuria de a trăi. În marile omnicare şi mai ales în *Omnicarul Geometric*, activitatea începe în zori şi se prelungeşte o parte din noapte. Şi încă, dacă această activitate ar fi necesară, am înţelege-o, dar omul este un animal atît de mărginit, într-atît de dominat de instincte, încît produce şi se trudeşte mult peste nevoile lui. În magaziile de rezervă ale omnioarului am văzut de zeci de ori îngrămădindu-se un asemenea număr de obiecte încît oamenii păreau copleşiţi ; totuşi, la foarte mică distanţă, un alt grup continua să fabrice aceleaşi obiecte.

E greu de înţeles şi împărţirea omenirii în caste. E limpede că unele dintre animale muncesc pămîntul şi produc aproape toată hrana ; altele fabrică epidermele suplimentare sau construiesc cuiburi ; altele, în sfîrşit, par să nu facă nimic altceva decît să se mişte cu rapiditate pe suprafaţa planetei, să mănînce şi să se împerecheze. Pentru ce acceptă primele două caste să o hrănească şi să o îmbrace pe a treia ? Asta rămîne neclar pentru mine. E.X. 33 a depus o activitate remarcabilă pentru a încerca să dovedească originea sexuală a acestei toleranţe ; el a amintit că seara, cînd indivizii din casta superioară se adună, lucrătorii vin la uşile clădirilor unde se desfăşoară serbările ca să vadă femelele pe jumătate goale. După el, plăcerea estetică procurată de acest spectacol ar fi recompensa castelor sacrificate. Teoria mi se

pare ingenioasă, dar insuficient de solid întemeiată pentru ca s-o pot considera justă.

În ceea ce mă privește, aș căuta explicația mai curînd în uimitoarea stupiditate a omului. Nebunia cea mare este de a voi mereu să explicăm acțiunile pămîntenilor prin raționamente uraniene. Eroare, profundă eroare. Omul nu este călăuzit de o inteligență liberă. Omul ascultă de o pornire fatală, inconștientă ; el nu are posibilitatea de a alege ceea ce trebuie să facă ; el lunecă într-un fel către țintă pe o pantă irezistibilă, determinată dinainte. M-am amuzat urmărind existența individuală a anumitor oameni, pentru care funcțiunile amorului par să fie esențialul în viață. Îi vedeam luîndu-și pe cap toate greutățile unui cuib, prin cucerirea unei prime femele ; nemulțumiți cu această primă povară, masculul meu căuta o a doua femelă pentru care instala un al doilea cuib ! Aceste amoruri simultane îl duceau pe nefericitul animal la mii de zbateri, al căror spectator eram. Puțin îi păsa ; nefericirile lui succesive păreau să nu-l învețe nimic și continua să alerge după mizerabilele lui aventuri, fără să pară mai înțelept la a zecea decît la prima.

Una dintre dovezile cele mai puternice ale acestei incapacități de a reține trecutul și a-și imagina viitorul mi-a fost furnizată de luptele îngrozitoare la care am asistat, între indivizi de aceeași specie. La noi, ideea că un grup de uranieni ar putea să atace un alt grup, să arunce asupra lui obiecte destinate să-l rănească, să încerce să-l asfixieze cu gaze otrăvitoare pare absurdă.

Este totuși ceea ce se petrece pe Pămînt. În cîțiva ani de observații, am putut să văd cînd într-un colț, cînd în altul al acestei planete, mase compacte de oameni înfruntîndu-se. Cîteodată se bat sub cerul liber ; cîteodată, ascunși în vizuini, încearcă să dărîme vizuinile vecine lansînd asupra lor bucăți grele de metal ; cîteodată se împopoțonează cu aripi rudimentare ca să-și lanseze proiectilele din înaltul cerului. Notați că, în același timp, ei sînt tratați în același fel. E un spectacol înspăimîntător și ridicol. Scenele de groază la care se poate asista atunci sînt de asemenea natură încît, dacă aceste animale ar avea cea mai mică urmă de memorie, ar evita să le mai trăiască măcar cîteva generații. Dar în cursul vieții acelorași oameni, o viață totuși atît de scurtă, îi vezi de două, trei ori lansîndu-se nebunește în aceleași aventuri ucigașe.

Un alt exemplu izbitor al acestei supuneri oarbe a pămînteanului față de instincte este modul în care reconstruiește, fără să obosească, omnicarele în anumite puncte ale planetei unde sînt condamnate să

fie distruse. Am studiat astfel cu atenţie o insulă foarte populată unde, în opt ani, toate cuiburile au fost dărîmate de trei ori datorită unor zguduiri ale scoarţei terestre. Pentru orice observator de bun simţ este evident că animalele care trăiesc în acele locuri ar fi trebuit să emigreze. Dar ele nu fac nimic, iau din nou cu aceleaşi gesturi rituale aceleaşi bucăţi de lemn şi de fier şi refac cu mult zel un omnicar care va fi din nou distrus peste un an.

„Dar — spun adversarii mei — oricît de absurd ar fi obiectul acestei activităţi, nu e mai puţin adevărat că ea este ordonată, că dovedeşte existenţa unei puteri diriguitoare, a unui spirit."

Din nou eroare ! Forfota oamenilor pe care-i tulbură un cutremur de pămînt este asemănătoare, după cum am arătat, mişcării moleculelor gazoase. Dacă sînt observate individual, acestea descriu traiectorii frînte şi complexe, dar datorită marelui număr produc efecte de ansamblu simple. La fel, dacă distrugem un omnicar, milioane de insecte se izbesc, se stînjenesc în mişcările lor, se agită în cel mai puţin metodic fel şi totuşi, după un anumit timp, omnicarul e reconstruit.

Acesta este ciudatul intelect în care e la modă astăzi să se vadă o replică a raţiunii uraniene ! Dar moda trece şi faptele rămîn, faptele care ne readuc la bunele idei învechite despre sufletul uranian şi despre destinul său privilegiat. Cît despre mine, sînt fericit că am izbutit să contribui, prin cîteva experienţe conduse cu prudenţă şi modestie, la prăbuşirea unor doctrine vătămătoare şi să repun la locul lor, pe scara fiinţelor, nişte animale desigur curioase şi demne de a fi studiate, dar foarte capabile — prin însăşi naivitatea şi incoerenţa acţiunilor lor — să ne facă să măsurăm abisul săpat de Creator între sufletul uranian şi instinctul bestial.

Moartea lui A.E.17. — Din fericire, A.E.17 a murit la timp ca să nu fie martor al primului război interplanetar, al stabilirii de relaţii diplomatice între Uranus şi Pămînt şi al ruinei întregii sale opere, datorită cunoaşterii faptelor. El s-a bucurat pînă la capăt de gloria sa, care era mare. Era un uranian simplu şi bun, care nu devenea iritabil decît cînd era contrazis. Fapt interesant pentru noi : monumentul care i-a fost ridicat pe Uranus are pe piedestal un basorelief, executat după o fotografie şi reprezentînd un furnicar de bărbaţi şi femei, într-un decor care-l aminteşte pe cel al lui Fifth Avenue.

Maurois reia satira antirăzboinică în cel de-al doilea capitol de istorie universală, intitulat Războiul împotriva Lunei. *El ne înfăţişează Pămîntul condus din umbră de* „Dictatorii Opiniei", *proprietarii unor uriaşe trusturi de ziare, care* „respectaseră formele exterioare ale democraţiei ; popoarele continuau să aleagă deputaţi, aceştia să facă miniştri şi preşedinţi, dar preşedinţi, miniştri şi deputaţi nu puteau să se menţină decît acceptînd directivele stăpînilor opiniei publice. Ei ştiau asta şi se arătau supuşi".

Cu toată puterea lor, Dictatorii Opiniei nu sînt în stare să împiedice declanşarea războaielor. Şi atunci cînd se află în faţa unei noi conflagraţii iminente, pregătite de financiarii nesătui, lordul Frank Douglas, stăpînul presei engleze, propune regizarea unei campanii îndreptate împotriva unui imaginar duşman extraterestru. Ceilalţi membri ai Directoriului sînt de acord şi ziarele de pretutindeni inserează ştiri despre distrugerile pe care le-ar fi provocat agresiunea lunară. Ţările şi popoarele se unesc într-o vastă mişcare patriotică planetară.

Savantul Ben Tabrit, care nu e la curent cu înscenarea, susţine că diferenţele dintre noi şi seleniţi sînt prea mari pentru a se încerca o soluţie paşnică. El descoperă „o rază capabilă să distrugă orice combinaţie de atomi aflată în calea ei" *şi* „un aparat emiţător destul de puternic pentru ca o rază astfel produsă să ajungă pînă pe suprafaţa Lunei". *Primele experienţe dau rezultatul aşteptat. Cu ajutorul unor puternice telescoape, se observă pîlniile gigantice săpate de raze în solul lunar. Dar... seleniţii există cu adevărat şi ripostează cam în acelaşi fel. Un accident face să eşueze tentativa Directoriului de a opri mîna lui Ben Tabrit. O nouă emisie de raze este urmată de o nouă ripostă.* „Era războaielor interplanetare începea."

Aici, ca şi în Viaţa oamenilor, *unde se vorbeşte de asemeni despre un război interplanetar, Maurois nu-şi transformă avertismentul într-o profeţie pesimistă. Conflictele descrise sau amintite se situează în trecut. Ediţia din 1992 a* Istoriei universale *precizează :* „către sfîrşitul lui 1970, Pămîntul stabilise legături prieteneşti cu cea mai mare parte a marilor planete". *Morala e implicită : dacă asemenea legături se pot stabili pe plan interplanetar, atunci noi...*

Drămuitorul de suflete *(1931) e o povestire destul de deconcertantă pentru a da naştere unor interpretări contradictorii. Louis Chaigne vorbeşte despre „experienţa doctorului materialist H. B. Ja-*

mes" (15) iar René Lalou susţine că „André Maurois... recurge la supranatural" (36). De fapt, amîndoi au dreptate, într-un fel. Doctorul James porneşte de la ideea existenţei unui „fluid vital" *care nu e neapărat de esenţă divină:* „Eu nu caut spiritul, îi declară el povestitorului. Eu caut o anumită formă de energie care, legată de materie, i-ar comunica această proprietate încă neexplicată: viaţa..." *Şi o găseşte. Energia aceasta, captată în baloane de sticlă şi invizibilă în mod normal, devine luminoasă şi luminescentă sub acţiunea razelor ultraviolete.*

Deci, pe de-o parte, revenirea la „principiul vital" pe care-l combătea Edmond About cu aproape şapte decenii în urmă. Pe de alta, transformarea acestui principiu într-un fluid mensurabil, captabil şi supus acţiunii razelor ultraviolete. O aparatură modernă în slujba unui idealism renovat. Villiers de l'Isle-Adam ar fi semnat cu amîndouă mîinile.

În legătură cu geneza Drămuitorului de suflete, *Louis Chaigne ne informează că povestirea „a fost inspirată de un fapt divers din ziar şi orientată, cred, dar cu totul indirect, de discuţiile cu savantul Jean Perrin". Dacă e aşa, atunci Perrin apare sub trăsăturile fizicianului Monestier, om de ştiinţă multilateral, care îi sugerează povestitorului ideea folosirii razelor ultraviolete şi discută cu el despre nu prea îndepărtata călătorie în Lună. Monestier presupune că vor fi sute de voluntari şi că, după statornicirea coloniei terestre, va fi necesară deschiderea unui* „tîrg de oxigen".

E o imagine pregnantă, reluată în Comoara ascunsă, *unul dintre capitolele volumului* Visurile mele, iată-le *(1933). Maurois îşi imaginează că, după ce un prim* „obuz" — *desigur, francez — a făcut ocolul Lunei, voluntarii englezi întreprind o adevărată expediţie şi întemeiază o colonie prosperă, în care* „tîrgul de oxigen e bine aprovizionat, gospodinele îl vizitează în fiecare dimineaţă, cu balonul sub braţ". *Obuzul de întoarcere n-a fost construit şi nu s-a putut stabili nici măcar o comunicaţie de la distanţă cu Pămîntul. Dar coloniştii păstrează cu stricteţe tradiţiile britanice.* „Guvernatorul, sir Charles Solomon şi lady Solomon se gătesc în fiecare seară pentru dineu. În ziua aniversării naşterii Regelui, sir Charles toastează pentru Maiestatea Sa şi toţi coloniştii, bărbaţi şi femei, murmură prin masca lor de oxigen: «The King». E un tablou emoţionant."

După două sute de ani, convenţiile continuă să prevaleze în viaţa de toate zilele — dar se naşte şi o „doctrină iconoclastă". Tînăra generaţie se agită, cerînd abolirea convenţiilor şi un mod de viaţă liber. Bineînţeles, partidul conservator se opune. În atmosfera tulbure a nemulţumirii apare primul mare scriitor al Lunei, autorul Merindelor lunare **. Filozofia lui se defineşte în sfaturile date unui discipol imaginar:* „Trăieşte deci ca şi cum ai fi nemuritor, Selenos, şi nu crede că viaţa ta va fi transformată pentru că ţi se va dovedi că Pămîntul e pustiu. Tu nu trăieşti în Pămînt, Selenos, ci în tine însuţi". *Este o transpunere a revoltei gidiene împotriva oricărei constrîngeri, a oricărei obligaţii impuse de societate, revoltă travestind un individualism pastişat cu amabilitate de autor.*

Volumul cuprinde şi alte reeditări ale unor idei şi teme din creaţia anterioară a lui Maurois. Solstiţiul de iarnă *ne solicită din nou un efort de obiectivizare la scară cosmică, făcîndu-ne să asistăm la dialogul despre Pămînt dintre un bătrîn astronom de pe Sirius şi discipolul său. Şi din nou e condamnată nebunia războinică a oamenilor, căreia i se adaugă fenomene la fel de bizare pentru observatorii străini:* „Pretutindeni uzinele sînt oprite, pretutindeni văd mii de făpturi fără ocupaţie care-şi caută hrana cu greu... O, maestre! Iată un spectacol de necrezut. Pe aceeaşi globulă de noroi pe care unii pămînteni mor de foame, alţii îngrămădesc şi lasă să putrezească recolte care par inutile... Sînt oare nebuni?"

Reacţia tînărului astronom ne-o aminteşte pe aceea a Marelui Lunar cînd află de la Cavor cum se omoară oamenii pentru o bucată de pîine (H. G. Wels, Primii oameni în Lună*). Ceea ce aduce nou Maurois este ideea existenţei unor fiinţe raţionale care studiază Pămîntul de la distanţă, neştiute şi inaccesibile. O idee cu numeroase ramificaţii în literatura de anticipaţie contemporană, ca şi aceea din* Dacă Ludovic al XVI-lea...

Sursa acestui eseu de istorie ipotetică *trebuie căutată, probabil, în lucrarea filozofului neocriticist Charles-Bernard Renouvier, intitulată* Ucronia ***. Schiţă apocrifă a dezvoltării civilizaţiei europene (1876). Ucronia este utopia aplicată la istorie, istoria reconstruită logic, aşa cum ar fi putut fi. Şi Maurois cercetează împreună cu eroul său, bătrî-*

* *Aluzie la* Merindele terestre *(1897), celebra carte a lui André Gide.*

** *Cuvînt alcătuit de Renouvier după modelul* utopie *din cuvintele greceşti* ou = *nu şi* chronos = *timp.*

nul istoric ajuns în paradis, „Arhivele posibilităţilor nerealizate", *pentru a afla ce s-ar fi întîmplat* Dacă Ludovic al XVI-lea ar fi avut un dram de fermitate...

Nu vom rezuma capitolele acestei ucronii, în care Turgot deţine rolul de primă vioară. E destul să spunem că Franţa nu mai cunoaşte revoluţia din 1789, datorită unei serii de reforme iniţiate de ministrul clarvăzător. Iar Napoleon Bonaparte moare într-o ciocnire fără importanţă, la 3 septembrie 1796.

„Arhivele posibilităţilor nerealizate" *cuprind însă o infinitate de evoluţii ale evenimentelor, pornind din fiecare moment al istoriei. Într-o altă variantă, gărzile naţionale se îndreaptă totuşi spre Versailles la 5 octombrie 1789, dar regele ascultă sfatul contelui de Saint-Priest şi se retrage la Rambouillet, strîngînd acolo trupe cu care recucereşte capitala. În această variantă, Napoleon moare în 1789, în împrejurimile Damascului.*

Jonglînd astfel cu istoria, Maurois nu înlocuieşte însă necesarul cu arbitrarul. „Istoricul ceresc, spune Arhanghelul-arhivar, a cărui sarcină este de a compara aceste posibilităţi, mai numeroase decît firele de nisip de pe ţărm, descoperă repede că istoria societăţilor umane, privită pe o perioadă mai lungă, este totdeauna cam aceeaşi. Faptele se schimbă; într-o ipoteză e ceva mai multă suferinţă, într-alta ceva mai multă ordine, dar cu o sută de ani mai devreme sau mai tîrziu se ajunge în acelaşi punct."

Înlocuind cercetarea arhivelor cereşti cu călătoria în timp, autorii de anticipaţii reinventează uneori subiectul lui Maurois cu o dezinvoltură care lasă deschisă portiţa coincidenţei. Ulysse Chappart, eroul povestirii lui Jacques Droit Sărman Ulysse (Galaxie, *nr. 29, aprilie 1956), ajunge într-o Franţă care nu cunoaşte nici ea Revoluţia. De data aceasta, monarhia e salvată de Drouet care, în loc să-l trădeze pe rege, îl ajută să fugă şi să pregătească recucerirea Parisului şi instaurarea unui regim constituţional. Credincios modelului său nemărturisit, Jacques Droit nu uită să menţioneze:* „Despre Napoleon nici un cuvînt! El murise, fără îndoială, obscur colonel în retragere, în Corsica sa natală, fără să fi avut ocazia de a-şi manifesta însuşirile".

Desigur, nu avem de-a face pur şi simplu cu un plagiat. Însăşi ideea de bază apare într-o formulă mai peremptorie decît la Maurois. Jocul

amuzant al posibilităţilor nerealizate se transformă într-o speculaţie cu pretenţii filozofice: trecutul e alcătuit dintr-o infinitate de variante reale ale istoriei pe care o cunoaştem. Alţi scriitori merg şi mai departe, imaginîndu-şi că aceste variaţii se datoresc intervenţiei călătorilor în timp. Şi cum epoca Revoluţiei Franceze exercită o atracţie lesne de înţeles asupra autorilor de ucronii, mai putem aminti un text din Cealaltă planetă *a lui R. M. Albérès, prezentat astfel de autor: „...eu însumi am imaginat omul secolului al XX-lea care, ducîndu-se să-l împiedice pe Ludovic al XVI-lea să fie recunoscut şi arestat la Varennes, la 10 iunie 1791, a modificat cursul Istoriei şi destinul generaţiilor..." (2).*

Toate aceste speculaţii ingenioase suferă de un viciu comun: ignorarea legilor de dezvoltare a societăţii. Gestul unui om poate produce schimbări în înlănţuirea evenimentelor, dar nu poate opri mersul lor inexorabil. Revoluţia s-ar fi dezlănţuit chiar dacă Ludovic al XVI-lea ar fi avut un dram de fermitate sau n-ar fi fost arestat la Varennes.

Să ne întoarcem însă la Maurois şi la ultima dintre lucrările lui care ne interesează în cadrul acestei retrospective: Maşina de citit gîndurile *(1937). Ca şi* Drămuitorul de suflete, *e o naraţiune de factură clasică, în care anticipaţia nu prilejuieşte răsturnări spectaculoase de situaţii, ci se desprinde pe nesimţite dintr-o realitate foarte obişnuită, reintrînd la fel de lent într-un cvasianonimat.*

Invenţia fizicianului Hickey porneşte de la faptul că reflecţiile interioare ale omului, formulate în cuvinte, produc mişcări imperceptibile ale limbii şi larinxului, dînd naştere unor unde sonore. Captarea acestor unde cu ajutorul unor microfoane ultrasensibile şi înregistrarea lor — iată mecanismul citirii gîndurilor.

Psihograful, căci acesta este numele maşinii, *consolidează căsnicia profesorului Dumoulin, înlătură un arivist din cursa pentru fotoliul prezidenţial al Universităţii din Westmouth şi stabileşte vinovăţia unui candidat la scaunul electric. Oamenii de afaceri americani îşi dau seama ce mină de aur reprezintă posibilitatea de a pătrunde fără voie în gîndurile oricui şi întemeiază, asociindu-şi-l pe Hickey,* The Psychograph Company. *Afacerea, la început prosperă, eşuează lamentabil. Biserica catolică interzice credincioşilor săi folosirea aparatului. Oamenii îşi dau seama că înregistrările nu dau o imagine reală a conţinutului unui gînd. Cîteva incidente tragice, atribuite revelaţiilor psihografelor, stîrnesc un*

val de indignare. Mijloacele de „apărare" se perfecţionează. „Astfel, *concluzionează povestitorul,* această invenţie care, crezusem eu în timpul primelor experienţe, trebuia să transforme relaţiile dintre oameni, nu avusese de fapt aproape nici o influenţă."

În acest final se precizează deosebirea fundamentală dintre filozofia lui Maurois şi aceea a lui Wells. Adept al unui umanism contemplativ, scriitorul francez consideră că eşecul psihografului se datorează tendinţei umanităţii de „a menţine, cu toate invenţiile care-i transformă deprinderile, o temperatură morală aproape constantă". *Sub pana lui Wells, maşina de citit gîndurile ar fi devenit cu adevărat un ferment înnnoitor, asemeni „hranei zeilor" sau gazului din* În zilele cometei. *Imaginaţia lui ar fi întrezărit o lume eliberată de flagelul minciunii, consacrîndu-se edificării unui viitor asemeni celui descris în* Oameni ca zeii. *Dar Wells, cu toate şovăirile şi erorile lui, credea în socialism...*

André Maurois nu este singurul scriitor consacrat pe alte tărîmuri care abordează fantasticul-ştiinţific sau para-ştiinţific în perioada dintre cele două războaie. Jean Giraudoux descrie fenomene de dublă personalitate în Siegfried şi limuzanul *şi* Aventurile lui Jerôme Bardini. *Ernest Pérochon, laureat al premiului Goncourt pentru romanul provincial* Nène, *sondează viitorul în* Oamenii frenetici. *Jules Romains îl face pe Lamendin să-şi găsească vocaţia într-un cabinet al Institutului de psihoterapie biometrică* (Donogoo-Tonka sau minunile ştiinţei), *inventează viziunea extraretiniană şi simţul paroptic* (Prietenii) *şi cercetează cazul omului care poate să-şi regleze ritmul bătăilor inimii* (Creatorii). *Léon Daudet descoperă* „undele timpului" *în* Bacantele *şi descrie un război straniu în* Napusul, flagelul anului 2227. *Fernand Fleuret se foloseşte de un android pentru a demitiza figura amiralului Nelson şi amorul său pentru lady Hamilton* (Jim Click sau minunata invenţie).

Literatura de anticipaţie continuă să aibă însă şi artizanii săi mai mult sau mai puţin specializaţi. Vom aminti numele şi cîteva lucrări a doi dintre ei: Noëlle Roger (Noul potop, Noul Adam, Căutătorul de unde) *şi Jacques Spitz* (Croaziera nedecisă, Agonia globului, Evadaţii din anul 4000, Războiul muştelor, Omul elastic), *întîrziind asupra romanului* Oraşul asfixiaţilor *de Régis Messac, apărut în 1937.*

Traducător, editor şi cercetător al literaturii ştiinţifico-fantastice, RÉGIS MESSAC reia în romanul său tulburătoarea idee a captării

imaginilor trecutului. Dar, spre deosebire de Eugène Mouton zis Mérinos (Istorioscopul), *el consideră că timpul nu poate fi străbătut decît spre viitor şi că numai aşa se poate ajunge în epocile revolute* „pentru că, mergînd destul de departe în ciclu, am sfîrşi prin a cădea peste ceea ce numim noi trecut". *Analogia cu universul einsteinian se impune şi este folosită de Belle, logodnica matematicianului Rodolphe Carnage, inventatorul cronoscopului:* „Dacă Rodolphe va ajunge cîndva să reproducă pe ecranul său imagini ale lumii preistorice, asta se va întîmpla numai după ce va traversa toate epocile viitoare. La fel cum, în principiu, în universul einsteinian, tot înaintînd, ai reveni la punctul de plecare".

Eroul principal al cărţii este prietenul lui Rodolphe, Sylvain Le Cateau, care asistă la toate experienţele pînă în ziua cînd dispare într-un mod misterios. Rodolphe şi Belle îl văd pe ecranul aparatului şi citesc mesajele lui, aflînd că a umblat la cronoscop şi s-a pomenit în viitor, fără putinţă de întoarcere.

În finalul romanului se discută din nou problema călătoriei în timp. Întemeindu-se pe întoarcerea în trecut a mesajelor lui Sylvain, filozoful Marc Boor susţine că pe magistrala timpului nu există sens unic. Rodolphe se declară imediat de acord, dînd exemplul electricităţii care străbate o conductă de apă în sensul opus curgerii lichidului. E o abdicare de la principiul mult mai ingenios, chiar dacă inacceptabil pentru noi, expus de Belle. Consecvent cu acest principiu, Rodolphe ar fi putut replica filozofului că mesajele parcurg viitorul pînă la capăt, ajung în trecut şi apoi în prezent...*

Mai puţin alambicat ca punct de pornire este Călătorul imprudent *al lui RENÉ BARJAVEL, singurul autor de literatură fantastică şi de anticipaţie inclus în* Dicţionarul de literatură contemporană, *cu justificarea de rigoare: „...nu există nici un motiv de a dispreţui un gen literar care triumfă în Anglia şi în Statele Unite şi care defrişează noi pămînturi pentru umor, pentru poezie, pentru meditaţia omului modern confruntat în acelaşi timp cu primejdiile prezentului şi misterele unui viitor halucinant" (20). Publicat în 1944, romanul lui Barjavel reia ideea* Maşinii timpului *într-o viziune profund originală, care beneficiază de teoriile şi ipotezele emise în cei cincizeci de ani scurşi de la apariţia*

* *Inacceptabil pentru că porneşte de la analogia cu universul finit şi nelimitat. Punctul de vedere marxist susţine infinitatea universului.*

alegoriei lui Wells, incluzînd însă ecouri ale fanteziei anticipatoare a marelui scriitor englez. Noelita *, *substanța cu care sînt acoperite obiectele sustrase acțiunii timpului, este sora geamănă a cavoritei, substanța care anihilează acțiunea gravitației, iar specializarea împinsă la extrem a umanității viitorului ne amintește tot de* Primii oameni în Lună, *cu un adaos de anxietate și cruzime.*

Barjavel se distanțează net de ilustrul său predecesor, atunci cînd își imaginează consecințele paradoxale ale călătoriei în timp. Saint Menoux, eroul romanului, se întîlnește cu el însuși într-un trecut apropiat, utilizează un „frigider" în care alimentele se păstrează mereu în prezent etc. Îmbrăcat în scafandrul său temporal de culoare verde, el întreprinde o serie de salturi spectaculare în trecutul mai îndepărtat și constată, la întoarcerea în prezent, că aparițiile „diavolului verde" *au dat naștere unei întregi literaturi conjecturale. Convins acum de posibilitatea modificării istoriei, Saint Menoux hotărăște să-l ucidă pe Napoleon Bonaparte înainte ca acesta să devină stăpînul Franței și al Europei. Dar un soldat îl apără cu trupul său pe viitorul împărat. Și cum e vorba chiar de strămoșul direct al ucigașului, moartea lui, înainte de a se fi căsătorit pentru a-și perpetua spița, îl proiectează pe Saint Menoux într-un timp-nul, spulberîndu-i visul ucronic.*

Dispariția călătorului imprudent pare conformă logicii elementare a dictonului latin Sublata causa, tollitur efectus **. *Dar dacă Saint Menoux nu s-a putut naște pentru că a înlăturat o verigă esențială a ascendenței sale, el n-a putut nici să călătorească în timp pentru a efectua această operație incidentală... O dilemă din care nu se poate ieși decît acceptînd ideea pur speculativă a existenței mai multor realități paralele, desfășurîndu-se după alte direcții decît cele ale timpului.* ***

Contemporan cu Hiroșima și cu „războiul rece", Barjavel înregistrează ca un seismograf sensibil, în cărțile sale, primejdia care amenință omenirea. Printre primele avertismente împotriva monstruoasei alternative a ciupercilor atomice se numără această satiră violentă și amară din volumul Copiii umbrei *(1946).*

---

* După numele inventatorului său, Noël Essaillon.

** Sublata causa, tollitur efectus — *suprimînd cauza, dispare efectul (n. r.)*

*** *Speculațiile în legătură cu elasticitatea timpului au influențat, probabil, tehnica „noului roman", după cum o dovedesc unele dintre lucrările lui Alain Robbe-Grillet și Michel Butor.*

„BINECUVÎNTAT FIE ATOMUL"

I

Supravieţuitorii de pe B. 312

Există, în sînul familiilor, afinităţi ereditare pentru anumite meserii. Valentin Durafour, al cărui tată condusese autobuze în Paris, făcea cam aceeaşi treabă. Pilot la S.T.C.N.P. (Societatea de transporturi în comun New York—Paris), el îndeplinea cu regularitate cele zece curse dus-întors pe zi şi spera să ajungă la pensie fără încurcături. Era o meserie foarte liniştită. De fapt, pilotul nu mai era decît un figurant. Controlorul, da, avea responsabilităţi şi muncea destul. Cu mica sa cutie pe pîntec, el trebuia să ceară fiecărui călător biletul şi să-l găurească — crrr... — cu un zgomot de hîrîitoare. În orele de înghesuială, la ieşirea din birouri şi ateliere, cînd muncitorii parizieni se întorceau la căsuţele lor din suburbiile New Yorkului (preferau să locuiască în America, pentru că era oricum mai confortabil), controlul nu era o sinecură, mai ales la clasa a doua, cu toţi aceşti oameni înghesuiţi între fotolii, care se călcau pe picioare.

Între timp, pilotul rămînea aşezat liniştit în mica lui cabină. La semnalul controlorului, el apăsa pe butonul care bloca porţile etanşe, apoi ambreia. După care, la urma urmei, nu mai trebuia să se ocupe de nimic. Stratobuzul demara încet, nu mai mult de două mii pe oră deasupra Parisului, ieşea din păturile joase ale atmosferei, lua viteza de croazieră sub acţiunea motoarelor sale cu reacţie şi ajungea pe coasta americană în mai puţin de jumătate de oră. De la plecare la sosire, socotind şi decolarea şi aterizarea, el era condus, controlat, supravegheat, clocit s-ar putea spune, de aparatele automate de bord în legătură cu aparatele de pe pămînt. Nu putea să se abată din drum mai mult decît metroul de pe şinele sale.

Singurul inconvenient al meseriei de pilot era plictiseala. Ca să-i treacă timpul, Valentin Durafour tricota scutece din nylon spumos, inuzabil. Asta-l distra, atît de sus deasupra norilor, şi-i aducea un mic venit suplimentar.

Companiile americane suprimaseră de mult această funcţiune inutilă la bordul aparatelor lor, dar Franţa rămăsese, ca totdeauna, puţin în urmă. Francezii, cu atîta uşurinţă eroi cînd trebuie să-şi dea viaţa fără

rost, ţin să se vegheze asupra ei cînd plătesc pentru asta. Şi ei îşi imaginau copilăreşte că sînt mai în siguranţă cu un pilot care nu slujea la nimic decît fără pilot. Era o dulce supravieţuire a spiritului micburghez.

După cum vom vedea, datorită totuşi acestui ataşament faţă de obiceiurile trecutului, lumea fu salvată dacă nu de distrugerea totală, cel puţin de barbaria definitivă.

În dimineaţa aceea, deci, Valentin Durafour şi stratobuzul său, coborînd cu viteză redusă spre New York, se pregăteau să aterizeze. Nu mai erau decît la şaisprezece mii de metri şi călătorii aşezaţi la ferestre, fericiţi că revăd pămîntul, priveau urcînd spre ei eşichierul oraşului cînd, dintr-o dată, New Yorkul se ridică, se aprinse, înflori într-o gigantică floare sferică de flăcări şi de fum, care porni să crească vertiginos către soare.

Explozia de lumină fusese atît de intensă încît, cînd pilotul şi pasagerii, după ce închiseseră ochii printr-un reflex de apărare, îi deschiseră din nou, nu mai văzură decît un roi de fluturi negri, zburînd în faţa retinelor lor supuse şocului.

Toţi înţeleseră, toţi. Era o explozie atomică. Război sau accident? Fiecare spera : accident şi toţi se temeau : război.

Nu se produse panică. Cazul era prevăzut, cu toate că nu se petrecuse niciodată : dacă aparatele de pe sol încetau să funcţioneze, stratobuzul îşi mărea automat viteza, lua înălţime şi începea să se învîrtă în cerc la treizeci de mii de metri, pînă ce era înhăţat din nou de turnul de control.

Valentin Durafour nici nu trebui să intervină. Vehiculul său, purtînd numărul B. 312, îşi ridică botul şi se înălţă cu viteza unei comete spre azur, scăpînd în ultima clipă de ciudata înmugurire care prefăcuse imensul oraş într-un simplu amestec de ciment pulverizat, carne vaporizată, resturi arse şi răsucite.

Oricît de iuţi i-ar fi fost reflexele, pilotul n-ar fi putut schimba atît de repede direcţia, şi vehiculul, împreună cu pasagerii, ar fi intrat de-a dreptul în infern, cîteva zecimi de secundă mai tîrziu. Automatismul imediat al maşinii îi salvase.

B. 312 începu deci să descrie un imens cerc la treizeci de kilometri înălţime şi, de acolo, vremea fiind senină, putură să se convingă că era vorba într-adevăr de război şi nu de un accident. Ei văzură înălţîndu-se de jur împrejur la orizont alte ciuperci incandescente care se roteau

în jurul lor însuşi, îşi dezvăluiau inima de flacără albă, se umflau şi se deschideau în umbrele de fum şi de praf.

Valentin Durafour ridică receptorul şi, ca să fie cu conştiinţa împăcată, dar fără speranţă, chemă New Yorkul. Din New York nu rămăsese decît un nor pe care vîntul începuse să-l destrame şi New Yorkul, bineînţeles, nu putea să răspundă. Atunci, cu inima strînsă de spaimă, chemă Parisul — şi Parisul, apoi Londra, Moscova, Berlin, Nankin, Sydney rămaseră tăcute. El chemă alte douăzeci de oraşe. De obicei, obţinea legătura în cîteva secunde, atît cît îi trebuia ca să formeze numărul pe cadran. Nici un oraş nu-i răspunse.

În spatele lui, aplecat asupra lui, controlorul, galben ca ceara, cu o mînă pe cutia care-i atîrna pe pîntec, cu cealaltă sprijinită de spătarul scaunului de pilotaj, ciulea urechea, încerca să asculte răspunsul care nu venea. El repeta din cînd în cînd, printre dinţi, două cuvinte care spuneau tot ceea ce simţea :

— Copilaşii mei... copilaşii mei...

Cine începuse războiul ? Nici unul dintre supravieţuitorii catastrofei nu o ştiu niciodată, nici măcar nu bănui, într-atît era de greu de ghicit.

Îndată după cel de-al doilea război mondial, Statele Unite, care încercaseră bomba atomică asupra Japoniei, continuară s-o fabrice. Se putea crede că aceste bombe vor servi într-o zi la altceva decît la vînătoarea de păsărele. Aşa că Rusia, apoi alte ţări se apucară să caute secretul de fabricaţie şi-l găsiră. Curînd fu secretul lui Polichinelle şi bombele se îngrămădiră, în timp ce delegaţii naţiunilor la O.N.U. proclamau, de altfel cu sinceritate, dragostea lor de pace. Oamenii nu mai erau stăpîni pe destinul lor. Fiecare ţară se temea de celelalte — teamă că va fi atacată, teamă că nu va putea răspunde — şi fabrica, fabrica micile bombe. Procedeele de transportare a bombelor cu fuzee cu reacţie şi de ghidare prin radar fură puse la punct fără dificultate şi specialiştii din toate ţările lumii instalară fuzeele pe afete, gata de pornire, fiecare reglată dinainte, aţintită spre un obiectiv precis, pe care nu putea să nu-l nimerească. Se adăugă un sistem de declanşare automată. Primul proiectil care s-ar fi apropiat de un teritoriu înarmat ar fi provocat pornirea imediată a proiectilelor adverse. Astfel, o ţară care şi-ar fi luat răspunderea de a începe războiul ar fi suferit imediat riposta, chiar dacă bombardamentul său ar fi distrus totul la inamic, căci acesta, înainte de a dispare, ar fi văzut cum îşi iau zborul propriile sale unelte ale morţii. Fabricarea explozivilor atomici fusese atît de

perfecţionată, atît de simplificată, căpătase o asemenea cadenţă, încît nu exista un oraş din ţările mari, o aglomeraţie mai importantă către care să nu fie aţintite una dintre aceste torpile.

Groaznica ameninţare care pîndea umanitatea era să provoace o nebunie generală. În cursul unei memorabile şedinţe a consiliului O.N.U. interveni în sfîrşit un acord. Desigur, nu era vorba de dezarmare. Ar fi trebuit pentru asta ca cineva să înceapă, să accepte umilinţa şi riscurile. Nu se putea pune problema. Dar fiecare dintre ţările mari se resemnă să-şi lase bateriile de pornire păzite de reprezentanţi ai celorlalte ţări. Schimbul de supraveghetori se făcu simultan. Ei sosiră în acelaşi timp la postul lor, în secunda S din minutul M la ora O din ziua Z. Astfel, nimeni nu-şi pierdu prestigiul. Aşa se născu C.I.V. (Corpul Internaţional al Veghetorilor). De atunci înainte, lîngă fiecare rampă de pornire, gardieni ai principalelor cinci puteri vegheau cu schimbul ca nimeni, niciodată, să nu facă să plece prima dintre uneltele infernale. Era o soluţie absurdă, dar oamenii obişnuiţi, care caută cu modestie şi simplitate să trăiască, găsiră că şi atît era foarte frumos. Ei începură să respire, să surîdă. Îşi imaginară că, poate, într-o zi, oamenii serioşi care conduc lumea şi care cunosc lucrurile vor cădea în sfîrşit de acord să distrugă aceşti monştri în loc să-i supravegheze. Bucuria urmă spaimei, crescu, deveni delirantă. Se dansa, se cînta, lumea se deda plăcerilor cu o aviditate ascunzînd supravieţuirea spaimei, pe care prefera s-o strivească sub rîsete, mai bine decît s-o mărturisească. Fiecare păstra în adîncul său acest gînd de stupid bun simţ: atîta vreme cît există, pot fi folosite.

Şi aşa se întîmplă.

Exista o ţară mică, foarte săracă, în creierul munţilor, care era neutră dintotdeauna, care nu se războise niciodată cu nimeni, care nu fabrica decît jucării de lemn, care n-avea nici un fel de industrie, care fusese socotită atît de puţin primejdioasă, atît de nenorocită, de neînsemnată, că nici măcar nu făcea parte din O.N.U. Ei bine, în această ţară se găsi un om destul de nebun ca să creadă că patria sa era menită să domine de acum lumea şi destul de exaltat ca să-i convingă pe cîţiva compatrioţi. Planul său era simplu. Procedeele de fabricaţie a bombei erau cunoscute. Ele figurau în manualele pentru pregătirea bacalaureatului. Puţină materie primă se putea procura uşor. Căderile de apă aveau să furnizeze energia necesară. Iar el avea să acţioneze repede. Înainte ca secretul complotului să transpire, o singură

fuzee atomică, atît era de ajuns, avea să pornească spre un obiectiv aflat pe teritoriul uneia dintre marile puteri. Ea avea să provoace declanşarea întregii drăguţe artilerii îndreptate spre zenit şi, marile naţiuni exterminîndu-se reciproc, nu-i mai rămînea micului popor de munte, atît de îndelung şi pe nedrept izolat între frontierele lui strîmte, decît să se stabilească pe ruinele celor puternici, să se înmulţească şi să prospere.

Încă o dată, deci, lumea fu năpădită de flăcări şi de sînge din pricina unei ţări mici, dar de data aceasta mielul era acela care devenise lup.

Pasagerii de pe B. 312, după naţionalităţile şi opiniile lor, acuzară diverse ţări că s-ar fi aflat la originea războiului. Se încinseră discuţii, apoi dispute şi nu lipsi mult ca stratobuzul să devină arena unui conflict general, imagine redusă a celui care se desfăşura cu treizeci de kilometri mai jos.

Din fericire, sentimentul soartei lor de neinvidiat şi al solidarităţii în faţa viitorului nesigur care-i aştepta linişti chiar pornirile celor mai irascibili şi un calm apăsător domni curînd în interiorul vehiculului.

Printre cele trei sute de persoane pe care B. 312 le purta pe deasupra norilor se aflau tot felul de oameni : comercianţi, muncitori, gospodine care porniseră după tîrguieli lăsînd gazul aprins sub oala cu supă, funcţionari, studenţi şi se afla de asemeni profesorul Coliot Jurie, mare specialist în fizica nucleară, care mergea să-şi ţină cursul la Universitatea din New York, înainte de a se întoarce la dejun în apartamentul său din bulevardul Saint Michel. Tînăra lui autoritate, respectul care-i înconjura numele făcură ca pasagerii, cînd aflară prezenţa lui pe bord, să se îndrepte în mod firesc spre el, pentru a-l însărcina să găsească o soluţie.

Stratobuzul, acţionat de motoare cu reacţie atomice, avea aproape doi litri de carburant, putînd deci să rămînă oricît de mult în văzduh. Dar dacă era cu ce să fie alimentate motoarele, nu acelaşi lucru se întîmpla cu pasagerii : cîteva sandvişuri la bufet şi o sută de sticle cu diverse băuturi. Asta era tot. Trebuiau să încerce să coboare spre sol, să aterizeze. Dar unde ?

Profesorul Coliot Jurie se instală lîngă Valentin Durafour. Acesta luă în mîini comenzile directe, de care nu se servise niciodată. Dar cunoştea bine teoria meseriei lui şi era un om dibaci. După cîteva tumbe, B. 312 se smulse din cercul său automat, se aşeză pe tangentă şi porni drept înainte.

Stratobuzul înconjură de şapte ori Pămîntul, în căutarea unui ungher paşnic. Îngrămădiţi îndărătul ferestrelor, pasagerii nu văzură decît un imens nor agitat, străpuns de genuni întunecate, frămîntat de furtuni, care părea să acopere întreaga lume. Deasupra emisferei cufundate în noapte, acest nor era luminat cîteodată de luciri purpurii sau violete şi străbătut de fulgere imense. Vîrtejuri teribile scuturau aparatul.

Aplecat deasupra unei hărţi, Coliot Jurie reflecta. De cîţiva ani, o expediţie se afla în nordul Groenlandei. O vastă regiune polară fusese încălzită cu generatoare calorice îngropate adînc în pămînt, în locuri anume alese. Pe aceste întinderi smulse gheţurilor eterne, toate culturile regiunilor temperate fuseseră aclimatizate şi dădeau trufandale de o rară calitate, care profitau totodată de un sol virgin şi de iluminatul raţional care înlocuia şase luni pe an soarele neputincios. Ţărani de toate naţionalităţile, părăsind vechile continente epuizate, emigraseră către aceste pămînturi noi, dar nu se preocupaseră încă să extragă bogăţiile subsolului. Nici o industrie nu se instalase acolo. Exista o şansă ca acest colţ să fi rămas aproape neatins, nici unuia dintre beligeranţi nedîndu-i fără îndoială prin gînd să trimită bombe asupra unor straturi de căpşuni sau semănate cu mazăre.

Trebuiau să încerce. N-aveau de altfel altă alegere.

Valentin Durafour conduse stratobuzul deasupra regiunii indicate, reduse viteza, străpunse norul de praf care se întindea pînă acolo şi reuşi să aterizeze într-o plantaţie de trestie de zahăr culcată la pămînt de un uragan.

*
* *

Războiul nu durase mai mult de o oră, dar ravagiile provocate de bombe continuară încă multă vreme. Ţările civilizate erau rase de pe suprafaţa pămîntului, populaţiile lor nimicite. Atmosfera zdruncinată de explozii reacţionă prin furtuni înfricoşătoare. Cicloane răscoliră ruinele, talazuri uriaşe înecară ţărmurile. Scoarţa terestră zguduită plesni. Toţi vechii vulcani reintrară în activitate şi alţii noi ţîşniră prin munţii înalţi, ridicară cîmpiile. O parte din Europa dispăru sub ape. America fu despicată în două, un continent apăru în mijlocul Pacificului. Din micul regat care provocase cataclismul nu rămăsese decît un morman

de dărîmături sub care zăceau cei vinovaţi. Printre stîncile sale noi şi pămînturile răscolite, cascadele cîntau, căutîndu-şi noul drum.

Pasagerii lui B. 312, cărora li se alăturară supravieţuitorii din alte stratobuze chemate prin telefon, luptară împotriva tuturor nenorocirilor alături de membrii coloniei. Inundaţii, furtuni, cutremure, foamete, epidemii, nebunie, anarhie...

Profesorul Coliot Jurie, înconjurat de un pumn de oameni de acţiune, conduse bătălia şi, în vreme ce tresăririle Pămîntului se potoleau, reuşi să organizeze viaţa celor cîteva mii de supravieţuitori care aveau să formeze tulpina noii umanităţi.

*

* *

Trebuiră să treacă multe generaţii pentru ca civilizaţia atomică să renască, să se instaleze mai întîi pe vechea calotă glaciară, apoi să cucerească, încet-încet, tot globul, pe măsură ce oamenii se înmulţeau. Profesorul Coliot Jurie formase elevi, care formară alţii. Ei orientară omenirea către o viaţă în care ştiinţa era pusă în sfîrşit exclusiv în serviciul păcii şi fericirii. Natura îi ajuta. Fiecare cuplu avea un mare număr de copii. Se instaurase o limbă universală, făcută din amestecul vechilor limbi ale tuturor celor salvaţi. Insuliţele de supravieţuitori de diverse rase, întorşi la sălbăticie, descoperite ici şi colo, pe măsura cuceririi paşnice a Pămîntului, erau absorbite în mod ştiinţific şi asimilate prin metisaj. Aproape pretutindeni, pe continente, fură întemeiate centre de repopulare şi extensiune. Veni un veac în care nu mai existau pustiuri. Pămîntul alcătuia o singură ţară, o singură rasă.

II

Jurnalul unui civilizat

Anul 5946 al erei de pace totală — a o sută patruspreze cea zi a anului

M-am trezit din somnul meu de trei săptămîni. În după-amiaza asta trebuie să furnizez colectivităţii cele două ore de muncă lunară. Dumnezeu şi atomul fie binecuvîntaţi. Dumnezeu este atom. Atomul

este Dumnezeu. Infinitul mic şi infinitul mare se pătrund şi se confundă. Dimensiunea este o eroare, după chipul omului şi în folosul lui. Omul este mijlociu, omul este mediocru, dar el există în infinit şi infinitul există în el. Prin asta este el făcut după chipul lui Dumnezeu şi pentru asta Dumnezeu i-a îngăduit să se slujească de atom, ca să se apropie de EL.

Am deprins obiceiul, în împrejurările importante ale vieţii mele şi în anumite momente în care mă simt cu deosebire liniştit şi lucid, să gîndesc cu voce tare. Aparatul înregistrator îmi gravează reflecţiile în substanţa intimă a unui fir de argint. După ce voi muri, copiii şi urmaşii mei cei mai îndepărtaţi vor avea astfel cîţiva kilometri de fir în bobine care îmi vor păstra vocea nealterabilă. Le va fi de ajuns să deruleze firul de argint în acelaşi aparat, inversînd curentul, pentru a mă auzi, mult timp după moartea mea, relatîndu-le amănunte despre epoca noastră.

Sînt bogat. Posed o sută douăzeci de grame de materie dezintegrabilă. Fiecare cetăţean primeşte, la naştere, zece grame. Asta-i ajunge ca să alimenteze, toată viaţa, cu energie motoarele aparatelor sale casnice şi ale vehiculelor sale. În cursul existenţei el mai primeşte şi alte grame, dacă se distinge în mod deosebit prin muncă, virtute, devotament faţă de Naţiunea unică, sau daruri artistice. El poate atunci să-şi ofere lucruri care să-i prisosească. Este cazul meu. La moarte, sursele de energie sînt restituite Tezaurului public.

În fiecare zi, fiecare trebuie să branşeze jumătate de oră generatorul său de energie la reţeaua colectoare a Naţiunii. Este felul nostru de a plăti impozitul. Asta se face în mod automat şi nimeni nu mai bagă de seamă. E de altfel o nimica toată dacă ne gîndim că strămoşii noştri dinaintea potopului de foc munceau cel puţin două zile din trei pentru perceptor.

Cînd voi muri, voi reda Naţiunii aproape tot ceea ce am primit de la ea. Un om poate cu greu să împuţineze această avere. În realitate, lucrurile care prisosesc sînt puţine. Cel mai modest cetăţean se bucură aproape de acelaşi confort ca şi mine.

Oraşele noastre sînt clădite la două mii de metri sub pămînt, la adăpost de un accident imprevizibil. Astfel, dacă una dintre uzinele care fabrică materia dezintegrabilă şi care se află la suprafaţă ar sări în aer, n-am simţi decît un şoc îndepărtat. N-ar fi nici o pierdere de vieţi omeneşti, căci uzinele funcţionează singure, fără mînă de lucru.

Doar cîţiva plimbăreţi imprudenţi ar putea să cadă victime. Dar cine se mai aventurează astăzi pe scoarţa terestră, în acele locuri unde domnesc anotimpurile şi climele, căldura şi frigul, vîntul şi ploaia?

De-a lungul secolelor, am explorat şi amenajat admirabil interiorul globului. Am descoperit acolo fluvii şi oceane, am aclimatizat toate plantele ornamentale şi animalele familiare omului. Lumina soarelui, captată deasupra norilor şi transmisă prin televiziune, inundă lumea noastră subterană cu razele ei binefăcătoare. O temperatură mereu egală ne înconjoară. Vehiculele noastre rapide se deplasează fără zgomot, fără fum, fără gaz de combustie, pe imense bulevarde mărginite de copaci mereu înfloriţi. Ne bucurăm de o veşnică primăvară, de o dulce linişte. Binecuvîntat fie Domnul! Binecuvîntat fie atomul!

Prodigioasa resursă a energiei atomice l-a eliberat pe om din sclavia muncii. Maşini automate muncesc pentru el. De la vîrsta de treizeci şi cinci de ani, tot timpul său îi aparţine. Pînă atunci, primeşte în şcolile naţionale o instrucţie obligatorie pe care poate s-o prelungească atît cît are chef. Spiritele cele mai înzestrate, inteligenţele cele mai vii sînt selecţionate şi autorizate să furnizeze colectivităţii două ore de muncă pe lună.

Dar progresele continue ale ştiinţei, făcînd munca aceasta din ce în ce mai inutilă, reduc în fiecare zi elita admisă să participe la ea. În ce mă priveşte, aştept cu nerăbdare acel moment al vieţii mele în care *fac* în sfîrşit ceva. Trebuie să spun că este o foarte mare, o foarte dulce, o admirabilă recompensă.

Ca să-şi treacă timpul, oamenii au inventat arte noi, muzica undelor, arhitectura culorilor, cinematograful total. INDA (Institutul naţional de distribuire a artelor) difuzează permanent spectacole minunate, pe care fiecare le primeşte la domiciliu. Toată lumea îi invidiază pe artişti, care au dreptul să lucreze cît vor şi fac eforturi creatoare în fiecare clipă. Dar nu oricine poate fi artist. Chiar instrucţia dirijată e neputincioasă în această privinţă. E un dar al Domnului. Binecuvîntat fie el.

Omul obişnuit, deci, n-are de ce să se deplaseze, de ce să-şi dea osteneala să facă cel mai mic efort. La naştere îi este afectată o celulă, alături de cele ale părinţilor săi. O celulă de persoană, oricare ar fi numărul membrilor familiei. Acolo trăieşte, doarme, se hrăneşte, se distrează. E destul să cheme o mobilă cu voce tare pentru ca aceasta să iasă din perete sau din podea, unde un alt cuvînt o face să reintre. E destul să-i fie foame sau sete, să aibă chef de un aliment sau de o

băutură, pentru ca undele cerebrale ale poftei, ale dorinţei sale să declanşeze un tren de unde electromagnetice ; ele merg să comande la uzină acest aliment, această băutură, care vin cîteva secunde mai tîrziu, aburind sau îngheţate, prin conductele de alimentare a celulei.

Dacă vrea să facă dragoste, acelaşi fenomen proiectează în spaţiu undele dorinţei sale, care întîlnesc acolo undele asemănătoare ale unei femei aflate în aceeaşi situaţie. Şi fără să se stinghereasc㠄, fără să se cunoască, fără efort, îşi iau împreună plăcerea.

Asta îngăduie celor urîţi şi femeilor bătrîne bucurii pe care civilizaţiile precedente li le refuzau.

Am prelungit foarte mult viaţa omenească, dar n-am găsit încă mijlocul de a păstra tinereţea omului. Şi dacă tinerii şi adolescenţii se plimbă goi, în toată strălucirea frumuseţii lor, femeile la optsprezece ani şi bărbaţii la douăzeci şi cinci de ani îmbracă largul veşmînt pe care nu-l vor mai părăsi niciodată şi sub care chipul şi trupul lor vor putea să îmbătrînească şi să se zbîrcească fără să ofenseze pudoarea. La vîrsta aceasta, fiecare se căsătoreşte pentru a avea, timp de zece ani, un copil pe an. După aceea nu mai e îngăduit decît amorul telepatic.

Cu toate spectacolele pe care cinematograful total i le furnizează la domiciliu, spectacole în relief şi în culori, mirositoare şi senzoriale, de o infinită varietate şi mereu reînnoite, cu toată biblioteca electrică îngăduindu-i să citească, pe ecranul de buzunar sau de apartament, textul tuturor cărţilor din lume, cu toată televiziunea care-i îngăduie să-şi poarte privirea prin întregul univers fără să se mişte de acasă, omul modern se plictiseşte. O nostalgie tainică îl mistuie. Unii gînditori pretind că el regretă vremea în care era strivit de sclavia muncii şi mai îndura pe deasupra şi boala, războaiele, dramele pasionale, teama de ziua de mîine şi umilinţa ignoranţei. Vremea în care trebuia să lupte pentru a trăi, să se deplaseze pentru a vedea lumea, să se mişte pentru a face dragoste.

Din fericire, pentru oamenii atinşi de acest spleen a fost pus la punct somnul prelungit. Mulţi cetăţeni profită de el. De fapt, aproape toată populaţia Pămîntului, neavînd nimic de făcut, doarme treizeci de zile pe lună. În timpul acestui somn, corpul omenesc e scăldat de unde care îl hrănesc şi distrug toxinele. Aceleaşi unde împiedică visele. Somnul nostru este cu adevărat un repaos complet. Personal, n-am recurs prea des la el. Mă pasionează călătoriile. Datorită celor o sută douăzeci de grame de putere, posed un aparat de explorare care nu

are în mod practic alte limite în afara celor ale timpului. Petrec lungi ceasuri în faţa ecranului său. El îmi poartă privirea pretutindeni unde doresc, pe Pămînt şi în afara lui, pe planetele sistemului nostru solar şi dincolo de el. Am explorat încetul cu încetul tot ceea ce era în bătaia undelor mele. Peste trei săptămîni voi primi o emisiune trimisă de mine acum patruzeci de ani către o planetă dintr-un sistem solar situat la douăzeci de ani-lumină de globul nostru. Asta înseamnă că undele emise de aparatul meu, călătorind cu 300 000 de kilometri pe secundă, au avut nevoie de douăzeci de ani ca să ajungă la ţintă şi sînt de douăzeci de ani pe drumul de întoarcere, ca să-mi aducă imaginea a ceea ce au văzut. Voi înregistra totul pe un film şi voi da o copie Institutului Central de Cercetări, care pregăteşte cu grijă, meticulos, cucerirea Universului de către om. În ritmul de zece naşteri pe cuplu şi mortalitatea fiind practic nulă înainte de trei sute de ani, omenirea se înmulţeşte în mod prodigios. Pămîntul nu-i mai ajunge demult. Am cucerit mai întîi Luna, apoi Marte şi Venus, planetele cele mai apropiate de a noastră. Este fără îndoială cea mai prodigioasă consecinţă a descoperirii dezintegrării atomice. Această descoperire i-a dat în sfîrşit omului o sursă de energie destul de puternică pentru a-i permite să se smulgă oribilei gravitaţii care, de la începuturile creaţiunii, îl ţinea lipit de Pămînt. Astăzi nu mai sîntem fixaţi de acest grăunte de nisip. Am reîncălzit Luna. I-am creat o atmosferă, i-am nivelat munţii şi i-am astupat abisurile. Şi locuim pe ea. Cît despre Marte şi Venus, a trebuit să distrugem, înainte de a le aborda, fauna şi flora indigenă, apoi, prin proiecţia unor forţe dirijate, să le modificăm viteza de rotaţie pentru a crea la suprafaţa lor o gravitaţie identică cu aceea care domneşte pe globul nostru. Ne-am instalat în sfîrşit acolo, după ce le-am reglat temperatura şi atmosfera. Toate astea s-au făcut fără osteneală. Cîţiva oameni şi maşini minunate au executat lucrările. Era un joc de copii. Nenumărate vehicule interplanetare brăzdează eterul. Curînd întregul sistem solar îl va primi pe om şi va deveni, la rîndul său, prea strîmt. Atunci nepoţii noştri vor porni spre sorii învecinaţi. Creatura dumnezeiască, plecată de pe acest grăunte de praf în Univers, va cuceri spaţiul infinit. Puterea ei nu mai cunoaşte margini. Şi dacă, peste miliarde de secole, cerul nu va mai avea pămînturi pentru neamul oamenilor, aceştia vor fi în măsură să creeze lumi noi. Într-adevăr, dacă strămoşii noştri au găsit mijlocul de a transforma materia în energie, noi sîntem

pe punctul de a transforma energia în materie şi urmaşii noştri îndepărtaţi, moştenitori ai prodigioasei noastre ştiinţe, reîncepînd opera divină, vor putea să facă să ţîşnească din neant Lumile de care vor avea nevoie.

III

Jurnalul nepotului precedentului

O mie de ani mai tîrziu

Stupefacţie ! Un groaznic mesaj vine să-i trezească pe oamenii de pe Pămînt din dulcele somn în care erau cufundaţi de zece ani. Colonia umană de pe planeta Pluton s-a declarat independentă şi se revoltă împotriva legilor umanităţii. Toate comunicaţiile interplanetare sînt întrerupte. Oamenii de pe Pluton, sub conducerea unui şef păros numit Orfeu, vor să se retragă din cursa omenirii spre progres. Orfeu spune că am privit destul înainte şi că el vrea să privească înapoi, că renunţă la civilizaţie şi la plictiseala ei ucigătoare şi că vrea să reînceapă să transpire şi să semene grîu !.

Grozăvie ! Acest om a antrenat în nebunia sa cele şase sute de miliarde de oameni care-i populează planeta. El spune că dacă nu e lăsat să trăiască viaţa care-i place, Pluton îşi va cuceri libertatea prin război.

Toţi oamenii de pe Pămînt au fost mobilizaţi imediat pe loc. Ei vor trebui să furnizeze în fiecare zi zece minute de muncă.

. . . . . .

Nou mesaj. Nebunia se întinde. Luna se solidarizează cu Pluton, ca şi Marte şi Uranus. Dar Saturn, Venus şi Jupiter sînt cu noi. Uzinele noastre de suprafaţă fabrică în mare grabă arme fulger. Trebuie mai întîi să facem faţă pericolului imediat, să distrugem acest cancer din coasta noastră : Luna. Sînt mobilizaţi toţi oamenii din sistemul solar. Enorme fuzee dezintegratoare sînt aţintite către planetele duşmane. Dar nu e încă pierdută orice speranţă. Se negociază. Nu e încă războiul...

. . . . . .

Gata. Războiul a izbucnit. Ca măsură de apărare, am atacat cei dintîi. Dar fuzeele noastre n-au ajuns pînă la Lună. Sistemul lunar de apărare prin unde le-a făcut să explodeze în eter, la o distanţă la care nu erau primejdioase. Luna a replicat imediat; ne-am apărat în acelaşi fel. O stranie exaltare mă cuprinde, o adorabilă emoţie îmi tulbură inima ale cărei bătăi nu le simţisem niciodată; mi-e frică şi vreau să învingem. Tremur şi urăsc. Sînt un om.

Toate aparatele noastre personale de sursă de energie trebuie să fie branşate douăzeci de ore pe zi la marele colector, pentru a furniza uzinelor de război surplusul de putere de care au nevoie. În timpul acestor douăzeci de ore sîntem lipsiţi de orice, universul nostru personal e în întregime oprit, nici unul dintre aparatele casnice nu funcţionează.

Începînd de mîine, uzinele de hrană nu vor mai fabrica decît un singur fel, care va fi distribuit la ore fixe. Acceptăm cu eroism aceste reacţii. E pentru victorie! Trăiască Pămîntul!

. . . . . .

Conflictul a devenit general. În timpul scurt în care pot să dispun de aparatul meu de televiziune, parcurg din ochi eterul care oferă straniul spectacol al exploziei fuzeelor. Nici una nu şi-a atins încă ţinta. Ele explodează în drum, îndată ce se lovesc de unde. În întunericul vidului infinit, ele fac să se nască constelaţii fugitive şi multicolore. Este un minunat balet de lumină şi de culori. Dar răbdare! Punem la punct o fuzee împotriva căreia nu va exista nici o putinţă de apărare. Luna şi aliaţii ei infernali vor face curînd cunoştinţă cu ea.

. . . . . .

Oroare! Oroare! Oroare! Pluton ne-a luat-o înainte! Rînjind şi triumfînd, Orfeu ne-a anunţat că a trimis către Pămînt o fuzee încărcată cu o sută de milioane de tone de materie dezintegrabilă şi prevăzută cu un dispozitiv care va străpunge toate sistemele de apărare. Dacă nu ne-a mînţit, întreg Pămîntul va sări în aer. Luna va dispare şi ea cu acest prilej, dar va fi o slabă consolare pentru noi. Cît despre Orfeu, puţin îi pasă de aliata lui!

. . . . . .

Aflînd despre plecarea fuzeei care-i va fi fatală, ca şi nouă, Luna a denunţat alianţa şi a trecut în tabăra noastră. Asta nu schimbă lucrurile prea mult. Din fericire, am ştiut să ripostăm altfel. Printr-o prodigioasă concentrare a tuturor forţelor Pămîntului, am putut, dacă nu să oprim

fuzeea sau să o facem să explodeze, cel puțin să o abatem din drum. Ea a intrat în sfera de atracție a Soarelui și se îndreaptă implacabil spre el. În minutele care vor urma se va hotărî soarta lumii. Sau Soarele va absorbi fuzeea ca pe o simplă scînteie, sau ea va provoca explozia totală a astrului nostru central. În această a doua ipostază, întregul sistem solar se va dezintegra ca un simplu atom și va face să explodeze sistemele solare vecine, prin reacție în lanț. Universul întreg! infinitul! Dumnezeu el însuși! totul e amenințat să dispară într-o flacără înspăimîntătoare, de neînchipuit. Omul e acela care va fi voit-o. Mi-e teamă. Sînt mîndru că sînt om.

Laitmotivul „ucenicului vrăjitor" va deveni obsedant în literatura de anticipație occidentală, atingînd însă rareori accentele tulburătoare ale acestei povestiri. Stăpîn pe arta compoziției, Barjavel elaborează un crescendo savant, întrerupt brutal de prăbușirea din partea a treia. Tabloului mirific al viitorului i se suprapune perspectiva distrugerii întregului univers. Relatarea calmă e înlocuită cu gîfîitul precipitat al condamnatului la moarte.

Este Barjavel un autor pesimist? Crede el cu adevărat că după o epocă de stearpă strălucire Pămîntul va dispare „într-o flacără înspăimîntătoare, de neînchipuit"?

Partizanii unei asemenea interpretări vor folosi, fără îndoială, răspunsul scriitorului la ancheta întreprinsă în anul 1954 de ziarul L'Espoir de Nice, *sub titlul* Cîțiva francezi vă vorbesc despre secolul al XXI-lea. *Amplificînd un pasaj din* Binecuvîntat fie atomul, *Barjavel descrie orașul subteran al viitorului, înzestrat cu toate roadele progresului tehnico-științific, de la uzinele de hrană sintetică pînă la astronave și trăind într-o stare de alertă perpetuă, gata „să se închidă asupra lui însuși și să nu mai lase să pătrundă un fir de praf, un atom de gaz". Dar atîta vreme cît sursele încordării și suspiciunii nu vor fi lichidate, astfel de imagini vor exprima protestul rațiunii față de perspectivele sumbre care o stînjenesc în exercitarea funcțiilor sale pozitive. Căci Barjavel nu se numără în nici un caz printre fabricanții de angoase și senzații tari pentru nervii tociți ai consumatorilor de literatură evazionistă.*

Autor de scenarii și dialoguri cinematografice, Barjavel se arată interesat de viitorul celei de-a șaptea arte. „Filmele de mîine vor fi mari

ca niște catedrale, scrie el în răspunsul la ancheta amintită mai sus. Culoarea, relieful, stereofonia, televiziunea, mirosurile, toate acestea vor fi înmănuncheate în «cinema total». La domiciliu sau în săli imense cuprinzînd 10 000 de persoane (...) cinematograful total, prizonier o clipă al postului receptor și al ecranului, va evada pentru a se plimba în apartament sau în spațiu. Spectatorul bine instalat în fotoliul său pneumatic, cu spătar înclinat, va vedea imaginea virtuală proiectată la picioarele sale, pe covor sau pe cîmpia mesei, sau undeva în aer, între parchet și plafon. La cel mai mic incident, imaginea va traversa pereții, va pătrunde la vecin. Posturile vor lăsa să le scape imagini și forme. Un oarecare, trecînd pe stradă, va vedea deodată ivindu-se lîngă el forma materială a unei pin-up *sociale sau a unui gangster antisocial la pîndă...“ Aceste previziuni și altele asemănătoare figurează și în eseul intitulat de scriitor* Cinema total.

Opera anticipatoare a lui Barjavel * *rămîne fidelă unei tradiții care și-a încorporat influențe devenite și ele tradiționale, cum ar fi aceea a lui Wells. Începînd din al șaselea deceniu al secolului nostru, Franța este însă literalmente invadată de* science-fiction-*ul american. Editurile mari și mici publică zeci și sute de titluri în serii speciale* (Raftul fantastic, Prezența viitorului, Anticipație, Seria 2000 *etc.). Apar ediții franceze ale unor reviste lunare* (Galaxy-science-fiction *și* Fiction — the magazine of fantasy and science-fiction).

*Pe creasta acestui val strălucesc unele lucrări remarcabile ale lui Ray Bradbury, Isaac Asimov, A. E. Van Vogt, Murray Leinster, Poul Anderson și ale altor scriitori talentați. Există însă și o mare cantitate de maculatură, care atentează la bunul simț și la bunul gust al cititorului. Importată împreună cu numele ei edificator (*space-opera, *opera spațiului), ea este definită astfel de Kingsley Amis : „În opera spațiului, Marte ia locul Arizonei, cu mici schimbări în aspectul naturii înconjurătoare ; eroul nu ucide cu un colt cu șase focuri, ci cu un dezintegrator atomic ; bandiții sînt înlocuiți de extratereștri rău intenționați care le seamănă întru totul, dar au pielea verde și, poate, un al șaselea deget. Indienii înșiși sînt prezenți, dar transformați într-un eșantion revăzut și corijat a ceea ce este tehnicește cunoscut ca monstrul cu ochi de cărăbuș*

* *...care este și autorul unor cărți de altă factură, ca* Tarendol, Zi de foc *etc.*

sau, mai simplu, după inițiale, M.O.C., potrivit legii psihologice după care noțiunile folosite în mod frecvent vor suferi o prescurtare" (4).

Reacția la această invazie a fost diferențiată. Ispitiți de succesul de librărie al tuturor cărților care beneficiau de eticheta magică science-fiction, o serie de pseudoliterați au început să confecționeze lucrări pe calapodul operei spațiului, stîrnind critici îndreptățite: „Statele Unite n-au decît să confunde cucerirea Lumii cu aceea a Far-West-ului... Dar Franța le-a urmat erorile: în locul unei inițieri în imaginile și în epopeea spațiului, avem, ca și la pretențioșii noștri protectori, un spațiu cucerit, în care oameni de afaceri și oameni de acțiune își dispută de pe acum zonele de influență. Confuzie între explorarea universului și prospectarea petrolului... Toate astea în astronave, navigînd grație surîsului unei fete excitante. Pe deasupra, ca și în S.U.A., formula cărții ieftine, scrise de un meșteșugar, sub o copertă stupidă. Cît despre «știință», pentru că acest cuvînt subzistă în definiția genului, un absolvent al secției latină-greacă moare de rîs" (1). Din păcate, R. M. Albérès, autorul acestor rînduri publicate în anul 1957, pare să cunoască numai lucrările care convin demonstrației sale. Or literatura de anticipație franceză înregistrase încă de pe atunci succese incontestabile, grefînd influența pozitivă a noilor maeștri pe trunchiul viguros al unei tradiții seculare.

Ce are comun, de pildă, romanul lui FRANCIS CARSAC Robinsonii Cosmosului *(1955)* cu lucrările incriminate de Albérès? Istoria acestei colectivități umane ajunse incidental pe o altă planetă este istoria efortului de adaptare la condițiile unei naturi ostile și de conviețuire cu o stranie rasă de făpturi inteligente. Autorul nu escamotează conflictele inerente unei asemenea antreprize. Robinsonii de pe Tellus sînt purtătorii unor concepții diferite, care-i împing pînă în preajma războiului intestin. Dar, pînă la urmă, pasiunile și prejudecățile cedează în fața comandamentelor rațiunii — așa cum ar trebui să se petreacă lucrurile și pe Pămînt, demonstrează implicit Carsac.*

Savantul specializat în preistorie, care se ascunde sub acest pseudonim, tratează tema contactului între civilizații și dintr-un unghi de vedere mai inedit, într-o povestire apărută în anul 1954.

* *Editura tineretului, 1964 (n. r.)*

PETE DE RUGINĂ

O aruncătură de ochi asupra spectrografelor înregistratoare îi arătă lui Hsurt că numai planeta a treia îi oferea o oarecare şansă de a supravieţui : oxigen, vapori de apă, bioxid de carbon, în proporţii puţin diferite de cele din atît de îndepărtata lume a lui Hoor... A doua şi a patra aveau şi ele o atmosferă, dar irespirabilă sau prea rarefiată. Problema locuirii pe planetele exterioare uriaşe nici nu se punea măcar...

Detectoarele neindicînd prezenţa vreunei alte astronave în Spaţiu, Hsurt putea să aterizeze în voie. Hotărît, el îndreptă prova lui *Sinkan* către această planetă a treia. Ea creştea acum pe ecrane, părînd că se precipită în întîmpinarea lui. Degetele lungi şi suple ale lui Hsurt dansară pe claviatura de comandă. Încet, viteza se micşoră. Astronava vibră sub mîngîierea unei atmosfere străine, apoi se imobiliză. Departe sub ea, în spate, o enormă pată albă cobora de la pol pînă la latitudinile joase, mascînd relieful solului. În dreapta, masa întunecată a unui ocean. În stînga, munţi înalţi, din care curgea o altă masă albă, mai mică. Hsurt nu avu nici o ezitare în legătură cu natura acestor mase de gheaţă. Această lume trebuia să fie foarte rece.

Ezită o clipă. Îi rămăsese destulă materie fisionabilă pentru a ajunge într-un alt sistem stelar, dar dacă acolo nu se aflau planete bune de locuit, asta ar fi însemnat sfîrşitul. Aici, mai spre sud, strălucea o mare liberă de gheţuri. Planeta era destul de mare pentru ca scoarţa ei să conţină elemente grele. *Sinkan* fiind o astronavă-laborator, Hsurt ar fi putut să le extragă şi, poate, cum dejucase urmărirea crucişătoarelor Imperiului, să revină pe Hoor pentru a reîncepe lupta.

Să reînceapă lupta ! Asta putea să pară o utopie. Singur, aflat la o distanţă imensă de prietenii săi — mai erau ei oare măcar vii ? — avînd ca flotă doar o astronavă de explorare, rapidă, desigur, dar înzestrată cu un armament foarte slab ! Se gîndi cu amărăciune la ultima lui trecere în revistă, la miile de astronave de luptă, crucişătoare, cercetaşi, în rînduri atît de strînse încît aruncau o umbră asupra lui Hoor ! El, Hsurt, şef suprem al flotelor imperiale, care plătise cu postul său şi ar fi plătit, fără îndoială, cu viaţa fidelitatea faţă de dinastia Tson. Totuşi, dacă ar putea reveni... În flotă existau încă, desigur, ofiţeri credincioşi. Şi acum, cînd împăratul fusese asasinat împreună cu întreaga sa fa-

milie, nu exista nici un motiv ca el să nu se instaleze la rîndul său pe tron. Dinastia Hsurt... Un mic surîs îi ridică puțin colțul buzelor.

Dar trebuia să acționeze. Imperialii aveau să treacă probabil prin sită planetă după planetă. El era prea popular ca să nu reprezinte o primejdie latentă pentru uzurpator. Trebuia să aterizeze, să ascundă astronava și mai ales, pînă ce va fi sigur că a scăpat de urmăritori, să oprească toate motoarele de bord. Cîmpurile antigravifice distorsionau Spațiul și puteau fi reperate aproape de la aceeași depărtare ca și tensorii hiperspațiali. Manevrînd reglajul ecranului, el exploră suprafața planetei. Destul de departe în față se întindea o regiune tăiată de văi adînci, dincolo de munți tociți, vulcanici. I se păru o regiune propice din punct de vedere topografic și geologic.

Sinkan porni la drum cu viteză redusă.

Și deodată izbucni catastrofa. Izolatorii, prea încărcați în timpul urmăririi, plesniră. Se produse o mare scînteie violetă și astronava păru că se răstoarnă sub el. Cădea. Aruncat peste tabloul de bord, Hsurt pierdu secunde prețioase. Solul urca în plină viteză, un șuierat se înălța și deveni deodată foarte ascuțit. Cu disperare, el căută maneta motoarelor chimice.

Izbuti să frîneze căderea, dar nu s-o oprească. *Sinkan* atinse pămîntul pieziș, pe o pantă abruptă, se rostogoli, masă ciopîrțită de plăci și drugi de metal și se propti într-o stîncă.

Hsurt rămase o clipă în nesimțire. Îndată ce știuse că prăbușirea e inevitabilă, el declanșase dispozitivul antișoc, reducînd considerabil gravitatea în camera de control și făcînd ca propria sa inerție să devină neglijabilă. Dar violența contactului cu solul fu atît de mare, încît se zdrobi aproape de perete. Fu readus în simțiri de o senzație de căldură. Astronava ardea ! Din fericire, rezervoarele fuzeelor chimice erau situate departe de camera de control, la celălalt capăt al astronavei. Se ridică cu greu. Primejdia nu era imediată. Apăsă fără speranță butonul de comandă al extinctoarelor și nu fu surprins văzînd că ele nu funcționează Cu toată durerea pe care i-o pricinuiau numeroasele lovituri, el se agită, împachetînd într-o ușoară pînză sintetică alimente, haine, arme. Ezită un moment cînd trebui să aleagă între acestea din urmă : dezintegratorul era mai puternic, dar greu și împovărător, iar numărul încărcăturilor sale era limitat. Luă două fulgerătoare ușoare. Existau puține șanse ca partea din față a lui *Sinkan* să fie distrusă de foc și putea să se întoarcă oricînd...

În timp ce lucra astfel, cu calmul pe care-l datora antrenamentului la primejdie, rod al unei vieți aventuroase în slujba ultimului împărat, simți o vagă neliniște, impresia că, în această catastrofă, era ceva anormal. Lămurirea veni cu brutalitate : aerul avea iz de metal încins și de fum, dar lipsea mirosul acid al tirstului. Tirstul, ale cărui rezervoare erau situate în partea din față, trebuind să fie spintecate și golite de un dispozitiv automat cu mult înaintea prăbușirii, chiar în clipa în care erau folosite fuzeele chimice de siguranță. Tirstul, instabil la temperaturi înalte, care se găsea încă în rezervoare și care, comprimat, era un exploziv puternic ! Astronava avea să sară în aer dintr-o clipă într-alta !

Se năpusti către camera-ecluză, se pomeni în fața învelișului sfîrtecat, sări prin spărtură. Alergă fără să privească înapoi, printr-un labirint de blocuri granitice, așteptîndu-se să fie ridicat în văzduh de suflul exploziei. Își aruncă balotul după o stîncă, mai goni cîteva clipe, se azvîrli pe burtă sub o ieșitură. Un zgomot de tunet, o lumină orbitoare, o ploaie de oțel și de granit... După cîteva minute, se ridică. Acolo unde fusese astronava nu mai era decît un crater.

Se înapoie pe urma pașilor săi, își luă balotul, se așeză și contemplă peisajul : o largă vale granitică, aproape fără viață în afara cîtorva copaci piperniciți, în fund. Era frig și își îmbrăcă peste costumul de bord o tunică groasă. Soarele coborîse mult, atingînd aproape linia crestei, la vest. Cerul era limpede și noaptea avea să fie fără îndoială foarte rece. Nu mai avea timp să caute un culcuș. Se întoarse la ieșitura care-l apărase de sfărîmături ; acolo își va petrece cel puțin noaptea, oarecum la adăpost.

Se făcu întuneric. Pe cer se aprinseră stelele, altele decît cele atît de familiare pe care le vedea de pe terasa casei sale de pe Hoor. Căută îndepărtatul soare care-i lumina planeta natală, dar nu era vizibil la această latitudine. De altfel, la ce bun ? Fusese inginer înaintea fulgerătoarei sale cariere militare și știa prea bine că construirea unei astronave cerea o tehnologie foarte avansată. Or, pe această planetă nu văzuse nimic care să semene cu un oraș sau măcar cu un sat. Poate că nici nu era locuită de o formă de viață rațională. Desigur, cunoștea cazul Rhenilor de pe Stenor, care trăiau sub scoarța planetei lor și fuseseră atît de greu de învins, uzinele lor fiind aproape invulnerabile la bombardamente. Dar probabilitatea de a găsi a doua oară o civilizație atît de deosebită era nulă.

Dormi înfăşurat într-o cuvertură, cu un fulgerător la îndemînă. Nimic nu-i tulbură somnul. Dimineaţa porni spre sud-est.

Merse mai multe zile. Încet, peisajul se schimbă, granitul fu înlocuit de calcar. Traversă platouri pustii, aride. Vîntul sufla liber, încovoind rarii copaci rahitici. Nici urmă de viaţă, în afara unor forme aeriene, foarte sus, în afara bătăii fulgerătorului. Asta nu-l nelinişti : avea hrană concentrată pentru multă vreme. Dar suferea de frig şi dormea lîngă focuri sărace de mărăcini. Apoi solul începu să coboare, copacii se înmulţiră, calcarul fu crestat de văi adînci, cu povîrnişuri abrupte. Apăru şi viaţa animală : creaturi subţiri şi furişate, mici de stat, apoi turme de patrupede uriaşe. Într-o seară, în timp ce căuta o stîncă sub care să-şi petreacă noaptea, văzu ceea ce i se păru a fi, la început, specia inteligentă a planetei.

Erau enorme patrupede păroase, care se mişcau cu siguranţa pe care o dă conştiinţa forţei. Mîncau frunzele copacilor şi ierburile nu direct cu gura, ci culegîndu-le cu un membru lung care pornea din capul lor. Hsurt hotărî că ele aveau tot ceea ce e necesar unei rase inteligente, dispunînd de o unealtă de apucat. Dar cînd încercă să intre în comunicaţie telepatică cu ele, nu primi decît impresii confuze. De loc stupide, aceste făpturi nu îndeplineau totuşi condiţiile necesare unei specii dominante. Memoria lor era bună, simţurile destul de ascuţite, dar nu gîndeau decît prin imagini şi erau lipsite de capacitatea de abstractizare. Hsurt încetă orice încercare de comunicare şi îşi urmă drumul.

Într-o zi, sub un adăpost, găsi urme de foc şi, împrăştiate, cîteva oase sfărîmate şi cîteva bucăţi de rocă dură prelucrată. În această lume exista deci o rasă inteligentă, capabilă să facă focul şi să confecţioneze unelte. Cu toate că nu se pricepea de loc la arheologie, ştia că pe Hoor utilizarea pietrei precedase cu mult folosirea metalelor. Dacă exista o rasă inteligentă, trebuia să fie încă la vîrsta copilăriei. Se simţi totuşi îmbărbătat la gîndul că nu e singur.

Dimineaţa fu nevoit să utilizeze pentru prima oară fulgerătorul — şi o făcu cu părere de rău. În timp ce-şi împacheta lucrurile, lîngă focul stins, un răget îl făcu să tresară : un animal magnific se afla la cîţiva metri de el, ghemuit pentru salt. Coama-i neagră acoperea în parte părul roşcat de pe trup, dinţii albi şi ascuţiţi luceau în gura întredeschisă. Cu toate că se deosebeau foarte mult de ele, îi aminti lui Hsurt cele mai magnifice fiare de pe Hoor, rassutuşii care, pe jumătate sălbatici, rătăceau în imensele parcuri ale Palatului Imperial. Această forţă

mîndră şi distructivă era un lucru pe care el, Cuceritorul, putea să-l înţeleagă !... Reduse la minimum fascicolul mortal al fulgerătorului ca să nu mînjească blana.

Urmele vieţii raţionale se înmulţiseră. Într-o zi, Hsurt ajunse la un foc stins de curînd : cenuşa era încă fierbinte. Cu toate că n-avea nici o idee despre forma pe care o luase raţiunea pe această planetă, el ştiu, după urme, că era vorba de un mic număr de fiinţe. Găsi un obiect spart şi îl examină : un vîrf de rocă tare, neagră, cioplită cu fineţe, care avusese probabil un mîner pentru a fi folosită ca armă de împuns sau de aruncat. Din adîncul memoriei sale urcă o amintire : chipul prelung al lui Tesir, dascălul din vremea copilăriei. „...pe toate planetele pe care noi, hoorienii, le cunoaştem, rasele dominante au fost încă de la apariţia lor războinice şi agresive. Noi înşine am avut un trecut de noroi şi de sînge şi pacea domneşte de-a pururi numai de la întemeierea Imperiului..." Candid profesor ! Dacă ar fi ştiut pe ce masă de noroi şi sînge se menţinea Imperiul !

Ridică din umerii masivi. De acum înainte, filozofia istoriei avea prea puţină importanţă pentru el. Problema era de a stabili contactul cu această rasă dominantă, de a se face acceptat de ea. Bineînţeles, ar fi putut să meargă drept asupra unui trib, să trăsnească doi sau trei din membrii lui, să se lase adorat şi temut ca un zeu. Dar această soluţie îi repugna. El, care spulberase planete întregi, simţea acum dezgustul de a nimici. Şi cine e mai izolat, mai singur decît un zeu ?

Întîmplarea îl sluji. A doua zi, ajungînd în vîrful unei coline, văzu fiinţele. Erau zece bipezi, împrăştiaţi, hărţuind o bestie enormă, cu nas cornut, cu peri lungi, bruni. La început, nu fură decît siluete în ierburi, departe. Apoi vînătoarea se apropie. Fiinţele, uimitor de agile, se învîrteau în jurul animalului pînă ce acesta pornea în urmărirea uneia dintre ele. Cînd să fie ajunsă, ea se dădea în lături şi o alta, atingînd aproape nasul animalului, îi lua locul. Apoi Hsurt putu să le vadă chipul şi rămase cu gura căscată.

— Pe Imperiu ! Sînt aproape ca noi !

Deznodămîntul era aproape. Cea mai înaltă dintre fiinţe atinse uşor botul animalului care porni după ea, părăsind-o pe cea urmărită pînă atunci. În clipa în care cornul aplecat era gata s-o străpungă, fiinţa sări. Se auzi un trosnet de crengi rupte şi animalul dispăru.

Ascuns în dosul unui tufiş, Hsurt admiră stratagema. Instinctul său de vînător se trezise. Treaba fusese făcută cu pricepere. Acum, fiinţele

aruncau în groapă bucăţi de stîncă, lănci, săgeţi. Deodată, una dintre ele scoase un ţipăt de spaimă : o masă enormă se năpustise de după un pîlc de copaci. Hsurt recunoscu unul dintre animalele pe care le întîlnise. Venea gonind cu trompa întinsă înainte. Fiinţele se împrăştiară. Dar, spre deosebire de bestia care zăcea moartă în groapă, el refuză să-şi părăsească victima aleasă. Distanţa pînă la fiinţa pe care o urmărea, cea mai înaltă, se micşora. Trompa se ridică.

Fulgerătorul trasă o rază subţire albastră în văzduh. Mamutul se rostogoli la pămînt, secerat în plină cursă. Fiinţa mai făcu cîţiva paşi şi se opri, clătinîndu-se. Hsurt se ridică în picioare.

Se priviră cîteva clipe în tăcere. Simţul telepatic al lui Hsurt percepu un amestec de bucurie, uimire şi spaimă. Fiinţa scoase un strigăt de chemare şi celelalte se aşezară lîngă ea, cu armele pregătite. Toate, în afara căpeteniei, erau mai mici decît hoorianul. Se deosebeau în chip ciudat între ele. Un păr întunecat le acoperea partea de jos a feţei, pletele lor lungi erau strînse într-un coc la ceafă. Dar în vreme ce căpetenia avea o frunte înaltă şi dreaptă, multe din celelalte fiinţe aveau fruntea piezişă şi ochii adăpostiţi de arcade proeminente.

„O rasă pe cale de mutaţie", gîndi Hsurt. Decis să profite la maximum de şansa nesperată care i se oferea, îndreptă din nou fulgerătorul spre mamut. Carnea sfîrîi, se carboniză. Fiinţele se priviră, scoaseră un lung strigăt, se prosternară în faţa lui. Hsurt ridică amîndouă braţele în semn de pace.

II

Focul trosnea în adăpost şi fumul, luat de vînt, se abătea asupra boltei, lăsînd o dungă negricioasă pe stîncă. Înţepa la ochi şi totuşi era bine aşa, întins pe blană în lumina jucăuşă. Afară, pe povîrniş, străjile se strigau din timp în timp. De cînd îl aveau cu ei pe Stăpînul Trăsnetului, membrii tribului ar fi suprimat cu multă plăcere straja. Dar Hrook, actualul şef — şi înaintea lui Ero — vedea în asta un mijloc cotidian de a-şi asigura autoritatea. Hsurt îl aproba. Viaţa era aspră şi plină de ameninţări pe această planetă şi cine se lăsa cuprins de o înşelătoare senzaţie de siguranţă nu trăia multă vreme.

Datorită prezenţei lui, tribul devenise puternic şi temut. Rudimentele de igienă pe care le introdusese — ca de pildă aruncarea afară din adăpost a oaselor şi resturilor de mîncare — avuseseră drept rezultat o creştere rapidă a populaţiei şi acum clanurile, numărînd odinioară cincizeci de indivizi, se triplaseră. Mutanţii — mai înalţi, cu fruntea dreaptă — se înmulţeau continuu, mai repede ca în triburile vecine unde, mai fragili, mureau în masă în copilărie. Dar în toate grupurile răspîndite de-a lungul văilor, industria era încă simţitor aceeaşi, doar puţin mai perfecţionată în tribul lui Hsurt.

El nu încerca să o îmbunătăţească şi, de altfel, probabil că n-ar fi fost în stare. Între puternica tehnică atomică a planetei sale natale şi aceşti primitivi era o prăpastie prea adîncă. Hsurt n-avea decît cunoştinţe foarte vagi în legătură cu trecutul propriei sale planete, lipsindu-i totdeauna răgazul pentru a studia arheologia. Ştia că şi rasa sa începuse cu o vîrstă de piatră şi asta era tot. Neputînd, din lipsă de mijloace, să recreeze metalurgia, neputînd, din lipsă de cunoştinţe precise, să-şi facă gazdele să treacă mai repede peste etape, se mulţumea să încerce să le lărgească concepţia despre lume, să îndulcească moravurile prea aspre — chiar pentru el, Cuceritorul — să le rafineze limbajul. Desigur, nu aşa se purtau eroii civilizatori în povestirile ştiinţifico-fantastice care-i încîntaseră copilăria şi nu aşa operau membrii Serviciului Provinciilor Îndepărtate ale Imperiului. Dar ei aveau materialul necesar. Ah, dacă n-ar fi făcut explozie astronava !... Oricum, nu era uşor să ajuţi un popor să progreseze. Încercase, fără succes, să introducă olăritul. Vînătorii preferaseră burdufurile lor oalelor lui fragile şi diforme. Îşi abandonase încercările.

Ţinînd seama de toate, civilizaţia acestor fiinţe era bine adaptată la mediul lor. Şireteniile lor de vînătoare, metodele lor de a descoperi, urmări şi doborî vînatul ar fi făcut să roşească de ruşine şi să pălească de invidie Cercul Imperial al Vînătorilor, acolo, pe Hoor. După ce te obişnuiai cu culoarea aproape alburie a pielii, atît de deosebită de roşul bogat al hoorienilor, rasa era destul de frumoasă, mai ales bărbaţii. Inteligenţa lor era vie, cu toate că brută. Unii, ca şeful Hrook, aveau capacităţi de abstractizare care-l surprinseseră pe Hsurt. Visător, el se întreba la ce punct vor ajunge după treizeci sau patruzeci de mii de rotaţii ale planetei în jurul astrului său. Nu exista nici un motiv să creadă că nu vor fi în stare să cucerească şi ei, la rîndul lor, cerul. Imperiul de pe Hoor nu fusese primul. El se ridicase pe ruinele celui al oamenilor-

insecte de pe Trxii care, şi el... Poate că într-o zi vor fi pe această planetă cetăţi trufaşe, legate cu îndepărtatele stele printr-o întreagă flotă de astronave.

O atingere uşoară îl făcu să se ridice într-un cot. Tsera, soţia lui, se strecură lîngă el. Soţia lui... diferenţele anatomice între cele două rase erau neînsemnate, dar Hsurt ştia că nu va avea niciodată copii: diferenţa genetică era reală... Femeia spuse:

— Hrook întreabă dacă poate veni să te vadă.

— Nu, am să mă duc eu la el.

Hsurt păstra cu grijă un anumit echilibru al precăderii, deranjîndu-se în persoană, din cînd în cînd, de ajuns ca să nu-l irite pe şef, nu într-atît încît să-şi piardă prestigiul de zeu coborît pe pămînt. Din tot tribul, numai şeful şi Tsera ştiau că el nu era un duh întrupat, ci un semen de-al lor, venit dintr-o stea îndepărtată. El se întreba deseori, de altfel, dacă pentru ei era vreo deosebire. Ceilalţi îl iubeau şi se temeau de el totodată, privindu-l drept o făptură supranaturală şi blajină, pe care era bine însă să n-o superi. La începutul şederii sale aici existase un fel de şaman care, deşi înfricoşat, încercase să combată influenţa lui Hsurt. Într-o dimineaţă, fusese găsit mort într-o rîpă. Nimeni nu-i luase locul. Ce nevoie avea tribul de un şaman, cînd zeul era cu el?

Se ridică şi se îndreptă spre celălalt capăt al adăpostului. Lîngă cea de-a doua vatră, Fust, cioplitorul de silex, făcea răzători. Hsurt se opri şi-l privi. Cioplirea silexului îl fascina. Cîteva lovituri precise, alegerea unui unghi de izbire, o lovitură seacă: ţandăra sărea, subţire şi tăioasă. Apoi, cu un os sau un lemn rotunjit, retuşul menit să tocească vîrful prea ascuţit care ar fi tăiat pieile în timpul răzuielii, dînd totodată acestui vîrf soliditate şi o înclinare prielnică.

Cînd îl văzu venind, şeful se ridică şi-i oferi locul său de pe grămada de blănuri. Multă vreme domni tăcerea.

— Hsurt, spuse el în sfîrşit (cînd erau singuri, vorbea fără înconjur, după cum îi ceruse hoorianul), vînătorul Song a fost astăzi pînă în ţinutul tribului Ahur şi a întîlnit pe unul din războinicii lor. Acolo, către răsărit, triburile s-au pus în mişcare. Sînt multe ca o turmă de bizoni. Au nimicit clanuri întregi. Dacă ajung pînă aici, vei arunca fulgerul împotriva lor?

Hsurt ezită o clipă. Se simţea stingherit la gîndul de a interveni în destinul unei rase. Pe de altă parte, oamenii aceştia îl primiseră, regăsise în ei sentimentul fraternităţii.

— Nu trebuie să-i atacăm, spuse el în sfîrşit. Dacă triburile din răsărit cotropesc ţinutul nostru, ne vom lupta cu ele în defileul rîpelor roşii. Voi sta deasupra stîncilor, gata să arunc fulgerul dacă va fi nevoie. Dar tribul nostru este şi el puternic şi sînt sigur că nu va trebui să intervin. Ascultă, iată cum îţi vei aşeza războinicii...

Îşi expuse planul în amănunt, desenînd pe sol o hartă sumară pe care şeful o înţelese perfect, fiind antrenat de multă vreme de Hsurt să citească astfel de hărţi. O brazdă adîncă reprezenta defileul, alte brazde văile confluente! Schiţă tactica de învăluire, aceeaşi pe care o aplicase cu atîta vreme în urmă la bătălia de la Tsama cea Mare, pe Tenkor III. Numai că de astă dată dispunea de zeci de oameni şi nu de milioane!

Bătălia se desfăşură după cîteva zile şi, datorită sfaturilor lui Hsurt, se termină prin deruta cotropitorilor. Avură loc şi alte lupte. Trecu un timp îndelungat. Încet, încet, clima devenea tot mai aspră şi, primăvara, pămîntul dezgheţat curgea pe povîrnişuri. Hrook, şeful, muri într-o luptă şi Hsurt îi luă locul, cu consimţămîntul unanim al tribului. Încet, cu greu, el izbuti să îmbunătăţească condiţiile de viaţă: carnea pusă la păstrare fu mai bine afumată, pieile mai bine preparate, răniţii mai bine îngrijiţi. Dar nici o prefacere esenţială nu distingea tribul lui Hsurt de celelalte grupări care împînzeau ţinutul.

Hoorianul îmbătrînea. Pielea lui îşi pierdu culoarea purpurie, se apropie de bronzul aurit al tovarăşilor săi. Puterile lui se împuţinară. Căzu bolnav şi convalescenţa îi fu lungă. Atunci se pregăti pentru ultima sarcină pe care şi-o asumase.

Îşi desemnase succesorul: Arok, cel mai tînăr fiu al lui Hrook, înalt de stat şi ager la minte. Hsurt îşi petrecu mai multe luni învăţîndu-l ceea ce i se părea mai util, tactica militară: cum să aperi o poziţie, cum să ataci, cum să organizezi o ambuscadă. Se gîndea cu amărăciune că era cel mai bun lucru pe care putea să-l facă pentru gazdele sale, să-i înveţe să ucidă mai bine ca să supravieţuiască! Cît despre rest... Nu-şi făcea de loc iluzii. Cînd el nu va mai fi, murdăriile aveau să se îngrămădească din nou în adăpost. Ceea ce le spusese despre Univers avea să se transforme curînd, prin tradiţia orală, în legendă. Încercase să introducă scrisul. Copiii înţelegeau, erau încîntaţi, făceau din asta un joc, apoi, abia ajunşi adulţi, primiţi în casta vînătorilor, uitau totul. Şi chiar dacă n-ar fi fost aşa, aveau să se adune nenumărate rotaţii împrejurul astrului de foc înainte ca, în sfîrşit, condiţiile să devină favorabile unei civilizaţii de ştiutori de carte pe această planetă.

Totuşi, el nutrise multă vreme visul de a-i face cumva pe cei din Viitor să ştie că acolo a trăit o făptură care nu se născuse pe această planetă.

Putea să scrie el însuşi, să graveze pe piatră sau pe os caracterele complicate ale scrierii hooriene. Dar, necunoscîndu-i limba, cine ar fi fost în stare vreodată să le descifreze ? Într-o zi avu o idee : cînd era tînăr, învăţase că, în trecutul îndepărtat al lui Hoor, primele scrieri fuseseră ideografice. Da, acesta era mijlocul. Începu să adune coaste mari de bizon, să le cureţe şi începu lucrul.

Mai întîi, să arate de unde venea : o stea, simbolizată printr-un cerc radiant. Apoi astronava. În sfîrşit, planeta pe care căzuse, punct aşezat pe un cerc înconjurînd un alt cerc radiant. Dar cîte planete erau în acest sistem ? Una sau două în interiorul orbitei acesteia ? Cel puţin una, era sigur, după mişcarea corpului strălucitor pe care-l vedea seara sau dimineaţa. La exterior, şase sau opt ? De fapt, n-avea nici o importanţă, de vreme ce putea fi recunoscut un sistem solar.

Irosi multe coaste înainte de a învăţa să graveze. Petrecu mai multe zile completîndu-şi opera, urmărit de o oboseală crescîndă care, ştia, preceda cu puţin sfîrşitul celor din rasa sa. Din precauţie, descărcă fulgerătoarele şi azvîrli încărcăturile în rîu, gîndindu-se că aceste arme ar fi putut fi mai mult periculoase decît utile pentru prietenii săi. Într-o dimineaţă, venind să stea de vorbă cu el, Arok îl găsi mort, înfăşurat în cuverturile sale de piele.

Tribul fu consternat. Numai cîţiva bătrîni îşi aminteau de o vreme în care Şeful Roşu nu fusese cu ei. Se obişnuiseră să se lase în grija lui pentru orice hotărîre importantă : marile vînători, războiul, împărţirea prăzii... Şi el plecase, întorcîndu-se la steaua lui, lăsînd doar trupul pe care-l împrumutase ca să trăiască împreună cu ei.

Arok se sfătui cu bătrînii. Era cuprins de o sinceră mîhnire, dar simţea mai ales că, în noul său rol de şef, îi vor lipsi sfaturile înţelepte pe care le primea înainte. Chibzui îndelung şi, încet, încet, se născu o idee : cînd un bărbat mînca după plac carne de bizon, devenea puternic ca un bizon, în timp ce carnea de iepure laş slăbea. Or, Hsurt declarase ades că înţelepciunea lui se afla „în cap"...

Fu o masă ruşinoasă şi înfricoşată, la care luară parte şeful şi cîţiva războinici aleşi. Calota craniană rămase pe sol, lîngă peretele stîncos, alături de fulgerătoare şi de marele cuţit de oţel, pe care nimeni nu îndrăzni să le atingă. După obiceiul pe care-l instaurase

Hsurt, trupul fu îngropat departe de adăpost. Apoi, în seara care se lăsa, nemaiîndrăznind să rămînă pe meleagurile unde trăise Şeful Roşu, Hoarda porni spre Grota occidentală, mergînd spre destinul său.

. . . . . .

III

— Uitaţi-vă, domnule, cred că am găsit ceva...

— Hm ! O coastă, probabil de bizon. Dar stai... Da, e gravată... O, desenul pare prost, dar totuşi... La baza Perigordianului I ! Dacă nu mă înşel, va fi cea mai veche gravură cunoscută. Uite, e un peşte. Apropiaţi-vă, tinerilor ! Vedeţi forma fuziformă, înotătoarele, înotătoarea caudală bifurcată. Înoată spre ceva care trebuie să fie o capcană. Admit că, aşa cum spuneam, factura e mediocră...

Aşa perora un bărbat de şaizeci de ani, cu o mustaţă groasă, înconjurat de un grup de tineri, într-o tranşee de săpături întortocheate, despicînd un zăcămînt preistoric.

— Îmi îngăduiţi să văd şi eu, domnule ? Oh, parc-ar fi astronava lui Tintin ! Ştiţi, din ziar, povestea cu călătoria în Lună...

— Să fim serioşi !

— Desigur, domnule, nu spun că e o astronavă. Spun că seamănă un pic.

— Da, dacă vrei. Legile aerodinamicii şi ale hidrodinamicii sînt asemănătoare : un peşte seamănă într-adevăr puţin cu o astronavă. Dar nu asta-i problema. Săpăm acum în Perigordianul I, adică cea mai veche industrie a paleoliticului superior în care, pînă astăzi, nu se cunoşteau adevărate gravuri. Acesta e lucrul important. Hai, continuaţi săpăturile ! Voi, Pierre şi Jean, căutaţi în pămîntul scos toate oasele pe care le-am aruncat azi-dimineaţă. N-ar fi trebuit, desigur, dar n-aveam de unde şti. Dacă ne-am împiedica de toate oasele sfărîmate ! În sfîrşit, asta să vă slujească de învăţătură. Ar trebui să strîngem tot, să spălăm tot, înainte de a alege piesele tipice şi de a le arunca pe celelalte.

Săpăturile continuară — mai curînd răscolirea zăcămîntului. A doua zi avu loc o descoperire şi mai senzaţională. La cîţiva centimetri de

locul unde fusese găsită gravura apăru o calotă craniană, cu concavitatea în sus.

— Atenţie, copii. Lăsaţi-mă pe mine. Priviţi cum mînuiesc cîrligul: a degaja încet, asta e deviza adevăratului săpător. Da, da, e indiscutabil uman. A, dar... dar... Totuşi, nu poate fi decît de om. Urma circumvoluţiilor... cam ciudate aceste circumvoluţii... Să fie un caz patologic?

— Cine va studia acest craniu, domnule? Profesorul Bourbon?

— Profesorul Bourbon? Eşti nebun? Eu, tinere, eu îl voi studia. Sînt perfect capabil s-o fac, fiind doctor în medicină. Crezi că voi lăsa o oficialitate să-şi bage nasul în săpăturile mele? Niciodată, niciodată! Nu uita că preistoria a fost descoperită mai ales de amatori! Ah, doamne! Nu poţi să te uiţi unde pui mîna? Piatra asta a căzut exact peste craniu! Arată bine acum craniul! N-a rămas decît pulbere din el! Cară-te de aici, idiotule! Îmi vine să plîng! Un craniu patologic!

— Domnule, vă rog, ce sînt petele astea roşietice? întrebă cel mai tînăr dintre băieţi, în tăcerea consternată care urmă.

— Ce pete? A, astea? Oxid de fier, probabil. Chiar îmi şi arde să mă gîndesc la cîteva pete de rugină!... Un craniu patologic!

IV

Nimănui nu-i dădu prin cap să culeagă pentru analiză aceste „pete de rugină". S-ar fi descoperit totuşi, într-o abundenţă neobişnuită, crom, cobalt şi vanadiu, metale cu totul necunoscute în paleolitic.

Ca şi Robinsonii Cosmosului, *ipoteza ştiinţifico-fantastică (aici paleoastronautica) e folosită de Carsac pentru a urmări comportarea fiinţei umane în împrejurări excepţionale. Căci originea extraterestră a lui Hsurt nu e decît un artificiu fără prea mare însemnătate. Reacţiile lui sînt aceleaşi ca ale unui călător în timp care ar fi devenit prizonierul trecutului îndepărtat.*

Interesantă şi semnificativă pentru concepţia autorului ni se pare evoluţia lui Hsurt. Acest războinic de profesie, posedînd o armă care i-ar putea asigura dominaţia absolută asupra Pămîntului preistoric, devine paşnicul şef al unui trib nomad. Ros de amărăciunea secretă a definitivei

înstrăinări, el se umanizează parcă sub ochii noştri, pînă la epilogul acestei aventuri mai verosimile poate decît ne închipuim astăzi. E o impresie generată şi de renunţarea la orice efecte spectaculare, în favoarea unei sobrietăţi care nu echivalează nici o clipă cu sărăcia de idei şi de expresie.

Aceste calităţi pot fi regăsite şi în alte lucrări ale lui Francis Carsac, considerat pe drept cuvînt unul dintre cei mai buni autori de anticipaţii franceze actuale. Romanul Cei de nicăieri *descrie lupta Confederaţiei Lumilor Umane împotriva ameninţării stingerii sorilor galactici. O primejdie cosmică — apropiata transformare a Soarelui într-o supernovă — determină şi acţiunea savanţilor din* Fuga Pămîntului, *care transferă întreaga planetă pe o orbită împrejurul unei alte stele centrale.*

JACQUES STERNBERG descrie şi el exodul oamenilor, izgoniţi de pe Pămînt de invazia microbilor gigantizaţi, care transformă apa rîurilor, fluviilor şi oceanelor într-o masă de protoplasmă gelatinoasă. Dar fugarii nu găsesc azil nicăieri. Şi cînd întîlnesc în sfîrşit o rasă asemănătoare cu a lor, salvarea în care nădăjduiesc o clipă e o tragică iluzie. Căci Scongii sînt aceia care au pregătit de la început distrugerea omenirii (Ieşirea e în fundul spaţiului).

Viziunea pesimistă a lui Sternberg despre contactul dintre lumi se exprimă în forme de o ingeniozitate plină de cruzime. Navigatorul din povestirea cu acelaşi titlu e însărcinat să lanseze o bombă asupra Pămîntului, pentru a preveni pătrunderea în Cosmos a unor făpturi care trăiesc doar pentru a ucide. În Cuceritorii, *Sternberg demonstrează că această măsură de asanare ar fi fost îndreptăţită. Isprăvile sîngeroase ale pămîntenilor se perpetuează de-a lungul şi de-a latul galaxiilor, pînă ce întîlnesc o planetă pe care moartea e... contagioasă.*

Această hipertrofiere la scară cosmică a filozofiei şi practicilor lui Homo homini lupus *contrazice nu numai principiile noastre morale, ci şi logica bunului simţ. Mobilul suprem al eforturilor omenirii de a atinge alte corpuri cereşti nu este satisfacerea dorinţei de a cunoaşte şi cu atît mai puţin exploatarea unor ipotetice bogăţii naturale. Viaţa caută viaţă. Omul vrea să descopere scînteia raţiunii, să nu se mai simtă singur în ungherul său galactic. Şi acest impuls nu poate fi străin semenilor noştri neştiuţi care ne aşteaptă — şi pe care-i aşteptăm...*

Sternberg consideră că, în afară de antagonismele ireductibile, şi incompatibilitatea se opune stabilirii unor relaţii fireşti între lumi. Incom-

patibilitate psihică în nuvela Ce ?, *unde pilotul unei astronave este împins într-o prăpastie, ca să zboare, de ființele care confundă omul cu aparatul său. Incompatibilitate fizică în această micronarațiune :*

PUSTIUL

S-a întîmplat acum cîtăva vreme.

E greu însă de precizat la ce dată.

La urma urmei, e destul de paradoxal să te gîndești că atîtea fapte fără mare importanță sînt descrise pe larg în toate manualele de istorie și că acest eveniment — pe departe cel mai extraordinar al secolului — va fi trecut cu totul neobservat.

De unde veneau aceste făpturi, fără îndoială primele care au străbătut spațiul ca să debarce pe Pămînt ? Poate că nu vom ști niciodată. La fel cum nu vom ști cum au sosit și nici măcar din cîte unități era alcătuită această primă patrulă.

Un lucru e sigur : ei au luat contact cu Pămîntul într-o regiune absolut pustie. Prevăzuseră asta ? Pregătiseră debarcarea într-o regiune pe care o știau nelocuită ? Ne e îngăduit să credem că da. O seamă de lucruri ne fac să presupunem că ei știau mult mai multe despre planeta noastră decît ne-am fi putut închipui. În asta consta forța lor. Și ea nu se limita, desigur, la atît. Reprezentanți ai unei civilizații total diferite de a noastră, ei n-aveau fără îndoială nici o intenție de cotropire, debarcînd pe Pămînt. Cuvîntul „războinic" n-avea probabil nici un sens pentru ei. Dar asta nu înseamnă că am fi învins în cazul unui conflict declarat. Ei erau, cum am spus, foarte deosebiți de noi. Poți să te-ntîlnești pe cîmpul de luptă cu microbii, de pildă ?

Ei au debarcat așadar și prima lor viziune, descoperind Pămîntul, a fost aceea a unei nesfîrșite întinderi de stînci prăbușite unele peste altele. Dar ei știau probabil despre ce este vorba. Ei nu și-au închipuit nici o clipă că au coborît pe o planetă moartă.

Care era planul lor ? Să culeagă cîțiva germeni de viață ? Minerale, plante sau cîteva animale vii ? E posibil. Sau aveau de gînd să se apropie de un centru locuit ? Și asta e posibil.

Ei au început fără îndoială prin a atinge lucrurile care-i înconjurau, fericiți să constate că erau perfect adaptați la condițiile de viață ale acestei lumi noi. Ei trăiau, într-adevăr, fără căști, fără scafandre, fără accesorii tehnice, reduși la cea mai simplă definiție de făpturi al căror aspect nu-l vom cunoaște niciodată.

Căci, în clipa aceea, în văzduh apăru un avion.

Un simplu avion de transport, același care în fiecare zi, la ora aceea, zbura la mică înălțime deasupra pustiului, dacă timpul era frumos.

Pasagerii avionului nu observară făpturile care debarcaseră. Pesemne că erau greu de văzut, pesemne că reverberația soarelui le făcea transparente.

Cît despre cei care veneau din altă parte, ei n-au avut timp să vadă avionul. Într-o clipă, au fost sfîrtecați.

Nu, nu se petrecuse nimic.

Avionul nu lansase din întîmplare o bombă în acel punct al pustiului. Nu era un bombardier. Nici nu proiectase către sol vreo rază secretă.

De vină era, pur și simplu, zgomotul.

Căci aceste făpturi veneau dintr-o lume unde totul era veșnică tăcere și cel mai slab sunet trebuia să-i trăsnească pe loc și să-i prefacă în pulbere.

Dar Sternberg pare posedat de demonul distrugerii și în povestirile a căror acțiune nu comportă confruntarea cu reprezentanții altor lumi. A pleca, înseamnă a muri un pic mai puțin... *este jurnalul unui condamnat la moarte grațiat pentru că însuși Pămîntul e condamnat la moarte, în urma declanșării unui cataclism cosmic nedefinit. Se construiesc nenumărate fuzee, în care întreaga omenire se îmbarcă pentru a evada spre alte planete. Dar aceste corpuri strălucitoare de metal sînt, de fapt, imense camere de gazare.* Mic rezumat de istorie a viitorului *ne înfățișează pe Om, infectat de morbul indolenței și al stagnării, cedîndu-și sceptrul furnicilor și ajungînd într-o stare larvară.*

Moarte sau degenerescență — iată alternativele pe care ni le oferă, poate cu mai puțină obstinație și mai puțin talent decît Jacques Sternberg, și alți autori de science-fiction. *Ne vom mărgini însă la această ilustrație, fără de care tabloul anticipației franceze n-ar fi fost întru totul veridic, și vom încerca să-i înlăturăm gustul amar cu ficțiunea poetică a lui GILLES-MAURICE DUMOULIN :*

ZBOARĂ PORUMBEII...

Thiam, însărcinat cu o misiune de studiu de către Marele Consiliu al Spiritelor Superioare de pe Grega, adusese din unica sa expediție pe Pămînt, în afara dovezilor indiscutabile ale „barbariei mentale" a pămîntenilor, un joc întîlnit în unele regiuni ale Planetei Absurde — așa supranumeau gregariții Pămîntul după publicarea raportului lui Thiam — un joc numit acolo „Tirul la porumbei artificiali".

Jocul consta în a lansa în spațiu, cu ajutorul unui instrument cu resort, proiectile circulare care trebuiau apoi pulverizate cu o armă foarte rudimentară sau „pușcă", folosind încă forța propulsivă a anumitor reacții chimice violente. „Vînătorii" pămînteni găseau în acest joc prilejul de a-și exersa îndemînarea fără a masacra prostește aceste grațioase animale — vai, prea rare pe Grega : păsările. Exemplu de moderație inteligentă, constituind — faptul merită să fie subliniat — o excepție la aceste făpturi fără discernămînt, pe care vor trebui să se decidă, mai devreme sau mai tîrziu, să le îmblînzească, pentru a le împiedica să devină dăunătoare, dacă pînă atunci nu se vor distruge singure !

Dar asta e o altă poveste. Jocurile trupului și ale spiritului ocupînd un loc precumpănitor în viața de toate zilele a gregarienilor, aceștia adaptară curînd sportul primitiv al pămîntenilor la nivelul incomparabil mai ridicat al propriei lor tehnici. „Porumbeii" terestri, de circa zece centimetri, deveniră ținte de o sută de ori mai mari, expediate de-a dreptul în afara stratosferei și a căror poziție exactă trebuia determinată cu ajutorul unor aparate de reperat, înainte de a le putea ochi și distruge.

Apoi gregariții găsiră jocul prea ușor și țintele fură teleghidate de pe sol de către operatori capabili să le facă să descrie cele mai complicate arabescuri. Prevăzuți cu proiectoare de unde dezintegrante cu rază mică de acțiune, „vînătorii" luau loc la bordul unor mici aparate individuale și se întreceau în dibăcie cu „adversarii" de jos.

Pe măsură ce creștea măiestria vînătorilor, se iviră alte variante. Teleghidarea țintei de către operatori aerieni. Apărarea aceleiași ținte prin ecrane-scuturi neutralizante. Delimitarea pe disc a unor zone concentrice, producînd efecte cu totul diferite la atingerea proiectilului sau a razei folosite... Pe scurt, imaginația își dădu frîu liber și sportul cunoscu o dezvoltare extraordinară pe întreaga Planetă Fericită.

Şi după aceea, cînd toate versiunile posibile ale micului joc de origine pămîntească păreau să fi fost descoperite, se născu ideea foarte simplă — dar nu vine totdeauna la urmă ideea cea mai simplă ? — de a incorpora fiecărei ţinte (apărată de pe acum de un emiţător-reflex de unde interferente) un obişnuit alternativ-inversor de cîmp gravitaţional cu declanşare condiţionată, inovaţie care făcu imediat ca voga jocului să ajungă la paroxism.

Cît ai clipi, stratosfera planetei Grega fu împînzită cu aceşti „porumbei" capricioşi care, reacţionînd instantaneu după modul de reglare, după relieful solului şi apropierea mai mică sau mai mare a altor „cîmpuri" de diferite naturi, se rostogoleau, se învîrteau în loc, săreau în sus şi încingeau planeta cu o paşnică şi graţioasă farandolă !

Ţintele astfel concepute erau, asta e de la sine înţeles, cu totul autonome şi se văzu curînd că, din întîlnirea întîmplătoare a unui oarecare număr de condiţii încă nedeterminate, putea să se nască un concurs de forţe care îngăduia unora dintre ele să scape de atracţia gregarită şi să meargă să se plimbe, libere de orice oprelişte, în vastele spaţii interplanetare !

Imaginea acestor inofensive creaţii cibernetice rătăcind în vidul sideral şi săltînd din planetă în planetă seduse spiritul poetic al gregariţilor şi marele poet-matematician Moldar compuse, pe această temă, o scurtă bucată antologică intitulată „Zboară porumbeii"... care pătrunse imediat în toate spiritele :

Cîte dintre aceste delicate proiectile
refuzînd să atingă orice pămînt străin
acceptînd apropierea relativă
— dar niciodată contactul —
oricărui corp material
şi dansînd armonios în spaţiu
vor merge să bîntuie atmosfera
planetelor îndepărtate
ale căror civilizaţii strict utilitare
incapabile să conceapă
că asemenea minuni
pot să fie doar jucării uimitoare
le vor atribui un scop
ştiinţific

Les Sphères de RAPA-NUI

Editions
"Fleuve Noir"

experimental
sau chiar războinic
şi le vor numi
după interpretarea lor personală
şi după înclinarea lor spre poezie
vagabonzii vidului
oaspeţi din spaţiu
ameninţări pentru viitor sau
farfurii zburătoare...?

O soluţie graţioasă a unei probleme care a făcut să curgă fluvii de cerneală. Preferabilă, în orice caz, interpretării lui JIMMY GUIEU din Înspăimîntătoarea păcăleală de 1 aprilie : *pitici cu ochii roşii, originari dintr-o planetă a unui sistem solar apropiat, observă şi supraveghează Pămîntul pentru că, spun ei* „În lumea voastră violenţa e mai puternică decît dreptul şi justiţia. Vom încerca poate, într-o zi, să facem ordine (...) Am fi preferat să ne purtăm ca nişte îndrumători sau sfătuitori, dar poate că vom fi obligaţi să transformăm Pămîntul într-o colonie planetară sever controlată, strict supravegheată, asta pentru a-i împiedica pe anumiţi pămînteni să dezlănţuie cataclisme îngrozitoare..."

Trebuie să spunem că autorul e bine intenţionat, aici ca şi în alte lucrări ale sale. El nu pierde nici un prilej de a propovădui unirea pămîntenilor, pe care o vede însă posibilă mai ales în faţa unui vrăjmaş comun — marţienii jefuitori de apă în Planeta în primejdie, *Xluongii cotropitori ai întregului sistem solar în* Operaţia Ozma *şi* Era Neagră a Pămîntului. *Alteori, Guieu lansează apeluri directe împotriva armelor nucleare, ca în* Sferele din Rapa-Nui *şi* Expediţie Cosmică. „Cea mai formidabilă cucerire a tuturor timpurilor este aceea a Spaţiului" *spune comandantul Dutertre, unul dintre eroii ultimei cărţi citate :* „Şi ea nu se va înfăptui cu mitraliere, nici cu bombe atomice, ci cu ecuaţii, cu formule chimice, cu arsenalul paşnic al tehnicienilor şi savanţilor..."

Din păcate, aceste idei generoase (cu toate confuziile care le înconjoară) sînt exprimate cu mijloace precare. Stereotipia personajelor, abundenţa de explicaţii tehnico-ştiinţifice, stilul în cel mai bun caz neutru au prea puţin de-a face cu beletristica. Să-i acordăm totuşi lui Jimmy Guieu oarecari circumstanţe atenuante. De ani de zile, el asigură împreună cu B. R. Bruss, Maurice Limat, Peter Randa, M.-A. Rayjean, F. Richard-Bessière producţia mensuală a colecţiei Anticipaţie *(editura*

Fluviul Negru). *La începutul lui 1964, lista romanelor sale publicate în această colecție cuprindea 41 de titluri...*

Întorcîndu-ne la problema intențiilor vizitatorilor extratereștri, remarcăm că față de Scongii perfizi și inumani ai lui Jacques Sternberg, piticii grijulii ai lui Jimmy Guieu reprezintă totuși un pas înainte (nu ne referim la nivelul artistic al celor două lucrări). Încă mai aproape de înțelegerea noastră — și nu fără motiv ! — se află eroii lui Y.-F.-J. LONG din această nouă povestire inspirată de paleoastronautică :

TRIMISUL EXTRAORDINAR

Drikhos era singur în sala cu pereții goi și cu tavanul boltit. Umezeala îmbrobonea pereții fără deschizături. În fond se vedeau niște trepte, unica intrare, apărată de o ușă groasă, căptușită cu metal. În mijloc erau adunate instrumente cu forme complicate, scînteind sub tuburile fluorescente cu care nu se potrivea de loc lumina fumegîndă a unei lămpi atîrnate de tavan. Flacoane și tuburi transparente erau presărate peste tot.

Într-un colț era așezat un aparat masiv, împănat cu cadrane și manete, și avînd în mijloc un ecran care radia o luminozitate vagă. Îmbrăcat cu un halat lung, negru, semn distinctiv al personajului său, Drikhos se afla lîngă acest aparat, mînuindu-l preocupat.

În sfîrșit, după îndelungi operații, el își ridică fruntea. Pe ecranul acum puternic luminat se forma o imagine în culori și în relief : aceea a unui personaj așezat la un birou imens...

Ochii adînci, negri și părul bogat de abanos dădeau chipului său energic, marcat de puține riduri, un aer de severitate. Îmbrăcat cu un fel de haină trei sferturi de un verde viu, acoperită în parte de o togă portocalie, el părea să aștepte.

Drikhos se înclină.

— Respectele mele, președinte Asmotheu... Sînt la dispoziția dumneavoastră...

— Bine, Drikhos... Totul s-a desfășurat corect ?

— Exact cum prevăzusem, Președinte. Totuși, mi-a fost foarte greu să stabilesc legătura cu dumneavoastră : m-am temut o clipă că trans-

mițătorul intergalactic a suferit vreo avarie în timpul transportului... Cît despre *cel căruia i-am luat locul,* mai întîi s-a zbătut puțin. Pe bordul astronavei, cînd am putut să-i explicăm intențiile noastre, motivele care ne determină să acționăm, aducîndu-i și dovezile istorice, s-a liniștit cu totul. Cred chiar că, după un tratament psihic adecvat, urmat de o ședere într-unul din centrele noastre de educație, ar putea deveni un agent prețios pentru noi.

— Nimic altceva ?

— Nimic, Președinte... Sper să mă pot obișnui destul de repede cu această planetă, cu toată culoarea bizară a soarelui ei. Din fericire, în ciuda enormei rămîneri în urmă tehnice a acestei civilizații, o parte a alimentației este cvasi-identică cu a noastră. În altă ordine de idei, datorez felicitări serviciilor noastre de chirurgie tisulară : asemănarea cu cel pe care-l înlocuiesc e perfectă... Aproape prea perfectă ! Nimeni nu e în stare să ne deosebească. Modelul s-a speriat văzîndu-mă în fața lui... Nădăjduiesc totuși să-mi regăsesc tinerețea la întoarcere...

— N-ai teamă, Drikhos, am prevăzut totul... Îți amintesc misiunea care ți-a fost încredințată. Știi că unul din țelurile esențiale ale actualului conducător al ținutului în care te afli este acela de a încheia un fel de alianță cu popoarele vecine, în scopul de a îmbunătăți schimburile economice și, totodată, de a limita sau poate chiar de a suprima orice război în viitor...

— Da, Președinte.

— Știi, de asemeni, în ce măsură ne convine un asemenea proiect !... Strămoșii noștri îndepărtați au părăsit planeta pe care te afli, în urmă cu multe mii de cicluri, fugind din calea cataclismelor cosmice... Noi dorim — cel puțin unii dintre noi — să ne întoarcem pe acest glob care a fost prima noastră patrie. Cred că-ți dai seama ce panică ar cuprinde aceste populații încă puțin evoluate dacă ne-am manifesta acum...

— Asta e sigur, Președinte... N-ar înțelege absolut nimic... Și, pe de altă parte, sînt mereu în conflict unele cu altele... Rareori am întîlnit în călătoriile mele interstelare popoare atît de războinice...

— Exact... Dacă această idee de alianță s-ar înfăptui, asta ar apropia foarte mult ziua în care unii dintre noi vor putea reveni pe planeta strămoșilor noștri... În ceea ce te privește, ar trebui să încerci să te apropii de conducătorul lor. După ce obții acest rezultat, pune totul la bătaie ca să-i sprijini planul. Va avea, desigur, potrivnici ; fă așa fel încît să le micșorezi influența și, la nevoie, înlătură-i în mod discret... Încă înainte

de plecare ţi-am spus că vei întîlni pe unul dintre ai noştri în anturajul Conducătorului...

Drikhos se ridică puţin.

— Da... „Ghicitorul" palatului.

— Întocmai. Cu mijloacele ştiinţifice şi psihice de care dispuneţi, sarcina voastră ar trebui să fie uşoară. Ai luat legătura cu el ?

— Încă nu, Preşedinte... Trei din apelurile mele au rămas fără răspuns... Cred că ar fi bine să... Dar... iertaţi-mă, sînt chemat pe un alt circuit... trebuie să fie Brejr, în sfîrşit !...

Printre cadrane şi manete, un mic bec roşu clipea neobosit...

— Răspunde-i, încuviinţă Preşedintele. Nu întrerup legătura. Vei putea deci să-mi transmiţi imediat noutăţile.

— Bine, Preşedinte.

Drikhos atinse cîteva manete. Imaginea preşedintelui Asmotheu dispăru de pe ecran... În locul lui apăru un nou personaj, purtînd pe cap o bonetă cafenie, în spatele căruia se zărea un laborator bine amenajat ; într-un colţ, un telescop îndreptat spre cer. El spuse, cu o voce răguşită :

— Sînt bucuros să te văd, Drikhos... Din păcate, trebuie să-ţi vestesc o mare nenorocire... Suveranul... Acum cîteva minute... *asasinat !*

— Cum asta ?...

— Nu cunosc încă amănunte... Nu se ştie prea mult... Un terorist... sau un complot... Îţi repet, nu cunosc amănunte şi tot ceea ce ţi-aş mai putea spune acum riscă să fie neadevărat...

— Nici o şansă de a-l salva ?... Chiar cu metodele noastre ?

— Nu !... A murit aproape pe loc... în orice caz, după cîteva clipe...

— Dar atunci... Întregul nostru proiect ?...

— Mi-e teamă că trebuie s-o luăm de la început !... Moştenitorul e nevîrstnic şi mama lui e una dintre duşmancele noastre...

— Dar nu există un prim-ministru, sau ceva asemănător ?...

— Ba da !... Ar fi fost unul dintre cei mai buni aliaţi ai noştri... Fără voie, bineînţeles... Mi-e teamă însă că nu va rămîne mult timp la putere : peste cîteva zile va fi silit să se retragă, copleşit de intrigi... Nu, situaţia s-a schimbat cu totul. Aşa că... Avertizează-l pe Preşedinte. Eu am încercat, dar mi s-a spus că e în legătură cu tine.

— Am înţeles... Vai, acum întoarcerea noastră aici mi se pare cu totul compromisă. Din nenorocire, trebuie mai întîi să facem să dispară

războaiele necurmate care însîngerează această lume şi, totodată, să provocăm o evoluţie tehnică... Va mai trece o lungă perioadă...

Imaginea de pe ecran se schimbă din nou şi Preşedintele reapăru. Drikhos îl puse la curent cu noile evenimente, apoi îl întrebă :

— Ce trebuie să fac, în aceste condiţii ?...

— Îţi mulţumesc, Drikhos... Evident că misiunea dumitale a luat sfîrşit. Ia măsuri ca să te întorci imediat ce e posibil. Dacă nu se întîmplă ceva neprevăzut, vei avea la dispoziţie în timp util o astronavă de serviciu. În caz de pericol, ceea ce mi se pare improbabil, ia legătura cu mine prin unde speciale accelerate. Oricum, voi avea nevoie cu regularitate de rapoartele dumitale.

— La ordinele dumneavoastră, Preşedinte...

*

* *

După ce opri transmiţătorul intergalactic, Drikhos stinse becurile fluorescente, apoi se îndreptă spre trepte la lumina slabă a lămpii.

Ieşi pînă la urmă într-o încăpere afumată şi întunecoasă, cu tavanul jos, care era total deosebită de laboratorul din subsol. Afară se lăsa noaptea. Drikhos ezită cîteva clipe, apoi luă o pălărie cu boruri largi şi se învălui într-o lungă capă neagră. Deschise uşa şi se pomeni între clădirile joase şi întunecate.

Cu pasul rar care se potrivea personajului său, se îndreptă către port : poate că va izbuti să reţină o ambarcaţie ; cînd va veni momentul, i-ar fi mult mai uşor să ajungă la locul de întîlnire pe apă.

Curînd, în spatele lui Drikhos, o umbră se dezlipi de lîngă zid şi începu să-l urmărească. Drikhos o observă imediat.

„Hotărît lucru, îşi spuse el, ar fi trebuit să-l pun la curent pe Preşedinte... Nu e prudent să mai rămîn multă vreme pe această planetă. Nu mi-am ales cu destulă grijă personajul... sau poate că Brejr a fost înşelat..."

Se înfundă în labirintul de uliţe care ducea spre mare... Cu toate multiplele lui ocoluri, urmăritorul nu se lăsa distanţat. Pînă la urmă, Drikhos schimbă tactica. Ajungînd la un colţ, mai făcu cîţiva paşi şi se întoarse, aşteptînd. Temîndu-se că-i va pierde urma, celălalt grăbi pasul... Deodată, la colţ, o umbră se ridică în faţa lui. Drikhos se apropie de fiinţa străină, fixîndu-i ochii cu o privire pătrunzătoare...

Urmăritorul tresări, apoi păru să se prăbușească în el însuși. Cîteva clipe încă și se îndepărtă încet, nesigur.

— S-a făcut ! gîndi Drikhos. Poate că peste cîteva zile își va aminti misiunea care i-a fost încredințată... dar voi fi departe. Oricum, nu-și va aminti ce s-a întîmplat și nici măcar că m-a urmărit. Singurul inconvenient este că acei care l-au trimis se vor întreba ce-a pățit ! Așa că să ne grăbim. Îl voi ruga pe Președinte să plec mai curînd.

Drikhos se cufundă în întuneric, spre portul aflat acum foarte aproape...

*

* *

— Președinte, cred că trebuie să vă mai semnalez un amănunt... Cel căruia i-am luat locul pe această planetă nu este, cum ne închipuiam, un personaj demn și fără pată, asemenea „înțelepților" noștri... De fapt, se pare că are o reputație proastă. Nu știu cu ce se ocupa, dar nu mai pot ieși fără să fiu urmărit : ieri seara a trebuit să fac din nou o mică ședință de hipnotism cu unul dintre acești oameni plictisitori. În aceste condiții, nu m-aș mira să mă văd acostat de cineva trimis de ceea ce le servește drept poliție... Nici nu cred să mai pot rămîne aici pînă la venirea astronavei... Care sînt instrucțiunile dumneavoastră ?...

— Chiar în seara asta un aparat interstelar va fi la dispoziția dumitale, pe țărmul mării, la locul stabilit. În actualele împrejurări, Brejr va fi de ajuns pentru a păstra legătura. Distruge materialul și îndreaptă-te spre baza de plecare. Ia un reactor dorsal și un echipament cu raze gravitaționale ; dacă vei fi urmărit, asta o să-ți îngăduie să te distanțezi de indezirabili. Prefer această metodă ideii dumitale cu ambarcația... Va fi poate mai puțin discret, dar mult mai sigur ca rezultat. În caz de nevoie, vei putea contacta astronava la o anumită înălțime... În sfîrșit, dacă e necesar, suprimă-i pe cei care te împiedică : *trebuie* să te întorci...

— Bine, Președinte... Dar dacă vin să mă aresteze aici și nu pot să ies ?

— Atunci distruge materialul *cu orice preț*... Chiar cu cel al vieții dumitale... Apoi fă imposibilul ca să ajungi la aparatul interstelar. Am încă nevoie de dumneata ! *Întoarce-te*...

*

* *

În acest timp, deasupra tavanului boltit se auzeau zgomote de paşi. Ele răsunară apoi pe scări. Se bătu în uşă.

Drikhos strigă :

— Iată de ce mă temeam !... Dacă sînt mulţi, îmi va fi greu să scap...

Lovituri din ce în ce mai puternice zguduiau uşa cea grea...

— Deschide !

Preşedintele reîncepu să vorbească :

— Distruge instalaţiile şi îndreaptă-te spre astronavă, cum ne-am înţeles. Înlătură-ţi agresorii... Ştiu că nu-ţi place să ucizi... dar acum trebuie... e un ordin... Avem prea multă nevoie de dumneata aici... Am să-l informez pe Brejr de ceea ce ţi se întîmplă, poate că va fi în stare să facă ceva pentru dumneata dacă, prin absurd, nu vei izbuti să fugi...

Afară, zgomotul creştea. O voce le acoperi pe celelalte :

— Spargeţi uşa !

Cîteva clipe, apoi lemnul trosni şi gemu sub lovituri... Prin crăpături se vedea o parte din laborator...

Foarte palid, Drikhos scoase de sub veşmîntul său negru un fel de tub strălucitor, foarte subţire.

— La ordinele dumneavoastră, Preşedinte... Voi încerca să mă supun. Dar va fi greu...

Un zgomot mai puternic : uşa se prăbuşea.

— Adio, preşedinte Asmotheu...

Ridicînd mîna, Drikhos apăsă pe un resort... O rază fulgerătoare păru să ţîşnească din pumnul său : aparate, sticlărie, tuburi fluorescente... totul dispăru într-o strălucire de lumină verde şi albastră. În cîteva secunde nu mai rămăseseră decît pereţii, crăpaţi şi ei sub acţiunea armei distrugătoare.

În picioare, în mijlocul sălii care nu mai era luminată decît de lampa atîrnînd din plafon, Drikhos se întoarse încet ca să facă faţă invadatorilor purtători de torţe. Pătrunseră în încăpere şi cel care părea să-i comande înaintă :

— În numele Regelui ! Te arestez...

Parcă cu părere de rău, Drikhos ridică mîna în direcţia grupului. Ezită o clipă înainte de a declanşa mecanismul tubului misterios. Si această ezitare îi fu fatală...

Aruncîndu-se în acelaşi timp, trei oameni încercară să-l imobilizeze. În învălmăşeală, raza dezintegratoare ţîşni, atingînd doi purtători de torţe care se volatilizară...

Drikhos zăcea acum la pămînt, pe jumătate mort. Căzută pe jos, călcată în picioare, arma teribilă fu ignorată de toți...

Regăsindu-și cumpătul, șeful grupului comandă :

— Legați-l zdravăn... Au să-l poarte doi dintre voi...

*
* *

Ceva mai tîrziu, cel care condusese această arestare dădea raportul :

— Domnule, ordinele dumneavoastră au fost îndeplinite nu fără dificultăți : am pierdut două gărzi și, în urma acestui fapt, compania mea...

— Nu vă neliniștiți, domnule, ne vom îngriji de înlocuirea lor... Dar continuați...

— Această arestare n-ar necesita un raport atît de lung, dacă n-ar fi de semnalat decît rezistența individului la ordinele noastre. Cred că totuși trebuie să vă aduc la cunoștință un fapt nou, atingînd însuși fondul problemei.

Pînă acum n-aveam decît o plîngere de ademenire, depusă de părinții tinerei fete de rang înalt pe care el ar fi compromis-o. Dată fiind calitatea celui în culpă, trebuia să-l încredințăm celor deopotrivă cu el și rolul nostru înceta o dată cu asta. Totuși, scenele la care gărzile mele și eu însumi am asistat, în momentul arestării, îmi inspiră o acuzație mult mai gravă.

În momentul sosirii noastre, vinovatul se afla într-o încăpere al cărei acces era oprit de o ușă masivă ; după somațiile obișnuite, am pus să se înlăture obstacolul. Prin crăpăturile ușii, îl auzeam vorbind pe cel care-l căutam. Stătea de vorbă cu alte persoane : nu numai că vorbea, dar ele îi răspundeau... *Ori el era singur într-un fel de pivniță !*... Nici o altă intrare în afara ușii în fața căreia ne aflam ; nici o subterană, nimic în sfîrșit care să poată sugera vreo posibilitate de scăpare... N-am găsit nici o urmă a acestor interlocutori cel puțin ciudați... Una dintre aceste făpturi misterioase se numea, după însești cuvintele acuzatului, Asmoteu sau Asmodeu... N-am înțeles exact...

— Ce spuneți ?... N-ați înțeles ?... E vorba desigur de Asmodeu, una dintre forțele infernale...

— Pentru moment nu m-am gîndit la asta, domnule... Dar acum, cînd îmi atrageți atenția, mi se pare de netăgăduit... Pe de altă parte, am putut să vedem, prin crăpăturile ușii, o grămadă de aparate stranii,

strălucind în o mie de focuri... Cînd am spart uşa, acest om a ridicat mîna invocîndu-l pe Asmodeu şi toate au dispărut într-o mare de flăcări, ca în cel mai groaznic incendiu... Şi totuşi, n-am simţit nici o urmă de căldură, nici un miros, în afara celui destul de caracteristic care se împrăştie în timpul unei furtuni, după un trăsnet foarte apropiat...

Şi asta nu-i totul... El ţinea în mînă un fel de baghetă de argint. În timpul scurtei încăierări, o lumină a părut că ţîşneşte din această baghetă ; ea a atins doi dintre oamenii mei, care au dispărut... N-am mai găsit nici o urmă a lor...

— Pe naiba, domnule ! Ce spuneţi !... Dar asta-i vrăjitorie ! Acest preot renegat este un ucenic al lui Satan ! Mutaţi-l imediat pe prizonier. Puneţi-l la secret, în celula cea mai de jos... Şi fiţi prevăzători... Ar putea să vă zboare de sub nas... Păziţi-l bine şi vom avea un proces frumos... Numai rugul e bun pentru asemenea monştri...

*
* *

Şi astfel, într-o dimineaţă de iunie a anului 1611, după ceva mai mult de un an de la arestarea sa, un om venit dintr-o nebuloasă îndepărtată, trimis extraordinar şi secret pe lîngă bunul rege Henric al IV-lea, a fost ars de viu, în piaţa publică din Aix-en-Provence, sub numele de Louis Gofridi, preot al bisericii Accoules, din Marsilia. Era acuzat de vrăjitorie şi de înţelegere cu diavolul...

Toate intervenţiile prietenului său Brejr, mai cunoscut în Istorie sub numele de Cosimo Ruggieri, Astrolog la Curtea Franţei, au rămas fără rezultat... De altfel, nu-i era de loc posibil să dea dovadă de prea mult devotament faţă de cauza unui „vrăjitor"...

Ideea unei Europe unite avea să apară abia după şase sute patruzeci de ani de la lansarea ei de către Henric de Navarra şi ministrul său Sully.

De-a lungul acestei retrospective, am întîlnit în repetate rînduri ideea superiorităţii unor civilizaţii extraterestre asupra civilizaţiei noastre. Ea nu are nimic umilitor pentru demnitatea umană, reprezentînd un corolar al tezei pluralităţii lumilor locuite. În viitoarele noastre peripluri cosmice s-ar putea să jucăm şi noi, nu o dată, rolul evident pozitiv al acestor extratereştri, îmbrăcaţi la ei acasă în toge

portocalii (moda greco-romană e la mare cinste în paginile cărților de anticipație).

De altfel, în cazul povestirii lui Long lucrurile se petrec oarecum în familie. Asmotheu, Drikhos și Brejr sînt urmașii unei colectivități care a părăsit Pămîntul într-un trecut îndepărtat, „fugind din calea cataclismelor cosmice". *Ideea nu e nouă. Alexei Tolstoi o folosea cu mai bine de trei decenii în urmă în* Aelita *(1923), ai cărei eroi descopereau pe Marte dovezile migrației interplanetare a legendarilor atlanți. Y.-F.-J. Long o reia și el în* Atlanții cerului: *astronauți pămînteni și marțieni se întîlnesc, în cursul unei expediții galactice, cu oameni vorbind o limbă asemănătoare cu cea bască.*

Din prezentarea primei povestiri a lui GÉRARD KLEIN, Civilizație *2190 („Fiction"), Nr. 26, Ianuarie 1956), aflăm că autorul, care avea atunci optsprezece ani, se consideră drept „cel mai fanatic admirator al lui Bradbury în Franța (...)". Peste cîteva luni, această admirație este mărturisită și explicată de Klein în micul său studiu intitulat* Ray Bradbury, mag *(„Fiction", Nr. 33, August 1956). Prezentarea și mărturisirea sînt însă de prisos. Influența remarcabilului scriitor american fecundează în mod vizibil creația lui Gérard Klein, fără să ducă la o imitație servilă.*

Pompierii din 451° Fahrenheit *ard cărțile și casele care le adăpostesc. Spiritul și litera capodoperelor literaturii universale dăinuiesc doar în mintea „inadaptabililor" refugiați în păduri, așteptînd prăbușirea universului mecanizat pentru a străluci din nou în libertate. Bradbury își încheie deci diatriba cu perspectiva unei schimbări. Povestirea lui Gérard Klein nu ne oferă, în schimb, decît imaginea unei bucurii mai amare decît însăși tristețea, întrucît e întemeiată pe o sfîșietoare neînțelegere.*

CIVILIZAȚIE 2190

Sparseră în grabă ușa cu lovituri de călcîi. Intrară. Era o cameră mare, întunecată și rece ca o peșteră, cu pereții căptușiți cu cărți. Aerul dinăuntru avea o sută de ani. Generații de păianjeni țesuseră zadarnic mii de pînze și plecaseră sau muriseră, dar pînzele rămaseseră ne-

atinse şi se aşezară pe părul şi pe feţele oamenilor din echipa de Căutare a Trecutului. Exista o fereastră, dar era înnegrită şi opacă, şi cînd încercară s-o deschidă, lemnul se dezagregă şi sticla zbură în ţăndări. Vîntul se strecură în încăpere, între picioarele lor, stîrnind praful şi ei se traseră înapoi în grabă, frecîndu-se la ochi şi tuşind. Lumina mîngîie rafturile şi ei văzură apărînd din întuneric nuanţe vii şi surprinzătoare : cărţile.

Paşii lor lăsau urme pe o zăpadă impalpabilă. Degetele lor atingeau cotoarele cărţilor, scoţîndu-le din teaca de uitare. Vocile lor trezeau ecouri îngropate. Pentru prima oară după o sută de ani, podeaua scîrţîi. Se auzi ceva ca nişte şoapte, trosnituri, atingeri uşoare, suspine ale uşilor, zgomote de încuietori, paşi tîrşiţi, o prezenţă.

Ezitară. Casa aştepta. Se destinseră. Casa era din nou locuită. Casa reînviase.

Afară strălucea lumina violetă şi tremurătoare a colinelor otrăvite. Din cînd în cînd, drăcuşorii închişi în detectoare cîntau încet. De jur împrejur, pămîntul ardea liniştit şi tăcut, într-un foc întunecat şi rece. Într-o milionime de secundă, această casă devenise un bloc înnegrit şi calcinat, apoi aşteptase o sută de ani. Şi aici, lîngă cărţi, domneau seninătatea şi pacea civilizaţiei. De o sută de ani, flăcările violete ale deşertului dădeau tîrcoale casei şi încercau s-o mistuie. De o sută de ani, nori luminoşi se ridicau de pe colinele pustii şi se lăsau să cadă pe casă cu toată greutatea lor de ploaie radioactivă. Dar casa se ţinea bine.

— Cred că am găsit în fine ceea ce căutam, spuse Căpitanul. O bibliotecă. Ultima bibliotecă a pămînturilor moarte.

Unele cărţi erau legate în piele. Ele luceau sub lămpi, le făceau semne prieteneşti, dar literele aurite erau atît de pale încît nu mai puteau fi descifrate. Celelalte erau pictate în culori vii, şterse pe cotoare dar foarte proaspete pe coperţi, acolo unde fuseseră lipite una de alta. Căpitanul luă o carte, la întîmplare. Cînd o deschise, în ochii lui se putu citi uimirea.

— Cărţi de hîrtie, spuse Căpitanul. În întregime de hîrtie. Sînt desigur exemplare de mare preţ. Poate că vom afla cine erau Shakespeare, şi Poe, şi Cervantes, Cicero, Goethe, Homer şi Andersen, şi Pirandello. Poate că toate operele care au iluminat trecutul dorm aici.

Tehnicienii îl ascultau în tăcere. Unii îşi scoaseră căştile.

Cineva îi întinse Căpitanului un pachet.

— Ilustrate, spuse el, cu vocea tremurînd de bucurie. Ilustrate. Toate muzeele Pămîntului au ars. Nici nu mai ştim măcar ce era pictura. Şi iată zeci, sute de imagini! Toate colecţiile Pămîntului. Ilustrate. Sperам noi să găsim ilustrate?

Contemplă îndelung coperta unei cărţi pe care o luase în mînă. Desenul era de un realism izbitor. Culorile contrastau între ele cu o vigoare uimitoare. „Aceasta e într-adevăr forţa, frumuseţea cam barbară a unei arte primitive, gîndi Căpitanul. Doamne, cît ne-a moleşit civilizaţia!"

Descifră cu greu vechile caractere: *Aventuri la Indieni.*

— Ce splendoare, cît geniu doar în titlu. Trebuie să ne punem pe treabă. Trebuie să mînuim cu grijă toate aceste cărţi.

„Cine poate fi autorul acestei cărţi? se întrebă el. N-am auzit niciodată despre el. Ştim atît de puţine lucruri despre trecut. Atît de puţine lucruri dinainte de război."

Începu să citească.

Coperţile luceau ca jăratecul pe masa pliantă. Coperţile luminau întreaga încăpere cu un foc interior. Caii galopau şi se ridicau în două picioare, pistoalele-mitralieră scuipau gloanţe şi ucideau, pădurile ardeau, avioanele decolau sau se fărîmau de pămînt, oamenii se prăbuşeau, cu ochii ieşiţi din orbite, cu sudoarea şiroind pe frunte, cu gura strîmbată de un urlet mut, se schimbau sărutări, taurii se năpusteau, navele se scufundau, rachetele îşi luau zborul spre planete verzui, războaiele, accidentele, incendiile, deraierile se desfăşurau în marea tăcere a cîmpiilor moarte, pe mica scenă încremenită a coperţilor.

O femeie sărea înnebunită dintr-o maşină şi se atîrna de cordonul unei sonerii, în vreme ce un bărbat o pîndea de la primul etaj, cu ochi neîndurători, cu un pistol în mîna dreaptă şi pumnul stîng crispat şi cînd uşa se deschidea, femeia se prăvălea în întuneric ţipînd; dar cineva bătea tocmai atunci la uşă şi intra şi spunea: *„Atenţie, eu sînt Ucigaşul"*. Se auzeau zgomote de lanţuri şi o fantomă ţîşnea dintr-un perete şi dacă dădeai înapoi, călcai pe o piatră vîscoasă care pivota şi descoperea un abis insondabil în care lucrau insecte gigantice. Şi toate acestea fără să te mişti. Era de ajuns să stai în faţa coperţilor. Minunat vîrtej de viaţă...

Munciră toată ziua. Umeziră paginile, ca să nu se prefacă în scrum. Mînuiră. Numărară. Clasară. Copiară. Puseră cu multă atenţie cărţile în lăzi etanşe, pe care le suiră în elicoptere.

Colinele pustii străluceau de propria lor pulbere de stele, cînd ei fură gata de plecare.

— Am terminat, spuse secundul Căpitanului. Totul este înregistrat, numerotat, ambalat.

În aceeaşi clipă, Căpitanul întorcea ultima pagină a cărţii sale. Rămase un moment tăcut.

— Ce cărţi surprinzătoare, spuse el. Pot rivaliza cu cele mai mari opere ale secolului XXI. Întrec pe cei mai buni scriitori ai noştri...

Visă o clipă, apoi reluă :

— Ce oameni !... N-am fi avut ce să-i învăţăm. Dimpotrivă.

— Poate că vă interesează să ştiţi ce-am descoperit, spuse secundul.

Căpitanul încuviinţă.

— N-am găsit nici Shakespeare, nici Dante, nici Cervantes, spuse secundul, care părea abătut şi decepţionat. Nici Hugo, nici Goethe, nici Homer...

— Avem Homer, îl întrerupse Căpitanul, pe un ton rece. *Iliada* şi *Odiseea*. Nu sînt grozave. Asta ne lămureşte desigur nivelul celorlalţi, ale căror nume au ajuns pînă la noi.

— Homer ? Nu l-am văzut.

— În ilustrate, spuse Căpitanul. Desenele sînt foarte bune. Desenele sînt mai bune decît textul.

— Nu e textul original, spuse secundul, cu o voce nesigură. E o traducere. Poate o traducere proastă.

— De ce să fie o traducere proastă ? Poţi să-mi spui de ce ar fi făcut o traducere proastă ? Nu. Homer nu era un poet foarte mare. Din fericire, desenele sînt foarte frumoase.

— Poate, spuse secundul. Erau mai multe cărţi ca aceea pe care aţi citit-o. Treizeci şi două. Şi altele erau intitulate *Împănat cu plumbi*, *Nu se dansează în sicriu* şi două sute treizeci şi trei de titluri similare. Alcătuiau aproape întreaga bibliotecă.

— Ce originalitate, spuse Căpitanul, surîzînd de mîndrie. Această descoperire va rămîne în Istorie.

— Nici Shakespeare, nici Dante, spuse secundul.

— Şi cele legate ?

— O *Istorie a boxului*, o carte despre *Cîini*, alta despre *Telefon*, alta despre *Psihologia Păianjenului*, cu grafice şi statistici.

— Grafice şi statistici ! Ce genii ! Minunat. Ce descoperire ! O întreagă civilizaţie renaşte sub ochii noştri. La urma urmei, poate că

Shakespeare, Dante şi Goethe nu erau decît nişte scriitori de mîna a doua. Poate că nu meritau să fie tipăriţi pe hîrtie. Îţi amintesc că toate aceste cărţi sînt de hîrtie. E un mănunchi ales. Un mănunchi foarte frumos. Îmi închipui foarte bine un bătrîn cultivat strîngînd aici culmile gîndirii umane, cugetînd la această lume care goneşte spre pieire, privind pe fereastră cum se nasc flori de foc, aşteptînd moartea... Am găsit esenţialul. Am găsit principalul. Avem marile opere ale Trecutului. Putem să lăudăm prevederea Trecutului de a strînge aici cele mai înalte mărturii ale geniului său.

— Nimeni n-ar fi avut timp să aleagă, spuse secundul. Moartea i-a surprins pe toţi. Războiul a durat o clipă.

— Îţi spun că e un mănunchi ales. Corespunde perfect cu ceea ce aşteptam de la Trecut. E miraculos.

— Nu ştiu, spuse secundul.

Parcurse încă o dată cu privirea etajerele goale. Nu mai era nimic. Absolut nimic.

*
* *

— Vă daţi seama ? spuse Căpitanul. Vă daţi seama de importanţa acestui dar al Trecutului pe care ni-l face secolul XX ? Sîntem noi demni de această moştenire ? Întreaga civilizaţie dispărută, faptele ei mari, amintirile Trecutului. *Ştim* acum ce a fost secolul XX.

Vocea lui urcă, aproape să se frîngă. Ochii îi erau plini de lacrimi, într-atît era de emoţionat la gîndul acestui tezaur, acestui tezaur de cultură.

Ieşiră. Se căţărară în aparate. Căpitanul puse pe genunchi cartea preţioasă. Zburară pe deasupra cîmpiei moarte, în ţîrîitul detectoarelor. Suflul fierbinte al reactoarelor făcu să se clatine şi să se dărîme zidurile arse ale bibliotecii. Casa moartă se prăbuşi şi se contopi cu cîmpia violetă, scînteietoare şi blestemată.

Şi în povestirea Oraşele, *viziunea lui Klein e mai sumbră decît aceea a maestrului său. Pietonul din povestirea cu acelaşi titlu a lui Bradbury e dus de maşina-robot a poliţiei la Centrul de cercetare a activităţilor regresive, pentru că se plimbă pe străzi în loc să se lase îndobitocit de programele televiziunii tridimensionale. Mr. Ferrier, eroul lui Klein, trăieşte într-o lume a Oraşelor care se războiesc între ele*

și sînt păzite de Mașini împotriva intruziunii străinilor. Memoria electronică a Mașinii e alcătuită din benzi magnetice cuprinzînd toate semnalmentele locuitorilor Orașului, benzi păstrate într-un dom central. O bombă magnetică lansată dintr-un alt Oraș șterge toate înregistrările. Mașina își pierde memoria și-i ucide pe toți cei aflați în paza ei, considerîndu-i străini.

Nu putem contesta bogăția imaginației, virtuțile stilistice, climatul poetic al ficțiunilor lui Gérard Klein, pe care le-am fi dorit totuși inspirate de Bradbury și în privința optimismului semnalat în amintitul studiu al pasionatului său admirator. Lipsit de un asemenea suport, talentul său rătăcește pe cărările unui simbolism cețos (Punct final, Planeta celor șapte măști) *sau ale unei ingeniozități cam gratuite* (Tunica Nesei, *scrisă în colaborare cu Luc Vigan). Oricum, evoluția acestui scriitor înzestrat merită să fie urmărită cu atenție.*

Un semn al audienței tot mai largi de care se bucură literatura de anticipație în rîndul unui public foarte divers este și reeditarea unui fenomen mai vechi: abordarea genului de scriitori consacrați pe alte tărîmuri. Nu e vorba, desigur, doar de un tribut plătit succesului de librărie. Artiștii autentici simt pulsul epocii, intuiesc existența unei zone de contact cu viitorul care se cere investigată pentru a nu răpi omului modern dimensiunea propriei lui deveniri. Alteori, ei exprimă dificultățile adaptării la acest viitor care invadează prezentul în doze greu de asimilat, determinînd nașterea unui reflex de autoapărare, de inhibiție față de Noul neinvestit cu formulele încercate ale experienței individuale și generale. În sfîrșit, este frecventă și atitudinea negativă față de perspectivele nefaste pe care le deschide progresul tehnico-științific într-o anumită parte a lumii.

JEAN-LOUIS CURTIS, laureat al premiului Goncourt pentru romanul Pădurile nopții *(1947), se raliază acestei atitudini în volumul* Un sfînt cu neon *(1956). După cum ne avertizează autorul:* „Aceste povestiri ar trebui citite în ordine" — *avertisment îndreptățit nu numai de gradația abilă a satirei, care se transfigurează pînă la dispariție în finalul ultimei povestiri, (Iubiți-vă...)* Unii pe alții,ci *și de dezvăluirea treptată a tabloului unei societăți imaginare. Ținta principală a atacului lui Curtis este cumplita dezumanizare a acestei societăți care cumulează tarele capitalismului, hipertrofiate de o viziune nu acidă sau virulentă, ci de-a dreptul feroce.*

*„...o revoltă necesară..." spune Kleber Haedens, într-o recenzie a volumului *. Şi Curtis îndeplineşte într-adevăr o operă de asanare morală, demontînd mecanismul atîtor mituri, de la liberul arbitru la imparţialitatea presei şi de la superioritatea rasei albe la bunastare generală. Iar laitmotivul înverşunării sale îl constituie multipla degradare a culturii, fenomen asupra căruia stăruie în mod special în povestirea*

IDEI DE VÎNZARE

Buildingul vibra de zgomotul înăbuşit al sutelor de maşini de scris, al soneriilor televiziofonice răsunînd la toate etajele ca tot atîtea apeluri ale unei lumi în pană de idei, de invenţii, de noutăţi, o lume desperant de insensibilă şi stearpă, condamnată să repete fără oprire aceleaşi vechi istorii în cărţi, pe scenă, pe ecran, la radio, în uzine şi *digesturi*. Da, lumea ciudat de sterilă televiziofona înnebunită la Ely 9999, adică la *Central Ideogen Parizian*, întreprindere totodată filantropică şi comercială, condusă de un om celebru, un fel de geniu natural pe care l-ar fi secretat secolul al XX-lea în amurgul său : Philippe Mercadié, fenomenalul impresar, care se făcuse cunoscut dînd o nouă vigoare teatrului bulevardier, Seriei Negre, Bibliotecii Roze... Singurul om, în Franţa şi pe glob, care vindea IDEI !...

Televiziofoanele sună în întregul building ca S.O.S.-urile unor naufragiaţi, maşinile de scris pîrîie neobosite, „copoii", tineri şi tinere lansaţi în căutarea ideilor, intră şi ies, cu părul zbîrlit, iuţi, precişi, mici meteoriţi duri şi eficienţi pe care marele Patron îi asmute asupra capitalei şi provinciei şi-i cheamă apoi, cu o şuierătură, ca să-i uşureze de pradă...

Da, întregul imobil vibrează, creatură vie de beton, neon şi masă plastică, însufleţită de pulsaţii furioase, străbătută de un fior vecin cu spasmul de fiecare dată cînd o IDEE, o idee cu adevărat nouă, cu adevărat inedită, oade pe biroul Patronului... Şi Patronul, iată-l, la ultimul etaj, în mijlocul unei încăperi imense — plexiglas şi insono-

* *Citat după „Fiction", Nr. 35, Octombrie 1955.*

rizare, lumină indirectă, standard televiziofonic, dictafon, curbe electronice ale randamentului, fişier-robot — iată-l, cu picioarele pe un birou de malahită sintetică — birou funcţional care, cu un bobîrnac, se transformă în divan pneumatic de relaxare neogayelordhauseriană, în aparat cu radiaţii supraactivizante ale puterii genezice — iată-l, Patronul, gros, pătrat, sigur pe el, patronal la superlativ, supraimpresar magistral, cu neglijenţa lui bonomă care-i înduioşează pe colaboratori şi pe funcţionari: fără haină, cu cravata desfăcută, cu o şuviţă neagră pe un ochi, „cu ţigareta înşurubată în colţul gurii zeflemitoare" — iată-l, familiar, tunător, şeful schimburilor intelectuale, Providenţa producătorilor de filme, directorilor de teatre, responsabililor de emisii radiofonice, editorilor, în sfîrşit: omul care vinde IDEI: Philippe Mercadié, cincizeci de ani, trei autogire personale, cinci amante, două consilii de administraţie, zece decoraţii, într-un cuvînt, personalitate mondială şi figură celebră a Parisului monden.

Ce face el? Bineînţeles, mai multe lucruri în acelaşi timp. Televiziofonează la doi interlocutori, dictează un sinopsis, bruftuieşte o dactilografă, lansează dispoziţii, clasează, înregistrează. Ce eficienţă! Ce randament! Ce simţ al planificării! Un om uluitor. Dacă civilizaţia subzistă încă, ea datorează acest lucru unor minţi ca a lui.

— Trimite-mi copoii 7, 12 şi 31! răcneşte el, apăsînd pe o clapă a claviaturii de pe birou. Vreau să-i văd şi pe copoii 5, 9, 15, 18. Imediat!

Apasă pe o altă clapă. Se luminează un dreptunghi verzui, pe care se desenează un cap de bărbat, la început cam înceţoşat, apoi din ce în ce mai limpede.

— Hello, Fernand*, tună Patronul, am o idee pentru o serie ultravioletă erotico-spiritualistă.

— Fără glumă?

Fernand surîde mulţumit.

— Da, dragul meu. Trimite-mi un cec şi capeţi ideea.

Surîsul lui Fernand dispare.

— Cît?

— Două milioane. E pe gratis.

Chipul lui Fernand este cel al unui om strîns de gît.

— Exagerezi, Philippe. Un milion două sute de mii, nici o centimă mai mult.

* *Fernand Gallimard*, desigur, urmaşul celebrului Gaston (n. a.)

— Două milioane, repetă Patronul, granitic. Dacă nu vrei, o vînd lui Albin-Michel *

O spaimă de moarte se întipăreşte pe faţa lui Fernand.

— Să nu faci asta, Philippe ! Orice, dar asta nu ! Nu poţi să-mi dai o asemenea lovitură. Prietenia noastră...

— Fac ceva pe prietenia noastră, spune Patronul liniştit. Trimite-mi un cec. Două milioane. Primeşti ideea cu acelaşi curier.

— Mă ruinezi, Philippe.

— Te-ai obişnuit, bibicule. Cu Seria ultravioletă ai să aduni topelele ** cu lopata. Îţi asigur publicitatea. Va trebui să discutăm despre toate astea.

Fernand suspină.

— Okay ! Îţi trimit cecul. Eşti o scîrnăvie.

— Scumpe prietene, spune Patronul cu o politeţe mîngîietoare, cînd luăm masa împreună ? Parc-ar fi trecut secole... Lunea viitoare, la ora opt la Berkeley, ne-am înţeles ? La revedere.

Ecranul verzui se stinge. Un altul se aprinde, încadrînd o mică figură boţită, cu privirea umilă.

Vocea Patronului e un aisberg :

— Perruquet, am vîndut ideea ta lui Fernand. Mîine dimineaţă ai să primeşti un cec de optzeci şi cinci de mii de franci.

Figura boţită se crispează şi mai mult sub şocul emoţiei.

— O, mulţumesc, domnule Mercadié, îngînă o voce recunoscătoare. Vă mulţumesc mult. Nu ştiu cum să vă exprim re...

— În regulă ! i-o tăie scurt aisbergul. Alte idei ?

— Vedeţi... acum... pentru moment... am ceva, dar nu e încă...

— O să mi-o aduci cînd va fi pusă la punct.

Ecranul se stinge.

— Pluc*** nenorocit ! mormăi Patronul.

Bagă de seamă atunci că trei tineri stau drepţi în faţa lui, de cealaltă parte a biroului funcţional. Ei se prezintă milităreşte :

— Copoi 7 !

— Copoi 12 !

— Copoi 31 !

---

* *Albin Michel — alt editor parizian. (n. r.)*

** *Topele* — bani, în argoul acestei epoci. La mijlocul secolului XX se spunea „grisbi" (n. a.)

*** *Pluc* — om lipsit de dinamism, arierat, întîrziat, greoi la minte (n. a.)

Patronul a devenit violaceu. Pupilele sale iradiază o furtună de mînie sălbatică.

— Ah, iată-vă, voinicilor ! urlă el. Ce aflu ? Ce mi se spune ? V-aţi apucat de prostii ! Scriitorii sînt nişte pluci, de acord, dar ăsta nu-i un motiv să prindeţi unul la colţul unei străzi pustii, la miezul nopţii, să-i aplicaţi ţeava nucleorevolverului pe buric şi să-i ţipaţi în faţă : „Ideile sau viaţa !“ Dar astea sînt metode banditeşti, vă daţi seama ? Asta nu duce la nimic ! Asta nu poate să aducă decît neplăceri ! Ce face individul pe care-l agăţaţi în felul ăsta ? Vă povesteşte orice, ca să-şi salveze pielea ; şi cum îi daţi drumul, se duce la comisariat ; şi cine are neplăceri ? Căpăţîna mea. Poate credeţi că *Central Ideogen Parizian* e o întreprindere de cambriolaj intelectual ?... Vă închipuiţi că la mine se practică efracţia creierilor ? Aţi merita să vă dau afară fără preaviz !

— Credeam că o să iasă bine, Patroane, pledează copoiul 12.

— Nu ştiam cum să intrăm în legătură cu tipul ăsta, adaugă copoiul 7. L-am urmărit. Şi la miezul nopţii ne-a dat prin cap că cel mai simplu ar fi să-l ameninţăm, ca să-i stoarcem ideile. Sigur că n-aveam de gînd să-l atomizăm. Ne-am prefăcut doar.

— Să nu vă mai prind cu de-astea ! urlă Patronul. Sau vă zvîrl pe fereastră, unul după altul !... Sînteţi tineri, mă rog, sînteţi plini de zel, foarte bine. Dar ce dracu, mai multă măsură !... Nu, nu pot să-mi revin : un nucleorevolver pe burta unui biet tip, la miezul nopţii, la colţul unei străzi pustii. „Ideile sau viaţa !“... Astea nu-s maniere... Şi ce v-a povestit plucul ?

Copoiul numărul 7 îndrăzneşte să surîdă.

— Sinopsisul viitorului său roman, Patroane...

— Ce să zic, trebuie să fie grozav... În sfîrşit, dă-i drumu' ! Să-l sun pe Jean-Claude Ariel.

Atinge claviatura. Se aprinde un ecran. Un bărbat cu ochelari de baga, foarte elegant, surîde.

— Jean-Claude, spune Patronul, vreau să asculţi asta. Este un sinopsis pe care voinicii ăştia l-au obţinut, nu-ţi spun cum, de la nu ştiu care scriitoraş.

Către copoi :

— Dă-i drumu', fiule.

Copoiul numărul 7 îşi drege vocea.

— Iată, spune el. Asta se petrece în nordul Italiei, acum aproximativ două secole...

— Istoric ? Prost ! comentează Patronul.

— Într-un mic principat peste care domnește un tiran austriac. Un tînăr, dornic de libertate și mare admirator al lui Napoleon, visează să-l răstoarne pe tiran. Dar mătușa lui îl iubește.

— Mătușa cui, nătărăule ? A tiranului sau a tînărului ?

— A tînărului, Patroane.

— Bine, continuă.

— Deci, mătușa lui, care e încă tînără și frumoasă, îl iubește, cu toate că nu și-o mărturisește. Dar tiranul e și el îndrăgostit.

— De cine ? Tot de tînăr ?

— Nu, de mătușă. Tiranul e îndrăgostit de mătușa tînărului. Sau cel puțin o dorește.

Patronul se întoarce spre ecran.

— Ce zici, Jean-Claude ? Parcă nu începe rău. Dragoste și politică...

Jean-Claude are un zîmbet sibilinic.

— Lasă-l să continue, răspunde el simplu.

— Bănuit de complot împotriva regimului, tînărul e aruncat în închisoare. Mătușă-sa îl ajută să evadeze. Dar, între timp, el s-a îndrăgostit de fiica temnicerului.

— Dar, dar, dar asta are un aer teribil de romantic, spuse Patronul cu aerul de lăcomie fericită pe care-l lua cînd simțea că o IDEE avea să-i cadă din cer. Ce zici, Jean-Claude ? Ar ieși un film destul de atomic, nu ?

— Regret că trebuie să te decepționez, Philippe, spuse Jean-Claude cu răceală. Se pare că tipul care ți-a vîndut sinopsisul te-a îmbrobodit de tot ! Știi ce-i povestea asta ? *Mănăstirea din Parma,* de Stendhal. Salutare.

Ecranul se stinse.

Tăcere apăsătoare.

— Iată ce înseamnă, explodă deodată Patronul, iată ce înseamnă să ai copoi inculți ! Flăcăi care n-au nici măcar bactehul * ! Li se povestește orice, ei nu recunosc nimic, ei își închipuie că e nou-nouț, cînd s-a mai făcut de treizeci și șase de ori ! N-au cultură, n-au lectură, n-au puncte de reper, nici un simț al ierarhiei, nimic ! Angajați-vă critici la revistele

* *Bacteh* — bacalaureat tehnic (n. a.).

de sport, nespălaților, nu copoi la *Central Ideogen Parizian !* Aici sînt oameni culți, fir-ați ai dracului ! A, v-a avut ! Teribil v-a avut ! Pînă la os !.. *Mănăstirea din Parma !* tună el, cuprins de un nou val de furie. Și ei au crezut că e o idee originală ! Ați merita să vă dau afară cu lovituri de picior în dos ! Dispăreți ! Cărați-vă sonic * ! Nu vreau să vă mai văd opt zile ! Marș !

Cei trei tineri copoi se evaporară prompt.

Abia dispăruseră și patru femei tinere, mulate în rochii de atlas sintetic, cu ciorapi negri de plasă, pătrundeau în birou legănîndu-și șoldurile. Erau, toate patru, de-aceeași talie, foarte frumoase și suprasaturate de sexualitate. Aveau sîni tari, agresivi, puși în valoare de tricoul strîmt. Părul strălucitor, buzele de un roșu viu, rozul bogat și suav al pielii, privirea în același timp ingenuă și experimentată : totul în ele striga o feminitate frenetică. Ajungînd în mijlocul încăperii, se așezară pe un rînd, încetară să se legene și se prezentară cu o disciplină la fel de marțială ca și tinerii care le precedaseră :

— Copoi 5 !

— Copoi 9 !

— Copoi 15 !

— Copoi 18 !

Viziunea paradisiacă a acestor hurii, acestor supersex** supuse avu un efect liniștitor asupra Patronului.

— Ah, iată-vă, micuțele mele, spuse el cu o voce ușor voalată. Ce mi-aduceți astăzi ? Începe tu, Scarlett.

— Patroane, spuse Scarlett (ea luă pe loc repaus, trupul ei căpătă o atitudine savant voluptuoasă), am vampirizat un mic student de șaisprezece ani care e cu gîndul doar la cinema. Mi-a povestit scenariul la care lucrează. Nu e foarte interesant, dar am găsit o idee care poate fi exploatată în laboratoarele noastre de re-writing *** : o supersex în mîinile unui savant nebun, într-un batiscaf la trei mii de metri adîncime.

— Nu-i rău, încuviință Patronul. Ai bătut-o la mașină, scumpo ? Da ? Bine. Du-o la laboratoare. O să scoatem ceva pentru Metro-Goldwin-Mayer. E rîndul tău, Greta.

---

* *Sonic* — cu viteză sonică. La mijlocul secolului al XX-lea, se spunea „cu viteza a patra" (n. a.)

** *Supersex* — fată frumoasă sau băiat frumos. La mijlocul secolului al XX-lea se spunea „pin-up" (n. a.)

*** *Re-writing (în englezește, în original) — literal „re-scriere", deci prelucrare (n. r.)*

— Eu m-am culcat cu un tehnician de la radio, spuse Greta. În timp ce dormea, i-am inspectat sertarele. Am găsit un proiect de emisie-tele, ceva care nu s-a făcut încă, în tot cazul de cînd sînt telespectatoare, şi asta înseamnă zece ani...

— Să zicem cincisprezece, scumpo, şi să nu mai vorbim despre asta. Dar spune-mi, frumoaso, parcă seamănă a furt...

— Pardon, pardon, am citit hîrtia şi am pus-o la loc în sertar. Am memorizat ideea şi atît. Şi-apoi, i-am dat flăcăului trupul meu pe gratis, o noapte întreagă. În schimb, îi iau o idee. E cinstit, nu?

— Adevărat, dragă, spuse Patronul, împăciuitor. La urma urmei, i-ai dăruit o frumoasă noapte de dragoste. A ţinut o noapte întreagă în braţe un supersex din atomul lui Dumnezeu, el care trebuie să se mulţumească de obicei cu servitoarele de sîmbătă seara. Asta merită din plin o idee! Bun. Deci, despre ce idee e vorba?

— E vorba de a invita la R.T.F.* o serie de mari personalităţi ale lumii pariziene: oameni politici, croitori, femei de lume, campioni de box, actori de cinema, animatori de spectacole, mari scriitori etc., şi de a le pune trei întrebări. *Prima întrebare:* „Care a fost prima dumneavoastră emoţie sentimentală?" Atenţie, Patroane: sentimentală, nu sexuală. E vorba despre inimă, nu despre ceea ce vă închipuiţi. *A doua întrebare:* „Care este poemul de limbă franceză care vă place cel mai mult şi de ce vă place?" *A treia întrebare:* „Care a fost cel mai mare triumf din viaţa dumneavoastră?" Titlul emisiunii: Inima lor fără văluri!

Patronul nu părea entuziasmat.

— Crezi că nu s-a mai făcut? Mie-mi sună cam...

— Nu, Patroane: întrebări de felul ăsta se pun în jurnale, unor vedete la ordinea zilei, dar niciodată n-au fost puse trei întrebări caracteristice, Patroane, caracteristice, unor personalităţi din lumea pariziană, într-o emisie-tele.

— Fie. O să încercăm să vindem ideea la R.T.F. Inima lor fără văluri... Titlul nu-i rău... La rînd, Sylvaine! Dar ce are fata? Plînge? Pisicuţa mea, papa Mercadié n-o să te mănînce de vie! Plîngi fiindcă n-ai adus nimic? I-e frică de mine, scumpa de ea! Adorabil...

Patronului îi plăcea să-şi vadă copoii tremurînd în faţa lui; mai ales copoii-fete. O mică supersex durdulie, cu o inimă de veveriţă bătînd deznădăjduită sub tricoul lipit de trup.

* *R.T.F.* — Radio-Télévision-Française (n. r.)

— Am făcut tot ce-am putut ! suspină Sylvaine.

— Ce spune ? Cui i-a făcut tot ce-a putut ? toarse Patronul.

— Am folosit mijloacele de zile mari, domnule Mercadié, vă jur ! Sutien de dantelă neagră, sîni falşi, gene false, voce răguşită, totul ! I-am spus pînă şi că-l iubesc ! Nimic de făcut. N-am putut să-i sustrag o idee, Patroane ! A rămas cu gura cusută. De lemn a rămas. N-am fost niciodată în viaţa mea atît de umilită !

O virtuoasă indignare răzbătea prin amărăciunea Sylvainei :

— Cred că nu-i plac femeile supersex ! încheie ea.

Stupefiat, Philippe Mercadié îşi pierdu o clipă vocea.

— Cum ? proferă el după cîteva secunde. Nu-i plac... O, scîrnăvia ! O, maimuţoiul ! Are tupeu, plucul ! Şi crede că aşa au să se petreacă lucrurile ? Crede că are să ne scape aşa de uşor ? A, nu ! A, de loc ! Nu-i plac... Nu merge aşa ! Papa Mercadié are mai multe corzi la arcul său.

Atinse cu degetul o clapă.

— Trimiteţi-mi-l pe copoiul 3 ! mugi el într-un microfon. Cum ?

„Aţi fost căutat de cinci ori, domnule, spuse difuzorul. Acelaşi tip. Pretinde că are o idee senzaţională. Nu vrea să discute decît cu dumneavoastră."

— Să se ducă la dracu ! strigă Patronul. N-am timp de pierdut cu toţi aiuriţii care au idei de vînzare. Drept cine se ia ?

„Spune că dacă nu-l chemaţi înainte de ora şase, vinde ideea lui Max Porelli."

— N-are decît ! răcni Patronul. Îşi închipuie că o să mă intimideze cu astfel de ameninţări ! Cu mine nu-i merge să-şi dea aere !

„Pare o persoană serioasă, domnule, insistă difuzorul. N-are de loc aerul unui aiurit. Ce să fac dacă sună din nou ?

—Okay, dă-mi legătura. Îl aranjez eu. Îl învăţ eu ce înseamnă un patron.

„Bine, domnule."

Un tînăr intră în birou şi luă poziţia de drepţi. Copoii-fete se eclipsaseră. O adevărată disciplină militară la *Central Ideogen Parizian*. Iuţeală, eficacitate, precizie. Fără pierdere de timp.

— Cine ţi-a dat voie să intri ? strigă Patronul. (Era aspru cu funcţionarii bărbaţi.)

— M-aţi chemat, domnule. Copoi 3.

— A, da... (Se îmblînzi.) Cum te cheamă ?

— Clark Dupont.

— Micul meu Clark, eşti devotat cu trup şi suflet C.I.P. ?

— Cu trup şi suflet, domnule.

— Bine : răspuns net. Privire bărbătească. Un soldăţel bun. Va fi avansat. Băiete, vreau să-ţi încredinţez o misiune delicată... Te simţi în stare să lichidezi pe cineva ?

— Pentru C.I.P. mi-aş lichida bunica, spuse copoiul 3 cu hotărîre.

— Splendid răspuns, murmură Patronul înduioşat. Pentru C.I.P., el şi-ar lichida bunica. Trebuie să-mi amintesc acest răspuns. Eşti inimos, fiule. Vei fi avansat. Iată ce vreau să faci : te vei aranja ca...

O sonerie.

— Ce-i ? strigă Patronul atingînd o clapă.

„Tipul, domnule. A chemat din nou."

— Bine, dă-mi legătura.

Patronul scrîşnea din dinţi.

— Îl aranjez eu, murmură el cu sălbăticie. Clark, fiule, ai să vezi cum îi aranjează papa Mercadié pe pisălogi.

Ecranul verzui se aprinse, dezvăluind un tînăr chip impasibil.

— Va să zică dumneata te distrezi chemînd C.I.P.-ul de cincizeci de ori pe zi ? Drept cine te iei ? Drept Horace Ferguson* ? Şi cu MINE vrei să vorbeşti ? Pur şi simplu cu MINE ? Şi mă ameninţi că ai să-ţi vinzi ideile lui Max Porelli ? Scîrnăvie mică, puţin îmi pasă de ideile tale ! Vinde-le lui Max Porelli, că tot n-are decît rebutul ideologic al Parisului în Biroul lui de informaţii ! Şi-ţi închipui că poţi să obţii legătura cu Philippe Mercadié cum ai face-o cu primul venit ? Vagabondule, te avertizez că dacă mă mai suni o dată, pun să ţi se închidă televiziofonul pe trei săptămîni !

Se opri, cu răsuflarea tăiată. Tînărul chip impasibil nu se clintise. O voce moale ieşi din ecran :

— Du-te şi inoculează-ţi un Bogomoleţ**, bătrîn ramolit, că ai nevoie.

Şi ecranul se stinse.

Niciodată, nu, niciodată nu fusese Philippe Mercadié mai aproape de apoplexie.

Deveni violaceu. Aspiră aerul ca un om care se înăbuşă. Îşi duse mîna la gît. Îşi rostogoli ochii. Această extraordinară agitaţie fizică dură mai multe secunde, după care Patronul, cu o voce răguşită, ceru stan-

* *Horace Ferguson* — preşedintele Statelor Unite (n. a.)

** *Într-o altă povestire din volum, autorul dă următoarea explicaţie :* „era locuţiunea populară folosită pentru a cere cuiva să te lase în pace". *(n. t.)*

dardului televiziofonic să recheme imediat persoana cu care vorbise.

— Clark, fiule, declară el copoiului 3, cred că am găsit pe cineva. Am găsit un om. Ai auzit ? Tupeul acestui flăcăiandru ? Nimeni, înţelegi, nimeni nu mi-a vorbit niciodată pe acest ton. Nimeni nu mi-a spus să mă duc să-mi inoculez un Bogomoleţ. Cred că flăcăul ăsta are ceva în burtă, fiule. Şi în cap. Să-l las să-şi vîndă ideile lui Max Porelli ? Niciodată, auzi ? Niciodată.

Ecranul verzui se aprinse. Chipul tînăr îl privi pe Patron cu dispreţuitoare impasibilitate.

— Tinere, murmură Patronul (şi în vocea lui se simţea catifeaua bonomiei măreţe a celor puternici), tinere, m-ai avut. Papa Mercadié ştie să recunoască valoarea cînd o întîlneşte. Ca să îndrăzneşti să-mi spui bătrîn ramolit, trebuie să ai şi altceva înafară de tupeu. Trebuie să ai o extraordinară siguranţă, o, cum să zic ? o autoritate, o certitudine... Şi eu sînt gata să tratez cu băieţii care au ceva în burtă. Cît ?

— Cît ce ?

— Ideea.

— Un milion înainte. Un milion după.

— Iartă-mă, tinere, e ciudat, dar nu înţeleg prea bine.

— Un milion înainte de a vorbi. Un milion după ce vorbesc.

Patronul îşi înăbuşi un muget. Cînd răspunse, vocea lui era doar catifea, nylon, mătase sintetică :

— Şi ştie ce vrea, pe deasupra... Deci aşa, prietene, vrei să-ţi semnez un cec de un milion pentru ochii dumitale frumoşi, înainte să deschizi gura ?

— Ascultă, Mercadié : trebuie să te hotărăşti. Cumperi idei ca să le revinzi. Comerţ = risc. Comerţ = loterie. Dacă ideea mea nu valorează nimic, pierzi un milion. Dacă e bună, cîştigi treizeci. O şansă din două. E rîndul dumitale să joci.

— Mă amuză. Mă amuză enorm. Okay ! Joc. Treci pe la mine. Sări într-un taxigir şi să fii aici la ora şase.

Ecranul se stinse. Patronul se ridică şi începu să măsoare biroul în lung şi în lat. Augustă surescitare a marilor fiare ale banului şi ale succesului. Jocul. Riscul. „Pot să pierd un milion. Dar pot să cîştig treizeci. Flerul meu de fiară mă avertizează că am dat peste un număr bun : psihologie, intuiţie fulgerătoare. Mizez."

Mergea în lung şi în lat, cu mîinile în buzunare. Uitase cu totul de ce se afla acolo copoiul 3 şi ce misiune trebuia să-i încredinţeze. N-avea

nici o importanţă. Îşi amintea numai că numărul 3 era un băiat de ispravă, devotat cu trup şi suflet lui *Central Ideogen Parizian* („Pentru C.I.P., mi-aş lichida bunica." Ăsta zic şi eu răspuns !). Simţea o dragoste părintească pentru copoiul 3.

— Fiule, spuse el, nimeni nu e nemuritor. Într-o zi, papa Mercadié îşi va face şi el bagajul, ca şi ceilalţi. Dar ascultă bine ce-am să-ţi spun : papa Mercadié va lăsa un nume în istoria lumii moderne. Ce vîrstă ai tu, fiule ? Douăzeci şi doi, douăzeci şi trei ? Mai tîrziu, cînd ai să avansezi în grad, cînd vei fi, cine ştie (făcu un gest larg : viitorul se deschidea imens, plin de făgăduinţi...), cînd vei deveni şeful laboratoarelor de *re-writing,* directorul copoilor, inginer al serviciilor de comercializare a elementelor ideologice brute — toate speranţele îţi sînt permise, fiule — vei putea spune prietenilor tăi, soţiei, copiilor : „L-am văzut pe Patron în plină activitate". Căci, mort şi incinerat, voi rămîne Patronul C.I.P... Vei putea să le spui : „L-am văzut pe bătrînul Mercadié în plină acţiune". Asemenea clipe nu se uită, puştiule. Vezi : am să joc. Am să mizez. Băiatul ăsta, cred, *simt* că are ceva în burtă. Nu e sigur ca doi şi cu doi fac patru, dar o *simt aici.* (Patronul îşi arătă plexul solar.) Are un ton care nu înşală. Tonul pe care mi-a vorbit băiatul ăsta — ai auzit? — ei bine, ţi-o spun eu, e tonul geniului. „Du-te şi inoculează-ţi un Bogomoleţ !..." Mie ! Mie, Philippe Mercadié ! Ce vrei, un pluc n-ar fi avut niciodată îndrăzneala să-mi zvîrle asta în faţă. Nu. Ca să ai un asemenea tupeu, îţi trebuie geniu. Ei bine, eu mizez pe geniu. Eu lucrez în domeniul geniului. Eu îl descopăr. Eu îl anexez. Şi ştii, băiete, în lumea noastră modernă geniul e un lucru rar. Nu mai există idei. Toată lumea e secătuită. Totul a fost exploatat. Totul a fost spus. Pictura, sculptura, muzica ? În impas. Literatura ? În Franţa se publică cinci sute de mii de romane pe an şi nu mai e cine să le citească, pentru că toate aceste cinci sute de mii de romane sînt tot atîtea reluări ale vechilor modele, ale vechilor clişee : absurdul, singurătatea, neliniştea metafizică, prezenţa obiectului, Kafka, Beckett, Robbe-Grillet, toţi clasicii de acum cincizeci de ani... Prea cunoscut. Prea explorat. Pastişe ale pastişelor pastişelor. Ne-am săturat. Şi clasicii mai vechi, Proust, Stendhal, Balzac, ne-am săturat şi de ei. Metafizica e moartă. Dar Psihologia e moartă şi ea. Atunci, ce ? Lumea crapă de lipsă de idei, de lipsă de noutate. Crapă cu gura deschisă, puştiule. *Central Ideogen Parizian* e un balon cu oxigen. Uite : eu furnizez acestei lumi în agonie o rămăşiţă de oxigen intelectual. Eu sînt detectorul ideilor noi. Eu răzuiesc fundul craniilor. Eu dau

hrană spirituală (Copoiul 3 luă notă mental de metaforele succesive pe care le folosise Patronul: balon de oxigen, detector, fundul craniilor... Avea să se servească de ele într-un articol despre *Central Ideogen Parizian* pe care i-l ceruse *Metropolis Digest*).

Cam așa se petrec lucrurile cu hrana, continuă Patronul. Pămîntul e epuizat de secole de cultură irațională și prin abuzul de îngrășăminte artificială. Ce-am făcut atunci? Am fabricat alimente în laborator. Am transformat planctonul în aliment de bază. La fel e și cu ideile. Imginația creatoare s-a epuizat în secole de cultură intensivă și prin supralicitarea tiparului. Bine. N-are importanță. C.I.P. va fabrica plancton ideologic. Laboratoarele noastre de *re-writing*, Serviciile noastre de comercializare a elementelor ideologice brute produc tocmai asta: plancton pentru spirit.

Ah, băiatule, C.I.P.-ul e o adevărată misiune nobilă. Dușmanii mei spun că sînt un gangster al sufletelor, un rechin înfricoșător. Ei spun că nu mă interesează decît topelele, că sînt un negustor de idei. Ce eroare! (Chipul Patronului respira virtutea, inocența ultragiată.) Dacă ai ști ce puțin îmi pasă de topele! Desigur, sînt dur în afaceri. E un principiu. Trebuie să fii dur. Secolul o cere. Cînd nu ești dur, ești halit fără să-ți dai seama. Eu sînt aspru din principiu. Dar nu din dragoste de bani. Topelele nu mă mai interesează de mult. Ce mi-au adus topelele? Un harem de supersex? Da. Autogire de mare lux? Da. O splendidă vilă funcțională la Montfort-l'Amaury? Da. Ce mi-au mai adus topelele? Relații cu societatea cea mai de vază din Europa? De acord. Vînez cerbi cu ducele de Préchac-Grenelle. Sînt invitat la recepțiile Morganei Luce-Pierpont. S.S.Kostia I mă primește în audiență particulară. Ei și? Ce anume din toate astea nu e trecător? spuse Patronul cu noblețe. Dragostea? Pfui! Am cincizeci de ani. Abia dacă mai pot să mă distrez un pic o dată pe lună — și încă și atunci... Bogomoleț și aparatele cu radiații supraactivizante nu pot să transforme pe nimeni în Hercule. Autogirele? Dar, dragă prietene, niciodată nu sînt atît de fericit ca atunci cînd pot să merg pe jos! Astăzi e un lux să mergi pe jos!... Relațiile mondene? O serie de corvezi. Transpir de plictiseală numai la gîndul unui dineu în oraș. Și dinez în oraș opt seri din zece!... Nu, nu, puștiule: banii nu aduc fericirea, e un truism vechi de cînd lumea, dar mereu valabil... Ce-i rămîne atunci unui om împăcat cu toate și care știe că va muri, că va crăpa singur, ca un cîine, în seara asta, mîine, sau peste zece ani? Ce-i rămîne? Am să-ți spun: îi rămîne jocul. Nu bridge

sau canasta. Nu baccara sau curse de cai. Nu. Jocul cel mare. Să supui lumea. Să te afirmi. Să te impui. Să devii o Putere. Să creezi !... Iată ce numesc eu „jocul".

Se opri în faţa unei oglinzi.

Cum mă găseşti, băiete ? Sincer.

— În plină formă, Patroane.

— Cincizeci de ani e vîrsta periculoasă. E vîrsta la care îţi pui întrebări asupra vieţii, asupra vieţii *tale*... Te gîndeşti vreodată la moarte ?

— Niciodată, Patroane.

— Bine faci. Eu mă gîndesc prea des la moarte... Mi-e o teamă îngrozitoare de ea... Mă trezeşte noaptea...

Patronul îşi examina imaginea în oglindă. Deodată, se scutură.

— Hai, marş ! Dispari sonic ! Cine dracu mi-a trimis un copoi care stă înfipt fără să facă nimic, ascultînd confidenţele Patronului ? Ai să-mi faci plăcerea să uiţi tot ceea ce am spus, da ? Lacăt la gură, auzi ?

— Lacăt la gură, Patroane. Vă amintesc că m-aţi chemat ca să-mi încredinţaţi o misiune.

— O misiune ? A, da ! Uitasem cu desăvîrşire. Iată despre ce e vorba...

O voce ieşi din difuzor :

„Domnule Mercadié, persoana pe care aţi convocat-o pentru ora şase e aici".

— Să urce. Am să te rechem, băiete. Spune-mi încă o dată fraza aceea admirabilă care m-a mişcat, micuţule, nu ţi-o ascund.

— Care frază, Patroane ?

— Despre devotamentul tău faţă de C.I.P.

— Pentru C.I.P., mi-aş lichida bunica !

— Admirabil ! Am s-o înscriu în Cartea de aur a casei. Eşti un băiat bun. Ai să fii avansat.

Copoiul 3 salută milităreşte şi dispăru. Rămas singur în vastul birou funcţional, Philippe Mercadié îşi privi încă o dată imaginea din oglindă. Suspină. „Ce deznădejde ! Ce singurătate ! Ce plictiseală ! Cînd te gîndeşti că mă număram printre cei mai încîntători supersex ai generaţiei mele... Cine m-ar crede astăzi ? Fălcile astea. Grăsimea asta nesănătoasă. Părul ăsta cărunt. Semăn cu un bătrîn negustor de covoare. Nimeni nu mă iubeşte. Nevastă-mea se gîndeşte numai la recepţiile şi toaletele ei. Copiii mei se gîndesc numai la dans şi la cumpărarea de

autogire din ce în ce mai rapide. Pentru ei, sînt furnizorul de topele şi atît. Nu mă iubesc. Nici eu nu-i iubesc. Dar jucăm cu toţii comedia căminului fericit, pentru fotografi, pentru publicitate. N-avem decît indiferenţă unii faţă de alţii. Şi într-una din zilele astea am să crăp ca un cîine. Singur. A treia zi după înmormîntare, fiii mei au să-şi reia autogirele, nevastă-mea se va duce să se odihnească la Mégève sau la Hammamet, după sezon. Ce farsă ! Sînt zile în care m-aş arunca pe fereastră, ca bietul Loulou d'Esclarmont."

Era atît de absorbit de morocănoasa contemplare a imaginii sale în oglindă, încît aproape că scoase un ţipăt de mirare : îndărătul imaginii sale se ivise *cineva*.

Se întoarse rapid.

— Ce este ? strigă el, între teamă şi furie.

Îşi aminti însă imediat că aştepta un vizitator la ora şase. Vizitatorul se afla în faţa lui.

— Ia spune, răcni patronul, redevenind pe loc Patronul, ce-s manierele astea de-a intra peste oameni ! Omul invizibil şi mai multe nu ! Eşti şoarece, hoţ, spărgător de hotel sau ce naiba ?

Vizitatorul era un tînăr subţirel, îmbrăcat într-un costum de culoare închisă, cu o faţă pură şi ochi extraordinar de reci şi calmi.

Philippe Mercadié aruncă o scurtă privire în jurul lui. O foarte scurtă privire, dar care-i îngădui să îmbrăţişeze vastul birou insonorizat — plexiglas, nichel şi piele sintetică — standardul televiziofonic, dictafonul, fişierul-robot, tabloul curbelor electronice ale randamentului : celula gînditoare a C.I.P.-ului, vizuina Napoleonului Ideilor. „Sînt un şef, îşi spuse Patronul, un conducător de oameni. Una dintre forţele spirituale ale secolului. Un monstru de muncă, de activitate. Nu, nu voi renunţa. Voi rezista pînă la capăt." Îşi mai spuse : „Sînt o fiară." Şi asemeni lui Popeye* înfulecînd conţinutul unei cutii cu spanac, Patronul îşi simţi muşchii încordîndu-se,combativitatea străbătîndu-i trupul ca un val de argint viu, din creştet pînă-n tălpi. Se gîndi că avea s-o ducă în seara aceea pe micuţa Sylvaine într-un local de noapte (trebuie să-l avertizez pe fotograful C.I.P.), că va dansa cu ea spunîndu-i imbecilităţi de om tînăr (de pildă : „E nemaipomenit cît de relaxat mă simt cu tine, scumpo"), apoi noaptea se va încheia la Carlton, în apartamentul superlux închiriat cu anul (treizeci şi cinci de milioane, dar n-ai încotro : bugetul cheltuielilor numite „modul de viaţă"...) şi ce contează dacă în a doua parte a progra-

* *Popeye — erou al unei serii de filme americane de desen animat. (n. r.)*

mului nu se va putea comporta chiar ca un om tînăr ? Da, ce contează, dacă va putea cel puţin să frămînte fără reţinere această dulce carne elastică, atît de tînără, atît de caldă, să o strivească de trupul lui, să-i poruncească să facă orice, da, şi ea să se supună docilă, şi atît cît va dura gingaşa mîrşăvie lumea va fi veşnică, neruşinată, surîzătoare, şi nu va cunoaşte nici îndoiala, nici teama, nici oboseala... Un val de sînge urcă în obrajii Patronului. Acum era invincibil, ca Popeye. Întinse o mînă păroasă vizitatorului.

— Cum ! Cum ! lătră el. N-are încă douăzeci de ani şi îşi permite să-l insulte pe papa Mercadié. Puştiul ăsta are ceva în burtă. Repetă ce mi-ai spus la tele.

— Du-te şi inoculează-ţi un Bogomoleţ, bătrîn ramolit, că ai nevoie, repetă tînărul fără ezitare.

Philippe izbucni într-un rîs enorm, un rîs gîlgîitor. Apoi se înfundă în fotoliul său.

— Cu asemenea cuvinte se pescuiesc marile cariere, micuţule, declară el, cînd îşi regăsi calmul.

Deodată, fără tranziţie, căpătă un aer feroce.

— Şi acum, la lucru ! Aşază-te (arăta spre un fotoliu, de cealaltă parte a biroului) şi scuipă IDEEA !

— Ia un carnet de cecuri, spuse tînărul fără grabă, un stilou, şi semnează.

Tăcere. Apoi rîsul în cascadă. Philippe îşi lăsă capul pe spate, atît era de vesel.

— E tare, puştiul ! lansă el între două sughiţuri de rîs. Foarte, foarte tare ! Mă tutuieşte. Vrea să pun mîna pe topele imediat. Ce îndrăzneală ! Îmi aminteşte de tinereţea mea.

Îşi şterse ochii cu vîrful degetelor.

— Îmi placi, spuse el. Tu nu eşti un pluc. Ştii ce vrei. Şi obţii. Tu şi cu mine sîntem din aceeaşi rasă : fiare. Eu, bătrînul leu teribil. Tu, micul pui de leu. Va să zică, vrei să bagi în buzunar milionaşul aşa, pe gratis, fără garanţie ? Ai o supersex de întreţinut, sau ce ? Vrei să-ţi cumperi un autogir Renault 4 CV ? Ei bine, papa Mercadié are încredere în tine. (Gîngurea. Torcea.) Papa Mercadié are să-ţi semneze cecul. (Deschise un sertar. Scoase carnetul de cecuri. Deşurubă capacul stiloului.) Uite cecul.

— O clipă, spuse tînărul. Vreau un cec la purtător, nu un cec nominal.

— Aşa ? Şi de ce, mă rog ?

— Iubesc anonimatul, spuse tînărul fără să zîmbească.

— Iubeşte anonimatul... Ciudat, ciudat ! Ce ascunde oare micuţul ăsta ? O, o, dar toate astea mă interesează din ce în ce mai mult. Iubeşti anonimatul ?... De unde ai televiziofonat ?

— Ce importanţă are ?

— Şi ce nume i-ai dat standardistului ?

— Isidore Ducasse *.

— Isidore Ducasse, repetă Patronul. E numele tău ?

— Nu.

— Isidore Ducasse... Parcă l-am auzit undeva.

— M-aş mira...

— De unde ai luat pseudonimul ăsta ? Nu e prea frumos... Pare un nume de pluc. Ai fi putut găsi ceva mai bun.

— Mie îmi place. Ar putea fi un nume de poet.

— Crezi ?

— Sau de asasin ; cine ştie ?

— Eşti un mic original... Bine, bine. Fac poate o nebunie. Cu atît mai rău. Joc. Jocul, riscul, doar astea sînt adevărate în viaţă. Priveşte : îţi semnez cecul la purtător. Cu un surîs.

Tînărul băgă iute cecul în buzunar. Tăcere. Ochii lui Philippe Mercadié luceau de aţîţare.

— Şi ideea ta ? spuse el, cu o voce foarte blîndă.

Tînărul suspină încet şi se aşeză mai bine în fotoliu. Avea un chip îngeresc.

— Iată, începu el. Să presupunem că un om nu se acomodează cu civilizaţia modernă.

— Presupun, zise Patronul. Dar crezi că sînt mulţi asemenea oameni ?

— Nu. El e un om de o luciditate excepţională.

— Să vedem, să vedem...

— Dispreţuieşte legile. E în afară de morală.

---

* *Isidore Ducasse, zis conte de Lautréamont (1850—1870) — scriitor francez, autor al* „Cîntecelor lui Maldoror" *(n. r.)*

— Începe rău. Prima regulă a invenţiei livreşti sau cinematografice : eroul principal trebuie să fie simpatic. Masa publicului trebuie să se recunoască în el.

— Publicul va recunoaşte în eroul meu ceea ce nu îndrăzneşte să recunoască în el însuşi. Aşa e şi mai bine.

— Mă rog, mă rog. Am încredere în tine. Continuă.

— Acest om a hotărît să rupă toate lanţurile care-l leagă de civilizaţie şi să plece către un ţinut sălbatic, primitiv. De pildă, o mică insulă oceanică puţin frecventată, sau o rezervă africană.

— Perfect, bibicule. Dar, spune-mi, de ce urăşte el civilizaţia modernă ?

— Pentru că e cretinizantă.

— Oh, oh ! După cum văd, flăcăul tău e un mic orgolios.

— Da, destul... Să zicem că e puţin poet, puţin mistic, puţin nebun.

— Dezvoltă-ţi ideea, totuşi... Nu e prea limpede.

— Îi e groază de vulgaritate. I-ar ierta civilizaţiei moderne ferocitatea, ipocrizia, cabotinajul. Nu-i iartă orbirea, prostia, contradicţiile. Nu-i iartă că a înlocuit fericirea cu confortul, echilibrul cu siguranţa, virtutea cu subvitalitatea, măreţia cu publicitatea. Nu-i iartă că a maltratat fiinţa umană şi că a înăbuşit cu totul în ea pînă şi spiritul de revoltă.

— Dar e un afurisit de anarhist !

— Exact. Ca sfinţii.

— Ca sfinţii ?

— Sfinţii sînt mari anarhişti. Sînt făpturi scandaloase.

— Nu înţeleg prea bine, dar n-are importanţă, continuă.

— Deci, acest om a hotărît să trăiască în mijlocul unei populaţii primitive. O populaţie care nu cunoaşte neonul şi coca-cola.

— Mai sînt încă asemenea populaţii ?

— Mai sînt. M-am interesat.

— Şi ce speră el să găsească la aceşti sălbatici ?

— Răul, dezordinea. Vreau să spun : viaţa.

— Sincer vorbind, puştiule, mi se pare cam extravagant. N-are nici cap, nici coadă. E neverosimil. În sfîrşit, ţi-am semnat cecul : dă-i drumu', continuă povestea. Poate că o să fii mai limpede la sfîrşit.

— Așa cred și eu... Deci, se pregătește să plece. Cum e foarte viclean, se pricepe foarte bine să șteargă toate urmele îndărătul lui. Nu va mai fi găsit.

— Anonimatul, nu? aruncă Patronul, făcîndu-i cu ochiul.

— Anonimatul. Dar înainte de a pleca, are nevoie să ardă toate punțile. Trebuie să-și interzică orice ezitare, să facă orice întoarcere cu neputință. Uitasem să-ți spun că, pînă atunci, tipul fusese lipsit de voință... Nu îndrăznea, înțelegi? Apoi, brusc, se hotărăște. Dar trebuie ca hotărîrea lui să fie consfințită de un act... iremediabil. Un act care să-l despartă complet de societate, să-l rupă de civilizație.

— O crimă, de pildă?

— Exact: o crimă.

— Nu e foarte original, știi? Toată povestea asta este în... nm, în Dostoevski, de pildă.

— Crezi?

— În sfîrșit, pare un lucru cunoscut. Am zis Dostoevski la întîmplare. În Dostoevski găsești tot ce vrei... N-ai cum să te înșeli.

Tînărul își strecura încet o mînă în buzunarul hainei, fără să-l piardă din ochi pe Patron. El reluă:

— Tipul meu se duce deci la... o mare personalitate a lumii moderne. De pildă... (El ezită.)

— Horace Ferguson? propuse Philippe.

— Poate că e cam dificil. Cineva mai puțin important. O personalitate pariziană. Max Porelli.

— Max Porelli! strigă Patronul (se congestionase, aproape). Ce aud? Max Porelli! Tu-ți închipui că Max Porelli e o personalitate pariziană? Mă decepționezi, puștiule, mă decepționezi.

— Bine. Să zicem atunci Mercadié. Dacă-ți face plăcere.

— Ar fi mai întemeiat, evident.

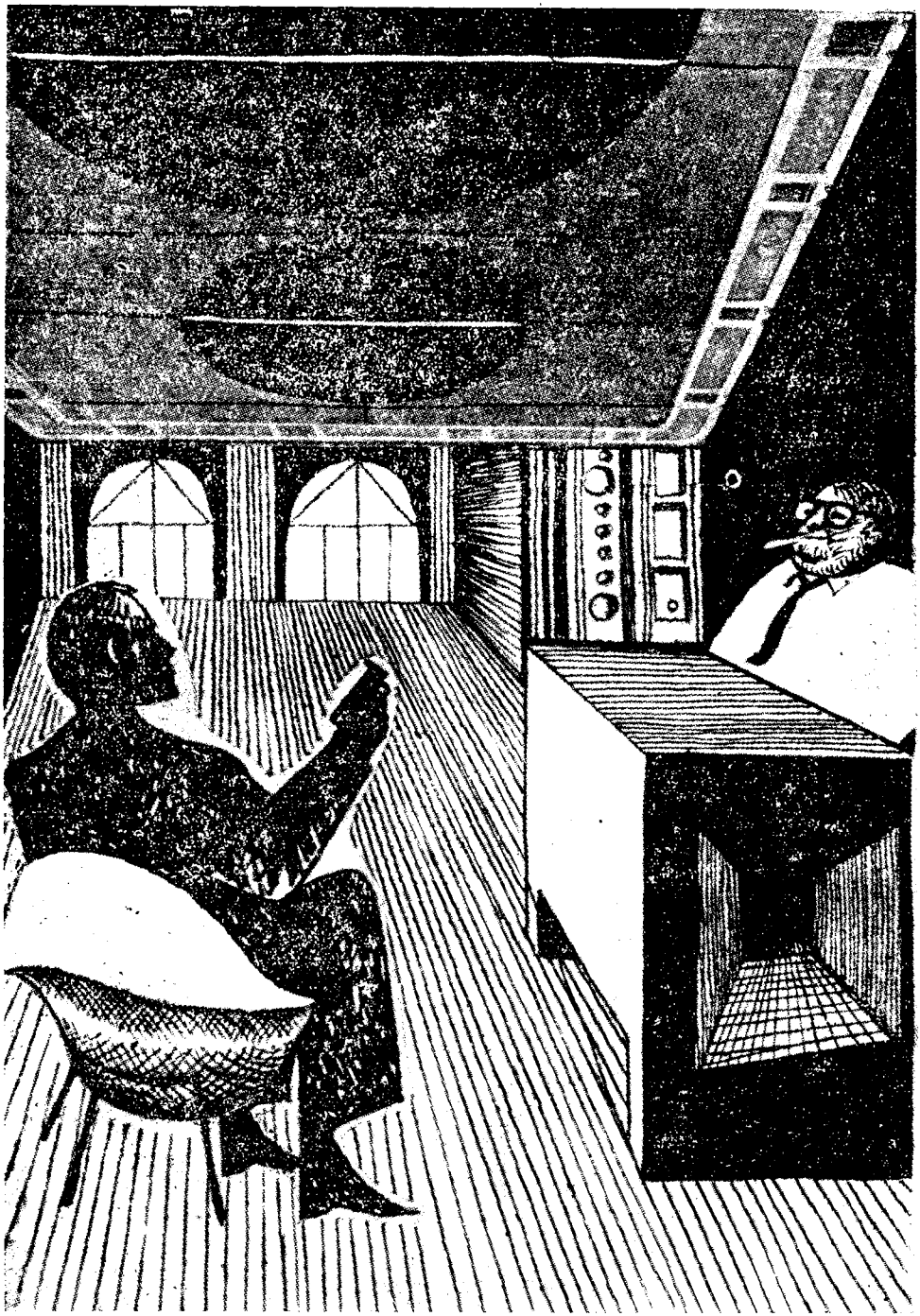
Patronul surîdea cu bonomie.

— Și de ce se duce flăcăul tău la o personalitate de felul meu? întrebă el.

— Pentru că o astfel de personalitate este reprezentativă pentru această lume, pentru această civilizație pe care o detestă... Un simbol dacă vrei.

— Înțeleg.

— El începe prin a-i spune cîteva adevăruri care-i stau pe inimă. Își îngăduie plăcerea de a-l insulta. Îl tratează de...

— ...ramolit ! aruncă Patronul, într-un hohot de rîs.

— Dacă vrei. Ramolit. Îi demonstrează stupiditatea crasă, josnicia existenţei lui. Şi apoi...

— Şi apoi ?

Tînărul surîse palid. Primul lui surîs de cînd intrase în încăpere.

— O, restul e foarte simplu, murmură el.

Scoase brusc mîna din buzunar.

Împuşcătura făcu un zgomot uşor, ca dopul unei sticle de şampanie. Era un nucleo-revolver model „tăcut".

Philippe nu scoase un strigăt. Se lăsă încet pe o parte, pe braţul fotoliului. Mîna dreaptă îi atîrna, moale. Apoi trupul întreg şi înseşi veşmintele părură să se descompună, să se dizolve. Trei secunde se auzi un şuier imperceptibil şi din Philippe Mercadié nu mai rămase decît un inel cu pecete, un rest de pantof, un dinte de masă plastică, unghia policarului drept...

Tînărul se ridică.

— Am *îndrăznit*, spuse el încet.

Privi fotoliul de pe care dispăruse Philippe Mercadié, lăsînd să supravieţuiască puterii sale defuncte doar două, trei fărîmituri ; şi adăugă, nu fără oarecare duioşie :

— Sărman pluc !

Eroii lui Curtis nu depăşesc în nici una dintre povestiri limitele protestului anarhic : crima inutilă a tînărului din Idei de vînzare, *sinuciderea lui Loulou d'Esclarmont,* Genitorul, *sau a membrilor* Clubului foarte exclusiv, *imprecaţiile apocaliptice ale domnului Laurent,* Sfîntul cu neon. *E adevărat că societatea veghează cu străşnicie ca aceste limite să nu fie depăşite. Ea-i supune pe refractarii de diverse specii unor delicate operaţii pe creier, care-i vindecă radical* *. *Iar pentru criminalii cei mai periculoşi, vinovaţi, de pildă, de cunoaşterea unor cuvinte subversive ca* individ *şi* fericit, *există lagăre de concentrare şi exterminare organizate după modelul hitlerist. Aici, înaintea morţii iminente, deţinuţii regăsesc sentimentul solidarităţii şi al demnităţii umane. Aici înţeleg ei forţa de şoc a cuvintelor din vocabularul interzis, a unui cuvînt ca* fericit, *despre care Fordion, fostul conservator al Muzeului de arheologie, îi spune lui Bogo :* „...dacă ei ar cunoaşte acest

* *În afară de* Ce-i de făcut ? *al lui Apollinaire, ideea aceasta apare, de pildă, şi în* Miracolul profesorului Wolmar *de Guy de Téramond (1910).*

cuvînt, acolo, în lume, şi dacă i-ar înţelege sensul, ei bine, îţi spun: asta ar face să sară în aer totul" (Unii pe alţii).

Critica literară a primit cu căldură volumul lui Curtis, pomenind în legătură cu el numele lui Swift şi Wells, Voltaire şi Anatole France. Prin profunzimea satirei şi îndrăzneala ficţiunii, prin supleţea unui stil sobru sau exuberant, rafinat sau încărcat de expresii argotice imaginare, prin îngrijorarea sinceră care răzbate la urma urmei din acest tablou crud şi batjocoritor, Un sfînt cu neon *se înscrie într-adevăr printre valorile certe ale anticipaţiei şi ale literaturii franceze în general.*

Scriitor cunoscut şi el, autor a numeroase cărţi pentru adulţi şi copii, PIERRE GAMMARA a publicat cîteva povestiri de anticipaţie în care viitorul apare într-o cu totul altă lumină. După caricatura tragică a lui Curtis, optimismul lui Gammara, cu toată aura lui idilică, e de-a dreptul reconfortant:

PENTRU O GAROAFĂ DE AUR

Copiii nu mai mureau. Întreaga ştiinţă a oamenilor şi minunatele maşini create de iscusinţa lor erau menite să-i apere. Copiii nu mai mureau, copiii nu mai puteau să moară.

Ceea ce visaseră poeţii şi romancierii trecutului se înfăptuise, mai mult sau mai puţin — de la trotuarele rulante ale oraşelor pînă la vertiginoasele fuzee. La poli şi în Sahara se culegeau recolte bogate. Zahărul se extrăgea din cretă. Nimănui nu-i mai era foame. Cu un grăunte de cărbune dezintegrat, oraşele erau inundate de lumină. Fuseseră făcuţi primii paşi pe Lună şi nemărginita curiozitate a Pămîntenilor îşi apropia acum planetele.

În toate regiunile globului, omul ştia să obţină ploaie şi timp frumos. Războiul murise. Vechile duşmănii sîngeroase lăsaseră locul întrecerilor între constructori, poeţi, sportivi. Produsele tuturor ţărilor se încrucişau în spaţiu. Calele fuzeelor gemeau de porumb, orez, portocale, stofe şi unelte, de carne din America, cereale din Siberia, vi-

nuri din Franţa. Fructele zburau pe deasupra frontierelor, din Chili în Groenlanda şi de la Bordeaux la Vancouver. Curmalele şi căpşunile, liliacul şi trandafirii amăgeau anotimpurile; substanţele aromatice, mătasea, metalele, maşinile treceau meridianele într-o generoasă învălmăşeală. Dar cel mai frumos lucru era altul: copiii nu mai mureau. Niciunul dintre poeţii şi romancierii trecutului nu se gîndise să viseze la o asemenea născocire: copiii nu mai puteau să moară — nici în sînul matern, nici în leagăn, nici în floarea vieţii...

Mai tîrziu, la vîrsta sorocită, moartea îşi făcea datoria. Uriaşele progrese ale medicinei şi chirurgiei îndepărtaseră mult acest soroc. El venea totuşi.

Dar pentru copiii al căror trup era nou, al căror sînge avea prima prospeţime a vieţii, nu mai exista nici o problemă, aproape nici una.

Gloria oamenilor din acel timp era de a putea să-şi spună: copiii noştri sînt vii, copiii noştri trăiesc, noi le dăm viaţa şi noi le păstrăm cu grijă ceea ce le-am dat — ochi limpezi, inimi sănătoase, trupuri curate şi siguranţa de a putea folosi aceste comori.

Existau şi excepţii, desigur. O formă primejdioasă a unei boli rare, un accident pe care nici radarul, nici ochiul electronic nu putuseră să-l prevadă... Se întîmpla uneori...

* * *

La sfîrşitul lunii iulie a acelui an se auzi că un tînăr parizian suferă de o febră necunoscută. Ştirea fu anunţată în ziare şi la televiziune şi nu stîrni mare vîlvă. Oamenii aveau încredere. Ei nu-şi pierdeau cumpătul. Ştiau că dacă Centrul Medical cel mai apropiat nu găseşte remediul, va cere sprijin Centrului Naţional, care-şi va pune în stare de alarmă cercetătorii şi laboratoarele. Laboratoarele străine, academiile, personalităţile medicale interesate vor fi înştiinţate în mod automat. Trebuie spus, de asemenea, că era perioada concediilor şi a finalei turneului mondial de fotbal. Trecură cîteva zile. Inserată la început în paginile interioare ale ziarelor, ştirea trecu pe prima pagină, rezervată de obicei informaţiilor culturale şi ştiinţifice de mare însemnătate. Ea fu publicată pe două coloane, apoi pe trei:

Tînărul şcolar pariziari continuă să fie bolnav.
CERCETĂRILE NOASTRE VOR DA ÎN CURÎND REZULTATE
ne spune profesorul Robinson.

Articolul arăta că tînărul Léopold P... fusese îndelung examinat de către celebrul profesor Robinson şi echipa sa de la Centrul Naţional Francez. Copilul mînca foarte puţin, era pe deplin conştient şi nu părea să sufere prea mult. Nici unul, dar absolut nici unul dintre organele sale nu părea să fie atins. Febra creştea însă încet şi nimic n-o putuse opri. Totuşi, profesorul Robinson rămînea optimist.

Televiziunea transmise interviuri cu diferite somităţi şi prezentă publicului familia P... O familie de muncitori obişnuiţi. Tatăl, mama şi fratele mai mare se bucurau dintotdeauna de o sănătate de fier.

A doua zi, febra crescu, întovărăşită de un uşor delir. Preşedintele Academiei de Medicină din Tiflis, Nikolai Ienadze, care-şi petrecea concediul în Insulele Bermude, se urcă în prima fuzee şi sosi la căpătîiul micului Léopold. Marele biolog american Williams părăsi nordul Chinei, unde făcea cercetări, şi porni imediat spre Paris.

Primele zile ale lui august se scurseră în aşteptare. Febra persista. Ienadze şi Williams nu se pronunţaseră încă. Se ştia doar că rapoarte foarte amănunţite fuseseră trimise unor echipe de specialişti deosebit de competenţi, mai ales la Roma şi la Santiago de Chili. Faimosul specialist brazilian Arturo Benedetti, care trebuia să participe la cea de a treia croazieră Pămînt-Lună, renunţă să se mai îmbarce pentru a lua parte la consultările dintre Robinson, Ienadze şi Williams.

Trimişii speciali ai presei mondiale se îmbulzeau la Paris. La Milano ca şi la New York se putea citi, acum, pe şase coloane :

O nouă creştere a febrei
NU S-A PUS ÎNCĂ DIAGNOSTICUL
La 18 august se vorbi pentru prima oară despre garoafa de aur.

*
* *

În vreme ce examenele medicale îşi urmau cursul, fusese întreprinsă o anchetă minuţioasă. Se cercetase în amănunt felul în care-şi petrecuse timpul Léopold în săptămîna dinaintea bolii. Nu se descoperise nimic anormal.

Băiatul se dusese la orele obişnuite la şcoală (era într-o clasă cu cincisprezece elevi, în primul an al cursului mediu), la terenul de sport, la piscină şi la centrul de oxigenare. Medicul şcolii, asistenta socială, infirmiera, institutorul el însuşi declarară la început că n-au observat nimic care să-i neliniştească în activitatea şcolară şi în jocurile băiatului.

Gîndindu-se mai bine, institutorul crezu că trebuie să semnaleze o uşoară agitaţie a lui Léopold, cu prilejul unei recente lecţii de geografie — mai precis, cu prilejul proiecţiei ajutătoare. Era un film vechi despre deşertul Gobi, înfăţişînd diferite aspecte dinainte de lucrările care l-au prefăcut în ţinutul roditor de astăzi. La un moment dat (era doar o scurtă secvenţă), unul dintre călători, eroul filmului, descoperea o floare necunoscută, un fel de garoafă a nisipurilor de un galben strălucitor, cu o mireasmă ciudat de subtilă. O botezase *garoafa de aur*. Din păcate, nici un specimen nu putuse fi păstrat pentru a fi cercetat şi reprodus.

Institutorul preciză că Léopold pusese numeroase întrebări în legătură cu această garoafă de aur. „Mai fuseseră găsite şi alte exemplare? Putea fi văzută la Grădina de Aclimatizare, la Paris sau în altă parte?..." Institutorul nu ştia şi răspunsese evaziv. Băiatul păruse decepţionat. De aici şi pînă la gîndul că această curiozitate nesatisfăcută s-ar afla la rădăcina răului, era totuşi o distanţă!...

Presa publică declaraţiile, fără să insiste peste măsură asupra incidentului cu garoafa de aur.

Starea sănătăţii copilului părea staţionară. Reuşiseră să-l hrănească mai bine. Cu toată strălucirea înşelătoare a febrei, ochii lui erau voalaţi de un fel de nepăsare. Se străduia să surîdă alor săi, medicilor, şi recădea într-o tristă somnolenţă. Apoi, în clipele de delir, începu să vorbească despre garoafa de aur. Spunea doar atît: *garoafa de aur... garoafa de aur... garoafa de aur...*

Un ziarist anunţă ştirea. Altul nu se codi să afirme că singurul leac al bolii era această mică floare misterioasă.

Medicii cercetau mereu. Cerură ajutorul laboratoarelor de anatomie vegetală şi muzeelor din lumea întreagă.

Specialiştii în psihopatologie examinară cazul.

Apoi, teribila ştire goni de la o capitală la alta: ştiinţa se dovedea neputincioasă. Medicii nu erau în stare să afle numele acestei febre,

cauzele ei şi pe ce căi îl tîra pe copil poate chiar spre moarte. Toate remediile posibile erau încercate fără convingere. Zadarnic; copilul se sfîrşea. Şi în clipele de delir reveneau micile cuvinte ale dorinţei sale, sau ceea ce se credea a fi dorinţa sa: *garoafa de aur*...

Aceasta era într-adevăr ultima soluţie: să fie adusă floarea de aur.

Fură consultaţi regizorul filmului şi asistenţii săi. Trei fuzee, pregătite în grabă, purtară către Gobi echipe de botanişti încercaţi. Copii ale filmului fură trimise pretutindeni.

Nimeni nu putu să spună numele acestei garoafe. Nici un savant nu-i stabilise caracteristicile, nu o botezase în latineşte, nu-i stabilise locul într-o anumită familie de flori. Nu se păstra decît această imagine pe peliculă — imagine rapidă şi nesigură. Era într-adevăr o garoafă? Mai curînd...

Pe locul unde fusese făcută descoperirea se aflau acum case, o centrală energetică, grădini de fructe şi de flori. Nici o garoafă de mătase galbenă, cu mireasmă ciudat de subtilă...

Era o floare a munţilor, a cîmpiilor? O sămînţă adusă de pe ţărmurile mării?

Academiile de geografie şi de geologie se întruniră. Asociaţiile de exploratori pregătiră noi expediţii. Chemările şi mesajele lor se încrucişau în văzduh. Creieri electronici verificau milioane şi milioane de fişe. Toate speciile de garoafe erau trecute prin sită.

Copilul bolnav nu mai avea decît un fir subţire de voce. Mîna lui albă, aproape străvezie, se ridica deasupra cearceafului ca pentru a schiţa curba imprecisă a unui caliciu şi a unei corole. I se aduseseră flori, felurite specii de garoafe, mici trandafiri şofranii, tulpine lucitoare. El nu putea fi înşelat. Făcea semn cu degetul: nu, nu... El voia garoafa deşertului îndepărtat, floarea de mătase, aroma ciudat de subtilă, minunea necunoscută.

Grădinarii începură să caute. În sere unde anotimpurile puteau să se scurgă oricît de iute, ei încercară să recreeze garoafa de aur. Copilul ridica uşor mîna, arătătorul său dansa de la stînga la dreapta: nu, nu, nu e asta, nu e floarea aceasta...

Copilul murea. Întreg Pămîntul tremura pentru el. Fuzeele, autogirele şi tuburile zburătoare zumzăiau deasupra munţilor şi cîmpiilor. Oamenii coborau în peşterile adînci, redeschideau vechile mine pără-

site. Îndrăzneții imaginau căutări mai nebunești : această sămînță de aur, spuneau ei, părăsise Pămîntul. Ajunsese pe o planetă îndepărtată. Floarea misterioasă trebuia căutată în spațiile infinite ale Universului.

*
* *

La sfîrșitul lui august, copilul era foarte slăbit. Într-o dimineață, cum se trezea din toropeală, maică-sa se aplecă spre el. Inima ei era plină de amărăciune. Nu mai știa ce să facă. Și atunci, cu încrederea simplă și oarbă a mamelor, îi șopti :

— Bucură-te ! Vei avea garoafa de aur. O să vină...

— O să vină ? întrebă Léopold, foarte încet.

— Da, liniștește-te, o să vină.

Și ea se gîndea : „Ce este această febră ? De unde dorința nesăbuită care i-a măcinat sănătatea ?"

Mereu în șoaptă, începu să-i povestească despre cei care alergau, zburau, se cufundau în căutarea florii...

— O vei avea, sînt sigură !

În adîncul inimii ei înfrunta moartea. Retrăia spaima și curajul mamelor dintotdeauna, care vegheaseră, legănaseră, îngrijiseră și văzuseră pierind carne din carnea lor.

Nimic nu se clintea în camera tăcută. Zgomotele orașului și căldura verii se opreau dincolo de ziduri. Copilul se gîndea la spațiile necuprinse și la oamenii care cutreierau Pămîntul pentru el în căutarea unei miresme mai ușoare decît briza.

Pleoapele i se închiseră. Respirația i se încetini.

„S-a sfîrșit, își spuse mama. Voi fi deci una dintre ultimele care vor fi văzut cum le moare copilul..."

*
* *

Și deodată, o ușă se deschise.

Cineva intră în încăpere. O lumină de aur scăldă cearceafurile, mîinile și fruntea copilului. El redeschise ochii ca să admire.

Patul îi era acoperit de garoafe. Erau garoafele lui, cele pe care le visase, cele pe care le voise. Nu jinduia decît una și îi fuseseră aduse cu brațul. Veneau din toate colțurile lumii, culese de exploratori, călători, marinari și comandanți de fuzee. Altele fuseseră recreate prin răbdarea grădinarilor.

Dorința unui copil sfărîmase puterea oamenilor — dar puterea oamenilor era în stare să ajungă încă mai departe, să salveze un ultim copil.

Léopold luă o garoafă, o duse la buze și surîse. În ochi îi apăru o altă strălucire decît aceea a febrei.

— Asta e, într-adevăr, spuse el. O recunosc.

Suspină de bucurie. Maică-sa îi mîngîie fruntea. Febra cea rea avea să dispară — mama știa asta, era sigură.

Veni seara. Copilul alunecă în somn — un somn adevărat, cu vise calme. În încăperea tăcută nu se aflau decît un copil adormit, o mamă și cîteva umbre atente, aplecate în lumina unei flori.

Povestirea lui Gammara a apărut în numărul special „Science-fiction" *al revistei* Europe *(nr. 139—140, iulie-august 1957), alături de satira antirasistă* Scoate-ți măruntaiele. *Autorul ei, JEAN PAULHAC, scriitor cunoscut mai ales datorită romanului* Elevi buni, *avea s-o includă în volumul* Un zgomot de viespi, *apărut în același an.*

Pornind de la succesele actuale în domeniul transplantării organelor, Paulhac își imaginează un viitor în care această operație se practică pe scară largă, cu rezultate uluitoare. Autoritățile descoperă însă că organele transplantate aparțin mai ales negrilor din Kalahari, răpiți de gangsteri în acest scop. Și, culmea, ele funcționează la fel de bine în trupurile albilor... Pentru a împiedica perpetuarea acestui atentat la puritatea rasei „superioare", Sam Dupont, șef de district al poliției federale din Johannesburg, hotărăște nu să-i aresteze pe gangsteri, ci să-i extermine pe negri cu un covor de bombe „H".

Povestirea de mari proporții care dă și titlul volumului e scrisă într-o cu totul altă manieră, cerută și de subiectul total diferit. Eroul ei, Georges Vincent, este de fapt o ființă rațională de pe o altă planetă, un krol cu aspect de viespe uriașă, care a împrumutat un trup omenesc în cadrul campaniei de colonizare „din interior" *a Pămîntului. Georges se debarasează de cei care i-au ghicit secretul, se întîlnește cu un alt krol întrupat într-o femeie, dar partea omenească a făpturii lui se arată pînă la urmă mai puternică. El își ucide partenera, încearcă zadarnic să se facă înțeles și crezut de cei din jur și se pregătește de moarte, fără să poată împiedica apropiata invazie a krolilor.*

Bun cunoscător al vieții de școală, Paulhac excelează în scenele care descriu copilăria lui Georges și relațiile lui cu colegii și cu învățătorul

adus de el pe pragul nebuniei. Cu multă finețe sînt surprinse și reacțiile contradictorii ale acestui om-krol, evoluția lui sinuoasă pînă la eliberarea de imperativele rasei extraterestre. Mijloacele clasice ale literaturii de analiză se dovedesc încă o dată pe deplin valabile și în tratarea unei teme insolite.

Modul de stabilire a contactului cu alte lumi cugetătoare îi preocupă de mult pe autorii de anticipații, care au căutat factorul comun capabil să cimenteze o apropiere altfel precară. Volumul lui Paulhac cuprinde și o ilustrare ingenioasă a acestei căutări.

MUZICĂ ÎNAINTE DE ORICE *

Aveam impresia că trăim un vis, unul din acele vise rele în care nu izbuteşti să comunici cu cei din jur, în care oamenii trec indiferenți la gesturile și la chemările tale. Nu exişti pentru ei, nu ești decît o fantomă ușoară, imperceptibilă și anxioasă.

Desigur, exagerez puțin. Locuitorii planetei ne vedeau foarte bine și aveam soluția de a ne așeza în calea lor sau de a-i apuca de apendice, pentru a le atrage atenția. Dar comandantul nu se juca cu consemnul și asta n-ar fi servit la nimic.

Totuși, la sosirea noastră, androvienii manifestaseră un oarecare interes. După un obicei încercat, îi făcusem să viziteze astronava, le arătasem filmele noastre tridimensionale și aparatele cele mai reprezentative ale civilizației noastre tehnice. Androvienii fuseseră politicoși, priviseră filmele și mașinile noastre. Dar singurul lucru care păruse să le rețină atenția fusese emblema confederației, ale cărei motive încărcate mie personal nu-mi plac de loc. Apoi, politicoși, plecaseră. Și din ziua aceea nu mai reușeam să restabilim contactul.

Puteam să mergem oriunde aveam chef, nici o ușă nu ne era închisă. Intram în locuințele sau clădirile lor publice și puteam să-i observăm în sînul familiei sau în grup. Prezența noastră nu-i stingherea și-și vedeau de treburile lor, al căror sens nu reușeam să-l ghicim decît

* *Primul vers din* „Arta poetică" *a lui Paul Verlaine.*

cu greu. Cînd soseam, ne aruncau o privire şi apoi nu ne mai băgau în seamă.

În secţia de Ştiinţe umane căreia-i aparţin în calitate de istoric domnea consternarea. Bineînţeles, cea mai mare parte a colegilor noştri din celelalte secţii nu erau afectaţi cu nimic de comportarea autohtonilor. Dimpotrivă, fizicienii, geologii, chimiştii se bucurau chiar de această regească indiferenţă. Pe Messia, ei suferiseră prea mult din pricina îndatoritoarei şi enervantei curiozităţi a locuitorilor care voiau să ştie tot, pipăiau aparatele delicate, se amuzau cu minunatele jucării ale oamenilor. Noi, noi nu ne mai încăpeam în piele de bucurie, pe Messia, copleşiţi de informaţii, de anecdote şi de documente.

Ieri, un fizician pe care îl cunosc din vedere, un uriaş blond cu faţa roşcovană, mi-a spus în treacăt, cu un aer şmecher:

— Ei, se contactează?

Gluma nu mi s-a părut izbutită. Ştiu că rivalitatea secţiilor e un bun stimulent, dar faţă de nefericirea noastră, ceilalţi ar putea să manifeste un pic de milă, căci batem pasul pe loc de două luni.

Prietenul meu Daniel e estetician. La bord, el trece drept un inutil. Colecţionează statuete şi vase, fotografiază măştile şi mobilele, pe scurt, tot ceea ce, de aproape sau de departe, are vreo legătură cu această funcţiune care e numită estetică şi pe care comandantul şi cea mai mare parte a colegilor noştri o socotesc de prisos.

E un băiat timid şi visător, care surîde mult şi vorbeşte puţin. Într-o zi mă luă deoparte:

— Te plictiseşti, nu ştii ce să faci? Vino cu mine. Fac o încercare.

M-am agăţat cu entuziasm de această ocazie de a acţiona. Daniel mă duse în oraş. Casele androvienilor sînt scunde şi cu o arhitectură sărăcăcioasă. Străzile, pavate cu dale mari, sînt curate, dar nimic nu reţine ochiul.

— Nu văd ce te poate interesa, am spus. Aceşti androvieni n-au muzică, după cîte ştiu.

— Într-adevăr, nu par sensibili la armoniile sonore.

— N-au pictură...

— Da, am căutat zadarnic dovezi.

— Arhitectura lor e monotonă. Numai dimensiunile le diferenţiază locuinţele.

— E adevărat.

— Nu i-am auzit niciodată cîntînd, nu i-am văzut dansînd. Poate că au o sensibilitate la sunete diferită de a noastră.

— Nu e diferită, m-am interesat la biologi. Nu, androvienii nu cîntă şi nu dansează.

— Atunci ce te interesează la ei ?

— Ai să afli curînd.

Pe măsură ce ne apropiam de centrul oraşului, mulţimea se îndesea. Androvienii se îndreptau spre o clădire mare, mai precis un zid înalt, asemănător unui fronton de pelotă bască, a cărui suprafaţă albă o zăream de departe, peste acoperişurile seunde ale caselor. Am ajuns curînd într-o mare piaţă pătrată, închisă într-o parte de fronton. Androvienii îşi încolăciră tentaculele inferioare, ceea ce este pentru ei un fel de a se aşeza destul de asemănător cu al nostru. I-am imitat. Pavajul de piatră nu era confortabil şi m-am strîmbat, murmurînd :

— Aşteptăm cinematograful ?

Daniel surîse fără să-mi răspundă.

Toate privirile androvienilor erau îndreptate spre suprafaţa albă a frontonului. Căscam ochii, întrebîndu-mă dacă vecinii noştri nu erau cumva sensibili la frecvenţe luminoase care ne rămîneau străine. Eram gata să-i împărtăşesc reflecţia mea lui Daniel, cînd frontonul se lumină. Suprafaţa albă căpătase o nuanţă purpurie, uniformă. Apoi, încet, pete rotunde, verzi şi albastre, apărură, se întinseră, acoperiră fondul rubiniu. Dar înainte ca ele să se fi unit, părură să se spargă pentru a lăsa locul unor dungi galbene şi albastre. Urmă în sfîrşit o lentă succesiune de pătrate trandafirii, de triunghiuri violete, de hexagoane portocalii. Căutam, interesat, să aflu de unde putea să provină lumina. Nu vedeam nici urmă de aparat. Poate că zidul era preparat chimic, emitea fluorescenţe succesive ? Am renunţat să ghicesc modul de proiecţie, pentru a mă consacra spectacolului. Căci era vorba fără îndoială de un spectacol. Am ghicit o compoziţie în succesiunea de forme şi culori. Anumite forme reveneau, ca un laitmotiv, dar a trebuit să renunţ să le determin perioada. M-am întors spre Daniel. Scosese din combinezon un aparat de înregistrare magnetică a imaginilor şi-l îndreptase către fronton.

Spectacolul dură mai mult de jumătate de ceas. Din cînd în cînd, mulţimea androvienilor, de obicei atît de impasibilă, părea străbătută de fiori şi din ea urca un zvon dulce şi profund ca freamătul vîntului într-o pădure de pini. Renunţasem să înţeleg şi îmi urmăream cu mai

mult interes vecinii decît acest insolit spectacol de lumină. Fascinaţi de ecran, ei păreau nişte copii însetaţi de imagini.

Timp de mai multe zile nu l-am întîlnit pe Daniel. Se închisese în laboratorul fizicienilor şi nu voiam să-i tulbur lucrările. Într-o zi, totuşi, obosit de inactivitate, i-am făcut o vizită. L-am găsit examinînd un mic ecran pe care proiecta scenele înregistrate de pe fronton.

Mi-am cerut scuze că-l deranjez, dar el mă asigură că vizita mea e binevenită, căci îşi termina lucrul şi avea nevoie de critică.

— Am să-ţi rezum mai întîi lucrările mele. Am început prin a-mi analiza înregistrările. Trebuia să regăsesc constantele, temele, ritmurile şi variaţiunile acestui spectacol colorat. Sînt procedee de analiză elementare, care se învaţă în primul an la Institutul de artă comparată. După cum ştii, orice artă este intenţională, fie că e descriptivă, sugestivă sau aluzivă. Arta abstracţionistă este în fond o artă realistă. La fel, asimetricul se sprijină pe simetric.

Am reperat deci formele artei androviene. Acum am să te fac să vezi ceva. Fii foarte atent, n-am să-ţi dau explicaţii decît după aceea.

Am privit micul ecran, asemănător cu cele de care se servesc cineaştii.

Am văzut, timp de cîteva secunde, ecranul colorat în albastru. Apoi se succedară un verde deschis, un albastru-verde, un roşu-sîngeriu şi, în sfîrşit, un galben-auriu. Ecranul se stinse o clipă apoi, brusc, culorile se juxtapuseră, se alipiră într-un fel de balet colorat. Încercam să înţeleg, să ghicesc faimoasele constante despre care-mi vorbea Daniel. Vedeam bine nuanţarea culorilor, în intensitate de colorit şi de lumină, vedeam că formele petelor aveau fără îndoială o semnificaţie — dar ce semnificaţie? Mă simţeam oarecum ca un om în faţa căruia se poartă o discuţie într-o limbă străină. El ghiceşte vag sensul frazelor după tonul şi gesturile interlocutorilor, după mimica lor, dar nu poate să aibă nici o certitudine şi se irită că nu înţelege.

Orbit, obosit, i-am făcut semn lui Daniel că renunţ.

El stinse aparatul şi îmi surîse amical:

— Deci, nu întrevezi nimic?

— Nu, şi aş vrea cheia, codul.

Daniel ezită.

— Vrei să mă însoţeşti? Am să experimentez pe locuitorii planetei.

— Era deci o operă compusă de tine? Credeam că era vorba de o înregistrare de pe fronton.

Daniel păru încîntat :

— Ai crezut ? Dar e perfect, atunci ! Nu, nu e o compoziţie personală ci o transpoziţie. Dacă dau greş, voi avea un aer prea ridicol. De asta îţi cer să aştepţi încă puţin înainte de a-ţi explica munca mea.

Timiditatea lui mă enerva. Cercetarea ştiinţifică ar fi trebuit să-l vaccineze împotriva acestei psihoze a eşecului ! Mi-am ascuns simţămîntul şi l-am însoţit pe Daniel, care purta un aparat de proiecţie într-o lădiţă.

Am ajuns în piaţa pătrată şi Daniel îşi instală aparatul. Cîţiva androvieni treceau, cu mersul lor lent şi maiestuos, fără să binevoiască să ne adreseze o privire. Cînd Daniel puse în funcţiune aparatul, numai doi androvieni erau de faţă. I-am privit intens. I-am văzut oprindu-se, examinînd, pe rînd şi cu vădită uimire, frontonul şi pe Daniel. În sfîrşit, se aşezară şi atenţia lor îmi păru captivată în sensul original al cuvîntului.

Programul lui Daniel dură aproximativ douăzeci de minute. Mă silisem să nu-i privesc decît pe spectatori. Dar curînd mă interesă spectacolul. Sesizasem anumite raporturi şi mi se părea că prind ceva. Era fără îndoială un sentiment de falsă analogie, dar el se reînnoi de mai multe ori, umplîndu-mă de uimire.

Un zgomot de furtună mă smulse contemplării mele dureroase : o mulţime de androvieni invadase piaţa şi îşi manifesta entuziasmul. Cînd proiecţia se sfîrşi, androvienii îl înconjurară pe Daniel. Ei ne însoţiră pînă la astronava pe care această mulţime tumultuoasă o puse în stare de alarmă. Uşile se închiseră, în timp ce armele se îndreptau încet spre noi şi sirenele de bord mugeau.

Vocea uscată a comandantului răsună într-un megafon :

— Ce se întîmplă ? Aţi făcut vreo tîmpenie ?

Daniel răspunse, surîzînd :

— Nu, comandante, dar am găsit-o, cheia de contact ! Şi ei vor să vă vorbească, să ne cunoască !

— Dumneata eşti Daniel Fulmer, din secţia 12 ? Eşti estetician ?

— Da, comandante.

Urmă o tăcere care mi se păru nepoliticoasă pentru Daniel. Comandantul — îl cunoşteam — trebuia să murmure :

— Esteticianul — ce-o mai fi născocit acest pierde-vară ?

Apoi vocea sa răsună din nou :

— Fulmer, nu pot să-mi asum nici un risc. Spune micilor dumitale prieteni să se îndepărteze. Voi primi o delegaţie după plecarea celorlalţi.

Daniel se făcu înţeles prin gesturi. Androvienii părură să înţeleagă perfect exigenţa comandantului şi se îndepărtară, lăsîndu-i pe doi dintre ai lor lîngă astronavă.

Comandantul — trebuie s-o spunem — primi cu multă curtenie pe delegaţi. Apoi îi prezentă lingviştilor, care înregistraseră mai demult şi traduseseră principalii termeni ai limbajului androvian.

Soneriile de alarmă îi smulseseră pe chimişti şi fizicieni din laboratoarele lor. Se îngrămădeau toţi în marele hol de la intrare.

— Ce se petrece ?

— Indigenii îşi dau seama că existăm.

— În sfîrşit ! Vreau să le pun cîteva întrebări în legătură cu combustibilii pe care-i folosesc.

— Eu aş vrea grozav să ştiu cum se luminează animalele astea. Mi se pare că utilizează efecte fotoelectrice, dar aş vrea să mi-o confirme ei...

Sprîncenele tehnicienilor se încruntaseră la primele cuvinte ale androvienilor :

— Cîte forme de artă aveţi ? Artiştii voştri continuă să reprezinte fiinţele şi lucrurile ?

În spatele meu auzii glasul fizicianului blond, care-i spunea unui coleg :

— Vino, Bellanger, ne pierdem timpul aici.

A doua zi am putut să-l prind pe Daniel în laboratorul său.

— Îmi spui secretul ? Izbînda ta e totală şi te liniştește, sper.

Fără să răspundă, Daniel porni aparatul. Ecranul se coloră de linii albastre.

— Acesta este un *la major* scos de o vioară.

— De ce albastru ?

— Pentru că trebuia să dau o culoare sunetului viorii şi m-am gîndit la albastru. Şi am ales linia ca semn. N-are importanţă, de altfel, vei înţelege imediat.

Pe ecran, albastrul se limpezi progresiv.

— Urc gama, înţelegi ? Iată-ne în octava superioară. Iată şi octava inferioară, de un albastru-închis. Acum, iată flautul. Am ales verdele şi cercul. Pentru oboi, am ales violetul şi ovalul. Pentru trompetă, roşul şi

triunghiul și un pătrat galben pentru clavecin. Volumul sonor mi-e dat de intensitatea luminoasă și de suprafața mai mică sau mai mare a petelor.

— Dar vioara albastră e o pură convenție !

— Ai fi preferat-o verde ? Îți repet că asta n-are nici o importanță. Ceea ce-mi trebuie este să traduc o impresie sonoră în impresie luminoasă. Ce e muzica, poți să mi-o definești ?

— O succesiune de note, de sunete, scoase de diferite instrumente.

— Bine. Așa cum literele alfabetului pot să dea infinitele combinații ale scrisului : basm, pamflet, eseu sau roman, sunetele dau șansoneta sau simfonia. Dacă vreau să traduc o simfonie în spectacol colorat, ajunge să dau fiecărui instrument o culoare convențională, oricare, dar trebuie să păstrez cu fidelitate raporturile de succesiune și de intensitate care constituie însăși simfonia. Formele nu sînt poate necesare, dar ajută la diferențiere. Acum, ascultă sau mai bine zis privește. Ascultă cu ochii și-mi vei spune ce muzician am ales pentru a fi ambasadorul nostru pe lîngă androvieni.

Din nou, ecranul îmi aminti culorile alese : vioară — albastru, flaut — verde, oboi — violet, trompetă — roșu, clavecin — galben. Apoi culorile fundamentale se amestecară. Imediat, am sesizat tempoul regulat, această rigoare extremă în cadrul celei mai mari libertăți. Da, mai ascultasem și văzusem asta și reacția mea confuză în fața frontonului se explica acum. Îl cunoșteam acum pe cel care fusese mediator între noi și androvienii care disprețuiau jucăriile tehnicii. Cunoșteam numele celui grație căruia nu mai eram niște barbari în ochii lor.

Și Daniel clătină din cap afirmativ, ca răspuns la întrebarea mea :

— E al doilea concert brandenburgic de Johann-Sebastian Bach ?

Ideea aceasta generoasă — muzica, punte de legătură între lumi — este o reacție firească împotriva teoriilor potrivit cărora făpturile raționale extraterestre ar putea fi total deficitare pe plan afectiv. Fără a împărtăși antropomorfismul cosmic al multor autori de literatură științifico-fantastică, socotim că evoluția inteligenței este legată pretutindeni de o evoluție asemănătoare a vieții sufletești. E greu de crezut că eventualele întîlniri ale astronauților noștri cu reprezentanții altor civilizații vor consta mai ales în schimburi de scheme și de formule care să demonstreze înaltul nivel al celor două părți...

Potrivit obiectivului pe care ni l-am propus, încheiem ilustrarea acestui secol de anticipaţie franceză cu o povestire a lui MICHEL DEMUTH, apărută în anul 1960. Aparţinînd tinerei generaţii, ca şi Gérard Klein, Demuth a devenit în scurtă vreme unul dintre cei mai prolifici şi mai interesanţi autori francezi specializaţi în science-fiction, *evoluînd către o literatură de analiză psihologică pigmentată cu oaze poetice de bună calitate.*

PLOAIA DE DUPĂ-AMIAZĂ

Se ocupa de treburile gospodăriei. Ţinea cu amîndouă mîinile tubul aspiratorului şi privea gura turtită care devora fulgi de praf, minuscule uragane cenuşii pudrînd adînciturile mobilelor.

Era un aparat vechi, care nu funcţiona singur şi ei începea să i se pară enervantă necesitatea de a-l ghida metru cu metru. Cînd auzi soneria, se duse ea însăşi să deschidă şi privi prudentă prin vasistas, înainte de a-l lăsa să intre pe omul de la Reparaţiile Universale, în costum cenuşiu cu broderii verzi.

— Bună ziua, spuse el. E vorba de frigider, nu-i aşa ?

— Exact.

— Unde-aş putea să mă schimb, doamnă ?

— O, poftiţi alături !

Intră după el, mută nişte lucruri cu gesturi nervoase, trase un pic mai mult perdeaua.

— Nu vă uitaţi în jur... N-am terminat curăţenia.

— Înţeleg, doamnă, şi la noi e la fel.

Ea ieşi şi începu să împingă aspiratorul. Cînd isprăvi, îl lăsă lîngă perete, cu săculeţul plin de praf atîrnînd ca un bătrîn stomac dezgustător.

Reparatorul se duse în bucătărie.

— Acesta e, spuse ea, arătînd frigiderul.

Aparatul se oprise chiar în dimineaţa aceea, îndată după ce soţul ei plecase la Bancă. Se oprise brusc şi micile cuburi cenuşii de gheaţă din tăvile speciale începuseră să se topească.

— Va dura mult ? întrebă ea.

Omul nu răspunse. Nu din lipsă de politeţe, ci pentru că era absorbit de cercetarea unei părţi vitale a aparatului. Scoase dintr-un buzunar, ca un perstidigitator al vieţii cotidiene, o trusă de unelte, alese una, le puse pe celelalte pe podeaua de plastex. Mînerele erau numerotate şi de culori diferite. Ansamblul era aproape vesel şi femeii îi făcu impresia unui buchet. Gîndul acesta îi aminti că nu ştersese florile de plastic din cameră.

— Vă las singur.

Omul mormăi vag şi ea dispăru.

Aşezase florile şi deschisese larg fereastra înspre curtea împestriţată cu petece de iarbă, cînd reparatorul băgă capul prin deschizătura uşii. Avea picături de sudoare pe frunte.

— N-o să meargă, doamnă, trebuie să-l schimbaţi !

— Dar e imposibil !

— Sînt unele foarte mici, doamnă.

Ea clătină din cap. Acest om nu le voia răul, el diagnostica pur şi simplu că ar trebui să cheltuiască ceva mai mulţi bani, să mănînce ceva mai puţin şi să nu meargă, peste o lună, la Gala Societăţilor.

— Bine, spuse ea, cît vă datorez ?

— Firma o să vă trimită factura, doamnă.

— Vreţi să beţi ceva ?

— Nu, doamnă, mulţumesc. Mai am şi alte drumuri în după-amiaza asta.

Îl conduse pînă la uşă.

— Cred că nu voi avea timp nici măcar să mă opresc într-un expres ! spuse el, din prag.

Aşteptă poate o frază sinceră, poate o banalitate, dar ea îl lăsă să iasă şi închise după el.

Cît costa cel mai mic dintre cele mai mici frigidere ?

N-avea impresia că-şi aminteşte, nici că ar putea să-şi amintească vreodată ; o să-şi întrebe soţul, cînd se va întoarce. Oare ce-o să spună ?... Se aşeză lîngă fereastră şi încercă să-şi imagineze ce-o să facă el aflînd vestea.

Pe la prînz se ridică. Frigiderul rămăsese deschis. Luă o cutie cu conserve de carne de pe raftul de sus şi aruncă o privire neliniştită celorlalte alimente. Era sfîrşitul lui iunie şi începea să fie cald foarte des. Privi untul. Luă pacheţelul învelit în hîrtie metalică : „Pe bază de titan. Fi-tanul care păstrează proaspăt !“

Cu toată această frază scrisă cu litere roşii, ea scoase untul şi îl puse într-un borcan de material plastic nou, pe care-l umplu cu apă proaspătă înainte de a-l închide ermetic. Capacul se lipi imediat.

Abia după aceea deschise cutia de conserve şi mîncă pe masa cu învelitoare galbenă şi albă. Nu-i era foame şi se gîndea cu îngrijorare la problema pusă de defectarea frigiderului.

După cîteva minute nu-i mai fu foame de loc.

Capacul şi cutia dispărură în maşina de triat-debarasat-spălat care costase o avere.

De la două la trei, stătu în camera ei, privind la televizor. Emisiunile publicitare păreau să fi căpătat un ritm infernal şi sloganurile deveneau de o stupiditate dementă. Ea se întreba uneori dacă nu ascundeau o nouă formă de suprarealism.

Adormi în faţa ecranului în clipa în care soarele dispărea îndărătul unui nor alb, dincolo de acoperişuri. Cînd se trezi ploua. O bură fină, cenuşie, care susura în curte, metaliza faţadele şi pîrîia pe antene şi hornuri.

— Bună ziua !

Se-întoarse, cu inima oprită.

Era cineva în prag. Inima ei reîncepu totuşi să bată.

— Bună ziua ! repetă noul-venit.

Nu era o fiinţă umană. „O, nu ! O, nu !“ repetă ea în gînd, după ce făcuse această constatare. El avea un trup lung şi subţire, care emana vagi fluorescenţe. Un chip extraordinar de bun. Un chip fără riduri, fără crispări, ca al cuiva care nu cunoştea de loc viaţa.

— Cine... cine eşti dumneata ?

— O, să zicem un străin.

— Un marţian, un galactic ?

El surîse şi făcu un pas înainte. Fu ca o bătaie de aripă, o pală de nea.

— Ceva cam aşa, spuse el, pe un ton glumeţ. Se opri : Hm, mai curînd un galactic, da, mai curînd !

— Cum ai venit ?

— Priveşte !

El întinse mîna, dar ea se şi afla la fereastră. Nu se vedea nimic. Continua să bureze asupra lumii.

— Nu e o ploaie veritabilă, spuse extraterestrul, e un mijloc comod de a debarca. Mica noastră flotă, flota noastră e acolo sus, în cer.

Ea se gîndi la norul alb care înghiţise soarele, dar nu puse nici o întrebare. Simţea o senzaţie bizară şi plăcută, fără să aibă totuşi impresia că nu e fidelă soţului ei. Era mai curînd ca şi cum unchiul din America, pe care nu-l aveau, ar fi intrat cu mîinile pline de bani şi de bilete de călătorie. Sau ca şi cum ar fi cîştigat la un joc publicitar.

— Nu te miri ? spuse el. E adevărat că lumea voastră e atît de stranie, atît de... (căuta în mod vizibil o expresie potrivită şi ea aştepta). Atît de materială ! spuse el. Iartă-mă, dar nu există alt cuvînt.

— Eşti singur ? întrebă ea.

— O, nu, sînt mulţi alţii care au coborît o dată cu mine în lumea întreagă !

— Sînteţi înarmaţi ?

— Nu, pentru ce ? Nu ne e teamă !

— Noi, în schimb, avem arme !

— De ce v-aţi sluji de ele împotriva noastră ?

— Da, de ce ? murmură ea, ca şi cum ar fi continuat fraza extraterestrului.

— Viaţa voastră va fi minunată acum, spuse el. Cel puţin cred că a noastră este şi că a voastră va fi deci la fel !

— În ce privinţă ?

— În toate privinţele. (El se uită în jur şi fluorescenţa care-l înconjura păru să se întunece o secundă.) Nu va mai fi nimic din toate astea ! spuse el, în sfîrşit.

Ea înţelese ce voia să spună. Îşi dădu în acelaşi timp seama că, de cînd apăruse, ea nu se mişcase nici cu un centimetru. Îi era teamă să nu se destrame ca un fum, la cel mai mic gest.

— Ar fi bine ? spuse ea.

— *Va fi* bine !

— Şi nu vă e frică ?

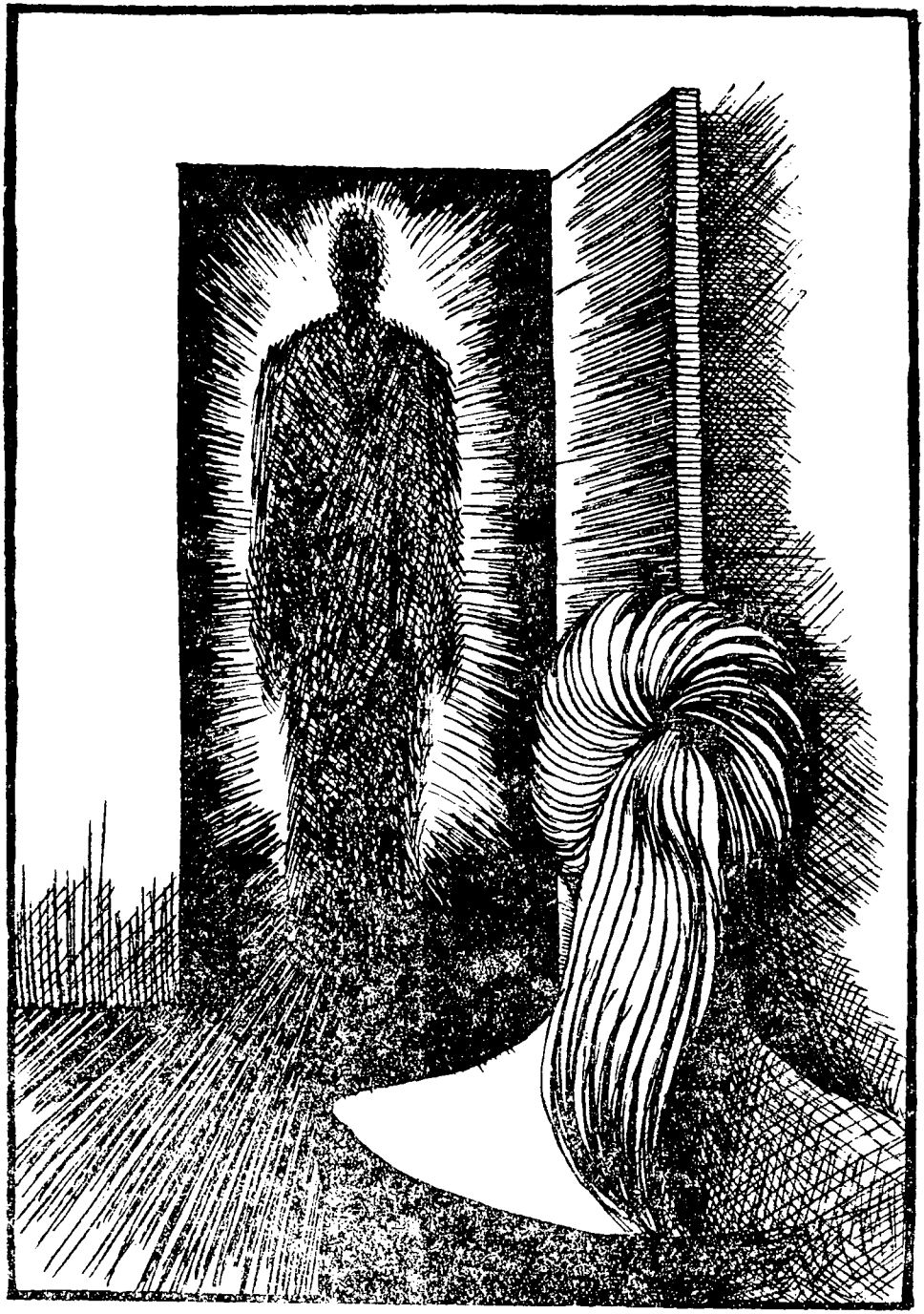
— Nu... Înainte ne era frică. Aici se petrec lucruri îngrozitoare, dar de ce ne-aţi face rău ?

Uşa de la intrare se deschise şi se închise. Curentul de aer făcu să fîlfîie o perdeluţă albă. Uşa camerei se deplasă şi extraterestrul păru să se strîngă în el şi să-şi piardă o clipă luminescenţa. Redeveni normal lîngă omul apărut în prag.

— Iertaţi-mă, spuse el, e şocul, violenţa, înţelegeţi...

— Intră, îşi îndemnă ea soţul.

— O, făcu acesta, şi aici ?

— Ce părere ai ? îl întrebă ea.

— Foarte bună. (El surîse.) Dă-ţi seama ! Datorită sosirii lor, sînt liber — şi nu e decît ora patru !

— Va fi totdeauna aşa ! spuse extraterestrul.

— Ia loc ! propuse soţul.

Se aşezară toţi trei în faţa televizorului care funcţiona încă. Extraterestrul privea ecranul. Omul şi femeia îl mîncau din ochi. Îi şi puseseră o panglică şi-l aşezau, încîntaţi, pe cel mai înalt dulap al vieţii lor, foarte la vedere.

Deodată, el păru să se veştejească vizibil. Se ridică.

— Mă întorc, spuse el, sînt chemat !

Dispăru. Ploaia care nu era ploaie se oprise de o clipă. Pe ecranul televizorului, un spicher se agita, răscolea grămezi de file cu ştiri.

— De ce-a plecat ? Ce se întîmplă ? întrebă ea.

— Nu ştiu nimic.

Femeia vru să-i spună despre frigider, apoi se gîndi că n-o să mai fie nevoie niciodată de frigidere.

O rumoare nedesluşită creştea pe străzi, pretutindeni.

— Dar sînt împuşcături ! exclamă el.

Erau explozii şi zgomote de uşi trîntite, de lăzi sfărîmate, izbituri în lanţ. Sirene de poliţie.

— Vreau să ies să văd, spuse el.

Plecă şi soţia sa nu-l opri. Rămase un moment în picioare, în faţa curţii, ascultînd zgomotele şi frîngîndu-şi mîinile.

Două elicoptere trecură în văzduh.

Apoi se făcu iar linişte. Soţul ei se întoarse.

— Nu mai e nimic, spuse el. Probabil că am ajuns prea tîrziu în stradă !

În înaltul cerului se dezlănţui ceva ca un fel de furtună invizibilă.

— Dumnezeule, ce le fac oare ?

El nu răspunse nimic pînă ce începu un fenomen straniu. Apa păru să ţîşnească din pămînt şi să urce spre cer. Ploua invers, aceeaşi ploaie ca mai înainte cu o clipă.

— Nu va reveni ! spuse soţul ei.

— Ce s-a întîmplat ? Ce rău le-au făcut ?

Ea era la marginea strigătului şi mîinile-i albe se încleştau de pervazul ferestrei.

Bărbatul se aşeză.

— I-au alungat, spuse el. Cred chiar că au omorît cîţiva!

— Cine? Dar cine?

— Liniştește-te... Cei care vînd frigidere, televizoare, bucătării. Negustorii de tunuri, de vechi poveşti ridicule care ne făceau să rîdem. Cei care schimbă informaţii pe deasupra frontierelor, cei care construiesc rachetele. Cei care au cucerit Luna şi Marte, dar care nu ne lasă să mergem acolo... Toţi ăştia, crezi că le-ar fi convenit? Crezi că era în interesul lor?

Ea privi văzduhul acum limpede.

— Sigur că nu, răspunse ea, şi era convinsă de asta.

Nu spuse nimic cînd auzi cum soţul ei dă o lovitură zdravănă de picior televizorului.

Michel Demuth avea douăzeci de ani la apariţia Ploii de după-amiază, *dar debutase în* science-fiction *la cincisprezece ani. Povestirea dovedeşte, într-adevăr, un anumit meşteşug compoziţional care nu se capătă de la o zi la alta. Acumularea necazurilor gospodăreşti ale eroinei este folosită pentru a sublinia insolitul apariţiei extraterestrului, după cum lovitura de picior finală marchează întoarcerea silită la purgatoriul cotidian. Toate acestea într-un stil a cărui încărcătură emoţională e voalată de un prozaism aproape ostentativ. Cît despre caracterul evident protestatar al povestirii, comentariile ni se par de prisos.*

Păcat doar că eroii lui Demuth — ca şi eroii celor mai multe cărţi de science-fiction *— aşteaptă totul de la extratereştri şi nici măcar nu încearcă să rezolve singuri problemele lor pămînteşti. E rezultatul unei viziuni eronate asupra mijloacelor care trebuiesc folosite pentru a determina schimbările necesare în structura societăţii.*

Lucrările mai noi ale lui Demuth — La est de Lebăda, Vara străină — *demonstrează permanenţa preocupării de a sonda mecanismul reacţiilor unor oameni puşi în împrejurări excepţionale. Ultima dintre povestirile citate are ca erou unicul supravieţuitor al unei expediţii cosmice spulberate accidental îndată după decolarea de pe Pămînt. Un traumatism psihic determină strania aberaţie a lui Gregory, care e convins că a ajuns pe planeta de destinaţie şi confundă peisajele şi obiectele altădată familiare cu un mediu necunoscut şi ostil.*

Din prezentarea Verii străine *(„Fiction", nr. 140, iulie 1965) aflăm că avem de-a face cu „primul text dintr-o serie intitulată* Galaxialele, *care va cuprinde diverse episoade ale Istoriei viitoare a umanităţii, din*

anul 2000 pînă într-un viitor îndepărtat". E prima încercare de acest fel în literatura franceză și talentul autorului ne determină să așteptăm cu interes opera in ansamblul ei.

* * *

Iată-ne ajunși la capătul tentativei noastre de a explora edificiul literaturii de anticipație franceze. Explorare sumară, desigur, și arbitrară uneori — dar cum ar fi putut fi altfel într-un domeniu atît de labil, în care valorile nu s-au sedimentat încă, pentru a ușura efortul cercetătorului?...

Marea varietate de teme și orientări, pe care am căutat s-o reliefăm de-a lungul acestor pagini, nu ne îngăduie să tragem concluzii peremptorii în legătură cu trecutul și viitorul anticipației franceze. Ni se pare însă că prezentul se caracterizează printr-o tendință spre originalitate, avînd un dublu aspect: eliberarea de influența pînă acum tiranică a science fiction*-ului american și întoarcerea către izvoarele bogatei tradiții naționale. Chezășia succesului acestei tendințe o constituie existența grupului de scriitori înzestrați cu care am făcut cunoștință pînă acum și cărora trebuie să le adăugăm cel puțin pe Charles Henneberg, Pierre Versins, Philippe Curval, Stéfan Wul, Michel Ehrwein, Daniel Drode, Alain Dorémieux.*

Contradictorie ca însăși realitatea pe care o extrapolează, oscilînd între neliniște și speranță, satiră feroce și poezie constructivă, anticipația franceză constituie un fenomen deosebit de interesant în contextul literaturii științifico-fantastice universale. Limitele și valențele ei specifice ni se par a fi sesizate în mod judicios în finalul unui articol al lui Robert Escarpit: „Pentru a aprecia science-fiction*-ul, totul este să știi să te servești de el. Dacă vom căuta certitudinile unor profeții imposibile sau consolările unor imposibili supraoameni, atunci cu atît mai rău pentru noi. Dar dacă această literatură ne face să visăm un pic, și nu foarte prosteşte, asupra noilor forțe care influențează destinul nostru, atunci vom fi făcut un pas către jinduita reconciliere a științei cu poezia" (23).*

BIBLIOGRAFIE

1. ALBÉRÈS R.-M. — Faillite de la fiction scientifique „*Combat*", 21 novembre 1957

2. ALBÉRÈS R.-M. — Histoire du roman moderne Albin Michel, 1963

3. ALEXANDRE MAXIME — Prefață la „Contes fantastiques" de Erckmann-Chatrian Librairie critique, 1926

4. AMIS KINGSLEY — New Maps of Hell The Science-Fiction Book-Club, Victor Gollancz, 1962

5. ANDREEV KIRIL — Studiu introductiv la „Opere complete" de Jules Verne Goslitizdat, 1954

6. BERGIER JACQUES — La science-fiction („Histoire des littératures") Éditions Gallimard, 1958

7. BILLY ANDRÉ — La littérature française contemporaine Librairie Armand Colin, 1928

8. BORDEAUX HENRI — De Baudelaire à la Soeur Marguerite

9. BRANDIS E., DMITREVSKI V. — Orbita marelui vis „*Oktiabr*", Nr. 11 — 1961

10. BRIDENNE J.-J. — Actualité de Villiers „*Fiction*", No. 34, septembre 1956

11. BROCHON PIERRE — Du surnaturel à la „Fabrique de l'Absolu" „*Europe*", No. 139—140, juillet-août 1957

12. CASTEX P.-G. — Le conte fantastique en France de Nodier à Maupassant Librairie José Corti, 1951

13. CENDRARS BLAISE — L'homme foudroyé Éditions Denoël, 1945

14. CHADOURNE MARC — Restif de la Bretonne ou Le siècle prophétique Librairie Hachette, 1958

15. CHAIGNE LOUIS — Vies et oeuvres d'écrivains
L. Lanore, 1940

16. CHAMPION PIERRE — Marcel Schwob et son temps
Bernard Grasset, 1927

17. CYRANO DE BERGERAC — Oeuvres
Le club français du livre, 1957

18. CYRANO DE BERGERAC — L'Autre Monde
Éditions Sociales, 1959

19. DAUDET LÉON — Écrivains et artistes
Éditions du Capitole, 1928—1929

20. * *.* — Dictionnaire de littérature contemporaine
Éditions universitaires, 1963

21. DIFFLOTH GÉRARD — Initiation à la sclence-fiction
„Planète", janvier-fevrier 1965

22. EHRARD E. JEAN — Le roman français depuis Marcel Proust
Éditions de la Nouvelle Revue Critique, f.d.

23. ESCARPIT ROBERT — Le „science-fiction" est-il un genre littéraire ?
„Le Monde", No 2985, 31 août 1954

24. FUNCK BRENTANO F. — Réstif de la Bretonne. Portraits et documents inédits.
Éditions Albin Michel, 1928

25. GAUTIER ÉMILE — Prefața la „Le collier de griffes" de Charles Cros.
Librairie Stock, 1908

26. GONCOURT (EDMOND et JULES DE) — Journal
Fasquelle Flammarion, 1956

27. GUYARD MARIUS-FRANÇOIS — Lamartine. La chûte d'un ange
Coop. „Presses de Savoie", 1954

28. HAEDENS KLEBER — Une histoire de la littérature française
René Julliard, 1943

29. HENNEBICQ JOSÉ — Le prince des lettres françaises-Villiers de l'Isle-Adam.
Paris, Léon Vanier-Bruxelles, Ed. Lyon-Claesen

30. HENRIOT ÉMILE — Les livres du second rayon
„Le livre", 1926

31. HENRIOT ÉMILE — Maîtres d'hier et contemporains
Éditions Albin Michel, 1955

32. * * * — Histoire des littératures
Éditions Gallimard, 1958

33. JOURDA PIERRE — L'éxotisme dans la littérature française depuis Chateaubriand
Presses Universitaires de France, 1953

34. KOESTLER ARTHUR — L'ombre du dinosaure
Calman-Lévy, 1956

35. LALOU RENÉ — Histoire de la littérature française contemporaine
Presses Universitaires de France, 1953

36. LALOU RENÉ — Le roman français depuis 1900
Presses Universitaires de France, 1957

37. LANSON GUSTAVE — Histoire de la littérature française
Librairie Hachette, 1920

38. LEFÈVRE L.-R. — La vie de Cyrano de Bergerac
Librairie Gallimard, 1927

39. LEMOINE FERNAND — Guy de Maupassant
Editions Universitaires, 1957

40. * * * — Littérature française
Librairie Larousse, 1955

41. MONSELET CHARLES — Les oubliés et les dédaignés
Charpentier, 1876.

42. MOUNIN GEORGES — Poésie ou science-fiction ?
„*Les Temps Modernes*", No. 119, novembre 1955

43. * * * — Neuf siècles de littérature française
Librairie Delagrave, 1958

44. PASCAL PIA — Apollinaire par lui-même
aux éditions du seuil, 1957

45. PICON GAETAN — Panorama de la nouvelle littérature française
Éditions Gallimard, 1960

46. RACHILDE — Alfred Jarry ou Le Surmâle des lettres
Bernard Grasset, 1928

47. RENARD GEORGES — La méthode scientifique de l'histoire littéraire
Felix Alcan, 1900

48. ROSNY AÎNÉ J.-H. — Mémoires de la vie littéraire
Les Éditions G. Crès et C-ie, 1927

49. SICHEL PIERRE — Les illustrateurs de Jules Verne
„*Europe*", No. 112—113, avril-mai 1955

50. SIMON JEUNE — Les types américains dans le roman et le théatre français
Didier, 1963

51. SITIN V. — Reflectarea viselor
„*Moskva*", Nr. 5, 1961

52. STOCK P.-U. — Mémorandum d'un éditeur
Librairie Stock, 1935

53. * * * — Storia delle letterature moderne d'Europa e d'America.
Casa editrice Dr. Francesco Vallardi, 1958

54. SUFFEL JACQUES — André Maurois
Flammarion, 1963

55. THÉRIVE ANDRÉ — Le retour d'Amazan ou Une histoire de la littérature française
„Le livre", 1926

56. THIÉME H.-P. — Bibliographie de la littérature française de 1800 à 1930.
Librairie E. Droz, 1933

57. THOENE PETER — La conquête du ciel
Payot, 1938

58. VAX LOUIS — L'art et la littérature fantastiques
Presses Universitaires de France, 1963

59. VERSINS PIERRE — Une porte peut être ouverte et fermée
„*Fiction*", No. 140, juillet 1965

CUPRINS

PRECURSORII 5

Cyrano de Bergerac 7
Voltaire 13
Louis-Sébastien Mercier 15

Aerostatul 17
Restif de la Bretonne 20

SECOLUL AL XIX-LEA 24

Lamartine 29
Victor Hugo 30
Erckmann-Chatrian 33
Edmond About 35

Testamentul profesorului Meiser în favoarea colonelului desecat 35
Charles Cros 46
Albert Robida 51

Extinderile și înfrumusețările Parisului 52
Eugène Mouton 66
Jules Lermina 68
Villiers de l'Isle-Adam 68

Afișajul ceresc 69
J. H. Rosny aîné 76

Xipehuzii 77
Maupassant 107

Omul din Marte 108
Jules Verne 117

În secolul al XXIX-lea. Ziua unui ziarist american în 2889 118
Henri de Graffigny 136
Capitaine Danrit 138
Marcel Schwob 140
Camille Flammarion 141
André Laurie 143

Povestirea lui Atlantis 145
Paul d'Ivoi 154
Tristan Bernard 155

Oare ce vor să ne spună ? 155

SECOLUL AL XX-LEA 158
Guillaume Apollinaire 161

Doctorul Cornelius 162

Alfred Jarry 175
Cursa de zece mii de mile 176
Jean de La Hire 192
Gustave Le Rouge 194
Casca de opal. 195
Insula Morţii 205
Gaston Leroux 218
Maurice Leblanc 220
Léon Groc 220
Maurice Renard 221
Ceaţa din 26 octombrie 223
Pierre Mac Orlan 256
Pierre Benoit 260
Claude Farrère 262
André Maurois 264
Viaţa oamenilor 265
Régis Messac 291
René Barjavel 292
Binecuvîntat fie atomul 294
Francis Carsac 310
Pete de rugină 311
Jacques Sternberg 324
Pustiul 325
Gilles-Maurice Dumoulin 326
Zboară porumbeii 327
Jimmy Guieu 330
Y.-F.-J. Long 331
Trimisul extraordinar 331
Gérard Klein 339
Civilizaţie 2190 339
Jean-Louis Curtis 344
Idei de vînzare 345
Pierre Gammara 365
Pentru o garoafă de aur 365
Jean Paulhac 371
Muzică înainte de orice 372
Michel Demuth 379
Ploaia de după-amiază 379
Bibliografie 386